

שבוע פרשת תרומה

(15 - 21 February 2026)

כ"ח שבט - ד' אדר תשפ"ו

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכָל לְבַבְכֶּם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּנּוּ אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דָגְגָךְ וְתִירֶשֶׁךְ וְיִצְהָרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֶתְךָ, וְאֶכְלָתָ וְשִׁבְעָתָ: הַשְׁמִירוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶּם, וְסִרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשְׁמִימִים וְלֹא יִהְיֶה מִמֶּנּוּ וְהֶאֱדַמָּה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם: וְשִׁמְתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶּם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדָבָר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְתֶת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמִימִים עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כִּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם לְדִרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכִּנֹּף פִּתִּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אוֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהִיִּיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרָיִם מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקִּבֵּל עָלִי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָה לְרַעְדָּ בְּמִוֶּדֶ: מִצְוֹת לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחְרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כְּפִי שְׁמֵתִי לִימֵי הַחוּדוּשׁ. יְהִי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיכְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹךְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחַיְתָּה בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקימורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבַבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָךְ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וְקִשְׁרְתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִיעוּ אֶל מִצְוֹתֵי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לִוְיִי יְיָ שְׁהִיָּה לָנוּ יְאֹמֵר נָא
יִשְׂרָאֵל: בְּלוֹלִי יְיָ שְׁהִיָּה לָנוּ בְּקוֹם עֲלִינוּ אָדָם:
ג אֲזִי חַיִּים בְּלַעֲנוּ בְּחֵרוֹת אָפֶם בָּנוּ: ד אֲזִי חַמִּים
שְׁטַפּוֹנוּ נִחֲלָה עָבַר עַל־נַפְשָׁנוּ: ה אֲזִי עָבַר עַל־
נַפְשָׁנוּ חַמִּים הִזְדַּוְּנִים: ו בְּרוּךְ יְיָ שְׁלֹא נִתְּנָנוּ טָרֶף
לְשֹׁנֵיהֶם: ז נַפְשָׁנוּ בְּצַפּוֹר נִמְלְטָה מִפֶּחַ וְיֹקָשִׁים
הִפַּח נִשְׁבָּר וְנִנְחָנוּ נִמְלְטָנוּ: ח עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֲשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

קכה

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבְּטָחִים בְּיָי בְּהִרְצִיזוֹן לֹא־
יִמּוּט לְעוֹלָם יֵשֵׁב: ב יְרוּשָׁלַם הָרִים סָבִיב
לָהּ וַיְי סָבִיב לְעִמּוֹ מַעֲתָה וְעִדְרֵעוֹלָם: ג כִּי
לֹא יִנּוּחַ שְׁבֵט הָרָשָׁע עַל גּוֹרֵל הַצַּדִּיקִים
לְמַעַן לֹא־יִשְׁלַחוּ הַצַּדִּיקִים | בְּעוֹלָתָהּ
יָדֵיהֶם: ד הִיטִיבָהּ יְיָ לְטוֹבִים וְלִישָׁרִים
בְּלִבּוֹתָם: ה וְחַמְטִים עֲקֻלְקוֹתָם וְיֹלִיכֶם יְיָ
אֶת־פְּעָלֵי הָאָזָן שְׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל:

נקודות משיחות קודש - מזמור קכד מתוך "תהילות מנחם"

א - שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לִוְיִי הוֹי' שְׁהִי' לָנוּ יְאֹמֵר נָא יִשְׂרָאֵל

הכוח לעבור את הגלות בשמחה

ב. וצריך להבין, בשלמא לדעה שיעקב אמר בבית לבן את "כל ספר התהלים", מובן שהוא קיבל כח מזה, כי בהיותו שם הי' במעמד ומצב שאינו יכול ללמוד תורה בעיון (עכ"פ כפי שהי' "טמון בבית עבר"), ולכן אמירת "כל ספר התהלים" שעלי' נוטלים שכן "כנגעים ואהלות"¹¹, העניקה לו כח. אבל לדעה שאמר רק "ט"ו שִׁיר הַמַּעֲלוֹת שבספר תהלים", לא מובן, מה המיוחד במזמורים אלו, שדוקא בהם בחר לומר בבית לבן? והביאור בזה עפ"י דברי החיד"א¹² ש"ט"ו שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אמר דוד ע"ה, כנגד ט"ו שנים שחיו האבות ביחד" (אברהם חי "מאה שנה ושבעים שנה וחמש שנים"¹³, ויצחק נולד לו כשהי' "בן מאה שנה"¹⁴, ויעקב נולד ליצחק בזמן שהי' "בן שישים שנה"¹⁵, ונמצא שביחד חיו ט"ו שנים).

ולפי זה מובן למה יעקב בחר בט"ו מזמורים אלו דוקא, על מנת לעזור (בנוסף על זכויותיו וכוחותיו) זכות אבות - אברהם ויצחק, כי מנין ט"ו מזמורים הוא כנגד ט"ו שנים

המשך בעמוד 195

(11) מדרש שוחר טוב א. יל"ש תהלים רמז תריג. וראה לעיל מזמור קיג, א.

(12) בפירושו "יוסף תהלות" לתהלים, מזמור קכ.

(13) חיי שרה כה, ז.

(14) וירא כא, ה.

(15) תולדות כה, כו.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 226..... שולחן ערוך עם הערות וציורים
226..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
229..... תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 236..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 237..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 238..... תורת שמואל תרל"ג

אדמו"ר מוהרש"ב

- 239..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהריי"צ

- 241..... ספר המאמרים - תרפ"ט.
242..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
243..... רשימות אדמו"ר מוהריי"צ - אבות החסידות.
244..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ.

הוספות

- 39..... ילקוט לוי יצחק על התורה
40..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
184..... נביאים וכתובים
196..... עין יעקב - מסכת שבת
245..... נקודה משיחת קודש מעובדת
246..... חומש לקריאה בציבור
253..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש.
254..... לוח זמנים
255..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה ויקחו לי תרומה
אור ליום ג' פ' תרומה, א' דר"ח אדר, ה'תשל"ה 5

התוועדות

- שיחת אור ליום ג' פ' תרומה,
א' דר"ח אדר, ה'תשל"ה. 17

לקוטי שיחות

- פרשת תרומה, כרך כו, ג. 27
פרשת תרומה, כרך לא, א. 33

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת תרומה 41
לוח לתהלים היומי. 66
תניא יומי. 67
לוח 'היום יום'. 80

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם. 84
שלושה פרקים ליום. 88
פרק אחד ליום. 149
ספר המצוות 174

לימוד מוהולק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת כריתות 186
גמרא עם ביאור - מסכת מנחות. 198
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'. 226

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

נאמר בתורה, בפרשת השבוע, פרשת תרומה:

וַיִּקְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לִי לְקֹדֶשׁ כַּדֹּחַ הוּא תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבֹו תִקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי וְזֹאת תְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֲתָם¹, וּמוֹנֶה הַכֹּתֹב שְׁלֹשָׁה עָשָׂר² דָּבָרִים זָהָב, כֶּסֶף, נְחוֹשֶׁת,

5 תַּחֲלֵת (צמר צבוע בצבע ירוק), אֲרָגְמָן

6 (צמר צבוע בצבע אֲרָגְמָן), תוֹלַעַת שֵׁנִי

7 (צמר צבוע בצבע אֲדוּמָה), שֵׁשׁ (פֶּשֶׁתִּין),

8 עֵזִים (נוצה [צמר] של עֵזִים), עוֹרוֹת

9 אֵלִים מֵאֲדָמִים, עוֹרוֹת תַּחֲשִׁים, עֲצֵי

10 שִׁטִּים, שֶׁמֶן לְמָאוֹר, בִּשְׁמִים לְשֶׁמֶן

11 הַמִּשְׁחָה וּלְקִטּוֹת הַסִּמִּים, אֲבִנֵי שׁוֹהַם

12 וְאֲבִנֵי מִילֻואִים. וַיִּדְוַע הַדִּיּוֹק

13 הַשֹּׁאֵלָה בָּזָה³, לָמָּה נֶאֱמַר

14 לְשׁוֹן תְּרוּמָה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים,

15 "וַיִּקְחוּ לִי תְּרוּמָה", תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי,

16 "וְזֹאת תְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ"

17 דְּלִכְאוּרָה הִנֵּה לִי הִנֵּה לוֹ,

18 לְכָתוֹב לְמִימַר לֹמַר וַיִּקְחוּ לִי

19 תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ

20 (וּלְמִנּוֹת שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

21 הַדָּבָרִים) וּמָה הַצּוּרִךְ לְחֹזֵר עוֹד

22 פְּעָמִים נֹסֶפֶת שׁוּן "תְּרוּמָה"?

23 וְאֵיתָא מוֹבָא עַל זֶה

24 בְּפִירוּשׁ לְמִי⁴ (וְהִבִּיאוּ רַשִׁ"י

25 בְּפִירוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה⁵),

26 בְּשֵׁלֶשׁ תְּרוּמוֹת שְׁנוֹת הַכְּתוּב

27 מְדַבֵּר (וְלִכְּן נֶאֱמַר שְׁלֹשׁ

28 פְּעָמִים תְּרוּמָה, לְרִמּוֹ עַל

29 שְׁלֹשׁ הַתְּרוּמוֹת הַשְּׁנוֹת),

30 וַיִּקְחוּ לִי תְּרוּמָה וְגו', זֶה

31 תְּרוּמַת אֲדָנִים שְׁהִי עוֹשִׂים

32 מִנְחוֹשֶׁת, מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר

33 יִדְבְּנוּ לְבֹו תִקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי

34 זֶה תְּרוּמַת שְׁקָלִים (שְׁמָהּ

35 מִמַּחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁהִבִּיא כָּל אֶחָד

ביאור בדרך אפשר

מִיִּשְׂרָאֵל קָנוּ קֶרֶבָנוֹת צָבוּר. וְאֵף שְׁמִמָּנָה מִתְּרוּמַת הַשְּׁקָלִים לְקָחוּ

37 גַּם עָבוּר בְּדֶק תִּיקוֹן וְחִיּוּק הַבֵּית, כְּדֵאִיתָא כִּפִּי שְׁמוּבָא

38 בְּפִירוּשׁ לְמִי⁴, מְכָל מְקוֹם, עֵינֵךְ הַעֲנִין דְּתְרוּמַת הַשְּׁקָלִים

39 הוּא עָבוּר קֶרֶבָנוֹת צָבוּר⁶, כְּמוֹבָא גַּם בְּפִירוּשׁ רַשִׁ"י עַל

40 הַתּוֹרָה⁷, וְזֹאת הַתְּרוּמָה

41 אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֲתָם זֶה תְּרוּמַת

42 הַמִּשְׁכָּן (שְׁמִמָּנָה מִהֶדְבָּרִים

43 שֶׁהִבִּיאוּ בַּתְּרוּמָה זֶה נִבְנָה הַמִּשְׁכָּן.

44 וְזֶהוּ שְׁאֲמָרוֹ² חֲז"ל כְּמִדְרַשׁ

45 שְׁנִימָנוּ כָּאֵן שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

46 דָּבָרִים, אֵף שְׁלִכְאוּרָה יֵשׁ

47 כָּאֵן בְּפִסּוּקִים אֵלֶּה חֲמִשָּׁה עָשָׂר

48 דָּבָרִים⁸, כִּיּוֹן שְׁבִחָשְׁבוֹן זֶה

49 נִכְלָלִים רַק הַדָּבָרִים שְׁמָהּ

50 נִבְנָה הַמִּשְׁכָּן, מָה שְׁאִין כֵּן

51 שְׁמֵן לְמָאוֹר וּבְשָׁמִים לְשֶׁמֶן

52 הַמִּשְׁחָה שְׁהֵם אֵינֶם דְּבָרִים שְׁמָהּ

53 נִבְנָה הַמִּשְׁכָּן, אֵלֶּה הֵם עַל דֶּרֶךְ

54 הַקֶּרְבָּנוֹת⁹). וְהִינֵנו, שְׁאֵף עַל

55 פִּי שְׁבִפְשֻׁטוֹת הַכְּתוּב מְדוּבָר

56 רַק אוֹדוֹת שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

57 הַדָּבָרִים שְׁנִתְּנוּ לְתְּרוּמַת

58 הַמִּשְׁכָּן, מְכָל מְקוֹם, נִרְמָזוּ

59 בָּזָה גַּם עוֹד שְׁתֵּי תְּרוּמוֹת

בס"ד. אור ליום ג' פ' תרומה, א'

דר"ח אדר, ה'תשל"ה

(הנחה בלתי מוגה)

וַיִּקְחוּ לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ

לְבֹו תִקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי וְזֹאת תְּרוּמָה

אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֲתָם¹, וּמוֹנֶה שְׁלֹשָׁה עָשָׂר² דָּבָרִים.

וַיִּדְוַע הַדִּיּוֹק בָּזָה³, לָמָּה נֶאֱמַר לְשׁוֹן תְּרוּמָה

שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, דְּלִכְאוּרָה הִנֵּה לִי לְמִימַר וַיִּקְחוּ

לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ (וּלְמִנּוֹת שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

הַדָּבָרִים). וְאֵיתָא עַל זֶה בְּפִירוּשׁ לְמִי⁴ (וְהִבִּיאוּ

8 רַשִׁ"י בְּפִירוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה⁵), בְּשֵׁלֶשׁ תְּרוּמוֹת

9 הַכְּתוּב מְדַבֵּר (וְלִכְּן נֶאֱמַר שְׁלֹשׁ פְּעָמִים תְּרוּמָה,

10 לְרִמּוֹ עַל שְׁלֹשׁ הַתְּרוּמוֹת), וַיִּקְחוּ לִי תְּרוּמָה וְגו',

11 זֶה תְּרוּמַת אֲדָנִים, מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבֹו

12 תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי זֶה תְּרוּמַת שְׁקָלִים (שְׁמָהּ קָנוּ

13 קֶרֶבָנוֹת צָבוּר. וְאֵף שְׁמִמָּנָה לְקָחוּ גַּם עָבוּר בְּדֶק

14 הַבֵּית, כְּדֵאִיתָא בְּפִירוּשׁ לְמִי⁴, מְכָל מְקוֹם, עֵינֵךְ הַעֲנִין דְּתְרוּמַת הַשְּׁקָלִים הוּא

15 עָבוּר קֶרֶבָנוֹת צָבוּר⁶, כְּמוֹבָא גַּם בְּפִירוּשׁ רַשִׁ"י עַל הַתּוֹרָה⁷, וְזֹאת הַתְּרוּמָה

16 אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֲתָם זֶה תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן (שְׁמִמָּנָה נִבְנָה הַמִּשְׁכָּן. וְזֶהוּ שְׁאֲמָרוֹ²

17 שְׁנִימָנוּ כָּאֵן שְׁלֹשָׁה עָשָׂר דָּבָרִים, אֵף שְׁלִכְאוּרָה יֵשׁ כָּאֵן חֲמִשָּׁה עָשָׂר דָּבָרִים⁸,

18 כִּיּוֹן שְׁבִחָשְׁבוֹן זֶה נִכְלָלִים רַק הַדָּבָרִים שְׁמָהּ נִבְנָה הַמִּשְׁכָּן, מָה שְׁאִין כֵּן

19 שְׁמֵן לְמָאוֹר וּבְשָׁמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שְׁהֵם עַל דֶּרֶךְ הַקֶּרְבָּנוֹת⁹). וְהִינֵנו, שְׁאֵף

20 עַל פִּי שְׁבִפְשֻׁטוֹת הַכְּתוּב מְדוּבָר רַק אוֹדוֹת שְׁלֹשָׁה עָשָׂר הַדָּבָרִים שְׁנִתְּנוּ

21 לְתְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן, מְכָל מְקוֹם, נִרְמָזוּ בָּזָה גַּם עוֹד שְׁתֵּי תְּרוּמוֹת, וּבִיחַד הֵם

(1) פרשתנו (תרומה) כה, ב-ג. (2) פרש"י ודעת זקנים מבעלי התוס' פרשתנו שם, ב. תנחומא פרשתנו ה. שהש"ר פ"ד, יג. זהר פרשתנו קמח, א. (3) בכל הבא לקמן – ראה גם לקו"ש חלק טז ע' 292 ואילך (ממאמר זה), ובהנמנן שם. (4) שקלים פ"ה ה"א. (5) פרשתנו שם. (6) שקלים רפ"ד. רמב"ם הל' שקלים רפ"ד. (7) פרשתנו שם. תשא ל, טו. (8) ראה בחיי פרשתנו שם, ז. כלי יקר שם, ג. (9) אוה"ת פרשתנו ע' א'שפג. ע' אישע. ע' א'תי. ע' א'תיר. וראה ער"ז ברע"ב וש"ך עה"ת כאן.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אחרות, תרמת האדנים ותרומת השקלים לקרבנות ויביתם הם שלש
2 תרומות.
3 אף עדיין צריך להבין, דמאחר שהכתוב רוצה להזכיר כל
4 שלש התרומות, מדוע נאמר בפירוט עם פירוט מה הדברים
5 הבאים בתרומה זו רק וזאת
6 התרומה אשר תקחו מאתם
7 (זהב וכסף וגו'), שזהו
8 התרומה הקשורה עם בגן
9 המשכן ולא נאמר פירוט לגבי שתי
10 התרומות האחרות. וכן יש לדייק
11 בשינוי הלשונות שבכתוב,
12 שבתחילה נאמר "לי
13 תרומה", היינו, שהקב"ה
14 (לי) והתרומה נזכרו כל אחד
15 בפני עצמו בשתי מילים שונות,
16 ולאחר זה נאמר (מאת כל
17 איש אשר ידבנו לבו) תקחו
18 את תרומתי, תרומת הקב"ה
19 כפי שהיא במילה אחת 'תרומתי',
20 ולאחר זה נאמר וזאת
21 התרומה אשר תקחו מאתם,
22 ובגלוי לא נאמר לגבי תרומה זו
23 תיבת המילה לי, וגם לא נאמר
24 לגבי תרומה זו תרומתי והינו
25 שבתרומה זו לא מפורש בכתוב שהיא
26 תרומה להקדוש ברוך הוא.
27 גם צריך להבין¹⁰ מה
28 שמצינו דבר פלא במדרש¹¹
29 על הפסוק וזאת התרומה
30 אשר תקחו גו' זהב וכסף
31 ונחשת, זהב כנגד מלכות
32 ככל (כנאמר בספר דניאל שנוכדנצר
33 מלך בבל ראה בחלום פסל עם רישא
34 דדהבא¹² ראש של זהב, והפתרון
35 היה שתהיה לו שליטה וממשלה על
36 בני אדם, חיות ועופות), ועל דרך
37 זה שאר הענינים המנויים
38 בפסוקים אלה שרומזים על
39 הגליות שלאחר זה, אחרי גלות
40 בבל, כדברי המדרש, "זהב, כנגד
- מלכות בבל, דכתיב ביה: את הוא ראשה די דהבא. כסף, כנגד מלכות מדי,
דכתיב ועשרת אלפים ככר כסף. נחושת, כנגד מלכות יון, שהיא פחותה
מכולם. ועורות אלים מאדמים, כנגד מלכות אדום, שנאמר: ויצא הראשון
אדמוני. אמר הקדוש ברוך הוא: אף על פי שאתם רואין ארבע מלכויות
מתגאות ובואת עליכם, אני מצמיח
לכם ישועה מתוך שעבוד".
דלכאורה אינו מובן מהו
הקשר והשייכות של הגליות
לעשיית המשכן שמשום כך
הדברים הבאים לתרומת המשכן
רומזים לגלויות?
(ב) ויובן ביאור הדברים על
פי המבואר בדרושי מאמרי
חסידות מרבתינו נשיאנו¹³
אדמו"רי חב"ד, ששלש תרומות
שאודותם הכתיב מדבר קאי
מכוונות, במשמעות הפנימית הרוחנית
בכללות על שלשת הענינים
דתורה ותפלה ומצוות, שהם
שלשת העמודים דתורה
עבודה (ענין הקרבנות¹⁴,
תפלה¹⁵ שנתקנה במקום הקרבנות)
וגמילות חסדים¹⁶ (כללות
כל המצוות, כידוע שכל
המצוות הם בימין, שזהו
ענין מדת החסד¹⁷ כפי שמוכר
ב'פתח אליהו' שמידת החסד היא זרוע
ימין). ועל פי זה יובן ביאור
השייכות של תרומת המשכן
לענין הגליות (פינן שתירומת
המשכן היא כנגד ענין
המצוות, מה שאין כן תרומת
האדנים ותרומת השקלים,
שהם כנגד תורה ותפלה שהיא
ענין הקרבנות הבאים מתרומת
השקלים, כדלקמן).
- 1 שלש תרומות. אף עדיין צריך להבין, דמאחר
2 שהכתוב רוצה להזכיר כל שלש התרומות,
3 מדוע נאמר בפירוט רק וזאת התרומה אשר
4 תקחו מאתם (זהב וכסף וגו'), שזהו התרומה
5 הקשורה עם בגן המשכן. וכן יש לדייק בשינוי
6 הלשונות שבכתוב, שבתחילה נאמר "לי
7 תרומה", היינו, שהקב"ה (לי) והתרומה נזכרו
8 כל אחד בפני עצמו, ולאחר זה נאמר (מאת כל
9 איש אשר ידבנו לבו) תקחו את תרומתי, תרומת
10 הקב"ה, ולאחר זה נאמר וזאת התרומה אשר
11 תקחו מאתם, ובגלוי לא נאמר תיבת לי, וגם לא
12 נאמר תרומתי. גם צריך להבין¹⁰ מה שמצינו
13 דבר פלא במדרש¹¹ על הפסוק וזאת התרומה
14 אשר תקחו גו' זהב וכסף ונחשת, זהב כנגד
15 מלכות בבל (רישא דדהבא¹²), ועל דרך זה שאר
16 הענינים שרומזים על הגליות שלאחר זה,
17 דלכאורה אינו מובן מהו הקשר והשייכות של
18 הגליות לעשיית המשכן.
(ב) ויובן ביאור הדברים על פי המבואר
19 בדרושי חסידות מרבתינו
20 נשיאנו¹³, ששלש תרומות שאודותם הכתיב
21 מדבר קאי בכללות על שלשת הענינים דתורה
22 תפלה ומצוות, שהם שלשת העמודים דתורה
23 עבודה (ענין הקרבנות¹⁴, תפלה¹⁵) וגמילות
24 חסדים¹⁶ (כללות כל המצוות, כידוע שכל
25 המצוות הם בימין, שזהו ענין מדת החסד¹⁷).
26 ועל פי זה יובן ביאור השייכות של תרומת
27 המשכן לענין הגליות (פינן שתירומת המשכן היא
28 כנגד ענין המצוות, מה שאין כן תרומת האדנים ותרומת השקלים,
29 שהם כנגד תורה ותפלה שהיא ענין הקרבנות
30 הבאים מתרומת השקלים, כדלקמן).

(10) ראה גם לקו"ת בהעלותך לה, ד. 11) תנחומא פרשתנו ז. וראה שמו"ר פל"ה, ה. 12) ע"פ דניאל ב, לח. 13) ראה אוה"ת פרשתנו ד"ה ויקחו לי תרומה ע' אישנט ואילך. ע' א'תיג. 14) רע"ב לאבות פ"א מ"ב. 15) ראה רבינו יונה לאבות שם. 16) אבות שם. 17) ראה תניא אגה"ק סל"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְהֶעֱנִין בְּזֶה, דְּהֵנָּה כָּלִלוֹת הַחִילוּק הַהִבְדֵּל בֵּין תּוֹרָה תַּפְּלָה
- 2 וּמִצְוֹת הוּא, שְׁתּוֹרָה הִיא הַמְּשָׁכָה מִלְּמַעְלָה מֵהָאֱלֻקוֹת
- 3 לְמַטָּה אֶל הָאָדָם הַנִּמְצָא בְּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן (וְנִרְמָז בְּכָתוּב בְּשִׁיר הַשִּׁירִים
- 4 דּוֹדִי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִי¹⁸ מִמִּשְׁךְ הַמִּשְׁכָּה וְהָאֵרָה לִכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל),
- 5 וַיִּכְמוּ שְׁנֵאֲמָר¹⁹ בְּנִבְיֹאת יִרְמְיָהוּ,
- 6 הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר הֲלוֹא כֹה
- 7 דְּבָרִי כָּאֵשׁ, וְהֵינִי, שְׁאֲפִילוֹ
- 8 כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה הִיא יִרְדָּה מִמְּקוֹרָה
- 9 וְשׁוֹרֶשֶׁהָ הָעֲלִיּוֹן לְמַטָּה (כַּמְבּוֹאֵר
- 10 בְּסֵפֶר הַתְּנִיּא, "הַתּוֹרָה יִרְדָּה מִמְּקוֹם
- 11 כְּבוֹדָה, שֶׁהִיא רְצוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ יַתְכַּרְךָ,
- 12 וְאוֹרִייתָא וְקוּדְשָׁא בִּירֵךְ הוּא כּוֹלָא חַד,
- 13 וְלִית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בִּיהַ כְּלָל. וּמִשָּׁם
- 14 נִסְעָה וִירְדָּה, בְּסֵתֶר הַמִּדְרָגּוֹת, מִמִּדְרָגָה
- 15 לְמִדְרָגָה, בְּחֻשְׁתַּלְשׁוֹת הָעוֹלָמוֹת, עַד
- 16 שֶׁנִּתְלַבֶּשֶׁת בְּדִבְרִים גִּשְׁמִיִּים וְעִנְיָנִי
- 17 עוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהֵן רֹב מִצְוֹת הַתּוֹרָה
- 18 כְּכֹלֵם וְהַלְכוּתֵיהֶן, וּבִצְרוּפֵי אוֹתִיּוֹת
- 19 גִּשְׁמִיּוֹת בְּדִיּוֹ עַל הַסֵּפֶר עֲשִׂירִים וָאַרְבַּע
- 20 סְפָרִים (שְׁבַתְּתוֹרָה נְבִיאִים וְכַתוּבִים)"
- 21 הֲרִי הִיא דְּבָרִי (דְּבָרִי שֶׁל
- 22 הַקֹּב"ה), שְׁלֹכֵן, מָה אֵשׁ אֵינוֹ
- 23 מִקְבֵּל טוֹמְאָה אֶף דְּבָרֵי תּוֹרָה
- 24 אֵינֶן מִקְבָּלִין טוֹמְאָה²⁰ וְלֹכֵן גַּם
- 25 מִי שְׁאֵינוֹ טָהוֹר מוֹתֵר בְּתַלְמוּד תּוֹרָה,
- 26 כְּדִבְרֵי הַגִּמְרָא: "תְּנִיּא ר' יְהוּדָה בֵּן
- 27 בְּתִירָא הִיָּה אוֹמֵר, אֵין דְּבָרֵי תּוֹרָה
- 28 מִקְבָּלִין טוֹמְאָה, מַעֲשֵׂה בְּתַלְמוּדֵי אֶחָד
- 29 שֶׁהִיָּה מִגִּמְגָּמִים לְמַעַל מִרְבִּי יְהוּדָה בֵּן
- 30 בְּתִירָא, אִמֵּר לִיה בְּנִי פָּתַח פִּי וַיֹּאמְרוּ
- 31 דְּבִרֵּךְ שְׁאֵין דְּבָרֵי תּוֹרָה מִקְבָּלִין
- 32 טוֹמְאָה שְׁנֵאֲמָר הֲלֹא כֹה דְּבָרֵי כֹאֵשׁ
- 33 נָאוֹם ה', מָה אֵשׁ אֵינוֹ מִקְבֵּל טוֹמְאָה
- 34 אֶף דְּבָרֵי תּוֹרָה אֵינֶן מִקְבָּלִין טוֹמְאָה".
- 35 וְעִנְיָן הָעֲבוּדָה, קְרִיבּוֹת
- 36 (תַּפְּלָה), הֲרִי עֲנִין הַקְּרִיבּוֹת הוּא רַק לְאַחֲרֵי שְׁמִקְדִּישִׁים אוֹתוֹ
- 37 לְהִיטֵב קִרְבָּן, אֲבָל עַד הַהִקְדָּשָׁה הַבְּהֵמָה הִיא חוֹלִין וְאֵין בָּהּ קְדוּשָׁה הֵינִינִי,
- 38 שְׁאֵין זֶה כְּפִי שֶׁהָעוֹלָם הוּא מִצַּד עֲצָמוֹ שְׁאֵין בּוֹ קְדוּשָׁה, אֲלָא
- 39 לְאַחֲרֵי שֶׁהָעוֹלָם כְּבָר נִתְעַלָּה וְהַפֵּךְ מַחֹל לְקוּדְשׁ כּו'. וַיִּכְמוּ
- 40 בְּתַפְּלָה, שֶׁעֲנִינָהּ כְּלִשּׁוֹן הַכְּתוּב בְּחֻלּוֹם יַעֲקֹב סֵלִם מִצָּב אֲרָצָה

- 1 וְרָאִשׁוּ מִגִּיעַ הַשְּׁמִימָה²¹ וְהַתְּפִילָה מַעַלָּה וּמִרְוּמָתָא אֶת הָאָדָם הַנִּמְצָא
- 2 לְמַטָּה וּמַחֲבֵרָת אוֹתוֹ עִם הָאֱלֻקוֹת הָעֲלִיּוֹנָה. מָה שְׁאֵין בֵּין עֲנִין
- 3 הַמִּצְוֹת הֲרִי זֶה דְּוָקָא בְּדְבָרִים גִּשְׁמִיִּים, תַּפְּלִין בְּקִלְקֵל
- 4 גִּשְׁמִי וְצִיצִית בְּצִמְרֵי גִשְׁמִי שֶׁהֵם דְּבָרִים בְּעוֹלָם קוּדְשׁ שֶׁנִּתְעַלָּה
- 5 וְנִתְקַדְשׁ וַיִּכְיֹצֵא בְּזֶה בְּכָל
- 6 הַמִּצְוֹת [וְאֶף שְׁשִׁישׁ גַּם
- 7 מִצְוֹת דְּחֻבָּת הַלְכָּבוֹת, כְּמוֹ
- 8 מִצְוֹת אַהֲבָה ה' וִירָאת ה', וְלִכְאוּרָה
- 9 הֲרִי הֵן מִצְוֹת שְׁקִימוֹן בְּאוֹפֵן רוּחָנִי
- 10 וְלֹא בְּדִבְרֵים גִּשְׁמִיִּים הֲרִי מְבוֹאֵר
- 11 בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּחִסְדוֹת
- 12 וּבְכַפְרֵי בְּדִירוֹשֵׁי רַבֵּינוּ נִשְׁיָאֲנוּ
- 13 כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי וְחָמִי
- 14 אֲדָמוֹ²², הֲרִי הֲרִי"צ, שְׁגַם
- 15 אֶהְבֵּת ה' וִירָאת ה' צְרִיכִים
- 16 לְהִיטֵב בְּאוֹפֵן שִׁיחָה נִיכָר
- 17 וְנִרְגָּשׁ בְּכִיּוּץ בְּמַצַּח שֶׁל יִרְאָה אוֹ
- 18 הַתְּפִשְׁטוֹת בְּמַצַּח שֶׁל אַהֲבָה בְּשׁוֹר
- 19 הַלֵּב הַגִּשְׁמִי, וְכַמְבּוֹאֵר בְּחִסְדוֹת
- 20 שְׁבַתְּתוֹרָה ה' צְרִיכָה לְהִיטֵב תַּחֲשׁוּהָ שֶׁל
- 21 אַהֲבָה בְּלֵב הַגִּשְׁמִי, לְפָחוֹת כְּמוֹ שֶׁהַלֵּב
- 22 מְרִיגֵשׁ אַהֲבָה וּמְשִׁיכָה לְדַבֵּר גִּשְׁמִי,
- 23 וּבִירָאת ה' צְרִיכָה לְהִיטֵב תַּחֲשׁוּהָ שֶׁל
- 24 אִימָה וּפְחוֹד בְּלֵב הַגִּשְׁמִי בְּדִיּוֹן כְּמוֹ
- 25 שְׁאֵדָם חֵשׁ מְדַבֵּר גִּשְׁמִי שְׁחוּא יִרָא
- 26 מִמֶּנּוּ וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגֵעַ
- 27 לְהִתְבַּהֵּר וְהַשְׁגָּה שְׁבַתְּמוֹת שְׁהוּא
- 28 כְּלִי הַשְׂכָּל, שְׁפּוּעֵלֶת הַחֲבִנָּה
- 29 הַשְּׁכִלִית גַּם שְׁיִנּוּי בְּמוֹחַ,
- 30 בְּהִגִּידוֹל וְהַתְּחַבּוֹת אוֹ
- 31 בְּהִקְמָטִים שְׁנַעֲשִׂים בְּהִמּוֹחַ, בְּמִבּוֹאֵר בְּכַמָּה
- 32 וְנִמְצָא שְׁגַם מִצְוֹת אֵלּוּ שְׁקִימוֹן אֵינוֹ
- 33 עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה גִשְׁמִי, לְאִמְתוֹ שֶׁל דְּבָר,
- 34 קְשׁוּרוֹת עִם הַמִּצְוֹת הַגִּשְׁמִי שֶׁל
- 35 הַלֵּב הַגִּשְׁמִי וְהַמּוֹחַ הַגִּשְׁמִי בְּמִבּוֹאֵר
- 36 בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת²³. וְזֶהוּ גַם הַטַּעַם שֶׁדְּוָקָא הַמִּצְוֹת הֵם
- 37 בְּמִדְיָה וְהַגְּבִלָּה (כְּדָאִיתָא בְּאַגְרָת הַקּוּדְשׁ²⁴ שְׁבַסְפֵּר הַתְּנִיּא,
- 38 וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, "רֹב הַמִּצְוֹת יֵשׁ לָהֶן שִׁיעוֹר מִצְוָמָצַם כְּמוֹ אוֹרֵךְ צִיצִית י"ב גוֹדֵלִין
- 39 וְהַתְּפִילִין אֲצַבְעִים עַל אֲצַבְעִים וּמִרְבּוּעוֹת דּוּקָא וְהוֹלֵכוֹ ד' טַפְחִים וְהוֹסִכָה ד'
- 40 טַפְחִים וְהוֹשִׁפֵּר טַפַּח וְהַמּוֹקוֹ מ' סָאָה וְכֵן בְּקִרְבָּנוֹת יֵשׁ לָהֶן שִׁיעוֹר מִצְוָמָצַם

(18) שה"ש ב, טז. וראה אוה"ת פרשטנו ס"ע א'שנא. ע' א'שס. (19) ירמ' כג, כט. (20) ברכות כב, א. (21) ויצא כח, יב. זהר ח"א רסו, ב. ח"ג שו, ב. תיקוני זהר תיקון מה. (22) המשך תער"ב ח"א פק"ד (ע' רכ [רחצ] ואילך). סה"מ תרצ"א ע' סב. תרצ"ז ע' 215. שם ע' 282. וש"נ. (23) סה"מ תרצ"א ע' קפב. תרצ"ב ע' לד. תרצ"ז ע' 254. וש"נ. (24) סימן י.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לזמן כמו כבשים בני שנה ואילים בני שנים ופרים כר, וכן במעשה הצדקה
2 וגמ"ח במומו אף שהוא מהעומדים שהעולם עומד עליהם וכדכתיב עולם
3 חסד יבנה אפילו הכי יש לה שיעור קצוב חומש למצוה מן המובחר ומעשר
4 למדה בינונית כו"ו), מה שאין בן התורה היא למעלה ממדידה
5 והגבלה, כמו שכתוב²⁵ על
6 התורה באיוב ארפה מארץ מדה 1 מה שאין בן התורה היא למעלה ממדידה
7 ורחבה מני ים, ועל דרך זה 2 והגבלה, כמו שכתוב²⁵ ארפה מארץ מדה
8 גם תפלה (עבודה) היא 3 ורחבה מני ים, ועל דרך זה גם תפלה (עבודה)
9 למעלה ממדידה והגבלה, 4 היא למעלה ממדידה והגבלה, שחרי תפלה
10 שהרי תפלה בתכלית 5 בתכלית השלימות היא באופן דראשו מגיע
11 השלימות היא באופן דראשו 6 השמימה, ועד לאופן דבכל מאדך²⁶ (שפקריאת
12 מגיע השמימה, שהתפלל 7 שמוע) או כעבד קמי מריה שבשמונה עשרה²⁷,
13 מתחבר עם האלוקות העליונה ועד 8 שהוא היפך ממצאיות העולם, אלא אדרבה,
14 לאופן דבכל מאדך²⁶ 9 ענין הביטול, ביטול היש ועד לביטול
15 (שפקריאת שמוע) ש'מאד' 10 במציאות. ורק ענין המצוות הוא במדידה
16 משמיע בלי גבול או תפילה באופן 11 והגבלה, כיון שכל ענין המצוות קשור עם
17 שהתפלל מגיע לתכלית הביטול של 12 מציאות העולם (דברים גשמיים) דוקא, ששם
18 כל מציאותו ועומד לפני הקדוש ברוך 13 צריך להיות עבודת בני ישראל לעשות לו
19 הוא כעבד קמי מריה כמו עבד 14 יתברך דירה בתחתונים²⁸, בתחתון שאין תחתון
20 לפני אדונו שבשמונה עשרה²⁷, 15 למטה הימנו²⁹.
21 שהוא בשונה מענין המצוות שקשור 16 ועל פי זה יובן מאמר המדרש וזאת התרומה
22 עם מציאות העולם, ענין התפילה הוא 17 אשר תקחו גו' זהב וכסף ונחשת, זהב
23 היפך ממצאיות העולם, אלא 18 כנגד מלכות בבל וכו', כי, בענין הגלות (מלכות
24 אדרבה, ענין הביטול, ביטול 19 בבל וכו') מודגש ביותר ענין החמירות, ועל כל
25 הגש ביטול הישות ועד לביטול 20 פנים ענין הגשמיים שבעולם, שפנה צריך
26 במציאות ביטול מוחלט, כאילו 21 להיות עבודת האדם לעשות לו יתברך דירה
27 האדם לא נמצא ולא קיים כלל. ורק 22 בתחתונים, ולכן שייך ענין זה לתרומת המשכן,
28 ענין המצוות הוא במדידה 23 שקאי על ענין המצוות, שאפילו בזמן שבית
29 והגבלה, כנזכר לעיל, כיון שכל 24 המקדש היה קיים היה עיקר ענין המצוות
30 ענין המצוות קשור עם 25 בענינים גשמיים דוקא.
31 מציאות העולם (דברים 26 ג) ועל פי זה יובן גם שינוי הלשונות
32 גשמיים) דוקא, ששם בעולם 27 שפכתוב, שבתחילה נאמר ויקחו לי תרומה (ואחר כך נאמר
33 הזה הגשמי צריך להיות עבודת 28 תרומתי, ואחר כך נאמר וזאת התרומה גו'). ובהקדים הדייק במה שכתוב
34 בני ישראל לעשות לו יתברך 29 ויקחו לי תרומה, דלכאורה הנה ליה למימר ויתנו לי תרומה. ואף שכתוב
35 דירה בתחתונים²⁸, כדברי 30 בתניא³⁰ (מדברי הזהר³¹) שהפירוש דיקחו לי תרומה הוא כמו אותי אתם
36 המדרש, וכמבואר בחסידות שזו 31 שם: "... שנתן לנו את תורתו, והלביש
37 המטרה והתכלית של בריאת העולם, 32 אתם לזקחים³² (וזה לשונו בתניא
38 כדי שדווקא במקום גשמי נחות תהיה 33 שם: "שנתן לנו את תורתו, והלביש
39 'דירה' האלוקות ודווקא בעולם הגשמי 34 בזהר³¹) שהפירוש דיקחו לי תרומה הוא כמו אותי אתם
40 והחומרי יהיה גילוי אלוקות, בתחתון 35 רצונו וחכמתו יתברך, המיוחדים
41 שאין תחתון למטה הימנו²⁹.

(25) איוב יא, ט. (26) ואתחנן ו, ה. וראה לקו"ת ש"ש מט, ריש ע"ב ואילך. (27) שבת י, א. (28) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טו. ב"ר ספ"ג. במדבר"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ. (29) תניא שם. (30) פמ"ז. (31) פרשתנו קמ, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 במהותו ועצמותו יתברך בתכלית היחוד. והרי זה כאילו נתן לנו את עצמו
 - 2 כביכול, כמו שנכתב בזה הקדוש על פסוק ויקחו לי תרומה [דלי, כלומר
 - 3 אותי. והיה לו לומר ותרומה, אלא משום דכולא חד, עיין שם היטב]), כי
 - 4 המילה 'לי' מתפרשת כמו 'אותי' ולכן נאמר ויקחו לי, כי על ידי התרומות
 - 5 למשכן, בני ישראל 'לוקחים' את
 - 6 הקדוש ברוך הוא, היינו מתקשרים
 - 7 ומתחברים אתו (וכדברי המדרש, ויש
 - 8 לך מקח שמי שמכרו נמכר עמו
 - 9 (בתמיה), אמר הקב"ה לישראל מכרתי
 - 10 לכם תורת, כביכול נמכרתי עמה
 - 11 שנאמר ויקחו לי תרומה. משל למלך
 - 12 שהיה לו בת יחידה בא אחד מן
 - 13 המלכים ונטלה ביקש לילך לו לארצו
 - 14 ולטול לאשתו אמר לו בתי שנתתי לך
 - 15 יחידית היא, לפרוש ממנה איני יכול,
 - 16 לומר לך אל תטלה איני יכול לפי
 - 17 שהיא אשתך אלא זו טובה עשה לי
 - 18 שכל מקום שאתה הולך קיטון אחד
 - 19 עשה לי שאדור אצלכם שאיני יכול
 - 20 להניח את בתי, כך אמר הקדוש ברוך
 - 21 הוא לישראל נתתי לכם את התורה,
 - 22 לפרוש הימנה איני יכול לומר לכם אל
 - 23 תטלוה איני יכול אלא בכל מקום
 - 24 שאתם הולכים בית אחד עשו לי
 - 25 שאדור בתוכו שנאמר ועשו לי
 - 26 (מקדש), ולפי"ז מובן מדוע נאמר
 - 27 ויקחו' ולא נאמר ויתנו', אבל לאמתו
 - 28 של דבר ביאור זה אינו מספיק כי הרי
 - 29 לְכַאוֹרָה עֲנִין זֶה של 'אותי' אחם
 - 30 לוקחים' הוא לאו דְּקָא בְּמַצְוָה
 - 31 דְּתְרוּמָה, אֲלֵא בְּכָל עֲנִין שֶׁל לִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמַּצְוֹת
 - 32 שֶׁעַל יְדֵי זֶה אוֹתִי אַתֶּם לּוֹקְחִים כי בכל לימוד תורה ובכל קיום
 - 33 מצוה האדם מתחבר ומתקשר עם הקדוש ברוך הוא, ואם כן, השאלה במקומה
 - 34 עומדת למה נאמר ויקחו' ולא נאמר ויתנו'?
 - 35 אֲף הַבִּיאור בְּזֶה, דְּמָה שֶׁפְּתוּב וְיִקְחוּ לִי תְרוּמָה קָאִי מְכוּן
 - 36 עַל הָעֲבוּדָה שֶׁהָאֵדם עוֹבֵד אֶת ה' בְּקוֹ הַתּוֹרָה³³, שֶׁהִיא
 - 37 הַהִמְשָׁכָה וְהַהֲתַלּוּת שֶׁבָּאָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה מֵהָאֱלֻקוֹת אֶל הָאֵדם
 - 38 וְהָעוֹלָם, וְלִכְנֹן נֶאֱמַר עַל עֲבוּדָה (תְּרוּמָה) זֶה וְיִקְחוּ וְלֹא וִיתְנוּ, כִּי
 - 39 הָעֲבוּדָה בְּקוֹ הַתּוֹרָה הִיא (לֹא וִיתְנוּ, הִינּוּ דָּבָר שֶׁבֵּא וְנִיתֵן
 - 40 מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה מֵהָאֵדם לְמַטָּה אֶל הָאֱלֻקוֹת הַעֲלִיּוֹנָה, אֲלֵא אֲדָרְבָּה)
 - 41 בְּאוֹפֶן שֶׁל לְקִיחָה (וְיִקְחוּ) שֶׁהָאֵדם לּוֹקֵחַ אֶת הַהִמְשָׁכָה וְהַהֲתַלּוּת
- שְׂבָאָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, וּבְאוֹפֶן דְּוִיָּקָחוּ לִי, שֶׁהִיא, הַעֲבוּדָה שֶׁל לִימּוּד
- הַתּוֹרָה, עֲבוּדָה שֶׁעַל יְדֵי לּוֹקְחִים 'אוֹתִי', אֶת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעֲצֻמוֹ הִינּוּ
- עֲצָמוֹת אוֹר אֵין סוּף³⁴ (אוֹתִי אַתֶּם לּוֹקְחִים), כִּינּוּ
- שְׂאוּרֵייתָא וְקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כּוֹלָא חֵד³⁵ כִּי, כְּדִבְרֵי הַזֹּהַר,
- הַתּוֹרָה וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הֵכֵל אֶחָד,
- וְלִכְנֹן בִּלְקִיחַת' הַתּוֹרָה, לּוֹקְחִים' אֶת
- הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעֲצֻמוֹ.
- וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּדִיוֹק הַלְשׁוֹן
- (וְיִקְחוּ) לִי, עַל פִּי מֶאֱמַר
- רַ"ל³⁶ כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר לִי
- אֵינוֹ זֶה לְעוֹלָם (כְּדִבְרֵי הַמְּדֻרָּשׁ:
- הֵבֵן קִיֹּר לִי בְּכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר לִי, אֵינוֹ
- זֶה לְעוֹלָם לֹא בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא לְעוֹלָם
- הַבָּא, בְּכַהֲנִים כְּתִיב וְכַהֲנוּ לִי, בְּלוּיִם
- כְּתִיב וְהוּא לִי הַלְלוּם, בִּישְׂרָאֵל כְּתִיב כִּי
- לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּתִרּוּמָה כְּתִיב וְיִקְחוּ לִי,
- בְּכַוּוֹת כְּתִיב כִּי לִי כָּל כְּבוֹד,
- בְּסִנְהֶדְרִין כְּתִיב אִסְפָּה לִי שְׁבָעִים אִישׁ
- מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל כִּי לִי כָּל
- הָאָרֶץ, בִּירוּשָׁלַיִם הָעִיר אֲשֶׁר בְּחֵרָתִי לִי,
- בְּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד כִּי רֵאִיתִי בְּבִנְיָו לִי
- מֶלֶךְ, בְּמִקְדָּשׁ וְעֹשֵׂה לִי מִקְדָּשׁ, בְּמוֹזֶכֶת
- מוֹזֶכֶת אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִי, בְּקִרְבָּנוֹת
- תִּשְׁמְרוּ לַהֲקִרְבִּי לִי, בְּשִׁמְן הַמִּשְׁחָה
- שִׁמְן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי, הָא כָּל
- מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר לִי אֵינוֹ זֶה לֹא לְעוֹלָם הַזֶּה
- וְלֹא לְעוֹלָם הַבָּא), וְהִינּוּ
- שֶׁבְּחִינַת הָעֲצָמוֹת שֶׁל הָאֱלֻקוֹת
- (לִי) נִמְשָׁךְ גַּם לְמַטָּה מִטָּה,
- לְמַקּוֹם הַנְּחוּת בִּיחּוּד מִבְּחִינָה רִחוּתִית,
- עַד לְמַקּוֹם וְדִרְגָּא שֶׁשֵּׁם צָרִיף לְשִׁלּוֹל וְלַהֲבִיחַ שֶׁלֹּא זֶה
- לְעוֹלָם, כִּינּוּ שֶׁזֶּהוּ מְקוֹם וְדִרְגָּא שֶׁלְכַאוֹרָה צָרִיף לְהִיּוֹת
- שֵׁם מַעֲמֵד וּמַצֵּב דָּזוּ כו', מְקוֹם נְחוּת שֶׁלְכַאוֹרָה אֵינוֹ מְקוֹם רְאוּיָה
- לְגִילּוּי אֱלֻקוֹת וְהַשְׂרָאָה הַשְׂכִּינָה בְּאוֹפֶן קְבוּעַ וְתִמְדִּיר, וְאַף עַל פִּי כֵּן,
- כִּינּוּ שֶׁזֶּהוּ הַמְשָׁכָה הָעֲצָמוֹת, בְּחִינַת עֲתִיק, מְדִירַגַת עֲתִיק
- יּוֹמִין (בְּחִינָה בִּיחּוּד עֲלִיּוֹן) שֶׁלְמַעְלָה מִסֵּדֶר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת שֶׁבּוֹ הָאוֹר הָאֱלֻקִּי
- נִמְשָׁךְ יוֹרֵד כְּדִי לְבָרוּא וְלַהֲחִיּוּת מִבְּרָאִים מוֹגְבִּלִים) הִרִי זֶה נִמְשָׁךְ עַד
- לְמַטָּה מִטָּה, כִּי מֵאַחַר שֶׁמְדוּבָר בְּעֲצָמוֹת הָאֱלֻקוֹת אֵין גְּבוּל עַד הִיכֵן הוּא
- יּוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ אֵלָּא הוּא נִמְשָׁךְ גַּם לְמַטָּה מִטָּה וְגַם וּפְלִיג בְּגִלּוֹת מַצְרִים
- (כִּפִּי שֶׁמַּצְיֵנוּ בְּעֲנִין קִידוּשׁ חֲדָשִׁים, שֶׁעַל זֶה עַל מְצוֹת קִידוּשׁ
- הַחֹדֶשׁ נֶאֱמַר³⁷ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֵם, וְנֶאֱמַר עַל כֵּן בְּמִדְרַשׁ הָדָא

(32) ראה שמו"ר פ"ג, א. שם, ו. ויק"ר פ"ל, יג. (33) ראה אוה"ת פרשתנו ע' א'שנא. ע' א'שנט ואילך. (34) לשון האוה"ת פרשתנו ע' א'שפא. (35) מובא בתניא פ"ד ורפכ"ג בשם הזהר. וראה זהר ח"א כד, א. ח"ב ס, א. (36) ויק"ר פ"ב, ב. (37) בא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הוא דְּכָתִיב³⁸ זהו שכתוב במשלי יִהְיוּ לָךְ לְבָדָךְ וְאֵין לְזָרִים
2 אֶתָּךְ³⁹, וכפי שממשיך ומפרט במדרש כמה וכמה מצות שנאמר בהם 'לכם'
3 היינו שניתנו דווקא לבני ישראל, וכן לגבי מצוה זו של קידוש החודש, "לא
4 נתתי ראשי חדשים אלא לכם, שנאמר החודש הזה לכם", ומזה מוכן שמדובר
5 בענין נעלה מאד, שְׁמִצָּה זו
6 נֶאֱמָרָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהִיּוֹתָם
7 עֲדִינָן בְּמִצְרִים).
8 וְזֶהוּ וִיקָחוּ לִי תְרוּמָה, שְׁגָם
9 שאפילו הַעֲבֹדָה דְּתוֹרָה
10 נִקְרָאת בְּשֵׁם תְרוּמָה כפי
11 שממשיך ומבאר.
12 וְהַעֲנִין בְּזֶה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ
13 הָרָמֶז הַפְּלִילִי שֶׁבְּתִיבַת שְׁבִמִילָה
14 תְרוּמָה יִשְׁגָם הָאוֹתִיּוֹת תוֹרָה
15 מ', דְּקָאֵי שִׁמְכוּן עַל הַתּוֹרָה
16 שְׁנִיתָנָה לְאַרְבָּעִים יוֹם⁴⁰
17 ככתוב בתורה שמשוה רבינו עלה להר
18 סיני לקבל את התורה והיה בהר
19 ארבעים יום וארבעים לילה.
20 וְעוֹד זֹאת, שֶׁבְּתוֹרָה יֵשׁ שְׁנֵי
21 פִּירוּשִׁים⁴¹, מִלְּשׁוֹן הָרָמָה⁴²
22 והגבהה, וּמִלְּשׁוֹן הַפְּרָשָׁה⁴³
23 והבדלה, שֶׁלְּכֹאזֶרָה הֵם
24 פִּירוּשִׁים הַפְּכִיִּים הַסּוֹתְרִים זֶה
25 לזה, כִּי, תְרוּמָה מִלְּשׁוֹן הָרָמָה
26 מוֹרָה שְׁזָהוּ עֲנִין שֶׁנִּמְצָא לִמְטָה
27 שְׁצָרִיף לְהִרְמִיז וּלְהַגְבִּיהוּ
28 כו', מָה שְׁאֵין בֶּן תְרוּמָה
29 מִלְּשׁוֹן הַפְּרָשָׁה מִשְׁמַע
30 שֶׁהַדָּבָר נִשְׁאָר בְּמִקְוֵמוֹ, אֶלֶּא
31 שֶׁבְּמִקְוֵמוֹ גּוֹפָא עֲצֻמוֹ הָרִי
32 הוּא בְּאֹפֶן נִעְלָה יוֹתֵר, כִּי
33 שֶׁמִּפְרִישִׁים וּמַבְדִּילִים אוֹתוֹ
34 מִעֲנִין נוֹסֵף שְׁדוּמָה לוֹ אֲבֵל לֹא
35 מְרִימִים וּמַגְבִּיהִים אוֹתוֹ כִּי אֵין צוּרֶךְ
36 בְּכֹךְ כו'. וּבְדוּגְמַת עֲנִין
37 הַתְרוּמָה כְּפִשּׁוּטוֹ, הַפְּרִשְׁת
38 תְרוּמָה מִיבּוֹל וּפִירוּת שֶׁהַפְּרִשְׁת
- 1 חָטָה מִן הַכָּרִי יָכוֹל לִהְיוֹת בְּאֹפֶן שֶׁהַחָטָה
2 שאותה עושים תְרוּמָה וְשֶׁאֲרַת בְּמִקְוָמָה ולא מְרִימִים וּמַגְבִּיהִים אוֹתָהּ
3 מִמְּקוֹמָהּ, וְאוֹמֵר חָטָה זֶה לְדְרוּמָה אוֹ לְצִפּוֹנָה כו', הַנִּמְצָא בְּצֶד
4 דְרוֹם אוֹ בְּצֶד צָפוֹן תְּהִיָּה תְרוּמָה⁴⁴, וְהִינֵנוּ, שְׁגָם בְּהִיּוֹתָהּ
5 בְּמִקְוָמָה הָרִי הִיא בְּמִעְמָד
6 וּמִצָּב שֶׁל הַפְּרָשָׁה, קְדוּשָׁה
7 וְהַבְדָּלָה מִשְׁאָר הַחֲטִיִּים
8 שֶׁבְּכָרִי שְׁנִמְצָאִים בְּסִכִּיבְתָהּ
9 שהם חֲטִיִּים שֶׁל חוּלִין וְלֹא נִתְקַדְּשׁוּ
10 לְהִיּוֹת תְרוּמָה. וְשְׁנֵי עֲנִינִים אֵלּוּ
11 שֶׁל הַרְמָה וְהַגְבָּהָה מִצֵּד אֶחָד וְהַפְּרָשָׁה
12 וְהַבְדָּלָה מִצֵּד שְׁנֵי יִשְׁגָם גַּם
13 בְּתוֹרָה. דְּהִנֵּה, כְּאֶשֶׁר
14 לִמְדִים תוֹרָה כְּדָבָעִי כפי
15 שְׁצִירֶךְ וְנִדְרֶשׁ, אֲזִי מְגִיעִים סוֹף
16 סוֹף לְאֹפֶן דְּלִימוּד הַתּוֹרָה
17 לְשִׁמָּה, לְשֵׁם הַתּוֹרָה⁴⁵, הִינֵנוּ
18 לַפְּעוּל עִלּוֹי וְתוֹסֶפֶת בְּתוֹרָה, יוֹתֵר
19 מִמַּעֲלַת הַתּוֹרָה מִצֵּד עֲצֻמָּה
20 וְהִינֵנוּ⁴⁶, שֶׁמִּתְחַבֵּר אוֹרִייתָא
21 בְּקִדְשָׁא בְּרִיף הוּא שְׁהַלּוּמֵד
22 תוֹרָה 'לשמה' פועל חיבור של התורה
23 בְּקִדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא (כְּדֹאֲיָתָא בְּסִפְרָא
24 הַבְּהִיר⁴⁷ וּבִדְהֵר⁴⁸ וְנִתְבָּאֵר
25 בְּחִסְדִּיּוֹת בְּכִמָּה מְקוֹמוֹת⁴⁹
26 כַּמְבוּאֵר בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה לְאִדְמוּרָה חוֹקֵן:
27 "... דוד המלך על־ידיה שלום היה מחבר
28 תוֹרָה שֶׁלִּמְעַלָּה עִם קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא
29 שֶׁהִיא מִמְּשִׁיךְ הַשְּׂרָאֵת אוֹר אֵין סוֹף
30 בְּחִכְמָה [שֶׁמִּשְׁמַם בָּהּ הַתּוֹרָה, חֲכֻמָּתוֹ
31 שֶׁל הַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא] וְזֶהוּ פִירוּשׁ
32 עוֹסֵק בְּתוֹרָה לְשִׁמָּה, לְשִׁמָּה מִמֶּשׁ לְשֵׁם
33 הַתּוֹרָה עֲצֻמָּה"), שְׁזָהוּ עֲנִין
34 הַהֲרָמָה וְהַגְבָּהָה שֶׁבְּתוֹרָה. אֶף
35 יִשְׁנֵנוּ גַם עֲנִין הַהַפְּרָשָׁה
36 וְהַבְדָּלָה שֶׁבְּתוֹרָה⁵⁰, שְׁזָהוּ

יב, ב. (38) משלי ה, יז. (39) שמו"ר פט"ו, כג. (40) זהו ח"ג קעט, א. תיקוני זהר תיקון יז (לא, ריש ע"ב). אוה"ת פרשתנו ע' א'שמה ואילך. ע' א'שפד. סה"מ תש"ט ע' 151. (41) ראה אוה"ת פרשתנו ס"ע א'שנה ואילך. סה"מ תש"ט ע' 150 ואילך. (42) זהר פרשתנו קמז, א. (43) פרש"י ריש פרשתנו (ד"ה תרומה). (44) ראה רמב"ם הל' תרומות פ"ג ה"ח. (45) ראה רא"ש נדרים סב, א. סה"מ תרנ"ט ע' פ [רנג]. וש"נ. (46) ראה גם לקו"ת שלח מז, ג. (47) סימן קצו. (48) ח"ג רכב, ב. (49) לקו"ת שלח שם. נא, א. אוה"ת נ"ך ח"ב ע' תתקיד. ובכ"מ. (50) ראה גם אוה"ת פרשתנו ע' א'שם ואילך. ע' א'שצט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בתחילת הלימוד, שהלימוד הוא אדעתא דנפשיה⁵¹, על דעת
 - 2 (ובשביל) עצמו (מקור הביטוי הוא בדברי הגמרא שרב ששת היה חוזר על
 - 3 תלמודו כל שלושים יום ואומר, תשמחי נפשי שבשבילך אני קורא ושונה,
 - 4 והגמרא שואלת, וכי רק לומדי התורה נהנים ממנה, והרי אמר רבי אלעזר
 - 5 אלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ
 - 6 שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה
 - 7 חוקות שמים וארץ לא שמתי, ועונה
 - 8 בשבתחילה האדם לומד לצורך עצמו)
 - 9 ועד שנעשה באופן שנקראת
 - 10 התורה שלומד על שמו⁵², כמו
 - 11 שכתוב⁵³ בתהילים ובתורתו
 - 12 בתורה שלו עצמו יתקנה, וכדברי
 - 13 הגמרא, "בתחילה נקראת [התורה] על
 - 14 שמו של הקדוש ברוך הוא, ולבסוף
 - 15 נקראת על שמו [של] האדם הלומד
 - 16 [תורה] שנאמר בתורת ה' חפצו
 - 17 ובתורתו יהגה יומם ולילה", שזהו
 - 18 לימוד התורה באופן כזה ענין
 - 19 שפועל בהמקום שבו נמצא
 - 20 גם קודם הלימוד, אלא
 - 21 שבמקומו עצמו הרי הוא
 - 22 באופן נעלה יותר. ועל זה על
 - 23 ענין ההבדלה והפרשה שבלימוד
 - 24 התורה נאמר ויקחו לי תרומה,
 - 25 והיינו, שאף על פי שאין זה
 - 26 באופן שנקרא תרומתי בגלוי
 - 27 כמו התרומה הנזכרת בהמשך הכתוב
 - 28 הנקראת 'תרומתי' (ועל אחת
 - 29 כמה וכמה שבתחילת
 - 30 העבודה של לימוד התורה אין זה
 - 31 בגלוי)⁵⁴, מפל מקום, הרי זה
 - 32 באופן דויקחו לי, שממשיך
 - 33 בחינת לי, היינו עצמות האלוקות,
 - 34 כנזכר לעיל ובאופן שאינו זו
 - 35 לעולם, שהרי התורה היא
 - 36 נצחית, וכפי שמביא רבינו
 - 37 הזקן בפתני⁵⁵ ענין זה שהתורה
 - 38 היא נצחית בנוגע לעבודה
 - 39 בפועל אצל כל אחד ואחד
- מיישראל, אפילו בינונים שאינם צדיקים, ואפילו אצל אלו
- שהם למשה ממדריגת הבינונים, שאצלם צריך להדגיש
- (באווארענען) להבהיר ולוודא) שקרוב אליך הדבר מאד בפיו
- ובלבד לעשותו⁵⁶, ומצד עצמם יתכן שלא יכירו בכך, הנה התורה
- היא נצחית בכל מקום ובכל
- זמן ובכל הדרגות שישנם
- אצל בני ישראל אצל
- 'בינונים' ולמטה מזה.
- (ד) וממשיך בכתוב אחרי ויקחו
- לי תרומה' שכאמור מכון לענין
- התורה מאת כל איש אשר
- ידבנו לבו תקחו את תרומתי,
- דמה שנאמר ידבנו לבו עבודת
- ה' על ידי הלב הוא ענין האמור
- בתורה בקריאת שמע ולעבדו בכל
- לבכם⁵⁷, שעל כך אומרים חז"ל
- אי זו היא עבודה שכלב זו
- תפלה⁵⁸ (שהיא עבודת התפילה
- בדוגמת ענין הקרבנות, שזהו
- ענינה של תרומה השנייה
- הנזכרת כאן, 'תקחו את תרומתי',
- תרומת השקלים, שממנה קנו
- קרבנות ציבור). וזהו גם מה
- שנאמר לגבי תרומה זו מאת כל
- איש, כפי שמביא הצמח
- צדק באור התורה⁵⁹ תורת
- הרב המגיד⁶⁰ ממעורטש
- שפירוש כל איש הוא שכולו
- איש, והיינו, שאף על פי
- שקודם התפלה כאשר האדם
- מתעורר בבוקר, קודם שהתפלל הנה
- חלק שבו הוא נפש האלקית
- וחלק שבו הוא נפש
- הבהמית, שנקראת בשם
- בהמה לפי שרית בהמה
- איש, כפי שמביא הצמח צדק באור התורה⁵⁹ תורת הרב המגיד⁶⁰ שפירוש
- כל איש הוא שכולו איש, והיינו, שאף על פי שקודם התפלה הנה חלק שבו
- הוא נפש האלקית וחלק שבו הוא נפש הבהמית, שנקראת בשם בהמה לפי

(51) ראה פסחים סח, ב. (52) ע"ז יט, א. (53) תהלים א, ב. (54) ראה לקו"ש שם ע' 296, שהמשכת העצמות שבתורה נשארת כאילו מובדלת ("אפגעטראגן") מהאדם הלומד; האדם אינו בערך כלל שבחי "לוי" יאיר בו בגילוי. (55) רפי"ז. (56) נצבים ל, יד. (57) עקב יא, יג. (58) תענית ב, סע"א. וראה רמב"ם ריש הל' תפלה. (59) פרשתנו ע' א'שסג. (60) אור תורה להח"מ סימן קא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הַיּוֹרֶדֶת הִיא לְמִטָּה⁶¹, כלשון הכתוב בקהלת, היינו שיש בו חלק
- 2 שענינו 'בהמה' ולא 'איש', הָרִי הַמִּטָּרָה שֶׁל עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הִיא
- 3 לַפְּעוֹל הָעֹנֵן דָּכַל אִישׁ, שִׁיחָהּ הָאֵדָם כּוֹלוֹ אִישׁ (שָׁגַם
- 4 שֶׁאִפְּלוּ נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה תִּהְיֶה נִכְלָלָת בְּבַחֲנִית אָדָם כִּי גַם הַנֶּפֶשׁ
- 5 הַבְּהֵמָה תִּתְעַלֶּה וְלֹא תִּהְיֶה עוֹד
- 6 'בהמה' אלא 'איש'), שָׁזָה נַעֲשֶׂה 1 שְׁרוּחַ הַבְּהֵמָה הַיּוֹרֶדֶת הִיא לְמִטָּה⁶¹, הָרִי
- 7 עַל יְדֵי הָעֹנֵן דִּידְכֹּנּוּ לְבוֹ 2 הַמִּטָּרָה שֶׁל עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הִיא לַפְּעוֹל הָעֹנֵן
- 8 עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה. וּמִסִּיִּים לַגִּבִּי 3 דָּכַל אִישׁ, שִׁיחָהּ כּוֹלוֹ אִישׁ (שָׁגַם נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה
- 9 תְּרוּמָה זוֹ שֶׁל "ידבנו לבו", עֲבוֹדַת 4 תִּהְיֶה נִכְלָלָת בְּבַחֲנִית אָדָם), שָׁזָה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי
- 10 הַתְּפִלָּה, תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי, 5 הָעֹנֵן דִּידְכֹּנּוּ לְבוֹ. וּמִסִּיִּים תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי,
- 11 שָׁגַם בְּעֹנֵן זֶה יִשְׁגֹּם שָׁגִי 6 שָׁגַם בְּעֹנֵן זֶה יִשְׁגֹּם שָׁגִי הַפִּירוּשִׁים דִּהְרָמָה וְהַפְּרָשָׁה,
- 12 הַפִּירוּשִׁים דִּהְרָמָה וְהַפְּרָשָׁה, 7 וְהַפְּרָשָׁה, כְּמוֹ הַמְּבוֹאֵרִים לַעֲלִי בִּארִיכוֹת כְּמוֹ
- 13 הַמְּבוֹאֵרִים לַעֲלִי בִּארִיכוֹת כְּמוֹ 8 בְּהִירוּשִׁים⁶²), אֶלֶּא שָׁזָהוּ בְּאוֹפֶן דִּתְרוּמָתִי,
- 14 בְּעֲבוֹדָה שֶׁבָּקוּ הַתּוֹרָה 9 שֶׁהָאוֹר הָאֶלֶּא שָׁזָהוּ בְּאוֹפֶן דִּתְרוּמָתִי,
- 15 (כְּמִבּוֹאֵר בְּהִירוּשִׁים⁶²), 10 ה) וּמִמְשִׁיף בְּכַתוּב, וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר
- 16 אֶלֶּא שָׁזָהוּ 'תְּרוּמָה' זוֹ שֶׁל עֲבוֹדַת 11 תִּקְחוּ מֵאֲתָם זֶהָב וְכֶסֶף וְנַחֲשֶׁת
- 17 הַתְּפִלָּה בְּאוֹפֶן דִּתְרוּמָתִי, תְּרוּמָה 12 וְגו', כָּל שִׁלְשָׁה עֶשֶׂר הַדְּבָרִים שֶׁמֵּהֶם נַעֲשֶׂה
- 18 שֶׁל הָאֵדָם עֲצֻמוֹ שֶׁהָאוֹר הָאֶלֶּא 13 הַמִּשְׁכָּן (וְכִאֲמוֹר לַעֲלִי (סְעִיף א) שֶׁבְּחֻשְׁבוֹן זֶה
- 19 מֵאִיר בּוֹ בְּגִילּוֹי. 14 לֹא נִכְלָלִים שָׁגִי הַדְּבָרִים הַקְּשׁוּרִים עִם עֲבוֹדַת
- 20 ה) וּמִמְשִׁיף בְּכַתוּב, וְאוֹמֵר 15 הַקְּרָבָנוֹת, שֶׁשִּׁיכִים בְּעִיָּקָר לַעֲנִין דִּידְכֹּנּוּ לְבוֹ),
- 21 אִדּוֹת הָעֹנִין הַשְּׁלִישִׁי בְּתְרוּמָה' הַנּוֹכַח 16 שֶׁעֹנֵן זֶה קָשׁוּר עִם פְּלִלוֹת הָעֲבוֹדָה דְּקִיּוּם
- 22 כֹּאן וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ 17 הַמִּצְוֹת בְּדָבָרִים גְּשָׁמִיִּים דִּקְאָ, בְּעוֹלָם הַזֶּה
- 23 מֵאֲתָם זֶהָב וְכֶסֶף וְנַחֲשֶׁת 18 הַתַּחֲתוֹן שֶׁאֵין תַּחֲתוֹן לְמִטָּה הַיִּמָּנּוּ. וְהִינֵנוּ,
- 24 וְגו', וְהַכְּתוּב מִמְשִׁין וּמוֹנָה אֶת כָּל 19 שֶׁאֵין זֶה כְּמוֹ עֹנֵן לִימּוֹד הַתּוֹרָה שֶׁיִּשְׁנּוּ גַם בִּגֵּן
- 25 שִׁלְשָׁה עֶשֶׂר הַדְּבָרִים שֶׁמֵּהֶם 20 עֲדָן⁶³, וְעַל אַחַת כְּפָה וְכָמָה עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה,
- 26 נַעֲשֶׂה הַמִּשְׁכָּן (וְכִאֲמוֹר לַעֲלִי 21 שָׁעַל זֶה נֶאֱמַר⁶⁴ חֵי הָרִי אֶלְקִי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
- 27 (סְעִיף א) שֶׁבְּחֻשְׁבוֹן זֶה שֶׁל 22 עֲמַדָּתִי לְפָנָיו, וְאֵין עֲמִידָה אֶלֶּא תְּפִלָּה⁶⁵, כְּפִי
- 28 שְׁלוש־עֶשְׂרֵה דְּבָרִים לֹא נִכְלָלִים 23 שִׁיחָהּ קוֹדֶם יְרִידַת הַנֶּשֶׁמָה לְמִטָּה⁶⁶ (וְעַל דֶּרֶךְ
- 29 שָׁגִי הַדְּבָרִים הַקְּשׁוּרִים עִם 24 זֶה לְאַחֲרֵי צֵאתָהּ מִהַגּוֹף), וְאַדְרָבָה, עֵינֵךְ הָעֹנֵן
- 30 עֲבוֹדַת הַקְּרָבָנוֹת, וְהֵם שֶׁמֶן 25 דְּאֻמִּירַת שִׁירָה, שָׁזָהוּ עֲנִינָה שֶׁל עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה,
- 31 לְמֵאוֹר וּבִשְׁמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה 26 הָרִי זֶה עֲבוֹדַת הַמְּלָאכִים, מֵה שֶׁאֵין בֶּן עֲנִין
- 32 שֶׁשִּׁיכִים בְּעִיָּקָר לַעֲנִין 27 הַמִּצְוֹת הֵוא דִּקְאָ בְּעוֹלָם הַתַּחֲתוֹן שֶׁאֵין תַּחֲתוֹן
- 33 דִּידְכֹּנּוּ לְבוֹ), שֶׁעֹנֵן זֶה שֶׁל 28 לְמִטָּה מִמָּנּוּ, וְעַד כְּפִי שֶׁהֵוא בְּזִמָּן הַגְּלוּת
- 34 תְּרוּמַת שְׁלוש־עֶשְׂרֵה הַדְּבָרִים הַלָּלוּ 29 (בְּנִזְכָּר לַעֲלִי מִדְּבָרִי הַמְּדַרְשׁ זֶהָב כְּנֶגֶד מְלָכוֹת
- 35 קָשׁוּר עִם פְּלִלוֹת הָעֲבוֹדָה 30 בְּכָל וְכו'), כְּכָל הַמְּדַרְיָגוֹת שֶׁבְּעֹנֵן הַגְּלוּת, הַחֵל
- 36 דְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּדָבָרִים 31 מְכַלְלֹת הָעֹנֵן דִּירִידַת הַנֶּשֶׁמָה מֵאִיגְרָא רָמָה
- 37 גְּשָׁמִיִּים דִּקְאָ, בְּעוֹלָם הַזֶּה 32 מֵאִיגְרָא רָמָה
- 38 הַתַּחֲתוֹן שֶׁאֵין תַּחֲתוֹן לְמִטָּה 33 מֵאִיגְרָא רָמָה
- 39 הַיִּמָּנּוּ כְּמִבּוֹאֵר לַעֲלִי. וְהִינֵנוּ, 34 מֵאִיגְרָא רָמָה
- 40 שֶׁאֵין זֶה כְּמוֹ עֹנֵן לִימּוֹד 35 מֵאִיגְרָא רָמָה
- 41 הַתּוֹרָה שְׁבִמְהוּתוֹ הֵוא דְּבַר רוּחָנִי 36 מֵאִיגְרָא רָמָה

(61) קהלת ג, כא. (62) ראה אזה"ת פרשתנו ע' א'שפד. (63) ראה תניא פמ"א (נח, סע"א). (64) מלכים"א יז, א (וראה לקו"ש חכ"ה ע' 147 הערה 53. וש"נ). (65) ברכות ו, ב. (66) ראה סה"מ ה"ש"ת ע' 13. תש"ח ע' 211. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 עֲמִיקְתָּא⁶⁷, מגג גבוה לבור עמוק שָׁגַם זֶה עצם הירידה של הנשמה
- 2 מְשׁוּרֶשֶׁת ומקורה למעלה באלוקות לבוא לעולם הזה ולהתלבש בגוף גשמי
- 3 נִקְרָא כָּכָר עֲנִין שֶׁל גְּלוּת, וְלֹא־חֲרִי זֶה יִשְׁנֹו עֲנִין הַגְּלוּת
- 4 כְּפִי שֶׁהוּא לֹא־חֲרִי חָטָא עֵץ הַדַּעַת שֶׁעַל יְדֵו נִפְעֵלָה בְּעוֹלָם יְרִידָה
- 5 נוספת (פוללל גם כְּפִי שֶׁהוּא
- 6 החטא בְּשׁוּרֶשׁ הָעֲנִינִים, 1 לְבִירָא עֲמִיקְתָּא⁶⁷, שָׁגַם זֶה נִקְרָא כָּכָר עֲנִין שֶׁל
- 7 מִיעוּט הַיֵּרֶחַ, וְלִפְנֵי זֶה קוֹדֶם 2 גְּלוּת, וְלֹא־חֲרִי זֶה יִשְׁנֹו עֲנִין הַגְּלוּת כְּפִי שֶׁהוּא
- 8 בריאת השמש והירח עֲנִין שְׁבִירַת 3 לֹא־חֲרִי חָטָא עֵץ הַדַּעַת (פוללל גם כְּפִי שֶׁהוּא
- 9 הַכָּלִים דְּתַהוּ⁶⁸ כמבואר בקבלה 4 בְּשׁוּרֶשׁ הָעֲנִינִים, מִיעוּט הַיֵּרֶחַ, וְלִפְנֵי זֶה עֲנִין
- 10 וחסידות, העולמות כפי שנבארו ב'סדר 5 שְׁבִירַת הַכָּלִים דְּתַהוּ⁶⁸), כְּמִבּוֹאָר בְּאֵרוּכָה
- 11 השתלשלות' מסודר של אורות 6 בְּאֵגְרַת הַקּוּדֶשׁ⁶⁹, וְעַד כְּפִי שֶׁעֲנִין הַגְּלוּת הוּא
- 12 המלוכשים בכלים המגבילים את 7 מִשְׁחַרְבַּב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.
- 13 האורות, אורות מועטים בכלים 8 (ו) אֲמָנָם אָף עַל פִּי שֶׁעֲנִין וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר
- 14 מרובים, שייכים ל'עולם התקון', וקדם 9 תִּקְחוּ מֵאֲתָם זֶהָב וְכֶסֶף וְנִחַשְׁתָּ וְגו',
- 15 לו 'עולם התורה' שבו האורות מרובים 10 שְׁקָאֵי עַל הָעֲבוּדָה בְּעֲנִין הַמַּצּוּת, הוּא בְּאִוְפֵן
- 16 והכלים מועטים והאורות לא מלוכשים 11 שֶׁל יְרִידָה לְדִרְגָּא הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה, וְלִכְאוּרָה
- 17 בכלים, ומאחר שבעולם התורה 12 הָעֲנִין הַכִּי נִעְלָה הוּא עֲנִין וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה
- 18 האורות הם בריבוי ובתוקף, והכלים 13 שְׁנַעֲשֶׂה עַל יְדֵי הָעֲבוּדָה דְּתוּרָה, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יֵשׁ
- 19 המגבילים את האורות, הם במיעוט 14 מַעְלָה יְתִירָה בְּעֲנִין דְּתְּרוּמָתִי שְׁבַעֲבוּדַת הַתְּפִלָּה
- 20 ובחלישות, הכלים לא יכלו להכיל את 15 שְׁעַל יְדָה עוֹלָה הָאָדָם עַד לְמַעְלָה מִמְּדִידָה
- 21 האורות והיתה 'שבירת הכלים', ועל פי 16 וְהַגְּבֻלָה, לְמַעְלָה אֲפִילוּ מִדְּבַר הַיּוֹ' שְׁבַתוּרָה
- 22 תורת הסוד, 'שבירת הכלים' היא 17 שְׁנִקְרָאת עַל שְׁמוֹ שֶׁל הָאָדָם (שְׁלֹכַן נֶאֱמָר כָּאֵן
- 23 השורש לענין הגלות), כְּמִבּוֹאָר 18 וְזֹאת הַתְּרוּמָה סֵתָם, וְלֹא תְּרוּמָתִי, אוֹ לִי
- 24 בְּאֵרוּכָה בְּאֵגְרַת הַקּוּדֶשׁ⁶⁹ 19 תְּרוּמָה), מִכָּל מְקוֹם, הִרִי יְדוּעַ שְׁכָל הָעֲנִינִים
- 25 שבספר התניא (וזה לשונו, "והנה 20 שֶׁל יְרִידָה הֵם צוּרָף עֲלֶיהָ. וְעַל דֶּרֶךְ הַמִּבּוֹאָר
- 26 שמים וארץ וכל אשר בהם בארצות 21 בְּהִמְשָׁךְ מֵאֲמָרִי הַהִילּוּלָא⁷⁰ שְׁדוּקָא בְּתַחְתּוֹן
- 27 עובדי גילולים כולם כלא ממש חשיבי 22 שֶׁהוּא תַּחְתּוֹן בְּיוֹתֵר כָּא הַגְּבוּהַ גְּבוּהַ בְּיוֹתֵר,
- 28 לגבי השרים שהם חיותם וקיומם. 23 וְאִדְרָבָה, הַיּוֹתוֹ תַּחְתּוֹן בְּיוֹתֵר מוֹכִיחַ שֶׁשֶּׁרְשׁוֹ
- 29 והשרים כלא ממש חשיבי לגבי החיות 24 גְּבוּהַ גְּבוּהַ בְּיוֹתֵר. וְלִכֵּן הִנֵּה דוּקָא בְּתְּרוּמַת
- 30 הנמשך להם מהניצוץ מדבר ה' המאיר 25 הַמִּשְׁכָּן מוֹדֵגֶשׁ מִסְפָּר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה [שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵה
- 31 עליהם מלמעלה, ואף על פי כן החיות 26 אַחֲוִיתִי כֻלָּה' שֶׁהִרְבִּי הַרִי"צ מִסֵּר לִפְרִסוֹם לְיוֹם יו"ד שֶׁבֶט תִּשְׁרִי וְבַיּוֹם זֶה
- 32 הנמשך לתוכם מהארה זו הוא בבחינת 27 נִסְתַּלַּק, שְׁדוּקָא בְּתַחְתּוֹן שֶׁהוּא תַּחְתּוֹן בְּיוֹתֵר כָּא וְנִמְשָׁךְ וּמֵאִיר
- 33 גלות בתוכם... ולכן העובדי גילולים 28 הַגְּבוּהַ גְּבוּהַ בְּיוֹתֵר, וְאִדְרָבָה, הַיּוֹתוֹ עֵצֶם הָעוֹבְדָה שֶׁהוּא תַּחְתּוֹן
- 34 הנשפעים מהם הם עובדי עבודה זרה 29 בְּיוֹתֵר מוֹכִיחַ שֶׁשֶּׁרְשׁוֹ גְּבוּהַ גְּבוּהַ בְּיוֹתֵר. וְלִכֵּן הִנֵּה דוּקָא
- 35 ממש עד עת קץ שיבולע המות 30 בְּתְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן שֶׁקְשׁוּרָה בִּירִידָה לְמַטָּה (קִיּוֹם הַמַּצּוּת בְּדִבְרֵים
- 36 והסטרא אחרא ואז האפוך אל עמים כו' לקרוא כולם בשם ה', ונקרא גם כן 31 גִּשְׁמִיִּים) מוֹדֵגֶשׁ מִסְפָּר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה [שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵה דְּבָרִים,
- 37 בשם גלות השכינה מאחר שחיות זה אשר בבחינת גלות בתוכם הוא מהארה 32 אַחֲוִיתִי כֻלָּה' שֶׁהִרְבִּי הַרִי"צ מִסֵּר לִפְרִסוֹם לְיוֹם יו"ד שֶׁבֶט תִּשְׁרִי וְבַיּוֹם זֶה
- 38 הנמשכת להם מהניצוץ מדבר ה' הנקרא בשם שכינה (וגלות זה נמשך מחטא 33 נִסְתַּלַּק, שְׁדוּקָא בְּתַחְתּוֹן שֶׁהוּא תַּחְתּוֹן בְּיוֹתֵר כָּא וְנִמְשָׁךְ וּמֵאִיר
- 39 ע"ה ר' ואל"ך)... וְעַד כְּפִי שֶׁעֲנִין הַגְּלוּת הוּא מִשְׁחַרְבַּב בֵּית 34 הַגְּבוּהַ גְּבוּהַ בְּיוֹתֵר, וְאִדְרָבָה, הַיּוֹתוֹ עֵצֶם הָעוֹבְדָה שֶׁהוּא תַּחְתּוֹן
- 40 הַמִּקְדָּשׁ שְׁמֵאוֹ עֲנִין הַגְּלוּת הוּא בְּתוֹקֵף גְּדוֹל עוֹד יוֹתֵר, וְדוּקָא בְּגִלוּת 35 בְּיוֹתֵר מוֹכִיחַ שֶׁשֶּׁרְשׁוֹ גְּבוּהַ גְּבוּהַ בְּיוֹתֵר. וְלִכֵּן הִנֵּה דוּקָא
- 41 מודגש ענין קיום המצוות בפועל. 36 אַחֲוִיתִי כֻלָּה' שֶׁהִרְבִּי הַרִי"צ מִסֵּר לִפְרִסוֹם לְיוֹם יו"ד שֶׁבֶט תִּשְׁרִי וְבַיּוֹם זֶה

(67) ע"פ חגיגה ה, ב. (68) ראה ד"ה על כן יאמרו המושלים תרצ"א פ"ב (סה"מ תרצ"א ע' שיט ואל"ך). (69) סכ"ה (קמ, א). (70) ד"ה באתי לגני ה'שי"ת פרק יב ואל"ך (סה"מ תשי"ז ע' 132 ואל"ך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אף שיש מקום למנות חמשה עשר דברים (פנזכר לעיל)
 2 שהמספר שלוש עשרה הוא בהפחתת שני דברים שלא קשורים למשכן עצמו
 3 אלא קשורים יותר לעבודת הקרבנות), וגם יש מקום למנות אחד
 4 עשר דברים, לפי ששלושת המינים תכלת ארגמן ותולעת
 5 שני שהם שלושה סוגים של צמר
 6 נחשבים לאחד (כדעה אחת
 7 במדרש⁷¹), ומבואר בזה⁷²
 8 שמכל-מקום מודגש דווקא המספר
 9 שלוש עשרה, כיון ששלושה עשר
 10 הדברים הם פנגד שלשה
 11 עשר תקוני דיקנא, תיקוני הזקן,
 12 שפלותם הם למעלה
 13 מהשתלשלות דרגות של אור
 14 אלוהי בלי גבול, למעלה מהאור
 15 הנמשך בצמצומים בסדר
 16 השתלשלות, וכמבואר בתורת הסוד
 17 שזו בחינת שלוש-עשרה מידות
 18 הרחמים. וכמבואר גם בהמשך
 19 המאמרים אדמו"ר הרשב"ב משנת
 20 עת"ר⁷³ ששלושה עשר
 21 הדברים הנמנים כאן בתרומות
 22 למשכן הם פנגד עשר ספירות
 23 (שכוללים כל סדר
 24 ההשתלשלות) ושלשה ראשי
 25 ראשים (שהם למעלה
 26 מהשתלשלות), שדוגמתם
 27 בעולמות הוא העולמות
 28 שלמטה מאצילות, אצילות,
 29 שהם עולמות שב'סדר השתלשלות'
 30 ועולמות אין סוף שלמעלה
 31 מאצילות שהם 'ראשי ראשים'
 32 שלמעלה מ'סדר השתלשלות' (כמבואר
 33 בקבלה וחסידות, וכפי שמוכח בשיחת
 34 שבת פרשת מקץ, זאת חנוכה, תשט"ז:
 35 "מצינו במאמר חסידות בנוגע למספר
 36 י"ג – שעל זה שאלו "עשר ידענו
 37 (שהם עשר ספירות, כמאמר "עשר ולא
 38 תשע, עשר ולא אחת עשרה"), שלשה עשר לא ידענו" – שיש ב' פירושים
 39 בענינים של השלשה הנוספים על העשר: פירוש הא' – שהם ג' העולמות
 40 בריאה יצירה עשי' שלמטה מע"ס דאצילות, ופירוש הב' – שהם ג' ראשי
- ראשים" שלמעלה מעשר ספירות דאצילות. ומבואר בהמאמר התיווך בזה –
 "דלא פליגי כלל.. בכדי שהיה' הגילוי בבריאה, יצירה עשיה, זהו מבחינת ג'
 ראשי ראשים כו'.. בכדי שהיה' הגילוי למטה זהו דווקא ממדריגה גבוה יותר,
 דכל הגבוה גבוה למעלה יותר יורד למטה מטה ביותר כו'").
 ועילוי זה של המשכות 'שלוש
 עשרה תיקוני דיקנא' שלמעלה מ'סדר
 השתלשלות' הוא דווקא בתרומת
 המשכן שפנגד ענין המצוות,
 בגלל שהמצוות הם
 בגשמייות, פעולם היה
 התחתון שאין תחתון למטה
 הימנו והגבוה ביותר, יורד ומשך
 דווקא למטה מטה ביותר.
 וזהו גם מה שלעיתיד לבוא
 יהיה מעשה גדול⁷⁴, ולא כפי
 שהוא עתה בזמן הגלות ש'תלמוד
 גדול' שזהו מצד המעלה שיש
 דווקא בתחתון שאין תחתון
 למטה הימנו והמעשה בפועל,
 הוא בדברים גשמיים, בתחתון ביותר.
 ובדוגמת המעלה דשכט
 יהודה ומשיח בן דוד לגבי
 שכט יוסף ומשיח בן יוסף⁷⁵,
 שגם בזה מבואר בחסידות שהמעלה
 היא מעלת המעשה על התלמוד,
 ובדוגמת מעלת המקדש לגבי
 המשכן [שהרי אף על פי
 שמה שכתוב⁷⁶ ועשו לי
 מקדש ושכנתי בתוכם כולל
 את כל הענינים, החל
 מהמשכן דמשה, משכן
 שילה ובית המקדש, דמשכן
 איקרי נקרא מקדש, ומקדש
 איקרי נקרא משכן⁷⁷, כמבואר
 בגמרא, מצינו שהמקדש נקרא משכן
 כמו שכתוב בתורה 'ונתתי משכן
 בתוכם' והכוונה לבית המקדש, וכן
 מצינו שהמשכן נקרא מקדש, ככתוב כאן בציווי על עשיית המשכן 'ועשו לי
 מקדש ושכנתי בתוכם', מפל מקום, השלימות בזה בעיני המשכן
 והמקדש באופן שבאתם אל המנוחה ואל הנחלה⁷⁸ ככתוב

(71) ברייתא דמ"ט מדות. הובא בילקוט שמעוני פקודי רמז תכד. (72) אוה"ת פרשתנו ע' א'שפג. (73) סד"ה וזאת התרומה (סה"מ עת"ר ס"ע קנח [ריג] ואילך). (74) אוה"ת שבעה ערה 80. לקר"ש חכ"ה ע' 263. וש"נ. (75) ראה גם אוה"ת וישלח ח"ה תתפב, סע"ב. (76) תרומה כה, ח. (77) עירובין ב, א. (78) פ' ראה יב, ט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בתורה היא בבית המקדש דוקא], שהיה מדומם דוקא ולא
- 2 כמו המשכן שהיה מצומח, וכמו שכתוב⁷⁹ בשיר השירים
- 3 קורות פתינו ארזים), כמבואר בהדרושים⁸⁰ ודוקא במקדש
- 4 שמדומם (אבנים), שהוא דבר נחות יותר מצומח, היתה עיקר השראת השכינה
- 5 ובקביעות.
- 6 ז) וזהו הטעם שבפסוקים בבית המקדש דוקא], שהיה מדומם דוקא ולא
- 7 ובגלוי נתפרש בכתוב רק
- 8 ענין תרומת המשכן שכנגד ענין
- 9 המצוות (ותרומה זו מבוארת בצורה
- 10 מפורשת ומפורטת ככתוב וזאת
- 11 התרומה אשר תקחו מאתם
- 12 זהב וכסף ונחשת וגו', כל
- 13 שלשה עשר הדברים), ורק
- 14 בכללות ובקמץ נכלל בזה גם
- 15 אודות תרומת האדנים שכנגד
- 16 ענין התורה ותרומת השקלים
- 17 שכנגד ענין הקרבנות והתפילה, כי,
- 18 תכלית המכוון בכללות ענין
- 19 התרומה הוא (מה שכתוב
- 20 בסיום הענין⁷⁶ אחרי שלוש סוגי
- 21 התרומות) ועשו לי מקדש
- 22 ושכנתי בתוכם, וענין זה של
- 23 השראת השכינה וגילוי אלוקות בעולם
- 24 נעשה בעיקר על ידי מעשה
- 25 המצוות, שזוהי הפעולה של
- 26 המשכת אלוקות בתחתון שאין
- 27 תחתון למטה הימנו, לעשות
- 28 לו יתברך דירה בתחתונים.
- 29 ח) וכל זה המבואר לעיל באריכות
- 30 אודות שלוש סוגי התרומות שלפי
- 31 פנימיות הדברים הם ענין התורה, ענין
- 32 התפילה (עבודה, קרבנות) וענין
- 33 המצוות המעשיות (גמילות חסדים)
- 34 שייך לראש חדש אדר יום
- 35 אמירת המאמר, כי, באחד באדר
- 36 משמיעין ומכריזים על
- 37 השקלים⁸¹, נתינת מחצית השקל
- 38 השנתי, שקאי שמכוון בפשטות
- 39 על השקלים שמהם קנו
- 40 קרבנות ציבור (התרומה

(79) שה"ש א, יז. וראה פרש"י תרומה כו, טו. (80) תו"א, תו"ח ואוה"ת ר"פ ויגש. (81) שקלים פ"א מ"א. (82) ראה לקו"ש ח"א ע' 164 ואילך. (83) ראה אנציק' תלמודית ערך במה. (84) ר"ה יא, א. שמור"ר פט"ו, יא. (85) פינחס כח, יד. (86) מגילה כט, ב. ירושלמי שקלים שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

המשיח כל המציאות תהיה בשלימות יותר וכללות העבודה בקיום המצוות
 תהיה נעלית יותר, וכפי שמבאר ב'המשך' המאמרים המתחיל בפסוק 'וככה
 תאכלו אותו, לאדמו"ר מהר"ש: "... לעתיד לבוא יהיו כל הנבראים במעלה
 היותר עליונה שהרי גם בחיות הטמאות
 הטורפים ודורסים כתיב וגר זאב עם
 כבש... ומאחר שגם באלו שהם
 מקליפות הגסטו ישנה לעתיד לבוא,
 כל-שכן שבהמות הטהורות שמקליפת
 נוגה שהיא זכה הרבה יותר מג' קליפות
 הטמאות בודאי יתעלו ויטב ממצבן גם
 כן..." **בַּעֲגָלָא** במהירות **דִּידָן** (לפי
 המושגים) שלנו.

בְּאֶחָד בְּאֶדָר מְשִׁמְעִין (וּמְכַרְיִזִין) עַל הַשְּׁקָלִים, הָרִי זֶה
כָּכָר הַתְּחַלַּת הָעֵנָן כְּפִי שְׂבָא בְּדִיבּוּר, וְלֹכֵן לֵאמֹתוֹ שֶׁל דָּבָר, עֵנִין
 תרומה זו כן שייך לראש חודש אדר וְעַל יְדֵי זֶה על ידי הדיבור על השקלים
 לצורך הקרבנות **נִמְשָׁךְ אַחֵר כֶּךָ**
בְּמַעֲשֵׂה בְּפוּעַל, כְּפִי שִׁיְהִיָּה
 ענין השקלים **בְּגֵאוּלָּה הָאֲמִיתִית**
וְהַשְּׁלִימָה בְּקִרּוֹב מִמֶּשׁ, עַל
יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ, שְׂיִכְנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמִקְוָמוֹ⁸⁷, וְשֵׁם בבית
 המקדש **נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ כו' את**
 עבודת הקרבנות **כְּמַצּוֹת רְצוֹנָךְ⁸⁸, וְשֵׁם**
 באופן המושלם ביותר כי בימות

רְצוֹנָךְ⁸⁸, בַּעֲגָלָא דִּידָן.

(87) רמב"ם הל' מלכים ספ"א. (88) בתפלת המוספין. וראה תו"ח ר"פ ויחי. המשך וככה תרל"ז פ"ז ואילך (סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תכ ואילך). ועוד.

המשך ביאור למס' מנחות ליום שלישי עמ' ב

יתירן ויטיל בהן ציציות, אלא שמבקש עתה להפטר בינתיים
 ממצות ציצית, ולכן דנים את התפירה כמי שאינה.
 שנינו במשנה: ארבע ציציות מעכבות זו את זו שארבעתן מצוה
 אחת. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, אֶרְבַּעַת אַרְבַּע מִצְוֹת.**
אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר שְׁמוּאֵל, הִלָּכָה בְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל. פוסקת הגמרא:
וְלִית הִלָּכָתָא בְּנִיתָה – אֵין הִחֲלָכָה כְּדַבְּרֵי שְׁמוּאֵל שאמר שההלכה
 היא כדברי רבי ישמעאל, אלא כדברי חכמים.
 מספרת הגמרא בענין זה: **רַבִּינָא הוּא קָא אוֹיֵל אֶתְרִיָּה דְּמָר – הִיָּה**
מַהֲלָךְ אַחֵר מִרַּב רַב אִשִּׁי, בְּשִׁבְתָּא דִּירְגֵלָא – בִּשְׁבַת שְׁדוּרִשִׁים
בַּה בַּהֲלֹכּוֹת הֶרְגַּל, אִיפְסִיק קִרְנָא דְּחוּטִיָּה – נַחֲתַכָּה קֶרֶן טְלִיתָא שֶׁל
מִר בַּר רַב אִשִּׁי יַחַד עִם הַצִּיצִיּוֹת שְׁעִלִּיה מַהֲטִלִּית, וּנְפִסְלָה
הַטְלִית, שֶׁתֵּק רַבִּינָא וְלֹא אֲמַר לִיה לִמַּר בַּר רַב אִשִּׁי וְלֹא מִיָּד –
וְלֹא כְּלוּם, כִּד מִטָּא לְבִיתָה – כֹּאשֶׁר הִגִּיעַ מִר בַּר רַב אִשִּׁי לְבִיתוֹ,
אֲמַר לִיה רַבִּינָא, מִתְּהִיב אִיפְסִיק – מִשֶּׁם, כְּלוּמַר, מִמָּקוֹם פְּלוּגִי
בְּרִשּׁוֹת הֶרְבִּים נַחֲתַכָּה טְלִיתָךְ. אֲמַר לִיה מִר בַּר רַב אִשִּׁי לְרַבִּינָא,
אִי אֲמַרְתָּ לִי מִתְּהִיב – אִם הֵיית אֹמֵר לִי מֵאִז הֵייתוּ בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם
שֶׁנַּחֲתַכָּה הַטְלִית, שְׂדִיתָה – הֵייתִי פּוֹשְׁטָה וּמְשִׁלִּיכָה, שִׁמְשַׁעָה
שֶׁנַּחֲתַכָּה אַחַת מִהַצִּיצִיּוֹת שׁוֹב אֵין שֹׁאֵר הַצִּיצִיּוֹת מִצּוּה, וְהַנּוֹשֵׂאן
בְּרִשּׁוֹת הֶרְבִּים חַיִּיב טַהֲטָא.
 מקשה הגמרא על דברי מר ב רב אשי: מדוע אמר שאם היה
 יודע שנפסלה הטלית היה פושטה ברשות הרבים, וְהָא אֲמַר מַר
 – נִאמְרָה הַשְּׁמוּעָה בְּשֵׁם גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים, גְּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת
 שְׂדוּחָה אֵת לֹא תַעֲשֶׂה שְׂבִיתוֹרָה, כְּלוּמַר, הַתּוֹרָה הַחֲשִׁיבָה אֵת
 כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת וְהַתִּירָה לְדַחוֹת אִיסוּרֵי תּוֹרָה כְּדִי לְהַנְעִיל מִבּוֹיֹן,
 ואם כן, היה מותר לו להמשיך ללכת עם הטלית הפסולה עד
 שיבוא לביתו ולא היה מחויב להתבונן ולפושטה ברשות הרבים.
 מתרצת הגמרא: **תִּרְגְּמָה – כִּבֵּר פִּירֵשׁ רַב רַב שְׂבָא, קָמִיה דְּרַב**
– לִפְנֵי רַבן כְּהֵנָא מִימְרָא זו, שֶׁכֵּל מִה שֶׁאִמְרוּ חֲכָמִים שֶׁכְּבוֹד
הַבְּרִיּוֹת דּוּחָה לֹא תַעֲשֶׂה שְׁבִיתוֹרָה, אֵין זֶה אֵלָא

שנשתנתה צורתן, במצות ציצית: **אֲמַר רַב יִשְׁשָׁא בְּרִיה דְּרַב אִידִי,**
הָאִי מָאן דְּכַצְרִיָּה לְגַלְיָה – הַחוּתָר וּמַחֲסֵר מִקְצַת מְטָלִיתוֹ בַּמָּקוֹם
הַקֶּרֶן וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה מָקוֹם הַחִיתוּךְ כְּשֶׁתִּי קִרְנִים, לֹא עָבִיד וְלֹא
כְּלוּם – לֹא עָשָׂה דָּבָר וְלֹא שִׁינָה אֵת דִּין הַטְלִית, שֶׁהָרִי בַּחִיתוּךְ זֶה
שְׂרִיָּה – עָשָׂה לְמַלְיָה פְּעֻלַּת חֵמֶשׁ כִּנְפוֹת, הַחִיבִית אָף הִיא בַּמִּצְוֹת
צִיצִית, כְּמִבּוּאָר לְהֵלֶן (מגו).
 שמועה נוספת: **אֲמַר רַב מִשְׁרָשָׁא, הָאִי מָאן דְּצִינְדִּיה לְגַלְיָה –**
הַמִּקְפֵּל וְקוֹשֶׁר כִּנְפוֹת טְלִיתוֹ בְּעִיגוֹל כְּדִי שֶׁלֹּא תִהְיֶינָה קְרוּאוֹת
'כִּנָּף, לֹא עָבִיד וְלֹא כְּלוּם, וּמִבְּאָר רַב מִשְׁרָשָׁא: מָאִי מַעֲמָא – מִה
הַטַּעַם שֶׁאֵין הַטְלִית נַחֲשֶׁבַת מֵעַתָּה כְּטִלִּית שֶׁאֵין לָהּ אַרְבַּע כִּנְפוֹת,
דְּכִמָּאן דְּשְׂרִיָּה דְּמִי – מִפְּנֵי שֶׁאֵנּוּ דָּנִים כֹּאִילוּ כִּנְפִיה מוֹתֵרוֹת
וּמִרְבוּעוֹת כְּתַחֲזִילָה וְאֵינֶן קְשׁוּרוֹת, כִּיֹּן שְׁסוּפּוֹ לְהַתִּירָן. מִבֵּיא רַב
מִשְׁרָשָׁא רֵאשִׁי לְדַבְּרִי: וְתֵנּן נָמִי –] גַּם [כֹּלִים פְּכִיז מִד', דִּין שִׁישׁ
לְדַמוּתוֹ לְדַבְּרִי, כָּל הַתְּחַלּוֹת – נִדּוּת הַעוֹר הַצְּרִירוֹת – שֶׁאֵין בֵּית
הַקִּיבּוּל שֶׁלֹּהֶם עָשׂוּ עַל יְדֵי תְּפִירַת שׁוּלִיהֶם אֵלָא עַל יְדֵי קְשִׁירָה,
מְהוּרוֹת, כִּיֹּן שֶׁאֵין קְשִׁירָה זֶה עוֹמֶדֶת לְהַתְקִיִּים וְסוּפּוֹ לְהַתִּירָה,
וְעַל כֵּן דָּנִים כְּבֵר מֵעַתָּה כֹּאִילוּ נִיתַר הַקֶּשֶׁר, וְאֵין בָּאֵן בֵּית קִיבּוּל.
חוּץ מִנּוּדוֹת שֶׁל עֲרִבִים, מִפְּנֵי שֶׁדִּרְכָּם לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּנוּדוֹת שֶׁאֵין
שׁוּלִיָּהם תּוֹפְרִים אֵלָא קְשׁוּרִים, וְאֵין סוּפֶם לְהַתִּיר אֵת הַקֶּשֶׁר. מִכֵּל
מָקוֹם יֵשׁ לְלַמּוֹד מִמִּשְׁנָה זו, שֶׁקְשִׁירָה שְׁסוּפּוֹ לְהַתִּירָה נִידוּנִית כְּמִי
שֶׁאֵינָה, וְהוּא הָדִין לְעֵנִין טְלִית.
 שמועה שלישית: **אֲמַר רַב דִּימִי מִנְהֶרְדֵּעָא, הָאִי מָאן דְּחִינְיָה**
לְגַלְיָה – הַמִּקְפֵּל כִּנְפִי טְלִיתוֹ וְתוֹפְרָן בְּעִיגוֹל כְּדִי שֶׁלֹּא תִהְיֶינָה
קְרוּאוֹת 'כִּנָּף, לֹא עָבִיד וְלֹא כְּלוּם, שְׁעִדִּין נַחֲשֻׁבוֹת קְצוֹת הַכִּנְפוֹת
כַּחֲלָק מִהַטְלִית וּכֹאִילוּ הֵן עוֹמֶדוֹת בְּצוּרָתָן הָרֵאשׁוֹנָה קוֹדֵם
שֶׁנִּתְפָּרוּ. וּמִבְּאָר רַב דִּימִי, אִם אֵיתָא דְּלֹא מִיבְּעִי לִיה, לִיפְסוֹק
וְלִשְׂדִּיָּה – אִם אֵבֵן סִיבַת קִיפּוֹל הַטְלִית וְתִפְרִיתָהּ, הִיא מִפְּנֵי שֶׁאֵינּוּ
צָרִיךְ עוֹד אֵת קְצוֹת הַכִּנְפוֹת, הִיָּה לוֹ לְחַתוֹךְ אוֹתוֹן וְלוֹרוֹקָן, וְמוֹה
שֶׁטִּרַח לְתוֹפְרָן וְלֹא חֲתָכָן, מוֹכֵחַ שְׁעִדִּין צָרִיךְ אוֹתוֹן בְּבִגְדוֹ וּבַעֲתִיד

התוועדויות

בס"ד. שיחת אור ליום ג' פ' תרומה, א' דר"ח אדר, ה'תשל"ה.

בלתי מוגה

א. מאמר ד"ה ויקחו לי תרומה וגו'.

* * *

ב. דובר כבר כמ"פ במשך השנה אודות שינוי הקביעות משנה לשנה, שגם בנוגע לענינים שהם תמיד באותה קביעות, בדוגמת פורים שהוא לעולם ביום י"ד בחודש אדר, הנה הקביעות בימי השבוע אינה כשוה בכל השנים, אלא יש בזה שינויים (ועד"ז כו"כ מועדים וענינים); ודוקא בשנה זו ישנם כו"כ ענינים שקביעות כולם היא ביום שלישי,

— בדוגמת פורים, וכן יום א' דר"ח אדר (שבו נערכת התוועדות זו), ועד"ז בנוגע ל"ט כסלו וכו' (כמדובר לעיל¹), וכן ל"ג בעומר, כפי שמביא רבינו הזקן בסידורו² הסימן פל"ג, שביום שחל בו פורים יחול לעולם ל"ג בעומר³ —

שיום השלישי מובדל מכל שאר הימים, אפילו מיום השבת, בכך שיש בו המעלה שהוא יום שהוכפל בו כי טוב⁴, שהו"ע "טוב לשמים וטוב לבריות"⁵.

וע"פ תורת הבעש"ט⁶ שמכל ענין צריך ללמוד הוראה בעבודת ה', מובן, שבשנה זו יש הדגשה מיוחדת בענין "טוב לשמים וטוב לבריות".

ג. והענין בזה:

עצם הענין שצריך להיות "טוב לבריות" — אינו חידוש, ובשביל זה לא זקוקים ליום השלישי, שהרי ישנם כו"כ מצוות בתורה שענינם "טוב לבריות", החל ממצות גמילות חסדים שכוללת כל המצוות כולם⁷; החידוש הוא — שבאותו יום ישנם הן "טוב לשמים" והן "טוב לבריות".

ובהקדמה:

בכלל הנה מצוה שענינה "טוב לבריות" היא גם "טוב לשמים" — שהרי הסיבה לכך שצריך ליתן צדקה ולגמול חסדים היא בגלל שהקב"ה צוה זאת.

וכפי שרבינו נשיאנו מאריך בכמה דרושים⁸ בנוגע למעלת אברהם אבינו, שהנדיבות שלו היתה לא מצד היותו בטבע איש נדיב, אלא בגלל ציווי הקב"ה, כמ"ש⁹ "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך הוי' לעשות צדקה ומשפט", היינו, שענין הנדיבות הי' אצלו מצד "דרך הוי'".

א'קנז. ועוד.
(6) ראה כש"ט בהוספות סרכ"ג ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום יום" ט אייר).
(7) ראה מפרשי המשנה אבות פ"א מ"ב. תו"א וישב כט, ג. לקו"ת ראה כג, ג. תצא לט, א. ובכ"מ.
(8) ראה סה"מ תרפ"ט ע' 90 [קלב] ואילך. וש"נ.
(9) וירא יח, יט.

(1) שיחת י"ט כסלו ס"ה ואילך (תורת מנחם חע"ח ס"ע 301 ואילך).
(2) תורה אור סט, ב (בהוצאת תש"א); עב, ב (בהוצאת תשמ"ז ואילך).
(3) ראה גם תורת מנחם שם ע' 113. וש"נ.
(4) ב"ר פ"ד, ו. הובא בפרש"י עה"ת בראשית א, ז.
(5) קידושין מ, א. וראה אוה"ת בראשית לג, ב. משפטים ע'

1 ועפ"ז יובן מ"ש במדרש¹⁰ בנוגע לאברהם שאמר לאורחים "אמרו ברוך א-ל עולם שאכלנו משלו",
2 ואלו שלא רצו לברך, ה' מיצר ומעיק להם כו' – שזהו היפך ענין החסד – כיון שהחסד של אברהם
3 לא ה' מצד טבע נפשו, אלא מצד שמירת "דרך הוי'", גם אם בשביל זה ה' צריך לשנות טבע מדותיו;
4 ודוגמתו בכל אחד מן ישראל, שצריך לשנות טבע מדותיו [וכידוע מאמר אדה"ז להצמח צדק¹¹ שענין
5 החסידות הוא לשנות טבע מדותיו, או מדותיו הטבעיים – כב' הגירסאות שבדבר], כפי שהתחיל ע"י
6 "אחד ה' אברהם"¹².

7 ונמצא, שכל מצוה שהיא "טוב לבריות", הרי היא בדרך ממילא גם "טוב לשמים"; יכול להיות ענין
8 שהוא רק "טוב לשמים" ולא "טוב לבריות", אבל לכאורה לא יכול להיות "טוב לבריות" ללא "טוב
9 לשמים".

10 ומזה גופא מובן שהחידוש בענין ד"הוכפל בו כי טוב", "טוב לשמים וטוב לבריות", הוא – שב"טוב
11 לבריות" ישנו בגלוי הענין ד"טוב לשמים" בתור ענין בפני עצמו: לא זו בלבד שכאשר שואלים אותו
12 מהו הטעם שעושה פעולה זו, אומר, שעושה זאת בגלל שרוצה לקיים מצוה שניתנה מן השמים, אלא
13 שבמעשה גופא ישנו ענין של "שמים".

14 וזהו הענין ד"הוכפל בו כי טוב" – שישנו ענין שניכר בגלוי שהוא "טוב לשמים", וענין שניכר בגלוי
15 שהוא "טוב לבריות"; והחידוש של יום השלישי הוא – שבאים בבת אחת,

16 – כשם שיום (השלישי) הוא שלימות של ענין אחד, וכידוע הראי' על זה מדברי הגמרא¹³ בנוגע
17 לנזירות: "יומי .. כתיב, ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד .. יומא ולילא חד יומא הוא", היינו, שכל יום
18 הוא מציאות אחידה –

19 והיינו, שכל רגע שביום הוא רגע של יום השלישי שהוכפל בו כי טוב, שצריך להיות באופן של
20 "טוב לשמים וטוב לבריות" ביחד¹⁴.

4 ד. ומזה למדים גם בנוגע לפעולת האדם בשייכות ליום הפורים שקביעותו בשנה זו היא (כמו
5 הקביעות דיום ראשון של ר"ח אדר) ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב – שהרי ההדגשה המיוחדת בגילוי
6 ובגלוי בימי הפורים היא בענין ד"טוב לשמים וטוב לבריות":

7 בכל יום טוב, "מועדים לשמחה"¹⁵, ישנו החיוב "ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך וגו' והלוי והגר
8 וגו'"¹⁶, כפי שמביא רש"י¹⁷ ממדרשי רז"ל¹⁸: "ארבעה שלי כנגד ארבעה שלך .. אם אתה משמח את
9 שלי אני משמח את שלך", שלכן צ"ל הענין של הכנסת אורחים בכל יו"ט¹⁹.

10 אבל אעפ"כ, אי אפשר לומר שנקודת ומצות היו"ט היא הכנסת אורחים – אפילו לא בחג המצות,
11 שקשור עם אברהם אבינו²⁰, שעבודתו היתה הכנסת אורחים²¹, ועד"ז לא בחג הסוכות, שאף שיש בו
12 הענין ד"אושפיזין"²², שהו"ע הנתנה לעניים כו', הרי מצות היום והענין שעל שמו נקרא היו"ט הו"ע
13 הסוכה, ד' מינים ושמחה וכו'.

14 ואילו בפורים – הנה במצות היום מודגש בגלוי הענין ד"טוב לבריות", שזהו תוכן הענין ד"מתנות
15 לאביונים"²³, ועד"ז "משלוח מנות איש לרעהו"²³, כמבואר בפירושי המגילה²⁴ שתוכן הענין הוא לפעול
16 קירוב הלבבות בין איש לרעהו.

(10) ראה ב"ר פמ"ג, ז. פמ"ט, ד. ספנ"ד.

(11) ראה סה"ש תרצ"ד ע' 266 ואילך. וש"נ.

(12) יחזקאל לג, כד.

(13) נזיר ז, א.

(14) ראה גם תורת מנחם חע"ח ס"ע 38. וש"נ.

(15) נוסח התפלה והקידוש דיו"ט.

(16) פ' ראה טז, יד.

(17) שם, יא.

(18) ראה תנחומא ס"פ ראה. ועוד.

(19) ראה גם תורת מנחם חס"ג ע' 97. וש"נ.

(20) זח"ג רנו, ב. טואר"ח סתי"ז. ועוד.

(21) ראה רמב"ם הל' אבל פ"ד ה"ב.

(22) ראה זח"ג קג, ב ואילך. סידור (עם דא"ח) שער הסוכות

רנו [שעה], ב ואילך.

(23) אסתר ט, כב.

(24) ראה מנות הלוי למג"א ט, טז. ועוד.

ולהעיר, שבפורים ישנו גם הענין של "פרסומי ניסא"²⁵, הענין ד"מקרא מגילה", אמירת "על הנסים" והסעודה וכו' וכו', אבל, ענינים אלו הם במדידה והגבלה, וכמו קריאת המגילה, שלאחרי קריאתה (ב') פעמים, לקרותה בלילה ולשנותה ביום²⁶) נתקיימה המצוה בשלימותה, ולא שייך לקרותה פעם נוספת, כיון שעיי"ז לא יפעל מאומה בענין מקרא מגילה (הוא יכול לפעול בענין לימוד התורה, אבל לא בענין מקרא מגילה שקשור עם פורים). ועד"ז שאר עניני הפורים הם במדידה והגבלה (מלבד ענין השמחה כו').

אבל בנוגע ל"מתנות לאביונים" פוסק הרמב"ם²⁷ "מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו, שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים וכו', שנאמר²⁸ להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים" – שבוה מודגש בגלוי הענין ד"טוב לבריות".

ועאכו"כ כפי שניכר בשנה זו, שהקביעות של פורים היא ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב – שנקודה זו היא בהדגשה יתירה.

ה. ולכן כאן המקום לעורר בנוגע לענין ה"מבצעים" בכלל,

– שבהם מודגש בגלוי הענין ד"טוב לשמים וטוב לבריות", שהרי מדברים אודות תורה, תפילין, מזוזה, צדקה, בית מלא ספרים ונרות של שבת קודש, שהם עניני "שמים"; אבל הדיבור בזה הוא לא רק עם עצמו או עם בני ביתו, אלא זה נעשה אצלו באופן של "מבצע", היינו, שמדבר על זה עם הזולת, שזהו הענין ד"טוב לבריות" –

ועאכו"כ בנוגע ל"מבצע פורים" – שנוסף על הדיבור עם אחרים, שזהו"ע של "טוב לבריות", הרי הדיבור עמהם הוא (בנוגע לכל פרטי עניני פורים, אבל) בעיקר בנוגע ל"משלוח מנות" ו"מתנות לאביונים" [שהרי אי אפשר להתעכב ולקרוא את המגילה עבור כל אחד, כיון שאין לדבר סוף, אלא המבצע מתבטא בכך שמספרים להם אודות החיובים שיכולים להשתתף בהם מיד, עיי"ז שמסייעים ונותנים להם ענינים שבהם יכולים לקיים "משלוח מנות" ו"מתנות לאביונים"], שענינם "טוב לבריות".

ואע"פ שלכאורה אין צורך בזירוז – הרי אמרו חז"ל²⁹ "אין מזרזין אלא למזרזין", והיינו, שאפילו מי שהוא "זריז", צריך לזרז גם אותו, ואדרבה, כפי שמשמע מדיוק הלשון, שאימתי בטוחים שה"זירוז" יעזור – כאשר הוא "מזרז" גם מצד עצמו (בדוגמת "יהיה חוכמתא לחכימין"³⁰, ועד"ז בכ"מ).

ועאכו"כ בעמדנו בר"ח אדר, ש"באחד באדר משמיעין על השקלים"³¹,

– ואע"פ ש"אחד באדר" הוא יום שני דר"ח, הרי ההכנה לזה היא ביום ראשון דר"ח, שנקרא כבר ר"ח אדר, כפי שניכר ומודגש בתפלות שאומרים "יעלה ויבוא" וכו' –

שענין השקלים קשור עם פורים, כדאיתא בגמרא³² בנוגע לביטול גזירת המן (שמזה נעשה שמחת פורים): "גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל (עשרת אלפים כיכר כסף אשקול"³³) לפיכך הקדים שקליהן לשקליו, והיינו דתנן³⁴ באחד באדר משמיעין על השקלים"; וכמרוז גם בג' התרומות שבפרשת השבוע³⁴: "ויקחו לי תרומה", "תקחו את תרומתי", "וזאת התרומה אשר תקחו מאתם", כמדובר לעיל (במאמר³⁵),

הרי זה בודאי הזמן לזרז על כל ענינים אלו, על יסוד מארז"ל "אין מזרזין אלא למזרזין".

(30) דניאל ב, כא.

(31) ריש שקלים.

(32) מגילה יג, סע"ב.

(33) אסתר ג, ט.

(34) ר"פ תרומה. וראה רמ"א או"ח רסתרצ"ד.

(35) לעיל ע' 244 ואילך.

(25) ראה תוס' מגילה ד, רע"א. ט"ז או"ח סתרפ"ז סק"ב.

(26) מגילה ד, א. רמב"ם הל' מגילה פ"א ה"ג. טושו"ע או"ח

רסתרפ"ז.

(27) שם פ"ב הי"ז.

(28) ישעי' נז, טו.

(29) ספרי נשא בתחלתו. במדבר"ר פ"ז, ו. וראה מכות כג, א.

- 6 ו. ויש להבהיר בזה ענין נוסף – שעם היותו פשוט לגמרי, הרי כיון שחיים בחושך כפול ומכופל, יש צורך להבהירו:
- 8 אין להניח לאף אחד לסלף ולומר שזהו ענין ששייך לליובאוויטש דוקא; זה לא ענין של ליובאוויטש בלבד, אלא ענין של כלל ישראל, כמבואר בשולחן-ערוך, ולפנ"ז – בראשונים, בש"ס ובמשנה, ועד כפי שנאמר במגילת אסתר, כפשוטו ממש, באופן המובן לכל אחד ואחת, החל מ"בן חמש שנים למקרא"36 (שכולל גם הלימוד של מגילת אסתר).
- 12 ובדוגמת המדובר כמ"פ37 בנוגע לענין של "מיהו יהודי" – שלא כדעת המטעים שרוצים לבלבל מישהו, או להוסיף בשכר שיקבל עי"ז שיעמוד בפיתויים והסתות כו', שזהו ענין של ליובאוויטש, אלא כפי שהובהר כמ"פ שזהו ענין שנוגע לקיום כל עם ישראל בכל מקום שהוא, הן בחוץ לארץ והן בארץ הקודש, "ארץ אשר .. עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה"38.
- 16 ועד"ז גם בנוגע לכללות ענין המבצעים: תורה, תפילין, מזוזה, צדקה, או נרות שבת קודש, ועאכו"כ מבצע פורים – שזהו ענין של כלל ישראל, ובמילא צריך כל אחד לעסוק בזה, ובשמחה ובטוב לבב, ואשרי חלקו וגדול זכותו.
- 7 ז. ומה שישנם כאלו שמרעישים ("טומלען") יותר או מרעישים פחות – הנה הלואי שיתקנאו וירעישו יותר ממה שמרעישים כאן, ואז יפעלו יותר כו',
- 9 שהרי חיים בעולם של "המונה של רומי"39, ולכן יש צורך ב"המונה" של קדושה, אשר "זה לעומת זה עשה האלקים"40,
- 11 ואדרבה: צריך לדעת שעיקר ענין ה"המון" נעשה בשביל קדושה, "קול גדול ולא יסף"41, אלא שלאח"ז דורש הצד שכנגד, ה"לעומת זה", שיתנו גם לו אותה אפשרות, ואכן נותנים לו, כיון שלולי זאת לא יהי' מקום לבחירה חפשית – שזהו החידוש הכי גדול של איש ישראל שיש לו בחירה חפשית – "ובחרת בחיים"42, לילך בדרך הנכונה, דרך החיים של תורת חיים ומצוותי' עליהם נאמר43 "וחי בהם", וכמארו"ל44 ש"לא הי' העולם ראוי להשתמש בזהב ולמה נברא בשביל המשכן ובשביל ביהמ"ק", אלא שלאח"ז נמשך גם בעולם; ועד"ז בכל דבר טוב שישנו בעולם, שעיקר הכוונה היא שישתמשו בו בקדושה, ורק כדי שיהי' מקום לבחירה חפשית, הרי זה נמצא גם ב"לעומת זה".
- 18 ולהעיר: יש אמנם צורך להבהיר שלא יהי' מזה ענין של ישות וגאות וכו' – וגם הבהרה זו דרושה אצל כאו"א מישראל, הן מליובאוויטש והן לא מליובאוויטש – אבל, אסור שדבר זה ימנע מההתעסקות בענינים אלו בפועל.
- 21 ובפרט שישנו פסק-דין ברור ש"מתוך שלא לשמה בא לשמה"45, והרי התחלת המאמר חז"ל היא "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אע"פ שלא לשמה"!
- 23 ואם יש עדיין מקום לשקו"ט אם הפשט הוא באופן כך או באופן כך – מסביר הרמב"ם עוד יותר בפירוש המשניות46, וגם בקיצור בהלכות תשובה47, שעבודת כל אחד אינה יכולה להתחיל מיד מתכלית השלימות, כי אם דרגא אחר דרגא, והיינו, שתחילה ישנם האופנים ד"שלא לשמה", ורק לאח"ז באים לתכלית השלימות.

(42) נצבים ל, יט.

(43) אחרי יח, ה.

(44) ב"ר פט"ז, ב. שמו"ר רפ"ה.

(45) פסחים נ, ב. וש"נ.

(46) סנהדרין ר"פ חלק.

(47) פ"י ה"ה.

(36) אבות ספ"ה.

(37) ראה גם שיחת ש"פ משפטים, פ' שקלים, מבה"ח אדר

בסופה (לעיל ע' 242).

(38) עקב יא, יב.

(39) יומא כ, סע"ב. מכות כד, סע"א.

(40) קהלת ז, יד.

(41) ואתחנן ה, יט.

ח. וכאמור – כל הנ"ל הם דברים פשוטים, שכבר דובר אודותם כמ"פ ונדפסו בכ"מ, אבל כדי
להבטיח שאפילו לרגע אחד לא יתפעלו בשעה שמישהו ישאל אם זהו דבר ששייך אליו וכו' – חוזרים
ומדגישים עוה"פ שזהו ענין של מצוה ששייך לכל אחד מישראל.
ובנוגע לפועל:

אפילו בנוגע למצוה מדברי סופרים פוסק הרמב"ם⁴⁸ שיש בזה כל התוקף של מצוות עשה ומצוות
לא תעשה מן התורה, כמ"ש⁴⁹ "על פי התורה אשר יורוך וגו' לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין
ושמאל" (כמבואר במפרשי הרמב"ם אריכות השקו"ט בזה⁵⁰).

ולכן, אפילו אם הי' זה ענין מדרבנן – מספיק התוקף והזכות והאחריות לעסוק בזה במרץ הכי גדול
ובזריזות הכי גדולה, ובשמחה ובטוב לבב.

וישנה ההבטחה שבדאי יהי' זה בהצלחה רבה, כיון ש"הקב"ה עוזרו"⁵¹.

ובנוגע לאלו שמבלבלים, מאיזו סיבה שתהי', ומתנהגים באופן ד"מיצר לישראל" – דובר כבר כמ"פ
שזהו ענין ששייך להקב"ה; ואילו בנוגע לפעולתו של איש ישראל – על זה אומרת הגמרא במסכת
גיטין⁵²: "השכם והערב עליהן לבית המדרש והן כלין מאליהן" (כפי שמבאר רבינו הזקן בארוכה בתורה
אור⁵³); מה שעליו לעשות – "השכם והערב עליהן לבית המדרש", ואז יכלו ויתבטלו כל הבלבולים,
העלמות והסתרים, כך, שיוכלו לעסוק – ביתר מרץ, שמחה וטוב לבב – בכל עניני טוב וקדושה,

ובפרט בענינים שהזמן גרמא שהם חמשת המבצעים: תורה, תפילין, מזוזה, צדקה ובית מלא ספרים,
ובנוגע לנשי ובנות ישראל – נרות שבת קודש, והמבצע שהזמן גרמא ד"אחד באדר" – מבצע פורים.

ט. ויה"ר שיקויים בגלוי הציווי "משנכנס אדר מרבין בשמחה"⁵⁴,

וע"פ ביאור רבינו הזקן⁵⁵ שציווי התורה הם גם בלשון הבטחה, נמצא, שאומרים ליהודי ש"משנכנס
אדר" עליו להרבות בשמחה, וגם מבטיחים לו – הבטחה מבורא עולם ומנהיגו – ש"משנכנס אדר" אכן
ירבה בשמחה,

למטה מעשרה טפחים, בגלוי ממש.

* * *

י. אחת הכוונות של התוועדות זו – כדי שתיכף ומיד תגיע לכל מקום שניתן להעביר ע"י הטלפון⁵⁶
הבקשה בנוגע לזריזות במבצע פורים, ובהדגשת השייכות לכל אחד ואחת מישראל, שכן, אע"פ
שלכאורה אין צורך בענין של הדגשה, שהרי זה מובן ופשוט מעצמו, הרי לדאבוננו יש צורך להבהיר
זאת, נוסף על מאמר חז"ל האמור לעיל "אין מזרזין אלא למזרזין".

ולכן, כאן המקום להוסיף עוד ענין, שיגיע גם הוא מיד מעבר לים "ובכל מדינה ומדינה"⁵⁷ – בשייכות
להמדובר כו"כ פעמים במשך השנה ובשנה שלפנ"ז אודות הענין של מבצע תורה, שקשור גם עם המבצע
ד"יבנה וחכמי", כדלקמן.

(54) תענית כט, סע"א.

(55) ראה תו"א ס"פ תשא (פו, ג). לקו"ת במדבר יג, ג.
ובכ"מ.

(56) בשידורי-חי (המו"ק). וראה גם תורת מנחם חע"ז ע' 317.
וש"נ.

(57) לשון הכתוב – אסתר ד, ג. ח, יז.

(48) ריש ה' מורים.

(49) פ' שופטים יז, יא.

(50) ראה לקו"ש חכ"ט ס"ע 105 ואילך. וש"נ.

(51) סוכה נב, ריש ע"ב. וש"נ.

(52) ז, א.

(53) מקץ לב, א.

- 11 יא. ובהקדים – שיש לזה שייכות במיוחד עם פורים:
- 12 בנוגע לפורים נאמר⁵⁸ "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר", והיינו, שעוד לפני שמזכירים
- 13 "שמחה וששון ויקר", מתחילים מיד "ליהודים היתה אורה", ומבואר בתושבע"פ הפירוש ד"ליהודים
- 14 היתה אורה" – "אורה זו תורה"⁵⁹.
- 15 כלומר: תושבע"פ איננה שוללת ח"ו את הענינים כפי שהם כפשוטם בתושב"כ; אדרבה: תושבע"פ
- 16 עצמה אומרת את הכלל ש"אין מקרא יוצא מידי פשוטו"⁶⁰ (חוץ מ"שלשה מקומות כו"⁶¹), אלא
- 17 תושבע"פ מבארת ומסבירה שיבינו טוב יותר את הענינים כפי שהם בתושב"כ.
- 18 וכן הוא בנדו"ד⁶²:
- 19 כיון ש"אין מקרא יוצא מידי פשוטו", ברור הדבר ש"ליהודים היתה (ו"כן תהי' לנו"⁶³) אורה" –
- 20 פירוש "אורה" כפשוטו בעוה"ז הגשמי, למטה מעשרה טפחים;
- 21 אבל כאשר נשאלת השאלה: מהי ההסברה בזה ש"ליהודים היתה אורה" – הרי ענינו של יהודי שהוא
- 22 "חלק אלקה ממעל ממש"⁶⁴, שזה צריך להיות אצלו העיקר, וא"כ, איך שייך לומר שיהי' אצלו מעמד
- 23 ומצב של "אורה", בה בשעה שנמצא בעולם העשי', עוה"ז הגשמי, ש"הרשעים גוברים בו" וכו' (ובפרט
- 24 ע"פ המבואר בע"ח⁶⁵ ומובא בתניא⁶⁶ כל פרטי הענינים שבזה) – אזי באה תושבע"פ להסביר ולפרש
- 25 ולבאר ולהאיר, שהאפשרות שתהי' ליהודי "אורה" כפשוטו היא – כאשר הדבר קשור עם "אורה זו
- 26 תורה".
- 27 והענין בזה – שבידעו הוראת התורה, אזי פועל בכל דבר חומרי שיתבטל מחומריותו, ובכל דבר
- 28 גשמי – שהרוחניות שבגשמיות תתגבר על הגשמיות שבזה, ודוקא עי"ז שמהפך את החומריות לגשמיות,
- 29 ומגביר את הרוחניות על הגשמיות – אזי נעשה אור גדול ביותר, כלשון הכתוב⁶⁷ ש"יתרון האור (ניכר
- 30 דוקא כשבא) מן החושך", ובלשון הזהר⁶⁸: "אתהפך חשוכא לנהורא", ודוקא עי"ז מגיע לדרגא נעלית
- 31 כזו שלולי זאת לא הי' יכול להגיע אלי' (וכמו בענין ה"שמחה" שלאחרי ה"אורה" – ששמחת פורים
- 32 היא באופן ד"עד דלא ידע"⁶⁹).
- 33 והיינו, שעי"ז שנעשה "אורה" בפנימיות הענינים, "אורה זו תורה" – נעשה אח"כ גם ענין ה"אורה"
- 34 כפשוטו (כפשטות המקרא) בגלוי, וכן תהי' לנו.
- 12 יב. וכדי להשתתף ולזרז בזה ככל האפשרי – יש להודיע:
- 13 בכל מקום שישנם הספרים שיוצאים-לאור ומופצים ע"י "קה"ת" ואנשי ליובאוויטש – הנה החל
- 14 מר"ח אדר שבו מכריזין ומשמיעין כו', עד לאחרי ימי הפסח,
- 15 – שבר"ח אדר מתחיל ענין הפורים [כמדובר לעיל⁷⁰ אודות דברי הירושלמי⁷¹ על הפסוק⁷² "החודש
- 16 אשר נהפך להם", שמר"ח אדר יש כבר מעמד ומצב שמתחילים לקרוא את המגילה], ו"מסמך גאולה
- 17 לגאולה"⁷², ש"בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל"⁷³ –
- 18 יורידו ממחיר כל הספרים חלק הרביעי, כ"ה אחוזים, כך, שכל אלו שירצו לקנות ספרים, חוברות,

(67) קהלת ב, יג.

(68) ח"א ד, א.

(69) מגילה ז, ב.

(70) שיחת ש"פ משפטים, פ' שקלים, מבה"ח אדר ס"ג ואילך

(לעיל ע' 229 ואילך).

(71) מגילה פ"א ה"א.

(72) מגילה ו, סע"ב.

(73) ר"ה יא, רע"א.

(58) שם ח, טז.

(59) מגילה טז, ב.

(60) שבת סג, א. וש"נ.

(61) סוטה טז, א.

(62) ראה גם שיחת פורים ס"ד ואילך (לקמן ע' 300 ואילך).

(63) נוסח הכולל במוצאי שבת ויו"ט.

(64) תניא רפ"ב.

(65) שמ"ב ספ"ד.

(66) פ"ו. פכ"ד.

קונטרסים וכו' בענינים הקשורים עם יהדות, הן נגלה והן חסידות, והן ענינים של יראת-שמים והתעוררות
וכו', באיזה לשון שתהי' – יוכלו לקנותם בכ"ה אחוזים זול יותר,
– שבאמת הרי זה כ"ה אחוזים יקר יותר, כיון שע"ז יגיעו הספרים לעוד יהודי נוסף, שני יהודים,
וריבוי יהודים –
ע"י ההשתתפות בזה מקרן מיוחדת, ובלבד שע"ז יתוסף אצל עוד יהודים בלימוד התורה בספרים
אלו, ובאופן שהלימוד בהם יביא לידי מעשה⁷⁴.
וענין זה יקרב וימהר יותר את קיום היעוד של הימים דלעתיד לבוא (שתלוי במעשינו ועבודתנו במשך
זמן הגלות), שאז יהי' "מעשה גדול" (כמבואר בכ"מ⁷⁵), ובעגלא דידן.

* * *

יג. כאן המקום להדגיש ענין נוסף שבו חלוק פורים משאר הענינים – בנוגע להשתתפות של נשי
ובנות ישראל.
ובהקדים – שאע"פ שבכל ענין מדייקים שייכותו לכל אחד ואחת מישראל, הנה בנוגע לפורים יש
בזה הוספה ודיוק שאין מקום לוויכוח אודותיו:
בנוגע לשאר המבצעים, הנה אפילו במבצע נרות שבת קודש, יש מקום לשקו"ט מי צריך להתעסק
במבצע זה: נשי ובנות ישראל, או אנשים – בהתאם ללשון המשנה⁷⁶ שבערב שבת צריך אדם (הבעל)
לומר "הדליקו את הנר".
אבל בנוגע למבצע פורים – אין מקום לשקו"ט וברור הדבר שחייבת ומוכרחת להיות ההשתתפות
של נשי ובנות ישראל במיוחד (יותר מאשר בשאר המבצעים), שהרי יש דין מפורש בשולחן-ערוך⁷⁷
ש"משלוח מנות" אצל אשה צריך להיות באופן ש"אשה תשלח לאשה",
וכיון שישנה ההדגשה של נשים לנשים, שגם השולחות וגם המקבלות הן נשים, הרי מוכן שהדיבור
בזה יכול להיות באופן לבבי ("האֶרְצִיקֶר") ובנוגע לפועל יותר דוקא ע"י נשים ובנות, כיון שהן "בעובי
הקורה" (יותר מאשר במבצע צדקה וכל שאר המבצעים), משא"כ כאשר האיש צריך לדבר אודות משלוח
מנות מאשה לאשה דוקא, הנה לאחר כל ההשתדלות, הרי אינו בדומה ענין שנעשה באופן ש"שלוחו
של אדם כמותו"⁷⁸, לגבי ענין שיכול לעשותו בעצמו.
ועד שיש אריכות השקו"ט בענין "שלוחו של אדם כמותו" בנוגע לקידושין, אם יש נפק"מ בין כהן
וישראל, אנשים ונשים וכו'⁷⁹, שאין כאן המקום להאריך בזה, והובא רק בדרך אגב, ולא סתם "בדרך
אגב", אלא לזירוז יותר – שבודאי תהי' ההשתתפות של נשי ובנות ישראל בנוגע למבצע פורים, אם כי
בדרכי צניעות, אבל באופן שיהי' ביתר שאת וביתר עוז.
ובפרט מצד הענין ד"מסמך גאולה לגאולה", שבשניהם מודגש חלקן של נשי ישראל: בגאולה דפורים
– "אף הן היו באותו הנס"⁸⁰, ובגאולה דפסח – "בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל
ממצרים"⁸¹,
ו"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"⁸² – שגם בנוגע לגאולה האמיתית והשלימה מגלות זה
ע"י משיח צדקנו, יש צורך בזכות של "נשים צדקניות", החל מהשתתפותן ביתר שאת וביתר עוז, ובדרכי
צניעות, במבצע פורים, ועד"ז בשאר המבצעים, ומתוך שמחה וטוב לבב.

(74) ראה קידושין מ, ב. ושי"נ.

(75) ראה בהנסמן בתורת מנחם ספר המאמרים כסלו ע' קצה. ושיטמ"ק שם. ועוד.

(76) שבת לד, א. מגילה ד, א. ושי"נ.

(77) או"ח סוסתרצ"ה (ברמ"א).

(78) ברכות לד, ב (במשנה). ושי"נ.

(82) מיכה ז, טו.

(79) ראה קידושין כג, ב. ושי"נ. ב"מ יו"ד סע"ב ובתוס'

ושטמ"ק שם. ועוד.

(80) מגילה ד, א. ושי"נ.

(81) סוטה יא, ריש ע"ב.

(82) מיכה ז, טו.

14 יד. ועד"ז כאן המקום להשלים גם בנוגע למשנ"ת בהתוועדות דשבת⁷⁰ בפירוש הכתוב²³ "החודש
15 אשר נהפך להם וגו'":

16 דובר אודות דברי הירושלמי⁷¹ שממ"ש "החודש אשר נהפך גו'" (שקאי על כל החודש), למדים שמי
17 שלא תהי' לו מגילה ב"ד וט"ו, יכול לקרוא את המגילה החל מר"ח אדר. וזוהי גם ההסברה על הוראת
18 וציווי התורה "משנכנס אדר מרבין בשמחה" – שענין זה מתחיל כבר מר"ח אדר.

19 ושאלו על זה, שבקריאת המגילה וההוספה בשמחה מר"ח אדר, נראה הענין ד"החודש אשר נהפך
20 גו'" כפי שהוא בכל שנה ושנה, אבל איך הי' ענין זה בשנה הראשונה:

21 כיון ש"החודש אשר נהפך להם" נאמר במגילת אסתר, צ"ל לכאורה הפירוש בזה שגם בשנה הראשונה
22 הי' הענין ד"החודש אשר נהפך גו'" כפשוטו. ואינו מובן: איך הי' ניכר הדבר אז, בה בשעה שבשלשה
23 עשר בו היתה המלחמה כו', ואילו יום המנוחה הי' רק בארבעה עשר בו, ובשושן הבירה – רק בחמשה
24 עשר בו?!

15 טו. והביאור בזה מובן גם בפשטות – ע"פ ביאור חז"ל במ"ש⁸³ "הפיל פור הוא הגורל", שהי' בפעם
16 הראשונה.

17 איתא בגמרא במסכת מגילה⁸⁴: "תנא, כיון שנפל פור בחודש אדר, שמח (המן הרשע) שמחה גדולה,
18 אמר, נפל לי פור בירח שמת בו משה" (מושיען של ישראל), והברייתא מסיימת: "ולא הי' יודע שבשבעה
19 באדר מת⁸⁵ ובשבעה באדר נולד" (כדאי הלידה שתכפר על המיתה), והיינו, שאין זה כפי שיכולים לחשוב
20 לכאורה שהם זה כנגד זה, אלא כפי שרואים בפועל, שהענין שבו נולד מושיען של ישראל גבר והכריע
21 את הענין שבו מת, ועד לאופן שנעשה שמחה, ושמחה "עד דלא ידע"⁶⁹.

22 והרי זה ענין ששייך לכל החודש – כדיוק הלשון "ירח שמת בו משה" (ולא ירח שיש בו יום שמת
23 משה), והיינו, שלידת משה בשבעה באדר פעלה להפוך* לא רק את יום שבעה באדר והימים שלאח"ז,
24 אלא גם את כללות החודש, שזהו חודש שבו נולד מושיען של ישראל, כך, שהענין ד"החודש אשר נהפך
25 גו'" הי' כבר בפעם הראשונה.

26 אלא שבפעם הראשונה לא ידעו זאת, עד שנתגלה לאח"ז, אבל לאחר שנתגלה וידועים זאת מידי
27 שנה שנה, הרי זה באופן ש"איגלאי למפרע" שהחודש כולו הי' במעמד ומצב שהי' צורך להפכו (להיותו
28 "ירח שמת בו משה"), ואכן "נהפך להם" – "ונהפוך הוא"⁸⁶ – "לשמחה .. ליום טוב"²³ (ככל הענינים
29 והתוארים שנאמרו במגילה), ועד שמזה נעשה ענין בפועל ובגלוי – ש"משנכנס אדר מרבין בשמחה".

16 טז. ועפ"ז יתורץ גם ענין נוסף:

17 נתבאר לעיל⁷⁰ שהחידוש של פורים הוא שיהודי נעשה בעה"ב בגלוי גם על העבר – שי"ג הימים
18 שלפני פורים שהיו ימים של היפך השמחה, נעשה יהודי בעה"ב עליהם ומרבה בשמחה החל מר"ח אדר.

(*) על השאלה שמפשטות לשון הגמרא "ולא הי' יודע" משמע שירח אדר הו"ע טוב מצד עצמו (גם לפני פורים, ולא שימי הפורים פעלו למפרע הפיכת החודש לטוב), אלא שהמן לא ידע מזה – ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א:
א"כ למה הי' צורך להפכו? – וראה משנת חסידים אדר רפ"ב.

לקו"ש חט"ז ע' 350 הערה 76.

(86) שם ט, א.

(83) אסתר ג, ז.

(84) יג, ב (ובפרש"י).

(85) הביאור בזה (דלכאורה הרי ידע שמת בו משה) – ראה

- ולכאורה, כן הוא גם בכללות ענין התשובה, שתשובה שלימה היא באופן שפועלת לא רק "מכאן" ולהבא", אלא מהפכת גם את העבר, כפי שמצינו בגמרא במסכת יומא⁸⁷ שע"י "תשובה מאהבה" – "זדונות נעשו לו זכויות", היינו, שנעשה בעה"ב על ענין שבעבר, להפוך את הזדונות (לא רק ל"שגגות", אלא) מן הקצה אל הקצה – שיהיו "זכויות"; וא"כ, מהו החידוש של פורים?
- אך החילוק הוא – שהענין ש"זדונות נעשו לו זכויות" שע"י התשובה, הוא באופן שיודעים זאת בשכל, בגלל שכך לומדים בתורת אמת, ולעתיד לבוא יראו זאת בגלוי; משא"כ בפורים, רואים זאת בגלוי בעיני בשר גם עתה – שבבוא ר"ח אדר, נעשית ההנהגה בפועל באופן ש"מרבין בשמחה" כאן למטה מעשרה טפחים.
- יז. וזהו גם כללות החילוק בין פורים ליום הכיפורים (שכללות ענין התשובה כפי שהוא ב"שנה", הרי זה ביוהכ"פ שהוא יום התשובה⁸⁸):
- איתא בתיקוני זהר⁸⁹ ש"כפורים" הוא אותיות "כ"פורים", שזה מורה שפורים הוא נעלה יותר מיום הכיפורים, עד כדי כך, שיוהכ"פ הוא רק "כפורים" בכ"ף הדמיון.
- ומבאר רבינו הזקן בארוכה⁹⁰, שבשני הימים, הן בפורים והן ביוהכ"פ, ישנו ענין הגורל: ביוהכ"פ – "טרף בקלפי"⁹¹, ובפורים – "הפיל פור הוא הגורל"⁸³. אבל החילוק ביניהם – שהמעלה בפורים היא שקשור עם הגוף, כפי שנמשך במצוה דאכילה ושת'; משא"כ ביוהכ"פ אין זה נמשך באכילה ושת' (ואדרבה: יוהכ"פ אסור באכילה ושת'), אלא נשאר בענינים רוחניים. ועד"ז בנוגע לפעולת התשובה דיוהכ"פ ש"זדונות נעשו לו זכויות" – שיודעים זאת ברוחניות הענינים.
- וזהו גם מה שרואים בפועל, שרק לאחר יוהכ"פ – לאחר ש"סלחתי כדברך"⁹² – אזי ההנהגה היא בשמחה, משא"כ בעשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים, עשרת ימי תשובה – שנקראים "ימים נוראים"⁹³, שאז ישנו הענין ד"המלך המשפט", "המלך הקדוש", ככל פרטי הענינים שנתבארו בראשונים ובאחרונים וכו'.
- והיינו, שאע"פ שיודעים שיהי' הענין ד"סלחתי כדברך", ויש דין בשו"ע⁹⁴ שכאשר מבקשים מחילה ג"פ חייב למחול כו', וכיון ש"מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל"⁹⁵, בודאי שגם הקב"ה יעשה כן, ועד שכבר בערב ר"ה "לובשים לבנים ומתעטפים לבנים", כיון שבטוחים שזוכים בדין⁹⁶ – הרי בנוגע לפועל ישנו אופן ההנהגה דעשי"ת כו'.
- ויוצא מזה לגמרי – אופן ההנהגה בימים שלפני פורים, שאז נעשית בגלוי ההנהגה בשמחה למטה מעשרה טפחים, ובזה רואים בגלוי למטה מעשרה טפחים שיהודי נעשה בעה"ב על העבר.
- יח. וכאמור לעיל בהתוועדות של יום השבת⁹⁷, שמכל ענין צריך ליקח "בכ"ן בנוגע לפועל:
- כשפוגשים יהודי ורואים שמעמדו ומצבו ברוחניות הוא לכאורה כפי שהי' אז לפני פורים כו' – צריכים לומר לו: הנך יכול להיות בעה"ב לא רק על היום, מחר ומחרתיים; אם רק תרצה, הנה "בשעתא חדא וברגעא חדא"⁹⁸ יש ביכלתך להיות בעה"ב על כל העבר, ועד שביכלתך לשנותו כו'.

שב. יהל אור ע' קכ. אוה"ת ואתחנן ס"ע קעט ואילך. סה"מ תרל"ו ח"ב ע' של. ועוד.

(94) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתר"ו ס"ב. וש"נ.

(95) תהלים קמו, יט. וראה שמור"ר פ"ל, ט.

(96) טואו"ח סוסתקפ"א.

(97) בתחלתה (לעיל ע' 226 ואילך).

(98) לשון הזהר – ח"א קט, סע"א.

(87) פו, א"ב.

(88) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ז.

(89) תכ"א (נז, ב).

(90) ראה תו"א מג"א צב, ד. שם צה, סע"ד. הוספות קכא, א.

וראה גם תורת מנחם חס"ג ע' 282. וש"נ.

(91) יומא רפ"ד.

(92) שלח יד, כ. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 570 הערה 10. וש"נ.

(93) ראה לקו"ת ר"פ עקב. מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א ע'.

- 1 וכאמור לעיל (בהתוועדות דשבת⁹⁹), שענין זה יכול לבוא באופן ד"משפטים" – בהסברה בשכל, ועד
- 2 שמבינה זאת גם נפשו הבהמית של היהודי שמדברים עמו, כיון שמטריח את עצמו ומסביר זאת לנפש
- 3 הבהמית שלו כו'.
- 19 יט. ויה"ר – בלשון הידוע שאומרים בכל התחלת וקודם ימי השבוע – ש"כן תהי' לנו", כל הענינים
- 20 של "אורה ושמחה וששון ויקר", כפי שהם בפנימיות הענינים: "אורה זו תורה ושמחה זה יום טוב
- 21 וששון זו מילה ויקר אלו תפילין"⁵⁹, ויומשך בגלוי למטה מעשרה טפחים עד לענינים גשמיים, "אורה
- 22 ושמחה וששון ויקר" כפשוטם.
- 23 וכל זה יתחיל מר"ח אדר – כאמור לעיל "החודש אשר נהפך להם", ובפרט כמאמר המשנה "באחד
- 24 באדר משמיעין על השקלים",
- 25 ומיד לאח"ז: "ועל הכלאים" – שאסור לבלבל עניני סדרי הטבע, ועאכו"כ שלא לעשות "כלאים"
- 26 רח"ל בין גויים ויהודים, עי"ז שנותנים לגוי פיסת-נייר שבה נרשם שנעשה "גר", אע"פ שאין לזה מקום
- 27 בהלכה וכו' – הנה גם על זה מזהירים ומשמיעים ומכריזים מ"אחד באדר".
- 28 וכאמור לעיל (ס"ו) שזהו ענין שנוגע לכלל ישראל ולכל אחד ואחת מישראל, ובמילא בודאי "הלכה
- 29 כרבים"¹⁰⁰, כך שבודאי ננצח בזה,
- 30 ויה"ר שיהי' זה בקרוב ממש, ובאופן של קירוב הלבבות – ע"י עניני תומ"צ של כל אחד ואחת
- 31 מישראל,
- 32 ובאופן שיומשך ב"מתנות לאביונים", ולפנ"ז – ב"משלוח מנות איש לרעהו", ע"י ההכנה לזה החל
- 33 מר"ח אדר, ובשמחה ובטוב לבב.
- 34 וזה ימהר עוד יותר – שהרי "הממנו יבצר כל דבר"¹⁰¹ – שעוד לפני בוא ימי הפורים באופן ש"אכתי
- 35 עבדי אחשוורוש אנן"¹⁰², יבוא משיח צדקנו, למטה מעשרה טפחים, ובשמחה ובטוב לבב, ונצא מהחושך
- 36 כפול ומכופל של הגלות "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"¹⁰³, עד ש"לא תשאר פרסה"¹⁰⁴, ובקרוב
- 37 ממש ובעגלא דידן.

(102) מגילה יד, א. ויש"נ.
(103) בא יר"ד, ט.
(104) שם, כו.

(99) ס"י ואילך (לעיל ע' 235 ואילך).
(100) ברכות ט, א. ויש"נ.
(101) ע"פ ירמ" לב, כו.

המשך ביאור למס' מנחות ליום שני עמ' ב

- 1 הגמרא מביאה ברייתא המבארת באיזו יד מניחים תפילין: תנו
- 2 רבנן, מה שציוותה התורה על הנחת תפילין (שם יג ט) 'וְהָיָה לְךָ
- 3 לְאוֹת עַל יָדְךָ, זו – הכוונה ליד שמאל. מבררת הברייתא: אֵתָהּ
- 4 אֹמֵר שְׂכוּנַת הַתּוֹרָה הִיא לִיד שְׂמָאל, מנין לך לומר כן, או אֵינִי
- 5 – אולי אין כוונתה אֵלָּא לִיד יְמִין. מבארת הברייתא: תִּלְמוּד לֹאֵמֵר
- 6 – יש לנו ללמוד מלשון הכתוב (ישעיה מח יא), 'אֵף יְדֵי יִשְׂרָאֵל אֲרִיץ
- 7 ויְמִינִי מִפָּתָח שְׁמַיִם, וכן מהלשון שאומר הכתוב (שופטים ה כו)

- 8 בשירת דבורה, 'יָדָהּ לִיתֵּד תִּשְׁלַחְנָה ויְמִינָהּ לְהִלָּמוֹת עַמִּלִּים, וְכֵן
- 9 מִהִלְשֹׁן שְׂאוֹמֵר הַכְּתוּב (תהילים עד יא), 'לָפָה תִּשָּׁב יָדְךָ ויְמִינְךָ,
- 10 מִקֶּרֶב חִיקְךָ כָּלָה, שכאשר אומר הכתוב 'יד, כוונתו ליד שמאל,
- 11 שהרי בשלשת הפסוקים הללו נאמרו 'יד וימין, כלומר, שהן שתי
- 12 ידיים, ומוכח ש'יד' אינה יד ימין, אלא שמאל, ומכאן יש ללמוד
- 13 שכאשר אומר הכתוב 'יד', וכמו כן בתפילין שנאמר 'ידך' סתם,
- 14 היינו יד שמאל.

לקוטי שיחות

פרשת תרומה

כרך כו, ג

מתורגם ללשון הקודש

צריכים להיות) משוקדים, כיון דהפסיק (באמצעות
המילים) בקנה האחד בין משוקדים לכפתור ופרח, דאי לא
תימא הכי, הוי ליה למימר (=שהרי אם לא כך הוא, היה
צריך להיכתב בפסוק) שלשה גביעים בקנה האחד
משוקדים כפתור ופרח. ואם כך, מדוע אומר הרמב"ם
"הכל משוקדים"? ו("משנה למלך") מסיים את שאלתו
ב"צריך עיון".

ב.

איזה משני הפסוקים אינו מובן?

המבי"ט⁶ מציג שאלה זו ומשיב לפי פירוש בעלי
התוספות⁷, על הטעם לכך ש"משוקדים – אין לו הכרע",
שהספק הוא "משום דאיכא אתנחתא בגביעים (=יש טעם
מטעמי המקרא המכונה "אתנחתא" במלה "גביעים" אשר
בפסוק) ובמנורה ארבעה גביעים, ומשמעו משוקדים
כפתוריה ופרחיה, וקרא אחרינא מוכחא (=ואילו מפסוק
אחר מובן) דמשוקדים לא קאי אלא אגביעים (=שהמלה
משוקדים אמורה רק לגבי הגביעים) דכתיב שלשה גביעים
משוקדים, ולהכי (=ולכן) אין לו הכרע. כלומר, הענין
ש"אין לו הכרע" נובע מן הסתירה בין שני הפסוקים – מן
הפסוק של ששת הקנים מוכח ש"משוקדים לא קאי אלא
אגביעים", ואילו הפסוק "ובמנורה ארבעה גביעים", אשר
איכא אתנחתא בגביעים", הרי "משמעו משוקדים
כפתוריה ופרחיה".

וכיון שכך – "עבדינן לכולהו (=עושים את כל) דקני
המנורה נמי משוקדים .. דמאי שנא (=כי במה שונה)
מנורה גופא מקני מנורה .. אי כולהו גביעים כפתורים
ופרחים דמנורה בעו (=צריכים להיות) משוקדים, משום
דאין הכרע ההיכא קאי, הכי נמי (=כך גם) כולהו דקנים
בעו משוקדים".

שכ"ה בכ"כ מקומות.

(6) קרית ספר על הרמב"ם כאן. וראה עד"ז בהר המור" על הרמב"ם.

חזון עובדי' (ליורנו, תקמ"ז) עה"ת פרשתנו (עז, ד ואילך). ועוד.

(7) יומא שם ד"ה שאת.

א.

והכל משוקדים

1 על צורת המנורה נאמר בפרשתנו¹: "שלשה גביעים
2 משוקדים בקנה האחד כפתור ופרח... כן לששת הקנים...
3 ובמנורה ("גופה של מנורה"² – הקנה האמצעי) ארבעה
4 גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה".
5 בהלכות בית הבחירה³, לאחר שמפרט הרמב"ם את
6 מספר הגביעים, הכפתורים והפרחים, הן של "קנה
7 המנורה" והן של "ששת הקנים", הוא מסכם: "והכל
8 משוקדים כמו שקדים בעשייתן".
9 על דברי הרמב"ם "והכל משוקדים", שכל הגביעים,
10 הכפתורים והפרחים במנורה היו "משוקדים", מביא בעל
11 "כסף משנה" (מדברי הר"י קורקוס) ואומר: "כתב כן רבינו
12 מדאמרינן בפרק הוציאו לו⁴ ה' מקראות אין להם הכרע,
13 ואחד מהם משוקדים" (ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים
14 כפתוריה ופרחיה"⁵) דמספקא לן אי קאי אגביעים או
15 אכפתוריה ופרחיה (=שיש לנו ספק אם המלה "משוקדים"
16 מתייחסת ל"גביעים", או ל"כפתוריה ופרחיה"), ולכן
17 מפרש אתרוייהו (=לפי שתי האפשרויות גם יחד),
18 דמספיקא עבדינן כולהו משוקדים, שאף אם יעשו
19 משוקדים ואין צריך להיות משוקדים אין בכך הפסד, אבל
20 אם יניח מלעשות משוקדים אם צריך משוקדים, איכא
21 קפידא".

22 ושואל בעל "משנה למלך": הרי הספק המובא
23 בברייתא הוא רק "בקרא (=על הפסוק) דובמנורה ארבעה
24 גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה, דמיירי (=העוסק)
25 בגופה של מנורה", אבל לגבי "כפתורים ופרחים בששת
26 הקנים" ("שלשה גביעים משוקדים בקנה האחד כפתור
27 ופרח") לא מספקא ליה אי בעינן (=לגביהם אין ספק אם

(1) כה, לג-לד.

(2) ל' רש"י עה"פ. ועוד.

(3) פ"ג ה"ב.

(4) יומא נב, סע"א ואילך (הובא בפרש"י פרשתנו עה"פ).

(5) פרש"י פרשתנו שם ויומא שם, ב. וראה לקמן בפנים סעיף ב –

22 גביעים משוקדים... אין כלל פסוק שהמלה "משוקדים"
 23 אמורה רק לגבי הגביעים, כי המילים "בקנה האחד"
 24 מהוות הפסקה לפני המילים "כפתור ופרח", וכפי
 25 שמדייקים בעלי התוספות בלשונם¹⁶: וקרא אחרינא
 26 מוכחא דמשוקדים לא קאי אלא אגביעים, ואינם
 27 מתבטאים, כלשונם לפני כן, במלה "משמעו".
 28 הספק, גם לפי ה"תוספות"¹⁶ הוא רק בפסוק השני:
 29 האם המלה "משוקדים" אמורה לגבי "כפתור...", כפי
 30 שמוכן מכך ש"איכא אתנחתא בגביעים", שלא כששת
 31 הקנים, שבהם היו הגביעים משוקדים, או שהמלה
 32 "משוקדים" קשורה למלה "גביעים"¹⁷, כי כך נלמד בפסוק
 33 הקודם, אשר "מוכחא דמשוקדים לא קאי אלא
 34 אגביעים"¹⁸.

35 ואם כך, שבה הקושיה למקומה: מדוע צריכים
 36 הכפתורים והפרחים של ששת הקנים להיות משוקדים?

ג.

"בדי להשוותן?"

37 יש המפרשים¹⁹, שאמנם ישנו ספק רק לגבי הפסוק
 38 השני, כדלעיל, אך כיון שקיימת סברה להשוות ולקשר,
 39 כהוכחה, בין שני הפסוקים, כי "מסתברא שיהיו שווין",
 40 לכן סובר הרמב"ם, שכשם שב"גופה של מנורה" עושים

1 אך פירוש זה אינו מובן, לכאורה:

2 לפי דברי המבי"ט יוצא, שמפני הסברה "מאי שנא
 3 מנורה גופא מקני מנורה" יש ספק ("אין לו הכרע") לגבי
 4 שני הפסוקים⁸,
 5 כדבריו, שאם נאמר ש"משוקדים דמנורה לא קאי אלא
 6 אכפתוריה ופרחיה" צריך היה לומר שגם בפסוק "שלשה
 7 גביעים משוקדים בקנה האחד כפתור ופרח" יש לדחוק
 8 ולהסביר ש"קאי משוקדים אסיפי דקרא דכפתור ופרח",
 9 ולפיכך, לפי הביאור שמביא בעל "כסף משנה"
 10 (מדברי המהרי"ק) "מספיקא עבדינן כולהו משוקדים" –
 11 יש לעשות את "הכל משוקדים", הן את המנורה עצמה
 12 והן את ששת הקנים, כי הספק הוא בשני הפסוקים,
 13 כדלעיל.

14 אך דחוק ביותר לפרש כך, כי⁹: (א) כיצד ייתכן לומר,
 15 שמשום המחשבה "מאי שנא..." יפקיעו את המשמעות
 16 הפשוטה של הפסוק "שלשה גביעים..."¹⁰? (ב) במספר
 17 מקומות – בתלמוד הירושלמי¹¹, בברייתא דמלאכת
 18 המשכן¹², במכילתא¹³ ועוד – נאמר במפורש¹⁴ שהספק
 19 הוא בפסוק השני "ובמנורה ארבעה גביעים
 20 משוקדים..."¹⁵.

21 ולכאורה יש להסביר, שבפסוק הראשון "שלשה

(8) וכן משמע בשיח יצחק ליומא שם.

(9) ונוסף לזה: לפי פירושו שאפשר לפרש (בדוחק עכ"פ)
 ד"משוקדים" (שבשני הפסוקים) קאי או אלפניו או אלאחריו – לכאורה,
 הדרא קושיית התוס' למקומה, "אמאי לא דרשיננהו להו לפנייה
 ולאחריהם כמו בנשך ובמרבית" (ועוד)? וראה לקמן הערה 18.
 (10) משא"כ בפסוק השני, אף ד"איכא אתנחתא בגביעים" – אא"פ
 לתלמוד ולהר"ע (לדעת התוס'*) מפיסוק הטעמים, דאל"כ אפשר לפשוט
 הספק בשאר ד' המקראות (ראה שיח יצחק ליומא שם ולחגיגה ו, ב
 (וש"נ). ועוד).

(11) ע"ז פ"ב ה"ז.

(12) פ"י.

(13) בשלח יז, ט. וכן בתנחומא שם.

(14) וכהובא בהר המור"י שם (ונפרך תי' התו"ת פרשתנו כאן).

ומה שמתרץ ד"אולי ס"ל לרבינו דבגנים ליכא לאסתפקי כלל וקאי
 ווראי אגביעים ואכפתור .. וכמו שהקשו התוס' ביומא שם [ראה לעיל
 הערה 9] .. אבל כאן דאיכא אתנחתא ספיקי מספקא להו" – צ"ע, ג. שהרי
 גבי קנים הפסוק הכתוב ע"י התיבות "בקנה האחד", ומדוע נאמר דנדרש
 גם אלאחריו (וקושיית התוס' היא רק בהפסוק דגופה של מנורה)?
 ולהעיר מפי' הנחלת יעקב (על פרש"י פרשתנו כאן) ב"אין לו הכרע"
 – אם הגביעים בלבד היו משוקדים כמו שאר קנים ולא הכפתורים

ופרחים וקאי משוקדים אלמעלה בלבד או דקאי גם אלמטה וגם
 הכפתורים ופרחים היו משוקדים ומעלה ויתירה ה' לקנה האמצעי". וראה
 גם נזר הקודש (השלם) לבר"פ פ"ה. מלבי"ם פרשתנו כאן.

(15) ודוחק לומר שהביאו הפסוק השני רק משום שהספק נולד ע"י
 פסוק השני (הסותר הפסוק שלפניו) – ולהעיר שוהיה נפק"מ להלכה (ראה
 ברייתא דמלאכת המשכן) באיזה חלק מהמנורה חל הספק.

(16) והרי המל"מ מביא ראי' (דבפסוק הראשון אין ספק) מדברי התוס'.
 וכן משמע (שמפרש כן בתוס') בנחלת יעקב וחת"ס עה"ת פרשתנו כאן.

וראה גם משכיל לדוד כאן. ועוד.

(17) ראה הערה 10.

(18) ולכן אא"פ לדרוש אלפניו ואלאחריו (ראה הערה 9) – כי לפי
 הסברה שנלמד מפסוק שלפני זה (מפני שגוף המנורה צ"ל שווה לששת
 הקנים) – יש לעשות רק הגביעים משוקדים (כמו ששת הקנים ש"מוכחא
 דמשוקדים לא קאי אלא אגביעים"). וראה לעיל הערה 14.

(19) מעשה רקח על הרמב"ם. ותי' ע"ז הובא בחזון עובדי' שם
 (והקשה עליו). וראה גם מלבי"ם כאן (ומביא מברייתא דמלאכת המשכן
 ספ"י "ונרותיהן שוות והן דומות זו לזו").

ומ"ש במעשה רקח שם עוד תי' – "משום דתחילת דין זה (ברמב"ם)
 אגופה של מנורה קאי .. וסיים (ברמב"ם) והכל משוקדים דקאי לגופה
 של מנורה שהתחיל" – לכאורה דוחק גדול ביותר.

(*) משא"כ לדעת הריטב"א יומא שם "דאלו השתא דאיכא פסוקא דקראי והפסק טעמים נתברר ספיקו". וראה יד מלאכי כלל דעת. וכבר שקו"ט בזה – ראה שדי
 חזון כללים מע' ח"ת כלל צ"ח (וש"נ). ועוד. ואכ"מ.

ובמקדש, ואם כך, מתי וכיצד נוצר הספק?
לכאורה ניתן היה לומר, שהספק נוצר בתקופת גלות
בבל, כפי שהגמרא אומרת שם, לפני כן²⁴, לגבי "אמה
טרקסין", שרק "במקדש שני" או "איסתפקא להו לרבנן
בקדושתיה אי כלפנים אי כלחוץ", והספק נובע²⁵ מן
השאלה כיצד לבאר את הפסוק²⁶ ("ודביר...") כמוסב
לפניו או לאחריו²⁷.
אך בנוסף לקושי שבהסבר זה, משום שהרי בין
העולים עם עזרא היו "ורבים מהכהנים... הזקנים אשר ראו
את הבית הראשון"²⁸,

הרי עוד ועיקר: לא מצאנו בשום מקום, שהיה הברל
בצורת המנורה בין הבית הראשון לבית השני, שדוקא
בבית השני תיעשה המנורה "הכל משוקדים"²⁹!
כן אין לומר, שהספק התעורר רק אצל "איסי בן
יהודה" ובתקופתו, כי
בנוסף לכך שיש לחקור אם בתקופתו – בהיותו תנא³⁰
– כבר נשכחה צורת המנורה, ולא היתה אפשרות
לבררה³¹, הרי עוד ועיקר,
לפי זה אין מקום להסביר את פסק הרמב"ם – "הכל
משוקדים" – לגבי מנורת בית המקדש, על יסוד המאמר
"אין לו הכרע" – ספק, שלפי האמור לעיל, נוצר רק לאחר
החורבן³²!

ה.

כיצד התעוררו מחלוקות אודות מצוות שקויימו ברציפות?
ידוע הדיון אודות המצוות שקויימו תמיד, מתקופת
משה רבינו – כיצד התעוררו ספקות ומחלוקות לגבי אופן
קיומן³³?

1 את "הכל משוקדים", כי "אין לו הכרע", כך גם לגבי
2 ששת הקנים, שגם אותם עושים "הכל משוקדים", "אף
3 דהפסוק לא חייב כך" – "כדי להשוותן", כיון ש"אין
4 קפידא בהוספה".

5 אך גם הסבר זה דורש עיון וביאור: האם די בסברה
6 "כדי להשוותן" עד כדי חידוש הלכה ש"הכל משוקדים",
7 גם כאשר ה"פסוק לא חייב כך"²⁰, ובמיוחד כאשר
8 הרמב"ם אינו מתבטא על כך במילים "וראה לי" או
9 בביטוי דומה. לכאורה, לשם חידוש זה בהלכה הכרחי
10 מקור ברור²¹!

ד.

"אין לו הכרע" – כיצד ייתכן לגבי ציווי?

11 כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את הברייתא
12 שהובאה לעיל ("תניא איסי בן יהודה") שבה נאמר,
13 ש"משוקדים" – "אין לו הכרע", שהרי, לכאורה:
14 כיצד ייתכן לומר, שהתורה קובעת הלכה באופן ש"אין
15 לו הכרע", כך שיתעורר ספק, ושלל ידעו כיצד לקיים את
16 המצוה²²?

17 בארבעת הפסוקים המובאים לפני כן – "שָׁאֵת .. מחר
18 ארוך וקם" – חשוב מקומה של המלה רק לצורך הבנת
19 משמעות הפסוק, אך בפסוק "משוקדים" הרי זהו ציווי
20 לגבי אופן עשיית המנורה²³.

21 הכרחי אפוא לומר, לכאורה, שבמושג "אין לו הכרע",
22 אין הכוונה שמלכתחילה לא הכריעה התורה בענין זה, כי
23 בודאי אמרה התורה באופן ברור כיצד לעשות את המנורה,
24 וכך אכן עשה משה רבינו בפועל, אלא, שהספק – "אין
25 לו הכרע" – נוצר רק מאוחר יותר.

26 ומתעוררת השאלה: הרי תמיד היתה מנורה במשכן

(29) ע"ד המובא ביומא שם ב"אמה טרקסין". וכן בעוד כמה ענינים
(לדוגמא – מדות פ"ג מ"א. ועוד).

(30) שהרי הובא בברייתא. וראה יפה עינים יומא שם. סדר הדורות
ע' איסי בן עקיבא.

(31) להעיר מאדא"נ (פמ"א, יב): ומנורה .. עדיין מונחין ברומי.
ובשבת (סג, ב. וש"נ) "אני ראיתי (הציץ) בעיר רומי וכתוב כו" (וראה
לקמן ע' 234 ואילך).

(32) ולכאורה דוחק גדול לומר שסתימת ל' הרמב"ם "והכל משוקדים"
הוא פסק רק היאך לעשות המנורה לעת"ל בביהמ"ק השלישי (ועפמ"ש
בהקדמת הרמב"ם לפיה"מ שה"תועלת" בלימוד מס' מדות היא כדי לידע
איך לבנות מקדש הג') – ובפרט שאז לכאורה לא שייך ספק בזה, וכמחז"ל
(יומא ה, ב – בכגון דא) "אהרן .. ומשה עמהם". וראה תוי"ט (בהקדמתו
למס' מדות): כשנוכה לבנות בנין העתיד יגלה הקב"ה עינינו כו'.

(33) ע"ד קושיית הירושלמי (שבת פ"ט ה"א. פסחים פ"ו ה"א) בהא

(20) ואינו דומה לדברי הכס"מ (מהרי"ק), דשם מוזכר לעשות שניהם
מחמת הספק, ו"מספיקא עבדינן כולהו משוקדים".

(21) ודוחק לומר דנלמד מברייתא דמלאכת המשכן שהובאה בהערה
19.

(22) אפילו לא ביאור בתושבע"פ (שה"י צ"ל קבלה בזה וכו'). ולהעיר
מריטב"א הנ"ל שוה"ג להערה 10.

(23) ודוחק גדול לתרץ שזהו מפני שלפועל המנורה "נעשית מעצמה"
(תנחומא בהעלותך ג (ועוד). פרש"י פרשתנו כה, לא).

(24) יומא נא, ב ואילך. וראה רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ד ה"ב.

(25) שם נב, סע"א – וע"ז הובאה הברייתא ד"חמשה מקראות כו".

(26) מ"א ו, יט.

(27) וכן מצינו בעוד כמה ענינים ש"שכחום" מחמת גלות (ראה
מגילה ג, א. ובכ"מ).

(28) עזרא ג, יב. וראה מצו"ד שם.

25 שהתעורר בכך ספק, אפילו בתקופת גלות בבל.
ו.

אין ספק בהלכה לגבי צורת המנורה

26 ויש לומר, שההסבר לכך הוא, ש"היא הנותנת":

27 שתי השאלות שצוינו לעיל בענין "אין לו הכרע" –
28 (א) כיצד ייתכן שציווי ה' לגבי המנורה יובע באופן
29 המאפשר ספק כיצד לקיימו הלכה למעשה? (ב) והרי ניתן
30 היה לברר ספק זה על פי המנורה שעשה משה –

31 מחייבות לומר, שלמעשה היתה מנורת משה באופן
32 ש"הכל משוקדים" מצד הדין וההלכה (מסיבה המבוארת
33 להלן בסעיף ד'), ולא מפני הספק ולחומרא.

34 ובמושג "אין לו הכרע" אין הכוונה לספק לגבי
35 ההלכה, אילו חלקים במנורה הם "משוקדים", אלא רק
36 לגבי פירוש הפסוקים, ודוקא לפי זה מובן שפסוק זה הוא
37 בדיוק כארבעת הפסוקים האחרים⁴⁰, המובאים בברייתא
38 שצויינה לעיל בסעיף ד'. הספק הוא בהבנת הפסוק, אם
39 המלה "משוקדים" מתייחסת כלפי מעלה או כלפי מטה,
40 אך ברור שלמעשה נעשתה המנורה באופן ש"הכל
41 משוקדים".

42 מכך יוצא, שפסק הרמב"ם "הכל משוקדים" אינו
43 תוצאה של הספק ("אין לו הכרע") אשר נוצר בתקופה
44 כלשהי, ובעקבותיו יש להחמיר, אלא זוהי ההלכה
45 הקבועה. והמקור לפסק זה הוא מ"אין לו הכרע", המחייב
46 לומר ש"הכל משוקדים", כדלעיל.

1 מהדוגמאות המפורסמות לכך, המחלוקת בין רש"י
2 לבין רבינו תם לגבי תפילין, שהרי, לכאורה, כיצד תיתכן
3 בכך מחלוקת, הרי ניתן וצריך לברר זאת בקלות על ידי
4 עיון בתפילין של אבותיהם ובדיקה אם הם מסודרים לפי
5 דעה זו או אחרת!?

6 וידוע ההסבר לכך³⁴, שהמחלוקת לא התחילה
7 בתקופתם של רש"י ורבינו תם, אלא שתי שיטות אלו היו
8 קיימות גם בדורות שלפניהם, ובהתאם לשיטות אלו היו
9 גם שני סוגים של תפילין בפועל.

10 אך השאלה עומדת בעינה: כיון שישאל מניחים
11 תפילין מתקופת משה רבינו³⁵, הרי צריכה להיות, לכאורה,
12 מסורת מאב לבנו כו' בענין זה מאז דורו של משה, וכיצד
13 נוצרה מחלוקת אפילו בתקופה הקדומה ביותר?

14 כך גם קיימת שאלה לגבי המחלוקת בין בית שמאי
15 לבין בית הלל³⁶ אודות הציצית – "כמה חוטין הוא נותן"
16 – מה היתה המסורה, שלפיה קיימו ישראל את מצות
17 הציצית מתקופת משה רבינו והלאה, ללא הפסקה?

18 ועוד דוגמאות מעין אלו.

19 אך בכל האפשרויות ליישוב הספקות לגבי המחלוקת
20 שלעיל³⁷, אי אפשר ליישב את השאלה בענינו לגבי
21 המנורה: המנורה שעשה משה, אשר היתה בתבנית
22 "אשר"³⁸ אתה מראה בהר³⁹, הרי היתה קיימת במשך
23 מאות השנים של הבית הראשון³⁹, כך שראו וידעו בדיוק
24 את צורת המנורה, וכאמור, לא מצאנו בשום מקום

שם. וראה לקו"ש [המתורגם] חכ"א ע' 190 הערה 46. ואכ"מ).
(39) שמוזה מובן, שגם את"ל שב"ד לאחר זמן משה יכול לחלוק על
פס"ד של (ב"ד ד) משה בדבר החלוי בלימוד באחת מן המדות שהתורה
נדרשת בה – כדמשמע מפסק הרמב"ם (הל' ממרס פ"ב ה"א) שבוה אין
צריך ב"ד גדול מחבירו בחכמה ובמנין (ראה שם ה"ב. וראה במפרשי
שם), ומקורו ממחז"ל (ר"ה כה, ריש ע"ב) "שקל הכתוב שלשה .. כמשה
בדורו". וראה סדר הדורות (ד"א תתקל) הסיפור דר"ת ומושה (בנוגע
לתפילין) ש"אמר משה טעית" (ע"ש באורן) –
מ"מ, במנורה של משה שנעשית בתבנית שנראית בהר כו', מובן שלא
שייך לשנות כו'.

(39*) דהעשר מנורות שעשה שלמה (דה"ב ד, ז) היו בהוספה למנורה
של משה (ראה מנחות צח, ב ואילך). ברייתא דמלאכת המשכן שם.
(ועוד).

(40) וראה גליוני הש"ס (להר"י ענגל) יומא נב, א – שציין לכמה
מקומות בש"ס דנסתפקו במקרא אי קאי אלפניו או אלאחריו.

דנתעלמה הלכה מבני בתירא אם פסח דוחה שבת – "והלא א"א לשני
שביעית שלא חל י"ד להיות בשבת" [והת'] "כדי ליתן גדולה להלל" –
צ"ע לכאורה, שהרי זה ש"נעלם ונשכח מכל ישראל" (קה"ע שם) איך
נעשה הפסח בפעם שלפנ"ז – הוא נס יוצא מגדר הטבע לגמרי, והרבה
דרכים למקום ליתן גדולה להלל. – נת' בההתועדות, ובארוכה בשיחות
י"א ניסן ואחש"פ תשל"ז].

(34) ראה שו"ת מן השמים ס"ג (ובהערות הר"ר מרגליות שם). אות
חיים ושלום הל' תפילין סל"ד סק"ב ואילך. תו"ש מילואים לפ' בא (כרך
י"ב) סמ"ד. ויש"י.

(35) אלא שיי"א שלא נתחייבו בתפילין במדבר (נסמן בתו"ש שם ס'
מ – ע' רמט).

(36) מנחות מא, ב.

(37) וראה הנסמן בסוף הערה 33.

(38) פרשתנו כה, מ. ושם, ט: ככל אשר אני מראה אותך גו' ואת
תבנית כל כליו. ולהעיר מפרש"י שם: וכן תעשו – לדורות .. ומנורות ..
עשה שלמה תבנית אלו (וברמב"ן שם פלג). וראה השקו"ט במפרשים

כיון ש"משוקדים" הוא פרט ב"נוי" המנורה, הרי 27
במילא חלה החובה לעשות את המנורה באופן של 28
"משוקדים", לא רק מפני ציווי מפורש על כך, אלא אף 29
מפני הציווי הכללי של זה 44 א"ל ואנוהו – דיו נאה וכו', 30
ציווי של "כל חלב לה" 45, כפי שמסביר הרמב"ם 46, 31
ש"כל דבר שהוא לשם הא"ל הטוב", צריך להיעשות "מן 32
היפה המשובח ביותר .. מן הנאה והטוב" 47, ועל-אחת 33
כמה-וכמה בענינו, כאשר מדובר על כלי המקדש. 34
כלומר: בחובה של "משוקדים" יש שני דינים: (א) 35
החובה של "משוקדים" כציווי ופרט במנורה – וציווי זה 36
בפסוק מוסב במפורש 48 רק לגבי הגביעים, או רק לגבי 37
הכפתורים והפרחים, באופן ש"אין לו הכרע". (ב) כחלק 38
מן הציווי הכללי של "ואנוהו", "כל חלב לה" – שמציווי 39
זה חלה החובה של "משוקדים" על הגביעים, על 40
הכפתורים ועל הפרחים בשווה – "הכל משוקדים" 49. 41
לפי זה מובן מדוע הענין ש"משוקדים" – "אין לו 42
הכרע" מביע ספק רק לגבי פירוש הפסוקים, אך אין לכך 43
השלכה לגבי הלכה למעשה, כי בכל אופן חל הדין של 44
"משוקדים" על כל פרטי המנורה. 45
אף לפי האופן השני שצויין לעיל, שלפיו יש בכל 46
זאת, לכאורה 49, השלכה לגבי הלכה למעשה – אם הפרט 47
של "משוקדים" הוא דין לעיכובא, משום ציווי מפורש על 48
כך בענין המנורה, או שזהו רק פרט של מלכתחילה 50, 49
משום "זה א"ל ואנוהו", "כל חלב לה" – 50
בכל זאת, אי אפשר היה לברר על פי מנורת משה את 51
הענין של "אין לו הכרע" לגבי פירוש הפסוק, כי אי אפשר 52
היה לדעת אילו חלקים נעשו "משוקדים" מפני הציווי 53
בפסוק על המנורה, ואילו נעשו כך מפני הציווי הכללי. 54

ז. "משוקדים" – תיאור אופן העשיה

1 ההסבר לכך הוא:
2 הענין של "משוקדים" איננו חלק מפרטי צורת
3 המנורה, שצריכות להיות "בליטות" 40* על גבי הגביעים
4 וכו' בצורה של "שקדים" 41, כפי שצריכים, למשל, להיות
5 במנורה גביעים כפתורים ופרחים, אלא, כפי שמדייק
6 הרמב"ם בלשונו: "והכל משוקדים כמו שקדים בעשייתן"
7 – הלכה זו היא פרט באופן עשיית המנורה. כפי שמבאר
8 הרמב"ם בפירוש המשניות 41*: "משוקדים" .. מלאכה
9 ידועה אצל אומני הנחושת, שהן מכין בפטיש... כולו
10 שקדים שקדים והוא מעשה מפורסם אין צריך לבאר".
11 כלומר: כיון שהגביעים וכדומה היו למען נוי המנורה,
12 כדברי רש"י 42* "לא היו בה אלא לנוי", לכן צייתה התורה
13 שהם ייעשו באופן של "משוקדים", שזהו מעשה אומנות
14 המביא לידי כך שצורת הגביע וכדומה תהיה במירב הנוי
15 והיפוי.
16 מכך מובן, שלאחר שהתורה אומרת ש"נוי" המנורה
17 דורש מעשה אומנות באופן של "משוקדים", אין מקום
18 להבדיל באותה המנורה בין הגביעים לבין הכפתורים
19 והפרחים; ברור, שכל חלקי המנורה 43 צריכים להיעשות
20 באופן אומנותי זה.
21 ובכך שהתורה מציינת זאת רק לגבי פרט אחד של
22 המנורה – רק לגבי ה"גביעים", או רק לגבי הכפתורים
23 והפרחים – אין הכוונה להוציא את הפרטים האחרים,
24 אלא, להיפך: פסוק זה בא ללמד מפרט זה על הפרטים
25 האחרים, כמצוי במקומות אחרים.
26 או באופן שונה מעט:

וראה לקו"ש חכ"ז ע' 10 ואילך ובהערות שם.

(45) ויקרא ג, טז.

(46) סוף הל' איסורי מזבח.

(47) ומפשטות ל' הרמב"ם משמע שהוא דין דאורייתא.

(48) ולהעיר משה"צ להרמב"ם שרש ב' (ע"ד הפרטים במצות

ואהבת לרעך כמוך" וכיו"ב). ואכ"מ.

(49) ראה הערה הבאה.

(50) "הרוצה לזכות עצמו כו'" (רמב"ם שם). – ועפ"י הכפתורים

ופרחים דששת הקנים שבודאי לא נאמר בהם "משוקדים" (כנ"ל סעיף

ב) אינם מעכבים בדיעבד. ומסתמית ל' הרמב"ם "והכל משוקדים" משמע

שדין אחד לכולם.

ואולי י"ל להיפך (ודלא ככפנים) – שלהרמב"ם הדין ד"משוקדים"

(וגם המפורש במנורה) אינו לעיכובא.

* (40) ראה פיה"מ להרמב"ם שהובא לקמן כפנים. פי' הר"א בן הרמב"ם עה"ת ורשב"ם פרשתו כאן (לג).

(41) כ"ה לדעת הרמב"ם שכו' "כמו שקדים" (וכן בפיה"מ שם). ועד"ז

בראב"ע כאן בשם הגאון (הרס"ג) "כדמות שקדים". וראה הנסמן בהערה

הקודמת. הרד"ק בס' השרשים (ע' שקד). ועוד.

– אבל בפרש"י עה"ת כאן "כתרגומו מצויירוס היו כו'". וראה לקו"ש

חי"א ע' 143.

* (41) מנחות ספ"ג.

(42) פרשתו (כה, לא) בנוגע לגביעים – וכש"כ הכפתורים ופרחים.

(43) ובהו יומתק מ"ש במפרשים הנ"ל (הערה 6, 19) דמצי' הסברא

צ"ל הכל בשווה.

(44) בשל ט, טו, ב. שבת קלג, ב. וצע"ג שלא הביאו הרמב"ם. וידועה

השקו"ט אם הוא חיוב דאורייתא או רק דרבנן – ראה שד"ח כללים מע'

זי"ן כלל יב. אנציקלופד' תלמודית ערך הדור מצוה (ע' ערב"ג). וש"נ.

1 וכך מתורצת מאליה שאלת ה"משנה למלך", על כך
2 שהרמב"ם אומר "הכל משוקדים" גם לגבי ששת הקנים,
3 למרות שלגביהם אין שום ספק, כי הטעם לכך ש"הכל
4 משוקדים" אינו נובע מן הספק, אלא שהענין של

5 "משוקדים" חל כחובה על "הכל", על כל פרטי המנורה,
6 ולכן הוא חל הן על הקנה האמצעי והן על ששת הקנים
7 – שכולם צריכים להיעשות דוקא באופן של "ואנוהו",
8 "מן היפה המשובח ביותר .. מן הנאה והטוב".

(משיחת ש"פ מטו"מ תשמ"ב)

המשך ביאור למס' מנחות ליום שבת קודש עמ' א

1 אָמַר לִיה רַב קִטְנָא לַמְלָאךְ, וְכִי עֲנִישְׁתִּי אֶעֱשֶׂה הָאֵם מַעֲנִישִׁים
2 בְּשִׁמִּים מִי שְׁאִינוּ מְקִיִּים מִצּוֹת עֲשֵׂה שְׁאִינוּ מְחֻיָּבִים בָּהּ, כְּגוֹן מִצְוַה
3 זֶה שֶׁאֵם אֵין לוֹ בְּגַד שְׁלוֹ אַרְבַּע כְּנָפוֹת אֵינוּ מְחֻיָּבִים לַחֲזוֹר אַחֵר בְּגַד
4 כֹּזֵה כְּדִי לַהֲתַחֲיִיב בַּמִּצְוָה. אָמַר לִיה הַמְּלָאךְ, אֲמַנְם בְּדֶרֶךְ כָּל
5 אֵין מַעֲנִישִׁים בְּשִׁמִּים עַל כֵּךְ, אֲבָל בְּזֶמֶן דְּאֵיכָא רִיתְהָא – בִּשְׁעַת
6 כַּעַס עֲנִישְׁנִין – מַעֲנִישִׁים עַל כֵּךְ בְּשִׁמִּים.
7 אִי אָמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא – דְּבָרֵי הַמְּלָאךְ מוֹבִינִים אִם אַתָּה אֹמֵר שְׁמִצּוֹת
8 צִיצִית חֹבֶת גְּבֵרָא הוּא – שְׂכַל אָדָם מְחֻיָּב לְקִיִּים מִצּוֹת צִיצִית
9 וְלִכְּן הָיִינוּ דְּמַתְּחִיבִים בַּעֲוֹנָה מִן הַשְּׁמִימִים עַל דְּלֹא קָא רָמִי – שְׁלֹא
10 הִטִּיל צִיצִית לְקִיִּים אֶת חֻיבוֹ, וְהַגְמָרָא כַּעַת סְבוּרָה, שְׁחֹבֶת
11 גְּבֵרָא פִירוּשׁוֹ, שְׁחֹבָה גְּמוּרָה עַל הָאָדָם לְקִיִּים מִצּוֹת צִיצִית, כְּמוֹ
12 שְׁהָיָה חֵיב לַהֲנִיחַ תְּפִלִּין וּלְתַקּוֹעַ בְּשׁוֹפָר וְלִכְּן אִם אֵינוּ מְקִיִּים אֶת
13 חֻיבוֹ נַעֲשֶׂה אֶלָּא אִי אָמַרְתָּ חֹבֶת טָלִית הוּא – אֲבָל אִם אַתָּה
14 אֹמֵר שְׁאֵין חֹבָה עַל הָאָדָם לְקִיִּים מִצּוֹת זֶה, אֲלֹא שֶׁאֵם יֵשׁ לוֹ
15 טָלִית מְחֻיָּב הוּא לַהֲטִיל בָּהּ צִיצִית, מְדוּעַ נַעֲשִׂים עַל אִי קִיּוֹם
16 מִצּוֹת זֶה הָאֵל לֹא מִיִּתְּיָבָא – הֲרִי אִם אֵין לוֹ טָלִית אֵינוּ מְחֻיָּב כָּל
17 לְקִיִּים הַמִּצְוָה.
18 הַגְמָרָא דּוֹחָה אֶת הָרֵאשִׁי: אֶלָּא מָאִי חֹבֶת גְּבֵרָא הוּא – אֲלֹא מַה
19 יֵשׁ לָךְ לֹמֵר שֶׁהַצִּיצִית הִיא חֹבֶת הָאָדָם הַלּוֹבֵשׁ אֶת הַבְּגָד וּלְפִיכָךְ
20 נַעֲשִׂים עַל אִי קִיּוֹם מִצּוֹת זֶה, הֲרִי עֲדִינִין אֵין בְּכַךְ כְּדִי לַהֲסַבֵּיר
21 מְדוּעַ נַעֲשִׂים עַל אִי קִיּוֹם מִצּוֹת זֶה, דְּנִגְחֵי דְּחִיבִיּוּתָא רְחֻמָּא בִּי מִיִּכְפִּי
22 טָלִית דְּבֶת חֵיבָא – הֵן אֲמַנְם שֶׁהַתּוֹרָה חִיבָה אֶת הָאָדָם לַהֲטִיל
23 צִיצִית בִּשְׁעָה שְׁהוּא לּוֹבֵשׁ בְּגַד הַמְּחֻיָּב בְּצִיצִית, אֲבָל בִּי מִיִּכְפִּי
24 טָלִית דְּלֹא בֶת חֵיבָא הִיא – כֹּאשֶׁר הוּא מְכֻסָּה בְּטָלִית שְׁאִינָה
25 חֵיבָתָא בְּצִיצִית מִיִּתְּיָבִיּוּתָא רְחֻמָּא – הָאֵם חֵיבָתוֹ תּוֹרָה לַחֲזוֹר אַחֵר
26 בְּגַד אַחֵר חֵיבָב בְּצִיצִית. (כְּלוּמַר, פִּירוּשׁ 'חֹבֶת גְּבֵרָא' אֵינוּ כִּפִּי
27 שֶׁהֵבִין הַמִּקְשֵׁן שְׁחֹבָה גְּמוּרָה עַל הָאָדָם לְקִיִּים מִצּוֹת זֶה, אֲלֹא
28 פִּירוּשׁוֹ שֶׁאֵם יֵשׁ לוֹ בְּגַד הַמְּחֻיָּב בְּצִיצִית, חֵיב לַהֲטִיל בּוֹ צִיצִית
29 רַק בִּשְׁעָה שְׁהוּא לּוֹבֵשׁ, אֲבָל אִם אֵין לוֹ בְּגַד כֹּזֵה אֵינוּ מְחֻיָּב
30 לַחֲזוֹר אַחֲרָיו כְּדִי לְקִיִּים הַמִּצְוָה).
31 אֶלָּא אֵין לָךְ לַהֲכֻיֵּחַ מִדְּבָרֵי הַמְּלָאךְ אִם מִצּוֹת צִיצִית הִיא חֹבֶת
32 הַבְּגָד אוֹ שְׁהִיא חֹבֶת הָאָדָם הַלּוֹבֵשׁ אֶת הַבְּגָד. וְמַה שֶׁאֲמַר
33 חֵיטָלָא לִרְבִּי קִטְנָא שְׁמַעֲנִישִׁים בְּזִמְנֵי רִיתְהָא מִי שְׁאִינוּ מְקִיִּים
34 מִצּוֹת צִיצִית, הֵכִי קָאָמַר לִיה הַמְּלָאךְ לִרְבִּי קִטְנָא, אֲמַנְם אֵינֶךָ חֵיב
35 בְּצִיצִית אֲבָל מִצְדָּקִין תַּחְבּוּלוֹת אַתָּה עוֹשֶׂה לְמִיִּפְטָר נִפְשָׁךְ מִצִּיצִית
36 – לְפִטּוֹר עֲצֻמָּךְ מִמִּצְוֹת צִיצִית וּבְכַךְ שֶׁאַתָּה לּוֹבֵשׁ בְּגַד הַפִּטּוֹר
37 מִצִּיצִית (וּבִשְׁעַת רִיתְהָא, מַעֲנִישִׁים מִהַשְּׁמִימִים מִי שְׁעוֹשֶׂה תַּחְבּוּלוֹת
38 כְּדִי לְהִפְטֹר מִמִּצְוָה).
39 הַגְמָרָא מְבִיאָה אֶת דַּעַת שְׁמוּאֵל הַסּוֹבֵר שְׁמִצּוֹת צִיצִית הִיא חֹבֶת
40 הַבְּגָד: אָמַר רַב טוֹבִי בְּרִי קִסְנָא אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּלִי קוֹפְסָא – טָלִיתוֹת
41 שֶׁל אַרְבַּע הַמְּחֻיָּבוֹת בְּצִיצִית, אֵף שֶׁהֵם מוֹנָחִים בְּקוֹפְסָא וְאֵינוּ
42 לּוֹבֵשִׁין חֵיבִין בְּצִיצִית, וְשֶׁלֹּא כְּדִבְרֵי הַסּוֹבֵר (לְקַמֵּן מִכָּה) שְׁאֵין מִצּוֹת
43 צִיצִית אֲלֹא בִּשְׁעַת לְבִישָׁה. וּמוֹדָה שְׁמוּאֵל בְּזֶמֶן שֶׁעֲשָׂאָה לְכַבְּדוֹ –

44 בְּגַדֵּי תַכְרִיכִים לְקַבּוּרָה שְׁפִטְוֶה מִצִּיצִית כָּל זִמְנֵי שְׁהִיא מוֹנַחַת
45 בְּקוֹפְסָא. מָאִי מַעֲמָא, – אֶשְׁרֵי תִכְסֶּה בָּהּ אָמַר רְחֻמָּא – בַּמִּצְוֹת
46 צִיצִית אֲמַרָה תּוֹרָה (דְּבָרִים כ"ב) 'אֶשְׁרֵי תִכְסֶּה בָּהּ', הֲרִי שְׁלֹא חֵיבָה
47 תּוֹרָה אֲלֹא בְּגַד הַעוֹמֵד לְלִבִּישָׁה, וְאֵילוּ הָאֵי – תַכְרִיכִים לְאוֹ
48 לְאֵיכְסוּיָא עֲבִידָא – אֵינֶם עוֹמְדִים לְלִבִּישָׁה. שְׁגַם אִם מִצּוֹת צִיצִית
49 הִיא חֹבֶת הַבְּגָד, אֵין הַדְּבָרִים אֲמוּרִים אֲלֹא בְּבִגְד הַעוֹמֵד
50 לְלִבִּישָׁה, אֲבָל בְּגַד שְׁאִינוּ עוֹמֵד לְלִבִּישָׁה פִּטּוֹר מִצִּיצִית.
51 וְאֵף עַל פִּי שְׁבַגְדֵי תַכְרִיכִים בַּעֲוֹדָה בְּקוֹפְסָה פִּטּוֹרִים מִצִּיצִית, מְכַל
52 מְקוֹם בְּהֵיאָה שְׁעָתָא – בִּאוּתָה שְׁעָה שְׁמַלְבִּישִׁים אֶת הַמֵּת
53 בְּתַכְרִיכִים, וְדָאִי רָמִינִין לִיה – מִטִּילִים בָּהֶם צִיצִית, מְשׁוּם הַפִּסּוֹק
54 (מִשְׁלִי יו"ד) 'לְעוֹנֵי לֵלֶךְ תִּרְדֵּךְ עוֹשֶׂהוּ' – וְאִם לֹא נִטִּיל בְּבִגְד הַמֵּת צִיצִית
55 הֲרִי זֶה נִרְאֶה כִּאִילוּ אֲנוּ מַלְעִיגִים עָלָיו שְׁהוּא עֵינִי (ר"ש) מִהַמִּצְוֹת.
56 הַגְמָרָא עוֹבֵרֶת לְדוֹן בַּעֲנִין אַחֵר: אָמַר רַחֲמֵה אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה, טָלִית
57 שְׁעֲדִינִין לֹא הִטִּיל בָּהּ צִיצִית, שְׁנִיִּקְרָעָה, אִם הִקְרַע הִיָּה חוּץ לְשִׁלְשֵׁל
58 אַצְבָּעוֹת – כְּלוּמַר שְׁהִיָּה הִקְרַע רְחוֹק מִשְׁפַּת הַבְּגָד בְּשִׁיעוּר שֶׁל
59 יוֹתֵר מִשְׁלֹשׁ אַצְבָּעוֹת, יִתְפָּזֵר אֶת אוֹתוֹ הִקְרַע. אוֹלָם אִם הִיָּה
60 אוֹתוֹ הִקְרַע סְמוּךְ לְשִׁפַּת הַבְּגָד בְּתוֹךְ שִׁלְשֵׁל אַצְבָּעוֹת לְשִׁפָּתוֹ, לֹא
61 יִתְפָּזֵר. מֵאֲחֵר וִישׁ לַחֲשׁוֹשׁ שְׁמָא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׁאֲרֵית חוּטֵי הַתְּפִירָה
62 לְצוּרֵךְ מִצּוֹת צִיצִית וְחוּטֵי הַתְּפִירָה פְּסוּלִים לְצִיצִית מֵאֲחֵר שְׁלֹא
63 נִתְפָּרוּ לְשֵׁם מִצְוָה. וְאֵף שֶׁאֲחֵר כֵּךְ מֵיִיחָדָם לְשֵׁם מִצּוֹת צִיצִית הֲרִי
64 זֶה פְּסוּל מִפְּנֵי שֶׁתַּחֲזִילָה נַעֲשֶׂה בְּפִסּוּל וְהַתּוֹרָה אֲמַרָה 'עוֹשֶׂה', וְלֹא
65 מִן הָעֲשׂוֹי כְּבֵר בְּפִסּוּל. אוֹלָם אִם הִקְרַע הִיָּה לְמַעַלָּה מִשְׁלֹשׁ
66 אַצְבָּעוֹת, אֵין כָּל חֲשֵׁשׁ, מֵאֲחֵר וְאֵין זֶה מְקוֹם הַטִּלַּת צִיצִית, שֶׁאֵין
67 מִטִּילִים צִיצִית אֲלֹא בְּתוֹךְ שִׁלְשֵׁל אַצְבָּעוֹת הַסְּמוּכוֹת לְשִׁפַּת הַבְּגָד,
68 וְגַם אִם יִשְׁאִיר חוּטֵי הַתְּפִירָה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לְמִצְוֹת צִיצִית
69 שְׁאֵינֶם בְּמִקּוֹם הָרָאוּי לַהֲטִיל צִיצִית.
70 תִּנְיָא נְפִי חֵכִי – וְכֵךְ שְׁנִינוּ בְּבֵרִיתָא, טָלִית שְׁנִיִּקְרָעָה חוּץ לְשִׁלְשֵׁל
71 יִתְפָּזֵר, תוֹךְ שִׁלְשֵׁל, רַבִּי מֵאִיר אָמַר לֹא יִתְפָּזֵר וְחֲכָמִים אָמְרִים
72 יִתְפָּזֵר.
73 וּמוֹסִיפָה הַבְּרִיתָא: וְשׁוּן רַבִּי מֵאִיר וְחֲכָמִים, שְׁלֹא יִבִּי אֶפִּילוּ אִמָּה
74 עַל אִמָּה מְקוֹמָם אַחֵר וְכֵה תִכְלֶת וְתוֹלָה בָּהּ – אִם נִקְרָעָה הַטִּלִּית
75 לַגְּמָרִי (וְעַם צִיצִיתוֹתֶיהָ) אֵין לוֹ לַהֲבִיָּה טָלִית מִצִּיצִית אַחֶרֶת אֶפִּילוּ
76 יֵשׁ בָּהּ שִׁיעוּר אִמָּה עַל אִמָּה וְלַתְּפָרָה בְּטָלִית זֶה, מֵאֲחֵר וְהַצִּיצִית
77 הַמוֹטְלוֹת בְּטָלִית הָאֲחֶרֶת אֵינֶם פּוֹטְרִים טָלִית זֶה שְׁלֹא הִיָּתָה
78 מְחוּבֶּרֶת לְטָלִית הָרֵאשׁוֹנָה בִּשְׁעַת הַטִּלַּת הַצִּיצִיתוֹת. וְטַעַם הַדְּבָר,
79 שְׁנֵאמַר (בְּמִדְבָר טו' ל"ח) 'עוֹשֶׂה לָהֶם צִיצִית עַל כִּנְפֵי בְּגִדֵיהֶם', מִשְׁמַע
80 שֶׁבִּשְׁעַת הַטִּלַּת הַצִּיצִית הִיָּתָה הַכֵּנֶף מְבִגֶּדֶת זֶה, אֲבָל חֲתִיכַת בְּגַד
81 שֶׁנִּתְפָּרָה לְאַחֵר שֶׁכֵּבֵר הִטִּיל צִיצִית, אֵין הַצִּיצִית פּוֹטְרָתוֹ.
82 יְעוֹד שׁוּן רַבִּי מֵאִיר וְחֲכָמִים, שְׁמִיָּא תִכְלֶת מְקוֹמָם אַחֵר – שִׁיכּוֹל
83 לַהֲתִיר אֶת קִשְׁרֵי הַצִּיצִית מִטָּלִית אַחַת וְלִיטּוֹל אֶת חוּטֵי הַצִּיצִית
84 וְתוֹלָה בָּהּ – וְלַתְּלוֹת הַחוּטִים בְּטָלִית אַחֶרֶת, וְאֵינוּ פְּסוּל מִשּׁוּם
85 'נַעֲשֶׂה וְלֹא מִן הָעֲשׂוֹי', שְׁהֲרִי בִּשְׁעָה שֶׁמִּטִּילָה בְּטָלִית הָאֲחֶרֶת
86 חֲזוֹר וְכוּרֵךְ וְקוֹשֶׁר לְשֵׁם מִצְוָה

פרשת תרומה

כרך לא, א

24 כי "לא היתה אלא לשעה"¹⁰.
 25 [ועפ"ז מובן גם הטעם שנקט רש"י "לא היתה
 26 אלא לשעה", שזהו ע"ד לשון הבבלי "ולפי שעה
 27 נודמן לו למשה ועשה ממנו משכן ונגנז" – ולא
 28 כהירושלמי "כמין חי' טהורה ברא הקב"ה למשה
 29 במדבר כיון שעשה בה מלאכת המשכן נגנזה", או
 30 כלשון ר' נחמי' בתנחומא "מעשה נסים היתה
 31 ולשעה שנבראת בו בשעה נגנזה"¹¹ – כי בפשוטו
 32 של מקרא אין הכרח שהיתה כאן בריאה מיוחדת
 33 או מעשה נסים (וכן מעשה מיוחד של גניות
 34 התחש), אלא רק ש"לא היתה אלא לשעה", ולכן
 35 נשכח זכרו בתנ"ך⁹].

36 וכן מובן זה שרש"י ממשיך "והרבה גוונים היו
 37 לה", דכיון שאין זו חי' ידועה (כי "לא היתה אלא
 38 לשעה"), צריך רש"י לפרש במה מיוחדים עורות
 39 תחשים, שבגלל זה ציווה ה' להביאם לתרומת

1 א. אחד מהדברים שנצטוו ישראל להביא
 2 לתרומת המשכן ("וזאת התרומה אשר תקחו
 3 מאתם"¹) הוא "עורות תחשים"², ופרש"י
 4 "תחשים" – "מין חי".

5 והנה ברז"ל מצינו פלוגתא בדבר: בבבלי³
 6 הובאו דברי רשב"ל בשם ר"מ "תחש שהי' בימי
 7 משה ברי' בפני עצמו הי' ולא הכריעו בה חכמים
 8 אם מין חי' הוא אם מין בהמה הוא כו", אבל
 9 בירושלמי⁴ אי' "רבנן אמרין מין חי' טהורה"⁵ (וכן
 10 איתא בתנחומא⁶ ר' יהודה אומר חי' טהורה
 11 גדולה היתה במדבר כו' ובעורה ששה גוונים ונטלו
 12 אותה ועשו ממנה יריעות"⁷).

13 ועפ"ז (וכן מבואר במפרשים⁸), קובע רש"י
 14 כדברי הירושלמי (והתנחומא) שהוא "מין חי".
 15 וצ"ע, מנ"ל לרש"י בפשוטו של מקרא להכריע
 16 בין דיעות אלו, שהוא "מין חי"?

17 ב. אח"כ ממשיך רש"י "ולא היתה אלא לשעה,
 18 והרבה גוונים היו לה לכך מתרגם ססגונא שש
 19 ומתפאר בגוונין שלו".

20 והנה הטעם שהוצרך רש"י לומר ש"לא היתה
 21 אלא לשעה", י"ל בפשטות, דכיון שלא ידוע
 22 ללומד המקרא (בן חמש למקרא) שיש מין חי'
 23 ששמה תחש, מפרש רש"י שאכן אין זו חי' ידועה⁹

תרגום ופרש"י יחזקאל שם. ולפי הפס"ר שם – קאי על עורות
 תחשים (ולא על מנעלים כפשוטם). ואכ"מ.

(10) בכמה מפרשים (גו"א. באר מים חיים (לאחי מהר"ל).
 ועוד) מבואר ההמשך בפרש"י "ולא היתה אלא לשעה" –
 "דאל"כ הרי לא הותר למלאכת שמים אלא בהמה טהורה דכתיב
 למען תהי' תורת ה' בפיך מן המותר בפיך, וא"כ תחש חי' טהורה
 הי', ולמה לא מנה אותה [בין] בהמות וחיות טהורות (בפ' שמיני
 ופ' ראה), אלא לשעה היתה ולא מנה דבר שהי' לשעה" (לי'
 הגו"א. וכעין זה כתבו בכמה מפרשים). אבל: א) בפרש"י עה"ת
 לא הובאה ההלכה שצ"ל "מן המותר בפיך"*. ב) אפי' להלכה
 (בהמשך סוגיית הגמ' שם, שהובא לענין תחש הא דלא הוכשרו
 למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד), כ' הרשב"א (בחי'
 לשבת שם) בשם רב האי גאון ד"הואיל וקם לי' ק"ו דרב הונא
 מברניש . . . א"כ איכא למילף כו' דאפי' בהמה טמאה נמי
 מתכשר". וראה גם ר"ן ר"ה דפ"ג (ד"ה ומיהו אע"ג דמסקינן).
 וראה שו"ת חת"ס או"ח סל"ט. יו"ד סרע"ו. שד"ח אסיפת דינים
 מערכת חנוכה אות יד. ועוד. ואכ"מ.

(11) ועד"ז בפס"ר שם "לפי שעה נבראתה ונגנזה". ולשון
 הקה"ר "הראה הקב"ה למשה ועשה הימנה צורך המשכן ונגנזה"
 – י"ל בכ' האופנים.

(*) וכדמוכח גם מזה שרש"י אינו מתרץ בנוגע לתולעת במלאכת
 המשכן – ראה רבינו בחיי כאן (כה, ג). מפרשי רש"י (הואיל משה
 באר היטב). אמרי שפר. דבק טוב (בהגהה). ועוד. שו"ת חת"ס
 שבפנים ההערה (בסופה). ואכ"מ.

(1) פרשתנו כה, ג.

(2) כה, ה.

(3) שבת כח, ב.

(4) שבת פ"ב ה"ג.

(5) וממשיך בירושלמי שם שאתי' כדברי "רשב"ל בשם ר"מ

כמין חי' טהורה ברא הקב"ה כו".

(6) פרשתנו ו.

(7) בפסיקתא רבתי פל"ד (לג) ר' נחמי' אומר חי' טהורה היא
 כו' אמר רבי אלעזר . . . בשם רשב"ל . . . בשם ר"מ לפי שעה
 נבראתה ונגנזה. ובקה"ר (פ"א, ט) ר' יוחנן אומר מין חי' גדולה
 הראה הקב"ה למשה ועשה הימנה צורך המשכן ונגנזה.

(8) ראה דברי דוד להט"ז כאן. צידה לדרך. באר בשדה. וראה
 בארוכה מלאכת הקודש על פרש"י כאן.

(9) וכבר שק"ט בארוכה במפרשי רש"י ועוד – בפ' הכתוב
 ביחזקאל (טז, י) "ואנעלך תחש", אם הי' כל המ' שנה במדבר,
 או שעשו מנעלים ממה שנשאר, או שהוא תחש אחר כו'. וראה

36 שלו", שאין כוונת התרגום שזהו שם "תחש"
37 בארמית, אלא זהו תיאור מראהו של התחש,
38 "ששש . . בגוונין שלו".

39 אבל גם פירוש זה דחוק הוא, שהרי (כמדובר
40 כמ"פ) אין ענינו של פרש"י עה"ת להעתיק ולפרש
41 את דברי התרגום.

42 ג. ויש לומר הביאור בזה – בפשטות:
43 רש"י בפירושו "מין חי" לא בא לשלול
44 הפירוש שתחש הוא "מין בהמה"¹⁶, אלא לשלול
45 קס"ד ש"תחש" הוא שם צבע, ופירוש "עורות
46 תחשים" הוא כמו "עורות אילים מאדמים", דכשם
47 ש"עורות אילים מאדמים" פירושו עורות אילים
48 ש"צבועות היו אדום לאחר עבודן"¹⁷, כן יש מקום
49 לפרש "ועורות תחשים", שצבעו עורות בצבע
50 הנקרא "תחש" ונע"ד הדיעות שמצינו בירושלמי¹⁸,
51 ד"ר יהודה אומר טינין לשם צובעו נקרא (עורות
52 אילים צבועות היו עורות תחשים ונקראים תחשים
53 על שם צבע שדומה לתחשים. קה"ע), ור"נ אומר
54 גלקטינין (שם צבע¹⁹. קה"ע²⁰).

55 ולכן כ' רש"י ד"תחשים – מין חי", וכוונתו
56 בפשטות, שלקחו עורות של מין חי ששמה תחש
57 ולא שלקחו עורות (אילים) וצבעו אותם בצבע
58 תחש²¹.

59 [והכרחו של רש"י בפשטות הוא, דאם הכוונה
60 שצבעו את העורות (אילים) ב(צבע של) תחש –
61 הול"ל "עורות אילים מאדמים ותחשים" (וכיו"ב),
62 ולא "ועורות תחשים"; ומזה שהכתוב מוסיף

1 המשכן¹² (ובפרט שלא נאמר בקרא שצריכים
2 לצבוע העורות, כמו שפירש ב"עורות אילים –
3 מאדמים"), ולכן פרש"י ש"הרבה גוונים היו לה"
4 (ואין זקוקים לצביעה).

5 אבל צ"ע מהי אריכות לשון רש"י "לכך מתרגם
6 ססגונא ששש ומתפאר בגוונין שלו", דלכאורה הי'
7 מספיק לכתוב בקיצור "כתרגומו (ססגונא)", שמזה
8 מוכח שיש לתחש הרבה גוונים; ומהי הדגשת רש"י
9 (א) "לכך מתרגם כו'", (ב) סיומו בפירוש דברי
10 התרגום "ששש ומתפאר בגוונין שלו"?

11 והנה לכאורה דברי רש"י (בפירוש התרגום)
12 מקורם בגמ'¹³, שהגמ' מפרשת דברי רבי נחמי'
13 ש"מכסה אחד [של עורות אילים מאדמים ועורות
14 תחשים] הי' ודומה כמין תלא אילן", ש"ה"ק כמין
15 תלא אילן הוא שיש בו גוויני הרבה ולא תלא אילן
16 דאילו התם טמא והכא טהור, א"ר יוסף אי הכי
17 היינו דמתרגמינן ססגונא ששש בגוונין הרבה –
18 וזהו כלשון רש"י "לכך מתרגם ססגונא ששש
19 ומתפאר בגוונין שלו".

20 אבל כבר נת' כמ"פ שאין דרכו של רש"י
21 בפירושו עה"ת להעתיק לשונות חז"ל כ"א רק
22 הנוגע לפירוש פשוטו של מקרא, ומה נוגע אריכות
23 לשון (הגמ' ו) רש"י לפירוש תיבת "תחש"?

24 [ומה גם בנדו"ד, שכוונת ר' יוסף במ"ש "אי
25 הכי" (טייענא היא. רש"י), אינה רק להוכיח שתחש
26 יש לו הרבה גוונים, אלא בעיקר לפרש שטהור הוא
27 (דלא כ"תלא אילן" שטמא הוא) – דכיון ד"הוא
28 טהור ניחא הא דמתרגמינן ססגונא לפי שאינו
29 דומה לתלא אילן אלא בזה שיש לו גוויני
30 הרבה"¹⁴].

31 יש מפרשים¹⁵ שרש"י בא לתרץ דברי התרגום,
32 דכיון שכתב רש"י "ולא היתה אלא לשעה", איך
33 נאמר בתרגום (בבבל) שם לחי' זו שלא היתה
34 ידועה לא לפני זמן המשכן ולא לאחריו? ולכן כ'
35 רש"י "לכך מתרגם ססגונא ששש ומתפאר בגוונין

(16) להעיר מס' זכרון (על פרש"י) ומשכיל לדוד כאן, שאין כוונת רש"י חי' ולא בהמה, אלא למין חי, וחי' משמע נמי בהמה. אבל בבאר בשדה כ' שהדברים דחוקים.

(17) ל' רש"י כאן.

(18) שבת שם.

(19) וראה שירי קרבן לירושלמי שם בביאור החילוק בין ב' הדיעות.

(20) וראה ערוך (ערך טינין) שפירש שהוא צבע תכלת. ובמוסף הערוך (ערך גלאקסינון) שהוא מין חולדה יקרה וחשובה הגדילה במדינת צפון. ולפ"ז נמצא שהחילוק בין ר"י ור"נ הוא אם הי' רק צבע או מין חי' טמאה. וראה ערוך השלם במקומות הנ"ל. ועוד. ושקו"ט במלאכת הקודש (על פרש"י כאן) בפ"י דעת ר"י ור"נ בבבלי (שם כח, א). ואכ"מ.

(21) להעיר גם מהמשך לשון התנחומא (בדברי ר"נ) "ועורות תחשים למה דכתיב אורך היריעה האחת שלשים באמה מי מביא לך יריעה של שלשים אמה אלא מעשה נסים לשעה שנבראה ונגזר".

(12) ראה באו"א קצת בהואיל משה ואמרי שפר על פרש"י כאן.

(13) שבת שם, ע"א.

(14) תוס' הרא"ש שבת שם.

(15) ראה חנוכת התורה (להר"ר העשיל) כאן. חי' חת"ס שבת שם.

חשיבותם המיוחדת של "עורות תחשים" גם לגבי
 "עורות אלים מאדמים", לא רק לפי שבעורות
 תחשים היו "הרבה גוונים" (דלא כשאר הצבעים
 שהובא כל אחד מהם בפ"ע, תכלת וארגמן ותולעת
 שני כו'), אלא בעיקר משום שהגוונים הם חלק
 מעור התחש עצמו. דבנדבת ה"עורות אלים
 מאדמים" (שצבעו אותן לאחר ששכר היו) הרי
 הנדבה ממין החי היא רק בנוגע לגוף העור עצמו,
 אבל לא בנוגע לצבע העורות; משא"כ בנדבת עור
 תחש, הרי גם הצבע הוא בכלל הנדבה דחי, מאחר
 שהצבעים הם חלק מעצם עור החי, ועד שזה נוגע
 לתכונת החי – "ששש ומתפאר בגוונין שלו"
 (כנ"ל).

וי"ל, שזהו טעם נוסף לכך שיריעות אלה היו
 המכסה העליון ביותר שעל המשכן²⁸ – כי נוסף
 על זה שיריעות אלה עלו ביופים על השאר²⁹, ועוד
 זאת, שאינו דומה יופי של עור צבוע לגבי יופיו
 ותפארתו של עור שיש בו ריבוי גוונים בטבעו
 ותולדתו – הנה בעורות תחשים הרי הגוונים הם
 חלק מתכונת "חיי", כנ"ל.

ה. ויש להוסיף ביאור בזה שמכסה עורות
 תחשים ה' המכסה העליון של המשכן, כי מעלה
 זו שבעורות תחשים, שגם הצבע שבהם הוא חלק
 מהחי, יש בו ביטוי מיוחד של התוכן הפנימי
 דכללות המשכן:

"חיי" הוא רמז על הקב"ה, שנקרא "חיי"
 העולמים, לפי שהוא ית' מקור החיים של כל
 העולמות, ובלשון הרמב"ם³⁰ ש"כל הנמצאים
 משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא

1 "ועורות תחשים" מובן, שאין אלו העורות
 2 שעליהם מדובר לפנינו ("עורות אלים")²², אלא
 3 שהם עורות של תחש (ותחש הוא "מין חי")].

4 וזהו גם ההמשך בדברי רש"י "לכך מתרגם
 5 ססגונא ששש ומתפאר בגוונין שלו":

6 בזה בא רש"י להביא רא' מהתרגום שאינו
 7 סתם שם צבע, שצבעו בו העורות, אלא שהוא מין
 8 חי, דתחש מתרגם "ססגונא", שהחי "שש ומתפאר
 9 בגוונין שלו"²³.

10 ולכן לא כתב רש"י בקיצור "כתרגומו ססגונא",
 11 כי אז ה' מקום לפרש שכוונת התרגום היא
 12 ש"תחש" הוא צבע המורכב מצירוף הרבה גוונים,
 13 או²⁴ "ססגונא" פירושו ששה גוונים (ע"ד הדיעה
 14 בתנחומא שבעור התחש יש ששה גוונים)²⁵ – אלא
 15 מדגיש "ששש ומתפאר בגוונין שלו", שע"ז מובן
 16 שכוונת התרגום ל"מין חי".

17 ד. אבל עדיין צע"ק דיוק לשון רש"י "ששש
 18 ומתפאר בגוונין שלו", דלכאורה ה' מספיק
 19 "ששש" (כלשון הגמרא)²⁶, ומהי ההוספה (שלא
 20 רק "שש" אלא גם) "מתפאר בגוונין שלו"?
 21 ויש לומר, שבזה מרמז רש"י גם להמעלה
 22 המיוחדת שב"עורות תחשים", שאינו רק בגלל יופי
 23 הגוונים שבעורות אלו, אלא לפי שזה מדגיש את
 24 תכונת התחש, שעורות מגוונים אלו פועלים
 25 בהתחש שיתפאר בצבעיו (וזהו ענין עיקרי בו עד
 26 כדי כך, שזהו חלק משמו בלשון התרגום).

27 וזוהי גם המעלה והחשיבות בתרומה זו
 28 ד"עורות תחשים": מובן ופשוט, שתרומה ממין
 29 החי עולה בחשיבותה על תרומה ממין הצומח
 30 (ע"ד שמצינו בקרבנות על המזבח)²⁷, ובזה היא

תרומה חשובה יותר ממטוה בחוטים החתוכים מעוים. ע"ש באורך.

(28) לר"נ (כג' רש"י פרשתנו כו, יד) שהי' מכסה בפ"ע של עורות תחשים. והובא ברש"י מתחילה כדיעה הא'. וגם לדברי ר"י דמכסה א' ה', הרי חצי' של היריעה העליונה ה' מעור תחש.

(29) ואף שפרש"י (פרשתנו כו, יג) למדה תורה דרך ארץ שיהא אדם חס על היפה, והיינו על יריעות התחתונות דשש משור תכלת וארגמן כו', הרי נוסף על העיקר, שזהו רק לגבי יריעות העוים דפשיטא שלגביהן הן היפה, הרי הכוונה שם היא בעיקר לענין השוויות שלהם. וראה בחיי שמפרש "כלומר שלא יגיעו לארץ כדי שלא יתנפלו בעפר ובגשמים", שזה שלא יתנפלו בעפר כו' פשיטא שהי' בעורות תחשים שלא היו מכסות את הקרשים כל עיקר.

(30) ריש הלי' יסוה"ת.

(22) ודוחק לומר שהכוונה לעורות סתם, מאיזה בהמה וח' (לאו של אילים דוקא), צבועים בצבע הנקרא תחש – כי לא מסתבר שהכתוב לא יפרט מאיזה מין צ"ל העורות, ובפרט שכל דבר שבנדבת המשכן נאמר באופן מפורט.

(23) אבל ראה נתינה לגר על תרגום כאן.

(24) וראה עוד פירוש בערוך ערך ססגון.

(25) וכ"כ בבאר מים חיים על פרש"י בשם הרד"ק "וזהו שש גוונא שתירגם אונקלוס".

(26) בדפוס ראשון דפרש"י "ששש בגוונים".

(27) ראה לקו"ש חט"ז (ע' 451 ואילך) בטעם שהנשים טוו על העוים, במחזור, כי אז התרומה היא בסוג הקרבה דחי, שהיא

ו. ויש להוסיף בזה, ע"פ ביאור רבינו הזקן
(בתורה אור³⁵) ע"ד ההפרש בין חומר הנברא
וצורתו, שהחומר של הנבראים נברא בדבר ה'
ובעשרה מאמרות, משא"כ "אופן צורת הרקיע
(לדוגמא). נעשה בחפץ ה' שלא בא לכלל גילוי
בדבור או מאמר" – שהטעם לזה הוא לפי ש"דבור
ומאמר . . הוא הפועל הישות" שבכל הנבראים,
דאם ה' נברא רק "בחפץ ה' ורצונו בלבד . . ה'
העולם בטל במציאות ממשי", משא"כ בצורת
הנבראים (שמקורה "בחפץ ה' . . שלא בא לכלל
גילוי בדבור או מאמר") נמשך ענין הביטול
בנבראים. ע"ש באורך.
ויש לומר, שזה בא לידי ביטוי בזה שצורת
הנבראים הוא דבר חיצוני שאין בו "תוכן" –
שהטעם הפנימי לזה הוא, לפי שבצורת הנברא
נמשך ענין הביטול, ולכן בא בצורת הנברא שאין
לה "מציאות" ותוכן לעצמה (כמו ה"מציאות"
שבעצם מציאות הנברא, וכן בתוכן הנברא
וגדריו)].

ועפ"ז יובן בעומק יותר הטעם (הפני+מי)
שהמכסה העליון ביותר ה' מעורות תחשים דוקא,
כי ענין הביטול שבנבראים (שזהו תוכנו העיקרי של
המשכן – השראת השכינה הפועלת ביטול גלוי
להקב"ה), שייך ל"צורת" הנבראים יותר מלשאר
חלקי הנברא (כנ"ל); וביטול זה נרמז ב"עורות
תחשים" דוקא, שגם צבעו של העור (שהוא רק
דבר חיצוני) הוא מ"מין החי", ואדרבה, דבר
חיצוני זה שייך לעצם מהותו של החי³⁶, יותר
מתכונות פרטיות שבו, שלכן "שש ומתפאר" דוקא
בגוונין שלו.

מאמתת המצאו; ומסתבר שאין כוונת הרמב"ם
במ"ש ש"כל הנמצאים . . לא נמצאו אלא מאמתת
המצאו" רק לכל הנמצאים בכללות שלהם, אלא גם
בפרטי הנמצא³¹, שכל פרטי הנמצא "לא נמצאו
אלא מאמתת המצאו".

כלומר:

כל דבר שבעולם נחלק (בכללות) לשלשה
חלקים: א) עצם מציאות הדבר, שזהו ענין השווה
בכל דבר. ב) תכונתו המיוחדת של כל דבר, שבוה
כל דבר חלוק מזולתו. וכמו אש ומים, החלוקים
בטבעם ותכונתם, עד שטבעו של האש הוא היפך
טבעו של מים. ג) שאר פרטי כל דבר, שאינם חלק
מעצם תכונתו ותוכנו.

וכל עניני הנברא הנ"ל "לא נמצאו אלא
מאמתת המצאו" – דהיינו נוסף על עצם מציאות
הנברא, ועד"ז תוכנו וגדרו המיוחד של כל נברא –
גם הפרטים הטפלים נמצאו מ"אמתת המצאו".

וזהו ענינם של יריעות מ"עורות תחשים"
שבמשכן:

כיון שענינו של המשכן הוא – "ושכנתי
בתוכם"³², השראת השכינה באופן גלוי, הרי מובן,
שבו ה' באופן גלוי זה שמ"אמתת המצאו" של
הקב"ה נמצאו כל הנמצאים בכל פרטיהם. [וכמבואר
בספרים³³, שה"צוירים הגופניים" שבמשכן וכליו –
אפשר "להתבונן מהם צוירים העליונים שהם דוגמא
להם", שזהו לפי שהם משתלשלים מהם, וכפי
שהאריך הרמ"א בספרו תורת העולה].

ולכן ה' צ"ל במשכן ענין המורה על הקשר
שבין דברים חיצוניים של הנבראים, עם "אמתת
המצאו" – וזה נרמז ב"עורות תחשים", שגם צבע
עורם (שאינו אלא דבר חיצוני) הוא מ"מין החי"
– להורות, שגם הדברים הכי חיצוניים של
הנבראים, עד לצבע שלהם, "לא נמצאו אלא
מאמתת המצאו", "חי העולמים"³⁴.

35) מקץ מא, ג. וראה בארוכה סה"מ תרס"ג ע' קיח ואילך.
קונטרס עה"ח פ"א. סה"מ תש"ח ע' 72 ואילך. ועוד.

36) ראה סה"מ תרס"ג בתחלתו וסה"מ תש"ח ס"ע 5 ואילך
(ועוד) – ע"פ תויו"ט סוף מס' תמיד – החילוק ד"חי העולמים"
בצירי, שחי דבוק אל העולמים והוא החיות של העולמות,
משא"כ חי עולמים בפת"ח, שהוא בחי' החיות שאינה שייכת
לעולמות, בחי' "חי בעצם". וראה במקומות הנ"ל (סה"מ תרס"ג
ע' קז, סה"מ תש"ח ע' 31) – שבחי' "חי עולמים" בפת"ח שייך
לחיות דמות החכמה, שבא בנוי ויופי, דחיות זה הוא חיות הבלתי
מורגש. ע"ש בארוכה (וראה סה"מ תרס"ח ע' יח). ועפ"ז יומתק
ביותר השייכות ד"שש ומתפאר בגוונין שלו" ל"מין חי" של
היריעות דוקא, המורים על אור וחיות שלמעלה משייכות לפנימי,
כדלקמן ס"ז.

31) וראה גם רמב"ם שם פ"ב ה"ט (הובא לקמן בפנים ס"ז).

32) פרשתנו כה, ח.

33) בחי' פרשתנו כה, ט. ובכ"מ.

34) ראה לקמן הערה 36.

36 (ב) כוונת המצוה, שבזה חילוקים מאחד להשני,
37 ותלוי' בדרגת האדם בעבודה פנימית שלו במוחו
38 ולבו – מדת הכנתו את גדלות הבורא כו', המביאה
39 לאהבת ה' ויראת ה' (ובלשון פסק הרמב"ם⁴⁰
40 "והיאך היא הדרך לאהבתו וליראתו בשעה
41 שיתבונן כו'"), והן "הנסתרות לה' אלקינו"⁴¹ שעל
42 זה איתא בזהר⁴² ש"כל חד וחד לפום שיעורא
43 דילי'".

44 (ג) הידור מצוה (שאינו מעכב בקיום המצוה),
45 עד להידור בפרטים נוספים על גוף המצוה, ובפרט
46 – ענינים התלויים במנהג.

47 והנה יש מקום שיטעה אדם לחשוב, שעיך
48 הדיוק בקיום המצוות הוא רק בשני ענינים
49 הראשונים הנ"ל, כי:

50 הצורך בדיוק במעשה המצות מובן ופשוט,
51 שהרי המעשה הוא העיקר, וכפי שהאריך אדה"ז
52 בתניא⁴³, ד"אם קרא ק"ש במחשבתו ובלבו לבד
53 בכל כח כוונתו לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור
54 ולקרות. . ואם הוציא בשפתיו ולא כיון לבו יצא
55 ידי חובתו בדיעבד";

56 וכן מובן הצורך בכוונת המצוות, כי מצוה בלי
57 כוונה היא "כגוף בלא נשמה", וכפי שהאריך
58 אדה"ז בתניא⁴⁴ אודות גודל ההכרח בקיום המצות
59 מתוך אהבת ה' ויראת ה';

60 אבל בענינים הנוספים ובפרט המנהגים, מהו
61 הדיוק בהם? ובפרט במנהגים השייכים לחינוך
62 ילדים קטנים, שאינם מבינים ואינם שייכים לשים
63 על לבם מה שרואים ושומעים, ומה גם טף בגיל
64 רך ביותר,

65 וע"ז באה ההוראה שגם צבע, גוון החיצוני,
66 הוא חלק ממין חי', שדברים כציור חיצוני צריכים
67 להעשות מתוך חיות, וחיות הבא מעצם הנשמה,
68 וכמה ממנהגי ישראל שרשם למעלה יותר מכמה

1 ז. ע"פ הנ"ל יש לבאר ג"כ הטעם שדבר זה
2 התבטא ביריעות שעל המשכן דוקא, כי החילוקים
3 בחלקי המשכן, כלים וקרשים ויריעות המשכן הם
4 בהתאם לג' ענינים הנ"ל³⁷:

5 כלי המקדש, שכל אחד מהם חלוק מזולתו
6 ובכל אחד מהם היתה עבודה אחרת בהתאם
7 לתכונתו הפרטי של הכלי, הנה על ידם מתגלה איך
8 שתוכנו וגדרו הפרטי של כל דבר שבעולם הוא
9 דבר ה' וחיותו הפרטי המהווה ומחי' אותו,
10 ואמיתית מציאותו הוא כפי שהוא למעלה;

11 הקרשים, שהם מקיפים את כל אשר בתוכם
12 בשווה, מורים על אור מקיף, ועל ידם נפעל
13 ונתגלה זה שכל הנמצאים לא נמצאו אלא מאמיתת
14 הנמצא, שענין זה הוא דבר הווה בכל הנמצאים
15 כולם, ש"כל הנמצאים. . מצורה הראשונה עד
16 יתוש קטן שיהי' בטבור הארץ הכל מכח אמיתתו
17 נמצאו"³⁸;

18 והיריעות, המקיפים את כל אשר בהמשכן ואת
19 הקרשים מלמעלה, גם הם מורים על אור מקיף,
20 אבל על מקיף נעלה יותר, שלכן הוצרכו להיות
21 צבועים, ובפרט היריעות העליונות דמכסה עור
22 תחש – להורות, דגם הציור החיצוני שדברים
23 שבעולם הוא בטל ל"חי העולמים", ואדרבה,
24 ביטול זה של הציור החיצוני בא ממדרגה נעלית
25 יותר, אור מקיף דקדושה (רצון וחפץ ה') שלמעלה
26 יותר.

27 ח. ג' ענינים הנ"ל ישנם גם בעבודת האדם:
28 בכל מצוה ומצוה – יש ג' ענינים:

29 א) מעשה המצוה, שבזה שווים כל אחד ואחת
30 מישראל, מגדול שבגדולים עד קטן שבקטנים
31 (ולדוגמא: מעשה הנחת התפילין של משה רבינו
32 הוא בשווה למעשה הנחת תפילין של איש פשוט
33 בכל הזמנים), ובלשון התניא³⁹ "תורה אחת
34 ומשפט אחד לכולנו בקיום כל התורה ומצות
35 בבחי' המעשה",

(40) הל' יסוה"ת רפ"ב.

(41) נצבים כט, כח.

(42) ראה זח"א קג, ב. תניא בהקדמה. שם רפמ"ד.

(43) רפל"ח.

(44) שם ואילך.

(37) בכללות מבואר (ראה סהמ"צ להצ"צ מצות בנין מקדש.
ובכ"מ) דהחילוק הוא, שכלי המקדש הם אור פנימי, וקרשים
ויריעות – אור מקיף.

(38) רמב"ם שם פ"ב ה"ט.

(39) רפמ"ד. וראה שם בהקדמה.

- 1 עניני דינים⁴⁵, ומנהג ישראל תורה היא⁴⁶, מנהג
 2 מבטל הלכה⁴⁷, וכתשובת הרשב"א⁴⁸ הידועה בזה.
 3 ועי"ז שכאו"א מוסיף בכל עניני תומ"צ – הן
 4 קיום התומ"צ בפועל ובהדור מצות, "הנגלות לנו
 5 ולבנינו"⁴¹, הן ב"הנסתרות לה" אלקינו" בעבודת
 6 ה' באהבת ה' ויראת ה', והן בדיוק במנהגי ישראל
 7 – עי"ז נעשה "ושכנתי בתוכם", בתוך כל אחד
 8 ואחת מ ישראל,
 9 וזה מקרב ומזרז עוד יותר את בנין בית המקדש
 10 השלישי, מכון לשבתך פעלת ה'⁴⁹, שמקדש
 11 שלמטה מכון כנגד ביהמ"ק שלמעלה⁵⁰, במהרה
 12 בימינו ממש.

(משיחות ש"פ תרומה תשל"ד)

(49) בשלח טו, יז.

(50) ראה מכילתא ופרש"י עה"פ. ובכ"מ.

(45) ראה לקו"ת (סוכות פ, ג) בענין מנהג הקפות, ניסוך המים (תושבע"פ) וניסוך היין (תושב"כ).

(46) ראה תוד"ה נפסל (מנחות כ, ב). מהרי"ל, הובא ברמ"א יו"ד סשע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153.

(47) ל' הירושלמי יבמות (פי"ב ה"א), ב"מ (פ"ז ה"א) – הובא בפוסקים. וראה בארוכה שד"ח כללים מערכת המ' כלל לז-לח.

(48) ח"א ס"ט.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג שבט, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום ג' שבט, וכשאהי' על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר צוקללה"ה נבג"מ זי"ע אזכירו לרפואה קרובה.

מסיים במכתבו במענה על מה שבקשתיו להוודע מהות אנשי סביבתו ולהשפיע עליהם, שנמצאים כאן בערך חמשים איש אבל רובם עדיין אינם שומרי תורה ומצוה כו' ודבוריהם הם בטח ע"ח היסורים שמגיע לו.

והנה נפלאתי על המסקנא שלו, ובפרט שברור כתבתי - וכמו שמעתיק גם במכתבו - שהידיעה אודותם ומהותם הוא כדי להשפיע עליהם, וכיון שבעצמו כותב שמתביישים ממנו באיזה ענינים ה"ז הוכחה גמורה על דבר שצריך למצוא הגישה באיזה אופן להכנס עמהם בדברים, ובמילא עליו לנצל את הזמן שעדיין נמצא עמהם לדבר עמהם מהקל אל הכבד.

ויהי"ר שהשי"ת יצליחו שיקיים האמור לאט לאט אגרשנו לגרש את הרע הנמצא בסביבתו, וכיון שנזדמן לשם הרי בטח ניתנו לו הכחות לעבודה זו, וע"פ המובא בכמה ספרים קרוב [ל]ודאי לאמר שזהו ג"כ הצנור להבראתו בגשמיות, והשי"ת יצליחו.

בברכה בכהנ"ל.

ילקוט לוי יצחק על התורה

פסוקים ומאמרי רז"ל

וישב יצחק ויחפור את בארות המים... עשק... שטנה...
רחובות... שבעה¹.

ארבע בארותיו של יצחק, שמדתו גבורה, רומזות על ארבעה ימי דין.

עשק - כנגד היום הראשון של ראש השנה. ורבו עליה, כמו שכתוב² ויהי היום גו', שקאי על ראש השנה, כתרוממו, ויבא גם השטן גו'. וכתוב בהפטרות היום³ ה' יחתו מריבו, הרי שאז יש מריבה. והוא מצד הדינא קשיא.

שטנה - כנגד היום השני של ראש השנה. ורבו גם עליה, מצד הדינא רפיא. אך מפני שהוא רפיא, לא כתיב הטעם, בהשטנו כו', כמו שכתוב אצל עשק, כי התעשקו עמו.

רחובות - כנגד יום הכפורים, החתימה. ולא רבו עליה, כי אין לשטן שליטה ביום זה, כמאמר רז"ל⁴ השטן גימטריא שס"ד, מלבד יום הכפורים.

שבעה - כנגד הושענא רבה, היום השביעי של סוכות, שבו גמר החתימה. זהו שאז נגמרה חפירת הבארות, ולא נאמר אחר זה שיצחק חפר עוד בארות.

(ליקוטים ואגרות עמ' שכט)

(1) תולדות כו, יח-לג.

(2) איוב א, ו.

(3) שמואל א ב, י.

(4) יומא כב, א.

בחדש השביעי באחד לחדש... זכרון תרועה מקרא קדש⁵.

בראש השנה נבנית המלכות משלשת האבות.

בחדש השביעי - מלכות, דוד המלך⁶.

באחד לחדש - אברהם, אחד היה אברהם⁷.

זכרון תרועה - יצחק, והנה איל אחר⁸.

מקרא קדש - יעקב, ישראל מקורא⁹.

(הערות לזהר א עמ' רלד)

כה תברכו את בני ישראל אמור להם¹⁰.

יש כאן רמז לשופר ולולב.

כ"ה תברכ"ו עם הכולל - הוא מספר שופ"ר לול"ב.

ושלשת קולות השופר (תקיעה, שברים, תרועה) - הם כמו שלש הברכות של ברכת כהנים (יברכך, יאר, ישא).

ובפרטיות יש שלשים קולות בשופר - כמו השלש יודי"ן של יברכך יאר וישא. וכן בלולב, יש שלשה נענועים לכל צד.

(הערות לזהר ב עמ' שסט)

(5) אמור כג, כד.

(6) ראה לקוטי תורה חקת סא, ד: יום השביעי הוא בחינת מלכות, והוא בחינת דוד, ובו' אושפיזין... דוד הוא השביעי... דוד היה מרכבה לבחינת מלכות.

(7) יחזקאל לג, כד.

(8) וירא כב, יג. רש"י אמור כג, כד.

(9) ישעיה מו, יב. ועיין ויקרא רבה על הפסוק. ילקוט פנחס רמז תשפ"ב.

(10) נשא ו, כג.

הצרה הכי גדולה היא - שעדיין לא בא משיח, ועדיין אין זו מלכות בית דוד.

משיחת פורים, ה'תשכ"ט

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

בנודאי ש"רצון יראיו יעשה", ועל אחת כמה וכמה "בנים שגלו מעל שלחן אביהם", שזהו, כפיככול, געגועי האב לבנים וגעגועי הבנים לאביהם, געגועים גדולים ביותר.

(ספר השיחות תשמ"ז ח"א ע' 301. מתוך לקראת שבת)

שלמות מתן תורה

השלמות של ענין מתן תורה תהיה בביאת המשיח, שהרי אמרו רבותינו זכרונם לברכה על הפסוק "חרות על הלחתי", "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה", והרי אמתית ענין החרות תהיה בביאת המשיח כאשר יקיים היעוד "ואת רוח הטמאה אעביר מן הארץ".

(תורת מנחם התוועדיות ח"ב ע' 33-34. מתוך לקראת שבת)

"מסמך גאולה לגאולה"

בנוגע ל"מסמך גאולה לגאולה", יש לומר על דרך הצחות בפרוש הדברים שהגאולה נסמכת אל הדבור אודות הגאולה. כלומר, שמדבור בהגאולה עמה באים מיד אל הגאולה.

(תורת מנחם תשמ"ז ח"ב ע' 472, מאמר ד"ה כי תשא תשמ"ז. מתוך לקראת שבת)

"הנה אלקינו זה"

התבה 'הנה' מורה על דבר גלוי, שזהו ענין הקדשה. לכן לעתיד לבא אשר אז יתגלו כל עניני הקדשה שבפנימיות, שיראו אותם במוחש בעיני בשר, כתיב "ואמר ביום ההוא אלקינו זה".

(מאמר ד"ה באתי לגני תשי"ט. מתוך לקראת שבת)

נשים ולמוד עניני הגאולה

ההלכה מחייבת את הנשים ללמוד (לכל הפחות) את כל מה שקשור למצוות המטלות עליהן.

מפיון שבכל רגע עומדת לבא הגאולה האמתית והשלמה, בה יבנה בית המקדש השלישי - אזי מוטל על הנשים ללמוד אודות ענין, ובמיוחד את הלכות הקרבנות שעליהן יהיה להביא בקרוב ממש לבית המקדש.

(ע"פ התוועדיות תש"נ ח"ג עמ' 229, הערה 77. מתוך לקראת שבת)

מתי התחילה הגאולה?

אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ירושלמי ברכות פרק ב הלכה ד) שמיד לאחר חרבן בית המקדש נולד מושיען וגואלן של ישראל.

פרוש הדבר הוא: לא זו בלבד שעם החרבן באה אפשרות הגאולה (באם היו ישראל חוזרים בתשובה מיד לאחר החרבן), אלא שמיד לאחר החרבן היתה בעולם הנהגה גשמי, בארץ ישראל עצמה, התחלת הגאולה - נולד מושיען וגואלן של ישראל. שכן, חרבן הבית היה בבחינת "סותר על מנת לבנות" למען העלוי והשלמות שבבית המקדש השלישי.

ענין זה נרמז גם במה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה "עלה אריה (בנוכדנצר) כו' והחריב את אריאל (ירושלים) כו' על מנת שיבוא אריה (הקדוש ברוך הוא) כו' ויבנה אריאל".

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"ט עמ' 13. מתוך לקראת שבת)

הקצוות שמביאים את הגאולה

כבוד קדשת מורי וחמי אדמו"ר תבע מכל אחד מאתנו ב' קצוות:

מחד גיסא - להיות מנחים ושקועים ("ליגן") בלמוד התורה, גליא תורה ונסתר תורה, תורת החסידות, רזין ורזין דרזין - שזהו עמק רום, ובה בשעה - להשפיע על יהודי ויעוררו על שמירת שבת, טהרת-המשפחה באפן הכי פשוט, ולדבר עם ילד יהודי שאינו יודע מאומה אודות יהדות, לקרבו ליהדות.

ועל ידי ההתעסקות בב' הקצוות יחדו, ממהרים וממשיכים ביאת משיח - ש"הנה זה עומד אחר כתלנו" - החל מביאת משיח הפרטי, אצל כל אחד ואחד בעניניו הפרטיים, ובמילא גם ביאת משיח לכל ישראל, ולכל העולם כלו.

(תורת מנחם - התוועדיות ה'תשי"ג ח"ב ע' 30. מתוך לקראת שבת)

געגועי האב לבניו

...בני ישראל רוצים וחפצים, מבקשים, דורשים וצוהקים כו' שרצונם לצאת מהגלות תכף ומיד, הרי

חומש יומי

פרשת תרומה

~ יום ראשון כ"ח שבט ~

כה (א) וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) דָּבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ־לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לָבוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי:

ב מליל עם בני ישראל ויפרשון קדמי
אפרשותא מן כל גבר דיתרעה לבה תסבון
ית אפרשותי:

מהם האדנים, כמו שמפרש ב"אלה פקודי". ואחת, תרומת המזבח בקע לגלגלת לקפות, לקנות מהן קרבנות צבור. ואחת, תרומת המשכן, נדבת כל אחד ואחד. י"ג דברים האמורים בענין, כלם הוצרכו למלאכת המשכן או לבגדי כהנה, כשתדקדק בהם.

כ"י ויקחו לי תרומה • "לי", לשמי. תרומה • הפרשה. יפרישו לי מממונם נדבה. ידבנו לבו • לשון נדבה, והוא לשון רצון טוב, פיישנ"ט בלע"ז. תקחו את־תרומתי • אמרו רבותינו: שלש תרומות אמורות כאן: אחת, תרומת בקע לגלגלת, שנעשו

~ נקודות משיחות קודש ~

ויקחו לי תרומה (כה, ב)

ומעלה אותם לגבוה, לרוחניות ולקדשה. כפתגם הידוע של רבנו חזקן: השם־יתברך משפיע לאדם גשמיות, והאדם עושה מהגשמיות — רוחניות. (לקוטי שיחות, כרך יא, עמ' 315)

שני פירושים בתיבת "תרומה": הפרשה והרמה. ושניהם עולים בקנה אחד: כשאדם מפריש מכספו וזהבו לדבר של קדשה, הוא מרים אותם מתמרייתם וגשמיותם —

(ג) וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵתם זָהָב וְכֶסֶף וְנֹחֶשֶׁת:

ג ודא אפרשותא דתסבון מנהון דהבא
וכסףא ונחשא:

המשכן שהצריך שם כסף יותר, שנאמר: (לקמן לח) "וכסף פקודי העדה וגו' בקע לגלגלת וגו'". ושאר הכסף הבא שם בנדבה, עשאוה לכלי שרת.

כ"י זָהָב וְכֶסֶף וְנֹחֶשֶׁת וגו' • כלם באו בנדבה, איש איש מה שנדבו לבו, חוץ מן הכסף שבא בשנה, מחצית השקל לכל אחד. ולא מצינו בכל מלאכת

~ נקודות משיחות קודש ~

זָהָב וְכֶסֶף וְנֹחֶשֶׁת (כה, ג)

— (הנותן רק) כשיש סכנת פחד. 'נחשת' — (הנותן צדקה רק כשהוא שכיב־מרע, וזו היא) 'נתינת חולה שאמר תנו'. ומאחר שצדקה שקולה כנגד כל המצות, יש לומר ששלוש

נאמר בספרים שיש כאן שלוש דרגות בנותני צדקה, בקרמו בראשי־התיבות: 'זָהָב' — זה הנותן בריא. 'כֶּסֶף'

ספורנו

(ג) וְזֹאת הַתְּרוּמָה. צוה שלא יקבלו ואבנים טובות שאינן מאבני האפוד ונכנסת במלאכת המשכן, והם י"ג כל שנה כסף, כגון פרות ומרגליות והחשן, אבל יקבלו תרומה שגופה דברים האמורים בענין. תורה ד

הַדְּרָגוֹת הַלְלוּ, הֵן בְּעֶצֶם שֶׁלשׁ דְּרָגוֹת בְּשִׁלְיחוֹת הַכְּלִילִית שֶׁל "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ", לַעֲשׂוֹת אֶת הָעוֹלָם דִּינָה לְקַבֵּ"ה: "זֶה הַנוֹתֵן בְּרִיאָה" – עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים שֶׁהִיא עֲבוֹדָה מְשֻׁלָּמֶת. "כְּשִׁישׁ סִנֵּת פַּחַד" – כְּשֶׁהָאָדָם מִשְׁפָּע מִהֶעָלָם וְהִסְתַּר שְׁבָעוֹלָם, וְרַק עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקָה פוֹדֶה אֶת עַצְמוֹ וּמִשְׁתַּחֲרָר מִהַשְׁפָּעָה הַשְּׁלִילִית. "וְתִינֵת חוֹלָה שְׁאָמַר תָּנוּ"

— מִצָּב שָׁבוּ הַנוֹתֵן מִשְׁפָּע מִהֶעוֹלָם עַד כְּדֵי כֶּף שֶׁהוּא כְּכֹר 'חֹלָה'.

לְמַדְנוּ פָּאן, שְׁגָם חוֹלָה יְכוּל לַתֵּת צַדִּיקָה, וְכָל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, הִיָּה מִי שִׁיָּהִי, יְכוּל לְהַשְׁתַּחֲפֵּף בְּמִלְאֶת הַמִּשְׁכָּן, הִיא הַמִּלְאָכָה שֶׁל הַפִּיכַת הָעוֹלָם לְמִכּוֹן לְשִׁבְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ.

(הַתוֹעֵדוּיוֹת תַּשְׁמ"ט כֹּדֶךְ ב, עמ' 330 וְאִילָךְ)

(ד) וְתִכְלַת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים:

ד וְתִכְלַת וְאַרְגָּמָן וְצִבְעֵי זָהָרִי וּבוֹיָן וּמַעֲזֵי:

שֶׁל עִזִּים, לְכַף תְּרָגָם אוֹנְקָלוֹס: "וּמַעֲזֵי", הַבָּא מִן הָעִזִּים וְלֹא עִזִּים עַצְמָן, שֶׁתְּרָגוֹם שֶׁל "עִזִּים" — עִזָּא.

יג"י וְתִכְלַת • צֶמֶר צְבוּעַ בְּדָם חִלּוֹן, וְצִבְעוֹ יִרְק (יְבִמּוֹת ד. מִנְחוֹת מ"ד). • וְאַרְגָּמָן • צֶמֶר צְבוּעַ מִמִּין צִבְעֵי שֶׁשְׁמוֹ אֲרָגָמָן. וְשֵׁשׁ • הוּא פֶשֶׁתָן. וְעִזִּים • נוֹצָה

(ה) וְעֹרֹת אֵילָם מְאֻדָּמִים וְעֹרֹת תַּחֲשִׁים וְעִצֵּי שִׁטִּים:

ה וּמִשְׁכֵּי דְדִכְרֵי מִסְמָקִי וּמִשְׁכֵּי סִסְגוֹנָא וְאַעֲזֵי שִׁטִּין:

בַּמִּדְבָּר? פֶּרֶשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא: יַעֲקֹב אָבִינוּ צִפָּה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לְבָנוֹת מִשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר, וְהִבִּיא אֲרָזִים לְמַצְרִים וּנְטָעָם, וְצוּהָ לְבָנָיו לְטָלֵם עִמָּהֶם כְּשִׁיִּצְאוּ מִמִּצְרַיִם.

יג"י מְאֻדָּמִים • צְבוּעוֹת הָיוּ אָדָם לְאַחַר עֲבוּדָן. תַּחֲשִׁים • (שְׁבַת כח) מִין חִיָּה, וְלֹא הִיָּתָה אֵלָּא לְשִׁעָה, וְהִרְבָּה גִּוְנִים הָיוּ לָהּ, לְכַף מִתְּרָגָם "סִסְגוֹנָא", שֶׁשֵּׁשׁ וּמִתְפָּאֵר בְּגִוְנִים שְׁלֹו. וְעִצֵּי שִׁטִּים • וּמֵאֵין הָיוּ לָהֶם

~ נְכוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~

נְחֻמַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם

— מִלְשׁוֹן "נְחֻמָּה". שֶׁעָשָׂה בֶן יַעֲקֹב אָבִינוּ כְּדֵי לְנַחֵם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִצָּרָת גָּלוּתָם.

דְּכֹאֲשֶׁר הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, בְּגָלוּת קָשָׁה בְּיוֹתֵר, עִם גִּזְרוֹת כִּ"כַּל הַבֶּן הַיְּלֹוֹד הַיְּאֹוֹרָה תִּשְׁלִיכוּהוּ" וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה, הִנֵּה זֶה הִיָּתָה נְחֻמָּתָם כְּשֶׁרָאוּ אֶת הָאֲרָזִים שֶׁנָּטַע יַעֲקֹב.

דָּאָף שֶׁיִּדְעוּ שֶׁהַבִּטִּיחַ לָהֶם הַקֶּבֶ"ה — "אֲנֹכִי אֶעֱלֶךְ גַּם עִלָּה" (ויגש מו, ד), אֵין זֶה דוּמָה לְזֶה שֶׁרָאוּ בְּעֵינֵיהֶם שֶׁהִנֵּה יֵשׁ אֲרָזִים שֶׁנָּטַע יַעֲקֹב בְּמִצְרַיִם רַק עַל-מִנְתַּ שִׁיִּצְאוּ מִמִּצְרַיִם וַיִּקְחוּ אֲרָזִים אֵלָיו עִמָּהֶם, וַיִּבְנוּ בָּהֶם אֶת הַמִּשְׁכָּן.

(על-פי לְקוּטִי-שִׁיחוֹת חֶלֶק לֹא עֲמוּד 146 וְאִילָךְ) — מִתּוֹךְ 'לְקִרְאֵת שְׁבַת'

וְעִצֵּי שִׁטִּים:

וּמֵאֵין הָיוּ לָהֶם בַּמִּדְבָּר? פֶּרֶשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא: יַעֲקֹב אָבִינוּ צִפָּה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לְבָנוֹת מִשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר, וְהִבִּיא אֲרָזִים לְמַצְרִים וּנְטָעָם, וְצוּהָ לְבָנָיו לְטָלֵם עִמָּהֶם כְּשִׁיִּצְאוּ מִמִּצְרַיִם (כח, ה. וּבִפְרֹשׁ"י).

יֵשׁ לְעִין, הָרִי כְּדֵי לְהַשִּׁיג אֲרָזִים לְבָנֵית הַמִּשְׁכָּן הָיוּ יְכוּלִּים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקַנּוֹתָם מִתְּגָרִי הָאֲמוֹת אוֹ לְקַחְתָּם מִן-עֲרֹת סְמוּכִים, וְאִם-כֵּן מִדּוּעַ הִצְרִיךְ יַעֲקֹב אָבִינוּ לְהִבִּיא אֹתוֹ אֲרָזִים מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּלְנָטַע אוֹתָם בְּמִצְרַיִם?

וַיֵּשׁ לֹמַר עַל דֶּרֶךְ הַדְּרוֹשׁ, דְּעִנְיָן זֶה פֶּרֶשׁוֹ "רַבִּי תַנְחוּמָא"

(ו) שֶׁמֶן לְמָאֵר בְּשָׁמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטָרֶת הַפָּמִים:

וּמִשְׁחָה לְאַנְהֲרוּתָא בּוֹסְמִיָּא לְמִשְׁחָה דְּרִבּוּתָא וְלִקְטָרֶת בּוֹסְמִיָּא:

שֶׁמֶפֶרֶשׁ בְּ"כִי תִשָּׂא". וְלִקְטָרֶת הַפָּמִים • שֶׁהָיוּ מִקְטִירִין בְּכָל עָרֵב וּבִקְרָה, כְּמוֹ שֶׁמֶפֶרֶשׁ בְּ"וְאַתָּה תִּצְוֶה". וּלְשׁוֹן "קְטָרֶת", הַעֲלָאת קִיטוֹר וְתַמְרוֹת עֶשֶׂן.

יג"י שֶׁמֶן לְמָאֵר • שֶׁמֶן זֵית זָךְ לְהַעֲלוֹת נֵר תְּמִיד. בְּשָׁמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה • שֶׁנַּעֲשֶׂה לְמִשַּׁח כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן וְהַמִּשְׁכָּן לְקִדְשׁוֹ, וְהוֹצִיָּכוּ לוֹ בְּשָׁמִים, כְּמוֹ

ז אֲבִי בּוֹרְלָא וְאֲבִי אֶשְׁלָמוּתָא לְשִׁקְעָא בְּאַפּוֹדָא וּבְחוּשְׁנָא:

(ז) אֲבִי-שִׁיחָה וְאֲבִי מִלֵּאִים לְאַפֵּר וְלַחֲשׁוֹן:

קרוי משבצות. לאפד ולחשן. אבני השם לאפד ואבני המלאים לחשן. וחשן ואפוד מפרשים ב"ואתה תצנה", והם מיני תכשיט.

כ"י אבני־שהם. שתיים הוצרכו שם לצרף האפוד, האמור ב"ואתה תצנה". מלאים. על שם שעושין להם בזהב מושב כמין גמא, ונותנין האבן שם למלאות הגמא, קרויים אבני מלאים, ומקום המושב

ח ויעבדו קדמי מקדשא ואשרי שכנתי ביניהם:

(ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם:

כ"י ועשו לי מקדש. ועשו לשמי בית קדשה.

ט ככל די אגא מחזי יתד לת דמות משכנא וית דמות כל מנוהי וכן תעבדו:

(ט) ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית פל־כליו וכן תעשו: ם

עולמים, כגון שלחנות ומנורות וכיורות ומכונות שעשה שלמה, כתבנית אלו תעשו אותם. (תוספתא. שבת צח) ואם לא היה המקרא מחבר למקרא שלמעלה הימנו, לא היה לו לכתב "וכן תעשו", אלא 'כן תעשו', והיה מדבר על עצית אהל מועד וכליו.

כ"י ככל אשר אני מראה אותך. (מנחות כט) כאן את תבנית המשכן. המקרא הזה מחבר למקרא שלמעלה הימנו: "ועשו לי מקדש ככל אשר אני מראה אותך". (וכן תעשו. (סנהדרין טז. שבעות יד) לדורות, אם יאבד אחד מן הכלים, או כשתעשו לי כלי בית

י ויעבדו ארוןא דאצי שטין תרתין אמין ופלגא ארבה ואמתא ופלגא פתיה ואמתא ופלגא רומה:

(י) ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארפו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו:

כ"י ועשו ארון. כמין ארונות שעושים בלא רגלים, עשויים כמין ארגז, שקורין אישקריין, יושב על שוליו.

יא ותחפי תה דהב דבי מגו ומברא תחפנה ומעבד עלוהי זיר דדהב סחור סחור:

(יא) וצפית אתו זהב טהור מבית ומחוץ תצפנו ועשית עליו זר זהב סביב:

שמות רבה. זר זהב. כמין כתר מקף לו סביב למעלה משפתו, שעשה הארון החיצון גבה מן הפנימי, עד שעלה למול עבי הפתח ולמעלה הימנו משהו. וכשהפכת שוכב על עבי הכתלים, עולה הזר למעלה מכל עבי הפתח כל שהוא, והוא סימן לכתר תורה.

כ"י מבית ומחוץ תצפנו. (יזמא עב) שלשה ארונות עשה בצלאל: ב' של זהב וא' של עץ, וד' כתלים ושלילים לכל אחד, ופתוחים מלמעלה. נתן של עץ בתוף של זהב ושל זהב בתוף של עץ, וחפה שפתו העליונה בזהב. נמצא מצפה מבית ומחוץ (שם תנחומא).

ספורט

בהביט אל התורה, כאמרו "אל הפפרת יהיו פני הכרבים" (שם), וכן הם "פורשים כנפים למעלה", כאמרו "ארח חיים למעלה למשכיל" (משלי טו, כד), וכן תעשית האלהים לנו, כאמרו "ואל זה אביט" (ישעיה טו, ב).
וכן תעשו. אתם, כדי שששכן בתוככם, לדבר עמו ולקבל תפלת ועבודת ישראל, לא כמו שהיה הענין קדם העגל, כאמרו "בכל המקום וכו' אבוא אליך" (לעיל ב, כא). תורה י

ראוי שיהיו בישראל כל קדושי מחברים אל ההמון להבין ולהורות. ובקדש הקדשים נתן התורה תוף גוף מצפה זהב "מבית ומחוץ" (כח, יא), כאמרם זכרונם לברכה בזה: "כל תלמיד חכם שאין תוכו כברו אינו תלמיד חכם" (יזמא עב, ב). ועל אותו הגוף שהוא הארון נתן פפרת (כח, כא) פלו זהב, מורה על צלם אלהים בלתי מחבר עמו כלל. וכן כרובים "פניהם איש אל אחיו" (להלן פסוק ט), מורים על פעלת המצאת המשכל וקבלתו, וזה

(ח"ט) ושכנתי בתוכם ככל אשר אני מראה אותך וכו'. אשכן ביניהם לקבל תפלתם ועבודתם באותו האפן שאני "מראה אתך" שכנתי בהר על הפפרת בין שני הכרובים, עם "תבנית המשכן" ועם "תבנית כל פליו". כי אמנם תבנית המשכן תורה על כרובים, שהם "שרפים עמדים ממעל לו" (ישעיה ו, ב), הנראים לנביאים; ומהם בקדש, ומהם בקדש הקדשים, בשני מחברות מחברות בקרסים להיות לאחדים לעבודת בוראם. וכן

(יב) וַיִּצְקֶתָּ לֹא אַרְבַּע טַבַּעַת זָהָב וְנִתְּתָהּ עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתַי וְשְׁתֵּי טַבַּעַת עַל־צַלְעוֹ הָאַחַת וְשְׁתֵּי טַבַּעַת עַל־צַלְעוֹ הַשְּׁנִית:

יב ונתתיה לה ארבע עזקן דהב ונתתיה על ארבע זויתיה ונתתיה עזקן על סטרה חד ונתתיה עזקן על סטרה תניחא:

מפרש ב'מנחות' בפרק "שתי הלחם". ושתיה טבעות על צלעו האחת. הן הן הארבע טבעות שבתחלת המקרא, ופרש לה היכן היו, והיי"ו זו יתרה היא, ופתרנונו כמו "שתי טבעות", ויש לה ליטובה בן: ושתיה מן הטבעות האלו על צלעו האחת. צלעו. צדו.

כ"י ויצקתה. לשון התכה, כתרגומו. פעמתי. כתרגומו: זויתה, ובזויות העליונות סמוך לפתח, היו נתונים שתיים מכאן ושתיים מכאן לרחבו של ארון, והבדים נתונים בהם, וארכו של ארון מפיסק בין הבדים, אמתים וחצי בין בד לבד, שיהיו שני בגי אדם הנושאים את הארון מהלכין ביניהם, וכן

(יג) וַעֲשִׂיתָ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב:

יג ונעבד אריחי דאצי שטין ומחפי יתהון דהבא:

כ"י בדי. מוטות.

(יד) וְהִבַּאתָ אֶת־הַבָּדִים בְּטַבַּעַת עַל צַלְעַת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן בָּהֶם:

יד ונעל ית אריחא בעזקתא על סטרי ארונא למטל ית ארונא בהון:

(טו) בְּטַבַּעַת הָאָרֹן יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ:

טו בעזקתא דארונא יהון אריחא לא יעדון מנה:

כ"י לא יסרו ממנו. (יזמא שם) לעולם.

(טז) וְנִתְּתָ אֶל־הָאָרֹן אֶת־הָעֹדֶת אֲשֶׁר אָתָּן אֲלֶיךָ:

טז ונתת בארונא ית סהדותא די אתן לה:

כ"י ונתת אל-הארץ. כמו: בארון. העדת. התורה, שהיא לעדות ביני וביניכם, שצויתי אתכם מצות הכתובות בה.

~ יום שני כ"ט שבט ~

(יז) וַעֲשִׂיתָ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אֲמֹתִים וְחֹצֵי אַרְפֶּה וְאֹמֶה וְחֹצֵי רַחְבָּהּ:

יז ונעבד כפרתא דדהב דכי תרתין אמיין ופלגא ארפה ואמתא ופלגא פתייה:

הכתלים ארבעתם. ואף-על-פי שלא נתן שיעור לעבדה, פרושו רבותינו שהיה עבדה טפח (סוכה ה).

כ"י כפרת. כסוי על הארון, שהיה פתוח מלמעלה, ומניחו עליו כמין דף. אמתים וחצי ארפה. כארכו של ארון, ורחבה כרחבו של ארון, ומנחת על עבי

ספורנו

(יב) פעמתי. זויות שוליו. השולים, וצוה גם בן שלא תושמנה ושתיה טבעת על צלעו האחת. הצד על הצדדים הצרים, אבל תושמנה על הארץ יקרא צלע. צוה אם כן, הארכים הנקראים צלעות, שתיים מהן על צלעו האחת, ושתיים מהן על שארבעתם תהינה על ארבע זויות וזויות שוליו. ונתת אל הארץ. באר ענינו, בהיותו כלי בלתי נאות לעבודת שום זבח. תורה יז

(יח) וַעֲשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִּים זָהָב מִקְשָׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם יַחַד וְתַעֲבֹד תְּרִין כְּרֻבִּין דְּדָהָב נָגִיד תַעֲבֹד יִתְּהוּן מִתְרִין סְטֵרִי כִפְרָתָא:

מִשְׁנֵי קִצּוֹת הַכִּפְּרֹת:

ז"ל כְּרֻבִּים • דְמוּת פְּרָצוּף תִּינוּק לָהֶם. מִקְשָׁה תַעֲשֶׂה • שְׁלֹא תַעֲשֶׂם בְּפָנֶי עֲצָמָם וּתְחַבְּרָם בְּרֹאשֵׁי הַכִּפְּרֹת לְאַחַר עֲשִׂיתָם כְּמַעֲשֶׂה צוּרְפִים, שְׁקוּרִין שוֹלְדֵרִי"ץ, אֶלֹא הִטֵּל זָהָב הַרְבֵּה בְּתַחֲלַת עֲשִׂיתָ

הַכִּפְּרֹת וְהִכָּה בְּפִטְיֵשׁ וּבְקָרְנָם בְּאִמְצָע, וְרֹאשֵׁין בּוֹלְטִין לְמַעַלָּה, וְצִיר הַכְּרֻבִּים בְּכִלִּיטַת קִצּוֹתֵיו. מִקְשָׁה • בַּטְדִּי"ץ בְּלַע"ז, כְּמוֹ (דִּנְיָאֵל ה' ו') "דָּא לְדָא נִקְשָׁן". קִצּוֹת הַכִּפְּרֹת • רֹאשֵׁי הַכִּפְּרֹת.

יט וְעָבַד כְּרֻבָא חַד מִסְטֵרָא מִכָּא וּכְרֻבָא חַד מִסְטֵרָא מִכָּא מִן כִּפְרָתָא תַעֲבֹדוּן יִתְ כְּרֻבִּיאַ עַל תְּרִין סְטֵרוּהִי:

(יט) וַעֲשִׂה כְּרֻב אֶחָד מִקְשָׁה מִזָּה וּכְרֻב אֶחָד מִקְשָׁה מִזָּה מִן־הַכִּפְּרֹת תַעֲשׂוּ אֶת־הַכְּרֻבִּים עַל־שְׁנֵי קִצּוֹתָיו:

ז"ל וַעֲשֶׂה כְּרֻב אֶחָד מִקְשָׁה • שְׁלֹא תֹאמַר שְׁנֵי כְּרֻבִּים לְכָל קֶצֶה וְקֶצֶה. לְכָף הוּצָרָף לְפָרֶשׁ: "כְּרֻב אֶחָד מִקְשָׁה מִזָּה". מִן הַכִּפְּרֹת • עֲצָמָה תַעֲשֶׂה אֶת

הַכְּרֻבִּים, זָהוּ פְּרוּשׁוֹ שֶׁל "מִקְשָׁה תַעֲשֶׂה אוֹתָם", שְׁלֹא תַעֲשֶׂם בְּפָנֶי עֲצָמָם וּתְחַבְּרָם לַכִּפְּרֹת.

כ וַיְהִיון כְּרֻבִּיאַ פְּרִיסָן גְּדַפִּיהוּן לַעֲלָא מְטָלִין בְּגַדְפִּיהוּן עַל כִּפְרָתָא וְאַפִּיהוּן חַד לְקַבֵּל חַד לְקַבֵּל כִּפְרָתָא וְהוּן אִפִּי כְּרֻבִּיאַ:

(כ) וְהָיוּ הַכְּרֻבִּים פְּרִשֵׁי כְּנָפִים לְמַעַלָּה סִבָּכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכִּפְּרֹת וּפָנִיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכִּפְּרֹת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִּים:

ז"ל פְּרִשֵׁי כְּנָפִים • שְׁלֹא תַעֲשֶׂה כְּנָפֵיהֶם שׁוֹכְבִים, אֶלֹא פְּרוּשִׁים וּגְבוּהִים לְמַעַלָּה אֶצֶל רֹאשֵׁיהֶם, שְׁיֵהָא

עֲשֶׂהָ טַפְחִים בְּחָלָל שְׁבִין הַכְּנָפִים לַכִּפְּרֹת, כְּדֹאִיתָא בְּ"סִכָּה" (דף ה').

כא וַתִּתֵּן יִת כִּפְרָתָא עַל אֲרֻנָא מְלַעֲלָא וּבִאֲרֻנָא תִתֵּן יִת סִדְּוִתָא דִּי אֲתֵן לָךְ:

(כא) וְנָתַתָּ אֶת־הַכִּפְּרֹת עַל־הָאָרֶן מְלַמְעָלָה וְאֶל־הָאָרֶן תִּתֵּן אֶת־הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֲתֵן אֵלֶיךָ:

(כ) וְהָיוּ הַכְּרֻבִּים. כְּבֹר בְּאֲרוֹ הַנְּבִיאִים, שֶׁהַמְּלָאכִים בְּמִרְאָה הַנְּבוּאָה נִרְאִים לַחֲזִוִּים כְּדְמוּת כְּרֻבִּים, וְהֵם פְּנֵי אָדָם וְלָהֶם כְּנָפִים. וּבְכָל זֶה יוֹרוּ עֲנִין הַשֶּׁכֶל הַנִּבְדָּל אֲשֶׁר כָּל הַלּוֹכוֹ לְצַד מַעַלָּה, וְזֶה לְהַבִּיט אֶל הָאֱלֹהִים (עֲפִי שְׁמוֹת ג', ו'), "הַשֶּׁכֶל וְיָדַע אוֹתִי" (יְרֵמִיָּה ט, כב), כֹּל אֶחָד מֵהַשֶּׁכֶּלִּים הַנִּבְדָּלִים כְּפִי הָאֶפְשָׁר אֶצְלוֹ. וְזֶה בְּעֲצֻמוֹ הוֹרָה עִתָּהּ בְּאֲמָרוֹ "וְהָיוּ הַכְּרֻבִּים פְּרִשֵׁי כְּנָפִים", כִּי בְהִיּוֹת הַשֶּׁכֶל הָאֲנוּשִׁי שֶׁכָּל בִּכְח אֶל הַשְׁלָמוֹת הַשְּׁנִי, אֲשֶׁר יִקְנֶהוּ בְּעֲשֻׁתוֹ פְּלִלִים, וּפִשְׁטִיטָם מִחֲמַר לְהַשְׁכִּיל וְלָדַעַת אֶת בּוֹרְאוֹ כְּפִי הָאֶפְשָׁר, וְזֶה יַעֲשֶׂה בְּהִבִּיט נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתוֹ

הַמּוֹרוֹת בְּמוֹפֶת פְּלְאוֹת מַעֲשֵׂיו וְדִרְכֵי טוֹבוֹ. כִּי אֲמָנָם מֵהוּת הַדְּבָר וּצוּרָתוֹ תִּתְּדַע לָנוּ מִצַּד פְּעֻלוֹתָיו, וְזֶה יִקְרָה לְשֶׁכֶל הָאֲנוּשִׁי כְּשִׁישְׁכִּיל מִמְּצִיאוֹת הַבוֹרָא יִתְבָּרַךְ אֶת הָאֶפְשָׁר אֶצְלוֹ, בְּאֲמָרוֹ "הוֹדַעְנִי נָא אֶת דְּרָכְךָ וְאֶדְעָךְ, לְמַעַן אֲמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ" (לְחֹלֶן לֵא, יא), אֲמַר שְׁיֵהִיו הַכְּרֻבִּים "פְּרִשֵׁי כְּנָפִים לְמַעַלָּה". וּבְכָבֵר אֲמָרוֹ (יִזְמָא נֵר, א) שֶׁהַכְּרֻבִּים זָכָר וְנִקְבָּה הֵיוּ, הַמּוֹרִים פְּעֻלַת הַמְּצָאָת הַפְּלִלִים מִפְּשָׁטִים, שֶׁהִיא כְּפְעֻלַת הַזָּכָר הַמְּמַצִּיא, וּמוֹרִים קְבֻלַת אוֹתָם מִפְּשָׁטִים שֶׁהִיא כְּפְעֻלַת הַנִּקְבָּה. וְאֲמַר "וּפָנִיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו", כִּי פְעֻלַת הַמְּצָאָת הַפְּלִלִים וְהַפְּשָׁטָתָם תְּבִיט וְתִכְנֵן אֶל פְּעֻלַת

קְבֻלַת הַפְּלִלִים הַמְּפֻשָּׁטִים מִחֲמַר, אֲשֶׁר כָּהֵן קִנְיָן הַשְׁלָמוֹת הַמְּכֻנָּן. וְאֲמַר "אֶל הַכִּפְּרֹת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִּים" תּוֹרָה כֹּא

(כא) וְנָתַתָּ אֶת הַכִּפְּרֹת עַל הָאָרֶן מְלַמְעָלָה, וְאֶל הָאָרֶן תִּתֵּן אֶת הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֲתֵן אֵלֶיךָ. כִּי אֲמָנָם הַבִּטָּה הַשֶּׁכֶל וְהַמְּצָאָת הַפְּלִלִים וְהַפְּשָׁטוֹ אוֹתָם מִחֲמַר, וְכֵן קְבֻלָּתוֹ כְּשִׁישְׁכִּיל לְעֲשׂוֹתָם קִנְיָן, הֵנָּה כָּל זֶה יַעֲלֶה לוֹ בְּאִמְצָעוֹת הָעֵצִין וְהַחֲכֻנוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת. אִם כֵּן יִשַּׁג כָּל זֶה בְּהִבִּיט אֶל הָעֵדוּת אֲשֶׁר בְּאֲרוֹן אֲשֶׁר עָלָיו הַכִּפְּרֹת, כִּי אֲמָנָם בְּ"עֵדוּת" שֶׁהֵם הַדְּבָרוֹת נִמְצָאִים פְּלִלִי הַחֶלֶק הָעֵצִינִי וְהַמַּעֲשִׂי. וּבְזֶה יַעֲר, תּוֹרָה כֹּב

את הפפרת עלי. וכן מצינו, כשהקים את המשכן נאמר: (לקמן ט) "ויתן את העדות אל הארון", ואחר-כך: "ויתן את הפפרת על הארון מלמעלה".

כ"י. ואל הארון תתן את העדת. לא ידעתי למה נכפל, שהרי כבר נאמר: "ונתת אל הארון את העדת"? ויש לומר שבא ללמד שבעודו ארון לבדו בלא פפרת, יתן תחלה את העדת לתוכו, ואחר-כך יתן

נקודות משיחות קודש ~

הקשר בין ישראל להקב"ה

ודברתי אתך מעל הפפרת מבין שני הכרבים, מעל הפפרת.

אמנם כדי שבני ישראל ירגישו את השראת השכינה שביניהם זהו רק על ידי התורה, ולכן מפרש הרמב"ן שהפפרת ששם שרתה שכינה, היתה חלק מהארון ששם היו שני לוחות הברית, התורה. כי רק על ידי התורה מרגישים את השראת השכינה.

אף באמת הקב"ה שורה בבני ישראל גם אם אינם לומדים תורה (אף שאז אינם מרגישים את השראת השכינה), כי הקשר הפנימי של ישראל וקוב"ה הוא למעלה מהתורה, כמאמר חז"ל "ישאל קדמו לתורה", ולכן מפרש רש"י שהפפרת ששם שרתה השכינה היא כלי בפני עצמו, והיא למעלה מהארון ששם היו הלוחות – התורה.

(עייין בארוכה לקו"ש ח"ד עמ' 1346 ואילך – מותר 'לקראת שבת')

ונתת את הפפרת על הארון מלמעלה ואל הארון תתן את העדת אשר אתן אליך: (כה, כא)
נחלקו רש"י והרמב"ן בגדר הפפרת, דלרש"י הפפרת היא כלי בפני עצמו, ולכן מפרש פסוק זה "שבעודו ארון לבדו בלא פפרת, יתן תחלה העדות לתוכו ואחר-כך יתן את הפפרת עליו", אכל להרמב"ן הפפרת היא חלק מהארון, וכלשונו "ארון יקרא גם בהיות הפפרת עליו" (ועייין שם איך מפרש הפסוק).

ונפקא מינה האם בשעת עשיית הפפרת היו צריכים לבנון לשם עשיית הארון או לשם עשיית פפרת.

ויש לבאר זה על פי פנימיות הענינים:

תכלית המשכן והארון שבו, הנה כדי שיהיה "ושכנתי בתוכם" שה' יתברך ישכן בתוכי בני ישראל, והמקום שבו שרתה שכינה, הנה כלשון הכתוב "ונועדתי לך שם

כבואזמן מימרי לך תמן ואמלל עמך מעלי כפרתא מבין תרין כרוביא די על ארונא דסהודתא ית כל די אפקד יתך לנת בני ישראל:

(כב) ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הפפרת מבין שני הכרבים אשר על-ארון העדת את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל: פ

אליו מעל הפפרת וגו', משה הנה נכנס למשכן, וכיון שבא בתוך הפתח, קול יורד מן השמים לבין הכרובים, ומשם יוצא ונשמע למשה באהל מועד. ואת כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל. הרי י"ו זו תורה וטפלה, וכמוהו הרבה במקרא, וכה תפתר: "ואת אשר אדבר עמך שם", את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל, הוא.

כ"י. ונועדתי. כשאקבע מועד לך לדבר עמך, אותו מקום אקבע למועד שאבא שם לדבר אליך. ודברתי אתך מעל הפפרת. ובמקום אחר הוא אומר: (ויקרא א) "וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר", זה המשכן מחוץ לפרכת. נמצאו שני כתובים מכתישים זה את זה. בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם: (במדבר ט) "ובבא משה אל אהל מועד וישמע את הקול מדבר

ספורנו

במעשה מרובה, באמרם ו': אתה דורש במעשה מרובה, ושכינה עמנו, ומלאכי השרת כלוים אותנו (חגיגה יד, ב). תורה כג

בתוכם כלל אשר אני מראה אותך (לעיל פסוקים ח ט). והוסיף ואמר "וכן תעשו" (שם), כמו שהעידו זכרונם לברכה שקרה להם בהיותם דורשים

(כב) ונועדתי לך שם ודברתי אתך. כי בזה שרתה שכינה, ותשרה בכל מקום אשר שם חכמי הדור אשר מגמת פניהם "השכל וידע אותי" (ירמיה ט, ב), כמו שיעד באמרו "ושכנתי

(כג) וְעָשִׂיתָ שִׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָתִים אָרְכוֹ וְאַמָּה רַחְבּוֹ וְאַמָּה וְחֲצֵי קָמָתוֹ:

כ"ג • קָמָתוֹ • גְּבֵה רַגְלָיו עִם עֲבֵי הַשִּׁלְחָן (פסחים קט) •

(כד) וְצִפִּית אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעָשִׂיתָ לוֹ זָרָהָב סָבִיב:

כ"ד • זָרָהָב • סִימָן לְכֶתֶר מַלְכוּת, שֶׁהַשִּׁלְחָן שֶׁם עֶשֶׂר וּגְדוּלָה, כְּמוֹ שְׁאוּמְרִים: 'שִׁלְחָן מְלָכִים'.

(כה) וְעָשִׂיתָ לוֹ מִסְגֶּרֶת טָפַח סָבִיב וְעָשִׂיתָ זָרָהָב לְמִסְגֶּרֶתוֹ סָבִיב:

כ"ה • מִסְגֶּרֶת • כְּתֻבָּהּ: "גְּדֻפָּא", וְנִחְלָקוּ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר. יֵשׁ אוֹמְרִים: לְמַעַל הָיְתָה, סָבִיב לְשִׁלְחָן, כְּמוֹ לְבַבְזִין שֶׁבִּשְׁפַת שִׁלְחָן שָׂרִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים לְמִטָּה הָיְתָה תְּקוּעָה מְרָגֵל לְרָגֵל, בְּאַרְבַּע

(כו) וְעָשִׂיתָ לוֹ אַרְבַּע טַבַּעֲתֵי זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־הַטַּבַּעֲתֵי עַל אַרְבַּע הַפָּאֵת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו:

(כז) לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תַּהֲיִין הַטַּבַּעֲתֵי לְבָדִים לְשֵׁאת אֶת־הַשִּׁלְחָן:

כ"ז • לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תַּהֲיִין הַטַּבַּעֲתֵי • בְּרָגִלִים תְּקוּעוֹת כְּגֹדֶר רְאִשֵׁי הַמִּסְגֶּרֶת. לְבָדִים לְבָדִים • אוֹתָן

(כח) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּית אֹתָם זָהָב וְנִשְׂאָבָם אֶת־הַשִּׁלְחָן:

כ"ח • וְנִשְׂאָבָם • לְשׁוֹן נִפְעַל, יִהְיֶה נִשָּׂא בָם אֶת הַשִּׁלְחָן.

(כט) וְעָשִׂיתָ קַעֲרָתָיו וְכַפֹּתָיו וְקִשּׁוֹתָיו וּמִנְקִיתָיו אֲשֶׁר יִסֹּד בָּהֶן זָהָב טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם:

(כג) וְעָשִׂיתָ שִׁלְחָן. אַחֵר מַעֲשֶׂה הָאֲרוֹן, שֶׁהָיָה כְּדֹמֶת כֶּסֶף לְשִׁכְנֶיהָ, כְּאֵמֶר "וְנוֹעַדְתִּי לָךְ שֵׁם" (פסוק כב), צִוָּה עַל שִׁלְחָן וּמִנְזָה, כְּמִנְהַגָם לְפָנֵי הַשָּׂרִים, כְּעִנְיָן הַשְׁוֹנֵמִית בְּאֵמֶרָה "וְנִשְׂאִים לוֹ שֵׁם מִטָּה וְשִׁלְחָן וְכֶסֶף וּמִנְזָה" (מלכים ב' ה' ז'). וּבְהִיּוֹת זֶה הַשִּׁלְחָן מִזְרָה עַל כְּתֹר מַלְכוּת,

כְּדִבְרֵיהֶם זְכוּרֵנָם לְכֻרְכָּה, וְעִנְיָן הַמִּלֵּךְ בְּהִנְהָגַת הַמִּדִּינָה הוּא עַל ב' פָּנִים: הָאֶחָד בְּעִנְיָן הַמִּשְׁפָּט וְזוּלָתוֹ מִסְדְּרֵי הַמִּדִּינָה, וְהַשֵּׁנִי לְהִגֵּן עַל הַמִּדִּינָה מִכָּל צֶר וְאוֹיֵב, כְּאֵמֶר "וְשִׁפְטֵנוּ מִלְּבָנוּ, וְיִצֵּא לְפָנֵינוּ וְנִלְחַם אֶת מִלְחַמְתֵּינוּ" (שמואל א' ח' ב) — הוֹשָׁמוּ בַּשִּׁלְחָן שְׁנֵי

כְּתָרִים, אֶחָד מֵהֶם לְשִׁלְחָן עֲצָמוֹ, הַמִּזְרָה עַל פְּרִנְסַת הַמִּדִּינָה וְסִדּוֹר עֲנִינֵיהָ, וְהַשֵּׁנִי לְמִסְגֶּרֶת, הַמִּזְרָה הִיּוֹת סוּגֵר בְּעֵדָה מִכָּל מִזִּיק וְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם (ע"פ תהלים ח' א). תורה כד

(כט) קַעֲרָתָיו וְכַפֹּתָיו. הִידּוּעוֹת אֲז לְשִׁלְחָן מְלָכִים. תורה ל

וּמִנְקִיָּתוֹ • תַּרְגוּמוֹ: "וּמִכִּילְתָּהּ", הֵן סְנִיפִים כַּמִּין יְתֻדוֹת זֶהָב עוֹמְדִין בְּאַרְץ, וּגְבוּהִים עַד לְמַעְלָה מִן הַשִּׁלְחַן הָרַבָּה, כְּנֶגֶד גְּבוּהַ מַעְרַכַת הַלֶּחֶם, וּמַפְצָלִים שָׁשָׁה (הֶרָא"ם גֹּרֵם חֲמִשָּׁה) פְּצוּלִים זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, וְרָאִי הַקְּנִיָּם שֶׁבֵּין לֶחֶם לֶלֶחֶם, סְמוּכִין עַל אוֹתָן פְּצוּלִין, כְּדִי שֶׁלֹּא יִכְבַּד מִשָּׂא הַלֶּחֶם הָעֲלִיוֹנִים עַל הַתַּחְתּוֹנִים וְיִשְׁכְּרוּ. וְלִשׁוֹן "מִכִּילְתָּהּ", סְבֻלּוֹתָיו, כְּמוֹ: "נִלְאִיתִי הַכִּיל", אָבֵל לִשׁוֹן "מִנְקִיָּוֹת", אִינִי יוֹדֵעַ אֵיךְ נּוֹפֵל עַל סְנִיפִין. וְיֵשׁ מַחֲכָמִי יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים (מִנְחוֹת צו): "קְשׁוֹתָיו", אֵלוֹ סְנִיפִין שֶׁמְקַשִּׁין אוֹתוֹ וּמְחַזְקִים אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁכַּר. וּמִנְקִיָּתוֹ, אֵלוֹ הַקְּנִיָּם שֶׁמְנַקִּין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִתְעַפֵּשׂ, אָבֵל אוֹנֵק לֹסוֹ שֶׁתִּרְגָּם: "מִכִּילְתָּהּ", הִיא שׁוֹנָה כְּדַבְּרֵי הָאוֹמֵר: מִנְקִיָּוֹת הֵן סְנִיפִין. אֲשֶׁר יִסֹּף בָּהֶן • אֲשֶׁר יִכְסֶה בָּהֶן, וְעַל קְשׁוֹתָיו הוּא אוֹמֵר: "אֲשֶׁר יִסֹּף", שֶׁהֵיוּ עֲלָיו כַּמִּין סֶכֶף וְכֹסֵי. וְכֵן בְּמָקוֹם אֲחֵר הוּא אוֹמֵר: (בְּמִדְבָּר ד) "וְאֵת קְשׁוֹת הַנֶּסֶף", וְזֶה וְזֶה, "יִסֹּף" וְ"הַנֶּסֶף", לִשׁוֹן סֶכֶף וְכֹסֵי הֵם.

כִּי־**וַעֲשִׂיתָ קַעֲרֹתָיו וְכַפֹּתָיו** • קַעֲרֹתָיו, זֶה הַדְּפוּס, שֶׁהִיא עֲשׂוּי כְּדָפוּס הַלֶּחֶם, וְהַלֶּחֶם הִיא עֲשׂוּי כַּמִּין תִּבְּהָ פְּרוּצָה מִשְׁתֵּי רוּחוֹתֶיהָ. שׁוּלִים לוֹ לְמִטָּה וְקוֹפֵל מִכָּאן וּמִכָּאן כְּלָפִי מַעְלָה כַּמִּין כְּתָלִים, וְלִכְךָ קְרוּי לֶחֶם הַפָּנִים, שֶׁיֵּשׁ לוֹ פָּנִים רוֹאִין לְכָאן וְלָכָאן, לְצַדֵּי הַבַּיִת מִזֶּה וּמִזֶּה, נוֹתֵן אֲרָפּוֹ לְרַחְבּוֹ שֶׁל שִׁלְחָן וְכַתְלָיו וְקוֹפִים כְּנֶגֶד שְׁפַת הַשִּׁלְחָן, וְהִיא עֲשׂוּי לוֹ דְּפוּס זֶהָב וְדָפוּס בְּרֹזֶל. בְּשֵׁל בְּרֹזֶל הוּא נֶאֱפָה, וְכִשְׁמוּצִיאָו מִן הַתַּנּוּר, נוֹתֵנוּ בְּשֵׁל זֶהָב עַד לְמַחֵר בְּשִׁבְתָּ שֶׁמִּסְדְּרוֹ עַל הַשִּׁלְחָן, וְאוֹתוֹ דְּפוּס קְרוּי קַעֲרָה. וְכַפֹּתָיו • הֵן בְּזִיכִין שֶׁנוֹתְנִין בָּהֶם לְבוֹנָה. וְשִׁתִּים הֵיוּ לִשְׁנֵי קוֹמָצֵי לְבוֹנָה שֶׁנוֹתְנִין עַל שְׁתֵּי הַמַּעְרָכוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (וַיִּקְרָא כה) "וְנָתַתָּ עַל הַמַּעְרָכַת לְבוֹנָה זָכָה". וְקְשׁוֹתָיו • הֵן כַּמִּין חֲצָאֵי קְנִיָּם חֲלוּלִים הַנִּסְדָּקִין לְאַרְכָּן. דְּיוֹמָמָתָן עֲשֵׂה שֶׁל זֶהָב וּמִסְדֵּר שְׁלִשָּׁה עַל רֹאשׁ כָּל לֶחֶם שֶׁיֵּשֵׁב לֶחֶם הָאֶחָד עַל גְּבִי אוֹתָן הַקְּנִיָּם, וּמִכְדִּילִין בֵּין לֶחֶם לֶלֶחֶם, כְּדִי שֶׁתִּכְנַס הָרוּחַ בֵּינֵיהֶם וְלֹא יִתְעַפֵּשׂוּ. וּבְלִשׁוֹן עַרְכִּי, כָּל דְּבַר חֲלוּל קְרוּי קִסוֹ"א.

(ל) וְנָתַתָּ עַל־הַשִּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנֵי תִמְיֹד: פ
לִּיתֵתָן עַל פִּתּוּרָא לֶחֶם אִפִּיא קְדָמִי
תְּדִירָא:

כִּי־**לֶחֶם פָּנִים** • שֶׁיֵּשׁ לוֹ פָּנִים כְּמוֹ שֶׁפִּרְשֵׁתִי, וּמִנֵּין הַלֶּחֶם וְסֹדֵר מַעְרָכוֹתָיו מִפְּרָשִׁים בְּ"אָמֵר אֵל הַלִּהָנִים".

~ יום שלישי ל' שבט ~

לא וּמַעֲבֵד מִנְרֵתָא דְּדִבְבִּי נְגִיד תַּתְעֵבֵד
מִנְרֵתָא שְׂדֵה וְקִנְיָה פְּלִידָהָ חֲזוּרָהָ
וְשׁוֹשְׁבָהָ מִנְּהָ יְהוּז:

(לא) וַעֲשִׂיתָ מִנְרֵת זֶהָב טָהוֹר מִקִּשָּׁה תִּיעֲשֶׂה
הַמִּנְרֵת יִרְכָּה וְקִנְיָה גְּבִיעִיָּה פִּתְרִיָּה וּפְרִחִיָּה מִמֶּנָּה
יְהִיו:

"דָּא לְדָא נִקְשָׁן". תִּיעֲשֶׂה הַמִּנְרֵת • (תַּחְנוּמָא) מֵאֲלִיָּה, לְפִי שֶׁהִיא מִשָּׁה מִתְקַשָּׁה בָּהּ, אֲמֵר לוֹ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: הַשִּׁלְחָן אֶת הַכֶּכֶר לְאוּר, וְהִיא נַעֲשִׂית מֵאֲלִיָּה. לְכָךְ לֹא נִכְתַּב 'תִּיעֲשֶׂה' (מִנְחוֹת כט). יִרְכָּה • הוּא הַרְגֵּל שֶׁל מִטָּה הָעֲשׂוּי כַּמִּין תִּבְּהָ, וְשִׁלְשָׁה הַרְגֵּלִים יוֹצֵאִין הִמָּנָה וְלְמִטָּה. וְקִנְיָה • הַקְּנָה הָאֲמָצְעִי שֶׁלָּה הַעוֹלָה בְּאֲמָצַע הַיָּרֵךְ, זְקוּף כְּלָפִי מַעְלָה וְעֲלִיו גֵּר הָאֲמָצְעִי עֲשׂוּי כַּמִּין בְּזָף, לְצוּק הַשָּׁמֶן לְתוֹכוֹ וְלִתַּת הַפְּתִילָה.

כִּי־**מִקִּשָּׁה תִּיעֲשֶׂה הַמִּנְרֵת** • שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה חוֹלִיוֹת וְלֹא יַעֲשֶׂה קְנִיָּה וְגִירוֹתֶיהָ אֲבָרִים אֲבָרִים, וְאַחֲר־כֵּן יִדְבִּיקֵם בְּדָרֶךְ הַצּוּרִפִּין שְׁקוֹרִין שׁוֹלְדֵרִי"ץ, אֲלֵא בְּלָה בָּאָה מִחֲתִיכָה אַחַת, וּמְקִישׁ בְּקֶרֶנֶס וְחוֹתָף בְּכָלִי הָאֲמָנוֹת וּמִפְרִיד הַקְּנִיָּם אֵילָף וְאֵילָף. מִקִּשָּׁה • תַּרְגוּמוֹ "נִגִּיד", לִשׁוֹן הַמִּשְׁכָּה, שֶׁמְמַשִּׁיף אֶת הָאֲבָרִים מִן הָעֲשֵׂת לְכָאן וְלָכָאן בְּהַקְשָׁת הַקֶּרֶנֶס. וְלִשׁוֹן "מִקִּשָּׁה", מַפֵּת קֶרֶנֶס, בִּטְדִי"ץ בְּלַע"ז, כְּמוֹ: (דִּנְאֵל ה)

(לא) וַעֲשִׂיתָ מִנְרֵת זֶהָב טָהוֹר. אַחֵר סִדּוּר שְׁנֵי הַכְּתָרִים, וְהֵם כְּתָר תּוֹרָה בְּאֶרֶן וְכְתָר מַלְכוּת בְּשִׁלְחָן, סִדּוּר עֲנִין מִנְרֵת, בְּלָה מִקִּשָּׁה אַחַת, וְאוּר גִּירוֹתֶיהָ אַחֵד, כְּאִמְרוֹ, תוֹרָה לִב

וקורין להם פּימל"ש, ומנִין שְׁלֵהם כְּתוּב בַּפָּרָשָׁה: כָּמָה כַּפְתּוּרִים בּוֹלְטִין מִמֶּנָּה, וְכָמָה חֶלֶק שְׂבִין כַּפְתּוֹר לַכַּפְתּוֹר. וּפְרָחִיָּה • צִיּוּרִין עֲשׂוּיִין בָּהּ כָּמִין פְּרָחִים. מִמֶּנָּה יָהִיו • הַכֹּל מִקֶּשֶׁה, יוֹצֵא מִתּוֹךְ חֲתִיכַת הָעֲשֵׂת, וְלֹא יַעֲשֶׂם לְבָדִם וְיִדְבִּיקֵם.

גְּבִיעִיָּה • הֵן כָּמִין כּוֹסוֹת שְׁעוֹשִׁין מְזַכְכִּית, אֲרָכִים וּקְצָרִים, וְקוּרִין לָהֶם מְדִירֵנָס, וְאֵלּוּ עֲשׂוּיִין מִזֶּהָב וּבּוֹלְטִין וְיוֹצֵאִין מִכָּל קִנָּה וְקִנָּה כִּמְנִין שְׁנֵתָן בָּהֶם הַכַּפְתּוּב, וְלֹא הָיוּ בָּהּ אֵלָּא לְנוֹי. כַּפְתּוּרִיָּה • כָּמִין תַּפּוּחִים, עֲגָלִים סָבִיב, בּוֹלְטִין סָבִיבוֹת הַקִּנָּה הָאֲמָצִיעִי כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׁין לַמְּנוֹרוֹת שֶׁלִּפְנֵי הַשָּׁרִים,

~ נקודות משיחות קודש ~

אָמַת שְׁאִין הַדָּבָר כִּכְחוֹ שֶׁל בֶּן-אָדָם, אִךְ הַשֵּׁלֶף אֶת הַכָּפָר לְתוֹךְ הָאֵשׁ, וְאֵנִי אֶעֱשֶׂה מִזֶּה מְנוֹרָה. הַקָּב"ה אוֹמֵר לְאָדָם: אֵינִי מִסְתַּפֵּק בְּרוֹחַנִיּוֹת שֶׁלֶךְ, בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁלֶךְ, בְּתַפְלִתְךָ, וּבִקְיוֹם הַמִּצְוֹת שֶׁלֶךְ. אֲנִי דוֹרֵשׁ מִמֶּךָ שֶׁגַּם מִהַגְשָׁמִיּוֹת שֶׁלֶךְ – תַּעֲשֶׂה לִּי מִקְדָּשׁ. אוֹלָם לֹא תוּכַל לַעֲשׂוֹתוֹ לְבַדְּךָ; אֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת זֶה. עֲלֶיךָ רַק לְהַשְׁלִיךְ אֶת הַזֶּהָב שֶׁלֶךְ לְתוֹךְ הָאֵשׁ שֶׁלִּבְלָבְךָ, הִנֵּנוּ – רִשְׁפֵּי אֵשׁ הַאֲהָבָה לָהּ.

(לקוטי שיחות, כרך א, עמ' 174)

תִּיעֲשֶׂה הַמְּנוֹרָה (כה, לא)

תִּיעֲשֶׂה הַמְּנוֹרָה: מֵאֲלִיָּה, לְפִי שְׁהִיָּה מֹשֶׁה מִתְקַשֶּׁה בָּהּ, אָמַר לוֹ הַקָּב"ה: הַשֵּׁלֶף אֶת הַכָּפָר לְאוֹר וְהִיא נַעֲשִׂית מֵאֲלִיָּה (רש"י) מְדוּעַ נִתְקַשֶּׁה מֹשֶׁה בַּעֲשִׂית הַמְּנוֹרָה דוֹקָא וְלֹא בַּעֲשִׂית שְׁאָר הַכֵּלִים? אֵלָּא כִּי הַמְּנוֹרָה הִיְתָה צְרִיכָה לְהֵאִיר אֶת חוֹשֶׁךְ הָעוֹלָם, וּכְמֵאֹמֶר רַ"ל (שבת כב) "עֲדוֹת הִיא לְבָאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְׂכִּינָה שׁוֹרָה בִּישְׂרָאֵל". וְלָכֵן הוֹקְשָׁה לְמֹשֶׁה: אִיךָ אֶפְשָׁר לְהֵאִיר אֶת חוֹשֶׁךְ הָעוֹלָם עַל-יְדֵי מְנוֹרָה גִּשְׁמִית? אָמַר לוֹ הַקָּב"ה:

לִב־וְשֵׁמָּה קִנִּין נִפְקִין מִסְטֶרֶה תִּלְתָּא קִנִּי מִנְרֵתָא מִסְטֶרֶה חַד וְתִלְתָּא קִנִּי מִנְרֵתָא מִסְטֶרֶה תִּנְיָנָא:

וְהַעֲלִיזוֹן קָצֵר הִימְנוֹ, לְפִי שְׁהִיָּה גְבוּהָ רִאשִׁיָּהּ שׁוּהָ לְגְבוּהוֹ שֶׁל קִנָּה הָאֲמָצִיעִי הַשְּׂבִיעִי, שְׁמִמְנוּ יוֹצֵאִים הַשֵּׁשֶׁה קִנִּים.

לִב־תִּלְתָּא כְּלִידִין מִצִּירִין בְּקִנְיָא חַד חִזּוּר וְשׁוּשָׁן וְתִלְתָּא כְּלִידִין מִצִּירִין בְּקִנְיָא חַד חִזּוּר וְשׁוּשָׁן בֶּן לְשֵׁמָּה קִנִּין דְּנִפְקִין מִן מִנְרֵתָא:

גְּבָעִים • בּוֹלְטִין מִכָּל קִנָּה וְקִנָּה. כַּפְתּוֹר וּפְרָח • הִיָּה לְכָל קִנָּה וְקִנָּה.

לִד־וּבְמִנְרֵתָא אֲרַבְעָא כְּלִידִין מִצִּירִין חִזּוּרָהּ וְשׁוּשָׁנָהּ:

מְשַׁקְּדִים כַּפְתּוּרִיָּה וּפְרָחִיָּה • (יִזְמָא כב) זֶה אֶחָד מִחֲמֹשֶׁה מִקְרָאוֹת שְׁאִין לָהֶם הַקָּרֵעַ: אֵין יָדוּעַ אִם גְּבִיעִים מְשַׁקְּדִים, אוֹ מְשַׁקְּדִים כַּפְתּוּרִיָּה וּפְרָחִיָּה.

(לב) וְשֵׁשֶׁה קִנִּים יוֹצֵאִים מִצִּירֵי שְׁלֵשָׁה קִנִּי מְנוֹרָה מִצִּירֵי הָאֶחָד וְשֵׁלֵשָׁה קִנִּי מְנוֹרָה מִצִּירֵי הַשְּׂנִי:

ז"ל • יוֹצֵאִים מִצִּירֵי • לְכָאן וּלְכָאן, בְּאַלְכֶסוֹן נִמְשָׁכִים וְעוֹלִין עַד כְּנֶגֶד גְּבוּהָ שֶׁל מְנוֹרָה, שֶׁהוּא קִנָּה הָאֲמָצִיעִי, וְיוֹצֵאִין מִתּוֹךְ קִנָּה הָאֲמָצִיעִי, זֶה לְמַעַלָּה מִזֶּה: הַתַּחֲתוֹן אֲרָךְ וְשֶׁל מַעַלָּה קָצֵר הִימְנוּ

(לג) שְׁלֵשָׁה גְבָעִים מְשַׁקְּדִים בְּקִנָּה הָאֶחָד כַּפְתּוֹר וּפְרָח וְשֵׁלֵשָׁה גְבָעִים מְשַׁקְּדִים בְּקִנָּה הָאֶחָד כַּפְתּוֹר וּפְרָח בֶּן לְשֵׁשֶׁת הַקִּנִּים הַיּוֹצֵאִים מִן-הַמְּנוֹרָה:

ז"ל • מְשַׁקְּדִים • כְּתִירוֹמוֹ: מִצִּירִים הָיוּ, כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׁין לְכָלִי כֶסֶף וְזָהָב, שְׁקוּרִין נִיֵּאל"ר. וְשֵׁלֵשָׁה

(לד) וּבְמִנְרָה אֲרַבְעָה גְבָעִים מְשַׁקְּדִים כַּפְתּוּרִיָּה וּפְרָחִיָּה:

ז"ל • וּבְמִנְרָה אֲרַבְעָה גְבָעִים • בְּגוּפָה שֶׁל מְנוֹרָה הָיוּ אֲרַבְעָה גְבִיעִים: אֶחָד בּוֹלֵט בָּהּ לְמַטָּה מִן הַקִּנִּים, וְהַשֵּׁלֶשָׁה לְמַעַלָּה מִן יוֹצֵאֵת הַקִּנִּים הַיּוֹצֵאִים מִצִּירֵיָּהּ.

ציור מעשה המנורה לפי שיטת רש"י בפירושו כאן ובמסכת מנחות וכפי שביארו הגאון המקובל רבי עמנואל חי ריקי בספרו "מעשה חושב" וכן הוא לפי ביאור הרמב"ם בפירושו למסכת מנחות

וזה לשון הרמב"ם ז"ל במסכת מנחות פרק ג' משנה ז', ראיתי לצייר בכאן צורת המנורה שלימה. וקודם הציור אני אומר שמסורה בידנו שגובהה שמונה עשר טפחים. ועמוד המנורה עצמה היו בו ארבעה גביעים ושני כפתורים ושלושה פרחים. ונאמר בתורה ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה, ומיעוט רבים שנים, לפיכך התבאר שיש בה שני כפתורים ושני פרחים. והפרח השלישי הוא סמוך לשולי המנורה, והוא מה שנאמר עד יריכה עד פרח, רצה לומר היסוד שקרא אותו ירך והפרח הסמוך לו¹. והיו לה שלש רגלים.

והגביע הוא צורת כוס עשוי מקשה שהוא מלמטה צר, ואם תרצה לומר שהוא מחודד כאסטונא הוא כראש אסטונא שניטל ממנו דבר מועט מלמעלה, הכפתור היא דמות כדור שאינו עגול מכל וכל רק שיש בה אורך מעט קרוב לצורת ביצת העוף². ופרח צורת שושן.

ואני מצייר עכשיו הצורה הזאת שהגביעים צורת דבר משולש, והכפתור עגולה, והפרח חצי עגולה, כדי שיהיה קל להצטייר, שאין הכוונה בצורה הזאת להודיע בה צורת הגביע על אמתתו לפי שכבר בארתי אותו לך, אבל הכוונה להודיע בה מספר הגביעים והכפתורים והפרחים ומקומותם והשיעור הנשאר מעמוד המנורה שאין בו שום דבר והמקומות שהיו בהן הפרחים והכפתורים, וכולה איך היתה.

וזה היא צורת כל זה, (ראה הציור ...) ודע שכל הכפתורים שיעור אחד לכולן. וכן הגביעים כולן שוין. והפרחים גם כן.

ונתבאר לך מהצורה הזאת שמספר הגביעים עשרים ושנים, ומספר הפרחים תשעה. ומספר הכפתורים אחד עשר. אמרו, גביעים עשרים ושנים כפתורים אחד עשר פרחים תשעה מעכבין זה את זה.

ואמרו בשיעור גובהה, גובהה של מנורה שמונה עשר טפחים, הרגלים והפרח שלשה, וטפחים חלק, וטפח שבו³ גביע כפתור ופרח, וטפחים חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו אחד לכאן ואחד לכאן⁴ ונמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה⁵, טפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים נמשכים ממנו ויוצאים ועולים כנגד גובהה של מנורה, וטפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו נמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה. וטפחים חלק, נשתיירו שם ג' טפחים שבהן גביעים כפתורים ופרחים⁶. ומאשר ציינו התבאר לך כל הענין הזה. ומה שנאמר בתורה משוקדים פירושו מעשה שקדים והוא מלאכה ידועה אצל אומני הנחושת שהן מכין בפטיש העשת עד שיהיה כולו שקדים שקדים והוא מעשה מפורסם אין צריך לבאר. (עד כאן לשון הרמב"ם).

(וראה בטור וב"שלחן ערוך יורה דעה" סימן קמ"א ובקש"ע סימן קס"ח ה"ו על דבר איסור עשיית מנורה של שבעה קנים).

הכפתורים וכו' שיעור אחד לכולם. ולא יקשה איך יתכן שהכפתור היה טפח, ולעומת זאת היו בטפח אחד גביע וכפתור ופרח.

(4) כתב בספר "מעשה חושב" (הוצאת יפה נוף ירושלים תשכ"ה עמוד 123) וזה לשונו, מוכח שהקנים יוצאים על הכפתורים ולא באמצע (כמו שציירו המציירים) וכו', ומקרא נמי מסייענו דכתיב (שמות כה, לה) וכפתור תחת שני הקנים וגו', ולא כתב נגד שני הקנים וכו'.

(5) ב"מעשה חושב" כתב, "ונמשכים בעיגול", אבל הרמב"ם צייר הציור בשיעורים, וכן כתב רש"י כאן בפסוק ל"ב "באלכסון נמשכים ועולים עד כנגד גובהה של מנורה".

(6) וב"חונכות הבית" (לרבי משה הפץ) הוכיח שהגביעים שבששת הקנים לא היו מפוזרים באורך הקנים, אלא היו זה אצל זה למעלה, כולם בשורה עם האמצעי.

(1) ולשון רש"י, יריכה הוא הרגל של מטה העשוי כמין תיבה, ושלושה רגלים יוצאין הימנה ולמטה.

(2) ובפרק ג' מהלכות בית הבחירה כתב הרמב"ם, כביצה ששני ראשיה כדן. (עד כאן). ולפירוש מלת "כד", כתב רש"י במסכת חולין דף ס"ד, פלוט"א בלע"ז, שאינו חד אלא ככדור.

(3) וזה לשון רש"י במנחות דף כח, ב, וטפח שבו מצד אחד של מנורה גביע, ומצד שני כפתור (פומ"ל בלע"ז), ומצד שלישי פרח. (עד כאן). וכתב עליו ב"מעשה חושב" וזה לשונו, ולדבריו אלו אומר אני, שאף הגביע העליון מהשלושה גביעים והכפתור והפרח היו בטפח העליון בענין זה, והשני-גביעים האחרים היו בשני הטפחים האחרים זה למעלה מזה וכל אחד מהם מקיף את הקנה סביב.

וכאן מקום להעיר שלפי שיטת רש"י מתאים מה שכתב הרמב"ם שכל

~ נקודות משיחות קודש ~

"משקדים" - מה הספק?

וַיֵּשׁ לֹאמַר הַבְּאוֹר בְּזֶה:

הַגְּבִיעִים בַּפְּתוּרִים וּפְרָחִים, לֹא הָיוּ אֶלָּא לְנוֹי הַמְּנוּרָה (רש"י פרשתנו כ"ה ל"א), וְכִנּוּת הַיּוֹתֵם "מִשְׁקָדִים" הָיָא בְּכָדִי לְהַבְלִיט אֶת יָפֵים, (וּכְבָּעֲלֵי הָאֲמָנוּת שֶׁדָּרְכָם לַעֲשׂוֹת כָּף (פיה"מ להרמב"ם מנחות ספ"ג)). וְאִם כֵּן מוּכָן דָּאֵף שֶׁהַתּוֹרָה פְּתָכָה "מִשְׁקָדִים" רַק בְּאֶחָד מֵהֶם (= גְּבִיעִים אוֹ פְּתוּרִים וּפְרָחִים), מִכָּל-מָקוֹם יֵשׁ לַעֲשׂוֹת בֶּן בְּכָלֶם, כִּי 'מֵאֵי שְׂנָא' וְעַל-פִּי-זֶה נִמְצָא מוּכָן דְּהַסְפֵּק עַל מַה נֶּאֱמַר "מִשְׁקָדִים" אֵינוֹ סֵפֶק בְּצוּרֵי אֶלָּא סֵפֶק בְּפֶרוּשׁ הַפְּתוּכִים, כְּלוּמֹר, בְּמַה צִּוְּתָה הַתּוֹרָה בְּפֶרוּשׁ לַעֲשׂוֹת "מִשְׁקָדִים".

(ע"פ לקו"ש חכ"ו עמ' 183 ואילך - מותר 'לקראת שבת')

וּבְמִנְהָ אַרְבָּעָה גְבִיעִים מִשְׁקָדִים בַּפְּתָרִיָּה וּפְרָחִיָּה: (כה, לד)

זֶה אֶחָד מִמְּשֵׁה מִקְרָאוֹת שֶׁאֵין לָהֶם הֶכְרַע, אֵין יָדוּעַ אִם גְּבִיעִים מִשְׁקָדִים, אוֹ מִשְׁקָדִים בַּפְּתוּרִיָּה וּפְרָחִיָּה (בפרש"י). וּפְסֵק הַרְמַב"ם (הל' בית הבחירה פ"ג ה"ב): "וְהַכֹּל מִשְׁקָדִים כְּמוֹ שְׁקָדִים בַּעֲשִׂיתָן". וּבִטְעַם הַדָּבָר כְּתֹב ה'סֵפֶק מִשְׁנָה' שְׁהוּא מִצַּד סֵפֶק הַצ"ל.

וְתַמּוּחַ, אִיף יִתְכַּן שֶׁהַתּוֹרָה מְצוּה לַעֲשׂוֹת דָּבָר שְׂאִי-אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת אִיף לְקִיּוּמוֹ, וְהִנֵּה צָרִיף לְהִיטֵל עַל זֶה בְּאוֹר בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל-פִּיהָ אוֹ קִבְּלָהּ?

(וּסֵפֶק זֶה אֵינוֹ דוּמָה לַשֹּׁאֵר הַ"מִּקְרָאוֹת שֶׁאֵין לָהֶם הֶכְרַע" שֶׁאֵינָם צוּרִי לְמַעֲשֵׂה אֶלָּא סֵפֶק בְּבִאוֹר הַפְּתוּכִים).

לֹא וְחִזּוֹר תַּחֲתֵי תְּרִין קִנִּין מִנֵּה וְחִזּוֹר תַּחֲתֵי תְּרִין קִנִּין מִנֵּה לְשִׁטָּא קִנִּין דְּנִפְקִין מִן מִנְרֵתָא:

(לה) וּכְפָתֹר תַּחַת שְׁנֵי הַקְּנִיִּים מִמְּנָה וּכְפָתֹר תַּחַת שְׁנֵי הַקְּנִיִּים מִמְּנָה לְשִׁשֶּׁת הַקְּנִיִּים הַיּוֹצְאִים מִן-הַמְּנוּרָה:

וְנִמְשָׁכִים וְעוֹלִין כְּנֶגֶד גְּבִיעָה שֶׁל מְנוּרָה, וּטְפָחִים חֶלֶק. נִשְׁתַּיְרוּ שֵׁם ג' טְפָחִים שֶׁבָּהֶם ג' גְּבִיעִים וּכְפָתֹר וּפְרָח. נִמְצָאוּ גְּבִיעִים כ"ב: י"ח לְשִׁשֶּׁת קְנִיִּים, ג' לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וְאַרְבָּעָה בְּגוּפָהּ שֶׁל מְנוּרָה, הָרִי כ"ב, וְאֶחָד עֶשֶׂר בַּפְּתוּרִים: שִׁשָּׁה בְּשִׁשֶּׁת הַקְּנִיִּים וּשְׁלֹשָׁה בְּגוּפָהּ שֶׁל מְנוּרָה שֶׁהַקְּנִיִּים יוֹצְאִים מֵהֶם, וּשְׁנַיִם עוֹד נֶאֱמָרוּ בַּמְּנוּרָה, שְׁנֹאֲמַר: "מִשְׁקָדִים בַּפְּתָרִיָּה", וּמַעוּט בַּפְּתָרִים, שְׁנַיִם: הָאֶחָד, לְמַטָּה אֶצֶל הַיָּרֵךְ, וְהָאֶחָד, בְּג' טְפָחִים הַעֲלִיּוֹנִים עִם ג' הַגְּבִיעִים. וְתִשְׁעָה פְּרָחִים הָיוּ לָהּ: שִׁשָּׁה לְשִׁשֶּׁת הַקְּנִיִּים, שְׁנֹאֲמַר: "בְּקִנְיָה הָאֶחָד כְּפָתֹר וּפְרָח", וּשְׁלֹשָׁה לְמְנוּרָה, שְׁנֹאֲמַר: "מִשְׁקָדִים בַּפְּתָרִיָּה וּפְרָחִיָּה", וּמַעוּט פְּרָחִים, שְׁנַיִם, וְאֶחָד הָאֲמוּר בַּפְּרָשֶׁת "בְּהַעֲלוֹתָךְ": "עַד יִרְכָּה עַד פְּרָחָה". וְאִם תִּדְרָקֵק בְּמִשְׁנָה זוֹ הַפְּתוּכָה לְמַעַלָּה, תִּמְצָאֵם כְּמִנְיָנָם אִישׁ אִישׁ בְּמִקְוָמוֹ.

נ"י • וּכְפָתֹר תַּחַת שְׁנֵי הַקְּנִיִּים • מִתּוֹךְ הַכְּפָתֹר הָיוּ הַקְּנִיִּים נִמְשָׁכִים מִשְׁנֵי צִדֵּיהָ אֵילָף וְאֵילָף, כָּף שְׁנִינּוּ בְּמִלְאֶכֶת הַמִּשְׁכָּן: (מנחות כט) גְּבִיעָה שֶׁל מְנוּרָה י"ח טְפָחִים, הַרְגָּלִים וְהַפְּרָח שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, הוּא הַפְּרָח הָאֲמוּר בַּיָּרֵךְ, שְׁנֹאֲמַר: (במדבר ח) "עַד יִרְכָּה עַד פְּרָחָה", וּטְפָחִים חֶלֶק, וּטְפַח שְׁבוּ גְבִיעַ מִהָאֲרָבָעָה גְּבִיעִים, וּכְפָתֹר וּפְרָח מִשְׁנֵי בַּפְּתוּרִים וּשְׁנֵי פְּרָחִים הָאֲמוּרִים בַּמְּנוּרָה עֲצֻמָּה, שְׁנֹאֲמַר: "מִשְׁקָדִים בַּפְּתָרִיָּה וּפְרָחִיָּה". לְמַדְנוּ, שֶׁהָיוּ בְּקִנְיָה שְׁנֵי בַּפְּתוּרִים וּשְׁנֵי פְּרָחִים, לְבַד מִן הַשְּׁלֹשָׁה בַּפְּתוּרִים שֶׁהַקְּנִיִּים נִמְשָׁכִין מִתּוֹכָן, שְׁנֹאֲמַר: "וּכְפָתֹר תַּחַת שְׁנֵי הַקְּנִיִּים וְגו'", וּטְפָחִים חֶלֶק, וּטְפַח כְּפָתֹר וּשְׁנֵי קְנִיִּים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ, אֵילָף וְאֵילָף, נִמְשָׁכִים וְעוֹלִים כְּנֶגֶד גְּבִיעָה שֶׁל מְנוּרָה, טְפַח חֶלֶק וּטְפַח כְּפָתֹר וּשְׁנֵי קְנִיִּים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ, וּטְפַח חֶלֶק וּטְפַח כְּפָתֹר וּשְׁנֵי קְנִיִּים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ,

לֹא וְחִזּוֹר תַּחֲתֵי וְקִיּוּנוֹ מִנֵּה יִהְיוּ כְּלָהּ מְקֻשָּׁה אַחַת וְהֵב טָהוֹר:

(לו) בַּפְּתָרִיָּהֶם וּקְנִיתָם מִמְּנָה יִהְיוּ כְּלָהּ מְקֻשָּׁה אַחַת וְהֵב טָהוֹר:

(לו) וַעֲשִׂיתָ אֶת־נִרְתִּיהָ שִׁבְעָה וְהֵעֵלָה אֶת־נִרְתִּיהָ וְהָאִיר עַל־עַבְר פָּנֶיהָ:

כְּלָפֵי הָאֲמָצֵעִי, כְּדִי שִׁיְהִיו הַנְּרוֹת כְּשֶׁתְּדַלֵּקֶם מֵאִירִים וְהַפְתִּילוֹת. וְהָאִיר עַל־עַבְר פָּנֶיהָ. עֲשֵׂה פִי שֵׁשֶׁת הַנְּרוֹת שֶׁבְּרָאשֵׁי הַקְּנִים הַיּוֹצֵאִים מִצִּדֵּיהָ, מִיּוֹסְבִים

לח וּמִלְקַחֶיהָ וּמִחֻתֶּיהָ זָהָב וְדָהָב דְּכִי:

(לח) וּמִלְקַחֶיהָ וּמִחֻתֶּיהָ זָהָב וְדָהָב:

וּמִחֻתֶּיהָ. הֵם כְּמִין בְּזִיכִין קִטְנִים שְׁחוּתָהּ בְּהֵן אֶת הָאֶפֶר שֶׁבָּנָר בְּבָקָר בְּבָקָר, כִּשְׁהוּא מְטִיב אֶת הַנְּרוֹת מֵאֶפֶר הַפְּתִילוֹת שֶׁדִּלְקוּ הַלֵּילָה וְכָבוּ. וְלִשׁוֹן מִחֻתָּהּ, פּוֹיִשְׁדִּי"א בְּלַע"ז, כְּמוֹ: (שְׁעִיָּה ל) "לְחֻתוֹת אֵשׁ מִקֹּדֶר".

לֹט כִּכְרָא דְּדָהָב דְּכִי יַעֲבֹד יְתָהּ יֵת כָּל מִנְיָא הָאֵלִין:

(לט) כִּכְרָא זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֶת כָּל־הַפָּלִים הָאֵלֶּה:

וְהַמֶּנָּה הוּא לִיטְרָא שֶׁשׁוֹקְלִין בָּהּ כֶּסֶף לְמִשְׁקָל קוֹלוֹנִינִ"א, וְהֵם מֵאָה זָהוּבִים. כ"ה סֵלְעִים, וְהַסֵּלַע אֲרַבְעָה זָהוּבִים.

כִּכְרָא זָהָב טָהוֹר. שְׁלֹא יִהְיֶה מִשְׁקָלָהּ עִם כָּל בָּלִיָּה אֲלֹא כִכְרָא, לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר, וְהַכִּכְרָא שֶׁל חוֹל שְׁשִׁים מָנָה, וְשֶׁל קֹדֶשׁ הִיָּה כָּפוּל, ק"ך מָנָה,

~ נקודות משיחות קודש ~

וּנְדָבָה מִעֲנִיגֵי הָעוֹלָם (מֵר) – עָלֶיו לַעֲשׂוֹת מְנָה 'מְנוּחָה' לַהֲשֵׁם־יִתְבָּרֵךְ.

כִּכְרָא זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ (כח, לט) 'כִּכְרָא' בְּגִימְטְרִיא 'כִּכְרָא' או 'מֵר'.

לְלִמְדוֹד: בְּכָל מִצְבָּ שֶׁהָאֲדָם נִמְצָא, אִם בְּמִצְבָּ־רוּחַ שֶׁל הַתְּנַשְׁאוֹת וְהַגְבָּהָה מִעֲנִיגֵי הָעוֹלָם (כח), או שֶׁהוּא שְׁבוּר

(ספר המאמרים קונטרסים, כרך א, עמ' 334)

(מ) וְרָאָה וַעֲשֶׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה מְרָאָה מִחוּצֵי וְעִבְדֵי כְּדִמִּיתֶהוּן דְּאֵת מִתְחִזִּי בְּטוֹרָא:

כִּי־יִרְאֶה וְעֲשֶׂה. רָאָה כָּאֵן בְּהֵר תַּבְנִית שְׁאֲנִי מְרָאָה אוֹתָךְ. מִגִּיד שֶׁנִּתְקַשֶּׁה מִשֶּׁה בְּמַעֲשֵׂה הַמְּנוּחָה, עַד שֶׁהָרָאָה לוֹ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְנוּחָה שֶׁל אֵשׁ. אֲשֶׁר־אַתָּה מְרָאָה. כְּתַרְגוּמוֹ: 'דְּאֵת מִתְחִזִּי בְּטוֹרָא'.

אֵלֶּי הִיָּה נִקְוֶה מְרָאָה בְּפִתְחָהּ, הִיָּה פִתְרוֹנוֹ: אֵתָהּ מְרָאָה לְאַחֲרִים. עֲכָשׁוּ שֶׁנִּקְוֶה חֲטָף קִמְצָה, פִּתְרוֹנוֹ 'דְּאֵת מִתְחִזִּי', שְׁאֲחֲרִים מְרָאִים לָךְ (שֶׁהַנִּקְוֶה מִפְּרִיד בֵּין עוֹשֶׂה לְנִעֲשֶׂה).

ספורט

(לו) וְהָאִיר עַל עַבְר פָּנֶיהָ. וְזֶה, שִׁיְהִיָּה אֹר גְּרוֹת הַמִּין וְגִרּוֹת הַשְּׁמַמָּל מְכֻנָּה אֶל הָאֲמָצֵעִי. וְכֵן רָאוּי שִׁיְהִיָּה עֲנִין הָאֹר הַשְּׁכָלִי בַּחֲלָק הָעִיּוּנִי, וְגַם כֵּן אֹרֹו בַּחֲלָק הַמַּעֲשִׂי, שִׁיְהִי פּוֹנִים

מַעֲשֵׂה הַמְּנָחָה מִקִּשָּׁה" (במדבר ח, בד), כִּי בְהִיּוֹת כָּל הָאֹר מְכֻנָּה לְאַחַד בְּעִנְיָן הַמִּקִּשָּׁה הַמְּנוּחָה אַחְדוּת, אֲזִי נִרְאָה אֹר כִּי יִהְיֶה מִן הַמַּאֲוִר הַגָּדוֹל. תּוֹרָה לֹח

אֶל הָאֹר הָעֵלְיוֹן לְעַבְדוֹ שֶׁכֵּם אַחַד, כִּי אֲזִי יֵאֵירוּ כָּלֶם, כְּמוֹ שֶׁעַד בְּמִנְחָה בְּאֶמְרוֹ "בְּהַעֲלֵתָךְ אֶת הַנְּרוֹת, אֶל מוֹל פָּנֵי הַמְּנוּחָה יֵאֵירוּ שִׁבְעַת הַנְּרוֹת... וְזֶה

א וְיָת מִשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יָרִיעַן דְּבוּן שְׂזִיר
וְתַכְלֵת וְאַרְגָּמָן וְצִבְעֵי זָהָב צוֹרֵת כְּרוֹכִין
עוֹבֵד אֶמֶן תַּעֲבֹד יְהוָה:

כו (א) וְיָת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יָרִיעַת שֵׁשׁ מִשְׁזָר
וְתַכְלֵת וְאַרְגָּמָן וְתַלְעַת שְׁנֵי כָּרִבִּים מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב
תַּעֲשֶׂה אֹתָם:

כפלים לחוט (ברייחא דמלאכת המשכן) • כרבים מעשה חשב •
כרובים היו מצרין בהם באריגתן, ולא בקרימה
שהוא מעשה מחט, אלא באריגה בשני כתלים,
פרצוף אחד מכאן ופרצוף אחד מכאן: ארי מצד זה
ונשר מצד זה, כמו שאורגין חגורות של משי, שקורין
בלע"ז פיישיש"א.

כ"י • וְיָת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יָרִיעַת • להיות לו
לגג ולמחצות מחוץ לקרשים, שהיריעות תלויות
מאחוריהן לכסותן. שש משזר ותכלת וארגמן
ותלעת שני • הרי ארבעה מינין יחד בכל חוט וחוט,
אחד של פשתים ושלשה של צמר, וכל חוט וחוט
כפול ששה, הרי ד' מינין כשהן שזורין יחד, כ"ד

ב אֲרָכָא דִירִיעָתָא חָדָא עֲשְׂרִין וְתַמְנֵי אִמִּין
וּפּוֹתָאֵי אַרְבַּע אִמִּין דִירִיעָתָא חָדָא מִשְׁחָתָא
חָדָא לְכָל יָרִיעָתָא:

(ב) אֲרָכָא • הִירִיעָה הָאֶחָת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאִמָּה
וְרַחֵב אַרְבַּע בָּאִמָּה הִירִיעָה הָאֶחָת מִדֶּה אֶחָת
לְכָל־הִירִיעוֹת:

ג חֲמִשׁ יָרִיעַן יְהוֹנָן מִלִּפְנֵי חָדָא עִם חָדָא
וְחֲמִשׁ יָרִיעַן מִלִּפְנֵי חָדָא עִם חָדָא:

(ג) חֲמִשׁ הִירִיעַת תְּהִיִּין חִבְרַת אִשָּׁה אֶל־אֶחָתָהּ
וְחֲמִשׁ יָרִיעַת חִבְרַת אִשָּׁה אֶל־אֶחָתָהּ:

זכר, אומר: "איש אל אחיו", כמו שנאמר בכרובים:
(לעיל כה) "ופגיהם איש אל אחיו".

כ"י • תְּהִיִּין חִבְרַת • תופרין במחט זו בצד זו, חמש
לבד וחמש לבד. אשה אל־אחתה • כך דרך המקרא
לדבר בדבר שהוא לשון נקבה. ובדבר שהוא לשון

ד וְתַעֲבֹד עֲנוּכִין דְּתַכְלֵא עַל שְׁחָתָא דִירִיעָתָא
חָדָא מִסְטָרָא בֵּית לופִי וְכֵן תַּעֲבֹד שְׁחָתָא
דִירִיעָתָא בְּסִטְרָא דְּבֵית לופִי תַנְתָּא:

(ד) וְעֲשִׂיתָ לָלֵאֲת תַּכְלֵת עַל שְׁפַת הִירִיעָה הָאֶחָת
מִקְצֵה בַּחֲבֵרַת וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּשְׁפַת הִירִיעָה הַקִּיצוֹנָה
בַּמַּחֲבֵרַת הַשְּׁנִית:

חוכרת. וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה
במחברת השנית • באותה יריעה שהיא קיצונה,
לשון קצה, כלומר: לסוף החוכרת.

כ"י • לָלֵאֲת • לצול"ש בלע"ז, וכן תרגם אונקלוס:
"ענוכין", לשון עניבה. מקצה בחברת • באותה
יריעה שבסוף החבור. קבוצת חמשת היריעות קרויה

ה חֲמִשִּׁין עֲנוּכִין תַּעֲבֹד בִּירִיעָתָא חָדָא
וְחֲמִשִּׁין עֲנוּכִין תַּעֲבֹד בְּסִטְרָא דִירִיעָתָא
דְּבֵית לופִי תַנְתָּא מְכוּנָן עֲנוּכִיָּא חָדָא לְקַבֵּל
חָדָא:

(ה) חֲמִשִּׁים לָלֵאֲת תַּעֲשֶׂה בִירִיעָה הָאֶחָת וְחֲמִשִּׁים
לָלֵאֲת תַּעֲשֶׂה בַקֶּצֶה הִירִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחֲבֵרַת
הַשְּׁנִית מִקְבִּילַת הַלָּאֲת אִשָּׁה אֶל־אֶחָתָהּ:

ספורט

יריעות הקדש ויריעות קדש הקדשים,
כי עם היות כלם מורים במלאכת
הכרובים על שכלים נבדלים נתונים
מריעה אחד, הם אמנם בלתי שווים
במדרגה. תורה ד

ומשמאלו" (מלכים א כב, יט), הנראים
לנביאים במראות הנבואה. תורה ב
(ג) חֲמִשׁ הִירִיעַת תְּהִיִּין
חברת. במלאכות ציוריהן תהיה
מלאכת כל אחת מהן מכוננת עם
מלאכת חברתה. וזה להבדיל בין

כו (א) וְיָת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה. קרא
היריעות בשם משכן, כי בתוכם היו
פסא שלחן ומנורה למשכן שכניה. וזהו
עשויות כרובים, כענין "שרפים"
עמדים ממעל לו" (ישעיהו ג, ב), ובענין
"וכל צבא השמים עמד עליו מימנו"

כ"י מקבילת הללאת אשה אל אחותה. שמו
שפעשה הללאת במדה אחת, מכונת הבדלתן זו מזו,
ובמדתן ביריעה זו בן זהא בבכרתה, בשתפרש
חוברת אצל חוברת, יהיו הללאת של יריעה זו
מכונות כנגד לללאת של זו, וזהו לשון "מקבילות",
זו כנגד זו, תרגומו של "כנגד" "לקבל". היריעות
ארבן כ"ח ורחבן ארבע, וכשהבר חמש יריעות יחד,
נמצא רחבן כ' וכן החוברת השנית. והמשכן, ארכו
שלשים מן המזרח למערב, שנאמר: "עשרים קרשים
לפאת נגב תימנה" וכן לצפון. וכל קרש אמה וחצי
האמה, הרי שלשים מן המזרח למערב. רחב המשכן
מן הצפון לדרום עשר אמות, שנאמר: "ולירכתי
המשכן ימה וגו'" ושני קרשים למקצעות, הרי עשר.
ובמקומם אפרשם למקראות הללו. נותן היריעות,
ארבן לרחבו של משכן: עשר אמות אמצעיות לגג
חלל רחב המשכן, ואמה מכאן ואמה מכאן לעבי

ראשי הקרשים, שעבדים אמה. נשתירו ט"ז אמה:
ח' לצפון וח' לדרום מכסות קומת הקרשים שגבהן
עשר. נמצאו שתי אמות התחתונות מגלות. רחבן
של יריעות ארבעים אמה, בשן מחברות עשרים
אמה לחוברת. שלשים מהן לגג חלל המשכן לארכו,
ואמה כנגד עבי ראשי הקרשים שבמערב, ואמה
לכסות עבי העמודים שבמזרח, שלא היו קרשים
במזרח אלא ארבעה (ברש"י ישן: חמשה) עמודים,
שהמסך פרוש ותלוי בוויין שבהן כמין וילון. נשתירו
ח' אמות התלויין על אחורי המשכן שבמערב ושתי
אמות התחתונות מגלות. זו מצאתי בבביתא דמסכת
מדות. אבל במסכת שבת (פרק הורק): אין היריעות
מכסות את עמודי המזרח וט' אמות תלויית אחורי
המשכן. והכתוב בפרשה זו מסייענו: "ונתת את
הפרכת תחת הקרסים" — ואם כדברי הבביתא הזאת,
נמצאת פרכת משוכה מן הקרסים ולמערב אמה.

(י) ועשית חמשים קרסי זהב וחוברת את היריעת
אשה אל אחותה בקרסים והיה המשכן אחד:

והמעבד חמשים פורפין דהב ויתלפף ית
יריעתא חדא עם חדא בפורפיא ויהי
משכנא חד:

כ"י קרסי זהב. פירמיל"ש בלע"ז, ומכניסין ראשן אחד בלולאות שבחוברת זו, ומחברן בהן.

(י) ועשית יריעת עזים לאהל על המשכן עשתי
עשרה יריעת תעשה אתם:

והמעבד יריעין מעוי לפרסא על משכנא
חדא עשרי יריעין מעבד יתהון:

כ"י יריעת עזים. מנוצה של עזים. לאהל על המשכן. לפרש אותן על היריעות התחתונות.

(ח) ארך היריעה האחת שלשים באמה ורחב
ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת לעשתי
עשרה יריעת:

ח ארכא דיריעתא חדא תלתין אמיין ופותיא
ארבע אמיין דיריעתא חדא משתמא חדא
לתחדא עשרי יריעין:

שנשארו מגלות מן הקרשים. והאמה התחתונה של
קרש, שאין היריעה מכסה אותה, היא האמה
התחתונה בנגב הארץ, שהאדנים גבהן אמה.

כ"י שלשים באמה. שששנותן ארבן לרחב המשכן
כמו שנתן את הראשונות, נמצאו אלו עודפות אמה
מכאן ואמה מכאן, לכסות אחת מהשתי אמות

(ט) וחוברת את חמש היריעת לבד ואת שש
היריעת לבד וכפלת את היריעה הששית אל מול
פני האהל:

ט ויתלפף ית חמש יריעין לחוד וית שית
יריעין לחוד ותיעוף ית יריעתא שתייתא
לקבל אפי משכנא:

(י) והיה המשכן אחד. כי עם היות המדרגות בלתי שוות, הן אמנם מסדרות בסדר אחד לעשות רצון קונם, כאמרו "וקרא זה אל זה ואמר קדוש" (שעה ג, א). תורה ו
(י) לאהל על המשכן. כי המשכן לא יתה הפונה בו שיאהיל, אבל שיהיו הקרובים סביב לכסא שלחן ומנוחה. תורה ח

כ"י וְכַפֵּלְתָּ אֶת־הִירֵיעָה הַשְּׁשִׁית • הַעֹדֶפֶת בָּאֵלוּ הָעֲלִיּוֹנוֹת יוֹתֵר מִן הַתַּחְתּוֹנוֹת. אֶל־מוֹל פְּנֵי הָאֹהֶל • חֲצִי רַחְבָּהּ הִיָּה תְּלוּי וְכַפּוֹל עַל הַמָּסָךְ שֶׁבַמְזֶרֶחַ כָּנָגֵד הַפֶּתַח, דּוּמָה לְכֹלָה צְנוּעָה הַמְכֻסָּה בְּצַעֲיָהּ עַל פְּנֵיהָ.

י וְתַעֲבֹד חֲמִשִּׁין עֲנוּכִין עַל שְׂפֵתָא דִּירֵיעָתָא
חָדָא בְּסִטְרָא בֵּית לּוּפִי וְחֲמִשִּׁין עֲנוּכִין עַל
שְׂפֵתָא דִּירֵיעָתָא דְּבֵית לּוּפִי תְּנִיתָא:

(י) וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לְלֹאֵת עַל שְׂפֵת הִירֵיעָה הָאֶחָת
הַקִּיצָנָה בַּחֲבֶרֶת וְחֲמִשִּׁים לְלֹאֵת עַל שְׂפֵת הִירֵיעָה
הַחֲבֶרֶת הַשְּׁנִית:

יא וְתַעֲבֹד פּוּרְפִין דְּנִחָשָׁא חֲמִשִּׁין וְתַעֲלִיל יָת
פּוּרְפִיָּא בְּעֲנוּכִיָּא וְתַלְפָּה יָת מִשְׁכָּנָא וְיִהְיֶה
חֵד:

(יא) וְעָשִׂיתָ קָרְסִי נִחָשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהִבַּאתָ אֶת־
הַקָּרְסִים בְּלֹלֵאֵת וְחִבַּרְתָּ אֶת־הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד:

יב וְסִרְחָא דְּנִתִּירָא בִּירֵיעַת מִשְׁכָּנָא פְּלָגוֹת
יִרֵיעָתָא דְּנִתִּירָא תִּסְרַח עַל אַחֲרֵי מִשְׁכָּנָא:

(יב) וְסִרַח הָעֹדֶף בִּירֵיעַת הָאֹהֶל חֲצִי הִירֵיעָה
הָעֹדֶפֶת תִּסְרַח עַל אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן:

שֶׁל יִרְיעָה אַחַת־עֶשְׂרֵה הִתְרַח, הִיָּה נִכְפָּל אֶל מוֹל
פְּנֵי הָאֹהֶל. נִשְׁאָרוּ שְׁתֵּי אַמּוֹת רַחֵב חֲצִיָּה עוֹדֶף עַל
רַחֵב הַתַּחְתּוֹנוֹת. תִּסְרַח עַל אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן • לְכִסּוֹת
שְׁתֵּי אַמּוֹת שֶׁהָיוּ מְגֻלּוֹת בְּקִרְשִׁים. אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן •
הוּא צַד מַעֲרָבִי, לְפִי שֶׁהִפְתַּח בְּמִזְרָח שֶׁהָיוּ פְּנֵיו,
וְצִפּוֹן וְדָרוֹם קְרוּיִין צִדִּין לְזִמִּין וְלִשְׂמָאל.

כ"י וְסִרַח הָעֹדֶף בִּירֵיעַת הָאֹהֶל • עַל יִרְיעוֹת
הַמִּשְׁכָּן. יִרְיעוֹת הָאֹהֶל הֵן הָעֲלִיּוֹנוֹת שֶׁל עֲזִים,
שְׁקָרוּיִים אֹהֶל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: "לֹאֲהֶל עַל
הַמִּשְׁכָּן". וְכֹל "אֹהֶל" הָאֵמֹר כָּאֵן אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן
גַּג, שֶׁמֶאֱהִילוֹת וּמִסְכָּכוֹת עַל הַתַּחְתּוֹנוֹת, וְהֵן הָיוּ
עוֹדֶפוֹת עַל הַתַּחְתּוֹנוֹת חֲצִי הִירֵיעָה לְמַעֲרָב, שֶׁהָיָה

יג וְנִאֲמַתָּא מִכָּא וְנִאֲמַתָּא מִכָּא בְּנִתִּירָא
בְּאַרְבָּא יִרְיעָתָא דְּמִשְׁכָּנָא יְהִי סְרִיחַ עַל
סִטְרֵי מִשְׁכָּנָא מִכָּא וּמִכָּא לְכַסּוֹתָהּ:

(יג) וְהִאֲמַתָּה מִזָּה וְהִאֲמַתָּה מִזָּה בְּעֹדֶף בְּאַרְבָּע יִרְיעוֹת
הָאֹהֶל יִהְיֶה סְרוּחַ עַל־צִדֵי הַמִּשְׁכָּן מִזָּה וּמִזָּה
לְכַסּוֹתוֹ:

הַמִּשְׁכָּן • לְצִפּוֹן וּלְדָרוֹם, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי לְמַעַלָּה.
לְמִדָּה תוֹרָה דְּרָבָה אֶרֶץ: שִׁיָּהָא אֲדָם חָס עַל הִיפָּה.

כ"י וְהִאֲמַתָּה מִזָּה וְהִאֲמַתָּה מִזָּה • לְצִפּוֹן וּלְדָרוֹם.
בְּעֹדֶף בְּאַרְבָּע יִרְיעוֹת הָאֹהֶל • שֶׁהֵן עוֹדֶפוֹת עַל אֶרֶץ
יִרְיעוֹת הַמִּשְׁכָּן שְׁתֵּי אַמּוֹת. יְהִיָּה סְרוּחַ עַל־צִדֵי

יד וְתַעֲבֹד חוּפָּאָה לְפָרְסָא מִשְׁכֵּי דְּדִכְרִי
מִסְמָקֵי וְחוּפָּאָה מִשְׁכֵּי דְּסִסְגּוּנָא מְלַעֲלָא:

(יד) וְעָשִׂיתָ מְכֻסָּה לְאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאֻדָּמִים
וּמְכֻסָּה עֹרֹת תַּחְשִׁים מְלֻמָּעָלָה: פ

וְרַחֲבָן עֶשֶׂר, אֵלוּ דְּכָרִי רַבִּי נִחְמָה. וּלְדָבָרִי רַבִּי
יְהוֹנָדָה: מְכֻסָּה אֶחָד הִיָּה. חֲצִיו שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִים
מְאֻדָּמִים וְחֲצִיו שֶׁל עוֹרוֹת תַּחְשִׁים.

כ"י מְכֻסָּה לְאֹהֶל • לְאוֹתוֹ גַּג שֶׁל יִרְיעוֹת עֲזִים,
עֲשֵׂה עוֹד מְכֻסָּה אֶחָד שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִים מְאֻדָּמִים,
וְעוֹד לְמַעַלָּה מִמֶּנּוּ מְכֻסָּה עוֹרוֹת תַּחְשִׁים, וְאוֹתָן
מְכַסְּאוֹת לֹא הָיוּ מְכַסִּין אֶלָּא אֶת הַגַּג: אֶרְבֶּן שְׁלֹשִׁים

(ט) וְחִבַּרְתָּ אֶת חֲמִשִּׁין הִירֵיעַת מִזְרָגוֹת קֶצֶתָם לְמִזְרָגוֹת קֶצֶתָם, "אֹהֶל", כְּאֵמֹר "לְשִׁמּוֹשׁ שֵׁם אֹהֶל
לְבָד. שָׁגַם בְּאֹהֶל יֵשׁ הַבְּדֵל בֵּין כַּעֲנִין בְּמִנְיַעֵי הַגְּלָגָלִים הַנִּקְרָאִים בְּהֵם" (תהלים יט, ה). תורה י

~ יום רביעי א' אדר ~

(טו) וַעֲשִׂיתָ אֶת־הַקִּרְשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֲמֻדִים: טו וְתַעֲבֹד יָת דַּפְּיָא לַמִּשְׁכָּא דְאֲעִי שְׁטִין קְיָמִין:

בִּידְכֶם! הוּא שִׁסְד הַבְּבִלִי בְּפִיט שְׁלוֹ: טס מַטֵּע מְזֻזִים, קוֹרוֹת בְּתִינוּ אֲרָזִים, שְׁנֻדְרוֹ לִהְיוֹת מוֹכְנִים בִּידְכֶם מִקֶּדֶם לָכֵן. עֲצֵי שִׁטִּים עֲמֻדִים • אִישְׁטַנְבִּי"ש בַּלַּע"ז, שְׁיָהָ אֲרָף הַקִּרְשִׁים זָקוּף לַמַּעֲלָה בְּקִירוֹת הַמִּשְׁכָּן, וְלֹא תַעֲשֶׂה הַכְּתָלִים בְּקִרְשִׁים שׁוֹכְבִים, לִהְיוֹת רֹחַב הַקִּרְשִׁים לַגְּבֹה הַכְּתָלִים, קָרַשׁ עַל קָרַשׁ.

כ"י! וַעֲשִׂיתָ אֶת־הַקִּרְשִׁים • הִיָּה לוֹ לומֵר: וַעֲשִׂיתָ קִרְשִׁים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָל דָּבָר וְדָבָר. מֵהוּ "הַקִּרְשִׁים"? מֵאוֹתָן הַעוֹמְדִין וּמִיַּחְדִּין לָכֵף. יַעֲקֹב אֲבִינוּ נָטַע אֲרָזִים בְּמִצְרַיִם, וְכִשְׁמַת צִוָּה לְכַנּוֹי לְהַעֲלוֹתָם עִמָּהֶם כְּשִׁיצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וְאָמַר לָהֶם, שְׁעִתִּיד הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְצוּרֹת אוֹתָן לַעֲשׂוֹת מִשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר מִעֲצֵי שִׁטִּים: רֵאוּ, שִׁיָּהוּ מְזֻמָּנִים

~ נקודות משיחות קודש ~

'שטות דלעומת-זה' היא אותה רוח שטות הגורמת לאדם לחטוא, וכמאמר ר"ל (סוטה ג) "אין אדם עובר עברה אלא-אם-כן נכנס בו רוח שטות". 'שטות דקדושה' היא כאשר יהודי עובר את ה' באופן שלמעלה מטעם ודעת, ועל-דרך מה שאמרו ר"ל (כתובות יז), "אֶהְיֶה לִיָּה שְׁטוּתִיהָ לְסִבָּא".

עבודת האדם היא אפוא להפוך את ה'שטות דלעומת-זה' ל'עצי שטים עומדים' – 'שטות דקדושה'.

(ספר המאמרים תש"י, עמ' 114)

וַעֲשִׂיתָ אֶת הַקִּרְשִׁים לַמִּשְׁכָּן, עֲצֵי שִׁטִּים עֲמֻדִים (כו, טו) שֶׁרֶשׁ הַמָּלָה "שִׁטִּים" הוּא 'שִׁטָּה', שֶׁמִּשְׁמַעוֹתָהּ נִטְיָה (כִּי עֵץ הַשִּׁטָּה נוֹטָה הַצִּידָה בְּדֶרֶךְ כָּלָל). דְּהִינוּ, יֵשׁ דָּבָר שֶׁהוּא אֲמָצְעִי, וְהַטְטִיָּה לֹאִיָּה צַד, לַמַּעֲלָה אוֹ לַמַּטָּה, נִקְרָאת שִׁטָּה.

אִף תִּיבֵת 'שטות' היא מאותו שֶׁרֶשׁ. נִמְצָא כִּי "שִׁטִּים" וּשְׁטוּת – כֻּלָּם מִשְׁרֵשׁ אֶחָד.

וְהִנֵּה דֶרֶךְ הַמִּצְוֶה הִיא – דֶּרֶךְ הַהִגּוּן וְהַשְׁכָּל. הַטְטִיָּה מִדֶּרֶךְ זֶה לַמַּטָּה – הִיא 'שְׁטוּת דלעומת-זה' (דקליפה), וְהַטְטִיָּה כָּלֶפֶי מַעֲלָה – הִיא 'שְׁטוּת דקדושה'.

(טז) וַעֲשֶׂר אַמּוֹת אֲרָף הַקִּרְשִׁים וְאַמָּה וַחֲצִי הָאֵמָה רֹחַב הַקִּרְשִׁים הָאֶחָד:

לַמִּדְנוּ: אֲרָכּוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן לַעֲשָׂרִים קִרְשִׁים, שְׁהִיוּ בְּצִפּוֹן וּבְדִרוֹם, מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב, שְׁלֹשִׁים אַמָּה.

כ"י! עֲשֶׂר אַמּוֹת אֲרָף הַקִּרְשִׁים • לַמִּדְנוּ: גְּבֹהַּ שֶׁל מִשְׁכָּן עֲשָׂר אַמּוֹת. וְאַמָּה וַחֲצִי הָאֵמָה רֹחַב.

(יז) שְׁתֵּי יָדוֹת לַקִּרְשִׁים הָאֶחָד מְשֻׁלָּכֶת אִשָּׁה אֶל־אַחֶתָּה כֵּן תַעֲשֶׂה לְכָל קִרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן:

חֲצִי אַמָּה. וְכֵן פֶּרֶשׁ רִשִׁי בְּהִדָּא בְּפֶרֶק "הַזִּזְרֵק", דָּף צ"ח, שֶׁהַחֲרִיץ בְּאִמְצָע רֹחַב חֲצִי אַמָּה, וְהִיָּה חוֹרֵץ רְבִיעִית אַמָּה מִכָּל צֶדֶד, וְכָל יָד הִיָּה רֹחַב רְבִיעִית אַמָּה, וְכֵן כָּל שְׁפַת אֶדְנִין הִיָּה רֹחַב רְבִיעִית אַמָּה, וְדוֹק הֵיטֵב. וְאִזְ סָרָה תְּלוּנַת הַרְמָבֶּן, וְתַמִּיהָתוּ מְסַלֶּקֶת). וְאוֹתָן הַיָּדוֹת, מְכַנִּים בְּאֲדָנִים שְׁהִיוּ חֲלוּלִים,

כ"י! שְׁתֵּי יָדוֹת לַקִּרְשִׁים הָאֶחָד • הִיָּה חוֹרֵץ אֶת הַקִּרְשִׁים מִלְּמַטָּה בְּאִמְצָעוֹ בְּגִבֵּה אַמָּה, וּמִנִּיחַ רְבִיעַ רֹחַבוֹ מִכָּאן וּרְבִיעַ רֹחַבוֹ מִכָּאן, וְהֵן הֵן הַיָּדוֹת. וְהַחֲרִיץ, חֲצִי רֹחַב הַקִּרְשִׁים בְּאִמְצָע, (רוֹצֵה לומֵר: קָרַשׁ, נִקְרָא מֵה שְׁנִשְׂאָר לְאַחַר שְׁחָרֵץ מִכָּאן וּמִכָּאן, וְאִזְ נִשְׂאָר רֹחַב אַמָּה. נִמְצָא, חֲצִי רֹחַב הַקִּרְשִׁים שְׁבִאֲמִצָּע הוּא

ספורט

(טו) עֲצֵי שִׁטִּים עֲמֻדִים. לֹא שׁוֹכְבִים זֶה עַל זֶה כְּשׁוֹרוֹת הַבִּנְיָן. תוֹרָה טו

כמין שליבות סלם, מבדלות זו מזו ומשפין ראשיהם להפגס בתוך חלל האדן, כשליכה הנכנסת בנקב עמודי הסלם. אשה אל-אחתה • מכוננות זו כנגד זו, שיהיו חריציהם שוים זו כמדת זו, כדי שלא יהיו שתי ידות זו משוכה לצד פנים וזו משוכה לצד חוץ כעבי הקרש שהוא אמה. ותרגום של "ידות" צירין, לפי שדומות לצירי הדלת הנכנסים בחורי המפתח.

והאדנים גבהן אמה ויושבים רצופים ארבעים זה אצל זה, וידות הקרש הנכנסות בחלל האדנים, חרוצות משלושה צדיהן, רחב החריץ כעבי שפת האדן, שיכסה הקרש את כל ראש האדן. שאם לא כן, נמצא רוח בין קרש לקרש כעבי שפת שני האדנים שיפסיקו ביניהם, וזהו שנאמר: "ויהיו תואמים מלמטה" שיהרץ את צדי הידות, כדי שיתחברו הקרשים זה אצל זה. משלבת • עשויות

(יח) ועשית את הקרשים למשכן עשרים קרש לפאת נגבה תימנה:

כ"י • לפאת נגבה תימנה • אין "פאה" זו לשון מקצוע, אלא כל הרוח קרויה פאה, כתרגומו: 'לרוח עבר דרומא'.

(יט) וארבעים אדני-כסף תעשה תחת עשרים הקרש שני אדנים תחת הקרש האחד לשתי ידתיו ושני אדנים תחת הקרש האחד לשתי ידתיו:

(כ) ולצלע המשכן השנית לפאת צפון עשרים קרש:

(כא) וארבעים אדניהם כסף שני אדנים תחת הקרש האחד ושני אדנים תחת הקרש האחד:

(כב) ולירכתי המשכן ימה תעשה ששה קרשים:

כ"י • ולירכתי • לשון סוף, כתרגומו: 'ולסיפא'. ולפי שהפתח במזרח, קרוי מזרח 'פנים' והמערב

(כג) ושני קרשים תעשה למקצעת המשכן בירכתיים:

כ"י • ושני קרשים תעשה למקצעת • אחד למקצוע צפונית מערבית, ואחד למערבית דרומית. כל שמונה קרשים בסדר אחד הן, אלא שאלו השתים אינן בחלל המשכן אלא חצי אמה מזו וחצי אמה

(כד) ויהיו תאמם מלמטה ויחדו יהיו תמים על-ראשו אל-הטבעת האחת בן יהיה לשניהם לשני המקצעת יהיו:

(כד) אל הטבעת האחת. אל אותה אשר הוא שנה בהנחה לרחב קרשי טבעת אשר בעבי הקרש המקצוע, הצלע, כי באותו העבי היתה טבעת קרשי הצלע של מעלה, וטבעת אחת

נמצא, מתאים לקרש שאצלו, אבל אותן טבעות, לא ידעתי אם קבועות הן, אם מטלטלות. ובקרש שבמקצוץ היתה טבעת בעבי הקרש (נראה, כי מלות 'הדרומי והצפוני' אלמטה קאי, ורוצה לומר שהדרומי והצפוני וראש קרש וכו' נכנס לתוכו, ומה שכתב היתה טבעת בעבי קרש, רוצה לומר בעבי קרש המערבי. ודו"ק) הדרומי והצפוני, וראש קרש המקצוע שבסדר מערב נכנס לתוכו. נמצאו, שני הפתלים מחברים. פן יהיה לשניהם. לשני הקרשים שבמקצוע, לקרש שבסוף צפון ולקרש המערבי וכן לשני המקצועות.

ויהיו תאמם מלמטה • כל הקרשים תאמם זה לזה מלמטה, שלא יפסיק עבי שפת שני האדנים ביניהם, להרחיקן זו מזו, כמו שפרשתי, שיהיו צירי הידות חרוצים מצדיהן, שיהא רחב הקרש בולט לצדיו, חוץ לידי הקרש, לכסות את שפת האדן, וכן הקרש שאצלו, ונמצאו תאמם זה לזה, וקרש המקצוע שבסדר המערב חרוץ לרחבו בעביו, כנגד חרוץ של צד קרש הצפוני והדרומי, כדי שלא יפרידו האדנים ביניהם. ויחדו יהיו תמים • כמו תאומים. על ראשו • של קרש. אל הטבעת האחת • כל קרש וקרש היה חרוץ מלמעלה ברחבו שני חריצין בשני צדיו כדי עבי טבעת, ומכניסו בטבעת אחת.

כה ויהיו תמניא דפין וסמכיהון דכסף שתא עשר סמכין תריין סמכין תחת דפא חד ותריין סמכין תחת דפא חד :

(כה) והיו שמנה קרשים ואדניהם פספס ששה עשר אדנים שני אדנים תחת הקרש האחד ושני אדנים תחת הקרש האחר :

האדן כשליכה הנכנסת בנקב עמודי הסלם, והוא לשון "משלכות", עשויות כמין שליכה, ומכניסן לתוך שני אדנים, שנאמר: "שני אדנים, שני אדנים", וחורץ את הקרש מלמעלה, אצבע מכאן ואצבע מכאן, ונותן לתוך טבעת אחת של זהב, כדי שלא יהיו נפרדין זה מזה, שנאמר: "ויהיו תאמם מלמטה וגו'". כן היא המשנה, והפרוש שלה הצעתי למעלה, בסדר המקראות.

ויהיו שמנה קרשים • הן האמורות למעלה: "תעשה ששה קרשים, ושני קרשים תעשה למקצועת". נמצאו, שמנה קרשים בסדר מערבי. כן שניה במשנה 'מעשה סדר הקרשים' ב'מלאכת המשכן': היה עושה את האדנים חלולים וחורץ את הקרש מלמטה, רביע מכאן ורביע מכאן, והחריץ חציו באמצע, ועשה לו שתי ידות כמין שני חמוקין (ולי נראה שהגוסא 'כמין שני חמוקין'), כמין שני שליכות סלם המבדלות זו מזו ומשפות להפגס בחלל

כיונתעבד עברי דאצי שטין חמשא לדפי סטר משקנא חד :

לקרשי חמשה עצי שטים חמשה ועשית בריחם עצי שטים חמשה צלע המשכן האחד :

התיכון וגו' מברח מן הקצה אל הקצה". שהעליונים והתחתונים היו להן טבעות בקרשים להפגס לתוכן, שתי טבעות לכל קרש, משלשים בתוך עשר אמות של גבה הקרש, חלק אחד מן הטבעת העליונה ולמעלה, וחלק אחד מן התחתונה ולמטה, וכל חלק הוא רביע ארץ הקרש, ושני חלקים בין טבעת לטבעת, כדי שיהיו כל הטבעות מכוננות זו כנגד זו, אבל לברית התיכון אין טבעות, אלא הקרשים נקובין

כבריהם • כתרומה: עברין, וב'לע"ז אשפריש. חמשה לקרשי צלע המשכן • אלו ה', ג' הן, אלא שהבאים העליון והתחתון עשוי משתי חתיכות: זה מברית עד חצי הכתל, וזה מברית עד חצי הכתל, זה נכנס בטבעת מצד זה, וזה נכנס בטבעת מצד זה, נמצא, שעליון ותחתון, שנים שהן ארבע, אבל האמצעי ארכו כנגד כל הכתל ומברית מקצה הכתל ועד קצהו, שנאמר: "ומברית

באותו העבי למטה מכוננת בקו טבעות קרשי הצלע של מטה, והיו הברכים נכנסים בטבעת עבי קרש המקצוע וטבעות קרשי הצלע למעלה המערבי עם הצפוני ועם הדרומי, תורה כה מתחבר הכתל

הקצה אל הקצה", מן המזרח ועד המערב, וחמשה בריחים שבמערב, ארץ העליונים והתחתונים שש אמות, והתיכון ארכו י"ב כנגד רחב ח' קרשים. כך היא מפרשת ב'מלאכת המשכן' (שבת צח) ♦

כו וחמשה עברין לדפי סטר משכנא תניתא וחמשה עברין לדפי סטר משכנא לסופיהון מערבא:

כח ועברא מציעאה בגו דפיא מעבר מן סיפי לספי:

כט וית דפיא תחפי דהבא וית עזקתהון תעבר דהבא אתרא לעברא ותחפי ית עברא דהבא:

הקדש מן הטבעת לכאן וממנה לכאן, והברית נכנס לתוכו, וממנו לטבעת, ומן הטבעת לפה השני. נמצאו הברחים, מצפים זהב פשהן תחובין בקרשים, והברחים הללו מבחוץ היו בולטות, והטבעות והפיפות לא היו נראות בתוך המשכן, אלא כל הכתל חלק מבפנים.

ל ותקים ית משכנא בהלכתה די אתחזיאת בטורא:

ז"י • והקמת את המשכן • לאחר שיגמר, הקימהו. הראית בהר • קדם לכן, שאני עתיד ללמדך ולהראותך סדר הקמתו.

בעבדן, והוא נכנס בהם דרך הנקבים שהם מכונין זה מול זה, וזהו שנאמר: "בתוך הקרשים". הברחים העליונים והתחתונים שבצפון ובדרום, ארץ כל אחד ט"ו אמה, והתיכון ארכו שלשים אמה, וזהו: "מן

(כו) וחמשה בריחים לקרשי צלע המשכן השנית וחמשה בריחים לקרשי צלע המשכן לירכתים ימה:

(כח) והברית התיכון בתוך הקרשים מברח מן הקצה אל הקצה:

(כט) ואת הקרשים תצפה זהב ואת טבעתיהם תעשה זהב בתים לברחים וצפית את הברחים זהב:

ז"י • בתים לברחים • הטבעות שתעשה בהן, יהיו בתים להכניס בהן הברחים. וצפית את הברחים זהב • לא שהיה הזהב מדבק על הברחים, שאין עליהם שום צפוי, אלא בקדש היה קובע כמין שתי פיפות של זהב, כמין שני סדקי קנה חלול, וקובען אצל הטבעות לכאן ולכאן, ארץ ממלא את רחב

(ל) והקמת את המשכן במשפטו אשר הראית בהר: ס

~ יום חמישי ב' אדר ~

לא ותעבר פרכתא תכלא וארגונא וצבע זהורי ובוץ שזיר עובר אמן יעבר יתה צורת כרובין:

ז"י • פרכת • לשון מחצה הוא, ובלשון חכמים: 'פרגוד', דבר המבדיל בין המלך ובין העם. תכלת ששה חוטיין. מעשה חשב • כבר פרשתי שזו היא

(לא) ועשית פרכת תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר מעשה חשב יעשה אתה בריבים:

(כט) ואת טבעתיהם. כי סתם פרש הפכו כמו שפרש בברית (כח), שייכנס בעבי הקרשים ולא בריחים נכנסים בטבעות, אם לא התיכון, כאמרו "בתוך הקרשים" (פסוק בטבעות. תורה ל

אָרײַגה׳ן שׁל שְׁתֵּי קִירוֹת, וְהַצִּיּוּרִין שֶׁמִּשְׁנֵי עֲבָרֶיהָ אֵינֶן
דוּמִין זֶה לַזֶּה. **כָּרִבִּים** • צִיּוּרִין שֶׁל בְּרִיּוֹת יַעֲשֶׂה
בָּהֶם: אַרְבָּעָה עֲמֻדִים תְּקוּעִים בְּתוֹךְ אַרְבָּעָה אֲדָנִים,
וְאוֹנֵקְלִיּוֹת קְבוּעִין בָּהֶן עֲקָמִין לְמַעַלָּה, לְהוֹשִׁיב
עָלֵיהֶן כְּלוֹנֶס, שְׂרָאשׁ הַפִּרְכָּת כְּרוּף בָּהֶם, וְהַאוֹנֵקְלִיּוֹת
הֵן תְּוִיּוֹן, שֶׁהֵרִי כַּמִּין וְיֵין הֵן עֲשׂוּיִים, וְהַפִּרְכָּת אֶרְבָּה
עֲשָׂר אַמּוֹת לְרַחְבּוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן, וְרַחְבָּהּ עֲשָׂר אַמּוֹת
כַּגְּבֻהָן שֶׁל קִרְשִׁים, פְּרוּסָה בְּשִׁלִּישׁ שֶׁל מִשְׁכָּן, שִׁיחָא

לשון מחצה . . דבר המבדיל (רש"י כו. לא) יש לשאל, הרי מפרש בסמוך "והבדילה הפרכת לבס". ויש לומר, דהנה כתיב "וסכת על הארון את הפרכת" (פקודי מ, ג). ורש"י מחדש, שלא נאמר שיש בפרכת שגי דברים, מחצה המבדלת ומסך על הארון, אלא שהחפצא שלה היא מחצה

(לֹב) וְנִתְּתָה אֹתָהּ עַל־אַרְבַּעַּה עֲמֻדָּי שְׁטִיִּים מִצָּפִים
זֹהֵב וְוִיָּהֶם זֶהֱב עַל־אַרְבַּעַה אֲדָנֵי־כֶסֶף:

(לג) וְנִתְּנָה אֶת־הַפֶּרֶכֶת תַּחַת הַקֶּרֶסִים וְהִבֵּאתָ שָׁמָּה מִבֵּית לַפֶּרֶכֶת אֶת אֲרוֹן הָעֵדוּת וְהִבְדִּילָהּ הַפֶּרֶכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים:

(לד) וְנָתַתָּ אֶת־הַכִּפֹּרֶת עַל־אֲרוֹן־הָעֵדוּת בְּקֹדֶשׁ:
הַקִּדְשִׁים:

(לה) וַשְׁמַת אֶת־הַשְּׁלֶחַן מִחוּץ לַפֶּרֶכֶת וְאֶת־הַמִּנְחָה נִבַּח הַשְּׁלֶחַן עַל צִלְע הַמִּשְׁכָּן תִּימֵנָה וְהַשְּׁלֶחַן תִּתֵּן עַל־צִלְע צָפוֹן:

הַכֶּתֶל הַצָּפוֹנִי שְׁתֵּי אֲמוֹת וּמִחֲצָה, וּמִגֹּרֶה בְּדֶרוֹם, מִשּׁוֹכָה מִן הַכֶּתֶל הַדְּרוֹמִי שְׁתֵּי אֲמוֹת וּמִחֲצָה, וּמִזְבֵּחַ הַזֶּהב נִתּוֹן בִּנְגִיד אֵרֶץ שְׁבִין שְׁלֹחַן לַמִּנּוּרָה, מִשּׁוֹךְ מִן

(לו) וַעֲשִׂיתָ מִסֹּךְ לַפֶּתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְיָשָׁם מִשׁוֹר מַעֲשֵׂה רָקִים:

לו ותעבד מסך לפתח האהל תכלת וארגמן ותולעת שני וישם משור מעשה רקם:

זה, כך פרצוף של עבר זה. רקם • שם האמן ולא שם האמנות, ותרגומו: "עובד ציר", ולא עובד ציור. מדת המסך כמדת הפרכת: עשר אמות על עשר אמות.

זה, שהוא מסך כנגד הפתח, כמו: (איוב א) "שכת בעדו", לשון מגין. מעשה רקם • הצורות עצויות בו מעשה מחט, כפרצוף של עבר

(לז) וַעֲשִׂיתָ לַמִּסְךְ חֲמִשָּׁה עֲמוּדֵי שָׁטִים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְוִיהֶם זָהָב וַיִּצְקֶתָ לָהֶם חֲמִשָּׁה אֲדָנִי נְחֹשֶׁת:

לז ותעבד למסך חמשה עמודי שטים וצפית אתם זהב וויהם זהב ויצקת להם חמשה אדני נחשת:

~ יום שישי ג' אדר ~

כז (א) וַעֲשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שָׁטִים חֲמִשׁ אֲמוֹת אַרְבֶּּה וְחֲמִשׁ אֲמוֹת רֹחַב רְבֹועַ יְהִי־הַמִּזְבֵּחַ וּשְׁלֹשׁ אֲמוֹת קָמָתוֹ:

כז (א) ותעבד ית מדבחא דאצי שטין חמש אמן ארבע וחמש אמן פותחא מרבע יהי מדבחא ותלת אמן רומה:

כח"י • וַעֲשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְגו' וּשְׁלֹשׁ אֲמוֹת קָמָתוֹ • (זכרים נט) דברים ככתבן, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: נאמר כאן "רבוע", ונאמר בפנימי "רבוע".

מה להלן גבהו פי שנים כארכו, אף כאן גבהו פי שנים כארכו, ומה אני מקים: "שלוש אמות קמתו"? משפת סוכב ולמעלה.

(ב) וַעֲשִׂיתָ קִרְנָתָיו עַל אַרְבַּע פִּנְתָּיו מִמָּגֵן תְּהִינּוּ קִרְנָתָיו וְצִפִּיתָ אֹתָם נְחֹשֶׁת:

ב ותעבד קרנוהי על ארבע זוויתיה מנה תהיון קרנוהי ותחפי יתה נחשא:

כח"י • מִמָּגֵן תְּהִינּוּ קִרְנָתָיו • שלא יעשם לבדם ויחברם בו. וצפית אתם נחשת. לכפר על עוונת מצח, שנאמר: (ישעיה מח) "ומצחק נחושה".

(ג) וַעֲשִׂיתָ סִירְתָיו לְדָשָׁנוּ וְיָעִיּוּ וּמִזְרָקָתָיו וּמִזְלָגָתָיו וּמַחְתָּתָיו לְכֹל־כֵּלֵי תַעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת:

ג ותעבד פסקתרותיה למספי קטמה ומגורפותיה ומזרקתה וצנוירתיה ומחלתיה לכל מנהי תעבד נחשא:

כח"י • סִירְתָיו • כמין יורות. לְדָשָׁנוּ • להסיר דשנו לתוכה, והוא שתרגם אונקלוס: "למספי קטמה", לספות הדשן לתוכם, כי יש מלות בלשון עברית – מלה אחת מתחלפת בפתרון לשמש בגין וסתירה, כמו: (תהלים פ) "ותשרש שרשיה", (איוב ה) "אזיל משריש", וחלופו: (שם לא) "ובכל־תבואתי תשרש". וכמוהו: (ישעיה יז) "בסעפיה פריה", וחלופו: (שם י)

"מסעף פארה", מפשח סעיפיה. וכמוהו: (ירמיה ז) "וזה האחרון עצמו", שבר עצמותיו. וכמוהו: (מלכים א כא) "ויסקלהו באבנים", וחלופו: (ישעיה סב) "סקלו מאבן", הסירו אבניה, וכן: (שם ה) "ויצקהו ויסקלהו". אף כאן "לדשנו", להסיר דשנו, ובלע"ז אדשצנדר"ר. ויעיו • כתרנומו: מגרפות שנוטל בהם את הדשן, והן כמין פסוי הקדרה של מתכת דק, ולו בית יד,

ובלע"ז וודי"ל. ומזרקתיו • לקבל בהם דם הזבחים. ומזלגתיו • כמין אונקליות כפופים, ומכה בהם בפשוט ונתחכים בהם, ומתהפכין בהן על גחלי המערכה שיהא ממהר שרפתן, ובלע"ז קרוצני"ש, ובלשון חכמים צנוריות. ומחתתיו • בית קבול לש

להם לטל בהן גחלים מן המזבח לשאתם על מזבח הפנימי לקטרת, ועל שם חתיתן קרויים 'מחתות', כמו: (ישעיה ל) "לחתת אש מקוד", לשון שאיבת אש ממקומה, וכן: (משלי ו) "היחתה איש אש בחיקו?!", לכל פליו • כמו: כל פליו.

(ד) ועשית לו מכבד מעשה רשת נחשת ועשית על-הרשת ארבע טבעת נחשת על ארבע קצותיו:

ויתעבד לה סרדא עובד מצדתא דנחשא ויתעבד על מצדתא ארבע עזאן דנחשא על ארבע סטרותי:

כ"ז • מכבד • לשון כברה, שקורין קריבל"ש, כמין לבוש עשוי לו למזבח, עשוי חורין חורין כמין רשת.

ומקרא זה מסרס, וזה פתרונו: 'ועשית לו מכבד נחשת מעשה רשת'.

(ה) ונתתה אתה תחת כרכב המזבח מלמטה והיתה הרשת עד חצי המזבח:

הותתן יתה תחת סוכבי מדבחא מלרע ויתיה מצדתא עד פלגות מדבחא:

כ"ז • כרכב המזבח • סוכב. כל דבר המקיף סביב בעגול קרוי כרכב, כמו ששנינו ב"הכל שוחטין": 'אלו הן גלמי כלי עץ: כל שעתיד לשוף... ולכרכב', והוא כמו שעושין חריצין עגלין בקרשי דפני התבות וספסלי העץ. אף למזבח עשה חריץ סביבו, והיה רחבו אמה בדפנו לנוי, והוא לסוף שלש (ספרים אחרים שש) אמות של גבהו, כדברי האומר: 'גבהו פי שנים כארכו'. הא, מה אני מקיים: "ושלש אמות קמתו"? משפת סוכב ולמעלה, אבל סוכב להלוך הכהנים לא היה למזבח הנחשת, אלא על ראשו לפנים מקרנותיו. וכן שנינו ב'זבחים': 'איזהו כרכוב? בין קרן לקרן, והיה רחב אמה, ולפנים מהן אמה של הלוך רגלי הכהנים, ושתי אמות הללו קרויים כרכב. ודקדקנו שם, והפתיב: "תחת כרכב המזבח מלמטה" למדנו, שהכרכב בדפנו הוא ולבוש המכבד תחתיו? ומרן המתרגם: 'תרי הוי, חד לנוי וחד לכהנים דלא שפתרגו'. זה שבדפן לנוי היה, ומתחתיו הלבשו

המכבד והגיע רחבו עד חצי המזבח. נמצא, שהמכבד רחב אמה, והוא היה סימן לחצי גבהו, להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים, וכנגדו עשוי למזבח בית-עולמים דגמת חוט הסקרא באמצעו. וכבש שהיו עולין בו, אף-על-פי שלא פָּרְשׁוּ בענין זה, כבר שמענו בפרשת "מזבח אדמה תעשה-לי" "ולא תעלה במעלות", לא תעשה לו מעלות בפכש שלו, אלא כבש חלק. למדנו, שהיה לו כבש, כן שנינו ב'מכילתא'. ומזבח אדמה, הוא מזבח הנחשת שהיו ממלאין חללו אדמה במקום חניתן, והכבש היה בדרום המזבח, מבדל מן המזבח מלא חוט השערה, ורגליו מגיעין עד אמה סמוך לקלעי החצר שבדרום, כדברי האומר עשר אמות קומתו. וידברי האומר: דברים ככתבן: "ושלש אמות קומתו", לא היה ארך הכבש אלא עשר אמות, כן מצאתי במשנת 'ארבעים ותשע מדות', וזה שהיה מבדל מן המזבח מלא החוט, במסכת זבחים למדנוה מן המקרא.

(ו) ועשית בדים למזבח בדי עצי שטים וצפית אתם נחשת:

ויתעבד אריחא למדבחא אריחי דאעי שטין ותתפי יתהון נחשא:

(ז) והובא את-בדיו בטבעת והיו הבדים על-שתי צלעות המזבח בשאת אתו:

וויצל ית אריחיהי בעזקתא ויהון אריחאי על תרין סטרי מדבחא במטל יתה:

כ"ז • בטבעת • בארבע טבעות שנעשו למכבד.

(ה) כרכב המזבח. הרגיל להיות בכל כלי עץ, כאמרם זכרונם לברכה "אלו הם גלמי כלי עץ, כל שעתיד לשוף... ולכרכב" (חולין כה, א). תורה ו

(ח) נָבוֹב לַחַת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ בְּאֶשֶׁר הָרָאָה אֶתְךָ
ח חליל לוחי מעבד יתה כמא די אחזי יתה
בטורא פן יעבדון :
בְּהָר פֶּן יַעֲשׂוּ: ם

כז"י נָבוֹב לַחַת • פְּתַרְגוּמוֹ: "חֲלִיל לֹחִי". לוחות
עֲצֵי שִׁטִּים מִכָּל צַד, וְהַחֲלָל בְּאֶמְצַע, וְלֹא יִהְיֶה כְּלוֹ
עַץ אֶחָד, שִׁיְהֶא עָבְיו חֲמֵשׁ אַמּוֹת עַל חֲמֵשׁ אַמּוֹת
כְּמִין סָדֵן.

~ שבת-קודש ד' אדר ~

(ט) וְעָשִׂיתָ אֶת חֲצֵר הַמִּשְׁכָּן לַפָּאָת נֹגֵב־תִּימָנָה
ט וּמַעֲבַד ית דרת מִשְׁכָּנָא לְרוּחַ עֶבֶר דְּרוֹמָא
סָדֵן לְדִרְתָא דְּבוּץ שְׁזִיר מָאָה בְּאִמִּין
אַרְבָּא לְעֶבֶר חַד:
קָלָעִים לַחֲצֵר שֵׁשׁ מִשְׁזֹר מָאָה בְּאִמָּה אַרְבָּ לַפָּאָה
הָאֶחָת:

כז"י קָלָעִים • עֲשׂוּיִין כְּמִין קָלְעֵי סְפִינָה, נִקְבִּים
נִקְבִּים, מַעֲשֶׂה קְלִיעָה וְלֹא מַעֲשֶׂה אוּרְג, וּפְתַרְגוּמוֹ
"סָדֵן" פְּתַרְגוּם שֶׁל מִכְבָּר, הַמְתַּרְגֵּם "סָדָא", לְפִי

(י) וְעַמּוּדָיו עֲשָׂרִים וְאַדְנִיָּהֶם עֲשָׂרִים נְחֹשֶׁת וְוִי
י וְעַמּוּדוֹהִי עֲשָׂרִין וְסַמְכִיהוֹן עֲשָׂרִין נְחֹשָׁא
וְוִי עַמּוּדָא וְכַבּוּשִׂיהוֹן כֶּסֶף:
הָעַמּוּדִים וְחֻשְׁקִיהֶם כֶּסֶף:

כז"י וְעַמּוּדָיו עֲשָׂרִים • חֲמֵשׁ אַמּוֹת בֵּין עַמּוּד
לְעַמּוּד. וְאַדְנִיָּהֶם • שֶׁל הָעַמּוּדִים "נְחֹשֶׁת". הָאֲדָנִים
יוֹשְׁבִים עַל הָאֶרֶץ וְהָעַמּוּדִים תְּקוּעִין לְתוֹכָן. הִיָּה
עוֹשֶׂה כְּמִין קִנְדָּסִין שְׁקוּרִין פְּלֹא"ש, אַרְבֵּן שֶׁשֶּׁה
טַפְחִים וְרַחְבֵּן שְׁלִשָּׁה, וְטַבַּעַת נְחֹשֶׁת קְבוּעָה בּוֹ
בְּאֶמְצָעוֹ, וְכוּרְף שֶׁפֶת הַקָּלַע סְבִיבּוֹ בְּמִיתָרִים כְּנֹגֵד
כָּל עַמּוּד וְעַמּוּד, וְתוֹלָה הַקִּנְדָּס דֶּרֶךְ טַבַּעְתּוֹ
בְּאוֹנֵקְלִיּוֹת שֶׁבְּעַמּוּד הָעֲשׂוּי כְּמִין וִי"ו, רֹאשׁוֹ וְקוּף

(יא) וְכֵן לַפָּאָת צִפּוֹן בְּאֶרֶךְ קָלָעִים מָאָה אַרְבָּ
יֹא וְכֵן לְרוּחַ צִפּוֹנָא בְּאַרְבָּא סָדֵן מָאָה
אַרְבָּא וְעַמּוּדוֹהִי עֲשָׂרִין וְסַמְכִיהוֹן עֲשָׂרִין
נְחֹשָׁא וְוִי עַמּוּדָא וְכַבּוּשִׂיהוֹן דְּכֶסֶף:
וְעַמּוּדָיו עֲשָׂרִים וְאַדְנִיָּהֶם עֲשָׂרִים נְחֹשֶׁת וְוִי
הָעַמּוּדִים וְחֻשְׁקִיהֶם כֶּסֶף:

ספורט

(ח) נָבוֹב לַחַת. כְּמוֹ תִּכָּה בְּלִי שׁוּלִים
וּבְלִי מִכְסָּה. בְּאֶשֶׁר הָרָאָה אֶתְךָ
בְּהָר. שְׁמִילָאוֹ חֲלָלוּ בְּאֶדְמָה בְּשַׁעַת
חֲנִיתָם, וְעַל הָאֶדְמָה "אֵשׁ תָּמִיד
תִּהְיֶה" (ויקרא ה. ו). תורה ט
(ט) מָאָה בְּאִמָּה, וְעַמּוּדָיו
עֲשָׂרִים. כָּל חֲלָל שֶׁבִּינֵיהֶם עִם עַמּוּד
שֶׁלוֹ הִיָּה חֲמִשָּׁה. אֲמָנָם לֹא הָיוּ
עֲשָׂרִים עַמּוּדֵי צִפּוֹן וְעֲשָׂרִים עַמּוּדֵי
דְּרוֹם מִתְחִילִים אֵלֶּה נִכַּח אֵלֶּה בְּקוֹ
יִשְׂרָאֵל, אֲכַל הִיָּתָה הַתְּחִלָּת הַפָּאָה
בְּאֶמְצָעוֹ לְנוֹי. תורה יא

(יב) וְרַחֵב הַחֲצֵר לַפֶּאֱתָיוֹם קַלְעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה
עֲמֻדֵיהֶם עֲשֵׂה וְאֲדָנֵיהֶם עֲשֵׂה:

(יג) וְרַחֵב הַחֲצֵר לַפֶּאֱת קִדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים
אַמָּה:

כִּי יִבְנוּ לַפֶּאֱת קִדְמָה מִזְרָחָה • פְּנֵי הַמִּזְרָח קְרוֹי 'קִדְמָה',
לְשׁוֹן פְּנִים. 'אַחֲרֵי', לְשׁוֹן אַחֲרֵים. לְפִיכָף, הַמִּזְרָח
קְרוֹי 'קִדְמָה' שֶׁהוּא פְּנִים, וּמַעֲרֵב קְרוֹי 'אַחֲרֵי', כִּמְה
דָּאֵת אִמֶּר: (דְּבָרִים יא) "הֵם הָאֲחֵרוֹן", וְכֵן מַעֲרֵב.
חֲמִשִּׁים אַמָּה • אוֹתָן חֲמִשִּׁים אַמָּה לֹא הָיוּ סְתוּמִים

(יד) וְחֲמִשׁ עֲשָׂרָה אַמָּה קַלְעִים לַכֶּתֶף עֲמֻדֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה וְאֲדָנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה:

כִּי יִבְנוּ עֲמֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה • חֲמִשׁ אַמּוֹת בֵּין עַמּוּד
לְעַמּוּד, בֵּין עַמּוּד שֶׁבְּרֹאשׁ הַדְּרוֹם הָעוֹמֵד בְּמִקְצוֹעַ
הַדְּרוֹמִית מִזְרָחִית עַד עַמּוּד שֶׁהוּא מִן הַג' שֶׁבְּמִזְרָח

(טו) וְלַכֶּתֶף הַשְּׂנִית חֲמִשׁ עֲשָׂרָה קַלְעִים עֲמֻדֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה וְאֲדָנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה:

כִּי יִבְנוּ הַשְּׂנִית חֲמִשׁ עֲשָׂרָה קַלְעִים עֲמֻדֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה וְאֲדָנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה:

(יז) כָּל-עַמּוּדֵי הַחֲצֵר סָבִיב מַחֲשָׁקִים כֶּסֶף וְוִיהֶם
כֶּסֶף וְאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת:

כִּי יִבְנוּ כָּל עַמּוּדֵי הַחֲצֵר סָבִיב וְגו' • לְפִי שְׁלֹא פִּרְשׁ
וְוִין וְחֲשׂוּקִים וְאֲדָנֵי נְחֹשֶׁת אֲלֵא לְצִפּוֹן וְלְדְרוֹם, אֲכַל

(יח) אַרְבֶּי הַחֲצֵר מֵאָה בְּאַמָּה וְרַחֵב • חֲמִשִּׁים
בְּחֲמִשִּׁים וְקִמָּה חֲמִשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מִשְׁזָר וְאֲדָנֵיהֶם
נְחֹשֶׁת:

כִּי יִבְנוּ אַרְבֶּי הַחֲצֵר • הַצִּפּוֹן וְהַדְּרוֹם, שְׁמֵן הַמִּזְרָח
לְמַעֲרֵב מֵאָה בְּאַמָּה. וְרַחֵב חֲמִשִּׁים בְּחֲמִשִּׁים •
חֲצֵר שֶׁבְּמִזְרָח הִיָּתָה מְרַבֶּעַת חֲמִשִּׁים עַל חֲמִשִּׁים,
שֶׁהַמִּשְׁכָּן אָרְכוֹ שְׁלֹשִׁים וְרַחְבּוֹ עֶשֶׂר. הַעֲמִיד מִזְרָח
פֶּתָחוֹ בְּשִׁפְת חֲמִשִּׁים הַחֲצִיזוֹנִים שֶׁל אַרְבֶּי הַחֲצֵר.

כָּלֵם בְּקַלְעִים, לְפִי שֶׁשֵּׁם הַפֶּתַח, אֲלֵא ט"ו אַמָּה
קַלְעִים לְכֶתֶף הַפֶּתַח מִכָּאן וְכֵן לְכֶתֶף הַשְּׂנִית. וְשֶׁאֵר
רַחֵב חֲלָל הַפֶּתַח בֵּינָתִים עֲשָׂרִים אַמָּה, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר:
"וְלִשְׁעַר הַחֲצֵר מִסָּף עֲשָׂרִים אַמָּה", וְלִילוֹן לְמִסָּף כִּנְגֵד
הַפֶּתַח עֲשָׂרִים אַמָּה אַרְבֶּי, כְּרַחֵב הַפֶּתַח.

יִבְנוּ חֲמִשׁ עֲשָׂרִי אַמּוֹן סְרֻדִין לְעִבְרָא
עַמּוּדֵיהֶן תִּלְתָּא וְסִמְכֵיהֶן תִּלְתָּא:

ה' אַמּוֹת, וּמִמֶּנּוּ לְשָׁנֵי חֲמִשׁ אַמּוֹת, וּמִן הַשְּׂנִי לְשָׁלִישִׁי
חֲמִשׁ אַמּוֹת, וְכֵן לְכֶתֶף הַשְּׂנִית, וְאַרְבָּעָה עַמּוּדִים
לְמִסָּף, הָרִי י' עַמּוּדִים לְמִזְרָח כִּנְגֵד י' לְמַעֲרֵב.

טו וְלְעִבְרָא תִנְיָנָא חֲמִשׁ עֲשָׂרִי סְרֻדִין
עַמּוּדֵיהֶן תִּלְתָּא וְסִמְכֵיהֶן תִּלְתָּא:

טז וְלַתְּרַע דִּרְתָּא פֶּרְסָא עֲשָׂרִין אַמּוֹן תְּכֵלֵת
וְאַרְבָּעָה וְצִבְעָה זְהוּרִי וּבֹוֹן שְׁזִיר עוֹבֵד צִיר
עַמּוּדֵיהֶן אַרְבָּעָה וְסִמְכֵיהֶן אַרְבָּעָה:

יז כָּל עַמּוּדֵי דִרְתָּא סָחֹר סָחֹר מִכְּבָשִׁין כֶּסֶף
וְוִיהֶן כֶּסֶף וְסִמְכֵיהֶן נְחֹשֶׁת:

למִזְרָח לְמַעֲרֵב לֹא נֶאֱמַר וְוִין, וְחֲשׂוּקִים וְאֲדָנֵי
נְחֹשֶׁת. לְכָף, כֹּא וְלִמֵּד כֹּאן.

יח אַרְבָּא דִּרְתָּא מֵאָה בְּאַמָּה בְּאַמּוֹן וּפּוֹתֵינָא
חֲמִשִּׁין בְּחֲמִשִּׁין וְרִימָא חֲמִשׁ אַמּוֹן דְּבֹוֹן
שְׁזִיר וְסִמְכֵיהֶן נְחֹשֶׁת:

נִמְצָא, כָּלֵו בְּחֲמִשִּׁים הַפְּנִמִּים, וְכֵלָה אָרְכוֹ לְסוֹף
שְׁלֹשִׁים. נִמְצָאוּ, עֲשָׂרִים אַמָּה רֹחַ לְאַחֲרֵיו בֵּין
הַקַּלְעִים שֶׁבְּמַעֲרֵב לִירֵיעוֹת שֶׁל אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן, וְרַחֵב
הַמִּשְׁכָּן עֶשֶׂר אַמּוֹת בְּאַמָּצֵע רַחֵב הַחֲצֵר. נִמְצָאוּ לוֹ,
עֲשָׂרִים אַמָּה רֹחַ לְצִפּוֹן וְלְדְרוֹם מִן קַלְעֵי הַחֲצֵר

ליריעות המשפן, וכן למערב, וחמשים על חמשים, חצר לפניו (עירובין כג). וקמה חמש אמות - גבה מחצות החצר, והוא רחב הקלעים. ואדניהם

(יט) לכל פלי המשפן בכל עבודתו וכל יתרתו וכל יתרת החצר נחשת: ססס
יט לכל מאני משכנא בכל פלחנה וכל סבוהי וכל סבי דדרתא נחשא: ס ס ס

יודע אם תחובין בארץ, או קשורין ותלויין, וכבדן מכביד שפולי היריעות שלא ינועו ברוח. ואומר אני, ששמן מוכיח עליהם שהם תקועין בארץ, לכך נקראו יתדות, ומקרא זה מסייעני (ישעיה לג) "אהל בל יצען בל יסע יתדותיו לנצח":

~ נקודות משיחות קודש ~

הראשון, האסור של בנית אהל בשבת מן התורה חל ונקא על בנית אהל באפן של 'תחובין'; ואלו לפי הצד השני, די בכך שהאהל חזק ואינו מתנענע ברוח.

(לקוטי שיחות, כרך ו, עמ' 166).

ואינו יודע אם תחובין בארץ או קשורין ותלויין (רש"י כז, יט) לספק זה יש גם נפקא-מינה להלכה. דהנה, מלאכת בנן אסורה בשבת מן התורה רק בבנן של קבע, ומאחר שכל מלאכות שבת נלמדות ממלאכת המשפן, נקבע הגדר של 'בנן קבע' על פי בנן המשפן. ולפי זה: לפי הצד

צ"ו פסוקים, יע"ו סימן. חסלת פרשת תרומה

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנ - רנב

ספורנו

(יט) לכל פלי המשפן בכל עבודתו. הכלים הצריכים לעבודתו, כגון פטיש ומקבות וזולתם הצריכים בשעת הורדה והקמה.

כל עצי השדה, שעתה אינם עושים פירות והם אילני סרק, יעשו פירות, כמאמר רבותינו ז"ל: "עתידים אילני סרק שיעשו פירות", אך בתנאי שיהיה שלום, וכל השייכים לרבי יהוי באחדות.

משיחת יו"ד שבט תשי"א

"אני ישנה - בגלותא, ולבי ער - לתורה ולמצוותיה, שעניין זה יכול להישאר רק בלב, הנה בנוגע למצוות הצדקה נענים בני-ישראל במעשה בפועל.

משיחת יו"ד שבט תשי"א

לוח תהלים

יום ראשון, כ"ח שבט < מפרק קלה עד סוף פרק קלט

יום שני, כ"ט שבט < מפרק קמ עד סוף פרק קמד

יום שלישי, ל' שבט < פרק כ, מפרק קמה עד סוף פרק קנ

יום רביעי, א' אדר < פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט

יום חמישי, ב' אדר < מפרק י עד סוף פרק יז

יום שישי, ג' אדר < מפרק יח עד סוף פרק כב

שבת קודש, ד' אדר < פרק כ, מפרק כג עד סוף פרק כח

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמועתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממוקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

לימוד תניא בכל יום

"המנהג הטוב שנהגו חסידים
(בדורות שלפני זה, וגם בדורנו) -
ללמוד פרק תניא בכל יום (לפני
תפלת הבוקר). וכדאי לפרסם
ולחזק מנהג זה"

(משיחת ש"פ אחרי, מבה"ח אייר תשמ"ט
- התוועדות תשמ"ט ח"ג עמ' 68)

"כיון שלימוד התניא הוא אחד מהשיעורים
ששמענו כמה פעמים אודותו מכ"ק מו"ח
אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע שהוא
מסוגל לכמה ענינים, מהנכון שנוסף על
לימודו תניא כפי שכותב, ילמוד גם כן כפי
שנחלק התניא לימות השנה".

(אגרות קודש, כרך י"ד, אגרת ה'רלט)

תניא יומי

~ יום ראשון כ"ח שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 70, פרק כט אך... עד עמ' לו, בצדיקים.

זקוק האדם לפתיחת הלב שלבו יהיה פתוח לקלוט מה שהמוח
מבין ומושפע ממנו. כשהלב סתום ואינו מסוגל לקלוט - יש
בכך משום הפרעה לעבודת הלב שבתפילה. וְגַם לַפְעָמִים לֹא
יִכָּל לְהִלָּחֵם עִם הַיֵּצֶר, לְקַדֵּשׁ אֶת עַצְמוֹ בַּמִּתָּר לֹא, מִפְּנֵי
בְּבִדּוּת שְׁבִלָּה. - כפי

שלמדנו בפרק כ"ו, חלק
מעבודתו של ה"בינוני",
הוא לקדש את עצמו
בדברים המותרים: לא
לעשות את מה שהוא
מתאוה לעשות, כמו:
להימנע מלאכול -
כשהוא רוצה לאכול,
וכדומה. דבר זה בא בדרך
של מלחמה - על האדם
להלחם עם היצר הרע

שרוצה שהאדם יספק את תאוותיו בכל דבר. וכשהלב נמצא
במצב של טמטום וכבדות - אין הוא מסוגל לנהל מלחמה זו
עם היצר הרע. וְזֹאת הִיא עֲצָה הַיְעוּצָה בְּזֵהֶר הַקָּדוֹשׁ,
דְּאָמַר רַב מְתִיבְתָּא, בְּגִין עֲדָן: - שאמר ראש הישיבה בגן
עדן, "אֵעָא דְלֵא סְלִיק בֵּיה נְהוּרָא - מְבַטְשִׁין לִיה כּו',
- בול עץ שאין האש אוזחת בו - מבטשים אותו, מכים בו
ומפרידים אותו לחתיכות. כדי להדליק בול עץ שאין האש
נאחזת בו - אין מן הצורך להוסיף אש חזקה יותר, אלא אפשר

פָּרָק כַּט. בפרקים הקודמים, העלה רבנו הזקן שורה של
עצות, כיצד להשתחרר מעצבות, שיש בה משום הפרעה
לעבודת ה'. בפרק שאנו עומדים ללמוד, מורה רבנו הזקן כיצד
להשתחרר מהפרעה אחרת בעבודת ה', והיא - טמטום הלב,
שלעתים קורה שלבו של

אדם סתום ואינו בר-
הרגשה, ולכן אין הוא
מסוגל לקלוט את אור
ה"שכל" הפועל להשפיע
על הלב, שיגיע בתפילתו
לאהבת ה' וליראת ה'.

אֵךְ עוֹד אַחַת צָרִיךְ
לְשִׁית עֲצוֹת - לחפש
עצות, בְּנִפְשׁוֹת
ה' בִּינּוּנִים, - בנפשות
אלה שהם במדרגת

ה"בינוני" אֲשֶׁר לַפְעָמִים וְעֵתִים רַבִּים יֵשׁ לָהֶם טְמָמוֹם
הֵלֶב שֶׁנִּעְשָׂה - הלב, בְּאֵכָה, וְלֹא יָכוֹל לְפָתַח לְבֹ בְּשׁוֹם
אִפֵּן לְעִבּוּדָה שְׁבִלָּה זֶה תִּפְלָה, - כפי שמפרשים בתורת
החסידות, הכוונה היא, שהתפילה היא עבודה בתוך הלב ועם
הלב; העבודה בתוך הלב - היינו: שמה שהאדם מבין במוחו,
יאייר בלבו; ומגמתה של עבודה זו היא, להשפיע על הלב
לשנות את רגשותיו לטובה, שבמקום תאוות הלב לדברים
גופניים - תהיינה לו אהבת ה' ויראת ה'. ברם, לעבודה זו,

1. ספרי, רש"י דברים יא, יג. 2. חלק ג קסח, א.

להכין את העץ שהאש תשלוט בו, וזאת – על-ידי שמפרידים אותו לחתיכות קטנות ודקות. כך גם – ממשיך ב"זוהר": **גוּפָא דְלֹא סָלִיק בֵּיהּ נְהוּרָא דְנִשְׁמָתָא – מְכַשְׁשִׁין לֵיהּ בּוֹ**. – גוף שלא נקלט בו האש והאור של הנשמה – מבטשים אותו.

אז – מסיים ה"זוהר" נעשה הגוף ראוי לקליטת "נהורא דנשמא" (אור הנשמה). **פְּרוּשׁ "נְהוּרָא דְנִשְׁמָתָא"**, – משמעות "נהורא דנשמא" – אור הנשמה – (שאינו מאיר בגוף), **שְׁאוּר הַנִּשְׁמָה וְהַשְׁכָּל אֵינוֹ מְאִיר כָּל־כֵּךְ לְמַשֵּׁל עַל חֲמִירוֹת שְׂבָבוֹתָא**. – שכן, על ה"שכל" של הנשמה, לשלוט בחומריות הגוף ולזככה. ואילו בנידון דידן (בעניינו) אין אור הנשמה והשכל משיעיים על החומריות. **וְאִם שְׂמִינִין וּמִתְבַּנֵּין בְּשִׁבְלוֹ בְּגִדְלָתָא ה' – כְּלוּמַר:** ב"התבוננות" לא חסר לו כלום, ובכל זאת, **אֵינוֹ**

נִתְפָּס וְנִדְבָק בְּמַחוֹ בְּלִיכָךְ – הבנה זו אינה נתפסת ונדבקת כל-כך במוחו, **שְׂיֻכָּל לְמַשֵּׁל עַל חֲמִירוֹת הַלֵּב**, – וזאת, **מִחֲמַת חֲמִירוֹתָן וְנִסְוֹתָן**. – של המוח והלב. **וְהִסְפָּה – לֵכֵךְ, הִיא גִּסּוֹת הַקְּלִיפָה, שְׂמִינִיָּה אֶת עֲצָמָה עַל אֹר קִדְשֵׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית**, – הנפש הבהמית, שהיא נפש של קליפה, מגביהה את עצמה בחומריותה, כנגד אור הקדושה של הנפש האלקית, **וּמִסְתַּתֶּרֶת וּמַחְשִׁיכָה אֹרְהָ**. – את אור הקדושה של הנפש האלקית. כשם שבמשל, כשאין האש נאחזת בבול העץ, לא נדרש דוקא להוסיף יותר אש, אלא מפרידים את בול העץ לחתיכות קטנות, שתהינה מסוגלות להידלק – כך גם בנמשל, לא נדרשת התבוננות גדולה ועמוקה יותר בגדולת ה', אלא יש לשבור את חומריות הקליפה, כדי שהאדם יהיה ראוי לקלוט בתוכו את אור הקדושה של הנפש

ליקוטי אמרים

דְּנִשְׁמָתָא שְׁאוּר הַנִּשְׁמָה וְהַשְׁכָּל אֵינוֹ מְאִיר כָּל־כֵּךְ לְמַשֵּׁל עַל חֲמִירוֹת שְׂבָבוֹתָא. ואף שמבין ומתבונן בשכלו בגדולת ה' אינו נתפס ונדבק במוחו כל כך שיוכל למשול על חומריו' הלב מחמת חומריותו וגסותו והסיבה היא גסות הקליפה שמגביה עצמה על אור קדושת נפש האלהית ומסתרת ומחשיכה אורה. ולזאת צריך לבטשה ולהשפילה לעפר דהיינו לקבוע עתים להשפיל עצמו להיות נבזה בעיניו נמאס ככתוב ולב נשבר רוח נשברה היא ה"א שהיא היא האדם עצמו בבינונים שנפש החיונית המוחה הגוף היא בתקפה כתולדתה בלבו נמצא היא היא האדם עצמו. ועל נפש האלהית שבו נאמר נשמה שנתת בי טהורה היא שנתת בי דייקא מכלל שהאדם עצמו איננו הנשמה הטהורה כי אם בצדיקים שבהם הוא להפך שנשמה הטהורה שהיא נפש האלהית הוא האדם וגופם נקרא בשר אדם. וכמאמר הלל הזקן לתלמידיו כשהיה הולך לאכול היה אומר שהוא הולך לגמול חסד עם העלובה ועניה הוא גופו כי כמו זר נחשב אצלו ולכן אמר שהוא

האלקית. ולזאת – ולכן, **צָרִיךְ לְבַטְשָׁה וּלְהַשְׁפִּילָה לְעַפְרָא דְּהֵינּוּ לְקַבֵּעַ עֵתִים לְהַשְׁפִּיל אֶת עֲצָמוֹ**, – לעשות "חשבונות" שישפיעו על השפלתו, **לְהִיּוֹת "נִבְזָה בְּעֵינָיו נִמְאָס" כְּכַתוּב, וְ"לֵב נִשְׁבָּר" – "רוּחַ נִשְׁבָּרָה" הִיא הַסְטָרָא־אַחֲרָא**, – על-ידי ההשפלה נשברת רוח ה"סטרא אחרא", **שְׁהִיא הִיא הָאָדָם עֲצָמוֹ בְּ"בִינּוֹנִים"**, – הנפש הבהמית של הקליפה, היא האדם עצמו שמדריגתם היא מדריגת ה"בינוני", **שְׂנִפְשׁ הַחִיוֹנִית הַמְּחִיָּה – אֶת הַגּוֹף, הִיא בְּתַקְפָּה כְּתוּלְדָתָה בְּלָבָא**, – של ה"בינוני", **נִמְצָא הִיא – הַנֶּפֶשׁ שֶׁמֶן הַקְּלִיפָה, הִיא הָאָדָם עֲצָמוֹ**. – ב"בינוני". וכשהוא שובר את עצמו, הוא שובר בכך את ה"סטרא אחרא". **וְעַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שְׂבוּ, נֹאמְרָא: "נִשְׁמָה שְׁנַתָּה בִּי מְהוּרָה הִיא"**,

"שְׁנַתָּה בִּי" דִּיקָא, – כי, דוקא, **מִכְּלָל – סִימָן, שְׁהָאָדָם עֲצָמוֹ אֵינוֹנִי הַנִּשְׁמָה הַמְּהוּרָה**, – שהרי, אז לא היה אומר "שנתת בי". בשעה שהאדם אומר "שנתת בי", אומרים זאת נפשו וגופו, כי הגוף כשלעצמו איננו אדם שיוכל לומר. משמעות הדברים היא שהאדם עצמו הוא הנפש הבהמית המחיה את הגוף, והיא אומרת על הנפש האלקית "שנתת בי". **כִּי־אֵם בְּצַדִּיקִים**, – בהם, אין הנפש הבהמית – האדם עצמו; **שְׂפָהָם הוּא לְהַפָּךְ, שְׂ"נִשְׁמָה הַמְּהוּרָה" שְׁהִיא נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית – הוּא הָאָדָם**, – שכן, כל חיותם באה מהנפש האלקית בלבד, גם הגוף חי מהנפש האלקית, **וְגוֹפָם נִקְרָא "בֶּשֶׁר אָדָם"**, – טפל לאדם עצמו. **וּכְמֹאמְרֵי הַלֵּל הַזֶּקֶן לְתַלְמִידָיו, בְּשִׁתִּי הוֹלֵךְ לְאֹכֵל, הִנֵּה אֹמֵר שְׂהוּא הוֹלֵךְ לְגַמֵּל חֶסֶד עִם הָעֵלוּבָה וְעֵנִיָּה – הוּא גּוֹפּוֹ, בִּי –**

3. מפי זקני החסידים שמענו: אף שמתחילת הפרק אמר רבנו הזקן, שהטמטום הוא בלב בלבד, ואילו כאן הוא מסיים, מחמת חומריותו וגסותו, שזה מזיק לחומריות ולגסות של שניהם, של הלב והמוח? אלא ממה שהלב אינו כמו שצריך להיות, הוכחה שגם במוח לא נתקבלה ההתבוננות כראוי. אם המוח מקבל את ההתבוננות כראוי, מן ההכרח שזה ישפיע על הלב. כפי הכלל הידוע, ששכל ומדות הם "עילה ועלול", סיבה ומסובב, וכשהסיבה קיימת בא המסובב בדרך ממילא. ולכן – אם אין ביכולת השכל להשפיע על הלב, מן ההכרח לומר, שהשכל אינו מאיר כראוי במוח עצמו, וזה נובע מחומריות וגסות המוח. על דברים אלה – העיר ב"ק אדמו"ר שליט"א: "א"כ למה לא אמר גם ב"פ ע"ד המוח? – אולי התירוץ על ה"נ"ל ב"פ קאי בבינונים, ובינוני תמיד מוחו ברשותו כ' (ענין פ"י)". משא"כ כאן מפרש הזוהר, ובזוהר פשיטא דמדבר גם ברשעים (אף – שגם בבינונים קאי, שלכן הביאו בנדר"ז)". 4. תהלים טו, ד. 5. תהלים נא, יט: רוח נשברה לב נשבר. 6. ברכות השחר: ברכות ס, ב. 7. שמות ל, לב. 8. ויקרא רבה לר, ג.

הגוף, כמו זר נחשב אצלו, ולכן אמר שהוא גומל מחיה – את גופו ובשרו, שהרע שהיה בנפש החיונית המלבשת בדמו ובשרו – נתהפך לטוב, ונכלל בקדשת נפש האלהית ממש, בצדיקים. – הנפש האלקית היא האדם עצמו בצדיקים.

הגוף, כמו זר נחשב אצלו, ולכן אמר שהוא גומל מחיה – את גופו ובשרו, שהרע שהיה בנפש החיונית המלוכשת בדמו ובשרו נתהפך לטוב ונכלל בקדושת נפש האלהית ממש בצדיקים.

~ יום שני כ"ט שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לו, אבל בבינוני... עד עמ' 72, נגרי תמיד.

אבל ב'בינוני', מאחר שמהותה ועצמותה של נפש החיונית הבהמית שמסמטרא אחרא, המלבשת בדמו ובשרו, לא נתהפך לטוב – הרי היא היא – הנפש הבהמית שמן הקליפה, האדם עצמו. – וכשדאם שובר את עצמו, הוא שובר בכך את ה"סטרא אחרא".

אבל ב'בינוני', מאחר שמהותה ועצמותה של נפש החיונית הבהמית שמסמטרא אחרא, המלבשת בדמו ובשרו, לא נתהפך לטוב – הרי היא היא – הנפש הבהמית שמן הקליפה, האדם עצמו. – וכשדאם שובר את עצמו, הוא שובר בכך את ה"סטרא אחרא".

ליקוטי אמרים

אבל בבינוני מאחר שמהותה ועצמותה של נפש החיונית הבהמית שמס"א המלוכשת בדמו ובשרו לא נתהפך לטוב הרי היא היא האדם עצמו וא"כ הוא רחוק מה' בתכלית הריחוק שהרי כח המתאווה שבנפשו הבהמית יכול ג"כ להתאוות לדברי' האסורים שהם נגד רצונו ית' אף שאינו מתאוה לעשותם בפועל ממש ח"ו רק שאינם מאוסים אצלו באמת כבצדיקים כמש"ל [פ' יב]. ובוה הוא גרוע ומשוקץ ומתועב יותר מבעלי חיים הטמאים ושקצים ורמשים כנ"ל וכמ"ש ואנכי תולעת ולא איש וגו' [וגם כשמתגברת בו נפשו האלהית לעורר האהבה לה' בשעת התפלה אינה באמת לאמיתו לגמרי מאחר שחולפת ועוברת אחר התפלה כנ"ל ספי"ג] ובפרט כשיזכור טומאת נפשו בחטאת האלהית, לעורר האהבה לה' בשעת התפלה – אינה באמת לאמיתו לגמרי, מאחר שחולפת ועוברת אחר התפלה, בנזכר לעיל סוף פרק יג]. – "אמת" היא רק כשהיא נשארת לחמיד, ועל כך נאמר: "שפת אמת תכון לעד"¹⁰. ואילו, אם היא מתקיימת לזמן קצוב בלבד – אין זו האמת האמיתית לגמרי. אף שבאותו פרק הוסבר, שב'בינוני', מאחר שביכולתו לעורר בתוכו תמיד את האהבה לה' מחדש – גם זה נקרא "שפת אמת תכון לעד", הרי זו רק האמת לאמיתו "שלהם" (של הבינונים), אבל אין זו האמת האמיתית לגמרי. כשעל ה"בינוני" להגיע ל"לב נשבר", עליו לעשות את חשבון נפשו, שאכן אין זו האמת האמיתית לגמרי, מאחר

להלן, עושה רבנו הזקן חשבוננו של ה"בינוני", כיצד יגיע ללב נשבר – מעובדה זו עצמה, שהאדם שבו הוא מ"סטרא אחרא": ואם כן – אם ה"אדם" שבו הוא מהנפש של "סטרא אחרא", הוא רחוק מה' בתכלית הריחוק, שהרי כח המתאווה שבנפשו הבהמית, יכול גם כן להתאוות לדברים האסורים שהם נגד רצונו יתברך, אף שאינו מתאוה לעשותם בפועל ממש חס"ו ושלום, רק שאינם מאוסים אצלו באמת, כבצדיקים, – בצדיקים מאוסים באמת הדברים שהם נגד רצונו של הקב"ה, ואילו ב'בינוני' אין הם מאוסים ויתכן שגם יתאוה להם, כמו שנתבאר לעיל [פרק יב]. – שה"בינוני" לאחר תפילתו, כשהבית ה' איננה בהתגלות בלבד, יתכן שיתאוה לכל הדברים הגשמיים שבעולם הזה, גם בהיתר וגם באיסור. אלא, כפי שמוסבר שם, התאוה לדבר של איסור אינה גדולה כל כך שירצה לממש בפועל, הוא נכשל רק בהרהורי עבירה. וכן – בהתאוותו לדברים שהם נגד רצונו של הקב"ה, הוא גרוע ומשוקץ ומתועב יותר מבעלי חיים

9. תהלים כב, י. 10. משלי יב, יט.

נדרש אז ממנו שהתשובה על אותו ענין תהיה גדולה יותר מאשר במקום ובזמן שעליו להיאבק יותר באותם נסיונות, בידוע ליודעים. – לכן, יתכן שהתשובה שעשה אי פעם, לא יהיה די בה למצב בו הוא נמצא כיום, והיום נדרשת ממנו תשובה גדולה יותר;

ולכן עכשיו בשעה זו, שרואה בעצמו "דלא סליק ביה נהורא דנשמתא", – שאור הנשמה אינו "נתפס" בו, מפלל – סימן, שחיים לא נתקבלה תשובתו, ועונותיו מבדילים, – בינו לבין אביו שבשמים, ואינם מאפשרים לאור הנשמה להאיר בו, אז

שרוצים להעלותו לתשובה עלאה יותר, – לתשובה עליונה יותר, מעמקא דלכא יותר. – מעומק עמוק יותר שבלב, מאשר התשובה הקודמת. כלומר: לא שהיום אין תשובתו מקובלת, אדרבה, מלמעלה רוצים לקרב אותו ולהביאו לדרגה עליונה יותר של תשובה, ולכן מערימים לפניו סיבות והפרעות בעבודת ה', כדי לעורר בו כוחות עמוקים יותר ולהביאו לתשובה עליונה יותר. ולכן אמר דוד¹³: "ותפאתי נגדי תמיד"¹⁴.

שאהבתו לה' חולפת ועוברת אחרי התפילה. ובפרט בשנינו, וממאת נפשו בחמאת נעורים, והפגם שעשה בעליונים, – שם שורש נפשו, ואף שכיום אין הוא שייך לאותם חטאים, אלה התרחשו אצלו לפני שנעשה "בינוני" – אומר על כך רבנו

הזקן: וישם – בעולמות העליונים, הוא למעלה מהזמן, וכאלו פגם ונמא חיום חסד ושלום ממש. ואף שגבר עשה תשובה נכונה, – על חטאיו, ותשובה הרי מסירה את הפגם, הרי עקר התשובה בלב, – שהחטא העמוקה בלב על העבירה – מסירה את הפגם, והלב יש בו

בחינות ומדרגות רבות, – כפי הידוע¹⁵ על מה שנאמר¹²: "ממעמקים קראתיך" – שבלב האדם ישנו עומק לפניו מן העומק, והכל – תלוי לפי מה שהוא אדם, – בשעה שאדם נמצא במדרגה עליונה יותר – נדרשת ממנו תשובה גדולה יותר וחרטה עמוקה יותר בלב, ולפי הזמן והמקום, – שבזמן מסויים ובמקום מסויים אפשר שתידרש ממנו תשובה עמוקה יותר מאשר במקום ובזמן אחר, למשל: אם באותו זמן ובאותו מקום קיימים לפניו פחות נסיונות בענין מסויים –

~ יום שלישי ל' שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 72, וגם מי שהוא נקי... עד עמ' לו, באריכות.

וגם מי שהוא נקי מחמאת נעורים החמורים – הרי כדי להגיע ל"לב נשבר", ישם אל לבו לקיים מאמר זהר הקדוש¹⁵, להיות

מ"מארי דחשבתא", – מבעלי החשבון, כמו שבעל עסק עורך חשבון רווחיו והפסדיו, שחשבון זה נוגע לו ביותר; לא כמו שכיר, שהדבר אינו נוגע לו כל כך, דהיינו, לעשות חשבון עם נפשו, מכל המחשבות

והדיבורים והמעשים שחלפו ועברו מיום היותו עד היום הזה, אם היו כלם מצד הקדשה, או מצד הטמאה רחמנא-לצלן, דהיינו –

ליקוטי אמרים

וגם מי שהוא נקי מחמאות נעורים החמורים ישם אל לבו לקיים מאמר זה"ק להיות ממארי דחושבתא דהיינו לעשו' חשבון עם נפשו מכל המחשבות והדיבורים והמעשים שחלפו ועברו מיום היותו עד היום הזה אם היו כולם מצד הקדושה או מצד הטומאה ר"ל דהיינו כל המחשבות והדיבורים והמעשים אשר לא לה' המה ולרצונו

להיות מ"מארי דחשבתא", – מבעלי החשבון, כמו שבעל עסק עורך חשבון רווחיו והפסדיו, שחשבון זה נוגע לו ביותר; לא כמו שכיר, שהדבר אינו נוגע לו כל כך, דהיינו, לעשות חשבון עם נפשו, מכל המחשבות

11. לקוטי תורה דברים מה, ד. 12. תהלים קל, א. 13. תהלים נא, ה. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והנה לכאורה זהו פלא – שאין דבר (עוון) המבדיל, ובכ"ז לא יאה סליק נהורא דנשמתא בהגוף. ולכן מכריח זה מהכתוב ולכן אמר דוד וחטאתי נגדי תמיד, גם לאחר שאמר ולבי חלל – שאין לו יצה"ר רע ועון – מדר' צדיק, כדלעיל פ"א – וא"כ מדוע צריך תמיד להיות אצלו בזכרון ולעמוד לנגדו מה שהוא חטא פעם? ומוכרח לומר שזהו בשביל עלי' במדר' הטוב עצמו, תשו"ע יותר כו". 15. ראה זה"ק קצח, א.

שבסיכומו ימצא שלא כולם היו מצד הקדושה. ואם הם לא היו מצד הקדושה – הרי שהם היו מצד ה"סטרא אחרא". הרי – שהוא היה אז "מרכבה" לטומאה ול"סטרא אחרא". עוד ישים אל לבו, – כדי להגיע ל"לב נשבר", רב חלומותיו –

שכן, יותר ממה שאדם יכול ללמוד על מצבו האמיתי מהזמן שהוא ער – הוא יכול ללמוד אותו מחלומותיו בשעת השינה, שהם הכל ורעות רוח¹⁷, – וכל כך למה? משום שאין נפשו עולה למעלה, – בשעת השינה, וכמו שכתוב¹⁸: "מי יעלה בחר ה', נקי כפים וגו'", – ואילו, מי שאינו נקי כפים וכו', אין נפשו עולה למעלה בשעת השינה. מי שנפשו עולה

למעלה בשעת השינה – חלומותיו נעלים יותר; מגלים לו והוא רואה ענינים שלמעלה, היינו עניני תורה וקדושה. ואילו חלומותיו הוא הם הבל ורעות רוח. ו"אינון סטריין בישין, אתין ומתדבקין ביה" – ואותם צדדים רעים באים ומתדבקים בו, ומודיעין ליה בחלמא מלין דעלמא וכו', – ומודיעים לו בחלום דברי חולין וכדומה, ולומנין דחיכין ביה ואחזיאו ליה מלי שקר – ולפעמים הם צוחקים ממנו ומראים לו דברי שקר, וצערין ליה בחלמיה כו", – ומצערים אותו בחלום, וכפי שמסיים שם ב"זוהר", אפשרי הדבר שגם יטמאו אותו רחמנא ליצלן, אלא שכאן הרי מדובר אודות "בינוני", שבו לא שייך דבר זה, כמו שכתוב בזהר ויקרא [דף כה עמוד א ועמוד ב], עין שם באריכות. – הרי שמחלומותיו הוא יכול ללמוד על מצבו האמיתי, ועל-ידיה – יבוא ל"לב נשבר" – אף שאין ביכלתו למצוא בעצמו עבירות חמורות – גם לא בעבר. ועליו להגיע ל"לב נשבר", כדי לשבור את רוח ה"סטרא אחרא" שבו, המגביהה עצמה לעומת אור הקדושה של נפשו האלקית, ואינה נותנת לאור הנשמה להאיר בגופו.

ומעשים אלה לשם ענינים של קדושה – הרי הם מצד הטומאה. שזהו פרוש לשון "סטרא אחרא", כנזכר לעיל [בפרק ו]. – שמשמעות הביטוי "סטרא אחרא" היא – צד אחר, לא צד הקדושה: אם המחשבות שהוא חושב, הדיבורים

שהוא מדבר והמעשים שהוא עושה, אין בהם ענין של קדושה – הרי הם צד הטומאה והקליפה, (גם אם אינם עבירות ממש). ומודעת זאת, – וידוע הדבר, כי כל עת שהאדם מחשב – חושב, מחשבות קדושות – נעשה מרכבה בעת זו להיכלות הטומאה שמהן מושפעות רעות וכן בדבור ומעשה. עוד ישים אל לבו רוב חלומותיו שהם הבל ורעות רוח משום שאין נפשו עולה למעלה וכמ"ש מי יעלה בחר ה' נקי כפים וגו' ואינון סטריין בישין אתין ומתדבקין ביה ומודיעין ליה בחלמא מלין דעלמא וכו' ולומנין דחיכין ביה ואחזיאו ליה מלי שקר וצערין ליה בחלמיה כו' כמ"ש בזהר ויקרא [ד' כ"ה ע"א וע"ב] ע"ש באריכות.

שיש להן זיקה לאהבת ה', הוא מקבל אז השפעה מ"היכל האהבה" שלמעלה; כשהוא חושב מחשבות שיש להן שייכות ליראת ה', הוא מקבל אז השפעה מ"היכל היראה" שלמעלה, וכך הלאה; וכן להפך – כשהוא חושב מחשבות שלא מן הקדושה, נעשה מרכבה טמאה בעת זו להיכלות הטמאה, שמהן מושפעות – ומקבלות חיות, כל מחשבות רעות, וכן בדבור ומעשה. – שבשעה שהוא מדבר או עושה מעשים של קדושה, הוא נעשה "מרכבה" ומקבל השפעה וחיות מהיכלות הקדושה. כך גם להפך, כשהוא מדבר או עושה מעשים של "סטרא אחרא", הוא נעשה "מרכבה" להיכלות הטומאה. כבר הוסבר בפרקים הקודמים¹⁶, שהמושג "מרכבה" משמעו, כמו מרכבה שנתונה כל כולה לרצונו של הרוכב עליה, כך גם כשרוצים לומר על מישו שהוא מסור כולו ובטל לקדושה – אומרים שהוא "מרכבה" לקדושה. וכך גם בצד ההפכי. על כל פנים, הרי גם כשאנו מוצא עבירות בעצמו, הוא בכל זאת יכול להגיע ל"לב נשבר", על-ידי שיעשה חשבון נפשו מכל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו,

16. ראה לעיל פרק כג. 17. ראה לעיל פרק ו. 18. תהלים כד, גיד.

~ יום רביעי א' אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לו, והנה כל מה... עד עמ' 74, כל העבודה.

שהתיבות ככל... ז"ל הם מאמר המוסגר. לומר לו אתה הרע באמת ורשע באמת כו' [דלא (כבשרשו) הזונה בסוף הפרק – וזה מוכרח להצלחת הביטוש]. עד מתי תסתיר לפני²² אור איך-סוף ברוך-הוא, הממלא כל עלמין, – הממלא את כל העולמות, אין הוא מתכוון כאן לבחינת "ממלא כל עלמין", כמו במקומות אחרים, אלא –

אור איך-סוף הנמצא בכל העולמות, היה הנה ויהיה בשוה, גם במקום זה שאני עליו, כמו שהיה אור איך-סוף ברוך-הוא לבדו קדם שנברא העולם, בלי שום שינוי, כמו שכתוב²³: "אני ה' לא שנית", – שאין בו, כביכול, שום שינוי מלפני בריאת העולם ועד לאחרי בריאת העולם, כי הוא – אור איך-סוף, למעלה מהזמן וכו', – הרי שלא שייך בו שינוי הנובע מהזמן, מלפני הבריאה ללאחרי הבריאה, ואף – היצר הרע, מנגד וכו' מכחיש האמת הנראת

לעינים, דכלא קמיה בלא ממש באמת, – שהכל לגבי הקב"ה – כאפס ממש באמת, בבחינת ראיה חושית. – דבר שיכולים לראות אותו במוחש, שבמחשבות האמורות, של רעש ורוגז על הנפש הבהמית והיצר הרע, יצליח להשפיל אותה מגבהותה כנגד אור הקדושה של הנפש האלקית, וייקלט בו אור הנשמה. והנה, על-ידיה – שיגיע לשפלות ול"לב נשבר" – שבוה את רוח ה"סטרא אחרא", יועיל לנפשו האלהית, להאיר עיניה באמת, – לראות, יחוד אור איך-סוף – ההתאחדות של אור איך-סוף שהוא יחיד ומיוחד, אחרי הבריאה כמו לפני הבריאה – תראה זאת הנפש האלקית, בראיה חושית, – כאילו ראה זאת בעיניו ממש,

והנה, כל מה שיאריך בענינים אלו במחשבתו וגם בעיונו בספרים, – הדנים בענינים הגורמים "לב נשבר", להיות לבו נשבר בקרבו, ו"נבזה בעיניו נמאס" בכתוב, בתכלית המאוס, ולמאס חייו ממש – שחייו נמאסים עליו בחשבו על מצבו הרוחני, חרי בזה ממש ומבה הסטרא-אחרא

ומשפילה לעפר, ומורידה מגדלתה ונסות רוחה ונבהותה, שמגביה את עצמה על אור קדשת נפש האלהית להחשיך אותה. – של הנפש האלקית. שכן כאמור, ב"בינוני", האדם שבו, הוא הנפש הבהמית שמן הקליפה; ועל-ידי שלבו נשבר בקרבו, נשברת ה"סטרא אחרא". ברם, עד כאן דובר על השפלת ה"סטרא אחרא" באמצעות "חשבונות", על-ידי שהוא יסבור את עצמו ויגיע ל"לב נשבר". להלן יוסבר אופן עבודה של השפלת ה"סטרא אחרא", על-ידי שירעים על נפשו הבהמית ויצרו הרע, מבלי להיכנס לחשבונות על מעמדו ומצבו. וגם ירעים עליה – על ה"סטרא אחרא", בקול רעש ורגז להשפילה, במאמר רבותינו ז"ל¹⁹: "לעולם ירגזו אדם ויצרמו על יצר-הרע, שנאמר²⁰: רגזו וגו'", – ואל תחטאו. דהינו לרגז על נפש הבהמית, שהיא יצרו הרע, בקול רעש ורגז במחשבתו, לומר לו: – ליצר הרע: אתה רע ורשע ומשקין ומתעב ומנוול וכו', בכל השמות שקראו לו – ליצר הרע²¹, חכמינו ז"ל, באמת – שהאמת היא אכן כך, כמו כל השמות שקראו חכמינו ז"ל ליצר הרע. כ"ק רבינו עומד על המלה "באמת" ושואל: "לפ"ז צ"ע מאי קמ"ל? ואומר: "כנראה הפי"

ליקוטי אמרים

והנה כל מה

שיאריך בענינים אלו במחשבתו וגם בעיונו בספרים להיות לבו נשבר בקרבו ונבזה בעיניו נמאס ככתוב בתכלית המיאוס ולמאס חייו ממש הרי בזה ממש ומבזה הם"א ומשפילה לעפר ומורידה מגדולתה וגסות רוחה וגבהותה שמגביה את עצמה על אור קדושת נפש האלהית להחשיך אותה. וגם ירעים עליה בקול רעש ורגז להשפילה כמאמר רז"ל לעולם ירגזו אדם ויצ"ט על יצר"ר שנאמר רגזו וגו' דהינו לרגזו על נפש הבהמית שהיא יצרו הרע בקול רעש ורגזו במחשבתו לומר לו אתה רע ורשע ומשוקין ומתועב ומנוול וכו' ככל השמות שקראו לו חכמינו ז"ל באמת עד מתי תסתיר לפני אור א"ס ב"ה הממלא כל עלמין היה הנה ויהיה בשוה גם במקום זה שאני עליו כמו שהיה אור א"ס ב"ה לבדו קודם שנברא העולם בלי שום שינוי כמו"ש אני ה' לא שנית כי הוא למעלה מהזמן וכו' ואתה מנוול וכו' מכחיש האמת הנראה לעינים דכולא קמיה כלא ממש באמת בבחי' ראייה חושית. והנה על ידי זה יועיל לנפשו האלהית להאיר עיניה באמת יחוד אור אין סוף בראיה חושית ולא בחי'

על נפשו הבהמית ויצרו הרע, מבלי להיכנס לחשבונות על מעמדו ומצבו. וגם ירעים עליה – על ה"סטרא אחרא", בקול רעש ורגז להשפילה, במאמר רבותינו ז"ל¹⁹: "לעולם ירגזו אדם ויצרמו על יצר-הרע, שנאמר²⁰: רגזו וגו'", – ואל תחטאו. דהינו לרגז על נפש הבהמית, שהיא יצרו הרע, בקול רעש ורגז במחשבתו, לומר לו: – ליצר הרע: אתה רע ורשע ומשקין ומתעב ומנוול וכו', בכל השמות שקראו לו – ליצר הרע²¹, חכמינו ז"ל, באמת – שהאמת היא אכן כך, כמו כל השמות שקראו חכמינו ז"ל ליצר הרע. כ"ק רבינו עומד על המלה "באמת" ושואל: "לפ"ז צ"ע מאי קמ"ל? ואומר: "כנראה הפי"

19. ברכות ה, א. 20. תהלים ד, ה. 21. ראה קידושין ל, א. 22. לפני – ל' בחיריק, פ' בשבא, נ' בצירי – כך אמר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע במאמר "שופטים ושטרים" בשנת תרצ"ט. 23. מלאכי ג, ו.

שְׁזוּהוּ שְׂרֵשׁ כָּל הָעִבּוּרָה. – שכן, ההבנה משפיעה על הרצון והתשוקה לאלקות בלבד, ואילו ההכרה באלקות בצורה של ראייה חושיית – משפיעה להתבטלות ולהתמסרות

אמרים

ג' במ"א שְׁזוּהוּ שְׂרֵשׁ כָּל שֶׁהוּא לְמַעַל מֵרָצוֹן וְתִשְׁוָקָה.

וְלֹא בְּחִינַת שְׁמִיעָה וְהִבְנָה לְבָדָה, – כלומר: ענין האחדות, מה שאור אין־סוף יחיד ומיוחד, יהיה מקובל עליו באותה מדת אמת, כאילו ראה זאת ממש בעיניו, ולא מתוך הבנת שכלו בלבד, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאר בְּמָקוֹם אַחֵר, הַעֲבוּדָה

ליקוטי אמרים

~ יום חמישי ב' אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 74, והמעם לפי שבאמת... עד עמ' לח, בזה"ק:

קְדֻשַׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שְׂבָאָדָם, נִתֵּן לָהּ תְּקֻדָּשׁ-בְּרוּךְ
הוא רְשׁוּת ויְכֻלֹּת לְהַגְבִּיהַ עֲצָמָה בְּנִדְהָ, — כִּנְגֹד קִדּוּשַׁת
הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית, וְזֹאת — בְּיָדֵי שְׂבָאָדָם וְתַעֲזֹרֵר לְהַתְּגַבֵּר
עָלֶיהָ, — עַל ה"סְטְרָא אַחְרָא", לְהַשְׁפִּילָה עַל-יָדֵי שְׁפִלּוֹת
וּנְמִיכַת רוּחוֹ, וְ"נִבְזָה בְּעֵינָיו נִמָּא". — שְׁעַל-
יְדֵיכָךְ הוּא מְשַׁפֵּל
וּמִמָּאס אֶת ה"סְטְרָא
אַחְרָא". וּבְאַתְּעֻדָּתָא
דְּלִתָּא — עַל-יְדֵי
הַתַּעֲזֹרֵרוֹת לְמַטָּה,
שֶׁהָאָדָם מֵתַעֲזֹרֵר לְהַשְׁפִּיל
אֶת ה"סְטְרָא אַחְרָא",
אַתְּעֻדָּתָא דְּלִעִילָא, —
מִתַּהוּוֹה הַתַּעֲזֹרֵרוֹת גַּם
לְמַעַלָּה לְהוֹרִיד וּלְהַשְׁפִּיל
אֶת ה"סְטְרָא אַחְרָא",
לְקַיֵּם מַה שְׂנֵאֲמַר²⁶:
"מִשֶּׁם אוֹרִידָךְ, נָאִם
ה'", — אֶת ה"סְטְרָא
אַחְרָא" הַמְּנַסָּה לְהַגְבִּיהַ
אֶת עֲצָמָה וּלְהַסְתִּיר עַל
אֱלֻקוֹת וְקִדּוּשָׁה; דְּחִינּוּ,

שְׁמִסְרָה מִמִּשְׁלָתָה ויִכְלָתָה, וּמִסֵּלֶךְ מִמֶּנָּה הֵכֵן
וְיִשׁוּת שֶׁנֶּתַן לָהּ לְהַנְבִּיחַ עֲצָמָה נֶגֶד אֹר קִדְשֵׁת נֶפֶשׁ
הָאֱלֹהִית, וְאֵי – כְּנוֹטִילִים מִה"סֵטְרָא אַחֲרָא" אֵת הַכּוֹחַ וְאֵת
הַרְשׁוֹת לְהַתְנַגֵּד לְקִדּוּשׁ, מִמִּלָּא – הִיא, בְּמִלָּה וְנִדְחִית
בְּבִמּוּל תַּחֲשָׁךְ – מִמִּילָא, מִפְּנֵי אֹר הַנְּשָׁמִי. – הָרִי,
שְׁעִלִידִי שְׁהוּא מִשְׁפִּיל אֵת עֲצָמוֹ וְשׁוֹבֵר אֵת לְבוֹ – נִיטֵל
מִמִּילָא הַכּוֹחַ מִה"סֵטְרָא אַחֲרָא" לְהַסְתִּיר וְלִהְפָּרִיעַ לְנֶפֶשׁ
הָאֱלֹקִית כְּעֹבְדָתָהּ אֵת ה'. וְכִמּוֹ שְׁמַצִּינוּ דְּכֵר זֶה מִפְּרִשׁ

וְהַמַּעַם, – מדוע השפלות ושברון לב, מסייעים להסיר את טמטום הלב, ולהביא לידי כך שיגיע לראיה חושית באלקות, לִפִּי שִׁפְאָתַי אֵין שׁוֹם מִמַּשׁוֹת כָּלֵל בַּסִּמְרָא־אֲחֵרָא, שְׁלֹכֵן נִמְשָׁלָה – ה"סטרָא אחרָא", לְחֻשְׁךָ, שְׂאֵין בּוֹ שׁוֹם מִמַּשׁוֹת כָּלֵל, וּמִמִּילָא נִדְחָה – החושך, מִפְּנֵי הָאוֹר, – כשמכניסים אור במקום מסויים – נדחה החושך ממילא, מבלי להזדקק למלחמה, כי מציאות החושך אין בה ממשות כלל – ומשמכניסים את האור, נדחה החושך ממילא, וְכֵךְ – גַּם, הַסִּמְרָא־אֲחֵרָא, אֵף שֵׁישׁ בֵּה חֵיות הָרֵבָה, לְהַחְיוֹת בְּעַל־חַיִּים הַסִּמְרָאִים וְנִפְשׁוֹת אֲמוֹת הָעוֹלָם, וְגַם נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁבִּישְׂרָאֵל בְּנוֹכַר לְעִיל²⁴ – שכל הדברים מקבלים חיות

מה"סטרא אחרא" – הרי, אף שיש ל"סטרא אחרא" הרבה חיות להחיות את כל הדברים, מִכָּל־מָקוֹם, הָרִי כָּל חַיּוֹתָהּ אֵינָה מִצֵּד עֲצָמָה חִסְד־וְשָׁלוֹם, אֲלֵא מִצֵּד הַקְדוּשָׁה – שכן, קדושה מחיה את הכל, וגם ה"סטרא אחרא" מקבלת חיותה מן הקדושה, בְּנוֹכַח לְעֵיל²⁵, וְלִבָּן הִיא – ה"סטרא אחרא", בְּמִלָּה לְגִמְרֵי מִפְּנֵי הַקְדוּשָׁה, בְּבִטּוּל הַחֲשֵׁד מִפְּנֵי הָאוֹר הַנִּשְׁמִי. – שכן, מאחר שכל חיותה נובעת מן הקדושה, היא ממילא בטלה לקדושה, ואין בה שום ממשות כלל. רק שְׁלֹמֹכִי

הם דברים קשים וחמורים, וכששמעו דברים קשים אלו נכנעו ונשברו לבם בקרבם³³, בדכתיב: "ויתאבלו העם מאד", וממילא נפלא הסטרא-אחרא מממשלתה וגבהותה ונסות רוחה, וישראל עצמן – מצד נשמתם, הם – הרי, מאמינים.

הם האמינו לכתחילה ביכולת ה', ולכן אמרו שהם מוכנים ללכת לארץ ישראל, אף שבינתיים לא אירעו שום אות ומופת שישיעו עליהם להאמין בכך; היה נדרש רק להוריד ולהשפיל את ה"סטרא אחרא" – ואמונתם נתגלתה, וכך הדבר בכל אדם: כשאור הנשמה אינו מאיר בגופו – הרי זה מפני גבהותה וגאוותה של ה"סטרא אחרא", המגביהה עצמה כנגד הנפש האלקית. ועל-ידי שהוא שובר את לבו – הוא שובר את ה"סטרא אחרא", ואור הנשמה מאיר בו. ומה יכול ללמד כל אדם שנופלים לו במחשבתו ספקות על אמונה, כי הם דברי רוח הסטרא-אחרא לבדה, – ה"סטרא אחרא" היא זו שמעוררת בו מחשבות של ספקות באמונה,

המגביה – את עצמה על נפשו, – האלקית, אבל ישראל עצמן – מצד נשמתם, הם "מאמינים בו". – בני מאמינים, ואין בהם שום ספקות באמונה. וגם הסטרא-אחרא עצמה – שורש הנפש הבהמית, אין לה ספקות כלל באמונה, – כפי שלמדנו בפרק כ"ב, שהקליפות הרוחניות, שאינן מלוכשות בגוף, אינן כופרות בהקב"ה, רק שגתן לה – ל"סטרא אחרא", רשות לכלכל האדם בדברי שקר ומרמה, – כרי, להרבות שקרו, – ועל-ידי שהאדם לא יתן לכלכל את דעתו ולהוליכו שולל – יקבל יותר שקר, בפתניו הזונה לבן המלך, בשקר ומרמה ברשות המלך, כמו שכתוב בזהר הקדוש³⁴: – משל למלך השוכר זונה שתנסה

בתורה גבי מרגלים, שמתחלה אמרו: "כי חזק הוא ממנו"²⁷ – "אל תקרי ממנו בו", – חכמינו ז"ל אומרים²⁸, שהמרגלים התכוונו לא רק "ממנו" – מאתנו, אלא "ממנו" – בגוף שלישי, מהקב"ה כביכול, שלא האמינו ביכולת ה',

– להכניסם לארץ ישראל, ואחר-כך חזרו ואמרו: "הננו ועלינו וגו'"²⁹; – לארץ ישראל, כמו שאמר הקב"ה – ומאין חזרה ובאה להם האמונה ביכולת ה'? – לומר שהם מוכנים ללכת לארץ ישראל, אף שבתחילה לא האמינו שזה בר ביצוע, הרי לא הראה להם משה רבנו עליו-השלוש שום אות ומופת על זה בינתיים, – שיביאו אותם לאמונה ביכולת ה', רק שאמר להם³⁰ איך שקצף ה' עליהם ונשבע שלא להביאם אל הארץ; ומה הועיל זה להם, אם לא היו מאמינים ביכולת ה' חס-ושלום לבבש ל"א מלכים³¹, – שמשלו אז בארץ ישראל, ומפני זה לא רצו כלל לבנם לארץ? אלא ודאי, מפני שישראל עצמן הם "מאמינים בני

מאמינים", – הם עצמם מאמינים תמיד בהקב"ה, בהיותם בנים לאבות מאמינים; וגם באותה שעה שאמרו "כי חזק הוא ממנו" – האמינו – מצד נשמותיהם – בהקב"ה וביכולתו להביאם לארץ ישראל, רק שהסטרא-אחרא – שמן הנפש הבהמית, המלכשת בגופם, הגביה עצמה על אור קדשת נפשו האלהית בגופות רוחה וגבהותה, בחצפה בלי טעם ודעת, – שהביא אותם לומר "כי חזק הוא ממנו". ולכן מיד שקצף ה' עליהם, והרעים בקול רעש ורגז: – באמרו³²: "עד מתי לעדה הרעה הזאת וגו'", "במדבר הזה יפלו פגריכם וגו'", "אני ה' דברתי, אם לא זאת אעשה לכל העדה הרעה הזאת וגו'", – שכל אלה, הרי

ליקוטי אמרים

שמצינו דבר זה מפורש בתורה גבי מרגלים שמתחלה אמרו כי חזק הוא ממנו אל תקרי ממנו בו' שלא האמינו ביכולת ה' ואח"כ חזרו ואמרו הננו ועלינו וגו' ומאין חזרה ובאה להם האמונה ביכולת ה' הרי לא הראה להם משרע"ה שום אות ומופת על זה בנתיים רק שאמ' להם איך שקצף ה' עליהם ונשבע שלא להביאם אל הארץ ומה הועיל זה להם אם לא היו מאמינים ביכולת ה' ח"ו לכבוש ל"א מלכי' ומפני זה לא רצו כלל ליכנס לארץ אלא ודאי מפני שישראל עצמן הם מאמינים בני מאמינים רק שהם"א המלוכשת בגופם הגביה עצמה על אור קדושת נפשו האלהית בגופות רוחה וגבהותה בחוצפה בלי טעם ודעת ולכן מיד שקצף ה' עליהם והרעים בקול רעש ורגז עד מתי לעדה הרעה הזאת וגו' במדבר הזה יפלו פגריכם וגו' אני ה' דברתי אם לא זאת אעשה לכל העדה הרעה הזאת וגו' וכששמעו דברים קשים אלו נכנעו ונשבר לבם בקרבם כדכתיב ויתאבלו העם מאד וממילא נפלה הם"א מממשלתה וגבהותה וגופות רוחה וישראל עצמן הם מאמינים ומה יכול ללמוד כל אדם שנפלים לו במחשבתו ספקות על אמונה כי הם דברי רוח הם"א לבדה המגביה עצמה על נפשו אבל ישראל עצמן הם מאמינים בו' וגם הם"א עצמה אין לה ספקות כלל באמונה רק שניתן לה רשות לכלכל האדם בדברי שקר ומרמה להרבות שברו כפיתויי הזונה לבן המלך בשקר ומרמה ברשות המלך כמ"ש בזה"ק:

27. במדבר יג, לא. 28. סוטה לה, א. מנחות נג, ב. ערכין טו, א. 29. במדבר יד, מ. 30. שם פסוק לא. 31. מפורטים ביהושע יב. 32. במדבר יד, פסוקים כז, כט, לה. 33. שם פסוק לט. 34. ח"ב קסג, א. ראה גם לעיל סוף פרק ט.

במשל הרי זה, כשהזונה אותה שכן המלך, ממנה במקומה זונה שניה לתפקיד זה, והשניה ממנה זונה שלישית, וכך הלאה, עד שהאחרונה מאבדת לחלוטין את כוונת המלך האמיתית, והיא מתכוונת באמת להכשיל ולפתות את בן המלך. על-כל-פנים, כל הספיקות באמונה אינם נובעים מהיהודי עצמו, ובני ישראל מצד נשמתם – הם כולם מאמינים בני מאמינים. בקשר לאמור בפרקנו זה, שה"אדם" בצדיקים הוא הנפש האלקית, וכל חיותם, גם של גופם, היא מהנפש האלקית – מעניין להוסיף, שמהתענוג הרוחני באלקות אפשר שתתוסף שמנונית בגוף האדם. מובא על כך³⁵ שמעניית "אמן יהא שמ' רבא" נהיה גופו של הצדיק רבי נחום מצ'רנובל – שמן. ענייה זו הסבה לו כל-כך הרבה תענוג וחיות, שגופו הגשמי נהיה שמן מכך.

לפתות את בנו ולהטותו מהדרך הישרה, אבל כוונתו של המלך בכך, היא: כדי לגלות את חכמתו של בן המלך, שאינו נותן להוליכו שולל. הזונה עצמה גם כן אינה רוצה באמת, שכן המלך ישמע לדבריה, כי היא הרי רוצה למלא את רצון המלך. כך גם בנמשל: ה"סטרא אחרא" עצמה אינה רוצה שהאדם ישמע בקולה ויעשה את ה"רע". אין זה, אלא שזה התפקיד שהוטל עליה, לנסות לפתות את האדם, כדי שיקבל יותר שכן כשלא ישמע בקולה. אלא שדבר זה הוא בדרגת ה"סטרא אחרא" המשמשת כ"שורש" לנפש הבהמית וליצר הרע – היא, אין בה שום ספיקות באמונה ואיננה רוצה שהאדם יכשל על-ידה. ואילו כשהנפש הבהמית והיצר הרע נמצאים בגוף – הרי זה "רע" אמיתי, שכוונתו היא להטות את האדם מן הדרך הישרה.

~ יום שישי ג' אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לח, פרק ל עוד... עד עמ' 76, באריכות.

מכל אדם, גם מ"קל שבקלים", שאינו לומד תורה ואינו מקיים מצוות?! לכן, יש מפרשים, שאין הכוונה שאכן יראה את עצמו נחות מהשני, אלא שיתנהג בהנהגה של שפלות, בפני כל אדם. ברם, לשון חכמינו ז"ל "והוי", כלומר שתהיה, ולא "התנהג" – מורה, שאכן יחזיק את עצמו באמת למטה במדריגה, ובפני מי? – "בפני כל האדם" – ממש, אפילו בפני קל שבקלים. – כיצד, באמת, אפשר לו

למי שלומד תורה ומקיים מצוות, להחזיק את עצמו פחות מה"קל שבקלים"? – מוכיח רבנו הזקן שגם מי שמקיים כל המצוות, ואינו עובר על שום עבירה, אפשר שיהיו בו דברים שבגללם עליו להחזיק את עצמו נחות במדריגה: ישנם דברים שלגבם נדרש ממנו ללחום כנגד היצר הרע. ואף שהמלחמה שנדרשת ממנו, פחותה בחומרתה מהמלחמה הנדרשת מה"קל שבקלים" ללחום כנגד היצר הרע שלו – בכל זאת אין הוא יכול לעמוד נגד יצרו הרע; וכשאין הוא יכול לעמוד במלחמתו הוא, הרי זה – כפי שיסביר להלן – גרוע בהרבה ממה שה"קל שבקלים" אינו יכול לעמוד במלחמה שלו. על-ידי חשבון זה יהיה בידו באמת, להחזיק את עצמו למטה גם מה"קל שבקלים". והינו על-פי מאמר רז"ל: "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו", – אל תשפוט ואל תפסוק עד שלא תעמיד את עצמך במקום ובמצב שחבירך נמצא בהם. "מקום"

פרק ל. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שבשעה שה"בינוני" סובל מטמטום הלב, ואף שבמוחו הוא מהרהר בגדולתו של הקב"ה, אין זה משפיע על לבו, למשול בחומריותו וגסותו – הרי העצה לכך היא: להתעמק בדברים המביאים ל"לב נשבר", שעל-ידי-זה ישובור את חומריות הקליפה של נפשו הבהמית, ויוריד אותה מגבהותה שהיא רוצה להגביה את עצמה כנגד אור הקדושה של נפשו האלקית. רבנו הזקן

גם הסביר בפרק האמור – באלו ענינים עליו להתעמק, כדי להגיע ל"לב נשבר".

עוד זאת ישם אל לבו, לקים מאמר רז"ל: "והוי שפל רוח בפני כל האדם", "והוי" – לשון המשנה "והוי" מורה שהכוונה היא שיהיה באמת לאמתו, – שכן, לכאורה הדברים טעונים הסבר: חכמינו ז"ל אומרים כאן, שעליו להיות "שפל רוח" – ושפלות איננה ענווה. ענווה משמעה: שהוא יודע מעלת ומדריגת עצמו, אלא שהוא סובר, שהוא קיבל אותן במתנה, שמלמעלה נתנו לו כוחות והזדמנויות מיוחדות, שיוכל להגיע לאותה מדריגה; ואילו ניתנו כוחות אלה למישהו אחר – היה הלז מנצל אותם יותר טוב ממנו. מאידך, שפלות משמעה: שמחזיק את עצמו נחות ממש מהשני, ומוצא בתוך עצמו, שהוא גרוע ממנו – כיצד, איפוא, אפשר לומר למי שלומד תורה ומקיים מצוות, שיחזיק את עצמו בדרגה נחותה

35. היום יום, טו תמוז. 1. אבות פרק ד משנה י. 2. אבות פרק ב משנה ד.

יש בו שני פירושים: המקום והסביבה הגשמית, והמקום הרוחני – מצבו הרוחני של האדם ואיזה יצר הרע נמצא בו: לאחד יש יצר הרע חזק ומחומם, ולשני – יצר הרע לא כל כך חזק שאינו בוער כל כך אחרי תאוות. וכך אומר רבנו הזקן להלן: **כִּי "מְקוֹמוֹ"** –

הגשמי וסביבתו, גִּזְרֵם לֹא לְחַטָּא, לְהִיטֵי פְרִנְסָתוֹ לִילָךְ בְּשׁוֹק כָּל הַיּוֹם, וְלִהְיוֹת – באותה שעה שאינו מסתובב בשוק, מִיּוֹשְׁבֵי קִרְנֹתָי, וְעֵינָיו רֹאוֹת כָּל הַתְּאוֹת, וְהַעֵן רֹאֶה וְהַלֵּב חוֹמֵד, – כלומר, מקומו הגשמי יש בו משום סיבה לחטוא. וגם מקומו הרוחני, מצב יצרו הרע, הוא – וְיִצְרֹ בּוֹעֵר כְּתָנוֹר בּוֹעֵר מְאוּפָה, – כתנור בוער של אופה³, אצלו בוער התנור בצורה חזקה יותר ולעתים קרובות יותר מאשר אצל בעל-הבית סתם, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּהַשְׁעִי: **"הוא בוער בְּאֵשׁ לְהִבֵּה וְגו'"**, – הרי שגם מקומו הרוחני, מצבו של יצרו הרע, הוא כזה שגורם ומביא לחטא. **מִה־שְּׂאִין־בֶּן מִי שְׁהוֹלֵךְ בְּשׁוֹק מַעֲמָ, וְרֵב הַיּוֹם יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ.** – שאינו מיושבי קרנות, וממילא אינו רואה את התאוות לנגד עיניו, ואין לו אותם נסיונות שיש למי שמתהלך כל היום בשוק; וְגַם אִם הוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם בְּשׁוֹק – בעל עסק שמזדמן לו להיות כל היום ברחוב, ומבחינת מקומו הגשמי הוא דומה ל"קל שבקלים", יָכוֹל לְהִיטֵי – שבמקומו הרוחני, במצב יצרו הרע, אינו דומה לו, שְׂאִינוֹ מְחַמֵּם כְּלִיכָה בְּמַבְעֵן, – וגם כשעליו להיות כל היום ברחוב, אין לו אותם נסיונות שיש לאלה שיצרם הרע בוער בקרבם. **כִּי אֵין הַיֵּצֵר שׁוֹהֵב בְּכָל נַפְשׁ, יֵשׁ שִׁיעָרָו כּו',** – יש שיצרו הרע בוער, ויש שאינו כן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר. – וכפי הידוע, פירושו של הבעל-שם-טוב על המשנה⁵ "איזהו גיבור? – הכובש את יצרו". שהוא גובר על יצרו הרע באותם דברים שהוא לוחם במדה החזקה ביותר. כי, ביחס לדברים אחרים, יתכן שאין לו לגביהם יצר הרע כלל, ואין משום גבורה באי-היענותו לעצמו באותם דברים. כאן מעיר הרבי: שבמה שיאמר להלן,

ליקוטי אמרים

שתגיע למקומו. כי מקומו גורם לו לחטוא להיות פרנסתו לילך בשוק כל היום ולהיות מיושבי קרנות ועיניו רואות כל התאוות והעין רואה והלב חומד ויצרו בוער כתנור בוער מאופה כמ"ש בהושע הוא בוער כאש להבה וגו'. משא"כ מי שהולך בשוק מעט ורוב היום יושב בביתו וגם אם הולך כל היום בשוק יכול להיות שאינו מחומם כ"כ במבועו כי אין היצר שוה בכל נפש יש שיצרו כו' כמ"ש במ"א. והנה באמת גם מי שהוא מחומם מאד במבועו ופרנסתו היא להיות מיושבי קרנות כל היום אין לו שום התנצלות על חטאיו ומיקרי רשע גמור על אשר אין פחד אלהי' לנגד עיניו. כי היה לו להתאפק ולמשול על רוח תאוותו שבלבו מפני פחד ה' הרואה כל מעשיו כמס"ל כי המוח שליט על הלב בתולדתו. והנה באמת שהיא מלחמה גדולה ועצומה לשבור היצר הבוער כאש להבה מפני פחד ה' וכמו נסיון ממש. והלכך צריך כל אדם לפי מה שהוא מקומו ומדרגתו בעבודת ה' לשקול ולבחון בעצמו אם הוא עובר ה' בערך ובחי' מלחמה עצומה כזו ונסיון כזה בבחי' ועשה טוב כגון בעבודת

בא רבנו הזקן לתרץ קושיא: "ולכאורה אם הנ"ל נכון – למה נק' קל שבקלים?" – אם אכן נכונים הדברים, שהאדם נכשל בגלל המקום שהוא נמצא בו והנסיבות בגשמיות וברוחניות, המעמידות בפניו נסיונות קשים – מדוע, אפוא, קוראים לו "קל שבקלים"? ורבנו הזקן מפרש את הדברים להלן, שאף שהמלחמה כבדה יותר למי שגם מבחינת מקומו הגשמי והרוחני הוא עלול לחטוא – בכל זאת, אין לו שום התנצלות על שאינו גובר על יצרו הרע. שכן, הפחד מהקב"ה היה צריך למנוע ממנו לחטוא, למרות הנסיונות שעליו לעמוד בהם. וכך אומר רבנו הזקן: **וְהִנֵּה, בְּאֵמֶת גַּם מִי שֶׁהוּא מְחַמֵּם מְאֹד בְּמַבְעֵן, וּפְרִנְסָתוֹ הִיא לְהִיטֵי מִיּוֹשְׁבֵי קִרְנֹת כָּל הַיּוֹם –** גם הוא, אין לו שום התנצלות על חטאיו, וּמִקְרִי – ונקרא, **"רָשָׁע גָּמוֹר"** עַל אֲשֶׁר אֵין פֶּחַד אֱלֹהִים לִנְגַד עֵינָיו, – שכן, מבלי הבט על מקומו וסביבתו ועל יצרו הרע הבוער – היה הפחד מהקב"ה עוזר לו לעמוד בפני כל הקשיים; **כִּי הָיָה לוֹ לְהִתְאַפֵּק וּלְמַשֵּׁל עַל רוּחַ תְּאוֹתָיו שֶׁבִּלְבוֹ, מִפְּנֵי פֶחַד ה' הַרְוֵאָה כָּל מַעֲשָׂיו, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בִּי תַמַּח שְׁלִיט עַל הַלֵּב בְּתוֹלְדָתוֹ.** – האדם נולד בטבע, שיש בכוח המוח לשלוט ולמשול בתאוות הלב. אילו היה לאדם הפחד הראוי מפני ה' – הרי למרות הנסיבות הגורמות לחטא – היה יכול להימנע מעשיית עבירות. **וְהִנֵּה, בְּאֵמֶת שֶׁהִיא מְלַחְמָה גְּדוֹלָה וְעֲצוּמָה, לְשַׁבֵּר הַיֵּצֵר הַבּוֹעֵר כְּאֵשׁ לְהִבֵּה, מִפְּנֵי פֶחַד ה',** – ויש בכך קשיים חמורים, וְכֵמוֹ נִסְיוֹן מִמֶּשׁ. וְהַלֵּכָה, – ולכן, צָרִיךְ כָּל אָדָם, לְפִי מַה שֶׁהוּא מְקוֹמוֹ וּמְדִרְגָּתוֹ בְּעֲבוּדַת ה', לְשַׁקֵּל וּלְבַחֵן בְּעֲצוּמָה אִם הוּא עוֹבֵד ה' פְּעֻרָה וּבְחִינַת מְלַחְמָה עֲצוּמָה כְּזוֹ וְנִסְיוֹן כְּזֶה, – כשנדרשת ממנו מלחמה כזו, ועליו לעמוד בפני נסיון כזה, שמלחמה כזו יכולה להיות נדרשת מכל אחד (גם מיושב אוהל ובעל יצר-הרע "צונן") ולעתים קרובות, בְּבְחִינַת **"וַעֲשֵׂה טוֹב"**. – במצוות ובעניינים הקשורים

3. ראה הושע ז, ד. ז, ו. 4. ראה לקוטי תורה ויקרא ב, ד. 5. אבות פרק ד משנה א. 6. פרק יב. 7. תהלים לז, טו.

המלחמה שלפני התפילה – להכין את הגוף ואת הנפש
בהמית שלא יפריעו לתפילה בכוונה. וְגַם בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה,
לִיָּנֵעַ עֲצָמוֹ בִּיגִיעַת

נֶפֶשׁ – שלא יהיה קשה
לו לאמץ את מחשבתו
להתעמק ולהרהר בגדולת
ה', כל הזמן הדרוש,
וְיִגִיעַת בְּשֵׁר, – להסיר
את המניעות הנובעות מן
הגוף, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר
לְקַמּוֹן¹⁰ בְּאִרְיֻכּוֹת. –
כיצד צריכות להיות

יגיעת הנפש ויגיעת הבשר. יתבונן נא, איפוא, אם אכן הוא
מנהל מלחמה כזו בעבודת התפילה,

בעשיית טוב, כְּגוֹן, בְּעִבּוּדַת הַתְּפִלָּה בְּכוּנָה, – שהיא יום
יומית, שצורת תפילתו תהיה, לְשַׁפֵּךְ נַפְשׁוֹ לִפְנֵי ה' בְּכָל

בְּחוֹ מָוֶשׁ – בכל כוח
כוונתו, עַד מִצְוֵי
הַנֶּפֶשׁ, – שכל כוחות
נפשו יהיו נתונים בעבודת
התפילה⁹, ועל סוג תפילה
כזה, נדרש מאבק קשה
עם היצר הרע, וּלְהִלָּחֵם
עִם גּוֹפוֹ וְנַפְשׁוֹ הַבְּהִמִית
שָׁבוּ, הַמוֹנָעִים –
ומפריעים את הַכוּנָה –

ועליו להיאבק בְּמִלְחָמָה עֲצוּמָה, וּלְבַמְשֵׁם וּלְכַתְּתָם כְּעֶפֶר
קֶדֶם הַתְּפִלָּה, שְׁחֵרִית וְעֶרְבִית מְדֵי יוֹם בְּיוֹם, – שזוהי

ליקוטי אמרים

התפלה בכוונה לשפוך נפשו לפני ה' בכל כחו ממש
עד מציוי הנפש ולהלחם עם גופו ונפש הבהמית שבו
המונעים הכוונה במלחמה עצומה ולבמשם ולכתתם
כעפר קודם התפלה שחרית וערבית מדי יום ביום וגם
בשעת התפלה לייגע עצמו ביגיעת נפש ויגיעת בשר
כמ"ש לקמן באריכות.

~ שבת קודש ד' אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 76, וכל שלא הגיע... עד עמ' לט, כשגות:

מִחְפָּצוֹ וּרְצוֹנוֹ לִפְנֵי מַבְעֵי וּרְגִילוֹתוֹ – כי, כדי ללמוד עד
כמה שרצוי לו מצד טבע התמדתו, או מצד רגילותו ללמוד
בהתמדה – אין עליו להילחם כלל, כנוצר לעיל בפרק ט"ו.
אך, כדי ללמוד יותר מאשר טבעו ורגילותו – זה יכול להיות

רק, עַל-יְדֵי מִלְחָמָה
עֲצוּמָה עִם גּוֹפוֹ, כִּי
הַלּוּמֵד מַעֲט יוֹתֵר
מִמְבָּעוֹ – שעל כך עליו
כבר להילחם – אבל, הֲרִי
זו מִלְחָמָה קְטַנָּה, וְאִין
לָהּ עֶרֶךְ וְדַמְיוֹן עִם
מִלְחָמַת הַיָּצֵר הַבּוֹעֵר
בְּאֵשׁ, – ב"קל
שבקלים", כפי שלמדנו
לעיל, דְּמַקְרִי – שנקרא,
"רִשְׁעָה נְמוּר" אִם אֵינוֹ
מִנְצָח יָצֵר, לְהִיּוֹת
נִכְנָע וְנִשְׁבָּר מִפְּנֵי ה'.

– הרי שמלחמתו ללמוד קצת יותר מכפי טבעו ורגילותו –
אינה דומה כלל למלחמתו הגדולה של הלז, אלא-אם-כן הוא
לומד הרבה יותר מאשר ברצונו, שלשם כך עליו להיאבק
במלחמה גדולה – יבדוק נא את עצמו, אם אכן יש לו
מלחמה כזו. ואף שאצל ה"קל שבקלים" המלחמה היא
בענינים של "סור מרע" – ואילו חסר ב"ועשה טוב"

וְכָל שְׁלֹא הִגִּיעַ לִידֵי מִדָּה זו, לְהִלָּחֵם עִם גּוֹפוֹ מִלְחָמָה
עֲצוּמָה כְּזוֹ – עֲדִין לֹא הִגִּיעַ לְבַחֲנִית וְעֶרֶךְ מִלְחָמַת
הַיָּצֵר – המלחמה עם היצר הרע, הַבּוֹעֵר בְּאֵשׁ לְהִבָּה, –
ב"קל שבקלים" מיושבי הקרנות, שעליו להילחם ביצר הרע,

לְהִיּוֹת נִכְנָע וְנִשְׁבָּר
מִפְּנֵי פַחַד ה'. – יתבונן
נא, האם הוא אכן לוחם
בתוקף כזה ביצרו הרע,
בנוגע לתפילה בכוונה,
כפי שעל ה"קל שבקלים"
ללחום ביצר הרע שלו;
וכך גם בנוגע לענינים
אחרים, עליהם מדובר
להלן. וְכֵן פְּעֻמָּתוֹ בְּרִבְתָּ
הַמְּזִין וְכָל בְּרִבְתָּ
הַנִּהְיִין וְהַמְּצִיּוֹת –
שתהיינה כולן, בְּכוּנָה, –
שלשם כך נדרשות

התאמצות ומלחמה נגד היצר הרע, וְאִין צְרִיךְ לִזְמֵר בְּנֵת
הַמְּצִיּוֹת לְשִׁמּוֹן. – לקיימן לשם מצוה ולשמו של הקב"ה,
שלשם כך נדרשת בודאי התאמצות גדולה ומלחמה עם היצר
הרע, וברור הדבר שהוא יכול למצוא בעצמו, שעדיין חסר בו
בכוונה לשמה כשהוא מקיים מצוות. וְכֵן – כשנדרש ממנו
להילחם, פְּעֻמָּתוֹ עִסָּק לְמוֹד הַתּוֹרָה, לְלַמֵּד הַרְבֵּה יוֹתֵר

8. ספרי על דברים ו, ה. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזה צ"ל בכא"א ויום יום ידרשון כמשנ"ת אגה"ק ס"א". 10. בפרק מ"ב.

– אומר על כך רבנו הזקן: ומה לי בְּחִינַת "סור מֵרַע", ומה לי בְּחִינַת "ועשה טוב" – הַכֵּל הִיא מִצְוַת הַמֵּלֶךְ הַקְדוּשׁ, יָחִיד וּמֵיחָד בְּרוּךְ־הוּא. – ההבדל שבין "סור מרע" ל"ועשה טוב" הוא רק בנוגע לענינים של כוונות ומה

שנובע מכך, אך בעצם קיום המצוות – אין מצד המַצְוֶה, זה שציווה על המצוות, שהוא יחיד ומיוחד, שום הבדל ביניהם. ממילא, אי לחימתו כראוי בענינים של "ועשה טוב" דומה להיכשלותו של הלוי בענינים של "סור מרע". וְכֵן בִּשְׂאֵר מִצְוֹת, – שכדי לקיימן, נדרש ממנו להילחם – גם בכך הוא יכול למצוא בעצמו שאין הוא לוחם מספיק ביצרו הרע כפי שנדרש ממנו, וּבִפְּרָט בְּדָבָר שֶׁבְּמִמּוֹן, – מצוות הקשורות לעניני כספים, כְּמוֹ עֲבוֹדַת הַצֹּדֶקָה –

לתת צדקה באופן של עבודה, לתת צדקה יותר מאשר יש ברצונו וברגילותו, וּבְהֵאֵי גִּוְנָא. – וכדומה, בהם הוא יכול למצוא בעצמו, שאין הוא לוחם מספיק כפי שנדרש ממנו. וְאִפְּלוּ בְּבִחִינַת "סור מֵרַע", יָכוֹל כָּל אִישׁ מְשֻׁכָּל לִמְצֹא בְּנַפְשׁוֹ שְׂאִינוֹ סָר לְגִמְרֵי מִהֲרַע כָּל מַכָּל בְּלִי, בְּמָקוֹם שֶׁצָּרָה לְמַלְחָמָה עֲצוּמָה בְּעֶרְךָ הַנּוֹכַח לְעִיל, – המלחמה הנדרשת מ"קל שבקלים", וְאִפְּלוּ פָחוֹת מֵעֶרְךָ הַנּוֹכַח לְעִיל, – כשנדרשת ממנו לחימה קלה יותר מאשר נדרש מהלוי – אין הוא יכול לעמוד במלחמה זו, כְּגוֹן לְהַפְסִיק בְּאִמְצָע שִׂיחָה נָאָה, או – באמצע, סְפּוֹר בְּגִנוֹת חֲבֵרוֹ, וְאִפְּלוּ גִּוְנָא קָטָן וְקָל מְאֹד, אֵף שֶׁהוּא אִמְתָּה, וְאִפְּלוּ – כשהוא מספר זאת בְּדִי לְנִקּוֹת עֲצָמוֹ, – שלא יאשימו אותו בגנאי זה, בְּגִדְעָה מְהֵרָה – ממה, דְּאִמְרַר רַבִּי שְׁמַעוֹן לְאִבּוֹ רַבְּנֵי הַקְדוּשׁ: – בקשר לגט מסובך שלא נכתב כמו שצריך: "לֹאֹ אֲנִי כְּתִיבָה, אֲלֵא יְהוּדָא חֵיטָא כְּתִיבָה", – "לא אני כתבתי את הגט, כִּי־אִם יְהוּדָה חֵיטָא" – באותו מקום היה בכך משום גנאי לא כל־כך גדול, והוא השתמש בו כדי לנקות את עצמו, ובכל זאת וְאִמְרַר

ליקוטי אמרים

ומה לי בחי' ועשה טוב הכל היא מצות המלך הקדוש יחיד ומיוחד ב"ה. וכן בשאר מצות ובפרט בדבר שבממון כמו עבודת הצדקה וכו"ג. ואפי' בבחי' סור מרע יכול כל איש משכיל למצוא בנפשו שאינו סר לגמרי מהרע בכל מכל כל במקום שצריך למלחמה עצומה כערך הנ"ל ואפי' פחות מערך הנ"ל כגון להפסיק באמצע שיחה נאה או סיפור בגנות חבירו ואפי' גנאי קטן וקל מאד אף שהוא אמת ואפי' כדי לנקות עצמו כנודע מהא דאר"ש לאביו רבינו הקדוש לאו אלא כתבי' אלא יהודא חייטא כתביה וא"ל כלך מלה"ר [ע"ש בגמ' רפ"י דב"ב]. וכה"ג כמה מילי דשכיחי טובא ובפרט בענין לקדש עצמו במותר לו שהוא מדאוריית' כמ"ש קדושים תהיו וגו' והתקדשתם וגו'. וגם ד"ס חמורים מד"ת וכו'. אלא שכל אלו וכיוצא בהן הן מעוונות שהאדם דש בעקביו וגם נעשו כהיתר מחמת שעבר ושנה וכו'. אבל באמת אם הוא יודע ספר ומחזיק בתורת ה' וקרבת אלקי' יחפץ גדול עונו מנשוא

לוי: – רבנו הקדוש לבנו רבי שמעון: "כֵּלֶךְ מִלְּשׁוֹן הָרַע" – "לך לך מלשון הרע", [עֵינִי שָׁם בְּגִמְרָא רִישׁ פָּרָק י דְּבִבְאִי בְּתַרְא], – הרי שאפשר לו לאדם למצוא בעצמו, שגם בענינים של "סור מרע", אין הוא מנהל כראוי את המלחמה עם גופו ויצרו הרע, וּבְהֵאֵי גִּוְנָא – ודומה לכך, כְּמוֹ מִלִּי דְּשִׁכְחִי טוֹבָא. – דברים שכיחים רבים, בעתים קרובות. הרי, שכל אחד יכול למצוא בעצמו, שאין הוא לוחם מספיק לנצח את היצר הרע. וּבִפְּרָט בְּעֵינֵי לְקַדֵּשׁ עֲצָמוֹ בְּמִתָּר לוֹ, שֶׁהוּא מְדַאֲוִיתָא¹³, – שאדם מחוייב לקדש את עצמו ולהימנע מלעשות גם דברים המותרים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב¹⁴: "קִדְּשִׁים תִּהְיוּ וְהִתְקַדְּשִׁתֶּם וְגו'¹⁵"; – ובכל זאת, הוא מוצא בעצמו, שאין הוא מקיים מצוה זו בשלימותה,

כשנדרשת ממנו מלחמה עצומה, וְגַם, דְּבָרֵי סוֹפְרִים – דברים שחכמים קבעו אותם, חֲמוּרִים מְדִבְרֵי תוֹרָה¹⁶ וכו'. – שגם לפי הידיעה ש"קדש עצמך במותר לך" הוא מדרבנן – הרי דינים שקבעו רבנן, חמורים מדיני התורה. אֲלֵא שֶׁכָּל אִלּוּ וְכִיּוּצָא בְּהֵן, הֵן מַעֲזוֹנֹת שֶׁהָאָדָם דֵּשׁ בְּעֵקְבָיו¹⁷, – כי אין הוא חש בחומרתם ואינו שם לב שיש בכך משום עבירה, וְגַם נַעֲשֵׂי בְּהִתָּר, מַחֲמַת שֶׁעָבַר וְשָׁנָה וכו'. – כפי שהגמרא אומרת¹⁸: "כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה... נעשית לו כהיתר" – משום שאינו חש, שהוא חוטא במשהו. בהתאם לאמור, הרי שאין הוא טוב יותר מאשר ה"קל שבקלים", כי כשם שהלוי אינו מתאבק לנצח במלחמתו הוא, כך גם הוא אינו מנהל מלחמה, כדי לעמוד בנסיגות שלו. ברם, חכמינו ז"ל הרי אומרים "והוי שפל רוח בפני כל האדם", אפילו בפני ה"קל שבקלים" – במה, איפוא, הוא גרוע מה"קל שבקלים"? – אומר על כך רבנו הזקן: אֲכָל בְּאִמְתָּה, אִם הוּא – אותו אדם שעושה את החשבון, יוֹדֵעַ סֵפֶר, – יודע ללמוד תורה, וּמְחִזִּיק בְּתוֹרַת ה', וְקִרְבַּת אֱלֹקִים יִחְפֶּץ – גִּדּוֹל

11. על הלשון "בכל מכל כל" העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל"ל בדא"פ: כי צ"ל שלימות (ל' כל) העבודה בכל הג' הקווין (האבות) וכהדוגמא שמביא בזה תומ"י: נאה, גנות, אמת] וכמרוז"ל באבות (ב"ב יז, א) ושנק' כן מפני שבחי' צ"ל בכא"ו (תו"א ר"פ וארא) – שמשכרם בכל כו' נדע עבודתם בכל כו' שלמות (עיי"ש בחדא"ג ועוד) – ואצלו חסר זה עכ"פ בא' מהנ"ל". 12. בבא בתרא קסד, ב. 13. ראה לעיל סוף פרק כו. 14. ויקרא יט, ב. 15. ויקרא כ, ז. 16. סנהדרין פ"א מ"ג. 17. עבודה זרה יח, א. 18. יומא פו, ב.

וְכֹוּ". – בכבוד ה', ובכל זאת חטא – הרי שאשמתו גדולה יותר, וְלִכֵּן אָמְרוּ רַז"ל עַל עֲמִי-הָאָרֶץ²¹: "שְׂדֵדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לָהֶם בְּשִׁנְנוֹת": – כאילו חטאו מתוך שגגה, מפני שהם אינם יודעים את חומרתם של חטאים. ואילו בתלמיד חכם,

הדבר הפוך, ש"שגגת תלמוד עולה ודון"²²,

שגם אם הוא נכשל בחטא מפני שלא למד מספיק – נחשב לו הדבר בחומרה כאילו חטא במזיד. הרי, בכך שאין הוא מתחזק למשול ביצר הרע – הוא גרוע מה"קל שבקלים". חשבון זה יעזור לו לקיים מאמר

חכמינו ז"ל "זהו שפל רוח בפני כל האדם", ועל-ידי-כך יגיע גם ל"לב נשבר", שיביא לשבירת רוח ה"סטרא אחרא" – ויאיר לו אור הנשמה, כפי שהוסבר בפרק כ"ט.

עֲזָנוּ מְנַשָּׂא, וְאַשְׁמָתוֹ גְּדֹלָה בְּכַפְּלֵי כַפְּלִים – וכל כך למה? כִּמָּה שְׁאִינוֹ נִלְחָם וּמִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ בְּעֶרְךָ וּבְחִינַת מִלְחָמָה עֲצוּמָה הַנּוֹבֶרֶת לְעֵיל – הנדרשת מה"קל שבקלים". אשמתו של ה'יודע ספר' היא איפוא גדולה

בהרבה, מְאַשְׁמֵת קַל שְׂבָקָלִים מְיוֹשְׁבֵי

קִרְנוֹת, הִרְחֻקִּים מִה' וְתוֹרָתוֹ. וְאִין אֲשָׁמָתָם גְּדֹלָה כְּלָכָךְ כִּמָּה שְׁאִינֶם כּוֹבְשִׁים יִצְרָם הַבּוֹעֵר כָּאֵשׁ לְהִכָּה, – ואינם שולטים ביצר הרע שלהם, מְפַנֵּי פֶתַח ה' הַמְּבִינִן וּמְבִיטִים אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם, – אין

אשמתם גדולה כל כך, כִּי אֲשָׁמָת כָּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב אֶל¹⁹ ה' וְאֶל תּוֹרָתוֹ וְעִבּוּדוֹתָיו, וְכִמּוֹ שְׁאִמְרוּ רַז"ל גְּבִי אַחֵר: – לגבי אלישע בן אבוי²⁰, המכונה "אחר", "שִׁידֵעַ בְּכַבּוּדִי

ליקוטי אמרים

ואשמתו גדולה בכפלי כפליים כמה שאינו נלחם ומתגבר על יצרו בערך ובחי' מלחמה עצומה הנ"ל מאשמת קל שבקלים מיושבי קרנות הרחוקים מה' ותורתו ואין אשמתם גדולה כ"כ כמה שאינם כובשים יצרם הבווער כאש להבה מפני פחד ה' המבין ומביט אל כל מעשיהם כאשמת כל הקרב הקרב אל ה' ואל תורתו ועבודתו וכמשאור¹⁹ ל גבי אחר שידע בכבודי וכו' ולכן ארו"ל על ע"ה שזדונות נעשו להם כשגגות:

19. לשון הפסוק במדבר יז, כח. 20. חגיגה טו, א. ראה הגהות הב"ח שם. 21. בבא מציעא לג, ב. 22. אבות פרק ד משנה יג.

אגרות קודש

ב"ה, ט' שבט, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ח הווי"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר בן ציון שי' שד"ר

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביו מכ"ו טבת וד' שבט, ולפלא שכנראה מרוח מכתבו נפל ברוחו על שישנם כאלו הרומזים בעין לא טובה על פעולות ליובאוויטש והנהגתה, שהרי הי' כזה עוד מימות משה רבינו שהביטו אחריו וכו' וההולך תום למלאות תפקידו ושליחותו להאיר את סביבתו, הנה סו"ס ידי' נצח, וכמבואר בשיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר, אז פאר דעם אמת ווערען אלע בטל, ומה שלוקח זמן עד שיתבטלו, הנה עכ"פ יש לנו להודות להשי"ת אשר ההעלמות וההסתרים נחלשו ובמילא נחלשו גם ההפרעות והמלחמות נגד חב"ד. ומה שבלבם או גם בדבורם מדברים אחרת, הרי יהי' להם אשר להם, ואנן פועלי דיממא אנן וכפתגם הצ"צ, מאכען ליכטיק, ובמילא אין פנאי למלחמות כי צריך לבנות הנהרסות...

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש מתוך בריאות הנכונה שלו של זוגתו וכל ב"ב שיחיו.

לוח היום יום ...

יום ראשון	יום רביעי	כח שבט	ה'תש"ג
	שיעורים. חומש: משפטים, רביעי עם פירש"י. תהלים: קלה-קלט. תניא: וכיוצא . . . לב ב"ה כנ"ל.		
	אחת מתורות הפעל-שם-טוב:		
	בי תראה חמור – כאשר תסתכל בעיון טוב בהחמר שלך שהוא הגוף, תראה – שונאך – שהוא שונא את הנשמה המתגעגעת לאלקות ורוחניות. ועוד תראה, שהוא – רובץ תחת משאו – שנתן הקדוש-ברוך-הוא להגוף שיזדכך על ידי תורה ומצות, והגוף מתעצל בקיומם. ואולי יעלה בלבבך – ותדלג מצויב לו – שיוכל לקיים שליחותו, כִּי-אם תתחיל בסגופים לשבר את החמירות, הנה לא בזו הדרך ישכן אור התורה, כִּי-אם – צויב תצויב עמו – לברר את הגוף ולזככו ולא לשברו בסגופים.		

יום שני	יום חמישי	כט שבט	ה'תש"ג
	שיעורים. חומש: משפטים, חמישי עם פירש"י. תהלים: קמ-קמז. תניא: ויחוד . . . לב כמ"ש במ"א.		
	דער אלטער רבי האט אמאל געזאגט: פירש"י אויף חומש איז יינה של תורה, פותח הלב ומגלה אהבה ויראה עצמיות, פירש"י אויף גמרא איז פותח המוח ומגלה שכל עצמי.		
	תרגום		
	אדמו"ר הזקן אמר פעם: פרוש רש"י על חמש הוא יינה של תורה, פותח הלב ומגלה אהבה ויראה עצמיות. פרוש רש"י על גמרא, פותח המוח ומגלה שכל עצמי.		

יום שלישי	יום ששי	ל שבט, ר"ח	ה'תש"ג
	שיעורים. חומש: משפטים, ששי עם פירש"י. תהלים: קמז-קנ. תניא: ובזה . . . שעה כנ"ל.		
	כמה וכמה חסידים חשבו יום בואם ללויבאוויטש ליום הולדת שלהם. מורי הרשב"ץ [=הרב שמואל בצלאל] בא בפעם הראשונה ללויבאוויטש אור ליום ששי פרשת משפטים שנת תר"ח, ובכל שנה ושנה היה ער כל אותו הלילה, ומכון להניח תפלין בה בשעה אשר נכנס לה' צמח צדק" בפעם הראשונה.		

יום
רביעי

שבת

א אדר א, שר"ח

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, שביעי עם פירש"י.

תהלים: א"ט.

תניא: פרק כו. ברם . . . העצם כנ"ל.

"תורה אור" דבור-המתחיל "לא תהיה משפלה", סעיף המתחיל "והנה אחר" –
"במסירת נפש בפ"ע". פרוש הראשי תבות הוא "בפנימית עצמותו".

כתיב: "יצא אדם לפעלו, ולעבודתו עדי ערב". הנה כל נשמה בירידתה
למטה, יש לה מלאכות כלליות ופרטיות, וזהו "יצא אדם לפעלו", דיציאת
הנשמה מעמידתה בשמי רום באוצר הנשמות וירידתה מדרגא לדרגא עד בואה
להתלבש בגוף ונפש הטבעית והבהמית, הוא בשביל "אדם לפעלו" – במלאכות
הכלליות, להגביר הצורה על החומר, להאיר את העולם באור תורה ונר מצוה,
"ולעבודתו" – שהיא מלאכה הפרטית, דכל נשמה יש לה עבודה פרטית במחין
ובמדות כפי טבעה וענינה.. "עדי ערב" – בעוד יש זמן לעשות, כמו שכתוב
"היום לעשותם". ובעמק הענין, באור הכתוב . . . דקאי על כללות ענין העליה
שנעשה על ידי ירידת הנשמה למטה ד"יצא אדם", דבעלות הנשמה מהיותה
למטה מלבשת בגוף, "לפעלו", היא עוסקת בעולם הבא באפן התעסקותה
בעולם הזה, ואם היה קובע עתים לתורה, גם שם מכניסים אותו באהלי תורה.
"ולעבודתו", אם עסק בעבודתו פראוי, אז הנה עליתו "עדי ערב", שעולה
בעלוי אחר עלוי עד הנעם והערבות דעצמות אין-סוף ברוך-הוא.

יום שני

א אדר שני, ר"ח

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, שני עם פירש"י.

תהלים: א"ט.

תניא: ומשחרב . . . 86 ה' לו.

ביעלה ויבא: זכרנו ה' אלקינו בו – בי"ת דגושה – ופקדנו בו – בי"ת רפויה.

יום
חמישי

יום ראשון

ב אדר א

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: י"ז.

תניא: פרק כו. ואם . . . לד עשה ממש.

רבינו הגדול – הזקן – סידר לפני אנ"ש העבודה במוח ולחפש את האמת,
לבקר כל תנועה, שתהי' רק כפי האמת ובאה ע"י עבודה.

ועבודה זו אינה כמו שטועים בזה טעות גמור לחשוב שצריך לפרק הרים
ולשבר סלעים, איבערקערען די וועלט . האמת הגמור הוא, אשר כל עבודה
ופועל, איזה שיהיו, בכוונה אמיתית די ומספיק: א ברכה בכוונה, דעם ווארט אין
דאוונען כדבעי בהכנת הלב ובידיעה לפני מי אתה עומד, א פסוק חומש בידיעה
שהוא דבר ה', א פסוק תהלים, ומדה טובה לקרב לבו של חברו באהבה וחבה.

אמת הדבר, אשר בכדי להגיע לזה צריכים יגיעת רבה ועצומה, פשוט לערנען
א רבוי און פארשטיין – כל אחד לפי ערכו – ואז ה' בעזרו שיהי' כפי האמת.

תרגום

רַבְּנּוּ הַגָּדוֹל – הֶזְקֵן – סִדֵּר לִפְנֵי אֲנִי"ש [=אֲנָשִׁי שְׁלֹמֹנּוּ, חֲסִידֵי חֲב"ד] הָעֲבוּדָה בְּמִתָּה וּלְחַפֵּשׂ אֶת הָאֲמִתָּה, לְבַקֵּר כָּל תְּנוּעָה שֶׁתִּהְיֶה רַק כְּפִי הָאֲמִתָּה וּבִאֲהָה עַל יְדֵי עֲבוּדָה.

וְעֲבוּדָה זֹאת אֵינָה כְּמוֹ שְׂטוּעִים בְּזֶה טְעוֹת גְּמוּרָה, לְחַשֵּׁב שֶׁצָּרִיף לְפָרֵק הָרִים וּלְשַׁבֵּר סְלָעִים, 'לְהַפִּיךְ אֶת הָעוֹלָם'. הָאֲמִתָּה הַגְּמוּרָה הִיא, אֲשֶׁר כָּל עֲבוּדָה וּפְעֵל, אֵיזֶה שִׁיחִיו, בְּכוּנָה אֲמִתִּית – דִּי וּמִסְפִּיק: בְּרָכָה בְּכוּנָה, מְלָה בְּתַפְלָה כְּרָאוּי בְּהִכָּנַת הַלֵּב וּבִידִיעָה לִפְנֵי מִי אֶתָּה עוֹמֵד, פְּסוּק חֲמֵשׁ בִּידִיעָה שֶׁהוּא דִּבֶּר ה', פְּסוּק תְּהִלָּים, וּמִדָּה טוֹבָה לְקָרֵב לְבוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּאַהֲבָה וְחֻבָּה. אֲמִתָּה הַדִּבָּר, אֲשֶׁר בְּכַדִּי לְהַגִּיעַ לָזֶה צָרִיכִים יִגִּיעָה רַבָּה וְעֲצוּמָה, פְּשׁוּט לְלַמֵּד הַרְבֵּה וּלְהִבִּין – כָּל אֶחָד לְפִי עֶרְכוֹ – וְאֵז ה' בְּעֶזְרוֹ שִׁיחִיהָ כְּפִי הָאֲמִתָּה.

יום שלישי ב אדר שני ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, שלישי עם פירש"י.

תהלים: י"ז.

תניא: ואם ירחיב . . . 86 כמ"ש לקמן.

הַבְּרָכָה צָרִיכָה לְאִיזָה דְּבַר שֶׁתֵּאָחֲזוּ בוֹ, וּכְמוֹ הַמָּטָר – עַל שְׂדֵה חֲרוּשָׁה וְזֵרוּעָה, אוֹ הַיּוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ – עַל תְּבוּאֹת הַשָּׂדֶה וְהַכֶּרֶם. אֲבָל בְּשִׂדָּה בּוֹר לֹא חֲרוּשָׁה וְלֹא זֵרוּעָה, אֵין הַמָּטָר יוֹרֶה וּמִלְקוֹשׁ מְבִיאִים תּוֹעֵלָתוֹ.

יום שני ג אדר א ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, שני עם פירש"י.

תהלים: יח"כב.

תניא: ואדרבה . . . לך ידיים כנ"ל.

רַבְּנּוּ הֶזְקֵן אָמַר: מִצּוֹת אֶהְבֵּת יִשְׂרָאֵל הוּא לִילִיד עִם יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מְעוֹלָם לֹא רָאָה אוֹתוֹ, וּמִכָּל־שֹׁכֵן לְחֵבֵר עֲדַת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּמָקוֹם מְגוּרוֹ, שֶׁהוּא בֶּן אוֹ בֵּית עֲדָתוֹ.

יום רביעי ג אדר שני ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, רביעי עם פירש"י.

תהלים: יח"כב.

תניא: והנה בכל . . . 86 מסטרא דא.

מַעֲנָה הַצ"צ לַחֲסִיד בְּקִי בִש"ס כו' וּמִשְׁכִּיל גָּדוֹל בַּחֲסִידוֹת: קִבְּלַת עוֹל אִיזוּ מִשְׁנֵה דַעַם מֵהוּת. דּוֹרֵךְ קִבְּלַת עוֹל פּוֹן אַ עֲבָד פְּשׁוּט, וּוָאס בִּשְׁעַת עֵר שְׁלֹאֲפֵט אִיזוּ אוֹיֵךְ נִיכֵר דַּעַר עוֹל הָעֲבָדוֹת זַיִנְעֵר, קַעַן אִפִּילוֹ אַ לַמְדֵּן אוֹן אַ גֶּאוֹן אוֹיֵךְ קוֹמַעַן צוֹ דַּעַר מַעֲלָה אוֹן חֲשִׁיבוֹת פּוֹן אַ פֶּרָאֲסֵט-תְּמִימוֹת־דִּיקַעַן מִסִּירַת-נַפֶּשׁ אִיד.

תרגום

מַעֲנָה הַצ"מ חֲדָק" לַחֲסִיד בְּקִי בִש"ס כו' וּמִשְׁכִּיל גָּדוֹל בַּחֲסִידוֹת: קִבְּלַת עַל מִשְׁנֵה אֶת הַמֵּהוּת. עַל יְדֵי קִבְּלַת עַל שֶׁל עֲבָד פְּשׁוּט, שֶׁגַּם בְּשִׁנְתּוֹ נִכָּר עָלָיו עַל עֲבָדוֹתוֹ, יְכוֹל גַּם לַמְדֵּן וּגְאוֹן לְהַגִּיעַ לְמַעֲלָתוֹ וּחֲשִׁיבוֹתוֹ שֶׁל יְהוּדֵי שֶׁל מִסִּירַת נַפֶּשׁ פְּשׁוּט וְתַמִּים.

יום
שישי

שבת
קודש

ה'תש"ג

ד אדר א

יום שלישי

שיעורים. חומש: תרומה, שלישי עם פירש"י.

תהלים: כג"כח.

תניא: ובכל דחי' . . . לד צדיקים.

ראשית ההכנה להתעסקות בשכלים עיוניים, ובשכל אלקי בפרט, הוא: (א) יגיעת בשר להסיר הטוב טעם מעניני עולם, (ב) יגיעת נפש לעורר הטוב טעם במשכלות בכלל, ובעניני אלקות בפרט.

ה'תש"ג

ד אדר שני

יום חמישי

שיעורים. חומש: פקודי, חמישי עם פירש"י.

תהלים: כג"כח.

תניא: פרק לה. והנה . . . מד ועבודתם.

צו חסידות ביים מיטעלען רבי'ן, איז געווען זייער שטיל, דאך פלעגט ער בשעת חסידות זאגען: שא, שא.

דער טאטע האָט עס ערקלערט, אז דאָס איז געווען אויף להשקיט נביעת המוחין. און האָט מיט דעם מבאר געווען דעם מאמר הזהר סבא דעתוהי סתים דשקיט ושכיך.

תרגום

בעת אמירת החסידות אצל אדמו"ר האמצעי שרר שקט מחלט. למרות זאת נהג לומר תוך כדי אמירת חסידות: שא! שא!

אבא [=אדמו"ר הרש"ב] הסביר, שהדבר נעשה כדי להשקיט [=לרסן] את נביעת המוחין, [המעלה במחשבה דעות נוגדות] ובכך באר מאמר הזהר "סבא דעתוהי סתים, דשקיט ושכיך" [=זקן דעתו מפלגה משום ששוקט ומישב].

המשך ביאור למס' מנחות ליום ראשון עמ' א

⁶ אמר ליה רב יוסף, כל חיבא כי מיתלי ביה בשלחא והדר חלים –
⁷ היכן שאם אוחו בעור ומותח אותו ולאחר מכן מניח את העור
⁸ והוא מתכווץ בחזרה, אלו עתיקתא – ישנות, ואידך – ובאופן
⁹ הפוך, דהיינו אם אוחו בעור ומותח אותו ולאחר מכן מניחו והעור
¹⁰ אינו מתכווץ בחזרה, אלו חרתתא – חדשות.

¹ באופן שנקרעו שני בתים סמוכים, לא אמרן – לא אמרנו
² שהתפילין פסולות אלא בחרתתא – בתפילין חדשות, שודאי העור
³ מקולקל, אבל בעתיקתא – בתפילין ישנות לית לן בה – אין לחוש
⁴ בוה. אמר ליה אבני לרב יוסף, היכי דמיין חרתתא ויכיכי דמיין
⁵ עתיקתא – מתי נחשבות התפילין חדשות ומתי נחשבות ישנות.

הלכה לעיון

~ יום ראשון כ"ח שבט ~

נסיעה במכונית שיש בה צורת 'שתי וערב'

לכל הדעות (כעין החילוק לעניין ראיית הקשת שנפסק ב'שלחן ערוך' (א"ח סי' רכט ס"א) שאסור להסתכל בקשת, והכוונה להסתכלות מעמיקה אבל ראייה שטחית מותרת שהרי כדי לברך עליה צריך לראותה).

וה'שבט הלוי' (ח"ח סי' לו) דן בשאלה האם מותר לנסוע במכונית של גוי שמונה בה צורת 'שתי וערב'. והביא את דברי ה'שלחן ערוך' (יור"ד סי' קמו סט"ו) שאסור להסתכל בנוי אלילים אם נהנה מזה, ומשמע שאם אינו ענין של נוי ואינו מתכוין ליהנות, אין איסור.

והאיסור להסתכל בדמות צורה שנעשתה לשם עבודה זרה, האמור בהלכה זו, הוא רק כשמסתכל בהתבוננות (וכדברי המ"א לעיל) שזו משמעות הפסוק 'אל תפנו אל האלילים', היינו פניה והסתכלות מכוונת, אבל בראיה שטחית ללא כוונה, אין איסור מן הדין. אמנם ב'ספר חסידים' (סי' קעח) החמיר גם בראיה בעלמא, אבל לנסוע במכונית שיש בה צורת ע"ז ללא כל כוונה הסתכלות ואין אפשרות להימנע מנסיעה זו, יש להתיר.

הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ב: ספרים רבים חבירו עובדי עבודה זרה... צינו הקדוש ברוך הוא, שלא לקרות באותן הספרים... ואפילו להסתכל בדמות הצורה - אסור, שנאמר: "אל תפנו אל האלילים".

לדעת רש"י (שבת קמט, א. ד"ה כתב) למדים מהפסוק "אל תפנו אל האלילים" ('אלילים' מלשון 'חללים', "אשר אתם נוטים מדעת לבבכם וחלל לבבכם" - רש"י שם) שאסור להסתכל בדמות מצוירת אף אם נעשתה לנוי ולא לעבודה זרה, אך לדעת התוספות (שם ד"ה הדיוקני) האיסור הוא רק אם הדמות עשויה לעבודה זרה, אבל אם עשויה לנוי, מותר. וראיה לזה מהאמור (ע"ז ג, א) שרבי מנחם ברבי סמאי היה מכונה 'בנן של קדושים' משום שלא הסתכל בצורת מטבע, משמע שמעיקר הדין אין איסור. וכן דעת הרמב"ם כאן (כסף משנה).

וכתב ה'מגן אברהם' (א"ח סי' שז סקכ"ג) שהמנהג כדעת הרמב"ם והתוספות, לאסור רק "בדיוקנא העשויה לשם עבודת אלילים". וגם לדעת האוסרים גם אם לא נעשתה לעבודה זרה (רש"י ועוד), רק בהסתכלות בעיון כדוגמת הסתכלות בצורת מטבע - אסור, אבל ראייה בעלמא מותרת.

~ יום שני כ"ט שבט ~

נטיעת אילנות בבית המקדש ובבית הכנסת

"ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המוריה". אולם לדעת הרמב"ם האיסור אינו מחמת קדושת מקום המקדש אלא כלשון הכתוב "אצל המזבח", ולכן הוא רק בעזרה שהיא מקום המזבח ולא בכללות הר הבית (רשימות שיעורים ברכות עמ' תקנז).

ויש כתבו יתירה מזו: מאחר והתורה תולה את איסור הנטיעה בסמיכות למזבח, הרי האיסור הוא רק כשהמזבח נמצא במקומו. ולכן בימינו שאין מזבח, אין איסור לנטוע אילנות במקום העזרה, על אף שקדושת מקום המקדש במקומה עומדת (ראה הר צבי תמיד עמ' יג בשם משנת חכמים).

אך יש שהעירו על כך, כי בהלכה הבאה כותב הרמב"ם שבנוסף לאיסור נטיעת אילן במקדש, נאסר לבנות בו אכסדראות של עץ, והלכה זו כותב הרמב"ם גם בהלכות בית הבחירה (פ"א ה"ט): "ואין עושין אכסדרות של עץ בכל העזרה

הלכות עבודת כוכבים פרק ו, הלכה ט: הנוטע אילן אצל המזבח או פְּכַל העזרה... הרי זה לוקה, שנאמר: "לא תטע לך אֲשֶׁרָה כָּל עֵץ אֲצֶל מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ"; מִפְּנֵי שֶׁזֶה הֵיחָד הָרַךְ עֲבוֹדָה זָרָה - נוֹטְעִין אֵילָנוֹת בְּצֶד מִזְבֵּחַ שְׁלֵה, כְּדִי שִׁיתְקַבְּצוּ שָׁם הָעָם.

ב'ספרי' נאמר: "מנין לנוטע אילן וכונה בית בהר הבית שעובר בלא תעשה, תלמוד לומר כל עץ אצל מזבח ה'". ומשמע שאיסור הנטיעה הוא בכל שטח הר הבית, אולם הרמב"ם כותב: "הנוטע אילן אצל המזבח או בכל העזרה הרי זה לוקה" ומבואר שלדעתו להלכה האיסור הוא בעזרה בלבד.

ונראה כי לדעת הספרי האיסור הוא מחמת קדושת מקום המקדש, ולכן הוא נוהג בהר הבית כולו שנבחר למקום המקדש, וכדברי הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פ"א ה"א):

מדבר הרמב"ם בהלכות אלו, וכפי שפירש כאן את הטעם "מפני שהיה זה דרך עובדי כוכבים נוסעין אילנות בצד מזבח שלה כדי שיתקבצו שם העם", ומטעם זה יש לאסור גם בזמן הזה (ראה הר צבי שם).

אלא של אבנים או לבנים". ולכאורה, מדוע הוצרך לשנות זאת פעמיים? אלא מכך מובן כי באיסור זה יש שני עניינים נפרדים. איסור הנטיעה משום קדושת המקדש הנאמר בהלכות בית הבחירה, ואיסור משום דיני עבודת כוכבים עליו

~ יום שלישי ל' שבט ~

השתתפות בשמחת נישואי גוי

בהשתתפות אדם חשוב, הנכרי שמח ביותר ומודה לאלוהיו אף לאחר זמן מרובה.
אך הט"ז (שם סק"א) כתב שהאיסור הוא כדי שיתרחקו ישראל מלהתחבר עם הנכרים ולא יבואו להתחתן בהם, כמפורש בכתוב שממנו למדים את איסור ההשתתפות בשמחתם: "וקרא לך ואכלת מזבחך, ולקחת מבנותיו לבניך". ומדברי הרמב"ם שהזכיר גם ענין ההרחקה מעבודה זרה וגם ציטט את הפסוק "וקרא לך... ולקחת מבנותיו" יש לדייק שנקט כשני הטעמים גם יחד (משנה הלכות ח"ז סי' קיח).
והנה, לפי הטעם שהאיסור הוא משום שהגוי מקריב קרבנות לעבודה זרה או מודה לה, יש מקום להתיר במקום חשש איבה כפי שמצינו באיסור לשאת ולתת עמם לפני יום אידם (לעיל הלכה א), שטעמו מפורש בגמרא כי על ידי כך ישמח הגוי ויודה לאלוהיו, ונפסק להלכה (שו"ע יו"ד סי' קמח סי"ב) כי יש להתיר זאת מחשש איבה, אך לפי הטעם של הרחקה אין להתיר משום איבה כי אדרבה מגמת האיסור היא יצירת איבה המסוימת ומניעת קירבה בין ישראל לגויים (ט"ז שם).

הלכות עבודת כוכבים פרק ט, הלכה טו: גוי ששעשה משתה לבנו או לבתו, אסור להנות מפעולתו... וכל החרק היה - מפני עבודה זרה הוא, שנאמר: "וקרא לך, ואכלת מזבחך - ולקחת מבנותיו לבניך...".
האם יש מקום להתיר השתתפות בשמחת נישואי גוי, כאשר אי-ההשתתפות עלולה לגרום לפגיעה ביחסים ולאיבה?
הדבר תלוי בטעם האיסור: רש"י (ע"ז ח, ב) כתב שהוא משום ש'כל ימי הילולא (שמחה) מקריב לעבודת כוכבים'. וכן נראה מפשטות הגמרא (שם): 'עובד כוכבים שעשה משתה לבנו וזימן כל היהודים שבעירו... מעלה עליהן הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים (קרבנות שהוקרבו לעבודה זרה) שנאמר וקרא לך ואכלת מזבחך'.
והש"ך (נקודות הכסף יו"ד סי' קנב סק"א) מוסיף לדייק מדברי הגמרא שהאיסור הוא משום שהגוי מודה לאלוהיו על השתתפות האורחים בשמחתו, ולכן לאדם חשוב אסור להשתתף בסעודה אפילו לאחר שנים-עשר חודש מהנישואין (בשונה מאדם רגיל שהאיסור הוא עד שנים-עשר חודש), כי

~ יום רביעי א' אדר ~

מתי אין לחפש טעם למצוות?

ותמה על זה ה'בית יוסף': וכי יעלה על דעת שהרמב"ם רצה לומר שאין לקיים המצווה אלא אם כן נדע טעמה, ו"מי יחוש לכבוד התורה יותר ממנו?", אלא וודאי גם לדעתו "כל חיובי התורה גזירת מלך הם", אלא כל שאפשר למצוא טעם למצווה נפרש את טעמה.
וכתב הט"ז (יו"ד שם סק"א) על דברים אלו: "חס ושלום שהטור יחשוב כן בדעת הרמב"ם, שאין צריכים לקיים את המצוה כל שאין אנו יודעים את הטעם" אלא כך מתפרשים הדברים:
הרמב"ם הסביר שהאיסור לגלח פאות הראש הוא מפני שדרך עובדי עבודה זרה וכמריהם לעשות כך, ואם כן יש

הלכות עבודה זרה פרק יב, הלכה א: אין מנלחין פאתי הראש, כמו שהיו עושים עובדי עבודה זרה וקמריהן - שנאמר: "לא תקיפו פאת ראשכם".
כתב ה'טור' (יו"ד סי' קפא) כי הטעם שכתב הרמב"ם - שהתורה אסרה גילוח פאות הראש מפני שכך עושים עובדי עבודה זרה - אינו מפורש בתורה ו"אין אנו צריכים לבקש טעם למצוות, כי מצוות מלך הם עלינו, אף אם לא נדע טעמם". וביאר ה'בית יוסף' (שם) שכוונת הטור כך היא: מדברי הרמב"ם שמחדש טעם למצוה זו משמע שאם לא נדע טעמה לא נהיה מצווים לקיימה, ואין הדבר כן אלא מצוות מלך היא ועלינו לעשותה אף אם לא נדע טעמה.

שהוא משום חוקות הגויים, אין להתירו משום שלום מלכות. ואי אפשר לומר שהיות ואין אנו יודעים טעם אחר, נפרש מעצמנו שטעם האיסור הוא משום חוקות הגויים (ונתיר משום שלום מלכות) – כי "אין אנו צריכים לבקש טעם למצוות כי מצוות המלך הם עלינו אף אם לא נדע טעמן" ואין להתיר גילוח הפאות משום שלום מלכות.

להתיר לגלח פאות הראש כאשר הדבר נדרש משום 'שלום מלכות', כי לצורך זה התירו דבר האסור משום חוקות הגויים ואמרו כי "מי שהוא קרוב למלכות וצריך ללבוש במלבושיהם ולדמות להם – מותר בכל" (יר"ד סי' קעח ס"ב). ועל כך חולק הטור, ולדעתו האיסור להידמות לעכו"ם הותר משום 'שלום מלכות' רק בדבר האסור משום חוקות הגויים. ואילו איסור גילוח פאות הראש שלא מפורש בו

~ יום חמישי ב' אדר ~

היסורים שגומרים את הכפרה

"ופקדתי בשבט פשעם", האמור בשלמה, שהיסורים יכפרו על חטאו (רש"י תהלים פט, לג) – והרי בזמן שלמה הקריבו את השעיר ביום הכפורים! ומכאן שבכל הזמנים אין כפרה גמורה ללא יסורים.

ועוד יש לבאר: האמירה שכפרה גמורה היא רק לאחר שיבואו עליו יסורין, באה להוסיף שגם אם יעברו עליו שני ימי כפור, לא נאמר שיום כפור הראשון תולה והשני גומר כפרתו במקום היסורים, אלא לעולם (גם לאחר יו"כ השני) "אין מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבואו עליו יסורין" (תוס' יוה"כ שם).

וב'עבודת ישראל' (עמ' קצה, א) תירץ:

ההוספה של הרמב"ם באה לומר שגם אם החוטא יביא יסורים על עצמו ויחיה בצער ובסיגופים (בנוסף לתשובה ויוה"כ), עדיין לא יתכפר לו. ורק אם יבואו עליו יסורים מאת הקב"ה – תהיה לו כפרה גמורה, כנאמר "ופקדתי בשבט פשעם".

הלכות תשובה פרק א, הלכה ד: עָבַר עַל בְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה – תְּשׁוּבָה וְיוֹם הַכְּפוּרִים תּוֹלֵן, וְיִסְוֶרֶן הַבָּאִין עָלָיו גּוֹמְרִין לוֹ הַכְּפָרָה, וְלַעוֹלָם אֵין מִתְּכַפֵּר לוֹ כְּפָרָה גְּמוּרָה, עַד שִׁיבֹאוּ עָלָיו יִסּוּרִין; וּבְאֵלוֹ נִאֶמַר: "וּפָקַדְתִּי בְּשִׁבְטִי פִשְׁעָם, וּבִנְנָעִים עֲוֹנָם". יש לעיין:

לאחר שפירט הרמב"ם שבעבירות של כריתות ומיתות בית דין לא די בתשובה ויום הכפורים כי גמר הכפרה הוא ביסורין, מדוע חזר וכתב, "לעולם אין מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבואו עליו יסורין"?

ומבאר ה'תוספות יוה"כ' (יומא פז, א):

היה מקום לומר שיום הכפורים לבד אינו מכפר ללא יסורים רק בזמן שאין הקרבת קרבנות, אבל בזמן בית המקדש, הקרבת השעיר ביום הכפורים מכפרת אף ללא יסורים. לכן חזר הרמב"ם וכתב, "לעולם" (גם כשמקריבים את השעיר) אין מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבואו עליו יסורין. ומניין למד זאת הרמב"ם? מהכתוב (המלמד שהיסורים מכפרים)

~ יום שישי ג' אדר ~

בחירה חופשית בכל מצב

והביאור הזה:

נטיה של האדם מלידה, איננה עובדה מוגמרת שאכן כך יהיה, אלא "חומר מוכן למעלה או לחסרון" (לשון הרמב"ם בשמונה פרקים רפ"ח), ובכוח בחירתו האדם יכול להתגבר על נטיה זו, אלא שאם הקב"ה היה גוזר במפורש על האדם הנוולד אם יהיה צדיק או רשע – לא היה ביכולת בחירתו של האדם לשנות זאת. וכמבואר בחסידות (תורת חיים תולדות יד, ג) על פי דיוק לשון הגמרא (נדה טז, ב), הובא בתניא פ"א "צדיק או רשע לא קאמרו" – כי "אם יגזור אומר בדיבור, כך יהיה"

הלכות תשובה פרק ו, הלכה ג: וְכֵן יִשְׂרָאֵל בִּימֵי אֱלֹהֵהוּ, לְפִי שִׁחְרָבוֹ לְפִשְׁעוֹ, מִנֵּעַ מֵאוֹתָן הַמִּרְכָּבִים לְפִשְׁעֵי תְּשׁוּבָה, שְׁנֵאֵמַר: "וְאַתָּה הִסַּבְתָּ אֶת לִבְךָ אַחֲרֵינִי", כְּלוּמַר, מִנֵּעַת מִיָּהּ הַתְּשׁוּבָה.

בכוח הבחירה יכול יהודי להתגבר גם על הנטיות הטבעיות שלו, ואף "בני אדם שנפשותיהם חולות, מתאוים ואוהבים הדעות הרעות ושונאים הדרך הטובה" (לשון הרמב"ם הל' דעות רפ"ב) יש להם הכוח להתגבר על נטייתם ולהתנהג בדרך טובה (ראה לעיל רפ"ה: "רשות לכל אדם נתונה לו...").

אבל "אם דחק ונתחזק ונתגבר על יצרו ועשה תשובה מקבילין תשובתו", בענייננו, "מנעת מהן התשובה" הוא רק בחיצוניות אבל בפנימיות הענין, הרי אדרבה, הכוונה היא לעורר אצלם תשובה עמוקה יותר וידחוק ויתחזק ויתגבר על יצרו.

(לקוטי שיחות ו, עמ' 65 ואילך ובהע' 46)

ו"אם יגזור אומר שיהיה צדיק, בהכרח שלא יהיה רשע". ולפי זה היה מקום לומר, שכאשר "אתה הסבות את לבם אחורנית, כלומר מנעת מהן התשובה" אין שום אפשרות לעשות תשובה, אבל באמת יש לומר שכדוגמת המבואר בתניא (אגרת התשובה פ"א) שגם מי ש"אין מספיקין בידו לעשות תשובה" היינו שלא מסייעים לו, ואף מערימים עליו קשיים,

~ שבת קודש ד' אדר ~

המשיח במלך וכנשיא

אותם דרך ה'". ובהלכות מלכים (פי"א ה"ד) הוסיף בפעולתו של מלך המשיח, ש"יכוף כל ישראל" לילך בדרך התורה ומצוה, ילחם מלחמות ה', יבנה בית המקדש ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה'. והרי זה ענינו של מלך ישראל, שכל "מחשבתו ומגמתו להרים דת האמת ולמלאות העולם צדק ולשבור זרוע הרשעים ולהלחם מלחמות ה', שאין ממליכין מלך תחלה אלא לעשות משפט ומלחמה" (שם פ"ד ה"י).

ונמצא שמשיח יש בו שני ענינים: מלך – שתפקידו להלחם מלחמות ה' ולתקן את העולם כולו. נשיא – שענינו ללמד את כל העם ולהורות להם דרך ה'. וזה גם השינוי בלשונות הכתוב, 'מלך עליהם' ו'נשיא להם': הנהגת המלוכה היא בדרך רוממות מהעם, ולכן 'מלך עליהם'. ואילו הנשיא מלמד את העם ומורה להם את דרך ה' באופן של קירוב כדי שהעם יבין ויקלוט את דבריו, ולכן הוא 'נשיא להם' כי השפעתו כנשיא היא על ידי קירוב.

(תורת מנחם, יין מלכות, מדע סי' מז)

הלכות תשובה פרק ט, הלכה ב: בְּאוֹתָן הַיָּמִים [ימות המשיח] תִּרְבֶּה הַדַּעַת וְהַחֲכָמָה וְהָאֱמֶת – שְׁנֵאמָר: "כִּי מִלֵּאָה הָאָרֶץ דַּעַת אֶת ה'..." מִפְּנֵי שְׁאוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ שֶׁיַּעֲמֹד מִזֶּרַע דָּוִד (המלך המשיח) בְּעַל חֲכָמָה יִהְיֶה יִתֵּר מִשְׁלָמָה... וּלְפִיכָךְ, יִלְמַד כָּל הָעָם וְיִוָּרָה אוֹתָן דֶּרֶךְ ה'.

מדברי הרמב"ם מובן שבימות המשיח "לא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד... וישיגו דעת בוראם" (הל' מלכים פי"ב ה"ה) – בעקבות פעולת מלך המשיח ש"ילמד כל העם".

ויש לומר שלכן ייקרא משיח 'נשיא', ככתוב "ודוד עבדי נשיא להם לעולם" (יחזקאל לו, כה). וכמו שראש הסנהדרין "הוא ראש הישיבה, והוא שקוראין אותו חכמים נשיא בכל מקום" (הל' סנהדרין פ"א ה"ג), כך גם משיח נקרא 'נשיא' כי הוא "ילמד כל העם ויורה אותם דרך ה'".

והנה, בכתוב הקודם (שם שם, כד) נאמר "ודוד עבדי מלך עליהם". ויש לבאר את מהות השינויים בין 'מלך' ל'נשיא': כאן כתב הרמב"ם שמלך המשיח "ילמד כל העם ויורה

הקשיבו יהודים! בחב"ד בכלל הייתה הדרישה לעשייה עצמית ולא להסתמך על הרביים.
משיחת יו"ד שבט תשי"א

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון כ"ח שבט ~

הלכות עבודה זרה וחקות הגוים

דיני עבודה זרה והענינים הדומים לה.

יש בכללן אחת וחמשים מצוות - שתי מצוות עשה, ותשע וארבעים מצוות לא תעשה; וזה הוא פירוש: (א) שלא לפנות אחר עבודה זרה; (ב) שלא לתור אחר הרהור הלב וראית העינים; (ג) שלא לגדף; (ד) שלא יעבד אותה כדרך עבודתה; (ה) שלא ישתחוה לה; (ו) שלא לעשות פסל לעצמו; (ז) שלא לעשות פסל אפלו לאחרים; (ח) שלא לעשות צורות אפלו לנואי; (ט) שלא להדיח אחרים אחריה; (י) לשרף עיר הנדחת; (יא) שלא לבנותה; (יב) שלא להנות מפל ממונה; (יג) שלא להסית יחיד לעבדה; (יד) שלא לאהב המסית; (טו) שלא לעזב שנאתו; (טז) שלא להצילו; (יז) שלא ללמד עליו זכות; (יח) שלא ימנע מללמד עליו חובה; (יט) שלא להתנבא בשמה; (כ) שלא לשמע מן המתנבא בשמה; (כא) שלא להתנבא בשקר, ואפלו בשם ה'; (כב) שלא לגור מהריגת נביא שקר; (כג) שלא לשבע בשם עבודה זרה; (כד) שלא לעשות אוב; (כה) שלא לעשות ידעוני; (כו) שלא להעביר למלך; (כז) שלא להקים מצבה; (כח) שלא להשתחוות על אבן משכית; (כט) שלא לטע אשה; (ל) לאבד עבודה זרה וכל הנעשה בשבילה; (לא) שלא להנות בעבודה זרה ובכל משמשיה; (לב) שלא להנות בצפוי נעבד; (לג) שלא לכת ברית לעובדי עבודה זרה; (לד) שלא לחזן עליהן; (לה) שלא ישבו בארצנו; (לו) שלא להדמות במנהגותן ובמלבושן; (לז) שלא לנחש; (לח) שלא לקסם;

(לט) שלא לעונן; (מ) שלא לחבר חבר; (מא) שלא לדרש אל המתים; (מב) שלא לשאל באוב; (מג) שלא לשאל בידעוני; (מד) שלא לכשף; (מה) שלא להקיף פאת ראש; (מו) שלא להשחית פאת זקן; (מז) שלא יעדה איש עדי אשה; (מח) שלא תעדה אשה עדי איש; (מט) שלא לכתב קעקע; (נ) שלא להתגודד; (נא) שלא לעשות קרחה על מת. ובאור כל המצוות האלו - בפרקים אלו.

פרק א

השתלשלות העבודה זרה מבריאת העולם עד ימי האבות.

א. בימי אנוש [בן שת בן אדם הראשון] טעו בני האדם טעות גדולה, ונבערה עצת [נעשתה מטופשת דעתם של] חכמי אותו הדור; ואנוש עצמו, [היה] מן הטועים. וזו היתה טעותם: אמרו, הואיל והאל ברא פוכבים אלו וגלגלים [גרמי שמים] אלו להנהיג את העולם, ונתנם במרום, חלק להם כבוד, והן שמשין המשמשין לפניו - ראויין הם לשבחם ולפארתם, ולחלק להם כבוד. וזהו רצון האל ברוך הוא, לגדל ולכבד [את] מי שגדלו וכבדו, כמו שהמלך רוצה לכבד עבדיו והעומדים לפניו, וזה הוא כבודו של מלך.

(א) כמבואר בהרחבה בהלכות יסודי התורה. (ב) על ידי בני האדם.

בין שעה דבר זה על לבם, התחילו לבנות לפוכבים היכלות, ולהקריב להן קרבנות, ולשבחם ולפארתם בדברים, ולהשתחוות למולם - כדי להשיג רצון הבורא [באמצעות הכוכבים], בדתם הרעה. וזה היה עקר עבודה זרה [באותו דור].

(ג) לפי דעתם המשובשת.

הלכות: .. הגויים: שמן המדויק של הלכות אלו - לקו"ש ח"כ ע' 14 הע' 28. פרק א: סדר השתלשלות המאורעות המסופר בפרק זה מלמדנו בגדר איסור ע"ז - לקו"ש ח"ח ע' 184, ח"כ ע' 15, סה"ש תנש"א ח"א ע' 294. וזו הייתה טעותם: ביאור הטעות ושורשה - לקו"ש ח"א ע' 183, ח"א ע' 75, 145, חל"ח ע' 58.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ח שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים פט

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(ח) ולא אמרו זאת בשם הקב"ה, כפי שאמרו נביאי השקר הראשונים.

וכיון שארכו הימים, נשתפח השם הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם, ולא הפירוהו; ונמצאו כל עם הארץ והנשים והקטנים, אינם יודעים אלא הצורה של עץ ואבן וההיכל של בנין, שנתחנכו מקטנותן להשתתחות להן ולעבדן, ולהשבע בשמן. והחכמים שהיו בהם, כגון הפומרים וכיוצא בהן, מדמין שאין שם [בעולם] אלוה אלא הפוכבים והגלגלים שנעשו הצורות האלו בגלגלם [לכבודם]

ולדמותן [בעצרתם]. אבל צור העולמים [הקדוש ברוך הוא], לא היה שם מכירו ולא ידעו, אלא יחידים פעולם, כגון חנוף ומתושלח ונח ושם ועבר. ועל דרך זו, היה העולם מתגלגל [מתפתח] והולך, עד שנולד עמודו של עולם, שהוא אברהם אבינו עליו השלום.

(ט) על חמישה אלו מובא בדברי חז"ל שהיו צדיקים. (י) שהעולם הרוחני עומד עליו.

ג. כיון שנגמל [מחלב אמר] איתן זה"א, התחיל לשוטט בדעתו [לחקור ולהתבונן] והוא קטן, ולחשוב ביום ובלילה; והיה תמה: 'היאך אפשר, שהיה הגלגל הזה [של העולם] נוהג תמיד, ולא יהיה לו מנהיג? ומי יסבב אותו? לפי שאי אפשר שייסבב את עצמו! ולא היה לו מלמד ולא מודיע דבר, אלא [היה] משקע באור כשדים בין עובדי עבודה זרה הטפשים.

(יא) אברהם אבינו. וכונה בדברי חז"ל בשם 'איתן', על שם אישיותו החזקה והתמדתו בחיבורו לדרך ה'. (יב) היה זה בהיותו בן 3 שנים.

ואביו ואמו וכל העם עובדים עבודה זרה, והוא היה עובד עמהם. ולבו משוטט ומבין [ומתבונן], עד שהשיג דרך האמת, והבין קו הצדק מדעתו הנכונה; וידע שיש שם [במצאות] אלוה אחד, והוא מנהיג הגלגל, והוא ברא הכל, ואין בכל הנמצא [הבריאה] אלוה חוץ ממנו.

וכך היו אומרים עובדיה הידועים עקרה, לא שהן אומרים שאין שם אלוה אלא פוכב זה. הוא שרמיה אומר: "מי לא יראך מלך הגוים, כי לך יאתה, כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין פמוד, ובאחת יבערו ויכסלו, מוסר הכלים עין הוא" - כלומר, הפל יודעים שאמתה הוא האל לבד; אבל טעותם וכסילותם, שמדמים שזה ההכל רצונך הוא.

(ד) אלא האמינו במציאותו של ה'. (ה) אשר יש לחלוק כבוד לכוכבים ולהשתחוות אליהם.

ב. ואחר שארכו הימים, עמדו בבני אדם נביאי שקר, ואמרו שהאל צוה להם ואמר להם: 'עבדו פוכב פלוני', או 'כל הפוכבים, והקריבו לו ונסכו לו כך וכך, ובנו לו היכל, ועשו צורתו כדי להשתתחות לו כל העם, הנשים והקטנים ושאר עם הארץ'. ומודיע להם צורה שבה מלבו [המצוי], ואומר: 'זו היא צורת הפוכב הפלוני שהודיעוהו בנבואתו'.

(ו) כל אחד מאותם הנביאים.

והתחילו על דרך זו לעשות צורות [כוכבים] בהיכלות ותחת האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות, ומתקבצים [כולם] ומשתחוים להם; ואומרים לכל העם, שזו הצורה מטיבה [למכבדים אותה] ומרעה [למכבדים אותה], וראוי לעבדה וליראה ממנה. והכומרין אומרים להם: 'שבעבודה זו תרבו ותצליחו', 'ועשו כך וכך, ואל תעשו כך וכך'.

(ז) אלו הם מספר מקומות שייחדו אותם לעבודת אלילים.

והתחילו פוזבים [נביאי שקר] אחרים לעמד ולומר שהפוכב עצמו או הגלגל עצמו או המלאך דבר עמהם ואמר להם: 'עבדוני כך וכך', והודיע להם דרך עבודתו, 'ועשו כך, ואל תעשו כך'. ופשט דבר זה בכל העולם, לעבד את הצורות בעבודות משנות זו מזו, ולהקריב להן, ולהשתתחות להן.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

וַיֵּדַע שֶׁכָּל הָעַם טוֹעִים, וַדְּבַר שֶׁגָּרַם לָהֶם לְטֻעוֹת, זֶה שֶׁעוֹבְדִים אֶת הַכּוֹכָבִים וְאֵת הַצּוּרוֹת, עַד שֶׁאֲבַד הָאָמֶת מִדַּעְתָּם^{יג}; וַיֵּבֶן •
השגת הראב"ד
 וכן . . . בוראו א"א יש אגדה בן שלש שנים שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי מנין עקב.
 אֲבָרְהָם אֶת בּוֹרְאוֹ.

בֵּינוֹן שֶׁהַכִּיר וַיֵּדַע, הַתְּחִיל לְהָשִׁיב תְּשׁוּבוֹת [-להקשות קושינות] עַל בְּנֵי אוֹר בְּשָׂדִים^{יד}, וְלַעֲרֹף דִּין [-להתוכח] עִמָּהֶם, וְלֹאמַר שֶׁאֵין זֶה דֶּרֶךְ הָאָמֶת, שֶׁאַתָּם הוֹלְכִים בָּהּ. וְשֶׁבַר אֶת הַצִּלְמִים, וְהַתְּחִיל לְהוֹדִיעַ לָעַם, שֶׁאֵין רְאוּי לַעֲבֹד אֱלֹהִים הַעוֹלָם, וְלֹא רְאוּי לְהִשְׁתַּחֲוֹת וּלְהַקְרִיב וּלְנַסֵּף - כְּדִי שֶׁיִּפְרֹדוּהוּ כָּל הַבְּרוּאִים [בדורות] הַבָּאִים; וְרְאוּי לַאֲבֹד וּלְשֹׁבֵר כָּל הַצּוּרוֹת, כְּדִי שֶׁלֹּא יִטְעוּ בָּהֶן כָּל הָעַם, כְּמוֹ אֱלוֹ שֶׁהֵם מִדְּמִים שֶׁאֵין שֵׁם אֱלֹהִים אֱלֹא אֱלוֹ.

יג) אברהם הבין את הסיבות שגרמו לבני האדם לעבוד עבודה זרה. יד) מקום מגוריו של אברהם.

בֵּינוֹן שֶׁגָּבַר עֲלֵיהֶם [אברהם] בְּרָאיוֹתָיו, בִּקְשׁ הַמֶּלֶךְ^{טו} לְהִרְגוֹ; נַעֲשֶׂה לוֹ נֶס [וניצל], וַיֵּצֵא לְחָרָן. וְהַתְּחִיל לַעֲמֹד וּלְקָרוֹת בְּקוֹל גְּדוֹל לְכָל הָעַם, וּלְהוֹדִיעַם שֶׁיֵּשׁ אֱלֹהִים אֶחָד לְכָל הָעוֹלָם, וְלֹא רְאוּי לַעֲבֹד. וְהָיָה •
השגת הראב"ד
 והיה . . . עולם א"א ותמה אני שהרי היו שם שם ועבר איך לא היו מוחין, ואפשר כי מוחים היו ולא אירע להם שישברו את צלמיהם לפי שהיו מתחבאים מהם עד שבא אברהם ושבר צלמי אביו.
 מִהֶלֶךְ וְקוֹרָא וּמִקְבָּץ הָעַם מַעִיר לַעִיר וּמִמְּמַלְכָּה לְמִמְּמַלְכָּה, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְאַרְץ כְּנָעַן, וְהוּא קוֹרָא^{טז}, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם"¹⁷.

טו) נמרוד מלך בבל. טז) לכולם לעבוד את ה'.

וּבֵינוֹן שֶׁהָיוּ הָעַם מִתְקַבְּצִין אֵלָיו וְשׁוֹאֲלִין לוֹ עַל דְּבָרָיו, הָיָה מוֹדִיעַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי דַעְתּוֹ עַד שֶׁיִּזְחֲרֶהוּ לְדֶרֶךְ הָאָמֶת, עַד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ אֵלָיו אֲלָפִים וַרְבָּבוֹת, וְהֵם אֲנָשֵׁי בֵּית אֲבָרְהָם. וְשֶׁתֵּל בְּלִבָּם הָעֵקֶר

הַגְּדוֹל הַזֶּה^{יז}, וְחִבְּר בּוֹ סִפְרִים. וְהוֹדִיעוּ לְיִצְחָק בְּנוֹ, וַיֵּשֶׁב יִצְחָק מְלָמֵד וּמְחַזֵּיר [אנשים לדרך האמת]; וַיִּצְחָק הוֹדִיעוּ לְיַעֲקֹב וּמִנְהוּ לְלָמֵד, וַיֵּשֶׁב [יעקב] מְלָמֵד וּמְחַזֵּיר כָּל [האנשים] הַנִּלְוִים אֵלָיו^{יח}.

יז) האמונה בה' ושלילת העבודה זרה. יח) שהתחברו לדברים שלימד אותם.

וַיַּעֲקֹב אָבִינוּ לָמַד בְּנָיו כָּלֵם, וְהַבְּדִיל [מכולם את] לְוִי וּמִנְהוּ רֹאשׁ, וְהוֹשִׁיבוֹ בִּישִׁיבָה לְלָמֵד דֶּרֶךְ ה', וְלִשְׁמֹר מִצְוֹת אֲבָרְהָם^{יט}; וַיִּצְוֶה אֶת בְּנָיו שֶׁלֹּא יִפְסִיקוּ מִבְּנֵי לְוִי מִמֶּנָּה [להנחלת התורה], כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכַּח הַלְמוּד.

יט) שלא לעבוד עבודה זרה.

וְהָיָה הַדְּבַר הוֹלֵךְ וּמִתְגַּבֵּר בְּבָנֵי יַעֲקֹב וּבְנִלְוִים עֲלֵיהֶם, וְנַעֲשֶׂת בַּעוֹלָם אִמָּה שֶׁהִיא יוֹדַעַת אֶת ה', עַד שֶׁאָרְכוּ הַיָּמִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, וְחִזְרוּ לְלָמֵד מַעֲשֵׂיהֶן וּלְעַבֹּד עֲבֹדָה זָרָה כְּמוֹתֶן - חוּץ מִשְׁכָּב לְוִי, שֶׁעָמַד בְּמִצְוֹת אָבוֹת; וּמַעוֹלָם לֹא עָבַד שָׂכָט לְוִי עֲבֹדָה זָרָה.

וְכַמְעַט קָט הָיָה^כ, וְהָעֵקֶר שֶׁשֶׁתֵּל אֲבָרְהָם נִעְקָר^{כא}, וְחִזְרוּ בְּנֵי יַעֲקֹב לְטֻעוֹת הָעַמִּים וְתַעֲיוֹתָן [=אבדן דרכם]. וּמֵאַהֲבַת ה' אוֹתָנוּ, וּמִשְׁמְרוֹ אֶת הַשְּׁבוּעָה^{כב} לְאֲבָרְהָם אָבִינוּ^{כג}, עָשָׂה מִשָּׁה^{כד} רַבְּנוּ וְרַבֵּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים, וּשְׁלַחוּ^{כה}.

כ) אם היו בני ישראל ממשיכים עוד זמן קצר עם טעות זו. כא) האמונה בה' הייתה נכחדת מן העולם. כב) לאחר עקידת יצחק נשבע ה' לאברהם שירבה את זרעו ושכל גויי הארץ יתברכו בו. כג) חנן ה' את משה בתכונות סגוליות והכשיר אותו לתפקידו הרם. כד) להדריך את בני ישראל בדרך האמת.

בֵּינוֹן שֶׁנִּתְנַבֵּא מֹשֶׁה רַבְּנוּ, וּבִחְר ה' בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה [-לעולם], הַכְּתִירָן בְּמִצְוֹת^{כה} וְהוֹדִיעֵן דֶּרֶךְ עֲבֹדָתוֹ, וַיְמַה יְהִי מִשְׁפָּט [-דיני] עֲבֹדָה זָרָה [-פולחן לאל אחר] וְכָל הַטּוֹעִין אַחֲרֶיהָ.

2. בראשית-וירא, כא, לג.

וּבֵן אַרְבַּעִים שָׁנָה: מְדוּעַ בָּחַר רַבִּינוּ בִּגְרִיסָא זו? - לְקוּ"ש ח"כ ע' 13, 19. בִּיקֶשׁ הַמֶּלֶךְ לְהוֹרְגוֹ: בִּיאור בַּעֲנִין מִסִּירוֹת נֶפֶשׁ - לְקוּ"ש ח"כ ע' 75. וְכִיוֹן . . . אֱלֹהִים: דִּיוֹק סִדֵּר הַדְּבָרִים עַל פִּי פְּנִימִיּוֹת הָעֲנִינִים - לְקוּ"ש ח"כ ע' 59 וְהַע' 53. שֶׁנִּתְקַבְּצוּ . . . וּרְבִיבוֹת: אֹפֶן הַשְּׁפַעַת אֲבָרְהָם אֲבִינוּ עֲלֵיהֶם - לְקוּ"ש ח"כ ע' 89 וְהַע' 14. וְחִיבֵר בּוֹ סִפְרִים: לִימּוּד מִתּוֹךְ הַכֹּתֵב לִפְנֵי מִ"ת - לְקוּ"ש ח"כ ע' 183. וְנַעֲשִׂית בַּעוֹלָם אִמָּה: תְּהִלָּה הִיּוֹת עִם יִשְׂרָאֵל לֵעַם הַחַל בִּזְמַן הָאֲבוֹת. הַבִּיאור - לְקוּ"ש ח"ל ע' 58, ח"ל"א ע' 10, ח"ל"ו ע' 57. וּמִשְׁמְרוֹ . . . אֲבִינוּ: בְּגִלּל מִסִּירוֹת נֶפֶשׁוֹ - לְקוּ"ש ח"ל"ב ע' 172.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ח שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים צא

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

וְעֵנֶן זֶה, הוּא שְׁהִיחָה תוֹרָה עָלָיו וְאִמְרָה: "וּפָן תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשָּׁמַיְמָה, וְרֵאִיתָ אֶת הַשָּׁמַשׁ וְגו' אֲשֶׁר חָלַק ה' אֱלֹהֶיךָ אִתָּם לְכָל הַעַמִּים"³; כְּלוּמַר, שְׁמָא תִּשּׁוּט בְּעֵין לְפָנָי [תהרהר], וְתִרְאֶה שְׁאֵלוֹ הֵן הַמְּנַהֲגִים אֶת הָעוֹלָם, וְהֵם שֶׁחָלַק ה' אוֹתָם לְכָל הָעוֹלָם לְהִיטֵן חַיִּים וְהַיִּים וְנִפְסָדִים [מתכלים] כְּמִנְהַגוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְתֹאמַר שְׂרָאוּי לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהֶן וּלְעִבְדָן. וְכַעֲנֵן זֶה צִוָּה וְאִמְרָה: "הַשְׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶּם"⁴ - כְּלוּמַר, שְׁלֹא תִטְעוּ בְּהִרְהוּר הַלֵּב לַעֲבֹד אֱלֹהִים, לְהִיטֵן סָרְסוּר [מתויר] בְּיַנִּיכָם וּבִין הַבּוֹרָא.

(ה) ובלעדיהם אין העולם יכול להתקיים. (ו) על ידי הגלגלים והיסודות, חיים כל הנבראים בעולם. (ז) במשך חיי הנבראים, הם מתהווים ומתפרקים חזרה ליסודות מהם הגיעו, כמבואר בהרחבה בהלכות יסודי התורה. (ח) על כך מזהירה התורה ואומרת שאסור לעבוד לאף נברא ולחשוב שהוא מתווך בין שאר הנבראים לבוורא.

(כה) הקב"ה עיטר את עם ישראל ונתן להם את מצוות התורה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְחִבְר בּוֹ סְפָרִים".

ידוע מאחז"ל "מימיהן של אבותינו לא פסקה ישיבה מהם" וממה שכתב כאן מובן שגם היו בידיהם ספרים בהם נכתבו ענייני התורה, אלא שאעפ"כ לא היו לספרים אלה גדר של תורה שבכתב, כי קדושת ספר תורה שבו צריכה כל אות להכתב בדיוק (שלא כתושבע"פ שבה נוגע בעיקר ההבנה ולא הדיוק באותיות) נפעל רק במתן תורה, כיון שעד אז היתה הגזירה ש"עליונים לא ירדו למטה ותחתונים לא יעלו למעלה" וכך גם בתורה עצמה שהרוחניות של התורה (הבנה והשגה) לא ניתנה לדרת ולהתלבש בכתב ובספר ולעשותו חפץ של קדושה.

רק לאחר מתן תורה שעליונים ירדו לתחתונים ירדה התורה להיות תורה שבכתב "והמכתב מכתב אלקים הוא" - חיבור עליון ותחתון.

לקוטי שיחות חלק כ' עמוד 182

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

פֶּרֶק ב

עיקר איסור עבודה זרה, איסור קריאה בספריה ואיסור המגדף.

א. עֵקֶר הַצִּוּוֹי בַּעֲבוּדָה זָרָה, שְׁלֹא לַעֲבֹד אֶחָד מִכָּל הַבְּרִיאָה - לֹא מִלֶּאֱלֹהִים, וְלֹא מִלְּאֱלֹהִים, וְלֹא מִכָּל וְלֹא אֶחָד מֵאַרְבַּע הַיְּסוּדוֹת, וְלֹא אֶחָד מִכָּל הַנִּבְרָאִים מֵהֶם. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַעֲבֹד יוֹדֵעַ שֶׁהוּא הָאֱלֹהִים, וְהוּא עוֹבֵד הַנִּבְרָא הַזֶּה עַל דֶּרֶךְ שֶׁעֲבֹד אָנוֹשׁ וְאֲנָשֵׁי דוֹרוֹ תַּחֲלֶה - הֵרִי זֶה עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה.

א) ההבדל בין המלאכים, הגלגלים והכוכבים התבאר בהרחבה בהלכות יסודי התורה. מלאך הוא צורה רוחנית ללא גוף, הגלגלים הם תשעה גלגלים הנמצאים מעל הארץ, והכוכבים הם העצמים הזוהרים הנראים ברקיע. ב) אש, רוח, מים ועפר. ג) מארבעת היסודות שמחיבורם התהוו כל הנבראים בעולם, כמבואר בהרחבה בהלכות יסודי התורה. ד) וחשוב שהעבודה הזרה היא רק ממוצע בינו לבין ה', כמבואר בתחילת הפרק הקודם.

ב. סְפָרִים רַבִּים חִבְרוּ עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה בַּעֲבוּדָתָהּ, הֵיכָף עֵקֶר עֲבוּדָתָהּ וּמָה מְשַׁפְּטֶיהָ וּמַעֲשֶׂיהָ. צִוָּנוּ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁלֹא לִקְרוֹת בְּאוֹתֵן הַסְּפָרִים כָּלָל, וְלֹא נְהַרְהֵר בָּהֶן, וְלֹא בְּדַבֵּר מִדְּבָרֶיהָ. וְאִפְלוּ לְהַסְתַּפֵּל בְּדַמּוֹת הַצִּוּרָה⁵ - אֲסוּר, שְׁנֹאמַר: "אֵל תִּפְנֹו אֶל הָאֱלִילִים"⁶. וְכַעֲנֵן זֶה נֹאמַר: "וּפָן תִּדְרֹשׁ לְאֱלֹהֵיהֶם לֵאמֹר, אֵיכָה יַעֲבֹדוּ"⁷ - שְׁלֹא תִשָּׂא לַעֲלֵ דֶרֶךְ עֲבוּדָתָהּ הֵיכָף הִיא, וְאֵף עַל פִּי שֶׁאֵין אִתָּה עוֹבֵד [אותה]; שְׂדָכָר זֶה גוֹרֵם לָךְ לְהַפְנוֹת אַחֲרֶיהָ וּלְעֲשׂוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן עוֹשִׂין, שְׁנֹאמַר: "וְאֶעֱשֶׂה כֵן גַּם אֲנִי"⁸.

ט) שנעשתה לשם עבודה זרה.

ג. וְכָל הַלְּאוּיִן הָאֵלֹהִים בְּעֵינֵי אֶחָד הֵן, וְהוּא שְׁלֹא יִפְנֶה אַחֵר עֲבוּדָה זָרָה; וְכָל הַנִּפְנֶה אַחֲרֶיהָ בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בּוֹ מַעֲשֶׂה, הֵרִי זֶה לִוְקָה⁹.

י) שהזוכרו בהלכות הקודמות, כמו "פן תשא עיניך השמימה", "השמרו לכם פן יפתה לבבכם" ועוד. יא) לא לחקור כיצד מייצרים אותה ולא ללמוד את דרך עבודתה. יב) לדוגמה, אם העבודה הזרה הייתה מכוסה והאדם הרים

3. דברים-ואתחנן, ד, יט. 4. דברים-עקב, יא, טז. 5. ויקרא-קדושים, יט, ד. 6. דברים-ראה, יב, ל. 7. שם.

עיקר . . זרה: גדר הציווי - לקו"ש ח"כ ע' 17. שלא לעבוד: גם אם בכונת הלב לא פונה אחריהם - לקו"ש חכ"ח ע' 96. ספרים . . בעבודתה: אם קרא רבינו בספרים אלו - לקו"ש ח"ב ע' 146. ולא . . מדבריה: אם מותר להשתתף ביוכוחים בנושאי אמונה - לקו"ש חל"ט ע' 293.

עב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ח שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

את הכיסוי כדי לראות את העבודה זרה, הוא עבר על איסור עבודה זרה על ידי עשיית מעשה, וחייב על כך מלקות.

ולא עבודה זרה בלבד הוא שאסור להפנות אחריה במחשבה, אלא כל מחשבה שגורמת לו לאדם לעקר עקר מעקרי התורה^י - מזהרים אנו שלא להעלותה על לבנו, ולא נסיח דעתנו לכהן^י ונחשב ונמשך אחר ההוריה הלבט^י; מפני שדעתו של אדם קצרה [-מוגבלת], ולא כל הדעות יכולות להשיג האמת על בריו [=לתכלית]; ואם ימשך כל אדם אחר מחשבות לבו, נמצא מחריב את העולם לפי קצור דעתו^{טו}.

(יג) לערער את יסודות האמונה. (יד) לא נרכז את מחשבתנו בהרהורי כפירה. (טו) הספיקות המנקרים בלב. (טז) על ידי מחשבותיו הכוזבות, עלול הוא להחריב את כל חיי החברה האנושית.

פיצד"י? פפעמים תתור [-יחשוב] אחר עבודה זרה^י; ופעמים יחשב ביהודי הבורא, שמא [-אחד] הוא שמא אינו^י, מה למעלה^י מה למטה^י כא, מה לפנים [-לפני בריאת העולם] מה לאחור [-באחרית הימים]; ופעמים [-יחשוב] בנבואה, שמא היא אמת^י כשמא אינה^י; ופעמים [-יחשוב] בתורה, שמא היא מן השמים שמא אינה. ואינו יודע המדות שידון בהן עד שידע האמת על בריו^י; ונמצא יוצא [-מגיע] לידי מינות [-כפירה].

(יז) מהן המחשבות הגורמות לאדם ערעור באמונה. (יח) ויחשוב שיש בה ממש. (יט) אלא ישנם אלוקים רבים. (כ) מה נמצא מעל הרקיע. (כא) מה נמצא מתחת לארץ. (כב) ומן השמים מודיעים לנביא הכל. (כג) והנביא בודה את הדברים מליבו. (כד) אינו יודע להתבונן כראוי בדברים אלו ולהגיע אל האמת.

על ענין זה הזהירה תורה, ונאמר בה: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, אשר אתם זנים"⁸ - פלומר, לא ימשך כל אחד מהם אחר דעתו הקצרה, וידמה שמחשבתו משגת האמת. כך אמרו חכמים: "אחרי לבבכם", זו מינות; "ואחרי עיניכם", זו זנות⁹. ולאו זה, אף על פי שהוא גורם לאדם לטרונו מן העולם הבא, אין בו מלקות^י.

(כה) לא נענשים על עשייתו במלקות, משום שהוא לאו שאין בו מעשה.

ד. מצות עבודה זרה, פנגד כל המצוות פלן היא, שנאמר: "וכי תשגו, ולא תעשו את כל המצוות וגו'¹⁰" - ומפי השמועה [-מסורת משה רבינו] למדו, שבעבודה זרה הכתוב מדבר^י. הא למדת, שכל המודה בעבודה זרה - פופר בכל התורה פלה, ובכל הנביאים, ובכל מה שנצטוו הנביאים, מאדם^י ועד סוף העולם, שנאמר^י: "מן היום אשר צוה ה' והלאה לדתיכם"¹¹. וכל הפופר בעבודה זרה, מודה בכל התורה פלה; והיא עקר כל המצוות פלן.

(כו) ומכנה אותה 'כל המצוות'. (כז) מאדם הראשון, שאף הוא נצטווה במצוות על ידי ה' כלשון הפסוק "ויצו ה' אלקים על האדם". (כח) בהמשך לפסוק "וכי תשגו" שבתחילת ההלכה.

ה. ישראל • שעבד השנת הראב"ד
ישראל... דבר א"א אעפ"כ אסור לאבד ממונו בידים מידי דהוה אמסור אבל אם נשא עובדת כוכבים ואין לו זרע כשר ודאי מותר לאבדו בידים או ליטלו מעצמו.
ישראל • שעבד
עבודה זרה כט - הרי הוא כגוי לכל דבר, ואינו פלישראל שעובר עברה שיש בה סקילה לא;
ומשמד [=מומר] לעבודה זרה, הרי הוא משמד לכל התורה פלה לב.

(כט) אף אם עבד אותה רק פעם אחת. (ל) ולכן שחיתו פסולה, יינו נחשב יין נסך, והוא לא נחשב כאחד ממניין לדברי קדושה שנאמרים דווקא בעשרה אנשים. (לא) כמו מי שחילל שבת בכוונה, שנחשב עדיין יהודי לכל דבר. (לב) אדם העובד עבודה זרה רק פעם אחת, נחשב מומר בדיקן כמו אדם העובד עבודה זרה בקביעות.

וכן המינים לג מישראל, אינן [נחשבים] פלישראל לדבר מן הדברים. ואין מקבלים אותם בתשובה לעולם^י - שנאמר: "כל באייה [-המינים והכופרים] לא ישובון, ולא ישיגו ארחות חיים"¹². והמינים, הם התרים אחר מחשבות לפם בסכלות, בדברים שאמרנו^י, עד שנמצאו עוברים על גופי תורה [-מצוות עיקריות] להכעיס^י, בשאט בנפש [-בכוז ובזלזול] פיד רמה [-בעזות מצח], ואומרים שאין בזה עון. ואסור לספר עמהן^י, ולהשיב עליהן תשובה [-ולהתווכח איתם] פללח,

8. במדבר-שלח, טו, לט. 9. ספרי, שלח, טו, לט. 10. במדבר-שלח, טו, כב. 11. שם, פסוק כג. 12. משלי, ב, יט.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ח שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים צג

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

שְׁנֵאמַר: "וְאֵל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָה" ¹³. וּמִחֲשֶׁבֶת מִין, לַעֲבֹדָה זָרָה לֵט.
שְׁהוּא אֶלְף דָּלֶת נוּן יוּד מו', וַיִּבְרָךְ [ויקלל - בלשון נקיה]
אוֹתוֹ בְּשֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת [הקדושים של הקדוש ברוך הוא] שְׁאִינָם
נִמְחָקִין מו' - שְׁנֵאמַר: "וְנִקְבַּ שֵׁם ה' - מוֹת
יִמָּת מו" ¹⁵, עַל הַשֵּׁם הַמְיֻחָד חֵיב סְקִילָה מו'; וְעַל
שְׁאֵר הַכְּנוּיִים, בְּאִזְהָרָה נא. וַיֵּשׁ מִי שֶׁמְפָרֵשׁ, שְׁאִינוֹ
חֵיב אֶלָּא עַל שֵׁם יוּד הִי וְאוֹ הֵיב; וְאִנִּי אוֹמֵר, שְׁעַל
שְׁנֵינֵיהֶם ¹⁶ הוּא נִסְקָל.

מה) יבטא בשפתי. (מו) וכל שכן אם אומר את שם הויה.
(מו) האסורים במחיקה, כפי שנמנו בפרק ו' בהלכות יסודי
התורה. (מח) כגון, שאומר 'כח שם פלוני את שם פלוני'.
אך אם מברך את ה' מבלי שאמר את שם ה' בעצמו, אפילו
אם בירך כתגובה לשם ה' שהוזכר על ידי אחרים, אינו חייב
סקילה. (מט) אם בירך את השם באחד משבעה השמות
הקדושים. (נ) אם בירך את השם בשאר הכינויים המותרים
במחיקה. (נא) אינו נסקל, אך עובר על 'לא תעשה'.
(נב) אך אם בירך את שם אדנות, אינו חייב סקילה. (נג) הן
שם הויה והן שם אדנות.

**ח. אִזְהָרָה שֶׁל מְגִדָּף מִיָּנִין? שְׁנֵאמַר: "אֱלֹהִים לֹא
תִקְלָל לנדר" ¹⁶. בְּכָל יוֹם וְיוֹם דָּנִין [חוקרים] אֶת הַעֲדִים
[שמענו את המגדף] בְּכַנּוּי 'יְכָה יוֹסִי אֶת יוֹסִי' ¹⁷. נִגְמַר
הַדִּין יו' - מוֹצִיאִין [הדיינים] אֶת כָּל הָאָדָם לַחוּץ יו',
וְשׂוֹאֲלִים אֶת הַגָּדוֹל שֶׁבַּעֲדִים וְאוֹמְרִים לוֹ: 'אֹמֵר
מִה שְׁשִׁמְעָתָ בְּפִירֵשׁ' [בדיוק]! וְהוּא אוֹמְרֵי, וְהַדִּינִים
עוֹמְדִים עַל רִגְלֵיהֶם, וְקוֹרְעִין [בגדיהם] וְלֹא מֵאֲחִין [את
הקרע לעולם]. וְהַעֲד הַשְּׁנֵי אוֹמְרִים: 'אֵף אֲנִי כְּמוֹתוֹ
שְׁמַעְתִּי' ¹⁸. וְאִם הָיוּ עֲדִים רַבִּים, צָרִיךְ כָּל אֶחָד
וְאֶחָד מֵהֶן לֹמֵר: 'פִּזָּה' [כך] שְׁמַעְתִּי' ¹⁹.**

(נד) למרות שפסוק זה מדבר על קללת דיינים, לומדים מכך
אזהרה גם על שמותיו הקדושים של ה'. (נה) לא מבקשים
מהעדים שיאמרו במפורש מה שמעו, אלא משתמשים
בכינוי לשם ה'. המילה 'יוסי' היא כינוי לשם ה', משום
שיש בה ארבע אותיות כמו בשם הויה, ובנוסף הגימטריה
שלה היא 86 כמו הגימטריה של שם אלוקים. הטעם שלא
מזכירים את הגידוף במפורש הוא, על מנת לא להזכיר כל
פעם שם שמים בקללה. טעם נוסף לכך הוא משום שמא
ייצא המגדף זכאי בדיון, ואזי נמצא שהעדים הזכירו שם
שמים לבטלה. (נו) הגיעה שעת פסיקת הדיון, ולצורך כך
הדיינים צריכים לשמוע את תיאור הגידוף במדויק.
(נז) כדי שלא ישמעו את הגידוף ברבים. (נח) העד אומר
בדיוק את מה שמע מהמגדף. (נט) ואינו צריך להזכיר

(לג) בספר ה'ערוך' פירש, שמינים הם בני כת ידועה שנטו
מדרך האמת וקראו לעצמם "מאמינים", וחז"ל קטעו את
המילה וכינו אותם "מינים", מפני שיש בהם כמה סוגים
ומינים. לדעת החכם לוי, מקור המילה 'מינים' הוא בערבית,
ופירושה כזב. לפי דבריו, חז"ל כינו את הכופרים בשם
"מינים", מפני שהם כוזבים ובעלי דעות כוזבות. (לד) אם
הם חוזרים בתשובה, תשובתם מתקבלת ומועילה, אך
לעולם הם לא ייחשבו כאנשים כשרים וצדיקים אף לאחר
חזרתם בתשובה, משום שייתכן והם ישובו חזרה לכפירתם.
(לה) בהלכה ג. (לו) את ה', ולא עבור תועלת או הנאה
כלשהי. (לז) לשוחח איתם באריכות, כדי לא להימשך
אחריהם. (לח) ואף על פי שחז"ל אמרו (אבות פ"ב, ד):
"ודע מה שתשיב לאפיקורוס" - כוונתם היא לכופר גוי,
אבל עם כופר יהודי אין להתווכח מפני שעל ידי הוויכוח
הוא מתרחק מהתורה עוד יותר. (לט) כל מחשבתו היא רק
בעבודה זרה, ולכן אם הוא שחט בהמה היא אסורה בהנאה
כתקובת עבודה זרה, ואם הוא כתב ספר תורה יש לשרוף
את הספר.

**ו. כָּל הַמּוֹדָה בְּעֲבֹדָה זָרָה שְׁהִיא אָמַת - אֵף עַל
פִּי שְׁלֹא עֲבָדָה, הָרִי זֶה מִחֲרַף וּמִגְדָּף אֶת הַשֵּׁם
הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא; וְאֶחָד [ה-ה] הַעוֹבֵד עֲבֹדָה זָרָה,
וְאֶחָד [ו-ו] הַמְגִדָּף אֶת הַשֵּׁם מ' - שְׁנֵאמַר: "וְהִנֵּפֶשׁ
אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיַד רָמָה [לעבוד עבודה זרה], מִן הָאֲזָרָה וּמִן
הַגֵּר - אֶת ה' הוּא מְגִדָּף מ" ¹⁴. לְפִיכָף תוֹלִין [על עין]
עוֹבֵד עֲבֹדָה זָרָה מ', כְּמוֹ שְׁתוֹלִין אֶת הַמְגִדָּף מ',
וְשְׁנֵינֵיהֶם נִסְקָלִין [לפני התליה].**

(מ) שווים בחומרת העבירה והעונש המגיע להם. (מא) הפסוק
משווה את עובד עבודה זרה למגדף. (מב) לאחר שסוקלים
אותו, תולים אותו על עץ עד שקיעת החמה ורק לאחר
השקיעה הוא נקבר, בשונה משאר הנסקלים שנקברים מיד
לאחר הסקילה. (מג) שעליו נאמר בתורה במפורש שלאחר
הסקילה תולים אותו על עץ עד השקיעה.

**וּמִפְּנֵי זֶה פְּלָלְתִּי דִּין הַמְגִדָּף בְּהִלְכוֹת עֲבֹדָה זָרָה מ',
שְׁשֵׁנִיהֶן פּוֹפְרִין בְּעֶקֶר הֵן. [משום]**

(מד) למרות שהמגדף אינו עובד עבודה זרה.

**ז. וְאֵלּוּ הֵן דִּינֵי הַמְגִדָּף: אִין הַמְגִדָּף חֵיב סְקִילָה,
עַד שְׁיִפְרֵשׁ ¹⁵ אֶת הַשֵּׁם הַמְיֻחָד שֶׁל אֲרִבַּע אוֹתִיּוֹת**

13. שם, ה, ח. 14. במדבר-שלח, טו, ל. 15. ויקרא-אמור, כד, טז. 16. שמות-משפטים, כב, כז.

צד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ח שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

פְּרָתִי; וְאִם הָיָה שָׁם [-בשעת מעשה העבירה] **עֲדִים**
וְהִתְרָאָהוּ, נִסְקָל. וְאִם עָבַד בְּשִׁגְגָה¹⁷, מִכֵּיָּא [קרבן]
חֲטָאת קָבוּעָהוּ.

(א) ולא היה אנוס. (ב) ולא היה שוגג. (ג) לא זוכה לחיי העולם הבא. (ד) העדים התרו בעובר העבירה, לפני שעשה אותה, על חומרת העבירה והעונש שיקבל על מעשהו. (ה) לא ידע שאסור לעבוד עבודה זרה, או שלא ידע שהעונש על עבודה זרה הוא כרת. (ו) שעירת עיזים הבאה בקביעות על חטא עבודה זרה בשוגג ואין הדבר תלוי במצבו הכלכלי של החוטא, בשונה מחטאים אחרים.

ב. עֲבֹדֹת הַרְבֵּה קָבְעוּ עֹבְדֵי עֲבֹדָה זָרָה, לְכָל צִלְמֵי וְצִלְמֵי וְלְכָל צוּרָה¹⁸ וְצוּרָה, וְעֲבֹדֹת זֶה אֵינָה פְּעֻבֹדֹת זֶה - כְּגֹן פְּעוּרִי, שֶׁעֲבֹדָתוֹ שִׁיפְעֵר אָדָם עֲצָמוֹ לוֹ [-יעשה את צרכיו לפניו]; **וּמִרְקוּלִים¹⁹, שֶׁעֲבֹדָתוֹ שִׁיזְרֹק לוֹ אֲבָנִים, אוֹ נִסְקָל** [=יסלק] **מִלְּפָנָיו אֲבָנִים²⁰. וְהַרְבֵּה עֲבֹדֹת כְּגֹן אֵלֹה תִקְנֵי לְשָׂאָר צִלְמִים.**

(ז) פסל העשוי מעץ, אבן או מתכת. (ח) דמות המצוירת או העשויה מכל חומר אחר. (ט) בעל פער המוזכר בתורה. (י) אליל עשוי מאבן שהיו מקימים בצומת דרכים שידו הייתה מורה את כיוון הדרך, והעוברים והשבים שם היו משליכים אבנים לכבוד האליל. (יא) ובכך הוא מפנה מקום לאנשים אחרים שיוכלו לזרוק שם אבנים לכבוד האליל.

לְפִיכָּה, הַפּוֹעֵר עֲצָמוֹ לְמִרְקוּלִים, אוֹ שֹׁזֵק אֶכָּן לְפַעוּר - פְּטוּר; עַד שֶׁיַּעֲבֹד אוֹתוֹ דֶּרֶךְ עֲבֹדָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִיכָּה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֹה אֶת אֱלֹהֵיהֶם, וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אֲנִי²¹". **וּמִפְּנֵי זֶה הָעֲנִין, צְרִיכִין בֵּית דִּין לִידַע דְּרָכֵי הָעֲבֹדֹת²²; שְׁאִין סוֹקְלִין עֹבֵד עֲבֹדָה זָרָה, עַד שֶׁיִּדְעוּ שֶׁזֶּה הִיא דֶּרֶךְ עֲבֹדָתָהּ.**

(יב) התורה אסרה לעבוד את העבודה הזרה רק כדרך עבודתה. (יג) של כל האלילים למיניהם.

ג. וְאִזְהָרָה שֶׁל עֲבֹדֹת אֱלֹה וְכִיּוּצָא בִּהְיִי, הוּא שֶׁפְּתוּב: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם²³"

(יד) הכלל הוא שאין עושים אלא אם כן מזהירים, ולכן, אין להעניש אדם על עבירה, אף אם נאמר עונש בתורה על עבירה זו, אם התורה לא הזהירה על כך. העונש על עבודה

במפורש את דברי המגדף. (ס) על מנת לחייב אדם סקילה בבית דין נדרשת עדות של שני עדים, אולם כאשר עדים רבים מעידים על עונו, אף אם אחד מהם נמצא פסול – כל העדות מתבטלת, ולכן כל אחד מהם צריך להעיד על דברי המגדף.

ט. מְגִדֵּף שֶׁחֲזַר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּרִי דְּבוּר [-פרק זמן של אמירת "שלום עליך רבי"], **אֵינוֹ כְּלוּם²⁴, אֲלֵא פִּיּוֹן שֶׁגִּדֵּף בְּעֵדִים** [בפני שני עדים], **נִסְקָל. מִי שֶׁגִּדֵּף אֶת הַשֵּׁם בְּשֵׁם עֲבֹדָה זָרָה, קִנְאִין²⁵ פּוֹגְעִין בּוֹ וְהוֹרְגִין אוֹתוֹ. וְאִם לֹא הִרְגוּהוּ קִנְאִים, וְכֵּן** [מגדף זה] **לְבֵית דִּין - אֵינוֹ נִסְקָל; עַד שֶׁיִּבְרַךְ בְּשֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת הַמִּיחָדִּים²⁶.**

(סא) בדרך כלל אדם יכול לחזור בו בתוך כדי דיבור, אך מגדף לא יכול לחזור בו, משום שעוון חמור כל כך ודאי נעשה במחשבה ובכוונה. (סב) צדיקים נלהבים המקנאים את קנאת ה' בשעה שהם רואים את מעשה העבירה, כמו פנחס שהרג את זמרי. (סג) כמבואר בהלכה ז.

י. כָּל הַשּׁוֹמֵעַ בְּרִכַּת הַשֵּׁם, חֵיב לְקַרֵּעַ [את בגדיו]; **וְאִפְלוּ עַל בְּרִכַּת הַכְּנוּיִם²⁷ חֵיב לְקַרֵּעַ; וְהוּא, שִׁישְׁמַעְנָה מִיִּשְׂרָאֵל** [-מיהודין]. **וְאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ, אוֹ הַשּׁוֹמֵעַ מִן הַשּׁוֹמֵעַ** [חייב לקרוע]. **אֲבָל הַשּׁוֹמֵעַ מִן הַגּוֹי, אֵינוֹ חֵיב לְקַרֵּעַ; וְלֹא קָרַע אֲלֵיָּקִים וְשִׁכְנָא** [כששמעו את דברי הנאצה של רבשקה, שר צבא אשור] **אֲלֵא מִפְּנֵי שֶׁרַבְשָׁקָה מְשַׁמֵּד הִיָּה** [יהודין]

(סד) אם שמע אדם מברך את אחד הכינויים של ה', כמו 'רחום' או 'חנון'.

כָּל הָעֲדִים וְהַדְּיָנִים סוֹמְכִים אֶת יְדֵיהֶם אֶחָד אֶחָד עַל רֹאשׁ הַמְּגִדֵּף, וְאָמַר לוֹ: 'דָּמָךְ בְּרֹאשְׁךָ, שְׂאֵתָה גְרַמְתָּ לָּךְ'. וְאִין בְּכָל הַרוּגֵי בֵּית דִּין, מִי שֶׁסּוֹמְכִים עָלָיו, אֲלֵא מְגִדֵּף בְּלִבָּד, שֶׁנֶּאֱמַר [בן]: "וְסָמְכוּ כָּל הַשְּׁמָעִים אֶת יְדֵיהֶם²⁸".

פֶּרֶק ג

העונש על עבודה זרה ודיני עשיית אליל וצורות לנוי.

א. כָּל הָעֹבֵד עֲבֹדָה זָרָה בְּרִצּוֹנוֹ בְּזוּזִי, חֵיב

17. ויקרא-אמור, כד, יד. 18. דברים-ראה, יב, ל. 19. שמות-יתרו כ, ד.

השמות המיוחדים: בענין קדושת השמות – לק"ש חל"ו ע' 56. צריכין. . העבודות: הביאור בזה – סה"ש תנשא ח"א ע' 368. בנושא לימוד חכמות חיצוניות וחכמות ע"ז – לק"ש ח"ב ע' 196.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ח שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים צה

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(כד) איסור ניסוך לעבודה זרה כולל הן איסור זריקת דם והן איסור ניסוך יין, ששתי עבודות אלו היו בבית המקדש.

ד. סֶפֶת לָהּ [נִתַּן בְּפִיהָ] צוֹאָה, או שְׁנִסֵּךְ לָהּ עֲבִיט שֶׁל מִימֵי רִגְלִים [כלי לעזרים] - חֲבִיבָה.

(כה) מעשים אלו נחשבים כעבודת הזריקה, ועוברים בכך על איסור אף אם אין דרך העבודה של העבודה זרה בכך.

שְׁחַט • לָהּ חֶגֶב -

פְּטוּרִי, אֵלֶּא אִם בֶּן

הֵיטָה עֲבוֹדָתָהּ בֶּכֶךְ; וְכֵן

אִם שְׁחַט לָהּ בְּהֵמָה

מִחֲסֶרֶת אֲבִירִי - פְּטוּרִי,

אֵלֶּא אִם בֶּן הֵיטָה דֶּרֶךְ

עֲבוֹדָתָהּ בֶּכֶךְ.

השנת הראב"ד

שחט . . . בכך א"א אין הדעת מקבלת כל זה, וכי שחיטת חגב או שחיטת בהמה מחוסרת אבר פחותים הם מספית צוואה ומניסוך מי רגלים, אלא מראין הדברים שהחכמים שפוטרין בשחיטת חגב אין להם תולדות בעבודת כוכבים ומי שפטר במחוסרת אבר ג"כ ס"ל כחכמים, אבל רב יהודה רוב נהגין אליבא דרב סבירא להו כר' יהודה וכתנא דספת וכן הלכתא דכל כעין זביחה וזריקה של פנים המשתברים חייב אפילו שלא כדרכה, וכשנאמר רב יהודה עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל לא שיהא עבודתה לא בשבירה ולא בזריקה אלא בענין אחר ורבותא קאמר דאע"ג דעבודתה במקל זרק מקל לפניו פטור הואיל ואין עבודתה בזריקה ואינה משתברת.

(כו) בחגבים אין שחיטה, לכן לא נכלל הדבר באיסור זביחה. (כז) הפסולה להקרבה בבית המקדש. (כח) משום שהיא פסולה להקרבה אף אצל אומות העולם. אולם, אם שחט לעבודה זרה בהמה בעלת מום שאינה מחוסרת אבר, אף שהיא פסולה להקרבה בבית המקדש בכל זאת עוברים על איסור עבודה זרה בשחיטה זו משום שהיא ראויה להקרבה אצל אומות העולם.

עֲבוֹדָה זָרָה שְׁעוֹבְדִין אוֹתָהּ [מכים לפניה] בְּמַקֵּל - שָׁבֵר

מִקֵּל בְּפִנְיָה - חֲבִיבִי, וְנֹאסֶרֶתִי. זֶרֶק מִקֵּל לְפִנְיָה -

חֲבִיבִי, וְאִינִי נֹאסֶרֶת [בהנאה]; [משום] שְׁאִין זְרִיקַת הַמִּקֵּל

בְּעֵין זְרִיקַת הַדָּם לִי, שְׁהִירִי הַמִּקֵּל [נשאר] בְּמוֹת שְׁהוּא,

וְהֵדָם מִתְפָּזֵר.

(כט) משום שהשבירה דומה לשחיטה וזביחה. (ל) העבודה זרה נאסרת בהנאה, כמבואר להלן בפרק ז. (לא) אם דרך עבודתה בכך. (לב) וההלכה היא שרק בעשיית העבודות המיוחדות שהיו בבית המקדש שהן זביחה, ניסוך והקטרה, העבודה הזרה נאסרת בהנאה.

הַמִּקְבֵּל עָלָיו אֶחָד מִפְּלֵי עֲבוֹדָה זָרָה לִי בְּאֵלוֹת,

חֲבִיבִי סְקִילָה לִי; אֶפְלוּ הַגְּבִיָּה לְבִנְהָ לִי וְאָמַר לָהּ: 'אֵלִי

אַתָּה, וְכָל פִּיּוּצָא בְּדִבּוּר זֶה - חֲבִיבִי; וְאֶפְלוּ חֲזֹר בּוֹ

בְּתוֹךְ כְּדֵי דִבּוּר, וְאָמַר: 'אֵין זֶה אֵלִי' - אֵין חֲזָרְתָּ

כְּלוּם לִי, אֵלֶּא נִסְקָל.

זרה מפורש בפסוק "וסקלתם באבנים ומתו", וכאן מבאר הרמב"ם איפה מופיעה בתורה האזהרה על איסור עבודה זרה. (טו) את כל מיני עבודה זרה.

בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים^{טז}? בְּשָׂאָר עֲבוֹדוֹת, חוּץ

מִמִּשְׁתַּחֲוִיָּה יְזוּבָה [שוטח ומקריב] וּמִקְטֵר [קטורת]

וּמִנִּסֵּךְ^{יז}; אֲכָל הָעוֹבֵד בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת אֵלוֹ

לְאֶחָד מִכָּל מִינֵי עֲבוֹדָה זָרָה - חֲבִיב, וְאַף עַל פִּי

שְׁאִין דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בֶּכֶךְ. פִּיעֵד? הֲרִי שְׁנִסֵּךְ

לְפָעוֹר אוֹ שְׁזָבַח לְמִקְוִלִיס - חֲבִיב, שְׁנִנְאָמַר:

"זִבְחָ לְאֱלֹהִים" יִחְרַם [יזומת].²⁰

(טז) שאין העובד עבודה זרה חייב אלא אם כן עבד אותה דרך עבודתה. (יז) שהן העבודות המיוחדות שהיו בבית המקדש. (יח) לשון הפסוק היא לא "עובד לאלקים בזביחה" אלא "זבח לאלקים", ומכך מובן שכוונת הפסוק היא אף לעבודה זרה שאין דרך עבודתה בזביחה.

זְבִיחָה בְּכָלֵל [שאר] עֲבוֹדוֹת הֵיטָה, וְלָמָּה יִצָּאת [ופורטה

במיוחד]? לֹמַר לָךְ: מָה זְבִיחָה מִיִּחְדָּת שְׁעוֹבְדִין בָּהּ

לְשֵׁם [בבית המקדש], וְחֲבִיב הַזּוּבָה לֹא אַחֵר סְקִילָה

עָלֶיהָ, בֵּין הֵיטָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ בְּזִבְיחָה, אוֹ אִינִי

בְּזִבְיחָה; אִף כֹּל עֲבוֹדָה שְׁהִיא מִיִּחְדָּת לְשֵׁם יי - אִם

עֲבַד בָּהּ לֹא אַחֵר, בֵּין שְׁהֵיטָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ בֶּכֶךְ^{יח}

בֵּין שְׁאִינִי בֶּכֶךְ - חֲבִיב עָלֶיהָ^{כא}. לָכֵן נִנְאָמַר^{כב}: "לֹא

תִּשְׁתַּחֲוֶה לֹא אַחֵר²¹, לְחֲבִיב עַל הַהִשְׁתַּחֲוִיָּה,

אֶפְלוּ אֵין דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בֶּכֶךְ. וְהוּא הִדִּין לְמִקְטֵר,

וּמִנִּסֵּךְ^{כג}; וְזוֹרֵק [דם] וּמִנִּסֵּךְ - אֶחָד הוּא כד.

(יט) כמו מקטיר ומנסך. (כ) לימוד זה הוא בדרך אחת משלש עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן: כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד (כמו 'זביחה' בהלכה זו), לא ללמד (רק) על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא (אף על הקטרה וניסוך הדומים לזביחה בכך שהן עבודות מיוחדות שהיו בבית המקדש). (כא) הלימוד הקודם היה על עבודות זביחה, הקטרה וניסוך, אשר הן עבודות מיוחדות שהיו בבית המקדש. אולם, בתחילת ההלכה התבאר אשר גם המשתחויה לעבודה זרה חייב אף אם אין דרך עבודתה בכך למרות שהשתחויה היא לא מהעבודות המיוחדות שהיו בבית המקדש, ולכן דרוש לימוד נוסף לחייב על השתחויה. (כב) כבר נאמר במקום אחר, שאין להשתחוות לעבודה זרה ("ויעבדו אלקים אחרים וישתחו להם"), וייתור הפסוק מלמדנו, אשר על השתחויה לעבודה זרה חייבים אף אם אין דרך עבודתה בכך. (כג) אותם לומדים מהפסוק 'זובח לאלקים יחרם' כמבואר לעיל.

20. שמות-משפטים, כב, יט. 21. שמות-כי תשא, לד, יד.

צו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ח שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

לג) הקיימות בעולם. לד) כעובד עבודה זרה. לה) שאינה שייכת לעבודה זרה. לו) משום שבדיבורו והגבתו, הפך את האבן לעבודה זרה. לז) כפי שהתבאר בפרק ב לענין מגדף.

ז. יֵשֵׁב [נחב] לו קוץ פִּרְגָלוֹ בְּפָנֵי עֲבוֹדָה זָרָה - לֹא יֵשׁוּם [=יִתְכַוֵּן] וְיִטְלֹנוּ, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמָר כְּמִשְׁתַּחֲוִה לָהּ; וְנִתְפָּזְרוּ לוֹ מַעוֹת בְּפָנֶיהָ - לֹא יֵשׁוּם וְיִטְלֹם, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמָר כְּמִשְׁתַּחֲוִה לָהּ; אֲלֵא יֵשֵׁב [על הקרקע], וְאַחֵר כֶּף יִטֹּל [את המעות].

מו) אך אם אינו נראה כמשתחויה לה, כגון שמפנה את גבו לעבודה זרה, מותר הדבר.

ח. פְּרָצוּפוֹת [-פסלי פנים] הַמְקַלְחוֹת מַיִם [מפיהם] בְּפָנֵי עֲבוֹדָה זָרָה - לֹא יִנִּיחַ פִּי עַל פִּיהֶן וְיִשְׁתָּה, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמָר כְּמִנְשֵׁק לְעֲבוֹדָה זָרָה.

מז) והם עצמם אינם עבודה זרה.

ט. • הַעוֹשֶׂה עֲבוֹדָה זָרָה לְעַצְמוֹ - אֵף עַל פִּי שְׁלֹא עֲשָׂאָה בִּידּוֹ [-אלא בזמנה מבעל מלאכה], וְאֵף עַל פִּי שְׁלֹא עֲבָדָה - לוֹקָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "לֹא תַעֲשֶׂה לָּךְ פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה"²³. וְכֵן הַעוֹשֶׂה עֲבוֹדָה זָרָה בִּידּוֹ לְאַחֵרִים - אֵפְלוֹ עֲשֶׂה אוֹתָהּ לְגוֹי - לוֹקָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְאַלֵּהִי מִסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה לָכֶם"²⁴.

לפיכך, הַעוֹשֶׂה עֲבוֹדָה זָרָה בִּידּוֹ לְעַצְמוֹ, לוֹקָה שְׁתֵּים מִט.

מח) אין כוונת הפסוק לעושה עבודה זרה לעצמו שהרי כבר נאמר "לא תעשה לך פסל כל תמונה", אלא אף לעושה עבודה זרה לאחרים. מט) משום עושה עבודה זרה, ומשום עושה עבודה זרה לעצמו.

י. אֲסוּר לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת לְנוֹאִי, וְאֵף עַל פִּי שְׁאִינֶה עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "לֹא תַעֲשֶׂה אוֹתִי, אֱלֹהִי כֶסֶף וְאַלֵּהִי זָהָב לֹא תַעֲשֶׂה לָכֶם"²⁵ - פְּלוּמֵר, צוּרוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב שֶׁהֵן לְנוֹאִי, בְּדִי שְׁלֹא יִטְעוּ בָּהֶן

ה. הַעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה בְּדִרְכָּהּ, וְאַפְלוֹ עֲשֶׂה דִרְךְ בְּדִיוֹ [-התכוון לבוונתה] - חֵיֵב. פִּיֵּצָד? הַפּוֹעֵר עַצְמוֹ לַפְּעוֹר בְּדִי לְבוֹזוֹתוֹ, אוֹ זֶרֶק אֶבֶן לְמַרְקוּלִים בְּדִי לְבוֹזוֹתֵיחַ - הוֹאִיל וְעֲבוֹדָתוֹ בְּכֶךְ - חֵיֵב, וּמִבִּיא קֶרְבֵּן עַל שִׁגְגָתוֹ לט.

לח) אף עובדי עבודות זרות אלו מאמינים שרצונן במעשים הללו, אך הוא מתכוון לבזותן ולא לעשות את רצונן. לט) אך לא חייב מיתה או כרת אם עשה זאת במזיד, משום שהוא חשב שהדבר מותר. ויש מפרשים, שהוא חייב מיתה או כרת אם עשה זאת במזיד, והחידוש בהלכה זו הוא שאף אם עשה זאת בשוגג הוא חייב בקרבן.

ו. הַעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה מֵאַהֲבָה, כְּגוֹן שֶׁחֲשַׁק בְּצוּרָה זֹאת מִפְּנֵי מְלֶאכְתָּהּ שֶׁהִיָּתָה נֹאֶה בְּיוֹתֵר, או שֶׁעֲבָדָה מִיִּרְאָתוֹ לָהּ, שֶׁמָּא תִרָּע לוֹ כְּמוֹ שֶׁהֵן מִדְּמִים עוֹבְדֵיהָ שֶׁהִיא מְטִיבָה [לעובדים אותה] וּמִרְעָה [לכופרים בה] - אִם קִבְּלָה עָלָיו בְּאַלּוּהִי, חֵיֵב סְקִילָה;

וְאִם • עֲבָדָה בְּדִרְךְ עֲבוֹדָתָהּ אוֹ בְּאַהֲבָה מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת מֵאַהֲבָה (או מִיִּרְאָה²⁶), פָּטוּר.

מ) ועבד אותה מתוך קבלה שהיא האלוקים שלו. מא) שהן השתחווייה, זביחה, הקטרה וניסוך, כמבואר בהלכה ג. מב) אך לא מתוך קבלה שהיא האלוקים שלו.

הַמִּגְפָּף [-מחבק] עֲבוֹדָה זָרָה, וְהַמְנַשֵּׁק לָהּ, וְהַמְכַבֵּד [-מטאטא] וְהַמְרַבֵּץ [-מזלף מים] לְפָנֶיהָ, וְהַמְרַחֵץ לָהּ, וְהַסֵּף [-שמן ובשמים] וְהַמְלַבִּישׁ וְהַמְנַעִיל [אותה], וְכָל פִּיּוּצָא בְּדִבְרֵי כְבוֹד הָאֱלֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה²⁷, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם"²²; וּדְבָרִים אֲלוֹ, בְּכָל עֲבוֹדָה הֵן²⁸. וְאֵף עַל פִּי כֵן אִינוֹ לוֹקָה עַל אַחַת מֵהֶן, לְפִי שְׁאִינֶן בְּפִרְשָׁם²⁹; וְאִם הִיָּתָה דִרְךְ עֲבוֹדָתָהּ בְּאַחַד מִפְּל הַדְּבָרִים הָאֵלִי, וְעֲשָׂהוּ לְעֲבָדָה - חֵיֵב.

מג) אף אם אין דרך עבודתה בכך. מד) מכיוון שעושים

22. שמות יתרו, כ, ד. 23. שמות יתרו, כ, ג. 24. ויקרא קדושים, יט, ד. 25. שמות יתרו, כ, יט.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ט שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים צו

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

נד) אף ללא בליטה אסור לצור אותם. הסיבה לכך היא משום שדברים אלו לא נראים לנו במציאות כבולטים, ולכן אסור לעשותם בכל צורה שהיא.

הטועים וידמו שהם לעבודה זרה. ואין אסור לצור לנזאי, אלא צורת האדם בלבד.

ג) האיסור הוא לצור צורת אדם שלימה, אך צורת ראש ללא גוף או גוף ללא ראש, מותרת.

לפיכך אין צרין [=מפסלים], לא בעץ ולא בסיד ולא באבן, צורת האדם; והוא שתהיה הצורה בולטת, כגון הציור והפירור [-פיסול בחקיקה] שבטרקלין [=אולם] וכיוצא בהן; ואם צר, לוקה²⁶. אבל אם היתה הצורה משקעת, או צורה של סמנים [=צבעים], כגון הצורות שעל גבי הלוחות והטבליות [של עץ ושל שיש], או צורות שרוקמין באריג - הרי אלו מתרות.

נא) משום שעבר על איסור "לא תעשון אתי".

יא. טבעת שיש עליה חותם שהוא צורת אדם - אם היתה הצורה בולטת - אסור להניחה²⁷, ומתיר לחתום בה²⁸; ואם היתה הצורה שוקעת - מתיר להניחה, ואסור לחתום בה, מפני שהחתום תעשה בו הצורה בולטת [על ידי החתימה].

נב) לענוד אותה או להשאירה ברשותו, כדי שלא יחדשו בו שהוא עובד עבודה זרה. נג) משום שעל ידי החתימה, הצורה תהיה משוקעת.

וכן • אסור לצור דמות חמה ולכנה פוככים ומזלות ומלאכים, ושאמר: "לא תעשון אתי"²⁶ - לא תעשון כדמות המשמשים לפני במרים, ואפלו על הלוחות. צורות הפהמות ושאמר נפש חיה [-בעלי חיים] חוץ מן האדם, וצורות אילנות ודשאים וכיוצא

בהן - מתיר לצור אותם, ואפלו היתה הצורה בולטת.

פרק ד

דיני עיר הנידחת.

א. מדיחין [תושבין] עיר מישראל [-לעבודה זרה] - הרי אלו נסקלין, אף על פי שלא עבדו עבודה זרה²⁹, אלא הדיחו את יושבי עירם עד שעבדו אותה. ואנשי העיר המדיחין, נהרגין בסוף [=חרב]; והוא שעבדו עבודה זרה, או שקבלו עליהם בפלוה³⁰. ואזהרה למדיחין מניין? תלמוד לומר: [ושם אלקים אחרים] "לא ישמע על פיה"²⁷.

א) המדיחים עצמם, ואז היו חייבים סקילה בגלל שעבדו עבודה זרה אף אם הם לא היו מדיחים את תושבי העיר. ב) אף אם הם לא עבדו אותה בפועל. ג) היכן התורה הזהירה שלא להדיח, בהתאם לכלל שאין עונשים אדם אלא אם כן הזהירה התורה על מעשה זה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מדיחי עיר מישראל - הרי אלו נסקלין".

וכן יחיד שעבד ע"ז במזיד, בעדים ובהתראה, דינו בסקילה. אבל יושבי עיר הנידחת דינם בחרב שנאמר: "הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב" ואם הודחו רוב בני העיר כולם בחרב לפי שפקעה מציאותם כיחידים (החייבים סקילה) והפכה למציאות ציבור שעבד ע"ז שדינו בסוף. ומה שדין מדיחי עיר הנידחת בסקילה לפי שאין נכללים בעונש הציבור של עיר הנידחת ועונשם עונש פרטי על כל אחד ואחד - סקילה.

לקוטי שיחות חלק ט' עמוד 109 הערה 21 ובשוה"ג

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ב. אין העיר נעשית עיר הנדחת, עד שיהיו מדיחיה שנים או יתר על שנים, שנאמר: "יצאו

השנת הראב"ד

וכן . . . הלוח א"א דומה שהוא מחלק בין צורת אדם לצורת המשמשין במרום, צורת משמשין אפילו הם שוים לא בולטים ולא שוקעים אסורים וצורת אדם אם אינו בולט מותר ולא ידעתי למה ומאין לו, וא"ת משום דקתני חותמה בולט אסור להניחה הא שוה בשוה מותר אימא סיפא חותמה שוקע מותר להניחה הא שוה בשוה אסור וסוף דבר לעשותה ישראל בכל ענין אסור ואם עובדי כוכבים עשו לו בולט אסור להניחה בידו ומותר שיחתום לו עובד כוכבים שוקע מותר להניחה ואסור לחתום לו עובד כוכבים ואחד צורת אדם וצורת שמשין שבמרום דינם שוה וכן עיקר.

26. שמות יתרו, כ, יט. 27. שמות משפטים כג, יג.

נסקלין: הטעם לזה - לקר"ש ח"ט ע' 109 הע' 21 ובשוה"ג.

צח שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ט שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

וְיַחְרִיבוּ אֶת אֶרֶץ

[העיר]

יִשְׂרָאֵל. וְאֵין • בֵּית דִּין

אֶחָד עוֹשֶׂה שְׁלֹשׁ עִירוֹת

הַנִּדְחָת זֶה בְּצַד זֹוֹט;

אָבֵל אִם הָיוּ מְרַחֲקוֹת [זו מזו], עוֹשֶׂה טו.

השנת הראב"ד

ואין... עושה א"א כל זה שבט
לעולם אין עושין שלש עירות
נדרות לא בב"ד אחד ולא בשלש
לא במקום אחד ולא מרוחקות
אלא יהודה וגליל.

יג) בעיר השייכת לאחד השבטים, וערי מקלט אינן שייכות לשבט מסוים. יד) אלא היא נחלת כלל ישראל. טו) אף בערים שאינן סמוכות לגבול, משום שאם יחריבו שלוש ערים סמוכות, שטח גדול ייחרב וייראה הדבר כחורבן הארץ. אולם, בית דין חדש יכול לעשות עיר הנדחת בסמוך לערים שנעשו עיר הנדחת על ידי בית דין קודם. טז) משום שאין זה נראה כחורבן.

ה. אין עושין עיר הנדחת, עד שנידחתה מדיחיה בלשון רבים" ויאמרו להן: גלף ונעבד", או גלף ונזבח, או גלף ונקטר, או גלף וננסף, או גלף ונשתתה", או גלף ונקבל פאלוה, והם שומעים, ועבדו אותה דרך עבודתה, או באחת מארבע [העבודות], או שקבלו אותה פאלוה.

יז) כלשון הפסוק "נלכה ונעבדה". יח) עבודה זרה. וכוונת המדיחים היא לעבודה שבה עובדים את העבודה הזרה הזו. יט) אלו הן ארבע העבודות שחייבים עליהם אף אם אין דרך העבודה זרה בכך, כמבואר בפרק הקודם. כ) אך אם הם לא שמעו בקול המדיחים, אין העיר נעשית עיר הנדחת, כי לשון הפסוק היא "ידיחו את יושבי עירם".

עיר הנדחת שלא נתקיימו בה ובמדיחיה כל התנאים האלו", היאף עושים להן? מתירין ומעידין בכל אחד ואחד שעבד מהן עבודה זרה, וסוקלין אותן פיתדין; וממון לירשיהן.

כא) שנמנו בהלכות הקודמות, ובלעדיהם העיר לא נעשית עיר הנדחת. כב) מכיוון שסקילה היא מיתה חמורה יותר מסיף, הממון שלהם נותר לפליטה ועובר לירושיהם.

ו. והיאף דין עיר הנדחת, בזמן שתהא ראוייה לעשות עיר הנדחת? בית דין הגדול שולחין [שלושים] ודורשין וחוקרין, עד שידעו בראיה ברורה שהדחה כל העיר או רבה, וחזרו לעבודה זרה. כג) ועדים ראו זאת והתרו ביושבי העיר ובכל זאת הם המשיכו במעשיהם.

אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיעַל²⁸; וַיְהִי מְדִיחָהּ מֵאוֹתוֹ שֶׁבֶט וּמֵאוֹתָהּ הָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְקַרְבֶּה", וַיְדִיחוּ אֶת יוֹשְׁבֵי עִירָם²⁹; וְעַד שֶׁיְדִיחוּ [את] רַבָּהּ, וַיְהִי הַמְדִּיחִין מִמָּאָה [אנשים] וְעַד רַבּוֹ שֶׁל שֶׁבֶט. אָבֵל אִם הָיָה רַבּוֹ שֶׁל שֶׁבֶט, דָּנִין אוֹתָם פִּיחִידִים³⁰, שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹשְׁבֵי הָעִיר"³⁰ - לֹא כִפָּר קָטָן, וְלֹא כִפָּר גָּדוֹל; וְכָל פָּחוֹת מִמָּאָה [הם] כִּפָּר קָטָן, וְרַבּוֹ שֶׁל שֶׁבֶט [הוא] כִּפָּר גָּדוֹל.

ד) ומיעוט 'אנשים' הוא שניים. ה) מתוך שבטך. ו) ולא יושבי עיר אחרת. ז) זוהי משמעות המילים 'יושבי עירם' – האנשים המיישבים את העיר שהם רוב התושבים. ח) שעבדו עבודה זרה, ומיתתם בסקילה החמורה ממיתת חרב, אך הנשים והטף לא מתים וממנם לא נשרף.

וכן אם הדיחה נשים או קטנים, או שהדיחה יחיד, או שהדח מעוטה [של העיר], או שהדחו מאליהן, או שהיו מדיחיה מחוצה לה - אין דנין בה דין עיר הנדחת, אלא הרי הן פיתידים שעבדו עבודה זרה: סוקלין [את] כל מי שעבד [עבודה זרה], וממון לירשיהן כשאר הרוגי בית דין.

ט) משום שנאמר "יצאו אנשים". י) לא מאותה עיר ולא מאותו שבט. יא) שנכסיהם עוברים ליורשים, ולא נשרפים כממון עיר הנדחת.

ג. אין דנין דין עיר הנדחת אלא בית דין הגדול של שבטים ואחד [הסנהדרין], שֶׁנֶּאֱמַר: "והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההוא אשר עשו את הדבר הרע הזה, אל שעריך"³¹ - יחידים נהרגין בבית דין [המקומי] של כל שער ושערי, ואין המרבין נהרגין אלא בבית דין הגדול.

יב) היושב בשער העיר ומונה עשרים ושלושה דיינים.

השנת הראב"ד

ד. אין • אחת מערי

מקלט [לרועחים] בשגנה] אין... הנדחת א"א לא ידעתי מאין לו זה ולא נאמר בגמרא אלא על ירושלים אבל כל ערי מקלט השבטים נתנו אותם מחלקיהם. שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּאַחַת עִירָם"³²; וְלֹא יְרוּשָׁלַיִם נֶעֱשִׂית עִיר הַנִּדְחָת, לְפִי שֶׁלֹא נִתְחַלְקָה לְשִׁבְטִים. וְאֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדְחָת בְּסִפָּר [בסמיכות לגבול], כִּדִּי שֶׁלֹא יִכְנָסוּ גוֹיִם [לאחר החרבת

28. דברים-ראה, יג, יד. 29. שם. 30. שם, פסוק טז. 31. דברים-שופטים, יז, ה. 32. דברים-ראה, יג, יג.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ט שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים צט

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

שלא יהיה עם רבה - נשרפין בכלל שללה; הואיל וישבו שם^{כח}, ממונן אבד. וכל הנהגה ממנה - מעיר הנחת] בכל שהיא בט - לוקה אחת, שנאמר: "ולא ידבק בידך מאומה לא מן החרם"³⁵.

כח) וממונן הוא שגרם להם לשבת שם. כט) אף מדבר קטן ביותר. ל) נענש בעונש אחד של מלקות, בשונה מהנהגה מעבודה זרה שמתחייב בשני עונשים של מלקות כמבואר לקמן בפרק ז. לא) אפילו כל שהוא.

השנת הראב"ד
אחר . . מוטב א"א טוב הדבר שתועיל להם התשובה אבל לא מצאתי תשובה מועלת אחר התראה ומעשה.
אחר • כך שולחין להן שני תלמידי חכמים, להזהיר אותן ולהתחזירן. אם חזרו ועשו תשובה, מוטב כי; ואם עמדו באולתן - בית דין מצוין לכל ישראל לעלות עליהן לצבא, והן צריין עליהן ועורכין עמהם מלחמה, עד שתבקע העיר.

כד) ואינם נידונים כאנשי עיר הנדחת אלא כיחידים שעבדו עבודה זרה.

כשתבקע העיר, מיד מרבין להם בתי דינין ודנים אותן^{כה}. כל מי שבאו עליו שני עדים שעבד עבודה זרה אחר שהתירו בו, מפרישין [ועוצרים] אותו: אם נמצאו כל העובדים מעוטה - סוקלין אותן^{כו}, וישאר העיר נצול; נמצאו רבה - מעלין אותן לבית דין הגדול וגומרין שם דינם, והורגין [את] כל אלו שעבדו [עבודה זרה] בסוף. ומכין את כל נפש אדם אשר בה לפי חרב, טף ונשים, אם הדחה פלה; ואם נמצאו העובדים רבה, מכים [רק] את כל הנשים והטף של עובדים לפי חרב.

כה) על מנת להספיק לדון את כל אנשי העיר באותו יום ולהימנע מעינוי הדין. כו) כיחידים שעבדו עבודה זרה.

ובין שהדחה פלה בין שהדחו רבה, סוקלין את מדיניה^{כז}. ומקבצין כל שללה [רכושה] אל תוף רחובה³³ [= כיכר העיר]. אין לה רחוב, עושין לה רחוב; הנה רחובה חוצה לה, בונין חומה חוץ ממנה עד שיפגס לתוכה, שנאמר: "אל תוף רחבה". והורגין כל נפש חיה [בעלי חיים] אשר בה. ושוּרפין את כל שללה עם המדינה [העיר] באש; ושרפתה מצות עשה, שנאמר: "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה"³⁴.

כז) אך אם לא הודחה רובה, אין המדיחים נסקלים, משום שמחשבתם להדיח את רוב אנשי העיר לא התקיימה.

ז. נכסי הצדיקים שבתוכה, והם שאר יושבי העיר

ח. ועיר הנדחת שהיוצמו [-הופרכה עדותם של] עדיה, כל המוזיק בנקסיה זכה^{לב}; ומתיר להנות בו, שהרי היוצמו^{לג}. ולמה זכה בה? שכל אחד ואחד פכר הפקיר ממונו משעה שנגמר דינה^{לד}.

לב) כזוכה בנקסי הפקר. לג) והחרם כבר הותר ונתבטל. לד) למרות שכל אחד מאנשי העיר ידע שהוא לא חטא בעצמו, בכל זאת כולם התייאשו מהממון שלהם משום שחשבו שרוב אנשי העיר האחרים אכן חטאו והעיר נעשתה עיר הנדחת.

ואינה נבנית [-עיר הנדחת] לעולם; וכל הבונה אותה - לוקה, שנאמר: "לא תבנה עוד"³⁶. ומתיר לעשותה גנות ופרדסים - שנאמר: "לא תבנה עוד", לא תבנה מדינה [-עיר] פמות שהיתה לה.

לה) אך מותר לעשות ממנה גנות ופרדסים.

ט. שירה [של עובדי דרכים] העוברת ממקום למקום, אם עברה בעיר הנדחת והדחה עמה - אם שהת שם שלשים יום - נהרגין בסוף, וממונן אבדלי; ואם לאו - הן בסקילה^{לז}, וממונן ליושריהן^{לח}.

לז) משום שהם נחשבים חלק מהעיר ונענשים כאנשי עיר הנדחת. לח) כיחידים שעבדו עבודה זרה. לשון הפסוק בעיר הנדחת היא "הכה תכה את יושבי העיר", וכיוון שאנשי השירה שהו בעיר פחות משלושים יום הם אינם נקראים 'יושבי העיר' ואינם נענשים יחד איתם. לח) כדין הממון של כל יחיד שעבד עבודה זרה.

י. נכסי אנשי מדינה אחרת שהיו מפקדין בתוכה לט - אף על פי שקבלו עליהן [תושבי העיר] אתריות [שלם במקרה של גנבה או אבדה] - אין נשרפין, אלא

33. דברים-ראה, יג, יז. 34. שם. 35. דברים-ראה, יג, יח. 36. דברים-ראה, יג, יז.

אם . . מוטב: ישוב השנת הראב"ד - לקו"ש ח"ט ע' 106. בכל שהוא: הסיבה לאיסור בכלשהו - הגש"פ ע' תתקי. הלכה ח: ביאור דין זה - לקו"ש ח"ט ע' 115.

ק שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ט שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הראש. וְאִין צָרִיךְ לִזְמַר הָאֵלִינוּת עֲצָמָן שֶׁהֵן מִתְּרוֹת, וְהָרִי הֵן שֶׁל יוֹרְשֵׁיהֶן.

(נב) זהו גם הטעם לדין הנאמר בשער הראש, כמבואר בהלכה הקודמת. (נג) המתגוררים בעיר אחרת, ואף אם הם מתגוררים בעיר הנדחת במידה והם צדיקים שלא הודחו.

• הַהֲקָדְשׁוֹת [דברים השגת הראב"ד שמים א"א לא ידעתי ההקדשות .. שמים א"א לא ידעתי להם שורפין אותן שלל שמים היה ולא חל עליו איסור. קדשי מזבח [ב-בעלי חיים]

לקרבן] ימותיו, שְׁנֵאמַר: "זֶבַח רְשָׁעִים, תוֹעֵבָה נִה" 39; קדשי בֶּדֶק הַבַּיִת [שאר צרכי המקדש], יָפְדוּ וְאַחֵר כָּפֹךְ שׁוֹרְפִין אוֹתָהֶן - שְׁנֵאמַר: "שִׁלְלָה" 40, וְלֹא שִׁלְל שְׁמֵינִי.

(נד) קדושת קדשי המזבח היא קדושת הגוף, שהרי לא ניתן להקדיש בהמה בעלת מום למזבח, ולכן לא ניתן לפדותם כל עוד לא נפל בהם מום. (נה) ולכן לא ניתן להקריבם על גבי המזבח. (נו) ממון שהוקדש לבדק הבית אינו קדוש בקדושת הגוף, כפי שמובן מכך שניתן להקדיש אף בהמות טמאות לבדק הבית, ולכן ניתן לפדותו וכסף הפדיון נמסר לגזבר האחראי על ההקדש. (נז) ולכן לא שורפים את קדשי המזבח, ואף לא שורפים את קדשי בֶּדֶק הַבַּיִת לפני פדיונם.

יד. הַכָּבוֹד • [בכבוד בהמה] **הַכָּבוֹד .. וְנִהְיִינָּה אִ"א דומה שהוא סבור דר' שמעון חולק וקא פסיק הוא כת"ק. ולי נראה דר' שמעון אינו חולק וקיימא לן כוותיה וכולהו אמוראי מפרשי למלתיה ורב פפא דהוא בתרא מפרש למלתיה אפילו בבעל מום וינתנו לכהן אחר וכל שכן תמימים ואין כאן משום זבח רשעים תועבה שאינן דורון כשאר זבחים ולא מכפרי שום כפרה.**

(נח) כמבואר בהלכה הקודמת. (נט) יחד עם כל בעלי החיים שבעיר הנדחת משום שאינם ראויים למזבח אף ללא פדיון.

הַתְּרוּמוֹת שֶׁבְּתוֹכָהּ - אִם הִגִּיעוּ לְיַד פֶּהָן [תושב העיר] - יִרְקְבוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִכְסִיּוֹ; וְאִם עָדִין הֵן בְּיַד יִשְׂרָאֵל - יִנְתְּנוּ לַכֹּהֵן שֶׁל מִדִּינָה אַחֶרֶת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִכְסֵי שְׁמֵינִי, וְקִדְשָׁתָן קִדְשַׁת הַגּוֹף 41.

(ס) אך בכל זאת אין לשרוף אותן יחד עם נכסי העיר, כדי שלא לבזות את קדושתן. (סא) ולא ניתן לפדותן, ולכן איסור עיר הנדחת אינו חל עליהן.

יִחְזְרוּ לְבַעֲלֵיהֶן, שְׁנֵאמַר: "שִׁלְלָה" 37, וְלֹא שִׁלְל חֲבֵרְתָהּ 38. נִכְסֵי הָרְשָׁעִים שֶׁהִדְחוּ שֶׁהֵיוּ מִפְּקָדִין בְּמִדִּינָה אַחֶרֶת - אִם נִקְבְּצוּ עִמָּהּ 39, נִשְׂרָפִין בְּכֻלָּהּ; וְאִם לֹא, אֵין מֵאֲבָדִין אוֹתָן, אֲלֹא יִנְתְּנוּ לְיוֹרְשֵׁיהֶן.

(לט) יחד עם ממון העיר. (מ) ובמקרה שתושבי העיר לא קיבלו אחריות על הפיקדונות, כל שכן שהפיקדונות חוזרים לבעליהם. (מא) אם הספיקו להחזיר את הנכסים הללו לעיר הנדחת בטרם שריפת שללה.

יא. בְּהִמָּה מִב, חֲצִיָּה שֶׁל [אדם שהוחזק ב] עִיר הַנִּדְחָת וְחֲצִיָּה שֶׁל [אדם הגר ב] עִיר אַחֶרֶת, שֶׁהִיָּתָה בְּתוֹכָהּ [ב-בעיר הנדחת] - הָרִי זֶז אֶסְוֶרָה 40. וְעַסָּה שֶׁהִיא בֶּן מִד - מִתְּרַת, לְפִי שֶׁאֶפְשָׁר לְחַלֵּק הָעֵסָה 41.

(מב) השייכת לשני שותפים. (מג) כי בחייה, לא ניתן לחלק את הבהמה שניים ואף אם ישחטו אותה לא יועיל הדבר להתיירה, משום שחלק הבהמה השייך לעיר הנדחת אסור בשחיטה וממילא נחשב הדבר כביכול הבהמה נשחטה רק חצי שחיטה ולכן לא ניתן להתיר אותה. (מד) שייכת לשני שותפים, כמו הבהמה. (מה) ולכן החלק המותר לא מעורב עם החלק האסור.

יב. בְּהִמָּה שֶׁל עִיר הַנִּדְחָת שֶׁנִּשְׁחָטָה 42 - אֶסְוֶרָה בְּהִנָּאָה, כְּשׁוֹר הַנִּסְקָל שֶׁנִּשְׁחָט 43.

(מו) לאחר שנפסק בבית דין שהעיר היא עיר הנדחת. (מז) שור שנפסק בבית דין שהוא חייב סקילה על כך שהרג אדם, ולאחר מכן הבעלים שחטו אותו - אסור בהנאה.

שְׁעַר הָרִאשׁוֹנָה, בֵּין שֶׁל אֲנָשִׁים בֵּין שֶׁל נָשִׁים שֶׁבָּה [ב-עיר הנדחת] - מִתֵּר בְּהִנָּאָה 44; אֲבָל שֶׁל פֶּהָה נִכְרִית - הָרִי הוּא מִכָּלל שִׁלְלָה 45, וְאֶסְוֶר [בהנאה].

(מח) המחובר לראש כאשר העיר נעשתה עיר הנדחת. (מט) כי כדי לשרוף את השיער נדרש לתלוש אותו מהראש, ובתורה נאמר "תקבוצ .. ושרפת" - יש לשרוף רק דבר שעל מנת לשרוף אותו דרוש לקבצו בלבד ללא פעולות נוספות כמו תלישה. (נ) שער של אנשים אחרים שעשו ממנו פיאה. (נא) משום שאינו מחובר לגוף, ולכן יש לשרפו.

יג. פְּרוֹת הַמִּחְבְּרִים [לאילנות] שֶׁבְּתוֹכָהּ - מִתְּרִין, שְׁנֵאמַר: "תִּקְבֹּץ .. וְשִׂרְפָתָהּ" 38, מִי שֶׁאֵינוּ מִחְסֵר אֲלֹא קְבוּץ וְשִׂרְפָה; יֵצְאוּ פְּרוֹת הַמִּחְבְּרִין, שֶׁהֵן מִחְסֵרִין תְּלִישָׁה וְקְבוּץ וְשִׂרְפָה. וְהוּא הַדִּין, לְשַׁעַר

37. דברים-ראה, יג, יז 38. דברים-ראה, יג, יז 39. משלי, כא, כז. 40. דברים-ראה, יג, יז 41. דברים-ראה, יג, טז.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ט שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים קא

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הִיָּה זֶה שֶׁהָדִיחַ רֹב הָעִיר נָבִיא, מִיתָתוֹ בְּסִקִּילָהּ.¹
וְהַנִּדְחִים, הָרִי הֵן פִּיחִידִים,² וְאִינָם פְּאֲנָשִׁי עִיר
הַנִּדְחָת, עַד שֶׁיִּהְיוּ הַמִּדְיָחִים שְׁנִים.³ וְאָחָד הָאֹמֵר:
'אֲמַרְהָ לִּי עֲבֹדָה זָרָה: עֲבֹדָה', אוֹ שֶׁאָמַר: 'אֲמַר
לִי הַקָּדוֹשׁ פְּרוּף הוּא: עֲבָדוּ עֲבֹדָה זָרָה' - הָרִי זֶה
נָבִיא שֶׁהָדִיחַ; וְאִם הִדְחוּ אַחֲרָיו רֹב הָעִיר, נִסְקָל.

ה) כך הדין גם באדם רגיל שהדיח לבדו את רוב אנשי העיר. אולם, נביא שפנה בדבריו לאנשי העיר ובפועל הצלח להדיח רק את מיעוטם חייב במיתת חנק, בשונה מאדם רגיל שפטור ממיתה במקרה כזה משום שלא התקיימה מחשבתו. והנביא מתחייב במיתה במקרה כזה, מכיוון שהוא נעשה נביא שקר כמבואר בפרק ט בהלכות יסודי התורה. (ו) שעבדו עבודה זרה ונידונים למיתה בסקילה, ונשיהם וילדיהם אינם נידונים למיתה וממונם עובר ליורשיהם. (ז) משום שמדיח יחיד לא יכול להפוך עיר לעיר הנידחת, כמבואר בפרק הקודם.

הַמִּסִּית שֶׁהָסִית, בֵּין בָּלְשׁוֹן רַבִּים בֵּין בָּלְשׁוֹן יָחִיד - הָרִי זֶה נִסְקָל.⁴ פִּיֶּצֶד? הָאֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'אֲעֲבֹד עֲבֹדָה זָרָה',⁵ 'אֵלֶּךָ וְאֲעֲבֹד', 'גִּלְגֵּל וְנִעְבֹּד בְּעֲבֹדָה פְּלוֹנִית',⁶ שֶׁדָּרַךְ אוֹתָהּ עֲבֹדָה זָרָה לַהֲעֵבֶד בָּהּ; [וא] הָאֹמֵר 'אֲזַבַּח', 'אֵלֶּךָ וְאֲזַבַּח', 'גִּלְגֵּל וְנִזְבַּח'; 'אֲקַטֵּר', 'אֵלֶּךָ וְאֲקַטֵּר', 'גִּלְגֵּל וְנִקְטֵר'; 'אֲנַסֵּף', 'אֵלֶּךָ וְאֲנַסֵּף', 'גִּלְגֵּל וְנִנְסֵף'; 'אֲשַׁתְּחִנֶּה', 'אֵלֶּךָ וְאֲשַׁתְּחִנֶּה', 'גִּלְגֵּל וְנִשְׁתַּחֲוֶה' - הָרִי זֶה מִסִּית.⁷

ח) בשונה מעיר הנידחת בה נדרש שידיחו המדיחים את תושבי העיר בלשון רבים, כמבואר בפרק הקודם. ט) אעבוד אותה בעצמי ולאחר מכן תעבוד אותה גם אתה, וזוהי נקראת הסתה. י) בעצמי ולאחר מכן תלך ותעבוד אותה גם אתה. יא) על ארבע עבודות אלו חייבים אף אין דרך עבודתה של העבודה הזרה בכך, כמבואר בפרקים הקודמים.

הַסִּית לְשָׁנִים⁸, הָרִי הֵן עֲדִיּוֹ; וְהֵן מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין, וּמַעֲדִינִן עָלָיו שֶׁכֶּף אָמַר לָהֶן, וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ.

יב) והם לא שמעו בקולו. יג) הם עצמם יכולים להעיד לחובתו בבית דין.

ג. וְאִין הַמִּסִּית צִרִּיף הַתְּרָאָה⁹. אָמַר לְאָחָד טו - הוּא אוֹמֵר טו: 'יֵשׁ לִי חֲבֵרִים רוֹצִים בְּכֶךָ', וּמַעֲרִים עָלָיו עַד שֶׁיִּסִּית בְּפָנָיו שְׁנִים [שהיו עדים להסתה], כְּדִי לְהַרְגוֹ.

טו. מַעֲשֵׂר שְׁנִי¹⁰, וְכֶסֶף [פדיון] מַעֲשֵׂר שְׁנִי¹¹, וְכַתְבֵּי הַקֶּדֶשׁ שֶׁבְּתוֹכָהּ - הָרִי אֵלּוֹ וְגִנְזוֹ¹².

סב) העשירית השנייה אותה יש להפריש מגידולי הקרקע, ולאוכלה בירושלים. סג) כסף שפדו בו פירות מעשר שני - כפי שנוהגים במקרה בו הדרך לירושלים ארוכה והבאת פירות המעשר עצמם לירושלים כרוכה בקשיים - ומן הדין יש להעלות כסף זה לירושלים, לקנות בו מיני מאכל ומשקה ולאכלם שם. סד) מעיקר הדין היה צריך לשרוף את המעשר ופדיונו מכיוון שמעשר שני שייך לבעלים וממילא הוא חלק מנכסי העיר, ואף כתבי הקודש שייכים לבעליהם והם חלק מנכסי העיר, אך מפני קדושתם לא שורפים אותם אלא גונזים אותם.

טז. כָּל הָעוֹשֶׂה דִּין בְּעִיר הַנִּדְחָת [ומסייע להתריב אותה] - הָרִי זֶה כְּמִקְרִיב עוֹלָה כְּלִילִיטָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּלִיל לַה' אֱלֹהֶיךָ"¹³; וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שֶׁמִּסְלַק חֲרוֹן אָף מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לִמְעַן יָשׁוּב ה' מִחֲרוֹן אָפוֹ"¹⁴, וּמְבִיא עֲלֵיהֶם בְּרָכָה וְרַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַן לָךְ רַחֲמִים, וְרַחֲמֶךָ וְהִרְבֶּךָ"¹⁵.

סה) קרבן עולה המוקרב כולו על גבי המזבח.

פֶּרֶק ה

דיני מסית ונביא שקר; איסור הזכרת עבודה זרה.

א. הַמִּסִּית [=מפתח] אָחָד מִיִּשְׂרָאֵל [לעבודה זרה], בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה - הָרִי זֶה [המסית] נִסְקָל, אִף עַל פִּי שְׁלֹא עָבַד הַמוּסָת וְלֹא הַמִּסִּית עֲבֹדָה זָרָה; אֲלֵא מִפְּנֵי שֶׁהוֹרָהוּ לַעֲבֹד. בֵּין שֶׁהָיָה הַמִּסִּית הַדְּיוּט [איש פשוט], בֵּין שֶׁהָיָה נָבִיא, בֵּין שֶׁהָיָה הַמוּסָת יָחִיד אִישׁ אוֹ אִשָּׁה, אוֹ יְחִידִים י - מִיתָתוֹ בְּסִקִּילָהּ.

א) בשונה ממדיחים החייבים רק אם שמעו בקולם, כמבואר בפרק הקודם. ב) שהתנבא בשם ה' שיש לעבוד עבודה זרה. ג) שאינם רוב אנשי העיר.

ב. הַמִּסִּית אֶת רֹב אֲנָשֵׁי הָעִיר - הָרִי זֶה מִדִּית, וְאִינוֹ נִקְרָא 'מִסִּית'.

ד) ישנם שלושה הבדלים בין מסית למדיח: מסית נידון למיתה אף אם לא התרו בו, בשונה ממדיח שנידון רק אם התרו בו. מסית נידון למיתה אף אם המוסתים לא עבדו בפועל עבודה זרה, בשונה ממדיח שנידון רק אם המודחים עבדו. למסית מחביאים עדים שיתפסו אותו בשעת עשיית האיסור, בשונה ממדיח שהעדים צריכים להיות במקום גלוי.

42. דברים-ראה, יג, יז. 43. שם, פסוק יח. 44. שם.

וְאִם יָדַע לוֹ חֹבֶה - אֵינוֹ רָשָׁאי לְשַׁתֵּק מִמֶּנָּה, שְׁנֵאמַר: "וְלֹא תִכְסֶּה עָלֶיךָ".⁵² וְאִזְהָרָה לְהִדְיוֹט הַמְּסִית מִנִּין?⁵³ שְׁנֵאמַר: "וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וִירְאוּ, וְלֹא יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת".⁵⁴

(כ) לא תאהב אותו. (כא) שהרי אין מענישים אדם אלא אם כן התורה הזהירה שלא לעשות זאת.

ה. הַמְּסִית אַחֲרֵים לַעֲבֹדוֹ, וְאָמַר לָהֶם: 'עֲבֹדוּנִי' - אִם עֲבָדוּ אוֹתוֹ, נִסְקָל; וְאִם לֹא עֲבָדוּהוּ - אָף עַל פִּי שֶׁקָּבְלוּ מִמֶּנּוּ וְאָמְרוּ לוֹ 'הֵן', אֵינוֹ נִסְקָל.⁵⁵ אֲכַל אִם הָסִית לַעֲבֹדֶת אִישׁ אַחֵר, אוֹ לְשֹׂאֵר מִיְּנֵי עֲבֹדָה זָרָה - אִם קָבַל מִמֶּנּוּ, וְאָמַר: 'הֵן, גִּלְף וְנַעֲבֹד' - אָף עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא עָבַד, שְׁנִיחָם נִסְקָלִין, הַמְּסִית וְהַמּוֹסֵת, שְׁנֵאמַר: "לֹא תֵאבֹה לוֹ, וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו".⁵⁶ הָא - אַבְל [אם] שָׁמַע וְאָבָה כִּי, חֵיב.

(כב) משום שהם מהתלים בו ולא מתכוונים באמת לעבוד אותו, שהרי הוא אדם כמותם ואין סיבה שיעבדו אותו כעבודה זרה. (כג) הסכים לדבריו, אף על פי שלא עבד עבודה זרה בפועל.

ו. נִבְיָא הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבֹדָה זָרָה, פִּיצֵד? זֶה הָאוֹמֵר: 'אֲמַרְהָ לִי עֲבֹדָה זָרָה פְּלוֹנִית' אוֹ 'כּוֹכַב פְּלוֹנִי, שֶׁמֶצְוָה לַעֲשׂוֹת כָּךְ וְכָךְ', אוֹ 'שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת כָּךְ וְכָךְ'. אֲפֹלוּ כּוֹן אֶת הַהִלָּכָה לְטַמֵּא אֶת הַטָּמֵא וּלְטַהֵר אֶת הַטָּהוֹר - אִם הִתְרוּ בוֹ בְּפָנֵי שְׁנֵים, הָרִי זֶה נִחָק, שְׁנֵאמַר: "וְאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרֵים - וּמַת הַנְּבִיא הֵהוּא כִּד".⁵⁷ וְאִזְהָרָה שְׁלוֹ, מִפְּלֵל שְׁנֵאמַר: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרֵים לֹא תִזְכֵּירוּ".⁵⁸

(כד) וסתם מיתה האמורה בתורה היא מיתת חנק.

ז. וְאִסּוּר לַעֲרֹךְ דִּין וְהַשׁוֹבָה [ויכוח] עִם מִתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבֹדָה זָרָה, וְאִין שׁוֹאֲלִין [מבקשים] מִמֶּנּוּ אוֹת וּמוֹפְתִים; וְאִם עָשָׂה מַעֲצָמוֹ - אֵין מְשַׁחֲיִין עָלָיו [מתייחסים אליו], וְאִין מְהַרְרִין בּוֹ.⁵⁹ וְכָל הַמִּחְשָׁב בְּאוֹתוֹת שְׁלוֹ שֶׁמָּא אָמַת הֵן - עֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: "לֹא תִשְׁמַע אֶל דְּבַר הַנְּבִיא הֵהוּא כִּד".⁶⁰

(כה) בשונה מהמתנבא בשם ה' שמבקשים ממנו שיעשה

אִם לֹא רָצָה הַמְּסִית לְהָסִית לְשְׁנֵים,⁶¹ מִצְוָה לְהַכְמִין [להחביא] לוֹ [עדים במארב]; כָּל חֵיבֵי מִיתוֹת שְׁבִתוֹרָה, אֵין מִכְמִנִין עֲלֵיהֶן - חוּץ מִזֶּה.

(יד) העדים שרואים את מעשיו, אינם צריכים להתרות בו שמעשים אלו אסורים, והוא נידון למיתה על פי עדותם, אף ללא התראה. (טו) ניסה להסית אדם אחד, שאינו יכול להעיד עליו לבדו משום שעדות מתקבלת רק כאשר ישנם שני עדים. (טז) המוסת אומר למסית. (יז) כי הוא חושש שהם יעידו עליו בבית דין.

כִּיצַד מִכְמִנִין לוֹ? הַמוֹסֵת מְבִיא שְׁנֵים, וּמַעֲמִידֵן בְּמָקוֹם אֲפֹל כְּדִי שִׁירְאוּ הַמְּסִית וְיִשְׁמְעוּ דְּבָרָיו, וְלֹא יִרְאֶה אוֹתָם.⁶² וְהוּא אוֹמֵר לְמְסִית: 'אֲמַר מַה שֶׁאֲמַרְתָּ לִּי בִּיחוד',⁶³ וְהוּא אוֹמֵר לוֹ, וְהַמוֹסֵת מְשִׁיבוֹ: 'הִיאָךְ נִנִּיחַ אֶת אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּשָׁמַיִם, וְגִלְף וְנַעֲבֹד אֶת הָעֵצִים וְאֶת הָאֲבָנִים? אִם חֲזַר בּוֹ, אוֹ שִׁשְׁתָּךְ [המסית] - פְּטוּר; וְאִם אָמַר לוֹ: 'כָּךְ הִיא חֻבְתָּנוּ, וְכָךְ יָפָה לָנוּ' - [העדים] הָעוֹמְדִים שָׁם בְּרָחוּק מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין, וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ.

(יח) לכאורה, ניתן להחביא גם אדם אחד שיראה וישמע מרחוק את דברי המסית, ולאחר מכן הוא יעיד יחד עם המוסת על המסית וכך יהיו שני עדים על מעשה ההסתה, אך, ההלכה בדיני נפשות היא, ששני עדים שאינם רואים אחד את השני אינם יכולים להעיד יחד בבית דין אף אם הם ראו את אותו מעשה, ומכיוון שמדובר שהעד מתחבא במקום מסתור, המוסת לא רואה אותו והוא לא יכול להעיד איתו יחד, ולכן יש להחביא שני עדים שיראו את המסית. (יט) כאשר היינו לבדנו, וגם עתה אף אחד לא ישמע את דבריו.

ד. מִצְוָה בִּיד הַמוֹסֵת לְהַרְגוֹ, שְׁנֵאמַר: "יִדְּךָ תִּהְיֶה בּוֹ בְּרִאשׁוֹנָה לְהַמִּיתוֹ וְגו'".⁶⁴ וְאִסּוּר לְמוֹסֵת לְאַהֵב אֶת הַמְּסִית, שְׁנֵאמַר: "לֹא תֵאבֹה לוֹ".⁶⁵ וְלִפִּי שְׁנֵאמַר בְּשׁוֹנָא: "עֹזֵב תַּעֲזֹב עִמּוֹ".⁶⁶ יָכוֹל אֲתָה עֹזֵב [עוזר] לָזֶה? תִּלְמוּד לּוֹמַר: "וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו".⁶⁷ וְלִפִּי שְׁנֵאמַר: "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ".⁶⁸ יָכוֹל אֵין אֲתָה עוֹמֵד עַל דָּמוֹ [נמנע מלהציל את חיו] שֶׁל זֶה? תִּלְמוּד לּוֹמַר: "לֹא תַחוּס עֵינֶךָ עָלָיו".⁶⁹ וְאִסּוּר לְמוֹסֵת לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, שְׁנֵאמַר: "וְלֹא תַחַמְל".⁷⁰

45. דברים-ראה, יג, י. 46. שם, פסוק ט. 47. שמות-משפטים, כג, ה. 48. דברים-ראה, יג, ט. 49. ויקרא-קדושים, יט, טז. 50. דברים-ראה, יג, ט. 51. שם. 52. שם. 53. פסוק יב. 54. דברים-ראה, יג, ט. 55. דברים-שופטים, יח, כ. 56. שמות-משפטים, כג, יג. 57. דברים-ראה, יג, ד.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ט שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים קג

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הַתְּנוּכָה בְּכַתְבֵי הַקֹּדֶשׁ - מִתֵּר לְהַזְכִּיר שְׁמָהּ, כְּגוֹן:
פֶּעוֹר, וַבֵּל, וַנְבוֹ, וַגִּד, וְכִיּוֹצָא בָהֶן לִגְרָם
לְאַחֲרֵים שִׁידָדוֹ וְשִׁיקְיָמוֹ

בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה לִי; וְאֵינוֹ • לֹקָה
אֶלָּא הַנּוֹדֵר בְּשִׁמָּה
וְהַמְקִיִּם בְּשִׁמָּה, וְהוּא
הַנִּשְׁבַּע בְּשִׁמָּה לֵה.

(לב) כי הוא מזכיר שם עבודה זרה. (לג) כי לא נחשב הדבר כהזכרת עבודה זרה אלא כקריאה בתורה. (לד) למשל, אם עושה שותפות עם גוי, כמבואר לעיל. (לה) אך שאר האיסורים שנמנו בשתי ההלכות האחרונות, אין לוקים עליהם.

פֶּרֶק ו

דיני אוב וידעוני, עבודת המולך, בניית מצבה ואבן משכית, ואיסור נטיעת עץ במקדש.

א. הָעוֹשֶׂה אוֹב [תקשור עם המתים] או יִדְעוֹנִי [הגדת עתידות] בְּרִצּוֹנוֹ בְּזִדּוֹן, חֵיב כֶּרֶת [לא זוכה לעולם הבא];
וְאִם הָיוּ שָׁם עֲדִים וְהִתְרַאָּה, נִסְקָל. הֵיאָה שׁוֹגֵג,
מִבֵּיא [קרבן] חֲטָאת קְבוּעָה [שאינה תלויה במצבו הכלכלי של החטוא].

(א) ולא מתוך אונס. (ב) ולא בשוגג.

• פִּיֻצָּד מַעֲשֵׂה הָאוֹב?
זֶה שֶׁהוּא עוֹמֵד וּמִקְטִיר
קִטְרֶת יְדוּעָה, וְאוֹחֵז
שְׂרָכִיט [ענף] שֶׁל הָדָס בִּידּוֹ וּמְנִיפוֹ, וְהוּא מְדַבֵּר
בְּלֹאט [לחש] בְּדִבְרֵים יְדוּעִים אֶצְלָם, עַד שִׁישְׁמַע
הַשּׁוֹאֵל כְּאִלּוּ אֶחָד מְדַבֵּר עִמּוֹ וּמְשִׁיבּוֹ עַל מָה
שֶׁהוּא שׁוֹאֵל בְּדִבְרֵים מִתַּחַת הָאָרֶץ בְּקוֹל נְמוּף עַד
מָאֵד, וְכֵאלּוּ אֵינוֹ נִכָּר לְאֶזֶן אֶלָּא בְּמַחֲשָׁבָה מְרִגִּישׁ
בִּיד.

(ג) האדם שבא לשאול באוב. (ד) אין השואל שומע קול אמיתי, אלא בדמיונו הוא שומע כל מיני קולות.

וכן הלוקח גלגלת של מת ומקטיר לה ומנחש בה, ו

אותות ומופתים כדי לבדוק את אמינותו, כמבואר בהלכות יסודי התורה. (כו) שמא הוא נביא אמת, וברור הדבר שהאותות והמופתים שעשה נעשו באמצעות כישוף ואחיצת עיניים. (כז) פסוק זה מדבר בנביא המדיח לעבוד עבודה זרה ולא על נביא המתנבא בשמה, אך מסתבר לומר שדין המתנבא בשם עבודה זרה דומה ואף המאמין לדבריו עובר על איסור.

וְכֵן נָבִיא הַשִּׁקָּר כִּח - מִיתָתוֹ בְּחִנּוּק, אִךְ עַל פִּי שְׁנִתְנַבָּא
בְּשֵׁם ה' וְלֹא הוֹסִיף וְלֹא גָרַע [במצוות התורה], שְׁנִתְנַבָּא:
"אִךְ הִנְבִּיא אֲשֶׁר יִזִּיד לְדַבֵּר דְּבַר בְּשִׁמִּי, אֵת אֲשֶׁר לֹא
צוִיתִיו לְדַבֵּר, וְאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים - וּמָת
הַנְּבִיא הַהוּא כֹּט"ס⁵⁸.

(כח) כמבואר בהלכה ח. (כט) וסתם מיתה האמורה בתורה היא מיתת חנק.

ח. אֶחָד [בין] הַמִּתְנַבְּא מָה שֶׁלֹּא שָׁמַע בְּמִרְאָה
הַנְּבוּאָה, אוּ מִי שֶׁשָּׁמַע דְּבָרֵי נָבִיא חִבְרוּ וְאָמַר
שִׁדְבֵר זֶה לוֹ נֶאֱמַר וְהוּא נִתְנַבָּא בּוֹ - הָרִי זֶה נָבִיא
שִׁקָּר, וּמִיתָתוֹ בְּחִנּוּק.

ט. כָּל הַמוֹנֵעַ עֲצָמוֹ מִהִרְיָגַת נָבִיא שִׁקָּר מִפְּנֵי
מַעֲלָתוֹ, שֶׁהָרִי הוּא [נביא השקר] הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַנְּבוּאָה
- הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנִתְנַבָּא: "בְּזִדּוֹן דְּבָרוֹ
הַנְּבִיא, לֹא תִגּוֹר מִמֶּנּוּ"⁵⁹ [לא תפחד להורג]. וְכֵן הַמוֹנֵעַ
עֲצָמוֹ מִלְּלַמֵּד עָלָיו חוֹכָה, אוּ הַפּוֹחֵד וִירָא מְדַבְּרָיו
- הָרִי הוּא בְּכָלֵל "לֹא תִגּוֹר מִמֶּנּוּ". וְאִין דְּנִין נָבִיא
שִׁקָּר, אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל שְׁבָעִים וְאַחָד.

י. הַנּוֹדֵר בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה, וְהַנִּשְׁבַּע בָּהּ - לֹקָה,
שְׁנִתְנַבָּא: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכִּירוּ"⁶⁰; אֶחָד
הַנִּשְׁבַּע בָּהּ לַעֲצָמוֹ, וְאַחָד הַנִּשְׁבַּע בָּהּ לְגוֹיִל. וְאָסוּר
לְהַשְׁבִּיעַ לְגוֹי בִּירְאָתוֹ לֹא [באילול שלן]. וְאֶפְלוּ לְהַזְכִּיר
שֵׁם עֲבוּדָה זָרָה שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ שְׁבוּעָה - אָסוּר, שְׁנִתְנַבָּא:
"לֹא תִזְכִּירוּ".

(ל) בפני גוי כדי שיאמין לו. (לא) כמו במקרה שיש ליהודי שותף גוי, וברצונו להשביע את הגוי בשם האליל שלו שאינו משקר במסחר.

יא. לֹא יֹאמַר אָדָם לְחִבְרוּ: 'שְׁמִיר [המתן] לִי בְּצֵד
עֲבוּדָה זָרָה פְּלוֹנִית', וְכִיּוֹצָא בָהֶן לִגְרָם. וְכָל עֲבוּדָה זָרָה

58. דברים-שופטים, יח, כ. 59. דברים-שופטים, יח, כב. 60. שמות-משפטים, כג, יג.

בְּהֶעֱבְרָה בְּלִבְד הִיְתָה עֲבוּדָת [אליל] זֶה שִׁשְׁמוֹ 'מִלָּה'.
לְפִיכָךְ, הָעוֹשֶׂה עֲבוּדָה זֹאת לְעֲבוּדָה זָרָה אַחֲרֵת חוּץ
מִמִּלָּה, פְּטוּר.

(יב) האב הולך ברגליו תוך כדי שהוא מחזיק את בנו בידיו או על כתפיו ורגלי הבן הן כלפי מטה. אך אם האב מחזיק ביד בנו והם הולכים יחד, או שמחזיק האב את בנו אך רגליו של הבן אינן כלפי מטה, אין הוא נקרא מעביר למולך משום שזו לא דרך העברת דברים ממקום למקום. (יג) האב עושה זאת בקפיצה, על מנת שלא יישרף. (יד) מכיוון שהאב אינו שורף בפועל את בנו אלא מעבירו באש בלבד. (טו) משום שעבודה זו מיוחדת רק לעבודה המולך, ואין חייבים על עבודה זרה אלא אם כן עבד אותה דרך עבודתה. אך אם עבודת המולך הייתה שריפת בפועל על ידי אביו, היו חייבים על עבודה זו אף בעבודה זרה אחרת, משום ששריפה היא כהקטרה שהיא אחת מארבע העבודות שחייבים עליה אף אם אין דרך העבודה זרה בכך, כמבואר בפרקים הקודמים.

ד. אינו חיב פְּרִת^{טז} או סְקִילָה^{יז}, עד שְׁיִמְסֹר [את בנו] לְמִלָּה וְיַעֲבִירוּ בְּרִגְלוֹ בְּאֵשׁ דֶּרֶךְ הָעֲבָרָה^{יח}; [אך אם] מְסִרִי וְלֹא הָעֲבִיר, הָעֲבִיר וְלֹא מְסִר, או שְׁמִסֹּר וְהָעֲבִיר [באופן אחר] שְׁלֹא דֶּרֶךְ הָעֲבָרָה^{יט} - פְּטוּר.
ואינו חיב, עד שְׁיִמְסֹר מִקְצַת זָרְעוֹ וְיַנִּיחַ מִקְצָתוֹ, שְׁנֵאֲמַר: "כִּי מִזְרַעוֹ נָתַן לְמִלָּה"⁶⁵ - מִקְצַת זָרְעוֹ, לֹא כְּלוּכָּ.

(טז) אם עבר על האיסור במזיד, אך מבלי שהתרו בו. (יז) אם עבר על האיסור בפני עדים ולאחר שהתרו בו. (יח) שהאב הולך ברגליו והוא מחזיק את בנו בידיו, כמבואר לעיל. (יט) את בנו לכמרים. (כ) בעצמו את בנו מעל האש. (כא) כמבואר בהערה יא. (כב) אך אם העביר את כל זרעו למולך - פטור, משום שהמיתה בבית דין מכפרת לאדם על החטא, ואדם שהעביר את כל זרעו למולך, עוונתו גדולה ביותר ואין לו כפרה על חטאו.

ה. אחד [הן] זָרַע כְּשֵׁר, ואֶחָד זָרַע פְּסוּל^{כג}, אֶחָד בְּנִי וּבְנוֹתָיו, ואֶחָד בְּגִיָּהּ וּבְנִי בְּגִיָּהּ - עַל כָּל יוֹצְאֵי יֶרֶכוֹ [צאצאיו] הוּא חֵיב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן זָרְעוֹ. אֲבָל אִם הָעֲבִיר אֶחָד או אֶחָד בְּנֵי או אֶחָד בְּנֵי, או שֶׁהָעֲבִיר עֲצָמוֹ - פְּטוּר. הָעֲבִיר אֶחָד מִזְרַעוֹ, וְהוּא יִשָּׁן או שֶׁהָיָה סוּמָא [עיוור] - פְּטוּר.

(כג) אם יש לאדם בן מאשה האסורה עליו.

עד שְׁיִשְׁמַע בְּאֵלָיו קוֹל יוֹצֵא מִתַּחַת שְׁחִיּוֹ שֶׁפֶל עַד מָאֵד, וּמְשִׁיבּוֹ. כָּל אֱלוֹ, מַעֲשֶׂה אוֹב הֵן; וְהָעוֹשֶׂה אֶחָד מֵהֵן, נִסְקָל.

(ה) עושה איתה קסמים ומעשי כישוף. (ו) בית השחי. (ז) ראוי לציין את המובא בספרי רבותינו האחרונים, שבדורותינו הקרובים לבוא הגאולה גובר האור בעולם ומתברר השקר שבכוחות טומאה אלו, ובעקבות זאת כיום מעשי כישוף אלו לא קיימים כלל.

ב. פִּיצַד מַעֲשֶׂה הִידְעוֹנִי? מֵנִיחַ עֵצִים עוֹף שִׁשְׁמוֹ 'יְדוּע' בְּפִיו, וּמִקְטִיר קִטְרֵת וְעוֹשֶׂה מַעֲשִׂיּוֹת אַחֲרֵת⁶¹, עַד שִׁפֹּל כִּנְכָפָה⁶² וַיְדַבֵּר בְּפִיו דְּבָרִים שְׁעֵתִידִים לְהִיט [בעולם]. וְכָל אֱלוֹ, מֵינִי עֲבוּדָה זָרָה הֵן. וְאַזְהָרָה שֶׁלֹּהֵן מִנִּין? שְׁנֵאֲמַר: "אֵל תִּפְנוּ אֶל הָאֱבֹתָ וְאֶל הִידְעוֹנִים"⁶¹.

(ח) מעשים משונים המוציאים את האדם מדעתו. (ט) כאדם החולה במחלת הנפילה. (י) של איסור בעלי אוב וידעוני.

ג. הַנּוֹתֵן מִזְרַעוֹ לְמִלָּה [אליל עמוני] בְּרִצּוֹנוֹ בְּזָדוֹן, חֵיב פְּרִת; בְּשׂוֹגֵג, מְבִיא חֲטָאת קְבוּעָה. וְאִם עָשָׂה בְּעֵדִים וְהִתְרָאָה - נִסְקָל, שְׁנֵאֲמַר: "אֲשֶׁר יִתֵּן מִזְרַעוֹ לְמִלָּה, מוֹת יוּמָת; עִם הָאֶרֶץ יִרְגְּמָהּ בְּאֶבֶן"⁶². וְאַזְהָרָה שֶׁלֹּו מִנִּין? שְׁנֵאֲמַר: "וּמִזְרַעוֹ לֹא תִתֵּן לְהָעֲבִיר לְמִלָּה"⁶³, וְלִהְלֵךְ הוּא אוֹמֵר: "לֹא יִמָּצֵא בִּי מַעֲבִיר בְּנִי וּבָתוֹ בְּאֵשׁ"⁶⁴.

(יא) שני פסוקים נצרכים עבור האזהרה על עבירה זו, משום שבכל פסוק מפורש פרט שאינו מוזכר בפסוק השני. בפסוק הראשון נאמר שאסור להעביר למולך אך לא מוזכרת אש, ובפסוק השני נאמר שאסור להעביר באש אך לא מוזכר מולך. שני הפסוקים יחד מלמדים אותנו אשר האיסור הוא להעביר למולך באש, כמבואר בהמשך ההלכה.

פִּיצַד הֵיוּ עוֹשִׂין? [אדם] מִדְּלִיק אֵשׁ גְּדוּלָּה, וְלוֹקֵחַ מִקְצַת זָרְעוֹ [=חלק מצאצאיו] וּמוֹסְרוֹ לְפּוֹמְרִין עוֹבְדֵי הָאֵשׁ, וְאוֹתָן הַפּוֹמְרִין נוֹתְנִין [מחזירים] הֵבֶן לְאֲבִיו אַחֵר שְׁנִמְסֹר בִּידֵן לְהָעֲבִיר בְּאֵשׁ בְּרִשּׁוֹתָו, וְאֲבִי הֵבֶן הוּא שֶׁמַּעֲבִיר בְּנִי עַל הָאֵשׁ בְּרִשּׁוֹת הַפּוֹמְרִין, וּמַעֲבִירוֹ [כשהוא הולך] בְּרִגְלוֹ מִצַּד לְצַד אַחֲרֵי בְּתוֹךְ הַשְּׁלֶהֶבֶת⁶⁵; לֹא שֶׁהוּא שׂוֹרְפוֹ לְמִלָּה כְּדֶרֶךְ שְׂשׂוּרְפִין בְּגִיָּהּ וּבְנוֹתֶיהָ לְעֲבוּדָה זָרָה אַחֲרֵת, אֲלֹא

61. ויקרא-קדושים, יט, לא. 62. ויקרא-קדושים, כ, ב. 63. ויקרא-אחרי, יח, כא. 64. דברים-שופטים, יח, י. 65. ויקרא-קדושים, כ, ג.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ט שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים קה

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

מרוצף באבנים. (לא מטה את פניו לצדדים ולא על גבי הקרקע.

ח. המשתחוה לה' על האבנים המפצלות בלא פשוט ידים ורגלים - אינו לוקה⁶⁶, אלא מפין אותו מפת מידות⁶⁷. אבל לעבודה זרה - אחד המשתחוה בפשוט ידים ורגלים, או השתחויה בלא פשוט ידים ורגלים - משעה שיכבש פניו בקרקע לה' ^ל, נסקל⁶⁸.

לב) משום שאין זו השתחויה האמורה בתורה. (לג) מלקות מדרבנן. אך מותר להתפלל על רצפת אבנים ולכרוע את הכריעות שתיקנו חכמים בתפילת העמידה, משום שאין פניו נוגעות ברצפה. (לד) שיכופף את ראשו לקרקע לכיוון העבודה זרה. (לה) משום שכפיפת הראש נחשבת לעבודה זרה.

ט. הנוטע אילן אצל ^ל [לד] המזבח או בכל העזרה⁶⁹, בין אילן סרק⁷⁰ בין אילן מאכל - אף על פי שעשאו לנואי למקדש, ויפי לו - הרי זה לוקה, שנאמר: "לא תטע לך אֲשֶׁרָה כָּל עֵץ אֶצֶל מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ" ^{לח} 69; מפני שזה היה דרך עבודה זרה - נוטעין אילנות בצד מזבח שלה, כדי שיתקבצו שם העם.

לו) חצר בית המקדש הפנימית הכוללת את ההיכל והמזבח. (לז) שאינו עושה פירות. (לח) ואף בכל העזרה אסור לנטוע עצים.

י. ואסור לעשות אכסדריות [רחבות מקורות ופתוחות מצד אחד] של עץ במקדש כדרך שעושין בחצרות [אף על פי השנת הראב"ד אל... עין א"א לשכת העץ בית היתה, בימה של עץ שעושין למלך בשעת הקהל לשעתה היתה, וכן גזוטרט שהקיפו בעזרת נשים בשמחת בית השואבה לשעתה היתה. האכסדריות והסככות היוצאות מן הכתלים שהיו במקדש - של אבן היו, לא של עץ.

ו. מצבה שאסרה תורה [להקים] - היא בגין שיהיו הפל מתקבצין אצלה ^ל [לד], ואפלו לעבד את ה', שכן היה דרך עובדי עבודה זרה⁷¹, שנאמר: "ולא תקים לך מצבה, אשר שגא ה' אלהיך" ^ל 66. וכל המקום מצבה, לוקה.

(כד) ואסור לנו לנהוג בדרכם.

וכן אבן משכית⁷² האמורה בתורה - אף על פי שהוא משתחוה עליה לשם, לוקה, שנאמר: "ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה" ^ל 67. מפני שפך היה דרך עבודה זרה, להניח אבן לפניה⁷³ להשתחוות עליה, לפיכך אין עושין פן לה'. ואינו לוקה, עד שיפשוט ידיו ורגליו על האבן, ונמצא פלו מטל עליה - שזו היא ^ל [צורת] השתחויה האמורה בתורה.

כה) אבן שחוקות עליה צורות המושכות את העין להסתכל בהן. שורה המילה משכית - שכה, שפירושו: הבט והסתכל. (כו) לפני עבודה זרה.

ז. במה דברים אמורים? בשאר הארצות; אבל במקדש, מותר להשתחוות לה' על האבנים, שנאמר: "לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה" ^ל 68 - "בארצכם" אין אתם משתחוים על האבנים, אבל אתם משתחוים על האבנים המפצלות ^ל [מסותות] שבמקדש.

ומפני זה כו נהגו כל ישראל להציע ^ל [לפרוש] מחצלות⁷⁴ בבתי כנסיות הרצופות ^ל [המרוצפים] באבנים, או מיני קש ותבן, להבדיל בין פניהם ובין האבנים⁷⁵. ואם לא מצא דבר מבדיל בינו ובין האבן - הולך למקום אחר ומשתחוה, או שוחה על צדו ומטה לא, כדי שלא ידביק ^ל [יגעו] פניו באבן. (כז) מפני האיסור להשתחוות על האבן. (כח) שטיחים העשויים מקש או קנים. (כט) כפי שנוהגים כיום בעת הכריעות בתפילות ראש השנה ויום הכיפורים. (ל) שאינו

66. דברים-שופטים, טז, כב. 67. ויקרא-בהר, כו, א. 68. ויקרא-בהר, כו, א. 69. דברים-שופטים, טז, כא. 70. דברים-שופטים, טז, כא.

שכן . . . זרה: טעם האיסור - לקו"ש ח"ו ע' 16 והע' 31, הגש"פ ע' רלח. הלכה ט: ההוראה מהלכה זו - יין מלכות סי"ג. ואסור . . . במקדש: והלא "המלך היה קורא על בימה של עץ . . . בעזרה"?! - לקו"ש ח"ט ע' 326. וכיצד בנו בעזרה סוכה בחג הסוכות? - לקו"ש חכ"ט ע' 497.

קו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ל' שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

שְׁקוּרְעִין קָרַע עֶגְל כְּנָגְד הַלֵּב וּמוֹצִיאִין הַלֵּב - הָרִי
כָּל אוֹתָן הַעוֹרוֹת שֶׁהֵן כָּךְ, אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה; וְכֵן כָּל
פְּיוּצָא בְּזָה.

ג) אך אם הקרע אינו עגול, העור מותר בהנאה.

ד. מה בין עבודה זרה של גוי, לעבודה זרה
של ישראל? עבודה זרה של גוי, אסורה בהנאה
מיד⁷⁶, שְׁנֵאמַר: "פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בְּאֵשׁ"⁷⁶,
מִשְׁפָּסְלוּ נַעֲשֶׂה לוֹ אֱלוֹהִי; וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵינָהּ
אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה עַד שֶׁתַּעֲבֹד, שְׁנֵאמַר: "וְשֵׁם
בְּסֶטֶר"⁷⁷, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לָּהּ דְּבָרִים שְׂפִסְתֵּר, שֶׁהֵן
עֲבוֹדָתָהּ. וּמִשְׁמָשִׁי עֲבוֹדָה זָרָה, בֵּין שֶׁל גּוֹי בֵּין
שֶׁל יִשְׂרָאֵל - אֵינֶן אֲסוּרִין עַד שֶׁיִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן
לְעֲבוֹדָה זָרָה⁷⁸.

ד) כשמסיים הגוי לבנותה, אף אם עדיין לא עבד אותה.
ה) שהרי יהודי עובד עבודה זרה בסתר, כדי שלא יתחייב
מיתה. ו) כי עליהם נאמר בפסוק "אשר עבדו" -
שאסורים רק אם השתמשו בהם בפועל לעבודה זרה.

ה. העושה • עבודה
זרה לאחרים - אף על
פי שהוא לוקה, שְׁכָרוּ
מִתֵּר, וְאֶפְלוּ עֲשָׂאָה לְגוֹי, שֶׁהִיא אֲסוּרָה מִיָּד [בגמר
עשייתה]; מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ נֶאֱסָרֶת עַד שֶׁתִּגְמַר, וּמִכּוּשׁ
הָאֲחֵרוֹן [-המכה האחרונה] שְׁגוּמָרָה - אֵין בּוֹ שׁוּה
פְּרוּטָה⁷⁹.

ז) כפי שהתבאר בפרק ג הלכה ט. ח) ההלכה היא אשר
ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף⁸⁰. כלומר, השכר הניתן על
עשיית מלאכה לא ניתן על כל המלאכה כולה אלא ניתן על
כל חלק מהעשייה בנפרד, ולכן, השכר על עשיית העבודה
זרה עד סיומה מותר בהנאה כי היא אינה נחשבת עבודה
זרה לפני סיום המלאכה, ואף השכר על החלק האחרון של
עשייתה מותר בהנאה כי הוא לא שווה פרוטה, ואיסורי
הנאה חלים רק מפרוטה ומעלה.

הלוקח גרוטאות [-שברי מתכות] מן הגוים, וּמִצָּא בָּהֶן
עֲבוֹדָה זָרָה - אִם נִתְּן מְעוֹת [למוכר] וְלֹא מִשָּׁךְ [את
הגרוטאות], יִחְזְרִים לְגוֹי; וְכֵן אִם מִשָּׁךְ וְלֹא נִתְּן מְעוֹת,

~ יום שלישי ל' שבט ~

פֶּרֶק ז

איסור הנאה מעבודה זרה ומשמשיה, ההבדל בין
אליל של יהודי לאליל של גוי, הדין בספק עבודה
זרה.

א. מִצּוֹת עֲשֶׂה הִיא לְאָבֵד [-להשמיד] עֲבוֹדָה זָרָה,
וּמִשְׁמָשִׁיָּה [-כלים שמשמשים לעבודתה], וְכָל הַנַּעֲשֶׂה
בְּשִׁבְלָהּ - שְׁנֵאמַר: "אָבֵד תֵּאבְדוּן אֶת כָּל
הַמְּקוֹמוֹת"⁷¹, וְנֵאמַר: "כִּי אִם כֹּה תַעֲשׂוּ לָהֶם -
מִזְבַּחַתֵּיהֶם תִּתַּצּוּ"⁷².

א) כמו נרות שמדליקים לפניה, או בגדים שפורשים
לכבודה.

ובאַרְצֵן יִשְׂרָאֵל, מִצּוֹה לְרֹדֵף אַחֲרֶיהָ עַד שֶׁנֶּאֱבָד
אוֹתָהּ מִכָּל אֲרָצָנוּ [-אף ממקומות שלא כבשנום]; אָבֵל בְּחוּצָה
לְאֲרָצֵן, אֵין אָנוּ מִצְוִין לְרֹדֵף אַחֲרֶיהָ, אֲלֹא כָּל מְקוֹם
שֶׁנִּכְבַּשׁ אוֹתוֹ, נֶאֱבָד כָּל עֲבוֹדָה זָרָה שָׁבוּ, שְׁנֵאמַר:
"וְאֵבַדְתֶּם אֶת שְׁמֵם מִן הַמְּקוֹם הַהוּא"⁷³ - בְּאֲרָצֵן
יִשְׂרָאֵל אִתָּהּ מִצּוֹה לְרֹדֵף אַחֲרֶיהָ, וְאֵין אִתָּהּ מִצּוֹה
לְרֹדֵף אַחֲרֶיהָ בְּחוּצָה לְאֲרָצֵן.

ב. עֲבוֹדָה זָרָה עֲצֻמָּה, וּמִשְׁמָשִׁיָּה, וְתִקְרָכֶת שְׁלֵה
[-מה שמקריבים לפניה], וְכָל הַנַּעֲשֶׂה בְּשִׁבְלָהּ - אֲסוּר
בְּהִנָּאָה, שְׁנֵאמַר: "וְלֹא תִבְיֵא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתְךָ".
וְכָל הַנִּהְיָה בְּאֶחָד מִכָּל אֵלֹו, לֹקֵה שְׁתֵּים - אַחַת
מִשּׁוּם "וְלֹא תִבְיֵא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתְךָ"⁷⁴, וְאַחַת
מִשּׁוּם "וְלֹא יִדְבַק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַתֵּרֶם"⁷⁵.

ב) פסוק זה נאמר בעיר הנידחת, אך לומדים ממנו גם איסור
הנאה מעבודה זרה משום שהיא נקראת חרם, ככתוב:
"ותעב תתעבנו כי חרם הוא" (דברים ז, כו).

ג. בְּהִמָּה שֶׁהִקְרִיבוּהָ לְעֲבוֹדָה זָרָה, כִּלְהָ אֲסוּרָה;
אֶפְלוּ פִּרְשָׁה [-הצואה שלה], וְעֲצָמוֹתֶיהָ, וְקִרְנֶיהָ,
וְטִלְפִּיהָ [-הפרסות שלה], וְעוֹרָה - הַכָּל אֲסוּר בְּהִנָּאָה.
לְפִיכָךְ, אִם הָיָה בְּעוֹר סִימֵן שֶׁיּוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁזֶה הָעוֹר
תִּקְרָכֶת עֲבוֹדָה זָרָה הוּא, כְּגוֹן שֶׁהָיָה עוֹשִׂין

71. דברים-ראה, יב, ב. 72. דברים-ואתחנן, ז, ה. 73. דברים-ראה, יב, ג. 74. דברים-עקב, ז, כו. 75. דברים-ראה, יג, יח.
76. דברים-עקב, ז, כה. 77. דברים-כי, תבוא, כז, טו.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ל' שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים קז

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הַנֶּעֱבָדֶת^{כא}, הָרִי הִיא בְּאִסּוּרָה, עַד שֶׁיּוֹדַע לֹא שֶׁבִטְלוּהָ הַגּוֹיִם.

(יח) כי ייתכן שמדובר בצלמים העשויים לנוי ולא לעבודה זרה, ואף אם מדובר בצלמים העשויים לעבודה זרה ייתכן שהעובדים לצלם ביטלו אותו מעבודה זרה ואזי הוא מותר בהנאה. ספק זה, המתיר ליהנות מהצלם, נקרא 'ספק ספיקא', כלומר, מצב הרחוק מלהיות ודאי כיוון שישנם שני ספיקות בדבר. כך גם בהלכה זו, יש ספק אם הצלם נאסר מלכתחילה, ואף אם הצלם נאסר יש ספק שמא איסורו התבטל, בדומה לדין המבואר בהלכה י. (יט) כי שירתם מוכיחה אשר אף אם הם היו עשויים לעבודה זרה, ביטלו אותם מעבודה זרה. (כ) מדובר באבר שמלכתחילה נעשה לעבודה זרה בצורה זו, אך אבר שנשבר מעבודה זרה שלימה דינו כשברי צלמים. (כא) ישנו רק ספק אחד האם ביטלו את העבודה זרה או לא, ולא ספק ספיקא.

ח. הַמוֹצֵא בָּלִים וְעֲלִיָּהֶן צוּרַת חֲמָה וּלְבָנֶיהָ וְדִקְרוֹן^{כב} - אִם הָיוּ פְּלִי כֶּסֶף וְזָהָב אוּ בַּגְדֵי שָׁנִי -
בגדי משי צבועים באדום, או שֶׁהָיוּ חֲקוּקִים עַל הַנִּזְמִים (=עגילים)
וְעַל הַטְּבָעוֹת - הָרִי אֵלּוּ אִסּוּרִין^{כג}; וְעַל שְׁאָר הַפְּלִים^{כד} - מִתְּרִין, מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתָן לְנוֹאִי^{כה}. וְכֵן שְׁאָר הַצּוּרוֹת הַנִּמְצְאוֹת עַל הַפְּלִים^{כו}, חֲזָקָתָן לְנוֹאִי וּמִתְּרִין.

(כב) אין הכוונה לצורת החמה או הלבנה עצמה, אלא לעיטור מסויים המייחסים אותו לחמה או ללבנה. (כג) אחד מסוגי הנחשים המייחסים את צורתו לחלק מגלגל הלבנה. (כד) כי דרך עובדי עבודה זרה היא לעבוד לצורות אלו, וייתכן שהן משמשות לעבודה זרה. (כה) שאינם יקרים וחשובים. (כו) ולא לעבודה זרה. (כז) אף אם הם כלים יקרים.

ט. עֲבוּדָה זָרָה, וּמִשְׁמָשִׁיָּהּ, וְכָל הַתְּקַרְבָּת שְׁלֵהָ^{כח} - אוֹסְרִים בְּכָל שָׁהֵן -
[אף בכמות קטנה ביותר]. פִּיזָד?
עֲבוּדָה זָרָה שֶׁנִּתְעַרְבָּה בְּצוּרוֹת שֶׁל נוֹאִי, אֶפְלוּ אַחַת בְּכֶמֶה אֲלָפִים - יוֹלִיף הַכֹּל לָיִם הַמָּלַח; וְכֵן אִם נִתְעַרְבַּ כּוֹס שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה בְּכֶמֶה כּוֹסוֹת, אוּ חֲתִיכָה מִן הַבֶּשֶׂר שֶׁנִּכְנַס לְבִיתָהָ^{כט} בְּכֶמֶה חֲתִיכוֹת - יוֹלִיף הַכֹּל לָיִם הַמָּלַח; וְכֵן עוֹר לְבוּבֵל שֶׁנִּתְעַרְבַּ בְּכֶמֶה עוֹרוֹת, הַכֹּל אִסּוּר בִּהְנֵאָה.

(כח) האסורה משום משמשי עבודה זרה. (כט) והקריבוה לעבודה זרה. (ל) הקרוע במקום הלב ועשוי לעבודה זרה, כמבואר בהלכה ג.

עֶבֶר וּמִכְּבַר עֲבוּדָה זָרָה, אוּ אֶחָד מִמִּשְׁמָשִׁיָּהּ, אוּ תְּקַרְבָּת שְׁלֵה - הָרִי הַדְּמִים אִסּוּרִין בִּהְנֵאָה;

אֵף עַל פִּי שְׁמָשִׁיכָה בְּגוֹי קוֹנָה^{יא}, כְּמִקַּח טָעוֹת הוּא^{יב}; [אך אם] מִשֶּׁשׁ וְנָתַן מַעוֹת, יוֹלִיכֶם -
[ישליכם] לָיִם הַמָּלַח^{יג}. וְכֵן גּוֹי וְגֵר שֶׁיִּירָשׁוּ אֶת אֲבִיהֶן גּוֹי - יָכוֹל הָגֵר לִזְמַר לַגּוֹי: 'טַל אֶתָּה עֲבוּדָה זָרָה, וְאֲנִי מַעוֹת', אֶתָּה יֵינ נִסָּךְ, וְאֲנִי פְּרוֹת^{יד}; וְאִם מִשְׁבָּאוֹ לְרִשּׁוֹת הָגֵר, אִסּוּר^{טו}.

(ט) שהיא אסורה על היהודי בהנאה. (י) יכול להחזיר את החפצים לגוי, כי כל עוד היהודי לא משך את החפץ מהגוי, הוא לא קנה את החפץ, משום שלגבי גוי משיכה נחשבת קנין אך נתינת מעות לא נחשבת קנין. (יא) והיהודי כבר קנה את החפץ, בכל זאת יכול הוא להחזיר את החפץ לגוי. (יב) אם היהודי היה יודע שיש בחפצים אלו עבודה זרה, לא היה קונה אותם, ולכן, מעשה הקנייה היה בטעות והיהודי יכול לחזור בו. (יג) מי ים המלח עמוקים, וכך לא ימצא היהודי את החפצים לעולם ולא ייכשל באיסור הנאה מעבודה זרה. (יד) ואין הגר עובר על איסור הנאה מעבודה זרה בכך שקיבל דבר תמורתה, מכיוון שהוא אינו יורש את נכסיו של אביו הגוי כירושה רגילה מן התורה אלא רק מתקנת חכמים, וממילא העבודה זרה לא שייכת בעצם לגר וזכיותו בנכסי אביו היא כמו אדם הזוכה בנכסי הפקר. (טו) ברגע שהנכסים הגיעו לידי הגר הם שייכים אליו, וממילא אסור לו ליהנות מהעבודה זרה אף אם מחליף אותה בדבר אחר.

ו. צוּרוֹת שֶׁעָשׂוּ אוֹתָן גּוֹיִם לְנוֹאִי, מִתְּרִין בִּהְנֵאָה; וְצוּרוֹת שֶׁעָשׂוּ אוֹתָן לְעֲבוּדָה זָרָה, אִסּוּרִין. פִּיזָד? כָּל הַצּוּרוֹת הַנִּמְצְאוֹת בְּכַפְרִים - אִסּוּרִים בִּהְנֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתָן שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין לְעֲבוּדָה זָרָה^{טז}. וְהַנִּמְצְאוֹת בְּמִדְיָנָה [עיר] - אִם הָיוּ עוֹמְדִין עַל פֶּתַח הַמִּדְיָנָה, וְהָיָה בִּיד הַצּוּרָה צוּרַת מִקָּל אוּ צֶפּוֹר אוּ פֶּדוֹר אוּ סִיף אוּ עֶטְרָה וְטַבָּעַת - חֲזָקָתָהּ שֶׁהוּא לְעֲבוּדָה זָרָה, וְאִסּוּר בִּהְנֵאָה^{יז}; וְאִם לֹא - הָרִי זֶה בְּחֻזָּקָתָהּ לְנוֹאִי, וּמִתְּרִין.

(טז) כי אין דרך בני הכפרים לעשות צורות לנוי. (יז) כי צורות אלו חשובות אצל עובדי עבודה זרה ומסמלות מלכות ושליטה על העולם. ויש אומרים, שהאיסור במקרה זה הוא רק כאשר מדובר בצורת מלך המחזיקה את צורות אלו, אך לא בצורות אנשים רגילים.

ז. צִלְמִים הַנִּמְצְאִים מִשְׁלָכִים בְּשׂוּקִים אוּ בְּתוֹף הַגְּרוּטָאוֹת, הָרִי אֵלּוּ מִתְּרִין^{יח}; וְאִין צָרִיף לִזְמַר שְׁבָרִי צִלְמִים^{יט}. אֲכָל הַמוֹצֵא יָד עֲבוּדָה זָרָה אוּ רָגְלָה אוּ אֶבֶר מֵאֲבִרָהּ מִשְׁלָף, הָרִי זֶה אִסּוּר בִּהְנֵאָה^י - הוֹאִיל וְיָדַע בּוֹדָאִי שֶׁהָאֶבֶר מִן הַצּוּרָה

קח שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ל' שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

לה) שקישטו בה עבודה זרה. (לו) וניתן להוציא טבעת אחת מהתערובת ולהשתמש בה. אף במקרה זה טעם ההיתר הוא משום ספק ספיקא: ייתכן שאחת הטבעות שנפלה לים הייתה הטבעת של העבודה זרה, ואף אם טבעת זו לא נפלה לים, ייתכן שהטבעת שכעת הוא משתמש בה איננה הטבעת האסורה. אמנם, מעיקר הדין היה ניתן להתיר במקרה זה אף אם טבעת אחת נפלה לים, אך בגלל שהטבעת קטנה מאוד נפילת טבעת אחת היא דבר לא ניכר ויש לחשוש שיבואו להתיר להשתמש בטבעות אף ללא נפילת טבעת כלל, ולכן ההיתר בהלכה זו הוא רק כאשר נפלו שתי טבעות לים. אך בדברים אחרים יהיה מותר הדבר אף בנפילת דבר אחד לים, ואכן כך הוא הדין בחבית תרומה שהתערבה בחביות אחרות. (לז) בין שישים הטבעות האחרות. אך אם ארבעים הטבעות לא נפלו לטבעות אחרות הן אינן מותרות למרות שהטבעת האסורה נמצאת לכאורה בין השישים הטבעות האחרות, כי ניתן לבטל עבודה זרה רק כאשר היא אינה קיימת בעולם כמו במקרה הקודם שהטבעת נפלה לים, אך כאשר הטבעת האסורה קיימת בעולם נחשבות כל הטבעות כספק אחד, ורק כאשר ארבעים הטבעות מתערבות בטבעות אחרות, נעשה הדבר ספק ספיקא והן מותרות. (לח) כי לא ניתן לשער היכן הטבעת האסורה נפלה, אך אם חלק משישים הטבעות נפל לטבעות אחרות, הן מותרות, בדומה למקרה בו ארבעים הטבעות נפלו לטבעות אחרות.

יא. האשרה לט - בין שהיתה נעבדת^מ, בין שהיתה עבודה זרה מנחת תחתיה^{מא} - אסור לישב בצל קומתה^{מב}, ומת^{מג} לישב בצל השריגים [ענפים] והעלים שלה^{מד}. ואם יש לו דרך אחרת^{מה}, אסור לו לעבר תחתיה; ואם אין שם דרך אחרת, עובר תחתיה כשהוא רץ.

(לט) אילן הנטוע לעבודה זרה, שעובדי הירח היו עובדים אותו. (מ) שעבדו לאילן עצמו. (מא) ומלכתחילה נטעו את האילן על מנת להעמיד תחתיו עבודה זרה. (מב) כי האילן אסור בהנאה כעבודה זרה. (מג) ההיתר הוא רק בצל המוטל מחוץ לאילן עצמו, אך תחת הענפים עצמם אסור לשבת. (מד) לעבור בה, והיא אינה ארוכה יותר מדרך זז.

יב. אפרוחים [גדולים] שקננו בה, ואינן צריכין לאמן - מתרין; והביצים • והאפרוחים [הקטנים] שצריכין לאמן - אסורין, שהרי האשרה כמו בסיס להן^{מה}. והקן •

השנת הראב"ד
והביצים . . לתן א"א היה לו לומר מפני שהן כגידולי האשרה.
וחקן . . אחר א"א דוקא שהביא ממקום אחר.

ואסורין בכל שהן בעבודה זרה, שנאמר: "והיית חרם כמהו"⁷⁸ - כל שאמה מביא מעבודה זרה ומכל משמשיה ותקרבתה, הרי הוא כמות.

ל. עבודה זרה או אשרה [=אילן הנטוע לעבודה זרה] שנושרפה, אפרה לא אסור בהנאה. ונחלת [גחלים] של עבודה זרה, אסורה; והשלהבת^{לב} מתרת, מפני שאין בה ממש.

(לא) בעבר היו משתמשים באפר לכביסה. (לב) להדליק נר מאש של עבודה זרה.

ספק עבודה זרה, אסור; וספק ספקה, מת^מ. ביצד? כוס של עבודה זרה שנפל באוצר [מחסן] מלא כוסות - כלן אסורים, מפני שעבודה זרה וכל משמשיה אסורים בכל שהן; פרש כוס אחד מן התערבת, ונפל לכוסות שנים^{לג} - הרי אלו מתרין^{לד}.

(לג) וכעת שלוש כוסות מעורבות זו בזו. (לד) וניתן להוציא כוס מהתערובת השנייה ולהשתמש בה מכיוון שהסבירות לאסור אותה מוטלת בשני ספקות (ספק-ספיקא): כי יש ספק האם הכוס שנפלה מהתערובת הראשונה לשנייה היא כוס של עבודה זרה, ואף אם היא הייתה כוס של עבודה זרה, יש ספק האם הכוס שהוציא כעת מהתערובת השנייה היא הכוס האסורה. לפי זה, עדיין יהיה אסור להשתמש בכל התערובת השנייה בבת אחת, מכיוון שאז יישאר רק הספק הראשון, אך אם נפלה כוס מהתערובת השנייה לתערובת שלישית, יהיה מותר אף להשתמש בכל התערובת בבת אחת, מכיוון ששני הספקות עדיין קיימים.

טבעת • של עבודה זרה^{לה} שנתערבה במאה טבעות, ונפלו שמים מהן לים הגדול - התרו הפלי^{לו}; שאני אומר,

אותה הטבעת היתה בכלל השמים שנפלו. נתערבה במאה ונחלקו, ארבעים למקום אחד וששים למקום אחר, ונפלו הארבעים כלן לטבעות אחרות

- כלן [כל הארבעים]

מתרות; שאני • אומר, אותה הטבעת האסורה - ברב היא^{לי}; נפלו הששים לטבעות אחרות, כלן אסורות^{לח}.

השנת הראב"ד
שאני . . היא א"א כל זו הסוגיא אינה כהלכה דיחידאה היא דכרי אליעזר אתיא ורבנן פליגי עלה, והא דאמרין איסורא ברובא איתא נמי ליתא דשמואל ורב יהודה פליגי אדרב דסבירא ליה הכי.

78. דברים-עקב, ז, כו.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ל' שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים קט

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

מִתֵּר לְזֹרֵעַ אוֹתָהּ;^א וּפְרָה שְׁפֹטָמָה בְּכָרְשִׁינִי [מין קטנית למספוא] עֲבוּדָה זָרָה, תִּאָּכְלֶנָּה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזָה.

(נא) כי קרקע השדה מותרת, ואף היא גרמה לגדילת היבול בשדה. (נב) כי הפרה התפטמה גם בכרשנים שאינם של עבודה זרה.

טו. פֶּשֶׁר אוּ יֵין אוּ פְרוֹת שֶׁהִכְנִינוּ לְהִקְרִיב לְעֲבוּדָה זָרָה - לֹא נֶאֱסְרוּ בְּהִנָּאָה^א אֶף עַל פִּי שֶׁהִכְנִינוּ אוֹתָן לְבֵית עֲבוּדָה זָרָה^ב, עַד שֶׁיִּקְרִיבוּם לְפָנֶיהָ; הִקְרִיבוּם לְפָנֶיהָ עֲבוּדָה זָרָה, נַעֲשֵׂי תִקְרָבָתָהּ, וְאֶף עַל פִּי שֶׁחֲזָרוּ וְהוֹצִיאוּם, הֲרִי אֵלּוּ אֲסוּרִין לְעוֹלָם. וְכָל הַנִּמְצָא בְּבֵית עֲבוּדָה זָרָה, אֲפִלּוּ מִים וּמֶלַח - אֲסוּר בְּהִנָּאָה מִן הַתּוֹרָה^ב; וְהֶאֱכִיל מִמֶּנּוּ כָּל שֶׁהוּא^א, לֹאֲכָה^ב.

(נג) לאחר שהקריבו אותם לעבודה זרה. (נד) במקום המיוחד לעבודתה. (נה) מים ומלח אינם דברי נוי ואין מקריבים אותם לבדם על גבי המזבח, ואף ניסוך המים שהיה בבית המקדש היה יחד עם ניסוך היין. למרות זאת, אם הם נמצאים בבית עבודה זרה הם אסורים משום שבוודאי הם נמצאים שם לצורך העבודה הזרה. (נו) אף כמות קטנה ביותר. (נז) חייב בשני עונשי מלקות, כמבואר בהלכה ב.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְכָל הַנִּמְצָא בְּבֵית עֲבוּדָה זָרָה, אֲפִלּוּ מִים וּמֶלַח - אֲסוּר בְּהִנָּאָה מִן הַתּוֹרָה; וְהֶאֱכִיל מִמֶּנּוּ כָּל שֶׁהוּא, לֹאֲכָה".

ידוע הכלל ש"העצם כשאתה תופס במקצתו אתה תופס בכולו" ולכן, אם פוגע אדם בענין כללי ואפי' במשהו קטן ממנו הוא פוגע בכולו.

על פי נגלה מתבטא הדבר באיסור משהו, שכאשר נוגעים במשהו נוגעים בדבר כולו ולכן הדין בעבודה זרה שאיסורה במשהו "לא ידבק בידך מאומה".

ומסביר הרמב"ם במו"נ שיש שני אופני "משהו", משהו המתחלק ממשהו אחר, ומשהו שאינו מתחלק ואינו נפרד כי בכל נקודה ונקודה ממנו נמצא עצם הדבר. וי"ל שכך הוא גם בעבודה זרה שאיסורה חודר בכל נקודה ונקודה שבה ולכן נאסרה גם במשהו.

לקוטי שיחות חלק כ"ט עמוד 154 ועמוד 363

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

טז. הַמוֹצָא כְּסוּת [=בגד] וְכֵלִים וּמַעוֹת [=מטבעות] בְּרֹאשׁ עֲבוּדָה זָרָה - אִם מִצָּאָן דֶּרֶךְ בְּזִיוֹן, הֲרִי אֵלּוּ

עֲצָמוֹ שֶׁבְּרֹאשָׁה - מִתֵּר, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹף מִבִּיא עֲצָיו מִמָּקוֹם אֲחֵר^א.

(מה) ישנם שני טעמים לאיסור זה: על מנת שלא יבואו ליהנות מהאשרה עצמה, ועל מנת שלא יעלו על האשירה למנוע את נפילת הביצים והאפרוחים. (מו) ואין לחשוש שהעוף בנה את הקן מעצי האשרה. אך עדיין אסור לטפס על העץ כדי לקחת משם את העצים או הגוזלים, אלא יוריד אותם עם מקל או כלי ארוך אחר.

יג. נָטַל מִמֶּנָּה עֲצִים, אֲסוּרִים בְּהִנָּאָה. הִסִּיק בָּהֶן אֶת הַתְּנֹור - יֵצֵן^א, וְאַחֵר כִּף יִסִּיק בְּעֲצִים שֶׁל הַתֵּר וְיֹאפֶה בּוֹ. אָפָה בּוֹ אֶת הַפֶּת, וְלֹא צָנְנוּ - הַפֶּת אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה. נִתְעַרְבָה בְּאַחֲרוֹת - יוֹלִיךְ דָּמִי [את השווי של] אוֹתָהּ הַפֶּת לִים הַמֶּלַח^ב כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ, וּשְׂאֵר הַכִּפּוֹת מִתְּרוֹת.

(מז) יש להמתין שהתנור יתקרר. (מח) באופן כללי כשהרמב"ם כותב בספריו "ם המלח", אין כוונתו דווקא לים המלח אלא לים הגדול שמכונה בערבית "אל-מלח" מכיוון שממיו מלוחים. אך בהלכה זו העוסקת בדיני עבודה זרה, כוונת הרמב"ם היא לים המלח' דווקא. וכפי שכתבו ה'תוספות' שאפשר לאבד דמים אלו על ידי פירורם ופזיזורם, ואם רוצים להשליכם בשלימותם ניתן לעשות זאת רק בים המלח שספינות לא עוברות בו ולא ייכשלו במציאת המעות הללו.

יד. נָטַל מִמֶּנָּה פֶּדֶבד [מחט העשירה מעץ] וְאַרְגַּב בּוֹ אֶת הַבָּגֵד, אֲסוּר בְּהִנָּאָה; נִתְעַרְבַּ בְּבָגְדִים אֲחֵרִים, יוֹלִיךְ דָּמִי אוֹתוֹ הַבָּגֵד לִים הַמֶּלַח, וּשְׂאֵר הַבָּגְדִים מִתְּרִין מִט.

(מט) אולם אסור למכור את כל הבגדים בבת אחת, אלא מוכר כל בגד בפני עצמו מטעם המבואר לעיל בהערה על הלכה י'.

וּמִתֵּר לְטַע תַּחְתִּיתָּהּ יִרְקוֹת - בֵּין בִּימּוֹת הַחֲמָה [=ק"ץ] שֶׁהֵן צְרִיכִין לָצֵל, בֵּין בִּימּוֹת הַגְּשָׁמִים^א [=חורף]; מִפְּנֵי שֶׁצֶל הָאֲשֵׁרָה שֶׁהוּא אֲסוּר עִם הַקֶּרֶקַע שֶׁאֵינָהּ נֶאֱסְרָה, גּוֹרְמִין לִירְקוֹת אֵלּוּ לְצֻמָּה, וְכָל שֶׁדָּבָר אֲסוּר וְדָבָר מִתֵּר גּוֹרְמִין לוֹ, הֲרִי זֶה מִתֵּר בְּכָל מָקוֹם.

(נ) בימי חורף, בהם העץ מזיק לירקות בהסתרתו את אור השמש לו הם זקוקים.

לפִּיקָה, שְׂדֵה שְׂזֵבֵלָה [דִּישָׁן אוֹתָהּ] בּוֹכֵל עֲבוּדָה זָרָה,

קי' שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ל' שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

מִתְרִין; וְאֵם מִצָּאן דֶּרֶךְ כְּבוֹד, הָרִי אֵלֹו אֲסוּרִין^{נח}.
פִּיעֵד? מִצָּא פִיס מְעוֹת תְּלוֹי בְּצוּאָרָה, כְּסוֹת
מִקְפֶּלֶת וּמִנַּחַת עַל רֹאשָׁה, כְּלִי כְּפוּי [=הפוך] עַל
רֹאשָׁה - הָרִי זֶה מִתֵּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דֶּרֶךְ בְּזִיּוֹן^ט;
וְכֵן כָּל פִּיעוּצָא בְּזֶה. מִצָּא בְּרֹאשָׁה דְּכָר שֶׁפִּיעוּצָא בּוֹ
קָרֵב לְגַבִּי הַמְּזַבְּחִי, הָרִי זֶה אֲסוּרִי^{סא}.

(נח) משום נוי עבודה זרה. (נט) אך מטבעות המונחות ללא
ארנק, או בגד התלוי על ראשה ללא קיפול, נחשבים דרך
כבוד. (ס) בבית המקדש, כמו סולת, יין ושמן המונחים
עליה בתוך כלי. (סא) משום שבוודאי עשו מהם תקרובת
לעבודה זרה, ואלו השאריות שלה.

בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים^{כב}? בְּזִמְן שֶׁמִּצָּאן חוּץ לְמָקוֹם
עֲבוֹדָתוֹ^{כג}; אֲכָל אֵם מִצָּאָם בְּפָנִים - בֵּין דֶּרֶךְ כְּבוֹד
בֵּין דֶּרֶךְ בְּזִיּוֹן, בֵּין דְּכָר הָרֹאֵי לְמִזְבֵּחַ בֵּין דְּכָר
שְׂאִינוּ רֹאֵי לְמִזְבֵּחַ - כָּל הַנִּמְצָא בְּפָנִים אֲסוּר,
אֲפֹלוּ מִים וּמֶלַח. וּפְעוּר וּמִרְקוּלִים^{כד} - כָּל הַנִּמְצָא
עִמָּהֶן בֵּין בְּפָנִים בֵּין בַּחוּץ, אֲסוּר בְּהִנָּאָה^{כה}. וְכֵן
אֲכִנִּי מִרְקוּלִים - כָּל אֶבֶן הַנִּרְאִית שֶׁהִיא עֲמוּסִי,
אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה^{כו}.

(כב) שיש אופנים בהם מותר ליהנות מהדברים הנמצאים ליד
העבודה הזרה. (כג) מעבר למחיצה המייחדת את מקום
העבודה הזרה. (כד) מיני עבודה זרה שעבודתם היא בדרך
ביזיון, כמבואר בפרק ג. (כה) מכיוון שהן עבודות בזויות,
גם דברים הנמצאים מחוץ למקום עבודתן נחשבים כדברים
הנמצאים בתוך מקום עבודתן. (כו) הנמצאת במרחק אמה
(כ"ד 48 ס"מ) מהמרקולים. (ז) מכיוון שהאבן קרובה
למרקולים, ייתכן שהיא נפלה ממנו.

יז. עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁהִיא לָהּ מְרִחָץ או גִּנָּה [בחצרה] -
נִהְיִין בָּהֶם שְׁלֹא בְּטוּבָה [-כלי להתזויר טובה], וְאִין נִהְיִין
בָּהֶם בְּטוּבָה. הִיא [המרחץ משותף] לָהּ וּלְאַחֵרִים - נִהְיִין
בָּהֶן וְאֲפֹלוּ בְּטוּבַת הַכּוֹמָרִין, וּבִלְבָד שְׁלֹא יִתֵּן
שְׂכָר^{סח}.

(סח) כי אסור לגרום הנאה לעבודה זרה, אך המרחץ עצמו
לא נחשב כעבודה זרה ולכן מותר להתרחץ בו.

יח. מְרִחָץ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲבוֹדָה זָרָה^{טט} - מִתֵּר לְרַחֵץ
בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נַעֲשֶׂת שֵׁם לְנוֹאי לֹא לְעֲבוֹדָה,
שְׁנֵאמַר: "אֱלֹהֵיהֶם"^צ - בְּזִמְן שֶׁנִּזְהָגִין בָּהּ מִנְהַג

(טט) שאליל עומד בתוכו.

יט. סָכִין שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה^ע שֶׁשָּׁחַט בָּהּ - הָרִי זֶה
מִתְרַע^{עא}, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַלְקֵל^{עב}; וְאֵם הִיתָה בְּהֵמָה
מִסְכָּנָה [-חולה ונוטה למות] - הָרִי זֶה אֲסוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
מִתְקַן^{עג}, וְהָרִי זֶה הַתְּקוּן מִהֵנָּה מְשַׁמְשֵׁי עֲבוֹדָה
זָרָה^{עד}. וְכֵן אֲסוּר לְחַתֵּךְ בָּהּ בֶּשָׂר [שכבר נשחט], מִפְּנֵי
שֶׁהוּא מִתְקַן^{עה}; וְאֵם חֲתַךְ דֶּרֶךְ הַפֶּסֶד וְהִשְׁחָתָה^{עו},
מִתֵּר.

(ע) שמשתמשים בה לצרכי עבודה זרה. (עא) מותר לאכול
את הבשר שנשחט, אך לכתחילה אסור לשחוט בסכין זו.
(עב) לפני השחיטה הבהמה הייתה ראויה לגדל וולדות,
לחרישה ולשחיטה, ולאחר השחיטה היא ראויה רק
לאכילה, ולכן השחיטה מקלקלת את הבהמה ומפחיתה את
השווי שלה. (עג) כי אם לא היה שוחט אותה, הבהמה
הייתה מתה ונעשית נבילה, והייתה אסורה באכילה.
(עד) ואף הם אסורים בהנאה, כמבואר בהלכה ב. (עה) את
הבשר ומכשירו לאכילה. ואם חתך את הבשר אסור ליהנות
ממנו, אך ניתן להוליך את דמי הנאתו לים המלח וליהנות
מהבשר עצמו. (עו) שחתך חתיכות בשר יפות המיועדות
לאנשים חשובים ועשה מהן חתיכות קטנות שאינן חשובות
יותר. בהלכה זו מדובר בסכין שליכנו והכשירו אותה לאחר
השימוש בה לעבודה זרה, אולם אם לא ליכנו את הסכין
היא אסורה גם בגלל שהשתמשו בה לחתיכת בהמות נבלות
ואיסור הנבילה נבלע בסכין, ולכן, כל בשר שיחתכו בה,
בכל צורה שהיא, יהיה אסור בגלל איסור נבילה.

פֶּרֶק ח

דברים שאינם נאסרים משום עבודה זרה, ודיני
ביטול עבודה זרה.

א. כָּל שְׂאִין בּוֹ תְּפוּסָה [=תפיסה] יָד אָדָם*, וְלֹא
עֲשֹׂהֵיב - אֵם נֶעֱבֵד [לעבודה זרה], הָרִי זֶה מִתֵּר בְּהִנָּאָה.
לְפִיכָךְ, הַגּוֹיִם הָעוֹבְדִים אֶת הָהָרִים, וְאֵת הַגְּבָעוֹת,
וְאֵת הָאֵילָנוֹת הַנְּטוּעִין מִתְחַלְתֵּן לְפָרוֹת, וְאֵת
הַמַּעֲיִנוֹת הַנוֹבְעִים לְרִבִּים, וְאֵת הַבְּהֵמָה - הָרִי אֵלֹו
מִתְרִין בְּהִנָּאָה; וּמִתֵּר לְאַכֵּל אוֹתָן הַפְּרוֹת שֶׁנֶּעֱבְדוּ
בְּמָקוֹם גְּדִילָתָהּ, וְאוֹתָהּ הַבְּהֵמָה. וְאִין צְרִיךְ לוֹמַר,

79. דברים-עקב, ז, כה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ל' שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים קיא

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הבהמה. אולם, גוי או יהודי מומר העושים מעשה לעבודה זרה בבהמה של אדם אחר, אוסרים את הבהמה. (יג) אך אם הביא עפר תלוש ממקום אחר והשתחוה לו, העפר נאסר כמו כל דבר תלוש. (יד) משום שעשה מעשה בקרקע.

בְּהֵמָה שֶׁהִקְצַת [יחודה] לְעִבּוּדָה זָרָה, שֶׁהִיא מִתְּרַת בְּאִכְלָהּ; בֵּין שֶׁהִקְצִיָּה לְעִבְדָּהּ, בֵּין שֶׁהִקְצִיָּה לְהַקְרִיבָהּ - הָרִי זֶה מִתְּרַת.

ב. מִים • שֶׁקָּרָן [ההרים]

הַגֵּל וְהַשְּׁתַּחֲוָה לָהֶן, לֹא אֶסְרִין; וְנִטְלָן בִּידֵי וְהַשְּׁתַּחֲוָה לָהֶן, אֶסְרִין ט.
אֲבִי הַר שֶׁנִּדְלָדְלוּ [ונעקרו ממקומן], וְעִבְדָן בְּמִקְוֵיָן - מִתְּרַת, שֶׁהִרִי אֵין בָּהֶן תְּפֻסָּת יֵד אָדָם.

השנת הראב"ד
מים . . אסרן א"א ואם מים של רבים הם אינן נאסרים ואם של יחיד הן אע"ג שערקן הגל אסורים ובפלוגתא דבני ד' חייא ורבי יוחנן היא ולא ידעין בני רבי חייא מאי סבירא להו וספיקא לחומרא.

(טו) כי המים לא נתלשו על ידי אדם, ולכן הם נחשבים כדבר מחובר לקרקע שאינו נאסר. (טז) לפני נטילתו המים היו שייכים לרבים וכאשר הוא לוקח אותם הם נעשים ברשותו, והדין הוא שמים של יחיד נאסרים בהנאה. (יז) אך אדם לא הרים אותם.

(א) כמו הרים וגבעות שלא ניתן לתפוס אותם. (ב) כמו בעלי חיים, שלמרות שניתן לתפוס אותם הם לא נעשו בידי אדם. (ג) העצים לא נחשבים מעשי ידי אדם למרות שבני אדם נטעו אותם, משום שגדילתם היא על ידי הקרקע והמים. אולם, אם מלכתחילה נטעו את העצים לעבודה זרה הם נקראים 'עצי אשרה' ונאסרים כמבואר בהלכה ג. (ד) כי אין לחשוש שחפרו את המעיינות לעבודה זרה, אך מעיין של אדם יחיד הנעבד לעבודה זרה אסור בהנאה, משום שיתכן שהוא חפר את המעיין לעבודה זרה ואסר אותו בהנאה, כפי שמבואר בסוף ההלכה. (ה) כאשר הם עדיין על העץ, משום שהם נחשבים כדבר מחובר שאין בו תפיסת יד אדם ואינו נאסר. החידוש בכך הוא אשר הפירות אינם נחשבים כתלושים למרות שעתידיים לקטוף אותם מהעץ. (ו) אך לא נעבדה בפועל. (ז) ועל ידי זה אסרו אותה משום תקרובת עבודה זרה.

ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁקָּרָה [העמיד] לִבָּהּ לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהּ, וְלֹא הַשְּׁתַּחֲוָה, וְכֹא גִוִּי וְהַשְּׁתַּחֲוָה לָהּ - אֶסְרָה בְּהִנָּאָה ט,

שֶׁזִּקְפָתָהּ מַעֲשֶׂה ט; וְכֵן אִם זָקָה בִּיצֵה, וְכֹא גִוִּי וְהַשְּׁתַּחֲוָה לָהּ - אֶסְרָה. חֲתַךְ דִּלְעַת וְכִיּוּצָא בָּהּ, וְהַשְּׁתַּחֲוָה לָהּ -

השנת הראב"ד
השתחוה . . הנעבד א"א לא אמרו זה היד אלא לענין טומאת עבודת כוכבים בלבד אבל לענין איסור לא אמרו שאין אסור משום יד.

וְהַשְּׁתַּחֲוָה לָהּ - אֶסְרָה טא; הַשְּׁתַּחֲוָה • לַחֲצִי הַדִּלְעַת, וְחֲצִי הָאֲחֵרִיב מְעַרָה [מחוכר] בּוֹ

- הָרִי זֶה אֶסְרֵי מִסְפָּק, שֶׁמָּא זֶה הַחֲצִי כְּמוֹ יָד [ידיית] לַחֲצִי הַנֶּעֱבָד ט.

בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁאֵין הִבְהֵמָה נֹאסֶרֶת? בְּשֵׁלֹא עָשָׂה בָּהּ מַעֲשֶׂה לְשֵׁם עִבּוּדָה זָרָה; אֲבָל אִם עָשָׂה בָּהּ מַעֲשֶׂה כָּל שֶׁהוּא, אֶסְרָה. בִּיצֵד? כְּגֹוֶן שֶׁשָּׁחַט בָּהּ סִימָן [קנה או רשט] לְעִבּוּדָה זָרָה. עָשָׂה אוֹתָהּ חֲלִיפִין לְעִבּוּדָה זָרָה - אֶסְרָה, וְכֵן חֲלִיפִי חֲלִיפִין ט; מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֶׂת בְּדָמֵי עִבּוּדָה זָרָה.

(ח) החליף עבודה זרה בבהמה. (ט) אם החליף את הבהמה המוחלפת בחפץ אחר, נקרא חפץ זה 'חליפי חליפין'. (י) האסורים בהנאה.

(יח) למרות שאף אדם, ואפילו גוי, לא יכול לאסור דבר שאינו שלו ללא עשיית מעשה, והשתחויה אינה נחשבת מעשה. (יט) ובכך היהודי מראה שהוא מעוניין שיעבדו באבן עבודה זרה, ולכן הגוי שהשתחוה ללבנה נחשב שליחו של היהודי והלבנה נאסרת. (כ) למרות שזקיפת הביצה לא ניכרת כל כך כזקיפת הלבנה. (כא) אף על פי שאינה שלימה. (כב) חצי הדלעת שלא נעבד. (כג) וההלכה היא שידית של דבר מסוים נחשבת כדבר עצמו.

בְּמָה • דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבִהֵמַת עֶצְמוֹ; אֲבָל אִם שָׁחַט בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ לְעִבּוּדָה זָרָה אוֹ חֲלִיפָה - לֹא נֹאסֶרָה, שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ [יהודי]

שְׁלוּי. הַמִּשְׁתַּחֲוִה לְקָרָקַע עוֹלָם [קרקע טבעית], לֹא אֶסְרָה ט; חֲפֵר בָּהּ בּוֹרֹת שִׁיחִין [שווחות] וּמִצְעוֹת לְשֵׁם עִבּוּדָה זָרָה, אֶסְרָה ט.

(יא) שהבהמה נאסרת על ידי מעשהו. (יב) משום שכל רצונו הוא לצער את חברו אך אינו מתכוון לאסור את

80. דבריס-ראה, יב, ג.

הפניות לשיחות קודש

שזקיפתה מעשה: בענין גילוי דעת בע"ז - לקו"ש ח"א ע' 147.

קִיב שִׁיעוּרֵי רַמב"ם ג' פִּרְקִים לְיוֹם - יוֹם שְׁלִישִׁי ל' שִׁבְט - סֵפֶר הַמִּדֵּעַ - הַלְכוֹת עֲבוּדָה זָרָה וְחוֹקוֹת הַגּוֹיִים

מִתּוֹךְ מַהְדּוּרַת חֹזֶק עִם בִּיאוּר מִתּוֹךְ רַמב"ם לֵעַם

תְּפִיסַת יָד אָדָם, אֶךְ בֵּית עֲשׂוֹי מַעֲצִים וְאֲבָנִים שֶׁהֵיוּ תְלוּשִׁים מִהַקְרָקַע לִפְנֵי הַבְּנִיָּה, וְדָבָר שֶׁהָיָה תְלוּשׁ מִהַקְרָקַע וְלֹא־אֲחֵר מִכֵּן הַתַּחֲבָר לִקְרָקַע נִחְשָׁב כְּדָבָר תְלוּשׁ. (לֵב) כִּי לֹא עֲבַד אֶת הַבַּיִת עֲצֻמוֹ, אֶךְ אִם עֲבַד אֶת הַבַּיִת עֲצֻמוֹ לֵאחֲרֵי הַחִידוּשׁ הַבַּיִת נֹאסֵר בַּהֲנָאָה, כִּמּוֹ בָאָדָם הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְבֵית בְּנוֹי. (לֵב) בְּאוֹפֶן זְמָנִי. (לֵב) כִּי עֲבוּדָה זָרָה שֶׁל גּוֹי נֹאסֵר בַּהֲנָאָה אֶף אִם עַדִּין לֹא עֲבָדוּ אוֹתָהּ בְּפוֹעַל.

וְכֵן אֲבָן שֶׁחֲצָבָהּ [הַגּוֹי] מִתַּחֲלָה לְעִבְדָּהּ, אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה. הִיתָה חֲצוּבָהּ, וְצִירָהּ וְכִירָהּ שֶׁחֲעָבַד - אֲפִלּוּ צִיר וְכִיר בְּגוֹף הָאֲבָן, וְאִין צִירָהּ לֹא־אִם סִיד עָלֶיהָ לֵה - נוֹטֵלָה מֶה שֶׁחֲדָשׁ, וְהוּא אֲסוּר בַּהֲנָאָה, הוּאִיל וְנִעֲשָׂה שֶׁיַּעֲבֹד; וְשֶׁאֵר הָאֲבָן, מִתְּרִיל.

(לֵב) וְלֹא בְּגוֹף הָאֲבָן. (לֵב) אִם יְהוּדִי רֹצֵה לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּאֲבָן. (לֵב) כִּי הָאֲבָן עֲצֻמָּה לֹא נִעֲבָדָה.

ה. אֲבָן שֶׁחֲעָמִיד עָלֶיהָ עֲבוּדָה זָרָה לֵה, הִיא זֹה אֲסוּרָה כֹּל זְמַן שֶׁהִיא עָלֶיהָ; סֵלֶק עֲבוּדָה זָרָה, הָאֲבָן מִתְּרִיל.

(לֵב) בְּאוֹפֶן זְמָנִי. (לֵב) אֶךְ אִם מִלְּכַתְחִילָה יִיחַד אֶת הָאֲבָן שֶׁתִּהְיֶה בְּסִיס קְבוּעַ לְעֲבוּדָה זָרָה, הָאֲבָן נֹאסֵר לְעוֹלָם אִלָּא אִם כֵּן יִבְטַל אוֹתָהּ הַגּוֹי כִּמְבוּאָר בַּהֲלָכָה ט.

מִי שֶׁהָיָה בֵּיתוֹ סָמוּךְ לְבֵית עֲבוּדָה זָרָה, וְנִפְל [הַקִּיר הַמְּשׁוּתָף בֵּינֵיהֶם] - אֲסוּר לְבָנוֹתָם. פִּיצֵד הוּא עוֹשֶׂה? כּוֹנֵס [פְּנִימָה] לְתוֹךְ [הַשְּׂטִח] שְׁלוֹ, וְכוּנָהּ^מ; וְאוֹתוֹ הָרוּחַ - מִמְּלֵאכֵהוּ קוֹצִים אוֹ צוֹאָה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִרְחִיב [וְיִוְסִיף שְׂטִח] בְּבֵית עֲבוּדָה זָרָה. הִיא הַכֶּתֶל שְׁלוֹ וְשֶׁל עֲבוּדָה זָרָה^{מב}, יִדּוֹן מִחֲצָה לְמִחֲצָה: מִחֲצָה שְׁלוֹ^{מב}, מִתְּרִי בַּהֲנָאָה^{מד}; וְשֶׁל עֲבוּדָה זָרָה, אֲסוּר - אֲבָנָיו וְעֲצָיו וְעֶפְרוֹ, הַכֹּל אֲסוּר בַּהֲנָאָה.

(מ) כִּי אֲסוּר לְבָנוֹת בֵּית לְעֲבוּדָה זָרָה. אֲמַנֵם הַבַּיִת עֲצֻמוֹ נִבְנָה לִפְנֵי בֵית הַעֲבוּדָה זָרָה, כִּי אַחֲרַת הִיא אֲסוּר לְבָנוֹת בֵּית שֶׁאֶחָד מִקִּירוֹתָיו הוּא קִיר שֶׁל בֵּית עֲבוּדָה זָרָה. (מא) וּמִשְׁאִיר רוּחַ בֵּין בֵּיתוֹ לְבֵית הַעֲבוּדָה זָרָה. (מב) חֲצִי מְעוּבֵי הַכּוֹתֵל שִׁיךְ לַיהוּדִי, וְהַחֲצִי הַשֵּׁנִי שִׁיךְ לְעֲבוּדָה זָרָה. (מג) הָאֲבָנִים הַשִּׁיכוֹת לַיהוּדִי. (מד) אֶךְ הַיהוּדִי צָרִיךְ לְדַעַת בּוֹדָאוֹת שֶׁאֲבָנִים אֵלּוּ שִׁיכוֹת לוֹ. וְאִם אֵינּוּ יוֹדְעֵי אִיזָה אֲבָנִים שִׁיכוֹת לוֹ, אֲסוּר לוֹ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּאֲבָנִים אֶךְ יוֹכֵל לְמַכּוֹר לַגּוֹי אֶת חֲלָקוֹ בְּכוֹתֵל וְכֵן יוֹכֵל לַיהֲנוֹת מִהַשׁוּוִי שֶׁל הָאֲבָנִים הַשִּׁיכוֹת לוֹ.

ו. פִּיצֵד מֵאֲבָד עֲבוּדָה זָרָה וְשֶׁאֵר דְּבָרִים שֶׁהֵיוּ אֲסוּרִים בְּגִלְגָּלָהּ, כְּגוֹן מִשְׁמָשִׁיָּהּ וְתִקְרָכָהּ שְׁלֵהָ^{מה}?

זָרָה^{כז}, אֲפִלּוּ הַכִּרְיָה^{כז} וְהַרְכִּיב [עֲנָף מִעֵץ אֲחֵר] בְּגוֹפּוֹ שֶׁל אֵילָן, וְהוֹצִיא שְׂרִיגִים [עֲנָפִים] - בּוֹרֵת אֶת הַשְּׂרִיגִים [וְשִׁגְדָלָהּ], וְהֵם אֲסוּרִים בַּהֲנָאָה; וְשֶׁאֵר הָאֵילָן, מִתְּרִי^{כח}. וְכֵן הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְאֵילָן - אֶף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֹאסֵר גּוֹפּוֹ כֵּט - כֹּל הַשְּׂרִיגִים וְהָעֲלִים וְהַלּוּלָבִין [=פִּרְחִים וְעֲנָפִים רַכִּים] וְהַפְּרוֹת שִׁיּוּצִיא [הָאֵילָן] כֹּל זְמַן שֶׁהוּא נִעֲבָד, הִיא אֵלּוּ אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה.

(כד) כִּי בּוֹמֵן הַנְּטִיעָה הֵייתָה בְּגִרְעִינִים אוֹ בְּשִׁתִּילִים תְּפִיסַת יָד אָדָם לִשְׁם עֲבוּדָה זָרָה, בְּשׁוּנָה מֵאֵילָן רִגִּיל שֶׁעֲבָדוּ אוֹתוֹ לֵאחֲרֵי הַנְּטִיעָה אֲשֶׁר אֵין בּוֹ תְּפִיסַת יָד אָדָם בּוֹמֵן הַעֲבוּדָה. (כה) הַסִּיר אֶת הַפְּסוּלוֹת מִמֶּנּוּ. וְיֵשׁ מִפְּרָשִׁים, שֶׁכֵּרַת אֶת כָּל עֲנָפָיו כְּדִי שִׁתַּעֲבֶה. (כו) עַל מִנְתַּל לְעַבּוֹד אֶת הַגִּידוּלִים שִׁיּוּצִיא הָעֵץ לֵאחֲרֵי כְרִיתַת הָעֲנָפִים. (כז) כּוֹפֵף עֲנָף, טֵמֵן אוֹתוֹ בְּקִרְקַע וְהוֹצִיא אֶת רֹאשׁוֹ מִצַּד אֲחֵר עַל מִנְתַּל שִׁיגְדֵל שֶׁם, וְנִרְאָה הַדָּבָר כְּאֵילָן חֲדָשׁ. (כח) וְלֹא נִחְשָׁב הָעֵץ כְּעֵץ שֶׁנִּשְׁטַעַר מִלְּכַתְחִילָה לְעֲבוּדָה זָרָה. (כט) שֶׁל הָעֵץ, מִשּׁוּם שֶׁאֵין בּוֹ תְּפִיסַת יָד אָדָם בְּשַׁעַת הַהִשְׁתַּחֲוּיָה.

אֵילָן שֶׁהֵיוּ הַגּוֹיִם מְשַׁמְרִין אֶת פְּרוֹתָיו, וְאוֹמְרִים שֶׁהֵם מוֹכְנִים [מִיּוֹעֵדִים] לְעֲשׂוֹת מִהֵן שֶׁכָּר לְבֵית עֲבוּדָה זָרָה פְּלוּגִית, וְעוֹשִׂין מִהֵן שֶׁכָּר, וְשׁוֹתִין אוֹתוֹ בְּיוֹם אֵידָם [חַגִּם] - הִיא זֹה הָאֵילָן אֲסוּר בַּהֲנָאָה; מִפְּנֵי שֶׁסִּתְּמוּ שֶׁהוּא אֲשָׁרָה, וְלִפְיֶכֶךְ עוֹשִׂין בְּפְרוֹתָיו כֶּךָ, שֶׁזֶה הִיא חֻקָּה שֶׁל אֲשָׁרָה.

ד. אֵילָן שֶׁמְעַמְדִּין תַּחְתּוֹ עֲבוּדָה זָרָה - כֹּל זְמַן שֶׁהִיא תַּחְתּוֹ, אֲסוּר בַּהֲנָאָה^ל; נִטְלָה מִתַּחְתּוֹ עֲבוּדָה זָרָה - הִיא זֹה מִתְּרִי, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הָאֵילָן עֲצֻמוֹ הוּא הַנִּעֲבָד.

(ל) מְדוּבָר שֶׁהָאֵילָן הִיא נִטְעָה מִלְּכַתְחִילָה עֲבוֹר הַעֲבוּדָה זָרָה וְלִכֵּן הוּא נֹאסֵר. וְיֵשׁ מִפְּרָשִׁים, שֶׁמְדוּבָר אֶף בְּאֵילָן רִגִּיל אֶךְ חֲכָמִים אֲסוּר אוֹתוֹ מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ תַּחְתּוֹ עֲבוּדָה זָרָה, כִּי נִרְאָה הַדָּבָר שֶׁמִּלְּכַתְחִילָה נִטְעָה אֶת הָאֵילָן לְעֲבוּדָה זָרָה.

בֵּית שֶׁבָּנָה אוֹתוֹ הַגּוֹי מִתַּחֲלָה שֶׁהִיא הַבֵּית עֲצֻמוֹ נִעֲבָד, וְכֵן הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְבֵית בְּנוֹי - הִיא זֹה אֲסוּר בַּהֲנָאָה^{לא}. הִיא בְּנוֹי, וְסִידוֹ וְכִירָהּ [חֻקֵּק בּוֹ צוּרוֹת] לְשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה עַד שֶׁנִּתְחַדָּשׁ - נוֹטֵל מֶה שֶׁחֲדָשׁ, וְהַחֲדוּשׁ אֲסוּר בַּהֲנָאָה, מִפְּנֵי שֶׁעֲשָׂהוּ לְעִבְדוֹ; וְשֶׁאֵר הַבֵּית, מִתְּרִי^{לב}. הַכְּנִיס עֲבוּדָה זָרָה לְתוֹךְ הַבֵּית^{לג} - כֹּל זְמַן שֶׁהִיא שָׁם, הַבֵּית אֲסוּר בַּהֲנָאָה^{לד}; הוֹצִיאָהּ, הִתֵּר הַבֵּית.

(לא) בְּשׁוּנָה מִהַמִּשְׁתַּחֲוּיָה לְאֵילָן רִגִּיל שֶׁאֵינוֹ אוֹסֵר אֶת הָאֵילָן בַּהֲנָאָה, מִשּׁוּם שֶׁאֵילָן מִחוּבָר בְּשׁוּרְשׁוֹ לְקִרְקַע וְאֵין בּוֹ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ל' שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים קיג

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

שוחק [-טוחן לפירוים] **זוֹרָה** [=מפזר] **לְרוּחַ** מִי, או שוֹרֶף ומטיל לִים המלח מִי.

מה) שמצווה עליו לאבד אותם, כמבואר בפרק הקודם. למרות שיתכן שהפירוים ייעשו זבל ויועילו לדישון קרקע כלשהי אין בכך איסור, מכיוון שהקרקע היא מותרת "וכל שדבר אסור ודבר מותר גורמים לו" מותר בהנאה כמבואר בפרק הקודם. מז) שאין ספינות עוברות שם, וכך אין חשש שאנשים ימצאו וייהנו מהעבודה זרה. אך לים רגיל אסור לזרוק עבודה זרה בשלמותה אלא רק לאחר שריפתה. ויש מפרשים את דברי הרמב"ם, אשר בעבודה זרה העשויה מעץ, שריפה לבדה מועילה ואין צורך להטיל את האפר לים המלח לאחר השריפה, ודין ההטלה לים המלח נאמר רק על עבודה זרה העשויה ממתכת שלא ניתן לשרוף אותה, ואותה ניתן להטיל בשלמותה לים המלח או לשחוק אותה ולזרות את הפירוים ברוח. על פי פירוש זה, המילים "או שורף" מתייחסות לעבודה זרה מעץ, והמילים "ומטיל לים המלח" מתייחסות לעבודה זרה ממתכת, כך שישנן שלוש אפשרויות לביטול עבודה זרה: שחיקה וזרייה לרוח, שריפת עבודה זרה מעץ והטלת עבודה זרה בשלמותה לים המלח.

ז. דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ תְּפוּסֶת יַד אָדָם, שְׁנַעֲבֹד, כְּגוֹן הָרִים וּבִהֲמָה וְאֵילָן - אֵף עַל פִּי שֶׁהִנְעֵבֵד עֲצָמוֹ מִתֵּר בִּהֲנָא, צְפוּיִי אֶסוּרִין בִּהֲנָא⁸¹; וְהִנְהִיגָה בְּכָל שֶׁהוּא מִיָּהָם - לֹקָה, שְׁנַאֲמַר: "לֹא תַחַמַּד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם"⁸¹. וְכָל צְפוּיִי עֲבוּדָה זָרָה⁸², הָרִי הֵן בְּכָל מִשְׁמָשִׁיָּהּ.

מח) אם ציפה את ההר, למשל, בדברי נוי. מט) מצפוי של דבר מחובר שנעבד לעבודה זרה. נ) חייב עונש מלקות אחד. נא) של עבודה זרה שאינה מחוברת לקרקע. נב) ולוקה עליהם שתי מלקויות, כמבואר בפרק הקודם.

ח. עֲבוּדָה זָרָה שֶׁל גּוֹיִם, שֶׁבְּטָלוּהָ גּוֹיִם קִדְּם שֶׁתְּבוּא לִיד יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה מִתֵּר בִּהֲנָא⁸², שְׁנַאֲמַר: "פְּסִילִי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ"⁸², כְּשֶׁבָּאוּ לִידֵינוּ וְהֵן נוֹהֲגִין בָּהֶם אֱלֹהוֹת; אֲבָל אִם בְּטָלוּם, הָרִי אֵלֹו מִתֵּרִין.

נג) אך לאחר שהעבודה זרה באה לידי יהודי לא ניתן לבטלה, כמבואר בהלכה הבאה.

ט. עֲבוּדָה זָרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵינָה בְּטָלָה לְעוֹלָם; אֲפִלּוּ הָיָה לְגוֹי בָּהּ שְׁתַּפּוּת⁸³, אֵין בְּטוּלוֹ [של הגוי] מוֹעִיל כְּלוּם⁸³, אֲלֹא אֶסוּרָה בִּהֲנָא לְעוֹלָם, וּטְעוּנָה

גְּנִיזָה⁸⁴. וְכֵן עֲבוּדָה זָרָה שֶׁל גּוֹי שֶׁבָּאת לִיד יִשְׂרָאֵל, וְאַחֲרֵי כֵן בְּטָלָה הַגּוֹי - אֵין בְּטוּלוֹ מוֹעִיל כְּלוּם, אֲלֹא אֶסוּרָה בִּהֲנָא לְעוֹלָם. וְאֵין יִשְׂרָאֵל מְבַטֵּל עֲבוּדָה זָרָה, וְאַפְּלוּ בְּרִשּׁוֹת הַגּוֹיִם⁸⁵.

נד) והגוי ביטל את העבודה זרה שבחלקו. נה) כי היהודי עובד את העבודה הזרה על דעת עצמו ולא על דעת הגוי. נו) בקרקע, בשונה מעבודה זרה של גוי הטעונה שחיקה וזרייה לרוח או שריפה, כמבואר בהלכה ו. נז) אף אם הגוי הרשה ליהודי לבטל את העבודה הזרה.

גוֹי קָטָן או שוֹטָה, אֵינוֹ מְבַטֵּל עֲבוּדָה זָרָה⁸⁶. וְגוֹי שֶׁבְּטָל עֲבוּדָה זָרָה - בֵּין שָׁלוּ, בֵּין שֶׁל גּוֹיִם אֲחֵרִים, בְּעַל כְּרָחוּ, אֵף עַל פִּי שֶׁאֲנָסוּ יִשְׂרָאֵל עַל כֵּן - הָרִי זֶה בְּטָלָה; וּבִלְבָד שֶׁיֵּהָא הַגּוֹי הַמְּבַטֵּל עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה; אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד [עבודה זרה], אֵין בְּטוּלוֹ בְּטוּל.

נח) כי קטן או שוטה לא מבין את משמעות העבודה הזרה.

הַמְּבַטֵּל עֲבוּדָה זָרָה, בְּטָל מִשְׁמָשִׁיָּהּ; בְּטָל מִשְׁמָשִׁיָּהּ, מִשְׁמָשִׁיָּהּ מִתֵּרִין, וְהִיא אֶסוּרָה בִּהֲנָא כְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה, עַד שֶׁיִּבְטָלָה. וְתַקְרִיבָת עֲבוּדָה זָרָה, אֵינָה בְּטָלָה לְעוֹלָם.

י. בִּיצֵד מְבַטָּלָה? קָטַע רֹאשׁ אֲזָנָה, רֹאשׁ חֲטָמָה [=אפה], רֹאשׁ אֶצְבָּעָה, פִּתְחָה [=מעך אותה] בְּפִנֵּיהָ אֵף עַל פִּי שֶׁלֹא חֲסָרָה, או שֶׁמְכָרָה לְצוּרָה יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה בְּטָלָה⁸⁷. אֲבָל אִם מִשְׁפָּנָה, או מְכָרָה לְגוֹיִם או לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ צוּרָה, או שֶׁנִּפְלָה עָלֶיהָ מִפְּלֵת [אבנים] וְלֹא פָּנָה [-את האבנים מהעבודה הזרה], גְּנֻבָה לְסֻטִּים וְלֹא תִבְעָה [-דרש וחיפש אותה] רָמַק [=ירק] בְּפִנֵּיהָ, הַשְׁתִּין בְּפִנֵּיהָ, גִּרְרָה⁸⁸, זָרַק בָּהּ אֶת הַצּוּאָה - הָרִי זֶה אֵינָה בְּטָלָה⁸⁸.

נט) אף אם מכר אותה בשלמותה לצורף, כי הוא יודע שהצורף יתין את העבודה זרה ויעשה ממנה כלים שונים. אך אם מכר אותה לצורף גוי אינה בטלה, כי ייתכן שהגוי ימשיך לעבוד אותה כעבודה זרה ולא ישבור אותה. ס) אף אם הוא צורף, כמבואר בהערה הקודמת. סא) על גבי טיט בצורה בזויה. סב) דברים אלו אינם מוכיחים שבכוונתו לבטל לחלוטין את העבודה הזרה, כי ייתכן שעושה אותם משום שהוא כועס על העבודה הזרה באופן זמני, ולכן העבודה הזרה לא מתבטלת על ידם.

81. דברים-עקב, ז, כה. 82. דברים-עקב, ז, כה.

קיד' שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ל' שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הִיְתָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל - בֵּין לְצִרְפָּה בֵּין לְצִרְפוֹ, בֵּין הִיא וּבֵין שְׁפִיּהָ אֲסוּרִין לְעוֹלָם; שְׁעִבּוּדָה זָרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵין לָהּ בְּטוּלָה לְעוֹלָם.

(עד) לא על מנת להוסיף ביופי האשרה, אלא עבור צרכיו האישיים. (עה) משום שבמעשים אלו, שמשמש באשרה לצורכו, הוא מראה שהאשרה בזויה עליו והוא אינו עובד אותה יותר. (עו) על מנת להוסיף ביופי האשרה. (עז) כי הם אינם חשובים.

פרק ט

איסור משא ומתן עם עובדי עבודה זרה בימי חגם.

א. שֶׁלֶשָׁה יָמִים לִפְנֵי אִידִיהֶם [=חגיהם] שֶׁל גּוֹיִם, אֲסוּר לָקַח [לִקְנוֹת] מֵהֶם* וּלְמַכּוֹר לָהֶם דָּבָר הַמְתַּקֵּי*, וּלְלוּוֹת מֶהֱוֶי וּלְהַלוּוֹתָם*, וּלְפָרֵץ [לשלם להם] וּלְפָרֵעַ [=לגבות] מֶהֱן מְלוּה [הלואה] שֶׁבִּשְׁטִירָה או שֶׁעַל הַמִּשְׁכּוֹן*. אֲבָל מְלוּה עַל פֶּה נִפְרָעִין מֶהֱן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל מִיָּדָם*; וּמִתֵּר לְמַכּוֹר לָהֶן דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְתַקֵּים, כְּגוֹן יִרְקוֹת וְתַבְשִׁיל, עַד יוֹם אִידִים*. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים*? בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּשָׂאֵר אֲרָצוֹת*, אֵינוֹ אֲסוּר אֲלָא יוֹם אִידִם בְּלִבְדִּי*.

(א) אף דבר, כי הגוי ישמח בכסף שירוויח מהמכירה ויודה לעבודה הזרה על כך. (ב) דבר המשתמר לאורך זמן, כי הגוי יכול להשתמש ולשמוח בדבר זה ביום חגם ולהודות לעבודה הזרה על כך שיש לו את כל צרכיו. (ג) כי הגוי עלול להודות לעבודה הזרה על כך שהיהודי נזקק ללוות ממנו. (ד) כי כך יהיה לגוי את כל צרכיו עבור יום חגם, והוא יודה על כך לעבודה הזרה. (ה) כי הגוי ישמח שהוא שילם את כל חובו ליהודי, ויודה לעבודה הזרה על כך. (ו) כאשר ההלוואה היא בשטר או תמורת משכון, אין חשש שהגוי לא יחזיר כלל את החוב ליהודי, ולכן היהודי יכול להמתין עם גביית החוב עד לאחר חגם. (ז) כי אם יתעכב בגביית החוב, הגוי יכחיש את טענתו ויאמר שאינו חייב לו דבר. (ח) כי הגוי לא יוכל לשמוח בדבר זה ביום חגם. (ט) שדברים אלו אסורים שלושה ימים לפני יום חגם. (י) שבה הפרנסה לא תלויה בגויים וניתן להתפרנס בלעדיהם. (יא) שכל הפרנסה תלויה בגויים, ואם ייאסר על היהודים למכור לגויים בימים אלו, ייגרם הפסד רב ליהודים. (יב) להלכה למעשה נפסק בשולחן ערוך, שהדינים הללו היו תקפים בדורות הקודמים, אבל בזמננו שהגויים אינם מבינים את המשמעות של עבודת האלילים שלהם, מותר לשאת ולתת עמם ביום חגם, ללוות ולהלוות וכדומה.

עֲבֵר וּנְשָׂא וְנָתַן עֲמֶהֱן בְּאוֹתָן הַשְּׁלֵשָׁה יָמִים [בארץ

יֵא. עֲבֻדָה זָרָה שֶׁהִנִּיחָהּ עוֹבְדֶיהָ^ט בְּשַׁעַת שְׁלוֹם^{סד} - מִתֵּר בְּהִנָּאָה, שֶׁהָרִי בְּטוּלָה^{סה}; [אך] בְּשַׁעַת מַלְחָמָה - אֲסוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹא הִנִּיחָהּ אֲלָא מִפְּנֵי הַמְלָחָמָה^{סו}.

(סג) במקומה, והלכו למקום אחר. (סד) שאין דעתם לחזור למקום העבודה הזרה. (סה) ולכן לא לקחו אותה איתם. (סו) ובדעתם לחזור לקחת אותה לאחר המלחמה.

עֲבֻדָה זָרָה שֶׁנִּשְׁבְּרָה מֵאֻלִּיָּה - שְׁבָרֶיהָ אֲסוּרִים בְּהִנָּאָה, עַד שֶׁיִּבְטְלוּהָ^{סז}; לְפִיכָךְ, הַמוֹצֵא שְׁבָרֵי עֲבֻדָה זָרָה - הָרִי אֵלּוֹ אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה^{סח}, [כִּי] שְׂמָא לֹא בְּטוּלָה הַגּוֹיִם^{סט}. וְאִם הִיְתָה שֶׁל פְּרָקִים [מורכבת מחלקים, והתפרקה], וְהָדִיּוּט [לא מומחה] יָכוֹל לְהַחְזִירָה - צָרִיךְ לְבַטֵּל כָּל פְּרָק

השנת הראב"ד

וּפְרָק מִפְּרָקֶיהָ*; וְאִם • אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִירָה - כִּיֹּן שֶׁבְּטָל אֶבֶר אֶחָד מִמֶּנָּה, בְּטָלוּ כָּל הַשְּׁבָרִים^{עא}.

וּאִם . . . הַשְּׁבָרִים א"א לֹא מִחוּרָא הָא מִלְּתָא שֶׁאִם צָרִיכָה בִּיטוּל כּוֹלֵן צָרִיכִין בִּיטוּל אֲלָא בַּעֲבוּדָת כּוֹכְבִים שֶׁל חוֹלִיּוֹת וְהַחֲלוּיּוֹת הֵם שְׁבָרֵי שְׁבָרִים כְּמוֹ חֲצָאֵי אִיבּוּרִים שֶׁאִם לֹא הִיא הָדִיּוּט יָכוֹל לְהַחְזִירָה אֵינָה צָרִיכָה בִּיטוּל וְכִשְׁהָדִיּוּט יָכוֹל לְהַחְזִירָה אֵינָה כְּשִׁבּוּרָה וְצָרִיךְ לְבַטֵּל כָּל קִיסָם וְקִיסָם.

(סז) כי הגויים עובדים עבודה זרה אף לשברים. (סח) למרות שיתכן שהגויים ביטלו אותה. (סט) ולכן, היא ודאי עבודה זרה ויש ספק האם ביטלו אותה, והכלל הוא שספק לא יכול לשנות דין של דבר ודאי. (ע) וביטול של חלק אחד לא מבטל את החלק האחר. (עא) מכיוון שאדם רגיל לא יכול להחזירה היא נחשבת ככלי שבור, ולכן, אף ביטול של אבר אחד מבטל את כולה.

יב. מִזְבֵּחַ עֲבֻדָה זָרָה שֶׁנִּפְגַּם [מקצתו] - עֲדִין הוּא אֲסוּר בְּהִנָּאָה, עַד שֶׁיִּנָּתֵן רַבּוֹ בִּיד הַגּוֹיִם^{עב}; וּבִימוֹס [אכן המשמשת בסיס לעבודה זרה] שֶׁנִּפְגַּם, מִתֵּר^{עג}. אֵי זֶה הוּא בִּימוֹס וְאֵי זֶה הוּא מִזְבֵּחַ? בִּימוֹס, אֶבֶן אֶחָת; מִזְבֵּחַ, אֶבְנִים הֶרְבֵּה. וְכִיצַד מְבַטְלִין אֶבְנֵי מְרְקוּלִים? בֵּינָן שְׁפָנָה בֶּהֱן בְּגִין, או חֲפָה [ריצף] בֶּהֱן אֶת הַדֶּרֶכִים, וְכִיצַד בְּאֵלּוֹ - הָרִי הֵן מִתְרִין בְּהִנָּאָה. (עב) כי כל עוד לא ניתץ רוב המזבח, הגויים עתידים לתקן אותו ולהמשיך לעבוד בו עבודה זרה. (עג) כי לא מתקנים אותו אלא זורקים אותו מיד כשנשבר.

כִּיצַד מְבַטְלִין אֶת הָאֲשֶׁרָה? קָרְסָם [תלש] מִמֶּנָּה עָלָה, זָרַד [קצץ] מִמֶּנָּה יוּגַם [גבעול], נָטַל מִמֶּנָּה מְקַל או שְׂרָבִיט [-ענף], או שֶׁשְׁפִּיָּה [-שייף אותה] שֶׁלֹא לְצִרְפָּה עַד - הָרִי זֶה בְּטוּלָה^{עז}. שְׁפִיָּה לְצִרְפָּה עַי - הִיא אֲסוּרָה, וְשְׁפִיָּיָה [-השכבים והנסורת שלה] מִתְרִין^{עז}. וְאִם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ל' שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים קטו

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

וְכֵן יוֹם שְׁמִינִי לְהֵן בּוֹ מֵת וַיַּעַשׂ אוֹתוֹ אֵיד, אוֹתָם הַעוֹשִׂים אֲסוּרִין אוֹתוֹ הַיּוֹם; וְכָל מֵיטָה שְׁשׁוּרְפִין בָּהּ בָּלִים^י וּמִקְטִירִין קִטְרֶת, בְּיָדוֹעַ שֵׁשׁ בָּהּ עֲבוֹדָה זָרָה^י.

(יז) שהשתמש בהם המת על מנת להראות שהם כלים חשובים ואינם ראויים לשימוש אדם אחר. (יח) ומפני חשיבות המת, קבעו את יום מותו לחג שלה.

אֵין יוֹם הָאֵיד אֲסוּר, אֲלֹא לַעֲבוֹדִין בּוֹ בְּלָבָד; אֲכָל הַגּוֹיִם שְׁשִׁמְחִים בּוֹ וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּמְשַׁמְרִין אוֹתוֹ [רק מפאת] מִנְהַג^י, אוּ מִפְּנֵי כְבוֹד הַמֶּלֶךְ, אֲכָל הֵם אֵין מוֹדִין בּוֹ - הֵרִי אֱלוֹי מִתְרִין לְשִׁאת וּלְתֵת עִמָּהֶן.

(יט) ועושים כך רק מכיוון שכך מנהג אנשי המדינה בהם גרים, והם מעוניינים לחיות לצידם בשלום.

ו. דְּבָרִים שֶׁהֵן מִיְחָדִין לְמִין מִמֵּינֵי עֲבוֹדָה זָרָה^י, אֲסוּר לְמַכֵּר לַעֲבוֹדֵי אוֹתָהּ עֲבוֹדָה זָרָה שְׁבָאוֹתוֹ הַמִּקּוֹם^{כא} לַעֲוָלִים^{כב}. וּדְבָרִים שְׁאֵינֶן מִיְחָדִין לָהּ מִתֵּר לְמַכֵּר אוֹתָם סֶתֶם^{כג}; וְאִם פִּרַּשׁ הַגּוֹי שֶׁהוּא קוֹנֶה אוֹתָם לַעֲבוֹדָה זָרָה, אֲסוּר לְמַכֵּר לוֹ^{כד}, אֲלֹא אִם כֵּן [פגם בו] פִּסְלוּ מִלְּהַקְרִיבוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה^{כה}, לְפִי שְׁאֵין [הם] מְקַרְבִּין [דבר] חֶסֶר לַעֲבוֹדָה זָרָה.

(כ) כמו תאנים לבנות ולבונה זכה, שבזמנם היו משתמשים הם רק לעבודה זרה. (כא) כי הם ישתמשו בהם לעבודה זרה, והיהודי הוא זה שהכשיל אותם בכך. (כב) אף לא ביום חגם. (כג) אם הגוי לא פירש שהוא קונה אותם לעבודה זרה. (כד) אף דברים שאינם מיוחדים לעבודה זרה. (כה) כגון שבאו לקנות מהיהודי תרנגול לבן, אותו עובדי העבודה הזרה היו רגילים להקריב לה, ובטרם המכירה קטע היהודי את אחד מאצבעות התרנגול כך שאינו ראוי להקריבה להם.

ז. הֵיוּ מַעֲרָבִים דְּבָרִים מִיְחָדִין עִם דְּבָרִים שְׁאֵין מִיְחָדִין, כְּגוֹן לְבוֹנָה זָפָה^{כו} בְּכָלֵל לְבוֹנָה שְׁחָרָה^{כז} - מוֹכֵר הַכֹּל סֶתֶם, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא זִלְקֻט^{כח} [הגוי את הלבונה] הַזָּפָה לְבָדָה לַעֲבוֹדָה זָרָה^{כח}; וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה^{כט}.

(כו) המיוחדת לעבודה זרה. (כז) שאינה מיוחדת לעבודה זרה. (כח) ולמרות שהקונה יכול למכור את הדברים המיוחדים לעבודה זרה, לגוי אחר שישתמש בהם לעבודה זרה, אין איסור בכך. (כט) כגון שגוי רצה לקנות מהיהודי מספר תרנגולים וביניהם היה תרנגול לבן שנהגו הגויים להקריב לעבודה זרה, מותר ליהודי למכור לו מכיוון שמכך שהגוי קונה ממנו כעת גם תרנגולים אחרים מוכן שהוא קונה אותם לסחורה ולא לעבודה זרה

ישראל, הֵרִי זֶה מִתֵּר בְּהִנָּאָה; וְהַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן עִמָּהֶם בְּיוֹם אֵידָם, הֵרִי זֶה אֲסוּר בְּהִנָּאָה.

ב. וְאֲסוּר לְשַׁלַּח דּוֹרוֹן [מתנה] לְגוֹי בְּיוֹם אֵידוֹ, [חגו], אֲלֹא אִם כֵּן נִדְעַה לוֹ שְׁאֵינוֹ מוֹדֵה בַּעֲבוֹדָה זָרָה, וְאֵינוֹ עוֹבְדָהּ. וְכֵן גּוֹי שְׁשַׁלַּח דּוֹרוֹן לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם אֵידָם, לֹא יִקְבְּלֶנּוּ מִמֶּנּוּ; וְאִם חֲשַׁשׁ לְאִיבָה^י, נוֹטְלוֹ בְּפָנָיו, וְאֵינוֹ נִהְיָה בּוֹ - עַד שְׁיִדְעַה לוֹ שֶׁזֶה הַגּוֹי אֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה וְאֵינוֹ מוֹדֵה בָּהּ.

(ג) שהסירוב שלו לקבל את המתנה יגרור לשנאה ביניהם.

ג. הָיָה אֵידָם שֶׁל אוֹתָם הַגּוֹיִם יָמִים רַבִּים, שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה אוֹ עֶשְׂרֶה - כָּל אוֹתָן הַיָּמִים בְּיוֹם אֶחָד הֵן, וְכָלֵן אֲסוּרִין [בארץ ישראל] עִם שְׁלֹשָׁה יָמִים שְׁלִפְנִיהֶן.

ד. הַנּוֹצְרִים - עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הֵם, וְיוֹם רֵאשׁוֹן יוֹם אֵידָם הוּא. לְפִיכָף, אֲסוּר לְשִׁאת וּלְתֵת עִמָּהֶם בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, יוֹם חֲמִישִׁי וְיוֹם שְׁשִׁי שֶׁבְּכָל שַׁבַּת [שבת] וְשַׁבָּת; וְאֵין צָרִיף לומר יוֹם רֵאשׁוֹן עֲצֻמוֹ, שֶׁהוּא אֲסוּר בְּכָל מְקוֹם. וְכֵן נוֹהֲגִים עִמָּהֶם בְּכָל אֵידֵיהֶם.

ה. יוֹם שְׁמֵתִּבְּנִסִּין בּוֹ הַגּוֹיִם לְהַעֲמִיד לְהֵן מֶלֶךְ, וּמְקַרְבִּין וּמְקַלְסִין [=משבחים] לְאַלְהֵיהֶן - יוֹם אֵידָם הוּא, וְהֵרִי הוּא כְּשֶׁאֵר

אֵידֵיהֶן^י. אֲכָל • גּוֹי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֵיד לַעֲצֻמוֹ, וּמוֹדֵה לַעֲבוֹדָה זָרָה שְׁלוֹ, וּמְקַלְסֶה בְּיוֹם שְׁנוֹלָד בּוֹ [בכל שנה], בְּיוֹם תְּגַלְחַת זָקְנוֹ אוֹ בְּלוֹרִיתוֹ^י, בְּיוֹם שְׁעָלָה בּוֹ מִן הַיָּם אוֹ שְׁיָצָא בּוֹ מִבֵּית הָאֲסוּרִים, בְּיוֹם שְׁעָשָׂה בּוֹ מִשְׁתָּה [חתונה] לְבָנוֹ, וּכְפִּיּוּצָא בְּאֵלוֹ - אֵין אֲסוּר אֲלֹא אוֹתוֹ הַיּוֹם וְאוֹתוֹ הָאִישׁ בְּלָבָד^י.

(ה) והדברים האסורים בו, אסורים בארץ ישראל אף בשלושת הימים שלפניו. (ט) בזמנם, הגויים עובדי האלילים היו מספרים את כל שיער ראשם, חוץ מהשיער שצומח באמצע הראש אותו היו מגלחים רק פעם בשנה. את השיער הזה שהיו משאירים באמצע הראש, היו מכנים 'בלורית'. (טז) אך עם משרתי אין איסור לקיים מסחר באותו יום, ואין לחשוש שהם יודו לעבודה הזרה של מעבדים.

קטז שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ל' שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

לכתחילה אסור לבנות משמשי עבודה זרה אף אם לא יעבדו אותה. (לט) אולם, אף בדברים אלו מותר לו רק לסייע בבנייה, אך אסור לו לבנות אותם לבדו.

יב. עיר שיש בה עבודה זרה, והיו בה חניות מעטרות [מקושטות] **ושאינן מעטרות - המעטרות, אסור להנות בהן בכל מה שבתוכן, מפני שחזקתן, שפגלל עבודה זרה נתעטרו^{מא}; ושאיןן מעטרות, מתרות בהנאה.**

(מ) אף בדברים שאינם חלק מהקישוט. (מא) וכל הדברים שבתוכן נחשבים כדברים המיוחדים לעבודה זרה. טעם נוסף לאיסור: משום שהחניות האלו נותנות מיסים לעבודה זרה, וכאשר הוא קונה מהן הוא גורם הנאה לעבודה זרה.

חניות של [בבעלות] **עבודה זרה - אסור לשכרן, מפני שמהנה עבודה זרה.**

יג. המוכר • ביתו השנת הראב"ד
לעבודה זרה - דמיו המוכר... המלח א"א ואם הקדימו לו דמיו קודם שיעבדוה מותרין.
אסורים בהנאה^{מב},

ויוליה אותן לים המלח^{מג}; אבל גוים שאנסו ישראל וגזלו ביתו והעמידו בו עבודה זרה, דמיו מתרין^{מד}; וכותב [שטר מכירה על הבית] **ומעלה בערפאות שלהם^{מה}.**

(מב) איסור זה הוא קנס על המכירה. (מג) או ישחוק אותם ויזרה ברוח כמבואר בפרק הקודם. (מד) כי הוא היה אנוס. (מה) מביא את השטר לבתי המשפט שלהם ומחתימים את השופטים עליו על מנת לתת תוקף לשטר, וכך הוא יוכל להוציא את הכסף מהגזלנים. למרות שמעשה זה אסור בדרך כלל משום שהיהודי נותן חשיבות לבתי המשפט שלהם, במקרה זה הדבר מותר כי באמצעותו הוא מציל את כספו מהגויים שגזלו אותו.

יד. וחלילין של עבודה זרה, אסור לספד בהן. **הולכין ליריד של גוים^{מי}, ולוקחין** [קונים] **מהם בהמה ועבדים ושפחות בגיותן^{מז}, ובתים שדות וקרמים; וכותב ומעלה בערפאות שלהן^{מח}, מפני שהוא כמציל מידם^{מט}. במה דברים אמורים?** **בלוקח מפעל הבית שאינו נותן מכס. אבל הלוקח שם מן התגר** [סוחר] **- אסור; מפני שהוא נותן מכס, והמכס לעבודה זרה, ונמצא זה מהנה עבודה זרה. עבר ולקח מן התגר - אם בהמה לקח, נושר** [עוקר ומשיר] **פרסותיה מן הארפכה** [ביר] **ולמטהי; ואם פסות וכלים לקח, ירקבו; לקח מעות וכלי מתכות^{נא}, יוליכם לים המלח;**

ח. פשם שאין מוכרין לגוים דברים שמחזקין בהן ידיהן [מסייעים להם] **לעבודה זרה - כך אין מוכרין להם דבר שיש בו נזק לרבים^{לב}, כגון דבנים ואריות, וכלי זין** [נשק] **וככלים ושלשיות^{לא}. ואין משחזין להם את הזין** [חרב]. **וכל שאסור למכרו לגוי, אסור למכרו לישראל החשוד למכור לגוי; וכן אסור למכור כלי נזק ללסטים** [שווד] **ישראל^{לב}.**

(ל) כדי שלא יזיקו ליהודים בדבר זה. (לא) שקושרים בהם ידיים ורגליים ומענים באמצעות בני אדם. (לב) אף אם הוא לא רוצה, משום שהוא עלול להילחם עם הכלים המזיקים באנשים הרודפים אחריו לאחר שהוא שדד אותם.

ט. היו ישראל שוכנים ביני הגוים, וקרתו להם ברית - מתר להם למכור כלי זין לעבדי המלך וגיסותיו [עבא המלך]; **מפני שעושים בהם מלחמה עם צרי** [אויב] **המדינה להצילה, ונמצאו מגנים עלינו - שהרי אנו שרויין בתוכם.**

עיר • שיש בה עבודה זרה - מתר להלך חוצה לה^{לג}, ואסור להכנס לתוכה. הנה חוצה לה השנת הראב"ד
עיר • עיר... לה א"א בתוספתא מפרש לה ביריד ובמשא ומתן עמהם ואפילו להלוך שם ביום התג אסור מפני חשש משא ומתן.

עבודה זרה, מתר להלך בתוכה.

(לג) ואין לחשוש שמא ייכנס לתוך העיר.

י. המהלך ממקום למקום, אסור לו לעבור בעיר שיש בה עבודה זרה^{לי}.

במה דברים אמורים? **בזמן שהדרך מיוחדת** [רק] **לאותו מקום^{לז}; • אבל**

אם יש שם דרך אחרת ונקרה [מקרה] **והלך בזה, מתר^{לי}.**

(לד) אף אם הוא רק עובר דרכה לעיר אחרת, כי אסור ליהנות מדרך של עיר שיש בה עבודה זרה. (לה) והנהגה שלו מהדרך ניכרת. (לו) כי אין הנאתו מהדרך ניכרת.

יא. ואסור לבנות עם הגוים [מבנה שתקרתו] **כפה שמעמידים בה עבודה זרה^{לי}; ואם עבר ובנה, שקרה מתר^{לז}. אבל בונה הוא לכתחלה, הטורקלין** [אולם] **או החצר שיש בה אותה הכפה^{לט}.**

(לז) כי מבנה זה נחשב משמשי עבודה זרה. (לח) משום שעדיין לא עבדו שם בפועל את העבודה הזרה, ומשמשי עבודה זרה נאסרים רק לאחר העבודה בפועל. אמנם,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ל' שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים ק"ז

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

אך ללא תשלום אין חשש איבה, משום שהאישה יכולה לטעון שהיא לא יכולה להפסיד את פרנסתה כתוצאה מכך.

יז. [הגויים] ההולכים לתרפות^{נח}, אסור לשאת ולתת עמה^{נח}. [משה] והבאין [משה], מתריין^ס; והוא, שלא יהיו קשורין זה בזה [הולכים בצוותא] - שאם היו קשורין, שפא דעתן לחזור. וישראל ההולך לתרפות - בהליכה מתר לשאת ולתת עמו, שפא יחזור בו^{סא}; ובחזירה, אסור^{סב}. ישראל משפד [מומר] - בין בהליכה בין בחזירה, אסור^{סג}.

(נח) כינוי גנאי לבית עבודה זרה. (נט) כי הם עלולים ללכת ולהודות לעבודה הזרה על כך, ואף לקנות דברים ולהשתמש בהם לעבודה זרה. (ס) ואין לחשוש שיחזרו לשם כי מדובר במקום רחוק. (סא) יתחרט ולא ילך כלל לבית העבודה זרה. (סב) כי ייתכן שהוא החליט להאמין בעבודה זרה והוא יחזור אליה להודות לה על עסקיו. (סג) בהליכתו לשם הוא עלול להודות לעבודה זרה, ובחזרתו הוא עלול לחזור אליה ולהודות לה משום שהוא אדוק באמונתו בעבודה זרה יותר מגוי רגיל.

יח. ישראל שהלך ליריד של גוים, בחזירה אסור לשאת ולתת עמו, שפא עבודה זרה מכר להן שם^{סד}, ודמי עבודה זרה ביד ישראל אסורים בהנאה; וביד גוי, מתריין^{סה}. ומפני זה^{סו}, נושאין ונותנין עם הגוי הפא מן התרפות^{סז}, ואין נושאין ונותנין עם ישראל הפא מן התרפות^{סח}, ולא עם המשפד, לא בהליכתו^{סט} ולא בחזירתו^{סז}.

(סד) ולכן הלך היהודי ליריד, כי יהודים לא היו קונים ממנו את העבודה הזרה. (סה) כי הפסוק ממנו לומדים שדמי עבודה זרה אסורים בהנאה נאמר על יהודים ולא על גויים. (סו) מכיוון שדמי עבודה זרה ביד גוי מותרים. (סז) העבודה זרה הנמצאת ביריד. בהליכתו לשם אסור לשאת ולתת עם הגוי כי עלול הוא להודות לעבודה זרה, אך בחזרתו משם מותר לשאת ולתת איתו כי דמי עבודה זרה שבידו מותרים. (סח) כי דמי עבודה זרה שבידו אסורים בהנאה, כאמור. (סט) כי הוא יודה לעבודה זרה. (ע) כי דמי עבודה זרה שבידו אסורים בהנאה. ההבדל בין ההלכה הקודמת להלכה זו הוא שבהלכה הקודמת מדובר על מקום קבוע שיש בו עבודה זרה תמיד ולכן יש חשש שהיהודי יחזור לעבודה זרה להודות לה, אך בהלכה זו מדובר על יריד שיש בו עבודה זרה ובסיום היריד העבודה זרה חוזרת

לקח עבדים, לא מעלין [אותם אם נפלו לבור] ולא מורידין^{נב}.

(מו) בימים רגילים שאינם ימי חגיהם. (מז) גויים, וכל שכן שיותר לקנות עבדים גויים שהיו פעם ברשות יהודים והתחייבו במצוות כדין עבד כנעני ולאחר מכן נמכרו לגויים המציעים אותם למכירה ביריד. (מח) למרות שהדבר גורם להם כבוד, והם עלולים להודות לעבודה זרה על כך. (מט) כי על ידי זה יהיו לו עדים על הקניה ולא יוכלו אנשים אחרים לערער עליה. (נ) כדי שלא תהיה ראויה לעבודה או לאכילה וכך הוא לא ייהנה מהבהמה. אך, אסור לחתוך את הבהמה למעלה מהברך משום שהבהמה תחשב טריפה כתוצאה מהחיתוך, ואסור ליהודי להטריף בהמה בידיו. (נא) שאינם נרקבים. (נב) אותם לבור, אך עבד כנעני שהתחייב במצוות ונפל לבור - מצווה להעלותו.

טו. גוי שעשה משתה [חתונה] לבנו או לבתו, אסור להנות מסעודתו; ואפלו לאכל הישראלי ולשתות משלו שם - אסור, הואיל ובמסבת הגוים אכלו. ומאימתי אסור לאכל אצלו? משיתחיל לעסק ולהכין צרכי הסעודה, וכל ימי המשתה, ולאחר המשתה שלשים יום. ואם עשה סעודה אחרת מחמת הנשואין^{נא}, אפלו לאחר שלשים יום - אסור, עד שנים עשר חדש.

(נג) ואמר לו הגוי במפורש שסעודה זו היא מחמת הנישואין.

וכל ההרחק הזה - מפני עבודה זרה הוא^{נד}, שנאמר: "וקרא לה, ואכלת מזבחך - ולקחת מבנתיו לבניה, וזנו בנתיו אחרי אלהיהן, והזנו את בניהם"^{נז}.

(נד) שלא ייגרר היהודי לעבוד עבודה זרה.

טז. בת ישראל לא תניק את בנה של נכרית^{נח}, מפני שמגדלת בן לעבודה זרה^{נח}; ולא תילד את הנכרית. אבל מילדת היא בשכר, משום איבה. והנכרית מילדת את בת ישראל, ומניקה את בנה [רק] - ברשותה [בנוכחותה], כדי שלא תהרגנו.

(נה) אף תמורת תשלום. (נו) ואין לחשוש שתפתח איבה ביניהן בעקבות הסירוב, כי האישה יכולה לטעון שהיא לא מניקה את בן הגויה משום שאינה רוצה להתגנות על בעלה. (נז) על מנת שלא תהיה שנאה ומריבה ביניהן.

קִיחַ שִׁיעוּרֵי רַמב"ם ג' פְּרָקִים לְיוֹם - יוֹם רַבִּיעִי א' אֲדָר - סֵפֶר הַמִּדֵּעַ - הַלְכוֹת עֲבוּדָה זֶרָה וְחוֹקוֹת הַגּוֹיִים

מֵתוּךְ מֵהַדוֹרֶת חֹזֵק עִם בִּיאוּר מֵתוּךְ רַמב"ם לֵעָם

עֲבוּדָה זָרָה, אֶפְלוּ בְּשִׁכְרָה. וְאִם הָיָה מִתְנַרְא מִהָיָה, אוֹ שֶׁהָיָה חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוֹם אֵיבָה - מְרַפָּא בְּשִׁכְרָה; אֲבָל בְּחֵנֶם אֲסוּרָה. וְגַר תּוֹשֵׁב - הוֹאִיל וְאִתָּה מִצְוָה לְהַחֲיוֹתוֹ, מְרַפָּאִין אוֹתוֹ בְּחֵנֶם.

(ד) מִכָּךְ שֶׁלֹּא מִצִּילִים גּוֹי הַנִּמְצָא בִּסְכַּנַּת חַיִּים. (ה) כִּי גַם רְפוּאָה הִיא הַצִּלָּת אֲדָם מִסְכָּנָה. (ו) שִׁיהָרְגוּ אוֹתוֹ אִם לֹא יִרְפָּא אוֹתוֹ. (ז) אִם לֹא יִרְפָּא אוֹתוֹ, הֵם עֲלֻלִים לִשְׁנוֹא אוֹתוֹ אוֹ אֶת כָּל הַיְּהוּדִים. (ח) שֶׁאֵין לַחֲשׁוֹשׁ לְאֵיבָה, כִּי הוּא יִכּוֹל לִטְעוֹן שְׁעָלָיו לִלְכַּת לְעַבְדּוֹתָיו לְצוּרֵךְ מַחֲיִיתוֹ. (ט) גּוֹי שֶׁהִתְחַיֵּיב לְקִיּוּם אֶת שֶׁבַע מִצְוֹת בְּנֵי נֶחֱם הַנִּקְרָא גֵר תּוֹשֵׁב מִשּׁוֹם שְׁמוּתָהּ לֹא לְגוֹר בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל כַּמְבוּאָר בְּסוֹף הַפָּרָק. (י) לִסְפֵּק אֶת צִרְכּוֹ בְּצִדְקָה אִם הוּא זָקוּק לָכֵךְ.

ג. אֵין מוֹכְרִין לָהֶם בְּתִים וְשָׂדוֹת בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל. וּבְסוּרְיָא⁸⁴ - מוֹכְרִין לָהֶם בְּתִים, אֲבָל לֹא שָׂדוֹת⁸⁵. וּמִשְׁפִּירִין לָהֶם בְּתִים בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וּבְלִבְדָּ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂם שְׁכֻנָּה⁸⁶ - וְאֵין שְׁכֻנָּה פְּחוּת מִשְׁלָשָׁה [בְּתִים]. וְאֵין מִשְׁפִּירִין לָהֶם שָׂדוֹת⁸⁷; וּבְסוּרְיָא⁸⁸, מִשְׁפִּירִין לָהֶם שָׂדוֹת⁸⁹. וּמִפְּנֵי מָה הִתְחַמְּרוּ בְּשָׂדָה? מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׂתִים - מִפְּקִיעָה מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת⁹⁰, וְנוֹתֵן לָהֶם חֲנֻכָּה [אֲחִיזָה] בְּקִרְקָע.

(יא) הָאֲרָצוֹת שֶׁכָּבַשׁ דּוֹד הַמֶּלֶךְ וְאֵין קְדוּשָׁתָם כַּאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל. קְדוּשַׁתָּן שֶׁל אֲרָצוֹת אֲלוֹ אֵינָה כַּאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל, מִכּוּוֹן שְׁדוּד הַמֶּלֶךְ כִּבֵּשׁ אוֹתָן לִפְנֵי שְׁטִיִּים אֶת כִּיבוּשׁ כָּל אֲרֶץ יִשְׂרָאֵל. (יב) כִּי אִם יִמְכְּרוּ לָהֶם שְׂדוֹת בְּסוּרְיָה, עֲלֻלִים לִמְכּוֹר לָהֶם שְׂדוֹת אֶף בְּאַרְץ. בְּסוֹף הַהֲלָכָה מְבוּאָר מִדּוּעַ מְכִירַת שְׂדוֹת חֲמוּרָה יוֹתֵר מִמְכִּירַת בְּתִים. (יג) שֶׁלֹּא תִהְיֶה שְׁכֻנָּה מִיּוֹחַדַּת לְגוֹיִים שֶׁתִּיקְרָא עַל שְׁמֵם. (יד) כִּי אִם יִשְׁכְּרוּ לָהֶם שְׂדוֹת בְּאַרְץ, עֲלֻלִים גַּם לִמְכּוֹר לָהֶם שְׂדוֹת. (טו) בִּה מְכִירַת שְׂדוֹת אֲסוּרָה רַק מִשּׁוֹם גְּזִירָה כַּמְבוּאָר בַּהֲעֵרָה יב. (טז) וְאֵין לְגוֹר וּלְחֲשׁוֹשׁ שְׁעֻלִּים לִמְכּוֹר לָהֶם שְׂדוֹת בְּסוּרְיָה, כִּי אִיסוּר מְכִירַת שְׂדוֹת בְּסוּרְיָה הוּא גְּזִירָה בְּעֶצְמוֹ וְהַכֹּלֵל הוּא שֶׁאֵין גְּזוּרִים גְּזִירָה לְגוּזֵרָה. (יז) וְאִסּוּר לִמְכּוֹר לָהֶם שְׂדוֹת בְּסוּרְיָה וְלִהְשִׁיכֵר לָהֶם בְּאַרְץ, בְּשׁוּנָה מִבְּתִים. (יח) שְׂדָה שֶׁל גּוֹי הַנִּמְצָא בְּאַרְץ חַיִּיבַת בְּמַעֲשָׂרוֹת, אֲךָ כָּל עוֹד הַשְּׂדָה בְּעֵלּוֹת שֶׁל גּוֹי הוּא לֹא יִפְרִישׁ מִמֶּנָּה אֶת הַמַּעֲשָׂרוֹת.

וּמִתָּר לְמַכּוֹר לָהֶם בְּתִים וְשָׂדוֹת בְּחוּצָה לְאַרְץ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָה אֲרָצָנָה.

ד. אֶף בְּמָקוֹם שֶׁהִתְיָרָה לְהַשְׁפִּיר⁹¹, לֹא לְבֵית דִּינָה הַתִּירוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַנֵּס לְתוֹכָהּ עֲבוּדָה זָרָה, וְנֶאמָר: "וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתְךָ"⁹²; אֲבָל

לְמִקּוּמָה וְלֹא נִתֵּן לְחַזּוֹר אֵלֶיהָ וְלִהְיוֹדוֹת לָהּ, וְלִכְּן הַחֲשַׁשׁ בַּהֲלָכָה זֶה הוּא רַק מִשּׁוֹם דְּמִי עֲבוּדָה זֶרָה הָאֲסוּרִים כַּאֲשֶׁר הֵם בֵּיד יְהוּדִי, וְאֵין חֲשַׁשׁ שֶׁל חֲזָרָה לְעַבְדוּת זֶרָה לְהוֹדוֹת לָהּ.

~ יוֹם רַבִּיעִי א' אֲדָר ~

פָּרָק י

דִּינֵי אִיסוּר 'לֹא תַחֲנֹם', דְּבָרִים הַמוֹתֵרִים בַּעֲשִׂיָּה לְגוֹיִים מִפְּנֵי דְרִכֵּי שְׁלוֹם, הַהִבְדֵּל בֵּין גּוֹי לְגֵר תּוֹשֵׁב.

א. אֵין בּוֹרְתִין בְּרִית לְעוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, כְּדִי שְׁנַעֲשֶׂה עִמָּהֶן שְׁלוֹם וְנִנִּית אוֹתָם לְעַבְדָּם⁹³ - שְׁנֶאמַר: "לֹא תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית"⁹⁴; אֲלֹא יִחַזְרוּ מִעַבְדוּתָהּ, אוֹ יִהְיֶה. וְאִיסוּר לְרַחֵם עֲלֵיהֶם, שְׁנֶאמַר: "וְלֹא תַחֲנֹם"⁹⁵. לְפִיכָךְ, אִם רָאָה עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה אוֹבֵד אוֹ טוֹבֵעַ בְּנֶהֱרָ, לֹא יַעֲלֶנּוּ; רָאָהוּ לְקוּחַ לְמוֹת, לֹא יַצִּילֶנּוּ. אֲבָל לְאַבְדּוֹ בְּיָדוֹ, אוֹ לְדַחְפוֹ לְבוֹר, וּכְיוּצָא בָּזָה - אֲסוּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה עִמָּהֶן מִלְחָמָה.

(א) אֶף לֹא בְּזִמְנָה מִלְחָמָה, כְּדִי לֹא לְהִיגָרֵר אַחֲרֵי הָעַבְדוּה הַזֶּה. (ב) וְעַל פִּי תִרְגוּם אֲוִנְקֻלוֹס, פִּירוּשׁ הַמִּילִים הוּא - לֹא תִרַחֵם עֲלֵיהֶם.

ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּגוֹי. אֲבָל מוֹסְרֵי יִשְׂרָאֵל [מִלְשִׁינִים], וְהַאֲפִיקוּרוֹסִים⁹⁶ [כּוֹפְרִים] - מִצְוָה לְאַבְדֵּן בְּיָד, וְלִהְיוֹרֵדֵן לְבָאָר שְׁחַת [אֲבָדוֹן]; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַצְרִין [מִצְרִיִּים] לְיִשְׂרָאֵל, וּמִסִּירִין אֶת הָעָם מֵאַחֲרֵי ה', כִּי שְׁוֹעַ הַנּוֹצְרִי וְתַלְמִידָיו, וְצִדּוֹק וּבְנֵיאוֹ וְתַלְמִידָיו [שִׁצְאוֹ תִרְבּוֹת רַע] - "וְשֵׁם רִשְׁעִים יִרְקֹב"⁹⁷.

(ג) 'אִפִּיקוּרִס' זֶהוּ שֵׁם כִּנּוּי לְכּוֹפְרִים וְרוֹדְפֵי תַעֲנוּגִים. הֵם נִקְרָאִים כֵּךְ עַל שֵׁם הַפִּילוֹסוֹף הַיוּנִי אִפִּיקוּר שֶׁהִיָּה כּוֹפֵר בַּהִישָׁאוֹת הַנֶּפֶשׁ וְהוֹרָה כִּי תַעֲנוּגִי הָעוֹלָם הַזֶּה הֵם תְּכִלִּית הַחַיִּים וּמִטַּרַת הָאָדָם. פִּירוּשׁ נוסף לְ'אִפִּיקוּרִס' מְבִיא הַרַמְב"ם בְּפִירוּשׁוֹ לְמִשְׁנָה (סְנֵהֲדִין פָּרָק י) שֶׁזֶהוּ מִלְשוֹן הַפֶּקֶר, וְכֵן מְכֻנָּה מִי שְׁנוּהָג בַּהֲפָקָרוֹת וּמְבֹזָה אֶת הַתּוֹרָה וְלוֹמְדִיהָ.

ב. מִכָּאֵין אִתָּה לְמַד, שְׁאֲסוּר לְרַפְּאֵת עוֹבְדֵי

84. דְּבָרִים-וְאִתְחַנֵּן, ז, ב. 85. שֵׁם. 86. מִשְׁלִי, י, ז. 87. דְּבָרִים-עֵקֶב, ז, כו.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי א' אדר - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים קיט

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

לעבודה זרה שלהם. אולם אין לעשות זאת באופן שייראה שהוא שמח עם הגוי ביום חגם, כמבואר בסיום ההלכה. (כז) אף לא ביום חגם, כי פעם אחת מספיקה עבור דרכי שלום. (כח) כי דבר זה נחשב כבוד גדול לגוי, והוא עלול להודות על כך לעבודה זרה שלו.

ו. אין כל הדברים האלוֹיִם אֲמֹרִים, אֶלָּא בְּזִמְנֵי שְׂגָלוֹ יִשְׂרָאֵל לְבִין הָאֲמוֹת, או בְּזִמְנֵי שְׂיַד הַגּוֹיִם תְּקִיפָה. אֶבֶל בְּזִמְנֵי שְׂיַד יִשְׂרָאֵל תְּקִיפָה עַל אֲמוֹת הָעוֹלָם, אֲסוּר לָנוּ לְהַנִּיחַ גּוֹי עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה בְּיָשִׁיבָתָּהּ עֲרָאִי הִיא.

אפילו... בארצנו א"א זאת לא מצאנו ולא שמענו מעולם והפסוק שהוא מביא בד' אומות הוא ואפילו לדבריו ישיבה כתיב בהו ולא העברה.

בְּאַרְצֵנוּ, אֶלָּא עַד שִׁיקְבֵּל עָלָיו שָׁבַע מִצְוֹת שְׁנַצְטוּי בְּגִי נַח - שְׁנֶאֱמַר: "לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצָךָ"⁹⁰, אֲפִלּוּ לְפִי שְׁעָה [=באופן זמני]. וְאִם קָבַל עָלָיו שָׁבַע מִצְוֹת, הָרִי זֶה גֵר תּוֹשֵׁב. וְאִין מְקַבְּלִין גֵּר תּוֹשֵׁב, אֶלָּא בְּזִמְנֵי שְׁהִיבֵל אֲבִל... בְּלִבֵּד א"א אִינִי מִשּׁוּה לֹו בִּישִׁיבַת הָאָרֶץ.

מְקַבְּלִין אֶלָּא גֵר צֶדֶק [=גוי שמקבל עול מצוות ונהיה יהודי] בְּלִבֵּד.

כט) ההלכות המבוארות בפרק זה. (ל) גוי שעובר בארץ ישראל לסחורה עלול להתעכב בארץ לצורך המסחר ולהשתקע בה ולכן אסור לתת לו רשות לעבור בארץ, אך גוי שרוצה לעבור בארץ בדרכו לארץ אחרת ולא לצרכי סחורה, מותר לתת לו לעבור בארץ. (לא) ומימי בית המקדש השני כבר לא נהגו בדיני שנת היובל, מכיוון שכתוב לגבי דיני שנת היובל: וקראתם דרוור בארץ לכל יושביה (ויקרא כה, ו) – ולמדו מכך חז"ל, שדיני שנת היובל תקפים דווקא בזמן שכל יושבי הארץ נמצאים עליה, ובימי בית המקדש השני כבר הוגלו עשרת השבטים.

פֶּרֶק יא

איסור הליכה בחוקות הגויים, דיני מנחש, קוסם, מעונן ומכשף.

א. אין הולְכִין בְּחֻקֹּת הַגּוֹיִם, וְלֹא מְדַמִּין לָהֶם - לֹא בְּמַלְבוּשׁ, וְלֹא בְּשִׁעָר, וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, שְׁנֶאֱמַר: "וְלֹא תִלְכוּ בְּחֻקֹּת הַגּוֹיִם"⁹¹, וְנֶאֱמַר: "וּבְחֻקֵּיהֶם לֹא תִלְכוּ"⁹², וְנֶאֱמַר: "הַשְׁמַר לָךְ,

השנת הראב"ד
אבל... אוצר א"א ובלבד שלא יהיה אוצר של יין ואם עשה שכר אסור.

פְּרוֹת וּתְבוּאָה וְכִיּוֹצֵא בָהֶם בְּמַחְפֵּר לְקַרְקַע; אֶבֶל מוֹכֵר הוּא מְשִׁיקָן [=לאחר שיקטוף או יקצור], או מוֹכֵר לוֹ עַל מְנָת לְקַץ וְקוֹצֵץ. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מוֹכְרִין לָהֶם בְּמַחְפֵּר? שְׁנֶאֱמַר: "וְלֹא תַחְנוֹם"⁸⁸, לֹא תִתֵּן לָהֶם חֲנִיָּה בְּקַרְקַע; שָׁאֵם לֹא יִהְיֶה לָהֶם קַרְקַע, יִשְׁיבְתָן יְשִׁיבַת עֲרָאִי הִיא.

ט) בתים, כמבואר בהלכה הקודמת שמותר להשכיר להם בתים בארץ ישראל באופן שהם לא נעשים שכונה. (כ) מציב תנאי לגוי במפורש, שלאחר שיקטוף ויקצור את היבול יחזור לביתו. (כא) וכאשר התבואה מחוברת לקרקע, הגוי עלול להתיישב ולהשתקע בארץ עד שיגיע זמן קצירתה.

וְכֵן אֲסוּר לְסַפֵּר בְּשִׁבְחָן, וְאַפִּלּוּ לומֵר: 'בְּמָה נָאָה גּוֹי זֶה בְּצוּרָתוֹ';⁸⁹ קָל וְחֶמֶר שִׁיסְפֵּר בְּשִׁבְחַ מַעֲשָׂיו, או שִׁיחַבֵּב דָּבָר מִדְּבָרֵיהֶם, שְׁנֶאֱמַר: "וְלֹא תַחְנוֹם" - לֹא יִהְיֶה לָהֶם חֵן בְּעֵינֶיךָ, מִפְּנֵי שְׁגוּרָם לְהַדְבִּק עִמּוֹ וּלְלַמֵּד מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים.

כב) אך אם מתכוון לשבח את הקב"ה שברא בריות נאות, מותר.

וְאֲסוּר לִתֵּן לָהֶם מַתְּנוֹת חֲנָם; אֶבֶל נוֹתֵן הוּא לְגֵר תּוֹשֵׁב - שְׁנֶאֱמַר: "לְגֵר אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וְאַקְלָהּ, או מְכַר לְנִכְרִי"⁸⁹, בְּמִכְרָהּ, לֹא בְּנִתְּנֶנָּה.

כג) מכך שבגר תושב נאמרה בפסוק לשון נתינה ובגוי נאמרה לשון מכירה, לומדים שמותר למכור לגוי אך אסור לתת לו מתנות.

ה. מְפַרְנְסִים עֲנִיִּי גוֹיִם עִם עֲנִיִּי יִשְׂרָאֵלִי, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם; וְאֵין מְמַחִין [=מונעים] בְּיַדִּי עֲנִיִּי גוֹיִם בְּלִקְטֵי שְׂכָחָה וּפָאָה, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם. וְשׂוֹאֲלִים בְּשְׁלוֹמָם, וְאַפִּלּוּ בְּיוֹם אִידֵם⁹¹, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם; וְאֵין כּוֹפְלִין לָהֶן שְׁלוֹם [-"שלום שלום"] לְעוֹלָם⁹². וְלֹא יִכְנֹס לְבֵיתוֹ שֶׁל נִכְרִי בְּיוֹם אִידוֹ לִתֵּת לוֹ שְׁלוֹם⁹³; מִצָּאוּ בְּשׂוֹק [ביום חגם], נוֹתֵן לוֹ שְׁלוֹם בְּשִׁפְפָה רָפָה וְכֹכֵד רֹאשׁ.

כד) מכספי צדקה. (כה) על מנת שלא לעורר מריבה ושנאה בינם ובינינו. (כו) ביום חגם, ולא חוששים שהם יודו על כך

88. דברים-ואתחנן, ז, ב. 89. דברים-ראה, יד, כא. 90. שמות-משפטים, כג, לג. 91. ויקרא-קדושים, כ, כג. 92. ויקרא-אחרי, יח,

קב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי א' אדר - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

למקום פלוני היום, שאם אלו אין חפצי [התכניות שלי] נעשים; 'הואיל ועבר שועל מימיני, איני יוצא מפתח ביתי היום, שאם יצאתי, יפגעני אדם רמאי'. וכן אלו ששומעים צפצוף העופות ואומרים: 'יהיה כך', ו'לא יהיה כך', טוב לעשות דבר פלוני, ו'רע לעשות דבר פלוני'. וכן אלו שאומרים: 'שחוט תרנגולת זו שקראת כמו תרנגול', [זכר] 'תרנגול זה שקרא ערבית' [כעורב], שחט'. וכן • המשים לעצמו סימנים: 'אם יארע לי דבר כך וכך אעשה דבר פלוני, ואם לא יארע לי לא אעשה', כאליעזר עבד אברהם. וכל פיוצא בדברים האלו, הפל אסור; וכל העושה מעשה מפני דבר מדברים אלו, לוקה.

השנת הראב"ד

וכן . . פלוני א"א זה שבשג גדול שהרי דבר זה מותר ומותר הוא ואולי הטעהו הלשון שראה כל נחש שאינו כאליעזר ויונתן אינו נחש והוא סבר שלענין איסור נאמר ולא היא אלא ה"ק אינו ראוי לסמוך ואיך חשב על צדיקים כמותם עבירה זו ואי הוה אינהו הוה מפקי פולטי דנורא לאפיה.

פן תנקש [תגורר] אחריהם⁹³. הפל בענין אחד הוא מזהיר: שלא ידמה להם - אלא יהיה הישראלי מבדל מהם וידוע [יכיר] במלבושו ובשאר מעשיו, כמו שהוא מבדל מהם במדעו ויבדעותיו [=השקפתו ואופיו]. וכן הוא אומר: 'ואבדל אתכם מן העמים'⁹⁴.

א) במדרש למדו חז"ל מפסוק זה, שאין ללכת למופעי תרבות כמו תיאטרון וקרקס כמנהג הגויים. (ב) זוהי הגדרת האיסור באופן כללי, ומכאן ואילך מבוארים פרטי האיסור.

לא ילבש במלבוש המיוחד לה'י, ולא יגדל ציצית [קוצות שיער מעל המצח] כמו ציצית ראשם, ולא יגלח מן הצדדין ויניח השער באמצע כמו שהן עושין, וזה הוא הנקרא 'בלורית'; ולא יגלח השער מכנגד פניו מאזן לאזן ויניח הפרע

השנת הראב"ד

ולא . . זרה א"א איני יודע מהו זה אם יאמר שלא יעשה בהם צורות כמו שהן עושים או שלא יעשה שם חמנים סימן לקבץ בו את הרבים כדרך שהם עושים.

היכלות של עבודה זרה כדי שיכנסו בהן רבים כמו שהן עושין. וכל העושה אחת מאלו וכיצא בהן - לוקה.

ג) כי הוא עלול להיגרר אחריהם, אך אם לבוש זה אינו מיוחד להם אין איסור ללבוש אותו. (ד) בגדול וצורה זהים להיכלות אלו.

ב. גוי שהיה מסתפר מישראל - בין שהגיע קרוב לבלוריתו שלש אצבעות לכל רוח [=צד], שומט [מסלק] את ידיו.

ה) כדי שלא יסייע לו בגידול הבלורית העשויה לעבודה זרה.

ג. ישראל שהיה קרוב למלכות, וצרף [הוצרך] לישוב לפני מלכיהם, והיה לו גנאי למי שלא ידמה להם - הרי זה מתר ללבש במלבושים שלהם, ולגלח כנגד פניו כדרך כדרך עושין.

ד. אין מנחשין פגום, שנאמר: "לא תנחשו"⁹⁵. כיצד הוא הנחוש? כגון אלו שאומרים: 'הואיל ונפלה פתי מפני, או נפל מקלי מדי, איני הולך

ג. 93. דברים-ראה, יב, ל. 94. ויקרא-קדושים, כ, כו. 95. ויקרא-קדושים, יט, כו.

השואל . . למד: ביאור סיפור המדרש אודות מרדכי ותינוקות של בית רבן - לקו"ש חכ"א ע' 206 ובהע'. הפניות לשיחות קודש

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי א' אדר - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים קכא

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

[מ-דמיינים] שֶׁהָן דְּבָרֵי אֱמֶת וְדְבָרֵי חֻקִּים יִי. וְכָל
הַעוֹשָׂה מַעֲשֵׂה מִפְּנֵי הָאֲצִטְגָּנוּת^ט, וְכֵן מְלַאכְתּוֹ
אוֹ הַלִּיכְתּוֹ בְּאוֹתוֹ הָעֵת שֶׁקִּבְּעוּ הַדְּבָרִים שְׁמִים
[א-סטורולוגים] - הָרִי זֶה לֹקְהָא^{כא}, שְׁנֶאֱמַר: "וְלֹא
תַעֲנִנּוּ"⁹⁸. וְכֵן הָאוֹחִז אֶת הָעֵינִים [מ-ציג מצג שווא],
וּמְדַמָּה בְּפָנֵי הָרוּאִים שֶׁעֲשֵׂה מַעֲשֵׂה תִמְהוֹן וְהוּא
לֹא עֲשֵׂה כִי - הָרִי זֶה בְּכָלִל מְעוֹנָן^{כג}, וְלֹקְהָא^{כד}.

(יח) בדבריו כאן, הרמב"ם הולך כפי שיטתו בפירושו על
המשנה שבחכמת האסטורולוגיה וצפייה בכוכבים אין אמת
(פירוש המשניות לרמב"ם, עבודה זרה פרק ד, ז). (יט) על
פי דברי המעוננים. (כ) מקור מילה זו הוא בשפה הערבית,
ופירושה הוא גזירה וחלוקה. האסטורולוגים מכונים כך,
מכיוון שחכמתם היא לחלק את השמיים למחלקות, ולחזות
כביכול את העתיד להיות על פי מעמד הכוכבים בהתאם
לחלוקה זו. (כא) משום שעשה מעשה עבירה בפועל, אך
המעונן עצמו שאינו עושה מעשה בפועל אלא מדבר דברי
הבל, אינו לוקה. (כב) מטעה אנשים וגורם להם לחשוב
שהוא עושה קסמים או מעשים מסוימים ובפועל הוא לא
עושה אותם. (כג) וזהו אחת מהמשמעותות של המילה מעונן
- 'אוחז את העיניים'. (כד) למרות שאין לוקים על לאו שאין
בו מעשה, אחיזת העיניים והטעיית הצופים נחשבת מעשה
כי כך הוא מצליח לעשות כביכול קסמים, ולכן הוא חייב
מלקות.

י. איזה הוא חובר? זה שמדבר בדברים שאינן
לשון עם [אלא הברות סתמיות] ואין להן ענין [משמעות],
ומעלה על דעתו בסכלותו שאותן הדברים
מועילים, עד שהן [החוכרים] אומרים שהאומר כן
וכן על הנחש או על העקרב, אינו מזיק; והאומר
כן וכך על האיש, אינו נזק מהן; ואוחז בידו בעת
שמדבר מפתח או סלע, וכיוצא בדברים האלו -
הפל אסור. והחומר עצמו שיאחז בידו פלום
[משה], או שעשה מעשה עם דבורו, אפלו הראה
באצבעו - הרי זה לוקה^{כה}, שנאמר: "לא ימצא
כף... וחבר חפר"⁹⁹.

(כה) חייב עונש מלקות מדברי תורה.

אבל אם אמר דברים בלבד, ולא הניד לא אצבע
ולא ראש, ולא היה בידו פלום, וכן אדם שאמר
עליו החומר אותן הקולות, והוא יושב לפניו
ומדמה שיש לו בזה הנאה - מכין אותו מפת

מלעשות^א, אלא עשה זה סימן לעצמו לדבר
שכבר היה - הרי זה מתר.

(ט) ומאז שבניתי אותה הצלחתי בעסקים. (י) שאומר על
מקרה כלשהו שהוא סימן טוב אך אינו עושה מעשה על פי
הסימן. (יא) דבר כלשהו, על פי הסימן.

ו. איזה הוא קוסם? זה העושה מעשה משאר
[כל מיני] המעשיות, כדי שישם [ישתומם] ותפנה
מחשבתו מפל הדברים^ב, עד שיאמר דברים
שעתידין להיות, ויאמר: 'דבר פלוני עתיד להיות',
או 'אינו הוה', או שיאמר שראוי לעשות כן,
והזהירו מכן.

(יב) שסביבו, ולא ירגיש את מציאותו.

יש מן הקוסמין שהוא ממשמש בחול או באבנים,
ויש מהן מי שגוהר [מתכווץ] לארץ וצוּעַק, ויש מי
שסתפל במראה של ברזל או עששית ומדמין
ואומרים^ג. ויש מי שאוחז מקל בידו ונשען עליו,
ומכה בו עד שתפנה מחשבתו ומדבר - הוא
שהנביא אומר: "עמי בעצו ושאל, ומקלו יגיד
לו"⁹⁶.

(יג) מדמינים ומנבאים עתידות.

ז. אסור [לדרם] לקסם^ד, ולשאל לקוסם^ה; אלא
שהשואל לקוסם, מכין אותו מפת מרדות [מלקות
מדרבנן]; אבל הקוסם עצמו, אם עשה מעשה מפל
אלו^ו וכיוצא בהן - לוקה, שנאמר: "לא ימצא
כף... קסם קסמים"⁹⁷.

(יד) לעשות בעצמו מעשה קסמים המבואר בהלכה הקודמת.
(טו) אף אסור. (טז) הדברים המבוארים בהלכה הקודמת.

ח. איזה הוא מעונן? אלו נותני העתים^ז,
שאומרים באצטגנינות [אסטורולוגיה] שלהן: 'יום
פלוני רע, ויום פלוני טוב', 'יום פלוני ראוי
לעשות בו מלאכה פלונית', 'שנה פלונית' או
'חדש פלוני רע לדבר פלוני'.

(יז) אנשים המחשבים את השעות והזמנים.

ט. אסור לעונן, אף על פי שלא עשה מעשה
אלא הודיע אותן הפזקים שהסכלים מדמין

96. הושע, ד, יב. 97. דברים-שופטים, יח, י. 98. ויקרא-קדושים, יט, כו. 99. דברים-שופטים, יח, ייא.

קכב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי א' אדר - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

שִׁיבּוּא הַמָּת וְיִדְעוּ - לֹקָה, שְׁנֵאמַר: "לֹא יִמָּצֵא
כֹּה... וְדַרְשׁ אֶל הַמֵּתִים"¹⁰².

יֵד. אֲסוּר לִשְׁאֹל בְּעַל אוֹב לֵב אוֹ בְּעַל יִדְעוֹנִיג, שְׁנֵאמַר: "לֹא יִמָּצֵא כֹּה... וְשִׁאֵל אוֹב וְיִדְעוֹנִי"¹⁰³. נִמְצְאָתָה לְמַד, שֶׁבְּעַל אוֹב וְיִדְעוֹנִי עֲצָמָן - בְּסִקְלָה. וְהַשְׁאֵל בָּהֶן - בְּאִזְהָרָה, וּמִכֵּן אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוּתֵי; וְאִם כּוֹן מַעֲשִׂיו וְעִשָּׂה כְּפִי מֵאֲמָרָן, לֹקָה לֵה.

(לב) אדם המתקשר עם המתים. (לג) מנבא עתידות. מעשי האוב והידעוני מבוארים בתחילת פרק ו'. (לד) מלקות מדרבנן ולא מהתורה, כי הוא לא עשה מעשה. (לה) מהתורה, כמו כל לאו שיש בו מעשה.

טו. הַמְכַשֵּׁף, חֵיב סִקְלָה; וְהוּא, שֶׁעֲשָׂה מַעֲשֵׂה כְּשָׁפִים^{לו}. אֲכָל הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינִים, וְהוּא שִׁירָאָה [כאלון] שֶׁעֲשָׂה וְהוּא לֹא עֲשָׂה [בפועל מאומה] - לֹקָה מִכַּת מִרְדּוּת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עֲשָׂה מַעֲשֵׂה לֵי. וְזֶה שְׁנֵאמַר בְּמִכְשָׁף בְּכָלל "לֹא יִמָּצֵא [כך]", לֹא שֶׁנִּתֵּן לְאִזְהָרָת [העונש עליו יכול להיות] מִיתַת בֵּית דִּין הוּא לֵה, וְאִין לֹקִין עֲלֵיוֹ, שְׁנֵאמַר: "מִכְשָׁפָה לֹא תַחִיָּה"¹⁰⁴.

(לו) וגרם להתרחשות מסוימת בפועל. כגון, שהייתה שדה מלאה קישואים, והוא ליקט את כולם בכשפים. (לז) המחייב מלקות אלא מיתה, כפי שממשיך לבאר. (לח) כי נאמר מכשפה לא תחיה, כמבואר בסיום ההלכה. (לט) הכלל הוא שאין חייבים מלקות על עבירה שיש בה אפשרות לעונש מוות אף אם בפועל האדם לא חייב מיתה על העבירה, כמו במקרה זה שאינו חייב מיתה משום שלא עשה מעשה כשפים בפועל, אך לא חייב מלקות כי בעבירה זו ישנה אפשרות לעונש מוות.

טז. וְדִבְרֵים הָאֵלּוּ בְּלִין^מ, דְּבָרֵי שְׁקָר וְכֹזֵב הֵן; וְהֵן שֶׁהִטְעוּ בָּהֶן עוֹבְדֵי עֲבֹדָה זָרָה הַקְּדוּמוֹנִים לְגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת, כְּדִי שִׁינְהוּ [יִמְשְׁכוּ] אַחֲרֵיהֶן. וְאִין רְאוּי לִישְׁרָאֵל, שֶׁהֵם חֲכָמִים מִחֲכָמִים, לְהַמְשִׁיךְ בְּהִבְלִים הָאֵלּוּ, וְלֹא לְהַעֲלוֹת עַל הַלֵּב שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן תַּעֲלָה [תועלת], שְׁנֵאמַר: "כִּי לֹא נִחַשׁ בִּינְעֻקָּב, וְלֹא קָסַם בִּישְׂרָאֵל"¹⁰⁵, וְנֵאמַר: "כִּי הַגּוֹיִם הָאֵלּוּ אֲשֶׁר אִתָּה

מִרְדּוּתֵי, מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּתֵּף בְּסִכְלֵי הַחוּבָר. וְכָל אוֹתָן הַקּוֹלוֹת וְהַשְׁמוֹת הַמְשֻׁנִּים הַמְכַּעְרִים, "לֹא יִרְעוּ, וְגַם הַיֵּטִיב אֵין אוֹתָם"¹⁰⁶.

(כו) מלקות מדרבנן, כי מהתורה חייבים מלקות רק על לאו שיש בו מעשה.

יז. מִי שֶׁנִּשְׁכָּח עֶקְרָב אוֹ נָחָשׁ, מִתֵּר לְלַחֵשׁ עַל מְקוֹם הַנִּשְׁכָּה, וְאִפְּלוּ בְּשִׁבְתֵּי, כְּדִי לִישֹׁב דַּעְתּוֹ וּלְחַזֵּק לִבּוֹ; אִף עַל פִּי שֶׁאֵין הַדָּבָר מוֹעִיל בְּלוֹם - הוּאִיל וּמִסְכָּן הוּא, הַתִּירוֹ לוֹ, כְּדִי שֶׁלֹּא תִטָּרֵף דַּעְתּוֹ עֲלֵיוֹכָה.

(כז) שאסור לדבר בה בדברים בטלים. (כח) מרוב פחד וצער, ויש בכך חשש פיקוח נפש ולכן הדבר מותר.

יח. הַלּוֹחֵשׁ עַל הַמֶּכָּה וְקוֹרָא פְּסוּק מִן הַתּוֹרָה^{כט}, וְכֵן הַקּוֹרָא [פסוק] עַל הַתִּינוּק שֶׁלֹּא יִבְעַת [=יִבְהַל], וְהַמְנִיחַ סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ תַפְלִין עַל הַקֶּטֶן בְּשִׁבְלִי שִׁישִׁין^ל - לֹא דִי לָהֶם שֶׁהֵם בְּכָלל מְנַחֲשִׁים וְחוֹבְרִים, אֲלֵא שֶׁהֵם בְּכָלל הַפּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה, שֶׁהֵן עוֹשִׂין דְּבָרֵי תּוֹרָה רַפְּאוֹת גּוֹף, וְאִין אֲלֵא רַפְּאוֹת נַפְשׁוֹת, שְׁנֵאמַר: "וַיְהִי חַיִּים לְנַפְשׁוֹ"¹⁰¹. אֲכָל הַבְּרִיא שְׁקָרָא פְּסוּקִין אוֹ מְזִמּוֹר מִתַּלְמִים, כְּדִי שֶׁתִּגָּן עֲלֵיו זְכוֹת קְרִיאָתוֹ, וְיִנְצֵל מִצָּרוֹת וּנְזָקִים לֹא - הָרִי זֶה מִתֵּר.

(כט) כסגולה לרפואת המכה. (ל) אם אינו מצליח להירדם. (לא) אך הוא לא חלה כבר בפועל, בשונה מהמקרים המובאים בתחילת ההלכה בהם יש מכה או בעיה לתינוק וברצונו לפתור אותה על ידי פסוקים וספר תורה.

יט. אֵיזָה הוּא דוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים? זֶה הַמְרַעֵיב אֶת עֲצָמוֹ וְהוֹלֵךְ וְלֵן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, כְּדִי שִׁיבּוּא [אליו] הַמָּת בְּחֵלוֹם, וְיִדְעוּ מַה יִּשְׁאֵל עֲלָיו [יבקש עבורו בשמים]. וְיֵשׁ אַחֲרִים, שֶׁהֵם לּוֹבְשִׁים מְלָבוּשִׁים יְדוּעִים, וְאוֹמְרִים דְּבָרִים, וּמִקְטִירִין קִטְרֵת יְדוּעָה, וְיִשְׁנִים לְכַדָּן - כְּדִי שִׁיבּוּא מֵת פְּלוֹנִי, וְיִסְפֵּר עִמּוֹ בְּחֵלוֹם. כָּלָל שֶׁל דָּבָר: כָּל הָעוֹשָׂה מַעֲשֵׂה כְּדִי

100. ירמיה, י, ה. 101. משלי, ג, כב. 102. דברים-שופטים יח, ייא. 103. דברים-שופטים, יח, ייא. 104. שמות-משפטים, כב, יז. 105. במדבר-בלק, כג, כג.

הפניות לשיחות קודש
וינצל מצרות ונזקים: מהות ההגנה והשמירה ע"י התורה – לקו"ש חל"ה ע' 203. מותר: בנושא שימוש בקמע – לקו"ש חייט ע' 124.

123 רמב"ם - ג' פרקים ליום • יום רביעי

קכד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי א' אדר - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

לה) שאינם משחיתים את השער לחלוטין כמו תער. לו) ומותר אף מלכתחילה. לז) ויחזיק בידיו את השער על מנת לעזור למגלח. לח) אך אסור לה לעשות זאת.

ח. השפם - מתר לגלחו בתער, והוא השער שעל גבי השפה העליונה; וכן השער המדלדל מן השפה התחתונה. ואף על פי שהוא [השפם] מתר, לא נהגו ישראל להשחיתו [בתער], אלא לגלח קצתו [במספריים], עד שלא יעכב אכילה ושתייה.

ט. העברת השער משאר הגוף, כגון בית השחי ובית העררה - אינו אסור מן התורה, אלא מדברי סופרים; והמעבירו, מפין אותו מפת מרדות. במה דברים אמורים? במקום שאין מעבירין אותו אלא נשים - כדי שלא יתקן עצמו תקון נשים לט; אבל במקום שמעבירין השער [גם] האנשים - אם העביר, אין מפין אותו. ומתר להעביר שער שאר אברים במספרים, בכל מקום.

לט) משום שדבר זה הוא מנהג נשים, ואסור לאדם ליפות את עצמו באופן שהנשים נוהגות בו. מ) בתער או במספריים. מא) אך הוא עבר על איסור. מב) אף אם האנשים לא נוהגים להעביר את השער במקומות אלו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"העברת השער משאר הגוף, כגון בית השחי ובית העררה - אינו אסור... אלא מדברי סופרים; והמעבירו, מפין אותו מפת מרדות".

ובהלכה שלאח"כ כתב "המלקט שערות לבנות מתוך השחורות מראשו או מזקנו לוקה מפני שעדה עדי אשה". וי"ל טעם החילוק מפני שהעברת שיער מבית השחי ובית העררה הוא דבר שאינו ניכר ובאופן זה אינו אסור משום עדי אשה (דאתי לידי תועבה) כיון דלא מינכר. אבל שערות הראש והזקן מינכר ולכן לוקה.

חילוק זה מדויק בלשון הרמב"ם שלגבי העברת שיער ביה"ש וביה"ע כתב "שלא יתקן עצמו תקון נשים" אבל גבי מלקט שערות לבנות נתן הטעם "לוקה, מפני שעדה עדי אשה".

לקוטי שיחות חלק כ"ז עמוד 372
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

נקבה. טומטום - מלשון אטום. כג) אדם שיש לו אברי מין הן של זכר והן של נקבה. אדם כזה מכונה אנדרוגינוס מכיוון שביוונית קוראים לזכר אנדרו, ולנקבה גינוס. כד) אם הם איש או אישה. כה) חייבים בכל המצוות התלויות בזמן. כו) למשל, אסורים ביחוד עם אנשים ולא מקבילים חלק בירושת אביהם מהתורה. כז) המצוות, כאנשים ונשים. כח) על האיסורים הקיימים רק באנשים או רק בנשים. כט) כי אין חייבים מלקות על דבר שהוא ספק איסור.

השגת הרמב"ד

אף... לו א"א האיסור הזה אינה לוקה עליו לא בגדול ולא בקטן אלא מדרבנן הוא דאסור מדאמר רב אדא בר אבהב לרב הונא חובה דמקפה לבניה קטנים תקרינהו לבניה אלמא איסורא אית בהו.

ה. אף • על פי

שהאשה מתרת לגלח פאת ראשה, הרי היא אסורה לגלח פאת ראש הזכר; ואפלו פאת

קטן לא, אסור לה לגלח לו.

ל) איסור זה על האישה הוא מדרבנן, ולכן היא לא מתחייבת על עשייתו עונש מלקות כמבואר בהלכה ב. לא) שאינו חייב בעונשים הכתובים בתורה.

ו. ופאה זו שמניחים בצדע, לא נתנו בה חכמים שיעור [=מידה]; ושמענו מזגנינו, שאין מניח פחות מארבעים שערות. ומתר ללקט [לגזוז] הפאות במספרים; לא נאסר, אלא השחתה [גילוח] בתער.

לב) שרוחב הפאה לא יהיה פחות מארבעים שערות.

ז. דרך כמרי עבודה זרה הנה להשחית זקנם, לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן. וחמש פאות יש בו - לחי העליונה ולחי התחתונה, ולחי העליון ולחי התחתון משמאל, ושבלת הזקן [שער הסנטר]. ולוקה על כל פאה ופאה; ואם נטלן כלן כאחת, לוקה חמש.

לג) המחובר לצדע. לד) מקום חיבור הסנטר לעצם.

ואינו חייב עד שיגלחנו בתער - שנאמר: "ולא תשחית את פאת זקנך"¹¹⁰, גלוח שיש בו השחתה; לפיכך, אם גלח זקנו במספרים^{לה}, פטור. ואין המתגלח לוקה, עד שיסיע. ואשה - מתרת להשחית זקנה, אם יש לה שער זקן; ואם השחיתה זקן האיש, פטורה.

110. ויקרא קדושים, יט, כז.

כדי... נשים: החילוק בין פסיקה זו להמלקט שערות לבנות" שבהלכה הבאה - לקו"ש חכ"ז ע' 372.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי א' אדר - ספר המדע - הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים קכה

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

י. חֵיב אֵלָא אִם בֶּן סִיעֵיט, כְּדִי שִׁיעֵשָׁה מַעֲשֶׂה; אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה כָּלום, אֵינִי לֹקָה.

(מז) שחייב האדם מלקות על כתובת קעקע. (מח) כאשר הוא שורט וכותב בעצמו על בשרו. (מט) לכותב והמקעקע על בשרו.

יב. הַשּׁוֹרֵט שְׂרִיטָה אַחַת [כאבל] עַל הַמֵּת - לֹקָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְשָׂרֵט לְנֶפֶשׁ, לֹא תִתֵּן בְּבִשְׂרְכֶם"¹¹²; אֶחָד יִשְׂרָאֵל, וְאֶחָד כֹּהֵן. שָׂרֵט שְׂרִיטָה אַחַת עַל חֻמָּשָׁה מֵתִים, או חֻמָּשׁ שְׂרִיטוֹת עַל מֵת אֶחָד - לֹקָה חֻמָּשׁ; וְהוּא, שֶׁהִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.¹¹³

(נ) על כל שריטה בפני עצמה. מדובר במקרה שהאדם שרט חמש שריטות זו אחר זו, אך אם שרט חמש שריטות בבת אחת, לוקה חמש מלקויות אף אם התרו בו פעם אחת בלבד, כמבואר בהלכה טו באיסור עשיית קרחת מתוך אבל על מת.

יג. גְּדִידָה [בכלי] וְשְׂרִיטָה [ביד], אַחַת הִיא נִא. וְכֵשֶׁם שֶׁהָיוּ הַגּוֹיִם שׁוֹרְטִים בְּבִשְׂרָם עַל מְתֵיהֶם מִפְּנֵי הַצֵּעֵר - כִּן הָיוּ חוֹבְלִין בְּעַצְמָם¹¹⁴ לְעִבּוּדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "וַיִּתְגַּדְּדוּ כַּמִּשְׁפָּט בַּחֲרָבוֹת וּבִרְמָחִים"¹¹⁵. גַּם זֶה אֶסְרָה תֹרֶה¹¹⁶, שֶׁנֶּאֱמָר: "לֹא תִתְגַּדְּדוּ"¹¹⁷; אֲלֹא שֶׁעַל הַמֵּת - בֵּין שָׂרֵט בִּידוֹ בֵּין שָׂרֵט בְּכָלִי, לֹקָה. וְלְעִבּוּדָה זָרָה - בְּכָלִי, חֵיב מִלְּקוֹת; בִּידוֹ, פָּטוּר.

(נא) ולכן, אף אם שרט את בשרו בכלי והתרו בו שעובר על איסור 'לא תתגודדו', חייב מלקות. (נב) באמצעות כלים. (נג) על מנת לעורר את רחמי האלילים שלהם שיקבלו את תפילתם. אך, אין הכוונה שזו הייתה צורת עבודתם לעבודה זרה, כי אם זאת הייתה צורת העבודה שלהם, היו חייבים סקילה על כך, ובהלכה זו מבואר שהעונש על שריטה הוא מלקות. (נד) כשם שהתורה אסרה גידה לעבודה זרה, כך אסרה גם גידה על מת.

יד. וּבְכָלל אֲזַהְרָה זֹמִי, שֶׁלֹּא יִהְיוּ שְׁנֵי בְּתֵי דִינִין בְּעֵיר אַחַת, זֶה נוֹהֵג בְּמִנְהַג [מסרים], וְזֶה נוֹהֵג בְּמִנְהַג אַחֵר - שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לְמַחֲלַקַת גְּדוּלָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "לֹא תִתְגַּדְּדוּ", לֹא תַעֲשֶׂה אֲגִידוֹת אֲגִידוֹת¹¹⁸.

(נה) של "לא תתגודדו". (נו) מכך שלשון הפסוק היא 'לא

י. לֹא תַעֲדָה [תתקשט] אִשָּׁה עַדִי [קישוט] הָאִישׁ, כְּגוֹן שֶׁתִּשִּׂים בְּרֹאשָׁהּ מַצְנֶפֶת או כּוֹבַע, או תִּלְבַּשׁ שְׂרִיִן וְכִיּוֹצָא בּוֹ, או שֶׁתַּגְּלֶה רֹאשָׁהּ בָּאִישׁ; וְלֹא יַעֲדָה אִישׁ עַדִי אִשָּׁה, כְּגוֹן שֶׁיִּלְבַּשׁ בְּגָדִי צְבָעוֹנִין וְחָלִי [תכשיט] זָהָב, בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לִזְכָּשִׁין אוֹתָן הַכֹּלִים וְאֵין מְשִׁימִין אוֹתוֹ הַחָלִי, אֲלֹא הַנָּשִׁים; הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמִּדִּינָה.

אִישׁ שֶׁעֲדָה עַדִי אִשָּׁה, וְאִשָּׁה שֶׁעֲדָה עַדִי אִישׁ - לֹקֵין¹¹⁹. הַמִּלְקָט •

השנת הראב"ד
המלקט . . לוקה א"א לא מחזור
שיהא לוקה באחת שלא אמרו אלא
אסור ועוד מאי עדי אשה איכא
בחדא והא לא מינכרא מילתא
כלל.

אַחַת, לֹקָה; מִפְּנֵי שֶׁעֲדָה עַדִי אִשָּׁה¹²⁰. וְכֵן אִם צָבַע שְׁעָרוֹ שָׁחַר - מִשִּׁיעֲבַע שְׁעָרָה לְבָנָה אַחַת, לֹקָה.

(מג) כי הם עברו על האיסור "לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה". (מד) כי דבר זה הוא מנהג נשים.

טִמְטוֹם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - אֵינִי עוֹטֵף [את ראשו] כְּאִשָּׁה, וְלֹא מְגַלֶּה רֹאשׁוֹ כְּאִישׁ¹²¹; וְאִם עָשָׂה כֵן, אֵינִי לֹקָה.

(מה) אלא מכסה את ראשו ללא עטיפה.

יא. "כְּתַבְתָּ קַעֲקַע" הָאִמּוּרָה בַּתּוֹרָה¹²² - הוּא שִׁשְׂרֵט עַל בְּשָׂרוֹ, וַיִּמְלֵא מָקוֹם הַשְׂרִיטָה כַּחַל [צבע כחול] או דִּיּוֹ או שָׂאֵר צְבָעוֹנִין [צבעים] הַרֹשָׁמִין¹²³; וְזֶה הוּא מִנְהַג הַגּוֹיִם הַרֹשָׁמִין [מסמנים] עֲצָמָן לְעִבּוּדָה זָרָה שֶׁלָּהֶן, כְּלוּמַר שֶׁהוּא [האדם] עֹבֵד מְכוּר לָהּ וּמְרֻשָׁם לְעִבּוּדָתָהּ. וַיִּמְעַת שִׁירָשָׁם בְּאֶחָד מִדְּבָרִים הַרֹשָׁמִין אַחֵר שִׁשְׂרֵט, בָּאִי זֶה מָקוֹם מִן הַגּוֹף, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה - לֹקָה.

(מו) שהרושם שלהם ניכר.

קֹתב [בשריטה] וְלֹא רָשָׁם בְּצָבַע, או שֶׁרָשָׁם בְּצָבַע וְלֹא קֹתב בְּשְׂרִיטָה - פָּטוּר, עַד שֶׁיִּכְתֹּב וַיִּקְעַקַע, שֶׁנֶּאֱמָר: "וּכְתַבְתָּ קַעֲקַע". בְּמָה דְּבָרִים אִמּוּרִים¹²⁴? כְּכּוֹתֵב¹²⁵. אֲבָל זֶה שֶׁכְּתָבוּ בְּבִשְׂרוֹ וַקְעָקְעוּ בּוֹ - אֵינִי

111. ויקרא-קדושים, יט, כח. 112. ויקרא-קדושים, יט, כח. 113. מלכים-א, יח, כח. 114. דברים-ראה, יד, א.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

תתגודדו' ולא 'לא תגודדו', לומדים שאיסור נוסף נכלל בפסוק זה – שלא יתחלקו ישראל לקבוצות נפרדות.

~ יום חמישי ב' אדר ~

הלכות תשובה

מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא שִׁיבוּב הַחוּטָא מִחֻטָּא
לְפָנֵי ה', וְיִתְּנָהּ. וּבְאוֹר מִצְוָה זוֹ וְעֵקָרִים [היסודות]
הַנִּגְרָרִים עִמָּה בְּגִלְגָּלָה - בְּפָרְקִים אֵלֶּה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... וְהוּא שִׁיבוּב הַחוּטָא מִחֻטָּא לְפָנֵי ה' כו".

תשובה כידוע, כלולה משני ענינים: חרטה על העבר וקבלה לעתיד, אבל תכלית התשובה היא חזרה למעמדו הקודם "שיהי' לרצון לפני ה' ומרוצה וחביב לפניו ית' כמו קודם החטא", ענין זה מתבטא בשני דברים האחד שהתשובה "חודרת" באדם באופן שאינו משאיר שום רושם מהתנהגותו הקודמת, לא במעשה, וגם לא בדיבור ובמחשבה.

והשני – והוא עיקר החידוש בתשובה – שהיא גם מסירה הפגמים והכתמים מהעבר. ואף שזמן העבר כבר יצא משליטתו, הכניס הקב"ה (שהוא למעלה מהזמן ונמצא בכל עת בעבר בהווה ובעתיד כאחד) כח מיוחד בתשובה שעל ידה יכול האדם לשלוט גם על עברו ולא רק לתקנו אלא גם להפכו לטובה כמאמר חז"ל "זרונות נעשו לו כזכויות".

לקוטי שיחות חלק ט' עמוד 428

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

פרק א

חובת הווידוי על החטאים, והכפרה על כל סוג עבירה.

א. כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבְּתוֹרָה, בֵּין עֲשֵׂה בֵּין לֹא תַעֲשֶׂה - אִם עָבַר אָדָם עַל אַחַת מֵהֶן, בֵּין בְּזִדּוֹן בֵּין בְּשִׁגְגָה - כְּשִׁיעֲשֵׂה תְּשׁוּבָה^א וְיָשׁוּב מִחֻטָּא^ב, חֵיב לְהִתְדוּת^ג לְפָנֵי הָאֵל בְּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמָר: "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ... וְהִתְדוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ"^ד, זֶה וְדוּי דְּבָרִים^ה. וְדוּי זֶה - מִצְוַת עֲשֵׂה.

א) כאשר האדם יחליט לעזוב את דרכו הרעה ולשוב לה' ולתורתו. ב) ולא יעשה אותו שוב. ג) להודות על מעשיו ולהתחרט עליהם בפיו. ד) המתוודה צריך לפרט את חטאיו במפורש.

טו. הַקֹּרֵחַ קִרְחָה [תולש שערות] עַל הַמֵּת - לֹקָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְלֹא תִשְׁמְּרוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמֵת"¹¹⁵. אַחַד יִשְׂרָאֵל וְאַחַד כֹּהֵן שֶׁקִּרַּח עַל הַמֵּת, אֵינוֹ לֹקָה אֲלָא אַחֲתָי¹¹⁶. הַקֹּרֵחַ אֲרֻבֵּעַ אוֹ חֲמֵשׁ קִרְחוֹת עַל מֵת אַחַד, לֹקָה כִּמְנַן הַקִּרְחוֹת - וְהוּא שֶׁהִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל קִרְחָה וְקִרְחָה.

נז) איסור קרחה נאמר בתורה פעם נוספת לגבי כוהנים, ובכל זאת אף הם חייבים על איסור זה רק עונש מלקות אחד.

אחד הקורח בידו, או בסם [תכשיר]. הַטָּבִיל חֲמֵשׁ אֲצִבְעוֹתָיו בְּסֵם, וְהִנִּיחַן בַּחֲמִשָּׁה מְקוֹמוֹת בְּרֹאשׁוֹ בֵּת אַחַת - הוֹאִיל וְקִרַּח חֲמֵשׁ קִרְחוֹת - אֵף עַל פִּי שֶׁהָיָה הַתְּרָאָה אַחַת, לֹקָה חֲמֵשׁ; שֶׁהָיָה בְּלֶן בְּאֵין כְּאַחַת. וְחֵיב עַל כָּל הָרֹאשׁ כִּבְיֵן הָעֵינַיִם¹¹⁷, שֶׁנֶּאֱמָר יֵט: "לֹא יִקְרְחוּ קִרְחָה בְּרֹאשָׁם"¹¹⁸. וְכִמָּה שְׁעוֹר הַקִּרְחָה? כְּדִי שִׁירָאָה מְרֹאשׁוֹ בְּגָרִיס¹¹⁹ פָּנוּי בְּלֹא שַׁעַר.

נח) למרות שנאמר בתורה "ולא תשימו קרחה בין עיניכם". (נט) כי נאמר פסוק נוסף. (ס) חצי פול, שהוא בגודל שלושים ושש שערות.

טז. הַקֹּרֵחַ רֹאשׁוֹ, אוֹ הַשְּׂוֹרֵט בְּכֶשֶׁרוֹ, עַל בֵּיתוֹ שֶׁנֶּפֶל, וְעַל סְפִינָתוֹ שֶׁשָּׂבָעָה בָּיִם - פְּטוֹר; וְאֵינוֹ לֹקָה אֲלָא עַל הַמֵּת בְּלִבָּד, אוֹ הַשְּׂוֹרֵט לְעִבּוּדָה זָרָה¹²⁰.

סא) בכלי, כמבואר בהלכה יג.

הקורח קרחה בראשו של חברו, והשורט שריטה בכשר חברו, והכותב כתבת קצקע בכשרו של חברו, והיה חברו מסייע [לו] - בזמן ששניהן מזידין, שניהן לוקין; אחד [מהם] שזיג ואחד מזיד - המזיד משניהן לוקה, והשזיג פטור.

ברייך רחמנא דסייען

115. דברים-ראה, יד, א. 116. ויקרא-אמור, כא, ה. 1. במדבר-נשא, ה, וז.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח מְכַפֵּר עַל כָּל עֲבֻרוֹת שְׁבוּתָהּ, הַקְּלוֹת וְהַחֲמוּרוֹת, בֵּין שְׁעֵבֶר בְּזֶדֶן בֵּין שְׁעֵבֶר בְּשִׁגְגָה, בֵּין שְׁהוּדָע [נודע] לוֹ [שחטא] בֵּין שְׁלֹא הוּדָע לוֹ - הַכֹּל מִתְּכַפֵּר בְּשְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח¹; וְהוּא, שְׁעֵשָׂה תְּשׁוּבָה. אָבֵל אִם לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, אֵין הַשְׁעִיר מְכַפֵּר לוֹ אֲלֹא עַל הַקְּלוֹת.

(יב) הלכה זו נאמרה דווקא על עבירה שהאדם מסתפק האם הוא עבר אותה, ובעקבות הספק חייב להביא קרבן 'אשם תלוי' – במקרה כזה, אם האדם לא הביא אשם תלוי לפני יום הכיפורים, יום הכיפורים מכפר לו על החטא והוא לא צריך להביא קרבן. אולם, במקרה שהאדם יודע בוודאות שהוא עבר עבירה והוא חייב להביא על כך קרבן חטאת או אשם ודאי, הוא חייב להביא קרבן אף לאחר יום הכיפורים.

ומה הן הקלות, ומה הן החמורות? החמורות, הן העבירות שחייבין עליהן מיתת בית דין או פרת²; ושבועת שוא³ ושקרי⁴ - אף על פי שאין בה פרת, הרי היא מן החמורות⁵. ושאר מצוות לא תעשה, ומצוות עשה שאין בהן פרת - הן הקלות.

(יג) האדם לא זוכה לחיי העולם הבא. (יד) כגון אדם הנשבע על עמוד של אבן שהוא עשוי מזהב. (טו) אדם הנשבע שעשה מעשה כלשהו, אך הוא לא עשה אותו בפועל. (טז) כי נאמר בתורה שה' לא יסלח לאדם שנשבע לשווא או לשקר.

ג. בזמן שאין בית המקדש קיים, ואין לנו מזבח כפרה⁶ - אין שם [במצאיות] אלא תשובה⁷. התשובה מְכַפֶּרֶת עַל כָּל הָעֲבֻרוֹת⁸; אִפְּלוּ רָשָׁע כָּל יָמָיו, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּאַחֲרוֹנָה [בסוף ימיו] - אֵין מְזַכְּרִין לוֹ שֵׁם רָשָׁעוֹ, שְׁנֵאֲמָר: "וְרָשָׁעֶת הָרָשָׁע לֹא יִכָּשֶׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ מִרָשָׁעוֹ"⁹. וְעַצְמוֹ [עצם מצאותו] שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים מְכַפֵּר לְשֵׁכִים¹⁰, שְׁנֵאֲמָר: "כִּי בְּיוֹם הַזֶּה יִכָּפֵר עֲלֵיכֶם"¹¹.

(יז) לא ניתן להקריב קרבנות שיכפרו עלינו, ואף אין בזמננו שעיר המשתלח לעזאזל ביום הכיפורים. (יח) אין דבר

כיצד מתודה? אומר: 'אנא ה', חטאתי עויתי פשעתי לפניך, ועשיתי כך וכך, והרי נחמתי [התחברטתי] ובשתי [התביישתי] במעשי, ולעולם איני חוזר לדבר זה'. זה הוא עקרו של ודוי; וכל המרבה להתנדות ולהאריך בענין זה, הרי זה משבח.

(ה) עברתי עבירה בשגגה. (ו) עברתי עבירה בזדון. (ז) עברתי עבירה בכוונה על מנת להכעיס ולמרוד כך. סדר הווידוי הוא מן הקל אל הכבד.

וכל בעלי חטאות ואשמות [החייבים בקרבן חטאת או אשם] - בעת שמביאין קרבנותיהן על שגגתן או על זדונן¹², אין מתכפר להן בקרבנן, עד שיעשו תשובה, ויתודו ודוי דברים, שנאמר: "והתודה אֲשֶׁר חָטָא עֲלֶיהָ"¹³.

(ח) בעבירות מסוימות, כמו גזל למשל, אף אדם העובר עליהן במזיד חייב קרבן.

וכן כל מחייבי מיתות בית דין, ומחייבי מלקות - אין מתכפר להן במיתתן או בלקיתן, עד שיעשו תשובה ויתודו¹⁴. וכן החובל [פצוע] בִּחְבֵּרוֹ אוֹ הַמְּזִיק מְמוֹנוֹ - אף על פי ששולם לו מה שהוא חייב לו - אין מתכפר לו, עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם, שנאמר: "מִכָּל חַטָּאת הָאָדָם"¹⁵.

(ט) מסיבה זו אומרים לכל מי שחולה ונוטה למות להתוודות על חטאיו, כדי שמיתתו תכפר עליהם. (י) מצווה להתוודות אף על עבירות שבין אדם לחברו.

ב. שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח [לעזאזל ביום הכיפורים] - לפי שהוא כפרה לכל ישראל, בהן גדול מתודה עליו על לשון כל ישראל¹⁶, שנאמר: "והתודה עליו את כל עונת בני ישראל"¹⁷.

(יא) ואומר את הווידוי בשם כולם: "חטאו, עוו, פשעו לפניך עמך בית ישראל".

2. ויקרא, ה, ה. 3. במדבר-נשא, ה, ו. 4. ויקרא-אחרי, טז, כא. 5. יחזקאל, לג, יב. 6. ויקרא-אחרי, טז, ל.

הפניות לשיחות קודש

כיצד מתודה: בגדר הוידוי - לקו"ש חכ"ז ע' 211. תיווך עם מה שכתב בפ"ב ה"ח - לקו"ש ח"י ע' 193. כיצד... משובה: ביאור נרחב בהלכות הבאות ודיוק הלשונות - לקו"ש חכ"ז ע' 124. אין... בלקייתם: מכאן שתכלית העונש הוא לשם כפרה - לקו"ש חכ"ט ע' 118. כפרה לכל ישראל: גדר כפרת השעיר - לקו"ש חל"ב ע' 110. אין... תשובה: אם כן, מדוע התחייב רבי ישמעאל להביא קרבן על חטאו בזמן הזה? - לקו"ש ח"י ע' 194 הע' 12, ע' 200, ח"ח ע' 416 הע' 51. ועצמו... לשבים: גדר כפרת יוהכ"פ - יין מלכות סט"ו. הכפרה עצמה באה מלמעלה אפילו אם לא שב בתשובה שלמה - לקו"ש ח"ל ע' 166. משום שאז מתגלית עצמותו ית' - לקו"ש חכ"ט ע' 329. אלא שלשלמות הענין יש צורך בהתעוררות מלמטה - לקו"ש חכ"ט ע' 319, חל"ה ע' 59. ועצמו: שינוי גירסאות - לקו"ש חכ"ט ע' 203 הע' 7. מכפר: לכל הדעות - לקו"ש ח"ד ע' 1149, ח"ט ע' 211, ח"א ע' 4 הע' 36, הגש"פ ע' קלה.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

וּבָאוּ עָלָיו וְסוּרִין, אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר לוֹ כְּפָרָה גְמוּרָה עַד שְׁיָמוּת, אֲלֵא תְשׁוּבָה וְיוֹם הַכְּפוּרִים וְסוּרִין שֶׁלֹּשְׁתָּן תּוֹלִין, וּמִיתָה מִכְּפָרָת, שְׁנֵאמַר: "וְנִגְלָה בְּאֲזְנֵי ה' צְבָאוֹת, אִם יִכְפֹּר הָעוֹן הַזֶּה לָכֶם, עַד תִּמָּתוּן"¹⁰.

(ל) שהייסורים מכפרים על העבירות החמורות ביותר.
(לא) לא עבר את העבירה במזיד על מנת להכעיס את ה'.
(לב) של חילול השם.

פרק ב

עיקר התשובה, הזמן הראוי לעשיית תשובה, ההבדל בין עבירות שבין אדם לחברו לעבירות שבין אדם למקום ואופן בקשת המחילה מחברו.

א. אֵיזוֹ הִיא תְשׁוּבָה גְמוּרָה? זֶה שָׂבָא לִידוֹ דְּבָר שְׁעֵבֶר בּוֹ, וְאֶפְשָׁר בִּידוֹ לַעֲשׂוֹת, וּפְרַשׁ וְלֹא עָשָׂה [זאת] מִפְּנֵי הַתְשׁוּבָה, לֹא מִרְאָה¹ וְלֹא מִפְּשָׁלוֹן בֶּח [חולשת הגוף]. בִּיצֵד? הֲרֵי שָׂבָא עַל אִשָּׁה בַּעֲבָרָה, וְלֹאֲחֵר זֶמֶן נִתְיַחַד עִמָּה², וְהוּא עוֹמֵד בְּאַהֲבָתוֹ בֵּה וּבְכַח גּוֹפּוֹ, וּבְמִדִּינָה שְׁעֵבֶר בֵּה³, וּפְרַשׁ וְלֹא עָבֵר - זֶה הוּא בַּעַל תְּשׁוּבָה גְמוּרָה. הוּא שֶׁשְׁלָמָה אוֹמֵר: "וְזָכַר אֶת בּוֹרְאָיו בְּיָמֵי בְּחִירוֹתָיו"¹¹.

(א) מפני החלטתו לחזור בתשובה שלימה. (ב) בגלל שהוא מפחד ממישהו. (ג) שניהם נקלעו במקרה לאותו מקום.
(ד) הוא נמצא באותו המצב ובאותם התנאים שהיו בזמן שהוא עבר את העבירה.

וְאִם לֹא שָׁב [מהעבירה] אֲלֵא בְיָמֵי זְקֻנוֹתוֹ, וּבָעֵת שָׂאִי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת מֵה שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה - אָף עַל פִּי שְׁאִינָה תְשׁוּבָה מְעֻלָּה⁴, מוֹעֵלָת [מועילה] הִיא לוֹ, וּבַעַל תְּשׁוּבָה הוּא. אֶפְלוֹ עָבֵר כָּל יָמָיו, וְעָשָׂה תְשׁוּבָה בְּיוֹם מִיתָתוֹ וּמֵת בְּתְשׁוּבָתוֹ - כָּל עֲוֹנוֹתָיו נִמְחָלִין, שְׁנֵאמַר: "עַד אֲשֶׁר לֹא תִחַשֵּׁף הַשֶּׁמֶשׁ"¹², שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה - מִכָּלֵל, שְׁאִם זָכַר בּוֹרְאוֹ וְשָׁב קִדְּם שְׁיָמוּת, נִסְלַח לוֹ.

(ה) כי בכל אופן, מפאת מצבו הפיזי, הוא לא היה עובר את העבירה במצבו הנוכחי.

ב. וּמָה הִיא הַתְשׁוּבָה? הוּא שְׁיַעֲזֹב הַחוּטָא⁵ חֲטָאוֹ, וְיִסְרְנוֹ מִמִּחְשַׁבְתּוֹ, וְיִגְמֹר [יחליט] בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא

היכול לכפר על העבירה מלבד התשובה. (ט) כפי שמבואר בהלכה הבאה. (כ) לאנשים העושים תשובה, אך לא לאלו שאינם עושים תשובה.

ד. אָף עַל פִּי שֶׁהַתְשׁוּבָה מִכְּפָרָת עַל הַכֹּלָא, וְעֲצָמוֹ שֶׁל יוֹם הַכְּפוּרִים מִכְּפָר [על העבירות] - יֵשׁ עֲבֵרוֹת שֶׁהֵן מִתְכַּפְּרִין בְּשַׁעֲתָן [מיד], וְיֵשׁ עֲבֵרוֹת שֶׁאֵין מִתְכַּפְּרִין אֲלֵא לֵאחֵר זֶמֶן. בִּיצֵד? עָבֵר אָדָם עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁאֵין בֵּה פְרָת⁶, וְעָשָׂה תְשׁוּבָה - אֵינוֹ זֶה מִשֶּׁם עַד שֶׁמוֹחֲלִין לוֹ מִיָּד⁷, וּבָאֵלוֹ נֵאמַר: "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹכְבִים, אֲרָפָא מְשׁוֹבְתֵיכֶם"⁸.

(כא) כפרה שלימה שלא תלויה בגורמים נוספים. (כב) שלא מתחייבים על אי עשייתה עונש כרת, אף אם עוברים עליה במזיד. (כג) לא נצרכת פעולה נוספת, ומיד לאחר עשיית התשובה העבירה נמחלת לו. (כד) מיד כשתחזור בתשובה.

עָבֵר עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁאֵין בֵּה פְרָת וְלֹא מִיתָה בֵּית דִּין, וְעָשָׂה תְשׁוּבָה - תְשׁוּבָה תּוֹלָה⁹ וְיוֹם הַכְּפוּרִים מִכְּפָר¹⁰, וּבָאֵלוֹ נֵאמַר: "כִּי בְיוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם"⁸.

(כה) הכפרה שעל ידי התשובה היא חלקית ועדיין תלויה בספק. (כו) ביום הכיפורים העבירות הללו נמחלות באופן סופי, אך לא קודם לכן.

עָבֵר עַל פְּרָתוֹת [=עבירות שעונשן כרת] וּמִיתוֹת בֵּית דִּין, וְעָשָׂה תְשׁוּבָה - תְשׁוּבָה וְיוֹם הַכְּפוּרִים תּוֹלִין, וְסוּרִין הַבָּאִין עָלָיו גּוֹמְרִין לוֹ הַכְּפָרָה¹¹, וְלַעֲלוֹלָם אֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ כְּפָרָה גְמוּרָה¹², עַד שֶׁיִּבְאוּ עָלָיו יְסוּרִין; וּבָאֵלוֹ נֵאמַר: "וּפְקִדְתִּי בְשִׁבְטִי פִשְׁעֶם, וּבִנְגָעִים עֲוֹנָם"⁹.

(כז) הייסורים ממרקים את האדם מהעבירות לגמרי. (כח) אף אם יעברו מספר שנים, ובכל שנה חזר בתשובה ביום הכיפורים. (כט) מכיוון שיש פסוקים שונים העוסקים בכפרה על עבירות, מסתבר שכל פסוק עוסק בסוג אחר של עבירות וסוג הכפרה הוא בהתאם לחומרת העבירה, כפי שהתבאר בהלכה זו.

בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים¹³? בְּשִׁלָּא חֵלֵל אֶת הַשֵּׁם בַּעַת שְׁעֵבֶר¹⁴. אֲבָל הַמְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם - אָף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה תְשׁוּבָה וְהִגִּיעַ יוֹם הַכְּפוּרִים וְהוּא עוֹמֵד בְּתְשׁוּבָתוֹ

7. ירמיה, ג, כב. 8. ויקרא-אחרי, טז, ל. 9. תהלים, פט, לג. 10. ישעיה, כב, יד. 11. קהלת, יב, א. 12. שם, ב.

הפניות לשיחות קודש
מועלת היא לו: השיבה בימי הבחורות אינה חלק עיקרי במצות התשובה - לקוי"ש ח"ג ע' 185, חל"ט ע' 177. ומה היא התשובה: גדר ומהות התשובה - לקוי"ש ח"ט ע' 428, ח"י ע' 394, חכ"ג ע' 287, ח"ט ע' 5, חל"ט ע' 123, חידושים וביאורים בש"ס ס"ח.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

עצמו מאוד, כמבואר באריכות בהלכות דעות. (יב) לשם אחר.

ה. וְשָׁבַח גְּדוֹל לְשָׁב, שְׁתִּינְדָה בְּרָבִים וְיִוְדִיעַ פְּשָׁעֵיו לָהֶם, וּמַגְלָה עֲבֻרֹת שְׁפִינוּ וּבִין חֲבֵרוֹ לְאַחֲרֵים¹³, וְאֹמֵר לָהֶם: 'אֲמַנֵם חֲטָאֵי לְפָלוֹנִי וְעִשִּׂיתִי לוֹ כֶּף וְכָף, וְהִרִנִי הַיּוֹם שֶׁב וְנָחֵם' [מתחרט]. וְכָל הַמִּתְגַּאֵה וְאִינוּ מוֹדִיעַ, אֲלֵא מִכְסָה פְּשָׁעֵיו - אֵין תְּשׁוּבָתוֹ גְּמוּרָה, שְׁנֹאֲמַר: "מִכְסָה פְּשָׁעֵיו לֹא יִצְלִיחַ"¹⁸.

(יג) על מנת שיבקשו מחברו שיסלח לו.

במה • דברים אמורים י?

חשנת הראב"ד

במה . . לחבירו א"א וכן עבירות המפורסמות ומגולות אע"פ שאינן עם חבירו שכמו שנתפרסם החטא כך צריך לפרסם התשובה ויתבייש ברכים.

אִינוּ צָרִיךְ לְפָרְסֵם חֲטָאוֹ¹⁴, וְעֻזֹת פָּנִים הֵיא לֹא אִם גִּלְמֵם¹⁵; אֲלֵא שֶׁב לְפָנֵי הָאֵל בְּרוּךְ הוּא, וּפּוֹרֵט חֲטָאוֹ לְפָנָיו, וּמִתְוֹדָה עֲלֵיהֶן בְּפָנֵי רַבִּים סֵתֵם [ללא פירוט]. וְטוֹבָה הֵיא לֹא שְׁלֵא נִתְגַּלָּה עֲוֹנוֹ, שְׁנֹאֲמַר: "אֲשֶׁרִי נִשְׁוִי פֶשַׁע כְּסוֹי חֲטָאָה"¹⁹.

(יד) שהאדם צריך להתוודות ברכים ולפרסם את חטאיו. (טו) כדי לא להמעט ולבזות את כבוד ה'. ואף אם ישנם מספר אנשים שיוודעים במה הוא חטא, עלול הדבר להתפרסם גם לאנשים שלא ידעו על כך. (טז) כי כך האדם מראה שהוא לא מתבייש בחטאיו. אמנם, אם הוא מפרסם את חטאיו לצורך מסוים מותר לו לעשות זאת, כפי שיהודה הודה במעשה תמר על מנת שלא ישרפו אותה וקיבל על כך שכו.

ו. אף על פי ששהתשובה והצעקה יפה לעולם [תמיד], בַּעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים שְׁבִין רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכְּפוּרִים הֵיא יִפָּה בְּיוֹתֵר, וּמִיָּד הֵיא מִתְקַבֵּל²⁰,

וְעִשִּׂהוּ עוֹד, שְׁנֹאֲמַר: "יִצְוֶב רָשָׁע דִּרְפוֹ, וְאִישׁ אָוֶן מִחֲשָׁבוֹתָיו"¹³.

וְכֵן יִתְנַחֵם [יתחרט] עַל שֶׁעָבַר [את העבירה], שְׁנֹאֲמַר: "כִּי אַחֲרֵי שׁוֹבִי נִחַמְתִּי, וְאַחֲרֵי הוֹדַעִי סִפְקָתִי עַל יָרֵךְ¹⁴; וְיִעֲיִד עָלָיו יוֹדַע תַּעֲלוּמוֹת¹⁵ [=הקדוש ברוך הוא] שְׁלֵא יִשׁוּב לְזֶה הַחֲטָא לַעֲוֹלָם, שְׁנֹאֲמַר: "וְלֹא נֹאמַר עוֹד 'אֶלֶהֵינוּ' לַמַּעֲשֶׂה יִדְיֵנוּ, אֲשֶׁר בֶּךְ יִרְחֵם יָתוֹם"¹⁵. וְצָרִיךְ לְהִתְוֹדֹת בְּשִׁפְתָיו, וְלֹאמַר עֲנִינֹת [עניינים] אֵלוֹ שְׁגָמַר בְּלִבּוֹ.

(ו) ימנה את הקב"ה כעד על מעשיו וכוונותיו, ויחליט באופן נחרץ. (ז) הקב"ה, שיוודע גם את כל הדברים הנעלמים והנסתרים. (ח) לא נעבוד יותר עבודה זרה, אלא את ה' בלבד.

ג. כָּל הַמִּתְוֹדָה בְּדָבָרִים, וְלֹא גָמַר בְּלִבּוֹ לַעֲזוֹב [את החטא] - הָרִי זֶה דוֹמָה לְטוֹבָל [כדי להיטהר] וְשָׁרֵץ [מטמא] בִּידוֹ, שְׁאִין הַטְּבִילָה מוֹעֵלֶת עַד שִׁשְׁלִיף הַשָּׁרֵץ; וְכֵן הוּא אֹמֵר: "וּמִוֹדָה וְעוֹזֵב, יִרְחֵם"¹⁶. וְצָרִיךְ לְפָרֵט אֶת הַחֲטָא¹⁷, שְׁנֹאֲמַר: "אֲנֵא, חֲטָא הָעַם הַזֶּה חֲטָאָה גְּדוֹלָה, וְיַעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זֶהב"¹⁷.

(ט) לומר בפיו את החטא המסוים שהוא חטא בו.

ד. מִדְּרָכֵי הַתְּשׁוּבָה, לְהִיֹּת הַשָּׁב צוֹעֵק תָּמִיד לְפָנֵי ה', בְּכָכִי וּבִתְחַנוּנִים, וְעוֹשֶׂה צִדְקָה כְּפִי בָחוּ, וּמִתְרַחֵק הַרְבֵּה מִן הַדָּבָר שֶׁחֲטָא בּוֹ¹⁸, וּמִשְׁנֵה שְׁמוֹ¹⁹ - כְּלֹאֲמַר: "שְׁאֲנִי [אדם] אַחֵר, וְאִינוּ אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁעֲשֶׂה אוֹתָן הַמַּעֲשִׂים" - וּמִשְׁנֵה מַעֲשָׂיו כְּלָן לְטוֹבָה וּלְדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל, וְגוֹלָה מִמְקוֹמוֹ - שְׁגָלוֹת מִכְּפָרֶת עוֹן, מִפְּנֵי שְׁגוּרָמֶת לֹא לְהִכְנַע וְלִהְיוֹת עָנוּ וְשָׁפֵל רוּחַ.

(י) כפי יכולתו. (יא) למשל, אדם גאווה צריך להשפיל את

13. ישעיה, נה, ז. 14. ירמיה, לא, יח. 15. הושע, יד, ד. 16. משלי, כח, יג. 17. שמות-כי תשא, לב, לא. 18. משלי, כח, יג. 19. תהלים, לב, א.

הוא: דיוק הסדר - לקו"ש ח"ז ע' 41 הע' 50, ביאור הלשונות - אג"ק חכ"ו ע' קפא. שְׁנֹאֲמַר . . מחשבותיו: מדוע דווקא מפסוק זה? - לקו"ש חל"ט ע' 166. יִתְנַחֵם עַל שֶׁעָבַר: יש לקשר את התעוררות התשובה עם תיקון העבר והעתיד - סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 192. זֶה הַחֲטָא: דווקא לאותו חטא - סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 156. שְׁלֵא . . לעולם: זוהי שלמות התשובה - לקו"ש חכ"ט ע' 235, יין מלכות סט"ז. שנעשית מציאות חדשה - לקו"ש חל"ט ע' 6. ידיעה זו של יודע תעלומות לא שוללת מהאדם את בחירתו החופשית - ספה"ש תשנ"ח ע' 171. וְצָרִיךְ לְהִתְוֹדֹת בְּשִׁפְתָיו: כמה אופני יודי, גדרם ותועלתם - לקו"ש חכ"ז ע' 211. לְטוֹבָל וְשָׁרֵץ בִּידוֹ: ביאור המשל - חידושים וביאורים בש"ס סי"ח. דיוק הלשונות - לקו"ש ח"ז ע' 194 הע' 12, ע' 200 הע' 51, חכ"ז ע' 211 והע' 27, 36. וְצָרִיךְ . . הַחֲטָא: הטעם לפסיקה זו - לקו"ש חכ"ב ע' 242. הלכה ד: ביאור נרחב בזה - לקו"ש חל"ד ע' 62. כוֹלֵן: דיוק הלשון - לקו"ש ח"ט ע' 394. יִפָּה בְּיוֹתֵר: תשובה עילאה - לקו"ש חכ"ט ע' 301. המעלות בתשובה עש"ת - לקו"ש ח"ט ע' 211, חל"ד ע' 200.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

שנאמר: "דַּרְשׁוּ ה' בְּהַמָּצָאוֹ, קְרֹאוּהוּ בְּהִיּוּתוֹ קְרֹבִי"²⁰. בְּמָה דְּבָרִים אָמֹרִים? בְּיָחִיד; אֲבָל בְּצַבּוּר - כָּל זְמַן שֶׁעוֹשִׁין תְּשׁוּבָה יִצְוּעָקִין בְּלִב שְׁלֵם הֵן נַעֲנִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּה' אֱלֹהֵינוּ, כָּכָל קְרָאֵנוּ אֵלָיו"²¹.

(ז) שני טעמים בדבר: ימים אלו הם ימי רחמים ורצון, וימים אלו הם לפני יום הכיפורים שהוא יום חתימת הדין ולכן כל אחד יכול לבטל בהם את גזר דינו על ידי תשובה. (יח) מלשון הפסוק משמע שישנם זמנים מסוימים בהם הקב"ה מצוי וקרוב אלינו יותר מזמנים אחרים, וזמנים אלו הם עשרת ימי תשובה. (יט) אף בשאר ימות השנה.

ז. יום הכיפורים - הוא זמן תשובה לכל, ליחיד ולרבים, והוא קָץ [גמר ימי ה]מַחִילָה וּפְלִיחָה לְיִשְׂרָאֵל; לְפִיכָף, חֵיבִין הַכֹּל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וּלְהַתְּנוּת בְּיוֹם הַכִּיּוּרִים. וּמִצְוֹת וְדוּי יוֹם הַכִּיּוּרִים - שִׁיתַּחִיל מַעֲרַב הַיּוֹם קֹדֶם שְׂאֵכֶל, שְׁמָא יִחְגַּק בְּסַעֲדָה קֹדֶם שִׁיתַּחֲדָא. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַתְּנוּהָ קֹדֶם שְׂאֵכֶל, חֲזוֹר וּמִתְּנוּהָ בְּלִילֵי יוֹם הַכִּיּוּרִים עֲרֵבִית; וְחֲזוֹר וּמִתְּנוּהָ בְּשַׁחֲרִית, וּבְמוֹסָף, וּבְמִנְחָה, וּבְנֶעִילָה. וְהִיכֵן מִתְּנוּהָ? יָחִיד, אַחֵר תְּפַלְתּוּכֶם; וְשִׁלַּח צַבּוּר, בְּאֶמְצַע תְּפַלְתּוֹ בְּבִרְכָּה רְבִיעִית²².

(כ) סעודה מפסקת. (כא) ולא יוכל לקיים את מצוות הווידוי. (כב) לאחר ברכת 'שים שלום' בסיום תפילת עמידה. (כג) הברכה האמצעית בתפילת עמידה, שהיא הברכה בה מזכירים את יום הכיפורים.

ח. הודו שנהגו בו כל ישראל - אכל אֲנַחְנו חֲטָאֵנוּ... ; וְהוּא עֶקֶר הַיְּהוּדִי. עֲבֵרוֹת שֶׁהַתְּנוּהָ עָלֵיהֶן בְּיוֹם הַכִּיּוּרִים זֶה - חֲזוֹר וּמִתְּנוּהָ עָלֵיהֶן בְּיוֹם הַכִּיּוּרִים אַחֵר, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתִשְׁבּוּתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי פָשַׁעִי אָנִי אֲדַע, וְחֲטָאתִי נִגְדִי תִמְדֵּךְ"²³.

(כד) כוונת הרמב"ם כאן היא שאומרים גם "...עווינו, פשענו", כמבואר בתחילת הפרק הקודם. (כה) ויודע שלא עבר אף עבירה. (כו) אף לאחר יום הכיפורים, הנני חושב כי החטאים נשארו כפי שהם ללא כפרה.

ט. אִין הַתְּשׁוּבָה וְלֹא יוֹם הַכִּיּוּרִים מְכַפְּרִין, אֲלֹא עֲבֵרוֹת שֶׁבִין אָדָם לְמָקוֹם, כְּגוֹן מִי שֶׁאֲבָל דְּבָר אֲסוּר אוֹ בָּעַל בְּעִילָה אֲסוּרָה וְכִיּוּצָא בֵּהֶן. אֲבָל עֲבֵרוֹת שֶׁבִין אָדָם לְחֵבְרוֹ, כְּגוֹן חוֹבֵל בְּחֵבְרוֹ אוֹ הַמְקַלֵּל אֶת חֵבְרוֹ אוֹ גּוֹזֵלוֹ וְכִיּוּצָא בֵּהֶן - אֵינִי נִמְחָל לוֹ לְעוֹלָם, עַד שֶׁיִּתֵּן לְחֵבְרוֹ מָה שֶׁהוּא חֵיב לוֹ, וְיִרְצֶהוּ [=יפייס אותו].

אף על פי שֶׁהַחֲזוֹר לוֹ מִמּוֹן שֶׁהוּא חֵיב לוֹ, צָרִיךְ לְרַצּוֹתוֹ וְלִשְׁאַל [=לבקש] מִמֶּנּוּ שִׁימְחֵל לוֹ; וְאֶפְלוּ לֹא הִקְנִיט אֶת חֵבְרוֹ אֲלֹא בְּדָבָרִים, צָרִיךְ לְפִיטוֹ וְלִפְגַּע [להפציר] בוֹ עַד שִׁימְחֵל לוֹ.

לֹא רָצָה חֵבְרוֹ לְמַחֵל לוֹ - מְבִיא לוֹ שׁוּבָה שֶׁל שְׁלֵשָׁה בְּנֵי אָדָם מִרְעִיו [מחבריו], וּפּוֹגְעִין [ופוגשים] בוֹ וּמְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ [שימחל לוֹ]. לֹא נִתְּרָצָה לָהֶן, מְבִיא לוֹ [פעם] שְׁנֵיהֶם וְשְׁלִישִׁית. לֹא רָצָה²⁴, מְנִיחוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ; וְזֶה שֶׁלֹּא מְחַל, הוּא הַחוּטָא. וְאִם הָיָה רַבּוֹ - הוֹלֵךְ וּבֹא²⁵ אֶפְלוּ אֵלָף פְּעָמִים, עַד שִׁימְחֵל לוֹ.

(כז) למחול לו אף בפעם השלישית. (כח) לבקש מרבו מחילה.

י. לְפִי שֶׁאֲסוּר לְאָדָם לְהִיּוֹת אֲכֹזֵרִי וְלֹא יִתְפַּיֵּס, אֲלֹא יִהְיֶה נוֹחַ לְרַצּוֹת [מתרצה בקלות] וְקָשָׁה לְכַעַס [כועס בקושי], וּבִשְׁעָה שֶׁמְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ הַחוּטָא לְמַחֵל, מוֹחֵל בְּלִב שְׁלֵם וּבִנְפֶשׁ חֲפָצָה; וְאֶפְלוּ הָצַר לוֹ וְחֲטָא לוֹ הִרְבָּה, לֹא יָקָם [=ינקום] וְלֹא יִטֹּר [=ישמור טינה]. וְזֶה הוּא דִּרְכָּם שֶׁל זֵרַע יִשְׂרָאֵל, וְלִבָּם הִנְכוּן. אֲבָל הַגּוֹיִם עֲרָלִי [=אטומי] לֵב אֵינֶן בֵּן, אֲלֹא "וְעֵבְרָתוֹ" [כעס] שֶׁמֶרָה נָצַח²⁶; וְכֵן הוּא אוֹמֵר עַל הַגִּבּוֹעֹנִים, לְפִי שֶׁלֹּא מְחַלוּ וְלֹא נִתְפַּיֵּסוּ [לשאול המלך]: "וְהַגִּבּוֹעִים - לֹא מְבִי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה כֹּט"²⁷.

(כט) ואינם ראויים לבוא בקהל ה'.

יא. הַחוּטָא לְחֵבְרוֹ, וּמֵת חֵבְרוֹ קֹדֶם שִׁיבְקֵשׁ מִמֶּנּוּ מַחִילָה - מְבִיא עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם וּמַעֲמִידֵן עַל קִבְרוֹ, וְאוֹמֵר לְפָנֵיהֶם: 'חֲטָאתִי לָה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל

20. ישעיה, נה, ו. 21. דברים-ואתחנן, ד, ז. 22. תהלים, נא, ה. 23. עמוס, א, יא. 24. שמואל-ב, כא, ב.

ביחיד: ומובנת מעלת תפילת רבים באותו זמן - לקו"ש חל"ט ע' 381. הלכה זו מדוע נקבעה הלכה זו בהל' תשובה ולא בהל' יוהכ"פ? - לקו"ש ח"ד ע' 1153. גדר התשובה ביוהכ"פ ושי"ת שונה מהתשובה בכל ימות השנה - לקו"ש חכ"ט ע' 203, 313, חל"ט ע' 358, סה"ש תנש"א ח"א ע' 18, 45. החילוק בין ר"ה ליוהכ"פ - לקו"ש ח"ט ע' 303. עד . לו: אך ההשבה אינה חלק ממצות התשובה - לקו"ש ח"ג ע' 185. צריך לרצות: גדר אחר ממה שכ' בהל' חובל ומוזיק פ"ה ה"ט - לקו"ש חל"ב ע' 116.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ב) למעשה, רשעים רבים זוכים לאריכות ימים. הטעם לכך הוא משום שריבוי העבירות הוא לא רוב בכמות אלא רוב באיכות כמבואר בהלכה הבאה, ולכן, גם אדם שעבר עבירות רבות יכול לזכות לאריכות ימים אם הוא עשה מצוה אחת ששקולה יותר מכל העבירות. ויש מפרשים, שהמוות בהלכה זו הוא לא מיתה גשמית אלא הפסד חיי העולם הבא. ג) 'רבה' מלשון רוב. העבירות של תושבי סדום ועמורה היו מרובות על זכויותיהם.

וְשָׁקוּל זֶה אֵינוֹ לְפִי מִנְּנֵן הַזְּכִיּוֹת וְהָעוֹנוֹת, אֲלָא לְפִי גְדֻלָּתָן: יֵשׁ זְכוֹת שֶׁהֵיא פְּנִיגָה בְּמֶה עוֹנוֹת, שֶׁנֶּאֱמָר: "יַעַן נִמְצָא בּוֹ דָּכָר טוֹב"²⁸; וְיֵשׁ עוֹן שֶׁהוּא פְּנִיגָה בְּמֶה זְכִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְחֹטֵא [חטא] אֶחָד, יֵאָבֵד טוֹבָה הַרְבֵּה" [זכויות רבות]²⁹. וְאֵין שׁוֹקְלִין אֲלָא בְּדַעְתּוֹ שֶׁל אֵל יְדֹעַת, וְהוּא הַיּוֹדֵעַ הַיָּאֵף עוֹרְכִין [שוקלים] הַזְּכִיּוֹת פְּנִיגָה הָעוֹנוֹת.

ד) פסוק זה נאמר על אביה בנו של ירבעם בן נבט מלך ישראל, שקברו אותו בקבר ישראל על אף חטאיו הרבים, מכיוון שהייתה לו זכות אחת גדולה – שאביו ירבעם הציב משמרות שמנעו את עלייתם של ישראל לרגל לבית המקדש, ואביה ביטל את המשמרות הללו. מכאן אנו למדים, שלפעמים זכות אחת שקולה יותר מעוונות רבים.

ג. כָּל מִי שֶׁנֶּחֱמַם עַל הַמִּצְוֹת שֶׁעָשָׂה, וְתִהְיֶה [התחרט] עַל הַזְּכִיּוֹת, וְאָמַר בְּלִבּוֹ: 'וּמָה הוֹעֵלֵתִי בַּעֲשִׂיתִי? אִילִי [הלוואי] לֹא עָשִׂיתִי אוֹתָן! - הֲרִי זֶה אָבֵד אֶת פִּלְן, וְאֵין מְזַכְּרִין לוֹ שֵׁם זְכוֹת בַּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמָר: "צִדְקַת הַצְּדִיק לֹא תִצְלָלָנוּ בְּיוֹם רָשָׁע"³⁰; אֵין זֶה [אין הפסוק מדבר], אֲלָא בְּתוֹהָה עַל הָרָאוּשׁוֹת.

ה) ברור שהסיבה לכך היא שמדובר באדם שהתחרט על זכויותיו, אחרת מהו ההסבר שהן לא מגינות עליו.

כָּשֶׁם שֶׁשׁוֹקְלִין עוֹנוֹת אָדָם וְזְכִיּוֹתָיו בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ - כֵּן בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, שׁוֹקְלִין עוֹנוֹת פֶּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּאֵי הָעוֹלָם עִם זְכִיּוֹתָיו בְּיוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ [השנה] מִי שֶׁנֶּמְצָא צָדִיק, נֶחֱמַם לְחַיִּים; וּמִי שֶׁנֶּמְצָא רָשָׁע, נֶחֱמַם לְמִיתָה. וְהַבִּינוּנִי, תוֹלִין לוֹ עַד יוֹם הַכְּפוּרִים: אִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה, נֶחֱמַם לְחַיִּים; וְאִם לֹא, נֶחֱמַם לְמִיתָה.

וְלִפְלוּנִי זֶה לִשְׁעִשְׂתִּי לוֹ כֵּן וְכָךְ. וְאִם הִיָּה חֵיב לוֹ מָמוֹן, יִחְזְרוּ לְיִרְשָׁיו; לֹא הִיָּה יוֹדֵעַ לוֹ יִרְשָׁא - וְנִיחָנָה בְּבֵית דִּין³¹, וְיִתְּנָהּ.

ל) אדם המבקש מחילה מחברו בחייו, מבקש מחילה מחברו ולאחר מכן מתוודה לפני ה' על החטא, כי ה' לא יסלח לו על החטא לפני שהוא יפייס את חברו. אך אדם המבקש מחילה מחברו לאחר מותו ואין ביכולתו לפייס את חברו, מתוודה לפני ה' ולאחר מכן מבקש מחילה מחברו, משום שעליו להקדים את כבוד ה' לכבוד חברו. לא) לא ידע האם יש לו יורשים. לב) והדיינים ישמרו את הממון עד שיבואו היוורשים לקחת אותו, או שהדיינים יעשו בממון כרצונם.

פֶּרֶק ג

אופן חישוב המצוות והעבירות; אלו שאין להם חלק לעולם הבא.

א. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי הָאָדָם, יֵשׁ לוֹ זְכִיּוֹת וְעוֹנוֹת: מִי שֶׁזְּכִיּוֹתָיו יִתְרוֹת עַל עוֹנוֹתָיו, צָדִיק; וּמִי שֶׁעוֹנוֹתָיו יִתְרוֹת עַל זְכִיּוֹתָיו, רָשָׁע; מִחֲצָה לְמִחֲצָה, בִּינוּנִי.

וְכֵן הַמְּדִינָה³² - אִם הִיָּה זְכִיּוֹת פֶּל יוֹשְׁבֶיהָ מְרֻבּוֹת עַל עוֹנוֹתֶיהֶם, הֲרִי זֶה צְדִיקָה; וְאִם הִיָּה עוֹנוֹתֶיהֶם מְרֻבִּין, הֲרִי זֶה רָשָׁע. וְכֵן כָּל הָעוֹלָם כָּלּוֹ.

א) בדרך כלל לא כל מדינה נידונה בנפרד אלא את כל העולם יחד, אך כאשר הזכויות והעבירות של העולם כולו שווים, כל מדינה נידונה בנפרד בהתאם לזכויות ולעבירות של תושביה.

ב. אָדָם • שֶׁעוֹנוֹתָיו מְרֻבִּין עַל זְכִיּוֹתָיו - מִיד הוּא מֵת בְּרָשָׁעוֹ³³, שֶׁנֶּאֱמָר: "עַל רֹב עוֹנָה"²⁵. וְכֵן מְדִינָה שֶׁעוֹנוֹתֶיהָ מְרֻבִּין - מִיד

הִיא אוֹבֶדֶת [נחרבת], שֶׁנֶּאֱמָר: "זַעֲקַת סֹדֶם וְעַמֶּרְהָ פִי רָבָה"²⁶. וְכֵן כָּל הָעוֹלָם כָּלּוֹ, אִם הִיָּה עוֹנוֹתֶיהֶם מְרֻבִּין - מִיד הֵן נִשְׁחָתִין, שֶׁנֶּאֱמָר: "וַיִּרָא ה' פִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם"²⁷.

25. ירמיה, ל, יד. 26. בראשית-וירא, יח, כ. 27. בראשית, ו, ה. 28. מלכים-א יד, יג. 29. קהלת, ט, יח. 30. יחזקאל, לג, יב.

וכן... כולל: השיטות בזה – לקו"ש חל"ה ע' 36. כל מי: אם כולל את אומות העולם – לקו"ש ח"ג ע' 230 ה' ד"ה מכל. העולם: דיוק הלשון "העולם" – לקו"ש ח"כ ע' 104.

ד. אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה [היא] גזרת הכתובי - רמז יש בו, פלימר: עורו עורו ישנים משנתכם, והקיצו נרדמים מתרדמתכם; וחפשו במעשיכם וחרזו בתשובה, וזכרו בראשכם. אלוהי השוכחים את האמת בהבלי הזמן, ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל - הפיטו לנפשותיהם, והיטיבו דרכיהם ומעלליהם [מעשים הרעים]; ויעזב כל אחד מקם דרכו הרעה, ומחשבתו אשר לא טובה.

(ו) מצווה ללא סיבה. (ז) ניתן לבאר טעם למצווה זו על פי דברי חז"ל. (ח) הישנים והנרדמים. (ט) עוסקים בהתמסרות. ויש מפרשים, מלשון משגה - אנשים הטועים במעשיהם.

לפיכך, צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כלה, כאלו חציו זכאי וחציו חיב, וכן כל העולם (כלו), חציו זכאי וחציו חיב; חטא חטא אחד - הרי הכריע עצמו והכריע את כל העולם פלו לכה חובה, וגרם להן השחתה; עשה מצוה אחת - הרי הכריע את עצמו והכריע את כל העולם פלו לכה זכות, וגרם להן תשועה והצלה. זה הוא שנאמר: "יצדיק, יסוד עולם" ³¹ - זה שצדק עצמו, הכריע את כל העולם פלו והצילו.

(י) מכיוון שהדין נקבע בהתאם לרוב המעשים, כמבואר בהלכות הקודמות. (יא) ועשה מצווה אחת. (יב) ולכן הוא נקרא היסוד של העולם.

ומפני ענין זה, נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצוות מראש השנה ועד יום הכפורים, יתר מכל ימות השנה. ונהגו כלם לקום בלילה בעשרת ימים אלו, ולהתפלל בכתבי גנסיות בדברי תחנונים ודברי כבושין עד שיאזר היום.

(ג) שהם ימי הדין, כמבואר בהלכה הקודמת. (יד) דברי תוכחה ומוסר המעוררים את רחמי ה' וכובשים את כעסו.

השנת הראב"ד

בשעה . . שחטא א"א זה מן הערוב שמערבב הדברים זה בזה ומדמה בדעתו שהן אחדים והם זרים ונפרדים מאד, לפי שראה בראש השנה ורב חסד מטה כלפי חסד ותנא דבי ר"י מעביר ראשון ראשון וכן היא המדה, וראה ביומא רבי יוסי ברבי יהודה אומר אדם חוטא פעם ראשונה ושנייה ושלישית מוחל לו רביעית אין מוחל לו סבר בדעתו שהן ענין אחד והן רחוקים מאד דההיא דרבי ישמעאל היא ליום הדין הגדול ולהציל הבינונים מגיהנם כדברי בית הלל ואין שם זכר למחילת עון אבל הא דרבי יוסי ברבי יהודה בעולם הזה ובתחלת מעשיו של אדם מימי עונשו ואילך שחטא הראשון והשני והשלישי שזימנו לידו אם עשה מהם תשובה אע"פ שהם מן החמורים שצריכין יסורין ויהי"כ למדק אלו הראשונים אינן צריכין שהם מחולקין לגמרי, זו היא הצעת הדברים ועיקרן ואין הפרש בגמרא בין יחיד לצבור ולא ידעתי מאין מצאו.

ה. בשעה • ששוקלין עונות אדם עם זכיותיו, אין מחשבין עליו תחלת עון שחטא בו ולא שני, אלא משלישי ואילף. אם נמצאו עונותיו משלישי ואילף מרבין על זכיותיו - אותן שני העונות מצטרפין, ודינין אותו על הכל.

ואם נמצאו זכיותיו [שקולות] כנגד עונותיו אשר מעון שלישי ואילף - מעבירים כל עונותיו ראשון ראשון ^ט; לפי

שהשלישי נחשב ראשון, שפכר נמחלו השנים; וכן הרביעי הרי הוא ראשון, שפכר נמחל השלישי; וכן עד סופן.

(ט) כשם שמחלו לו על שני העונות הראשונים, כך מציבים את כל עונותיו הבאים כנגד זכיותיו ומוחלים לו עליהם.

במה דברים אמורים? ביהיד, שנאמר: "הן כל אלה יפעל אל פעמים שלוש עם גבר" ³². אבל הצבור - תולין להן עון ראשון ושני ושלישי, שנאמר: "על שלשה פשעי ישראל, ועל ארבעה לא אשיבנו" ³³. וכשמחשבין להם על דרך זו, מחשבין להן מרביעי ואילף."

(טז) שמתחילים לחשב את העבירות מהעבירה השלישית ואילך. (יז) ה' מחשב את חטאיו של האדם מהפעם השלישית. (יח) כששוקלים את העבירות של הצבור כנגד זכויותיהם, מוחלים להם על שלושת העבירות האשונות ומחשבים בדין רק מהחטא הרביעי, ואם סך הזכויות שווה לסך העבירות מהעבירה הרביעית ואילך, אזי כשם שמחלו

31. משלי, י, כה. 32. איוב, לג, כט. 33. עמוס, ב, ו.

הלכה ד: ביאור במצות שופר ומדוע נקבעה הלכה זו בהל' תשובה - לקו"ש ח"ד ע' 1146, חל"ט ע' 46, בלשון רבינו שני פרטים: א. גזירת הכתוב ב. רמז יש בו - לקו"ש ח"כ ע' 256, חכ"ט ע' 177. 48. ביאור הדברים על פי פנימיות - לקו"ש ח"ט ע' 130, 315. שתקיעת . . השנה: השוואה בין תקיעת שופר בחודש אלול לתקיעת שופר ברה" - לקו"ש ח"ט ע' 300. רמז: דיוק הלשון - לקו"ש ח"ט ע' 457. כלומר: ביאור לשונות רבינו ע"פ פנימיות הענינים - לקו"ש ח"ד ע' 124. משנתכם: גירסאות בהן מופיע "משנתכם" (ללא יו"ד) - לקו"ש חכ"ט ע' 273. כל אדם: אפילו ילד - לקו"ש חכ"ט ע' 536. (כולו): הגירסא המדויקת: כולו - לקו"ש ח"ג ע' 213, 288, חכ"ט ע' 363. כולו: השוואה לפסוק ולשון חז"ל - לקו"ש ח"י ע' 213 הע' 58.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

להם על שלושת העונות הראשונים, כך מציבים את כל עבירותיהם הבאות כנגד זכויותיהם ומחלים להם עליהן. אולם, במידה וסך העבירות מרובה על הזכויות יותר משלושה, הציבור נענש גם על שלושת העבירות הראשונות.

הַבִּינוּנִים - אִם הָיָה בְּכָלֹל מִחֻצָּה עֲוֹנוֹת שֶׁלֹּהֶן שְׁלֹא הִנִּיחַ תַּפְלִין מְעוֹלָם - דָּנִין אוֹתוֹ כְּפִי חֻטְאֵיוֹ, וַיֵּשׁ לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא; וְכֵן כָּל הַרְשָׁעִים שֶׁעֲוֹנוֹתֶיהֶן מְרַבִּין - דָּנִין אוֹתָן כְּפִי חֻטְאֵתֶיהֶן, וַיֵּשׁ לָהֶן חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא; שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶן חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, אֲף עַל פִּי שֶׁחֻטְאוֹ - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַמֶּךָ כָּלֵם צְדִיקִים, לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ" ³⁴; אֶרֶץ זוֹ - מְשָׁל, כְּלוּמָר: אֶרֶץ הַחַיִּים; וְהוּא הָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן חֲסִידֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם ^[גוֹיִים הַמְקִימִים אֶת שֶׁבַע מִצְוֹת בְּנֵי נֹחַ], יֵשׁ לָהֶן חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.

(ט) ולא מוחלים לו על העבירות למרות שהזכויות שלו מרובות מהעבירות. (כ) לאחר שיקבל את עונשו בגיהנום.

ו. וְאֵלּוּ שְׁאִין לָהֶן חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, אֲלֹא נִכְרְתִין וְאוֹבְדִין, וְנִדְוָנִין ^[בגיהנום] עַל גְּדֹל רִשְׁעָם וְחֻטְאָתָם לְעוֹלָם וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים: הַמֵּינִים כֵּא, וְהָאֶפִיקוֹרוֹסִים, וְהַכּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה, וְהַכּוֹפְרִים בַּתְּחִיַּת הַמֵּתִים, וְהַכּוֹפְרִים בְּבִיאַת הַגּוֹאֵל, וְהַמְשַׁמְדִּים ^[=מומרים], וּמַחְטִיאֵי הָרַבִּים, וְהַפּוֹרְשִׁים מִדְּרָכֵי צִבּוּר, וְהָעוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת בֵּינָה בְּפִרְהֶסְיָא ^[=בציבור] כִּיהוֹנִיקָם ^[פלך יהודה], וְהַמּוֹסְרִין, וּמַטִּילֵי אֵיקָה עַל הַצִּבּוּר שְׁלֹא לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְשׁוֹפְכֵי דָמִים, וּבֹעֲלֵי לְשׁוֹן הָרַע, וְהַמּוֹשֵׁף עֲרֻלָּתוֹ ^[ומסתיר את מלתו].

(כא) בהלכות הבאות, מבואר מיהם האנשים המוגדרים בכל ההגדרות הבאות.

ז. חֻמְשָׁה הֵן הַנִּקְרָאִים 'מֵינִים': הָאוֹמֵר שְׁאִין שֵׁם ^[=בנמצא] אֱלֹהִים, וְאִין לְעוֹלָם מְנַהִיג; וְהָאוֹמֵר • שְׁיֵשׁ שֵׁם מְנַהִיג, אֲכָל הֵם שְׁנֵים

השגת הראב"ד והאומר... תמונה א"א ולמה קרא לזה מין וכמה גדולים וטובים ממנו הלכו בזה המחשבה לפי מה שראוי במקראות ויותר ממה שראוי בדברי האגדות המשבשות את הדעות.

או יתר; וְהָאוֹמֵר שְׁיֵשׁ שֵׁם רַבּוֹן ^[=מנהיג] אֶחָד, אֲלֹא שְׁהוּא גּוֹף וּבִעַל תְּמוּנָה ^{כב}; וְכֵן • הָאוֹמֵר שְׁאִינוֹ לְבָדוֹ רֹאשׁוֹן וְצוּר לְכָל ^{כג}; וְכֵן הָעוֹבֵד אֱלֹהִים זֻלָּתוֹ, כְּדִי לְהֵיוֹת מַלְיָן ^[=מתווך] בֵּינוֹ וּבֵין רַבּוֹן הָעוֹלָמִים ^{כד}. כָּל אֶחָד מִחֻמְשָׁה אֵלּוּ, הוּא מִין.

(כב) בעל צורה ממשית ומוגדרת. בתורה ישנם תיאורים רבים המתארים את ה' בתיאורים הדומים לגוף גשמי, אך תיאורים אלו הם משל בלבד על מנת לקרב את הדברים לשכלנו, כמבואר בהלכות יסודי התורה. (כג) יוצר הכל, אלא ה' ברא את העולם מחומר שלא נברא על ידו, וחומר זה היה קיים לפני בריאת העולם. (כד) כמו שחשבו אנוש ובני דורו, כמבואר בתחילת הלכות עבודה זרה וחוקות הגוים.

ח. שְׁלֹשָׁה הֵן הַנִּקְרָאִין 'אֶפִיקוֹרוֹסִים': הָאוֹמֵר שְׁאִין שֵׁם נְבוֹאָה כָּלֹל, וְאִין שֵׁם מַדְע ^[=חכמה] שֶׁמַּגִּיעַ מִהַבּוֹרָא לְלֵב בְּנֵי הָאָדָם; וְהַמְכַחֵשׁ נְבוֹאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוֹ ^{כז}; וְהָאוֹמֵר שְׁאִין הַבּוֹרָא יוֹדֵעַ מַעֲשֵׂה בְּנֵי אָדָם. כָּל אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה אֵלּוּ - הֵן אֶפִיקוֹרוֹס, כה) שהיה ראש לכל הנביאים והגיע עד למדרגת המלאכים, כמבואר לעיל בהלכות יסודי התורה פרק ז.

שְׁלֹשָׁה הֵן הַכּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה: הָאוֹמֵר שְׁאִין הַתּוֹרָה מֵעַם ה' - אֲפִלּוּ פְסוּק אֶחָד, אֲפִלּוּ תִבָּה ^[=מילה] אַחַת, אִם אָמַר: 'מֹשֶׁה אָמַר מִפִּי עֲצָמוֹ', ^{כח} הָרִי זֶה כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה ^{כט}; וְכֵן הַכּוֹפֵר בַּפְּרוּשָׁה ^[של] הַתּוֹרָה, וְהִיא תּוֹרָה שֶׁפָּעַל פֶּה, וְהַמְכַחֵשׁ מַגִּידֶיהָ ^ל, כְּגוֹן צְדוּק וּבִיתוֹס ^ל; וְהָאוֹמֵר שֶׁהַבּוֹרָא הִחְלִיף מִצְוָה זֹאת בְּמִצְוָה אַחֶרֶת, וְכֵן בְּטֹלָה תּוֹרָה זֹאת אֲף עַל פִּי שֶׁהִיא הִתְּהָ מֵעַם ה', כְּגוֹן הַנוֹצְרִים וְהַהֲגָרִים ^[=מוסלמים]. כָּל אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה אֵלּוּ - כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה.

(כו) בפירושו על המשנה במסכת סנהדרין מאריך הרמב"ם, שמושה רבינו כתב את התורה מפי ה' כסופר שמקריאים לו מילה והוא כותב, וקדושתם של הפסוקים "ובני חם מצרים" "ותמנע היתה פילגש", שווה לקדושת הפסוק "אנכי ה'

יש... הבא: אך לא כחלקו של יהודי בעוה"ב - לקו"ש ח"ג ע' 230. אלא שהוא גוף: כיצד, אם כן, לומדים עם ילדים פסוקים העלולים להתפרש בצורה כזו כפשוטם? - לקו"ש חט"ו ע' 79, חכ"ג ע' 34, *29. יישוב השגת הראב"ד - לקו"ש חל"ה ע' 29. הלכה ח: ביאור ההלכה וההוספה על הל' יסוה"ת פ"ח ח"ג - לקו"ש ח"ט ע' 178 הע' 16.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(לד) שייסדו את כת הצדוקים, כמבואר בהלכה ח. (לה) מדרך התורה והמצוות בדברי מרמה.

יא. הפורש מדרכי צבור - אף על פי שלא עבר עברות, אלא נבדל מעדת ישראל ואינו עושה מצוות בכלל, ולא נכנס [משתתף] בצרתן ולא מתענה בתעניתן, אלא הולך בדרך פאחד מגויי הארץ, וכאלו אינו מהן - אין לו חלק לעולם הבא.

העושה עברות ביד רמה ביהויקים [מלך יהודה] - בין שעשה קלות^ל, בין שעשה חמורות^ל - אין לו חלק לעולם הבא; וזה הוא הנקרא 'מגלה פנים בתורה',^ט מפני שהעז מצחו [התחצף] וגלה פניו ולא בש' [התבייש] מדברי תורה.

(לו) עבירות שאין בהן עונש כרת או מיתה. (ליז) עבירות שיש בהן עונש כרת או מיתה.

יב. שנים הם המוסרין: המוסר חברו ביד גוים להרגו או להכותו, והמוסר ממון חברו ביד גוים או ביד אנס [=אלים] שהוא כגוי - שניהן, אין להן חלק לעולם הבא.

יג. מטילי אימה על הצבור שלא לשם שמים - זה הרודה צבור בתזקה וזה [הציבור] יראין ופוחדין ממנו הרבה, וכוונתו לכבוד עצמו וכל חפציו [=רצונותיו], לא לכבוד שמים, כגון מלכי הגוים.

יד. כל אחד ואחד מארבעה ועשרים אנשים אלו שמנינו^ל - אף על פי שהן ישראל, אין להן חלק לעולם הבא. ויש עברות קלות מאלו, ואף על פי כן אמרו חכמים שהרגיל בהן אין לו חלק לעולם הבא, כדי להתרחק מהן ולהזהר מהן.

(לח) בהלכות הקודמות: חמישה מינים, שלושה אפיקורסים, שלושה כופרים, שני מומרים, שני מוסרים, כופר בתחיית המתים, כופר בביאת הגואל, מחטיא את הרבים, פורש מדרכי ציבור, עושה עבירות ביד רמה, מטיל אימה על הצבור, שופך דמים, לשון הרע, מושך בערלתו - סך כל אלה יחד עשרים וארבעה.

ואלו הן: המכנה [מדבק כינוי גנאי] את חברו, והקורא לחברו בכינוי^ל, והמליץ פגי [מבייש] חברו ברבים, והמתכבד בקלון [מבייז] חברו, והמבזה תלמידו

אלקיך". ובכל הפסוקים, ישנם סודות התורה הנעלים מהבנתנו. (כז) חכמי התורה ומפרשיה, והם מכונים 'מגידים' מפני שכאשר הם היו מצטטים פסוק מהתורה היו אומרים: "מגיד הכתוב". (כח) שכפרו בפירוש התורה המקובל במסורת, וייסדו את כת הצדוקים המכחישה את אמיתות התורה שבעל פה.

ט. שנים הם המשמדים: המשמד לעברה אחת, והמשמד לכל התורה כלה. המשמד לעברה אחת - זה שהחזיק [הרגיל את] עצמו לעשות אותה עברה בזדון, ונתפרסם בה והרגל [בה], אפלו היתה מן הקלות^ט, כגון שהחזק תמיד ללבש שעטני [=בגד מעורב מצמר ופשתים] או להקיף פאה [=לגלח את פאות הראש], ונמצא כאלו בטלה מצוה זו מן העולם אצלו - הרי זה משמד לאותו דבר; והוא, שיעשה [אותה במטרה] להכעיס^ל. והמשמד *

לכל התורה, כגון החזר לדתי הגוים בשעה שגזרין שמד לא ינדבק בהן, ויאמר: 'מה בצע [=איזה רווח] לו להדבק בישראל שהן שפלים ונרדפים, טוב לו שידבק באלו שיידן תקיפה'^ל - הרי זה משמד לכל התורה כלה^ל.

(כט) מהעבירות הקלות שאין בהן עונש כרת. (ל) את ה' אך אם עושה את העבירה להנאתו, אינו נקרא משומד ויש לו חלק לעולם הבא. (לא) גזירות נגד הדת, ויש לו אפשרות לברוח ולהינצל מהגזירות אך הוא אינו עושה זאת. (לב) וכל שכן אדם הממיר את דתו בזמן שאין גזירות על היהודים. (לג) אולם אינו נחשב 'מין' המבואר בהלכה ז, מפני שהמינים מאמינים במציאות אחרת מלבד מציאות ה', אך המשומד אינו מאמין בדת הגויים אלא עושה כמעשיהם משום שהוא מפחד מהגזירות.

ל. מחטיאי הרבים כיצד? אחד [בין] שהחטיא בדבר גדול, כירבעם [מלך ישראל שהחטיא את העם בעבודה זרה] וצדוק וביתוס^ל; ואחד שהחטיא בדבר קל, אפלו לבטל מצות עשה; ואחד האונס אחרים עד שיחטאו - כמנשה [מלך יהודה], שהיה הורג ישראל עד שיעבדו עבודה זרה; או שהטעה אחרים והדיחם לה - כישוע [מיסד הנצרות].

☞ הפניות לשיחות קודש ☞

משה . . עצמו: כולל ספר דברים - לקו"ש ח"ה ע' 332. וכל חלקי התורה - לקו"ש חט"ו ע' 286. כופר בתורה: דיון אם כפירה בתורת משה היא גם כפירה בנבואתו - לקו"ש ח"ח ע' 274. המשומדים: מיהו משומד - לקו"ש חכ"ז ע' 368. מגלה פנים בתורה: ביאור בענין - לקו"ש חל"ח ע' 54.

הַנֶּחֱמָהּ, וְהַמִּבְזָה רַבּוּתוֹ, וְהַמִּבְזָה אֶת הַמּוֹעֲדוֹת³⁵, וְהַמְחַלֵּל אֶת הַקְּדוּשִׁים³⁶.

הֵן: (א) הַמְחַטֵּא אֶת הָרַבִּים; וּבְכָלֵל עֹון זֶה, הַמַּעֲכָב [הַמּוֹנֵעַ] אֶת הָרַבִּים מִלַּעֲשׂוֹת מִצְוָה. (ב) וְהַמְטִיחַ חֲבֵרוֹ מִדֶּרֶךְ טוֹבָה לְדֶרֶךְ רָעָה, כְּגוֹן מַסִּית וּמְדִיחִי. (ג) הַרוֹאֶה בְּנוֹ בְּתַרְבוּת רָעָה, וְאֵינוֹ מִמְחָה בִּידּוֹ - הוֹאִיל וּבְנוֹ בְּרִשּׁוֹתוֹ, אֵלּוּ מִחָה בּוֹ הָיָה פּוֹרֵשׁ, וְנִמְצָא כְּמַחְטֵא אוֹתוֹ; וּבְכָלֵל עֹון זֶה - כָּל שֹׁאֲפֵשֶׁר בִּידּוֹ [יֵשׁ לוֹ אִפְשָׁרוּת] לְמַחֹת בְּאַחֲרִים בֵּין רַבִּים בֵּין יְחִידִים וְלֹא מִחָה בָּהֶן, אֲלֵא נִיחַ אוֹתָן בְּכִשְׁלוֹנָן. (ד) וְהַאֲמִיר: 'אַחֲטָא וְאֶשׁוּב'; וּבְכָלֵל זֶה, הָאֲמִיר: 'אַחֲטָא, וְיּוֹם הַכַּפּוּרִים מְכַפֵּר'³⁷.

(א) מפריעים לאדם להתעורר בתשובה. עשרים וארבעת הדברים מחולקים לחמישה סוגים, כפי שמבואר בהלכות הבאות. (ב) אך אם עשה תשובה מעצמו, תשובתו מתקבלת. (ג) מכיוון שהאנשים שהוא החטיא אותם נענשים על מעשיהם, הוא נענש יחד איתם. (ד) לעבודה זרה, שהתבארו דיניהם באריכות בהלכות עבודה זרה וחוקות הגויים. (ה) כי אדם שחושב כך לא ימנע מעשיית עבירות לעולם.

ב. ומהן חמשה דברים הנוצלים דרכי [אפשרויות] התשובה בפני עושיהן; ואלו הן: (א) הפורש מן הצבורי - לפי [מכיוון] שבזמן שיעשו [העבור] תשובה לא יהיה עמהן, ואינו זוכה עמהן בזכויות שעושין. (ב) והחולק על דברי חכמים - לפי שמחלקתו גורמת לו לפרש מהן, ואינו יודע דרכי התשובה. (ג) והמלעיג על המצוות - שפיון שנתבזו בעיניו, אינו רודף אחריהן ולא עושן; ואם לא יעשה [מצוות], במה יזכה? (ד) והמבזה רבותיו - [משום]

שדבר זה גורם להן לדחפו ולטרונו [לדחות אותו] פשוט וכגחזי [שרבותיהם סילקו אותם], ובזמן שנטרד לא ימצא מלמד ומורה לו דרך האמת. (ה) והשונא את התוכחות - שהרי לא הניח לו דרך התשובה, שהתוכחה גורמת לתשובה, שבזמן שמודיעין לו לאדם חטאיו ומכלימין [מביישים] אותו, חוזר בתשובה, כמו שפתיב בתורה: "זכר, אל תשכח, ממרים היותם"³⁷, "ולא נתן ה' לכם לב"³⁸, "עם נבל, ולא חכם"³⁹. וכן ישעיהו הוכיח את ישוראל

הַנֶּחֱמָהּ, וְהַמִּבְזָה רַבּוּתוֹ, וְהַמִּבְזָה אֶת הַמּוֹעֲדוֹת³⁵, וְהַמְחַלֵּל אֶת הַקְּדוּשִׁים³⁶.

(לט) שכינו אותו אחרים. (מ) עושה מלאכה בחול המועד כמו יום רגיל. (מא) גרם פסול לבהמות וחפצים שהקדישו אותם, או שמעל ונהנה מהם באיסור.

במה דברים אמורים, שכל אחד מאלו אין לו חלק לעולם הבא? בשמט בלא תשובה. אבל אם שב מרשעו, ומת והוא בעל תשובה - הרי זה מבני העולם הבא; שאין לה דבר שעומד בפני התשובה. אפילו פפר בעקר [יסוד האמונה] כל ימיו, ובאחרונה [בסוף ימיו] שב - יש לו חלק לעולם הבא, שנאמר: "שלום שלום לרחוק ולקרוב³⁵, אמר ה' - ורפאתיו"³⁵.

(מב) אדם שהיה רחוק מה' והתקרב על ידי התשובה.

כל הרשעים והפושעים והמשמידים וכיוצא בהן שחזרו בתשובה, בין בגלוי בין שחזרו במטמוניות [בסתור] - מקבלין אותן, שנאמר: "שובו בנים שובבים"³⁶; אף על פי שעדין שובב הוא, שהרי בסתר בלבד חזר ולא בגלוי - מקבלין אותו בתשובה³⁶.

(מג) אך הוא לא מוחזק כאדם צדיק כי ייתכן שהוא ישוב לכפור בה', כמבואר בהלכות עבודה זרה פרק ב הלכה ה'.

~ יום שישי ג' אדר ~

פרק ד

עשרים וארבעה דברים המפריעים לעשיית תשובה; ניתן לעשות תשובה בכל מצב.

א. עשרים וארבעה דברים מעכבין את התשובה. ארבעה מהן - עון גדול, והעושה אחד מארבעתן, אין הקדוש ברוך הוא מספיק [מסייע] בידו לעשות תשובה, לפי [בגלל] גדל חטאו. ואלו

35. ישעיה, נז, יט. 36. ירמיה, ג, כב. 37. דברים-עקב, ט, ז. 38. דברים-כי, תבוא כט, ג. 39. דברים-האזינו, לב, ו.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

חלק מהגניבות לעצמו. (יא) גורם להם למכור לו את נכסיהם במחירי הפסד. (יב) השוחד מעורר את עיניו, ולכן הוא לא מרגיש כלל שהוא הטה את הדין לטובת האדם שנתן לו את השוחד. (יג) מהי מידת הנזק שנגרמה כתוצאה מהטיית הדין. (יד) את הנזק לאנשים שניזוקו מכך. (טו) ישנה סבירות גבוהה שהשוחד גרם להטיית הדין. (טז) מעורר את האדם שנתן את השוחד להמשיך במעשיו.

ד. ומהם חמשה דברים, העושה אותן אין חזקתו לשוב מהן, לפי שהן דברים קלים בעיני רב האדם, ונמצא חוטא והוא ידמה [יחשוב] שאין זה חטא; ואילו הן: (א) האוכל מסעודה שאינה מספקת לבעליה^י - שזה אבק [מעין] גזל, והוא מדרמה שלא חטא, ויאמר: 'כלום אכלתי אלא ברשותי'^ט. (ב) והמשתמש בעבוטו [משכונן] של עניי - שהעבוט של עני אינו אלא כגון קרדם ומחרשה^{כא}, ויאמר בלבו: 'אינן חסרים, והרי לא גזלתי אותו'^{כב}. (ג) והמסתפל בעריות - מעלה על דעתו שאין בכך כלום, שהוא אומר: 'וכי בעלתי? או קרבותי? !' והוא אינו יודע, שראית העינים עון גדול, שהיא גורמת לגופו [להכשל באיסור] של עריות, שנאמר: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם"⁴⁴. (ד) והמתכבד בקלון חברו - אומר בלבו שאינו חוטא, לפי שאין חברו עומד [לפניו], ולא הגיעה [נגרמה] לו בשת, ולא בישו, אלא ערך [=השווה] מעשיו הטובים וחקמתו למול מעשה חברו או חכמתו, כדי שיראה מפלגן שהוא מכבד וחברו בזוי. (ה) והחושד כשרים - אומר בלבו שאינו חטא, לפי שהוא אומר: 'מה עשיתי לו? וכי יש שם אלא חשד שמא עשה או לא עשה', והוא אינו יודע שזה עון שמשים [מחשיב] אדם כשר בדעתו כבעל עברות.

(ז) ולכן ימשיך לעבור את העבירות האלו ולא יעשה תשובה. (יח) אדם הזמין אותו לאכול אצלו מתוך נימוס, והוא הולך לאכול למרות שהוא יודע שהאוכל לא יספיק אף אם האדם יאכל לבד. (יט) אכלתי ברשות הבעלים, ואיני צריך לעשות תשובה על כך. (כ) שנתן לו תמורת ההלוואה. אף משכון של עשיר אסור בשימוש, אך משכון של עשיר הוא חפץ יקר בדרך כלל והאדם ייזהר ולא ישתמש בו כדי לא לגרום לו נזק. (כא) בדרך כלל המשכון של העני הוא כלי ברזל כמו גרזן ומחרשה. (כב) המלווה

ואמר: "הוי גוי חוטא"⁴⁰, "ידע שור קונהו"⁴¹, "מדעתי, כי קשה אתה, וגיד ברזל ערפך, ומצחך נחושה"⁴²; וכן צוהו האל להוכיח לחטאים [החוטאים], שנאמר: "קרא בגרון, אל תחשך"⁴³. וכן כל הנביאים הוכיחו לישראל, עד שחזרו בתשובה. לפיכך, צריך להעמיד בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול וזקן וירא שמים ומעוררי [מגיל צעיר] ואוהב להן, שיהא מוכיח לרבים ומחזירן בתשובה. וזה שזוהא את התוכחות, אינו בא למוכיח ולא שומע דבריו; לפיכך יעמד בחטאתיו [ימשיך לעשות עבירות, מכיוון], שהם בעיניו טובים.

(ו) לא משתתף בתפילות ובתעניות עם הציבור. (ז) ולכן הוא לא יידע איך לעשות תשובה.

ג. ומהם חמשה דברים, העושה אותן אי אפשר לו שישוב תשובה גמורה, לפי שהן עונות שפין אדם לחברו, ואינו יודע חברו שחטא לו, כדי שיחזיר לו או ישאל [=יבקש] ממנו למחל לו; ואילו הן: (א) המקלל את הרבים - ולא קלל אדם ידוע [מסורים], כדי שישאל ממנו בפרה. (ב) והחולק עם גנב^כ - לפי שאינו יודע גנבה זו של מי היא, אלא הגנב גונב רבים ומביא לו והוא לוקח^ט; ועוד, שהוא מחזק [ומעודד] יד הגנב, ומחטיא אותו. (ג) והמוציא אבדה ואינו מכריז עליה עד שיחזירה לבעליה - לאחר זמן, כשיעשה תשובה, אינו יודע למי יחזיר.

ד. והאוכל • שוד (שור) עניים ויתומים ואלמנות - אלו [היתומים והאלמנות] בגי אדם אמללין

הן ואינן ידועין ומפרסמין, וגולין מעיר לעיר, אין להם מכיר, כדי שיעד שוד זה של מי הוא ויחזירנו לו. (ה) והמקבל שחד להטות דין - אינו יודע עד היכן הגיעה השניה זו^י וכמה הוא פתה^י כדי שיחזיר^י, שהדבר יש לו רגלים^{טו}; ועוד שהוא מחזק יד זה^{טז}, ומחטיא אותו.

(ח) לוקח חלק מהגניבות לעצמו. (ט) ולכן הוא לא יודע למי הוא צריך להחזיר את הגניבה. (י) על ידי שהוא לוקח

40. ישעיה, א, ד. 41. שם, פסוק ג. 42. שם, מח, ד. 43. שם, נח, א. 44. במדבר-שלח, טו, לט.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

שְׁהוּא חֶפְצִין, וְאֵין לוֹ מִי שְׁיַעֲכֵב עַל יָדוֹ [ימנע ממנו] **מִלְעֲשׂוֹת הַטּוֹב אוֹ הָרַע. וְכִינֵן שְׁפֵן הוּא** [יש לחשוש], **"פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ"**⁴⁷ [ולקח גם מעץ החיים].

ב. אַל יַעֲבֹר בְּמַחְשַׁבְתּוֹ דְּבָר זֶה שְׁאוּמְרִים טְפְשִׁי הָאֲמוֹת וְרַב גְּלָמִי בְּנִי יִשְׂרָאֵל, שְׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא גּוֹזֵר עַל הָאָדָם מִתַּחֲלַת בְּרִיתוֹ לַהֲיוֹת צַדִּיק אוֹ רָשָׁע.⁴⁸ **אֵין הַדְּבָר פֶּן; אֲלֹא כָּל אָדָם וְאָדָם רְאוּי [יכול] לַהֲיוֹת צַדִּיק כְּמִשְׁה רַבָּנוּ אוֹ רָשָׁע כְּרִבְעָם,** אוֹ חֶכֶם אוֹ סָכְלִי, אוֹ רַחֲמָן אוֹ אַכְזָרִי, אוֹ פִּילִי [קמצן] אוֹ שׁוֹעַ [פזיר]; וְכֵן שְׁאָר כָּל הַדְּעוֹת [=תכונות].

(א) אנשים נבערים המדברים ללא דעת, ונראים דבריהם כגולם בלי צורה. (ב) והאדם לא יכול לשנות זאת. (ג) בן נבט שחטא והחטיא את הרבים בעבודה זרה. (ד) לפני שהאדם נולד מחליטים מלמעלה האם יהיו לו כישרונות של אדם חכם או לא, אך אין זה מחייב שהאדם יהיה חכם או טיפש בפועל, משום שעל ידי מאמץ ויגיעה האדם יכול לשנות את כישרונותיו ולהיות אדם חכם, ומאידך אם לא יתמיד וילמד הוא יאבד את כל כישרונותיו. זוהי כוונת הדברים 'או חכם או סכל' – בכוחו של האדם לבחור האם להתייגע ולהחכים או להזניח את הלימוד ולאבד את כישרונותיו.

וְאֵין לוֹ [לֹאֲדָם] מִי שְׁיַכְפְּהוּ [יכריח אותו] וְלֹא גּוֹזֵר עָלָיו, וְלֹא מִי שְׁמוֹשְׁכּוֹ לְאַחַד מִשְׁנֵי הַדְּרָכִים [לטוב ולרע], **אֲלֹא הוּא מַעֲצָמוֹ וּמַדְעָתוֹ נוֹטֶה לְאִיָּה דֶרֶךְ שְׁיִרְצָה. הוּא שְׁיִרְמָה אוֹמֵר: "מִפִּי עֲלִיּוֹן לֹא תֵצֵא הָרְעוֹת וְהַטּוֹב"**⁴⁸ **כְּלוֹמֵר:** אֵין הַבּוֹרָא גּוֹזֵר עַל הָאָדָם לֹא לַהֲיוֹת טוֹב, וְלֹא לַהֲיוֹת רַע. וְכִינֵן שְׁפֵן הוּא, נִמְצָא זֶה הַחוּטָא הוּא הַפְסִיד עַל עֲצָמוֹ; וְלִפְיָךְ רְאוּי לוֹ לִבְפוֹת וּלְקוֹנֵן עַל מַה שְׁעָשָׂה לִנְפְשׁוֹ, וּגְמָלָה רָעָה. הוּא שְׁכָתוֹב אַחֲרָיו: "מַה יִּתְאוּנֵן אָדָם חֵי, גָבֵר עַל חֲטָאֵיו"⁴⁹. וְחֹזֵר וְאָמַר: הוּאִיל וּרְשׁוּתָנוּ בְּיָדֵינוּ, וּמַדְעָתָנוּ עֲשִׂינוּ כָּל הָרְעוֹת, רְאוּי לָנוּ לְחַזֵּר בְּתוֹשָׁבָה וְלַעֲזֹב רָשָׁעֵנוּ, שְׁהָרְשׁוֹת עֲתָה בְּיָדֵינוּ [לחזור בתשובה]. הוּא שְׁכָתוֹב אַחֲרָיו: "נַחֲפֹשֶׁה דְרָכֵינוּ וְנַחֲקִירָה, וְנִשׁוּבָה עַד ה' "⁵⁰.

(ה) ירמיהו לא התכוון לשכר או לעונש המגיעים מה', אלא

יחשוב שהוא יכול להשתמש בכלים אלו ולא ייגרם להם נזק, אך בפועל על ידי השימוש הוא מוריד את הערך של הכלים וגורם להם נזק, ומכיוון שהוא לא חושב שהוא גרם להם נזק, הוא לא יידע שהוא עבר עבירה ולא יחזור בתשובה על כך.

ה. וּמֵהֵן חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, הָעוֹשֶׂה אוֹתָן יִמְשֹׁךְ [יגרו] אַחֲרֵיהֶן תָּמִיד, וְהֵן קָשִׁין לִפְרֹשׁ מֵהֶן; לְפִיכָךְ, צָרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר מֵהֶן שְׁמָא יִדְבֹּק בָּהֶן, וְהֵן כִּלְיוֹת דְּעוֹת רָעוֹת עַד מָאֵד; וְאֵלוֹ הֵן: (א) רְכִילוּת. (ב) וְלִשׁוֹן הָרָעִי.⁵¹ (ג) וּבַעַל חֲמָה [כעס]. (ד) וּבַעַל מַחְשָׁבָה רָעָה.⁵² (ה) וְהַמַּתְחַבֵּר לְרָשָׁע - מִפְּנֵי שֶׁהוּא לָמֵד מִמַּעֲשָׁיו, וְהֵם נִרְשָׁמִין [נכנסים] בְּלִבּוֹ; הוּא שְׁאָמַר שְׁלֵמָה: "וְרָעָה כְּסִילִים, יִרְוַע"⁵³. וְכָכָר בְּאַרְנֵי בְּהִלְכוֹת דְּעוֹת דְּבָרִים שְׁצָרִיךְ כָּל אָדָם לְנַהֵג בָּהֶן תָּמִיד, קָל וְחֹמֶר לְבַעַל תְּשׁוּבָה.⁵⁴

(כג) שני דברים אלו התבארו באריכות בהלכות דעות. (כד) אדם החושב להזיק לחברו. (כה) שצריך להקפיד עליהם.

ו. כָּל אֵלוֹ הַדְּבָרִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - אָף עַל פִּי שְׁמַעֲפֻכִּין אֶת הַתְּשׁוּבָה [לחלוטין], אֵין מוֹנְעִין אֶת הַתְּשׁוּבָה; אֲלֹא אִם עָשָׂה אָדָם תְּשׁוּבָה מֵהֶן - הָרִי זֶה בַּעַל תְּשׁוּבָה, וַיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.⁵⁵

(כו) כפי שהתבאר בסוף הפרק הקודם.

פֶּרֶק ה'

הבחירה החופשית של כל אדם; ידיעת ה' אינה סותרת לבחירה החופשית.

א. רְשׁוֹת [הבחירה של] כָּל אָדָם נְתוּנָה לוֹ [לֹאֲדָם]: אִם רָצָה לְהַטּוֹת עֲצָמוֹ לְדֶרֶךְ טוֹבָה וְלַהֲיוֹת צַדִּיק, הָרְשׁוֹת בְּיָדוֹ; וְאִם רָצָה לְהַטּוֹת עֲצָמוֹ לְדֶרֶךְ רָעָה וְלַהֲיוֹת רָשָׁע, הָרְשׁוֹת בְּיָדוֹ. הוּא שְׁכָתוֹב בְּתוֹרָה: "הֵן הָאָדָם הִיָּה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ, לְדַעַת טוֹב וְרָע"⁴⁶ - כְּלוֹמֵר: הֵן מִיֵּן זֶה שֶׁל אָדָם הִיָּה אֶחָד בְּעוֹלָם, וְאֵין מִיֵּן שְׁנֵי דוּמָה לוֹ בְּזֶה הָעֲנָן, שְׁיִהָא הוּא מַעֲצָמוֹ בְּדַעַתוֹ וּבְמַחְשַׁבְתּוֹ יוֹדֵעַ הַטּוֹב וְהָרַע וְעוֹשֶׂה כָּל מַה

45. משלי, יג, כ. 46. בראשית, ג, כב. 47. שם. 48. איכה, ג, לח. 49. שם, לט. 50. שם, מ.

רשות . . לו: דווקא יהודי – לקו"ש חל"ה ע' 246. סיבת יכולת זו – סה"ש תנש"א ח"ב ע' 799. ביאור בענין הבחירה החופשית – לקו"ש חכ"ז ע' 152, חל"ז ע' 9, יין מלכות סי"ז, י"ח, סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 537. התייחס עם ה' דעות פ"ב ה"א – לקו"ש ח"ז ע' 65 הע' 46. בדעתו ובמחשבתו: הבחירה היא בכח השכל – לקו"ש ח"ז ע' 113 הע' 47. ועושה . . חפץ: ההתאמה עם ה' גירושין ספ"ב – לקו"ש ח"ז ע' 36.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

או רעים. (טז) החוזים בכוכבים הטוענים שמעשיו של האדם נקבעים בהתאם למזל שבו הוא נולד ואין לו בחירה חופשית. (יז) אם מעשיו של האדם אינם תלויים ברצונו, לא מגיע לו שכר או עונש עליהם.

למעשי האדם. (ו) כי הוא בחר מרצונו לחטוא. (ז) האדם צריך להצטער על החטאים, מכיוון שהאחריות על מעשיו היא רק בשליטתו.

ג. וְעָקֵר זָהָב - עָקֵר גָּדוֹל הוּא, וְהוּא עֲמוּד [יסוד] התורה והמצוה - שְׁנָאֹמֵר: "רָאָה, נִתְּתִי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם, אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב, וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרָע"⁵¹, וְכֵתוּב: "רָאָה, אֲנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה"⁵² - כְּלוֹמֵר, שֶׁהָרְשָׁוֶת בִּידֶיכֶם; וְכָל שִׁיחָפֶץ הָאָדָם לַעֲשׂוֹת מִמַּעֲשֵׂה בְּנֵי הָאָדָם - עוֹשָׂה, בֵּין טוֹבִים בֵּין רָעִים⁵³. וּמִפְּנֵי זֶה הָעֲנִין נֶאֱמָר: "מִי יִתֵּן, וְהָיָה לְבָבְךָ זֶה לָהֶם"⁵⁴ - כְּלוֹמֵר, שֶׁאֵין הַבּוֹרָא כּוֹפֶה בְּנֵי הָאָדָם וְלֹא גּוֹזֵר עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה, אֲלֵא לָבֶם [ההחלטה על מעשיהם] מְסוּר לָהֶם.

(ח) שכל אחד יכול להתנהג כרצונו. (ט) ואם יעשה דברים טובים תהיה לו ברכה, ואם יעשה דברים רעים תהיה לו קללה. (י) הלוואי ובני ישראל יקיימו את רצון ה'.

ד. אֱלוֹ הָיָה הָאֵל גּוֹזֵר עַל הָאָדָם לְהִיּוֹת צָדִיק אוֹ רָשָׁע, אוֹ אֱלוֹ הָיָה שֵׁם דָּבָר שֶׁמּוֹשֶׁף אֶת הָאָדָם בְּעֵקֶר תּוֹלְדוֹתָיו לְדַרְךְ מִן הָדְרָכִים⁵⁵, אוֹ לְמַדֵּעַ מִן הַמַּדְעוֹת⁵⁶, אוֹ לְדַעָה מִן הַדְעוֹת⁵⁷, אוֹ לְמַעֲשֵׂה מִן הַמַּעֲשִׂים⁵⁸, כְּמוֹ שְׂבוּדִים [ממצאים] מִלָּבֶם הַטְּפָשִׁים הוֹבְרֵי שְׁמִים⁵⁹ - הַיֵּאָף הָיָה מַצּוּה לָנוּ עַל יְדֵי הַנִּבְיָאִים, 'עֲשֵׂה כֵךְ, וְאֵל תַּעֲשֵׂה כֵךְ', 'הַטִּיבֹו דְרָכֶיכֶם, וְאֵל תִּלְכּוּ אַחֲרֵי רַשְׁעֶכֶם', וְהוּא [האדם] מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ כְּכֹר נִגְזֵר עָלָיו, אוֹ תוֹלְדוֹתוֹ [טבעו] תִּמְשֹׁף אוֹתוֹ לְדָבָר שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לוֹ [אין ביכולתו] לְזוּז מִמָּנוּ? וּמֵה מְקוֹם הָיָה לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה, וּבִאִיזָה דִּין וְאִיזָה מִשְׁפָּט נִפְרַע מִן הָרָשָׁע אוֹ מִשְׁלֵם שְׂכָר לְצָדִיק⁶⁰? הַשּׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֵׂה מִשְׁפָּט?

(יא) אם היו לאדם נטיות טבעיות. (יב) לטוב או לרע. (יג) להשקפות מסוימות. (יד) לתכונות הגורמות לאדם לקיים מצוות או לעבור עבירות. אמנם, לכל אדם יש תכונות טבעיות כמבואר בתחילת הלכות דעות, אך הן אינן גורמות לו לקיום מצוות או לעשיית עבירות. (טו) מעשים טובים

וְאֵל תִּתְּנָה וְתֹאמַר: הַיֵּאָף יִהְיֶה הָאָדָם עוֹשֵׂה כָּל מַה שִׁיחָפֶץ, וְיִהְיוּ מַעֲשָׂיו מְסוּרִים לוֹ, וְכִי יַעֲשֵׂה בְּעוֹלָם דָּבָר שֶׁלֹּא בְּרִשּׁוֹת קוֹנֹו [הבורא] וּבְלֹא חֶפְצוֹ? ! וְהַכְּתוּב אוֹמֵר: "כָּל אֲשֶׁר חָפֵץ ה' עֲשֵׂה, בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ"⁵⁴ ! דַּע, שֶׁהֵכֵל בְּחֶפְצוֹ [של ה'] יַעֲשֵׂה, וְאֵף עַל פִּי שִׁמְעֵשִׁינוּ מְסוּרִין לָנוּ.

פִּיצֵד? כָּשֶׁם שֶׁחָפֵץ הַיּוֹזֵר [ה'] לְהִיּוֹת הָאֵשׁ וְהָרוּחַ עוֹלִין לְמַעְלָה, וְהַמַּיִם וְהָאָרֶץ יוֹרְדִים לְמַטָּה, וְהַגָּלִל [שמגיע את מערכות השמים] סוֹבֵב בְּעִגּוּל, וְכֵן שְׂאֵר בְּרִיּוֹת הָעוֹלָם לְהִיּוֹת כְּמִנְהַגֵּן שֶׁחָפֵץ בּוֹי⁵⁵ - כִּכָּה חָפֵץ לְהִיּוֹת הָאָדָם רְשׁוּתוֹ בִּידוֹ, וְכָל מַעֲשָׂיו מְסוּרִין לוֹ, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ לֹא כּוֹפֶה וְלֹא מוֹשֶׁף, אֲלֵא הוּא מַעֲצָמוֹ וּבִדְעָתוֹ שֶׁנֶּתֶן לוֹ הָאֵל עוֹשֵׂה כָּל שֶׁהָאָדָם יָכוֹל לַעֲשׂוֹת.

(יח) להתנהג על פי חוקי הטבע שנקבעו על ידי ה' בבריאת העולם.

לְפִיכָךְ דִּנִּין אֶת הָאָדָם לְפִי מַעֲשָׂיו: אִם עֲשֵׂה טוֹבָה, מְטִיבִין לוֹ; וְאִם עֲשֵׂה רָעָה, מְרַעִין לוֹ. הוּא שֶׁהַנִּבְיָא אוֹמֵר: "מִיִּדְכֶם הִיָּה זֹאת לָכֶם"⁵⁵; "גַּם הִמָּה בָּחֲרוּ בְּדְרָכֵיהֶם"⁵⁶. וּבְעֲנִין זֶה אָמַר שְׁלֵמָה: "שִׁמַּח בַּחֲוֹר בְּיִלְדוּתְךָ... וְדַע, כִּי עַל כָּל אֵלָה יִבְיֵאֵף הָאֱלֹהִים בְּמִשְׁפָּט"⁵⁷ - כְּלוֹמֵר, דַּע שֶׁיֵּשׁ בִּידֶיךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת, וְעֵתִיד אֲתָה לִתֵּן אֶת הַדִּין.

ה. שְׁמָא תֹאמַר: וְהֵלֵא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ כָּל מַה שִׁיְהִיָּה קֹדֶם שִׁיְהִיָּה! [ואם כן] יָדַע שְׁזָה [שהאדם יִהְיֶה צָדִיק אוֹ רָשָׁע, אוֹ לֹא יָדַע? אִם יָדַע שֶׁהוּא יִהְיֶה צָדִיק, אֵי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה צָדִיק? ! וְאִם תֹּאמַר שֶׁיָּדַע שִׁיְהִיָּה צָדִיק וְאֶפְשָׁר שִׁיְהִיָּה רָשָׁע, הֲרִי לֹא יָדַע הַדָּבָר עַל בְּרִיּוֹ⁵⁸. דַּע, שֶׁתְּשׁוּבָת שְׁאֵלָה זֹ

51. דברים-נצבים, ל, טו. 52. דברים-ראה יא, כו. 53. דברים-ואתחנן, ה, כו. 54. תהלים, קלה, ו. 55. מלאכי, א, ט. 56. ישעיה, סו, ג. 57. קהלת, יא, ט.

הפניות לשיחות קודש
שמהל בחפצו יעשה: סיבת הבחירה החופשית היא אך ורק רצון ה' - יין מלכות סי"ט. שמא תאמר: הסברת השאלה - סה"ש תשמ"ח ח"ב ע' 403, תשנ"ח ח"א ע' 171. הרי... בוריו: גדר ידיעה זו - לקו"ש ח"ה ע' 132 הע' 3. דע... אומר: יישוב השגת הראב"ד - לקו"ש ח"ט ע' 474.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

שְׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּדַעַה שֶׁהִיא חוּץ מִמֶּנּוּ, כִּבְנֵי אָדָם שֶׁהֵן וְדַעְתָּן שְׁנִים, אֲלֵא הוּא יִתְבַּרְךְ שְׁמוֹ וְדַעְתּוֹ - אַחֵד; וְאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם יִכּוּלָה לְהַשִּׁיג דָּבָר זֶה עַל בְּרִיּוֹ. וּכְשֶׁם שֶׁאֵין כַּח בְּאָדָם לְהַשִּׁיג וּלְמַצֵּא אֲמִתּוֹת [מהותו של] הַבּוֹרָא, שְׁנֵאמַר: "כִּי לֹא יֵרָאֵי הָאָדָם, וְחִי" 59 - כִּךְ אֵין כַּח בְּאָדָם לְהַשִּׁיג וּלְמַצֵּא דַּעְתּוֹ [-אופן ידיעתו] שֶׁל בּוֹרָא. הוּא שֶׁהִנָּבִיא אוֹמֵר: "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתֵי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם, וְלֹא

השגת הראב"ד

דְּרִכֵּיכֶם דְּרִכֵּיכֶם וְכִיּוֹן . . . וְהַמַּעֲשִׂים א"א לֹא נִהַג זֶה הַמַּחְבֵּר מִנְהַג הַחֲכָמִים שֶׁאֵין אָדָם מִתְחִיל בְּדַבָּר וְלֹא יוֹדֵעַ לְהַשְׁלִימוֹ הוּא הַחֵל בְּשִׂאלוֹת קוּשִׁיּוֹת וְהַנִּיחַ הַדָּבָר בְּקוּשִׁיא וְהַחֲזִירוֹ לְאִמּוּנָה וְטוֹב הִיָּה לוֹ לְהַנִּיחַ הַדָּבָר בְּתַמִּימוֹת הַתַּמִּימִים וְלֹא יַעֲזוּר לָבֶס וְיִנִּיחַ דַּעַתָּה בְּסִפָּק וְאוֹלֵי שַׁעֲה אַחַת יִבָּא הַרְהוּר בְּלִבֶּם עַל זֶה, וְאֵע"פ שֶׁאֵין תְּשׁוּבָה נִצָּחַת עַל זֶה טוֹב הוּא לְסַמּוֹךְ לוֹ קֶצֶת תְּשׁוּבָה וְאוֹמֵר, אִם הִיוּ צְדָקָת הָאָדָם וְרַשְׁעוֹת תְּלוּיִם בְּגִזְרֵת הַבּוֹרָא ית' הֵינּוּ אוֹמְרִים שִׁידַעְתּוֹ הִיא גִזְרֵתוֹ וְהִיתָה לָנוּ הַשְׂאֵלָה קֶשֶׁה מֵאֵד וְעַכְשִׁי שֶׁהַבּוֹרָא הִסִּיר זֶה הַמַּשְׁלָה מִיָּדוֹ וּמִסְרָה בִּיד הָאָדָם עֲצָמוֹ אֵין יִדְעֵתוֹ גִּזְרָה אֲבָל הִיא כִּידְעֵת הָאֲצֻטְנוּנִים שִׁיּוּדֵעִים מִכַּח אַחֵר מֵהֵיוּ דְרִכּוֹ שֶׁל זֶה וְהַדָּבָר יוֹדֵעַ שֶׁכָּל מִקְרָה הָאָדָם קֵטָן וְגָדוֹל מִסְרֵי הַבּוֹרָא בְּכַח הַמְּזוּלוֹת אֵלָּא שֶׁנֶּתַן בּוֹ הַשֶּׁכֶל לְהִיטֵּי מַחֲזִיקֵן לְצִאת מִתַּחַת הַמֶּזֶל וְהוּא הַכַּח הַנֶּתַן בְּאָדָם לְהִיטֵּי טוֹב אוֹ רַע וְהַבּוֹרָא יוֹדֵעַ כַּח הַמֶּזֶל וּרְגִיעֵי אִם יֵשׁ כַּח בְּשֶׁכֶל לְהוֹצִיא לִזְה מִיּוֹד אִם לֹא וְזוֹ הַיִּדְעִיָּה אֵינָה גִזְרָה, וְכָל זֶה אֵינוֹ שׁוֹה.

וְרַשְׁעוֹת תְּלוּיִם בְּגִזְרֵת הַבּוֹרָא ית' הֵינּוּ אוֹמְרִים שִׁידַעְתּוֹ הִיא גִזְרֵתוֹ וְהִיתָה לָנוּ הַשְׂאֵלָה קֶשֶׁה מֵאֵד וְעַכְשִׁי שֶׁהַבּוֹרָא הִסִּיר זֶה הַמַּשְׁלָה מִיָּדוֹ וּמִסְרָה בִּיד הָאָדָם עֲצָמוֹ אֵין יִדְעֵתוֹ גִּזְרָה אֲבָל הִיא כִּידְעֵת הָאֲצֻטְנוּנִים שִׁיּוּדֵעִים מִכַּח אַחֵר מֵהֵיוּ דְרִכּוֹ שֶׁל זֶה וְהַדָּבָר יוֹדֵעַ שֶׁכָּל מִקְרָה הָאָדָם קֵטָן וְגָדוֹל מִסְרֵי הַבּוֹרָא בְּכַח הַמְּזוּלוֹת אֵלָּא שֶׁנֶּתַן בּוֹ הַשֶּׁכֶל לְהִיטֵּי מַחֲזִיקֵן לְצִאת מִתַּחַת הַמֶּזֶל וְהוּא הַכַּח הַנֶּתַן בְּאָדָם לְהִיטֵּי טוֹב אוֹ רַע וְהַבּוֹרָא יוֹדֵעַ כַּח הַמֶּזֶל וּרְגִיעֵי אִם יֵשׁ כַּח בְּשֶׁכֶל לְהוֹצִיא לִזְה מִיּוֹד אִם לֹא וְזוֹ הַיִּדְעִיָּה אֵינָה גִזְרָה, וְכָל זֶה אֵינוֹ שׁוֹה.

כִּבְּמִיּוֹן שֶׁהָאָדָם לֹא יִכּוּל לְהַבִּין וְלַהֲשִׁיג אֶת אוֹפֶן יִדְעֵתוֹ שֶׁל ה'. (כג) תוֹכֵן הַדְּבָרִים: לִפִּי הַבְּנֵתָנוּ לֹא יִיתְכֵן לִזְמַר שִׁידְעֵת ה' וְכִיּוֹרֵת הַנְּבָרִים לֹא סוֹתֵרוֹת זֶה אֵת זֶה, אֵךְ יִדְעֵתוֹ שֶׁל ה' הִיא לְמַעַלָּה מִיְכוּלַת הַבְּנֵתָנוּ וְלֹא נִיתָן לְהַבִּין וְלַהֲשִׁיג אוֹתָהּ בְּשִׁכְלָנוּ, וְלִכֵּן, לֹא נִיתָן גַּם לְשֹׂאֵל אֵיךְ הַיִּדְעִיָּה וְהַבְּחִירָה לֹא סוֹתֵרוֹת זֶה אֵת זֶה, כִּי דְבָרִים אֵלוֹ הֵם לְמַעַלָּה מִיְכוּלַת הַבְּנֵתָנוּ.

אֲבָל גִּדַּע בְּלֹא סִפָּק, שְׁמַעְשֵׂה הָאָדָם בִּיד הָאָדָם; וְאֵין הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹשִׁכּוֹ, וְלֹא גוֹזֵר עָלָיו לֹא לַעֲשׂוֹת כִּךְ וְלֹא שְׂאֵל לַעֲשׂוֹת כִּךְ. וְלֹא מִפְּנֵי מְבָלָה הִדַּת בְּלִבְדִּי גִדַּע דָּבָר זֶה, אֲלֵא בְּרָאיוֹת בְּרוּרוֹת מִדְּבָרֵי הַחֲכָמָה כִּי. וּמִפְּנֵי זֶה נֶאֱמַר בְּנִבְיָאָה, שְׁדִּנִּין אֶת הָאָדָם עַל כָּל מַעֲשָׂיו כִּפִּי מַעֲשָׂיו, אִם טוֹב וְאִם רַע. וְזֶה הַעֲקָר שֶׁכָּל דְּבָרֵי הַנְּבִיָּאָה תְּלוּיִין בּוֹ.

כִּד הָאִמּוּנָה בְּמִסּוֹרֵת לֵלָא הִיגִיוֹן. (כה) כִּפִּי שֶׁהַתְּבָאָר בַּהֲלַכָּה הַקּוֹדֶמֶת.

אֲרָכָה מֵאֲרִיץ מְדָה, וְרַחֲבָה מִנִּי יָם כִּי, וְכִמְהָ עֲקָרִים גְּדוּלִּים וְהִרְרִים רִמִּים [-דְּבָרִים עֲמוּקִים וְשִׁנְיָבִים] תְּלוּיִים בָּהּ; אֲבָל צָרִיךְ אֲתָה לִידַע וְלַהֲבִין בְּדָבָר זֶה שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר [בְּהַמְשָׁךְ הַהֲלָכָה].

יט) כִּי יִדְעֵתוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מַחֲיִיבֵת שֶׁכֵּךְ יִקְרָה בְּפוּעַל. (כ) בְּשִׁלִּמוֹת, וְלֹא נִיתָן לִזְמַר שֶׁהַקֶּב"ה שֶׁהוּא שֶׁלֵּם בְּתַכְלִית לֹא יוֹדֵעַ דְּבָר בְּשִׁלִּמוֹת. (כא) מִידַת הַתְּשׁוּבָה עַל הַשְׂאֵלָה אֲרוּכָה יוֹתֵר מֵהָאֲרִיץ וְרַחֲבָה יוֹתֵר מֵהֵם. כְּלוּמֹר, הַתְּשׁוּבָה הִיא עֲמוּקָה וְלֹא נִיתָן לְהַסְבִּירָה בְּכַתֵּב.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~

"שְׁמָא תֵּאמַר: וְהֵלֵא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ כָּל מַה שִּׁיְהִיָּה קֶדֶם שִׁיְהִיָּה בּוֹ."

וּבְהַמְשָׁךְ כֹּתֵב שֶׁ"תְּשׁוּבָה שְׂאֵלָה זֶה אֲרוּכָה מֵאֲרִיץ מְדָה וְרַחֲבָה מִנִּי יָם . . . וְאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם יִכּוּלָה לְהַשִּׁיג דְּבָר זֶה עַל בּוֹרִיו, אֵין בְּנוֹ כַח לִידַע הֵיךךְ יוֹדֵעַ הַקֶּב"ה כָּל הַבּוֹרָאִים וְהַמַּעֲשִׂים כּו'."

וְלִכְאוּרָה קֶשֶׁה, א: קוּשִׁיָּת הָרַאב"ד שֶׁ"לֹא נִהַג זֶה הַמַּחְבֵּר מִנְהַג הַחֲכָמִים . . . וְהַנִּיחַ הַדָּבָר בְּקוּשִׁיא . . . כו'."

ב: הִרִי הַתְּשׁוּבָה לְקוּשִׁיא זֶה פְּשׁוּטָה וּמְבֹרָאֵת בְּמִפְרָשִׁים שֶׁגַם אֲצֵל הַקֶּב"ה הַיִּדְעִיָּה מְסוּבֶבֶת מִהַמַּעֲשִׂה וְלֹא לְהִפְךָ. אֵלָּא מִכִּיּוֹן שֶׁאֲצֵלוֹ ית' עֲבַר הוּוֹה וְעַתִּיד כֹּאחֵד, מִמִּילָא לְגַבִּיּוֹ ית' כִּבֵּר הִיתָה הַבְּחִירָה אֲבָל לֹא שִׁידְעֵתוֹ שׁוֹלֵלֶת הַבְּחִירָה, וְאִיכָּ מְדוּעַ כֹּתֵב שֶׁתְּשׁוּבָה שְׂאֵלָה זֶה אֵין בְּנוֹ כַח לִידַע כּו'.

ויש לומר הביאור בזה: הכלל הנ"ל שהידיעה מסובבת מהדבר הוא על פי גדר השכל ושייכות אחר שהקב"ה צמצם עצמו בגדרי השכל, אבל קודם הצמצום הרי ידיעתו אינה בגלל שמשובבת מהדבר אלא מכיון שיוודע הדבר מצד שיוודע את עצמו. ועפ"ז י"ל שהמפרשים הנ"ל בתירוצם דיברו בידיעה שאחר הצמצום, אבל מה שכתב הרמב"ם כאן שתשובת דבר זה ארוכה מארץ מדה כו' מדבר בענין הידיעה שלפני הצמצום, וענין זה שהקב"ה יודע הדבר מצד שיוודע את עצמו, הוא דבר שאין דעתו של אדם יכולה להשיגו על בוריו.

יין מלכות, ספר המדע, סימן מב מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

כִּכְר בְּאֲרָנוּ בְּפִרְקֵי שְׁנֵי מַהֲלָכוֹת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה 58,

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

פרק ו

ביאור סתירות בתנ"ך בנוגע לבחירה החופשית.

א. פסוקים הרבה יש בתורה ובדברי הנביאים, שהן נראין כסותרין עקר זה, ונכשלין בהן [בפירושו הפסוקים] רב האדם, ויעלה על דעתו [של אותם אנשים] מהן [מהפסוקים הללו], שהקדוש ברוך הוא גוזר על האדם לעשות טובה או רעה, ושאין לבו של אדם מסור לו להטותו לכל אשר ירצה. והריני מבאר עקר גדול, שממנו תדע פרוש כל אותן הפסוקים.

(א) שלכל אחד נתונה הבחירה להחליט מרצונו על מעשיו, לטוב ולרע.

בזמן שאדם אחד חוטא, או אנשי מדינה חוטאין, ועושה החוטא חטא שעשה מדעתו וברצונו, כמו שהודענו - ראוי להפריע ממנו; והקדוש ברוך הוא יודע היאך יפריע. יש חטא שהדין נותן שגפרעין ממנו [מהחוטא] על חטאו בעולם הזה, בגופו או בממונו⁶¹ או בכניו הקטנים¹; [משום] שפניו של אדם הקטנים שאין בהן דעת ולא הגיעו לכלל [חובה לקיים] מצוות, כקנינו הן - כתוב: "איש בחטאו יומת"⁶¹, עד שעשה "איש".

(ב) בפרק הקודם. (ג) מגיע לו עונש על החטא. (ד) החוטא סובל ממחלות וכאבים שונים. (ה) החוטא מאבד את נכסיו. (ו) בניו הקטנים מתים בגלל העבירות שלו. (ז) רק כאשר אדם מגיע לגיל מצוות ונקרא 'איש' מענישים אותו על חטאיו ולא על חטאים של אנשים אחרים, אך לפני גיל מצוות הוא נענש בגלל החטאים של הוריו.

ויש חטא שהדין נותן שגפרעין ממנו לעולם הבא, ואין עובר עליו [לא קורה לו] שום נזק בעולם הזה. ויש חטא שגפרעין ממנו [גם] בעולם הזה, ולעולם [וגם בעולם] הבא.

ב. במה דברים אמורים? בזמן שלא עשה תשובה; אבל אם עשה תשובה, התשובה בתרים לפני הפריענות. וכשם שאדם חוטא ברצונו

ומדעתו [בבחינתו החופשית], כך הוא עושה תשובה ברצונו ומדעתו.

(ח) שהאדם נענש על חטאיו.

ג. ואפשר שיחטא האדם חטא גדול או חטאים הרבה, עד שיתן הדין לפני דין האמת [הקדוש ברוך הוא], שיהיה הפריעון מזה החוטא על חטאיו אלו שעשה ברצונו ומדעתו, שמונעין ממנו דרך התשובה ואין מניחין לו רשות [אפשרות] לשוב מרשעו, כדי שזמנות ויאבד בחטאים שעשה. הוא שהקדוש ברוך הוא אומר על ידי ישעיהו: "השמן לב העם הזה... ושב - ורפא לו"⁶². וכן הוא אומר: "ויהיו מלעבים במלאכי האלהים, ובזים דבריו, ומתעתעים בנביאיו, עד עלות חמת ה' בעמו עד לאין מרפא"⁶³ - כלומר, חטאו ברצונו והרבו לפשע, עד שנתחייבו [נענשו] למנע מהן התשובה שהיא המרפא.

(ט) ה' העניש את בני ישראל ולא נתן בליבם את האפשרות לחזור בתשובה.

לפיכך כתוב בתורה: "ואני אחזק [אקשה] את לב פריעה"⁶⁴ - לפי שחטא [פריעה] מעצמו תחלה והרע לישראל הגרים בארצו, שנאמר: "הבה נתחנפמה לו"⁶⁵, נתן הדין למנע ממנו התשובה, עד שגפרעין ממנו [על מעשיו]. לפיכך חזק הקדוש ברוך הוא את לבו.

(י) כדי שלא יחזור בתשובה.

ולמה היה שולח לו ביד משה ואומר לו: 'שלח, ועשה תשובה', וכבר [והרי] אמר לו הקדוש ברוך הוא שאין אתה משלח, שנאמר: "ואתה ועבדיך, ידעתי [כי טרם תיראון מפני ה' אלהים] וגו'"⁶⁶, "ואולם, בעבור זאת העמדתיך"⁶⁷? כדי להודיע לבאי העולם, שבזמן שמונע הקדוש ברוך הוא התשובה לחוטא, אינו יכול לשוב [לחזור בתשובה], אלא זמנות ברשעו שעשה בתחלה ברצונו.

61. דברים-תצא, כד, טז. 62. ישעיה, ו, י. 63. דברי, הימים-ב לו, טז. 64. שמות-וארא, ז, ג. 65. שמות, א, י. 66. שמות-וארא, ט, ל. 67. שם, פסוק טז.

לפיכך... ליבו: התיווך עם פ"ה ה"ה - לקו"ש ח"ו ע' 64 הע' 43. שנאמר... לו: מדוע הביא רבינו פסוק זה דווקא? - לקו"ש ח"ו ע' 63 הע' 37.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

אדם, שְׁכַל זְמַן שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ בְּדִרְכֵי הַחֲכָמָה וְהַצֶּדֶק, מִתְאַוֶּה לָהֶן וְרוֹדֵף אוֹתָן. וְהוּא שֹׁאֲמָרוּ חֲכָמִים: 'בֹּא לַשָּׂהָר, מְסִיעֵינָם אוֹתוֹ'⁷⁴ - פְּלוֹמֶר: 'מִצָּא עֲצָמוֹ נִעְזֹר עַל הַדָּבָר.

(טו) והרי ה' לא מדרך את בני האדם, והתנהגותם נובעת מרצונם ובחירתם.

וְהָלֹא • כְּתוּב בַּתּוֹרָה:

"וְעַבְדִּים וְעַנִּים אִתְּם"⁷⁵,

הָרִי גִזֹּר עַל הַמַּעֲצִים

לַעֲשׂוֹת רָעָט; וְכְתוּב:

"וְכֵן הָעַם הַזֶּה, וְזִנְה

אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֹכַר

הָאֶרֶץ"⁷⁶, הָרִי גִזֹּר עַל

יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד עֲבוֹדָה

זָרָה". וְלִמָּה נִפְרַע מִהֶן?

לְפִי שְׁלֹא גִזֹּר עַל אִישׁ

פְּלוֹנִי הַיְדוּעַ [=מסורים],

שֶׁיְהִיָּה הוּא הַזֹּוּנָה [-עובד

עבודה זרה]; **אֵלֹא כָּל אֶחָד**

וְאֶחָד מֵאוֹתָן הַזֹּוּנִין

שֶׁעֲבָדוּ עֲבוֹדָה זָרָה -

אֵלֹו לֹא רָצָה לַעֲבֹד, לֹא

הָיָה עוֹבֵד. וְלֹא הוֹדִיעוּ

הַבּוֹרָא [למשה רבינו], **אֵלֹא**

מִנְהֶגוֹ [הטבעי] **שֶׁל עוֹלָם יי'.**

הָא לִמָּה זֶה דְּוִמָּה? לְאוֹמֵר: 'הָעַם הַזֶּה, יְהִיָּה בְּהֶן

צִדִּיקִים וְרָשָׁעִים' - לֹא מִפְּנֵי זֶה יֵאמֶר הָרָשָׁע: 'כִּכֹּר

נִגְזֹר עָלָיו שֶׁיְהִיָּה רָשָׁע, מִפְּנֵי שֶׁהוֹדִיעַ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ

הוּא לְמֹשֶׁה שֶׁיְהִיָּה רָשָׁעִים בְּיִשְׂרָאֵל יי'; כְּעִנְיָן

שֹׁאֲמָר: "כִּי לֹא יִחַדֵּל אֲבִיּוֹן מִקֶּרֶב הָאֶרֶץ"י⁷⁷.

(טז) בהלכה ג התבאר שה' לא גזר על פרעה שיציק לעם

ישראל, אלא פרעה עשה זאת מרצונו ובגלל חטאיו נמנעה

ממנו האפשרות לחזור בתשובה, אך מפסוק זה משמע, שה'

גזר שהמצרים יענו את עם ישראל. (יז) ולא כפי שהתבאר

בהלכה ג, שבני ישראל עבדו עבודה זרה מרצונם בימי

אליהו הנביא. (יח) שיש בו צדיקים ורשעים. (יט) אלא

הדבר תלוי בבחירתו של כל אחד. (כ) אין כוונת הפסוק

וְכֵן סִיחוֹן [מלך האמורי], לְפִי [-בגלל] עֲוֹנוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ יי'

נִתְחַיֵּב לְמַנְעוֹ הַתְּשׁוּבָה, שֹׁאֲמָר: "כִּי הִקְשָׁה ה'

אֱלֹהֵיךָ אֶת רוּחוֹ, וְאִמְץ אֶת לִבּוֹ"י⁶⁸. וְכֵן הַכְּנַעֲנִים

[שגרו בארץ ישראל], לְפִי תוֹעֲבוּתֵיהֶן מִנְעַ מִהֶן הַתְּשׁוּבָה

עַד שֶׁעָשׂוּ מִלְחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל [ובני ישראל ניצחו אותם],

שֹׁאֲמָר: "כִּי מֵאֵת ה' הִיָּתָה לְחֹזֶק אֶת לְבָבָם לְקִרְאָת

הַמִּלְחָמָה אֶת יִשְׂרָאֵל, לְמַעַן הַחֲרִימָם"⁶⁹. וְכֵן

יִשְׂרָאֵל בִּימֵי אֱלִיהֶו [הנביא], לְפִי שֶׁהִרְבּוּ לְפָשַׁע, מִנְעַ

מֵאוֹתָן הַמִּרְבִּים לְפָשַׁע תְּשׁוּבָה, שֹׁאֲמָר: "וְאִתָּה

הַסִּבֵּת אֶת לְבָבָם אַחֲרֵינוּ"⁷⁰, פְּלוֹמֶר, מִנְעָתָ מִהֶן

הַתְּשׁוּבָה.

(יא) לפני שבני ישראל הגיעו לארצו. (יב) שלא יסכים לבני

ישראל לעבור בארצו, כדי שהם יילחמו בו ויכבשו את

ארצו.

נִמְצָאתָ אוֹמֵר, שֹׁאֲיִן הָאֵל גִּזֹּר עַל פְּרַעַה לְהִרַע

לְיִשְׂרָאֵל, וְלֹא עַל סִיחוֹן לְחֹטָא בְּאַרְצוֹ, וְלֹא עַל

הַכְּנַעֲנִים לְהִתְעִיב [-לעשות מעשי תועבה], וְלֹא עַל יִשְׂרָאֵל

לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה; אֵלֹא כָּלָן חֲטָאוּ מַעֲצָמוֹ, וְכָלָן

נִתְחַיֵּב לְמַנְעַ מִהֶן הַתְּשׁוּבָה.

ד. וּבְעִנְיָן זֶה שׁוֹאֲלִין [-מבקשים] הַנְּבִיאִים וְהַצִּדִּיקִים

בַּתְּפִלּוֹתֵיהֶן מֵאֵת ה' לְעֹזֵר עַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת יי', כְּמוֹ

שֹׁאֲמָר דָּוִד: "הוֹרֵנִי, ה', דֶּרֶךְךָ"⁷¹ - פְּלוֹמֶר: אֵל

יִמְנְעוּנִי חֲטָאֵי דֶרֶךְ הָאֱמֶת, שְׁמִמָּנָה [-מדרך האמת] אֲדַע

דֶּרֶךְךָ וְיִחִיד שְׁמֶךָ. וְכֵן זֶה שֹׁאֲמָר [דוד]: "וְרוּחַ

נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי"⁷², פְּלוֹמֶר: תַּנִּיחַ רוּחִי לַעֲשׂוֹת

חֲפָצֶיךָ, וְאַל יִגְרַמוּ לִי חֲטָאֵי לְמַנְעֵנִי הַתְּשׁוּבָה, אֵלֹא

תַּהֲיֶה הָרָשׁוֹת בְּיָדִי, עַד שֶׁאֲחֹזֹר וְאֶכִּין וְאֲדַע דֶּרֶךְ

הָאֱמֶת. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה, כָּל הַדּוּמָה לְפִסּוּקִים אֵלֹו.

(יג) לסייע להם להתנהג בדרך הנכונה. (יד) תעורר את

רצוני. זוהי משמעות המילים "ורוח נדיבה" - נדיבות

הנעשית מרצון.

ה. וְכֵן הוּא זֶה שֹׁאֲמָר דָּוִד, "טוֹב וְיִשָּׁר ה', עַל

כֵּן יוֹרֶה חֲטָאִים בְּדֶרֶךְ, וְדֶרֶךְ עֲוֹנִים כְּמִשְׁפָּט, וְיִלְמֹד

עֲוֹנִים דֶּרְכּוֹ"י⁷³ ? זֶה שֶׁשָּׁלַח לָהֶן [-לבני ישראל] נְבִיאִים

מוֹדִיעִים לָהֶם דֶּרְכֵי ה', וּמְחִזְרִין אוֹתָן בַּתְּשׁוּבָה.

וְעוֹד, שֹׁמְנִן בָּהֶם כֹּחַ לְלַמֵּד וְלְהַכִּין; שְׁמִדָּה זֶה כָּל

68. דברים, ב, ל. 69. יהושע, יא, כ. 70. מלכים א, יח, לו. 71. תהלים, כז, יא. 72. שם, נא, יד. 73. תהלים, כה, ח-ט. 74. שבת, קד, א. 75. בראשית-לך, לך טו, יג. 76. דברים-וילך, לא, טז. 77. דברים-ראה, טו, יא.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

שאנשים מסוימים יהיו עניים אלא שתמיד יהיו אנשים עניים בעולם.

ג. ואל תאמר [תחשוב], שאין התשובה אלא מעבדות שיש בהן מעשה, כגון זנות וגזל וגנבה. כשם שצריך אדם לשוב מאלו - כך הוא צריך לחפש בדעות [תכונות] רעות שיש לו, ולשוב מהן: מן הכעס, ומן האביבה, ומן הקנאה, ומן התחרות, ומן ההתלה [ליצנות], ומרדיפת הממון והכבוד, ומרדיפת המאכלות, וכיוצא בהן - מן הכל צריך לחזור בתשובה. ואלו העונות, קשים מאותן שיש בהן מעשה; שבזמן שאדם נשקע באלו, קשה הוא לפרש. וכן הוא אומר: "יעזב רשע דרכו, ואיש און מחשבותיו"⁷⁹.

ג) כאדם זללן ותאוותן, שסופו לגזול מאחרים כדי לספק את תאוותיו. ד) שאין בהם מעשה בפועל. ה) דרכו ומחשבותיו הן התכונות והמידות הרעות של האדם שאינן קשורות לעבירות מעשיות.

וכן המצרים, כל אחד ואחד מאותן המצרים והמרים לישראל, אלו לא רצה להרע להן, הרשות בידו - שלא גזר [ה'] על איש ידוע [שיציק לעם ישראל], אלא הודיעו [לאברהם אבינו] שסוף זרעו להשתעבד בארץ לא להם^{כא}. וכבר אמרנו^{כב}, שאין כח באדם לידע היאף ידע הקדוש ברוך הוא דברים שעתידין להיות^{כג}.

כא) ומובן אם כן מדוע גזירת הקב"ה לא סותרת לכך שיש בחירה חופשית לכל אחד. כב) בסוף הפרק הקודם. כג) ולכן, אף הידיעה של הקב"ה לא סותרת לכך שיש בחירה חופשית לכל אחד.

~ שבת קודש ד' אדר ~

פרק ז

מעלת בעלי תשובה.

א. הואיל ורשות כל אדם נתונה לו כמו שבארנו^א, ישתדל אדם לעשות תשובה ולנער בפיו [להתרחק ולהתנקות] מחטאיו, כדי שימית והוא בעל תשובה, כדי שיזכה לחיי העולם הבא.

א) בפרקים הקודמים.

ב. לעולם יראה אדם את עצמו כאלו הוא נוטה למות, ושמא ימות בשעתו [כעת] ונמצא עומד בחטאיו [ולא חזר בתשובה]; לפיכך, ישוב מחטאיו מיד, ולא יאמר: 'פשאזקין אשוב' - שמא ימות קדם שיזקין. הוא ששלמה אומר בחכמתו: "בכל עת יהיו בגדיך לבנים"⁷⁸.

78. קהלת, ט, ח. 79. ישעיה, נה, ז. 80. ברכות, לד, ב.

הפניות לשיחות קודש

ולמה נפרע מהן: ביאור הקושיה - לקו"ש ח"ה ע' 132. 3. הוא ששלמה אומר: מדוע לא הביא רבינו מאמר חז"ל "כל ימיו בתשובה" - לקו"ש ח"א ע' 238. וכאילו... מעולם: שינוי מהות, לא רק בנוגע לחטא ממנו שב - לקו"ש ח"ה ע' 141. ופרש... יצרו: לכן מובטח שיעמוד בכל ניסיון - לקו"ש ח"ל ע' 138. מקום... בו: הביאור בזה על פי פנימיות - לקו"ש ח"ט ע' 341. יכולין: דיוק הלשון - לקו"ש ח"ט ע' 240. ה' ע' 29, ח"כ ע' 278, חכ"ז ע' 203, ח"ל ע' 189. לעמוד: דיוק הלשון וביאור שיטת רבינו - לקו"ש ח"ז ע' 186 והע' 41. כלומר: דרגה גבוהה בעבודה הרוחנית. הביאור בזה - לקו"ש ח"ט ע' 234. ישראל: כללות ישראל - לקו"ש ח"ה ע' 67. ח"א ע' 2. ומיד: כפשוטו ממש - לקו"ש ח"ג ע' 240. ה' ע' 14, חכ"ז ע' 315, סה"ש תנש"א ח"א ע' 109, 223. אפילו בהוספת פעולה קטנה - לקו"ש ח"ט ע' 363. לכן משיח מוכן לגאול כבר מרגע החורבן - לקו"ש ח"ט ע' 14. ראשי התיבות הרמוזים במילה 'מיד' - סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 7. דמיון לברכת כהנים - לקו"ש ח"כ ע' 313.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים וְגו' וְשָׁבַת עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו' וְשָׁבַת עַד ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְגו' 81.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ושבת עד ה' אלקיך".

יש שהקשו מדוע לא מנה הרמב"ם מצות התשובה במנין המצוות, והלא מפסוק זה מוכח לכאורה החיוב למצות התשובה.

והביאור בזה: הרמב"ם עצמו מבאר כאן שהפסוק הנ"ל הוא סיפור דברים והבטחה לישראל שבסוף גלותן יעשו תשובה וי"ל שטעמו עמו כי כן הוא פשט סגנון המקרא – סיפור הדברים אשר יקרא באחרית הימים.

ולוא דמסתפינא ממה שלא מצאתי לע"ז בספרים בפירוש, הנה לפענ"ד י"ל בפשיטות שהציווי על התשובה הוא בפסוק "ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד" שפירושו ציווי למול את ערלת הלב ולהסיר את קשיות הערף שישנה כבר. ולא הגדיר הכתוב אם כבר גרמו לעבירה בפועל (ענין התשובה) או לא, ובמילא נכללו שני הענינים בציווי זה.

ומה שלא מנה הרמב"ם מצות התשובה במנין המצוות הוא מפני שתשובה היא ציווי כולל לכל התורה כולה, שהרי עניינה הוא החלטת האדם לקיים כל מצוות התורה, ומצוות כלליות לא מנה הרמב"ם כמו שכתב בסהמ"צ שורש ד' ומביא שם ג"כ הציווי ומלתם גר'.

לקוטי שיחות, חלק י"ט, עמוד 532. חלק ל"ט עמוד 166 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

ו. גְּדוּלָּה תְּשׁוּבָה שֶׁמִּקְרַבְתָּ אֶת הָאָדָם לְשִׁכְנָה - שְׁנֵאמַר: "שׁוּבָה, יִשְׂרָאֵל, עַד ה' אֱלֹהֶיךָ" 82, וְשֵׁנִי: "וְלֹא שָׁבַתְּ עַד, נָא ה' וְנִאָּמַר: "אִם תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל, נָא ה', אֲלֵי תְּשׁוּבָה" 84 - פְּלוּמַר, אִם תַּחֲזֹר בְּתְּשׁוּבָה, בִּי תִדְּבֹק.

הַתְּשׁוּבָה מִקְרַבְתָּ אֶת הָרְחוּקִים: אָמַשׁ הִיא זֶה שְׁנׁוּי לִפְנֵי הַמָּקוֹם, מִשְׁקָץ וּמִרְחָק וְתוֹעֵבָה, וְהַיּוֹם הוּא אֶהְיֶה וְנִחְמַד, קְרוֹב וְיָדִיד [לה']. וְכֵן אִתָּהּ מוֹצֵא, שֶׁבִּלְשׁוֹן שֶׁהַקּוֹדֵשׁ בְּרוּךְ הוּא מִרְחָק אֶת

הַחֲטָאִים [-החוטאים] - בָּהּ מִקְרַב הוּא אֶת הַשָּׂבִים, בֵּין יָחִיד בֵּין רַבִּים, שְׁנֵאמַר: "וְהָיָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יֹאמַר לָהֶם, לֹא עָמִי אַתֶּם, יֹאמַר לָהֶם, בְּנֵי אֵל חַיִּי" 85, וְנִאָּמַר בִּיכְנִיָּה [מלך יהודה] בְּרַשְׁעֵתוֹ: "כָּתְבוּ אֶת הָאִישׁ הַזֶּה, עֲרִירִי גָבֵר לֹא יֵצֵא בְּיָמָיו" 86, "אִם יִהְיֶה בְּנֵיהוּ בֶן יְהוֹנָדָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, חוֹתֶם עַל יָד יְמִינִי" 87. וְכִיּוֹן שֶׁשָּׁב [חזר בתשובה] בְּגָלוּתוֹ, נִאָּמַר בְּזַרְבָּבֶל בְּנֵי: "בַּיּוֹם הַהוּא, נָא ה' צִבְאוֹת, אֶקְחָךְ זֶרְבָּבֶל בֶּן שָׁאֲלִימָאֵל עֲבָדִי, נָא ה', וְשִׁמְתִּיךָ בְּחוֹתֶם" י"א 88.

ו) בפסוק לאחר מכן נאמר "אמרו לאחיכם – עמי", בדומה ללשון שנאמרה לחוטאים "לא עמי אתם". (ז) נגזר עליו להיות בודד וגלמוד – שאם יש לו בנים, ימותו בחייו, ואם אין לו, לא ייוולדו לו. (ח) 'חותם' זו טבעת איתה האדם חותם את שמו, ובימיהם האדם לא היה מסיר את הטבעת הזו ממנו כלל. (ט) המשך הפסוק הוא "פי משם אֶתְקַנְךָ", ופירושו הדברים הוא, שאף אם יכניה היה כ'חותם' על יד ה' כביכול, ה' מנתקו ומסירו משם בעקבות מעשיו. (י) זרובבל היה מצאצאיו של יכניה, ונקרא בנו משום שבני בנים נחשבים כבנים. (יא) ליכניה נאמר שהוא לא יהיה כחותם, ובאותה לשון נאמר לזרובבל – שהוא יהיה כחותם.

ז. כְּמָה מַעֲלָה מַעֲלַת הַתְּשׁוּבָה! אָמַשׁ הִיא זֶה מִבְּדֵל מֵה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר: "עֲזוֹנוֹתֶיכֶם הִיוּ מִבְּדִילִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם" 89; צוּעַק [לה'] וְאֵינוּ נִעְנָה, שְׁנֵאמַר: "גַּם כִּי תִרְבוּ תַּפְלָה, אֵינִי שׁוֹמֵעַ" 90; וְעוֹשֶׂה מַצּוֹת וְטוֹרִפִּין [-מטיחים] אוֹתָן בַּפָּנִי, שְׁנֵאמַר: "מִי בָקֵשׁ זֹאת מִיָּדְכֶם רְמוֹס חֲצִירִי" 91, "מִי גַם בָּכֶם וְיִסְגֹר דְּלָתִים" 92, "עֲלֵתִיכֶם סִפּוּ עַל זִבְחֵיכֶם, וְאָכְלוּ בִּשְׂרִי" 93.

וְהַיּוֹם הוּא [-החזר בתשובה] מִדְּבֹק בְּשִׁכְנָה, שְׁנֵאמַר: "וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם" 94; צוּעַק וְנִעְנָה מִיָּד, שְׁנֵאמַר: "וְהָיָה טָרֵם יִקְרָאוּ, וְאֵנִי אֶעֱנֶה" 95; וְעוֹשֶׂה מַצּוֹת וּמִקְבְּלִין אוֹתָן [-במרום] בְּנִחָה וְשִׁמְחָה, שְׁנֵאמַר: "כִּי כָבֵד רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיךָ" 96.

81. דברים-נצבים, ל, א-ג. 82. הושע, יד, ב. 83. עמוס, ד, ו. 84. ירמיה, ד, א. 85. הושע, ב, א. 86. ירמיה, כב, ל. 87. שם, כד. 88. חגי, ב, כג. 89. ישעיה, נט, ב. 90. שם, א, טו. 91. שם, יב. 92. מלאכי, א, י. 93. ירמיה, ז, כא. 94. דברים-ואתחנן, ד, ד. 95. ישעיה, סה, כד. 96. קהלת, ט, ז.

ושבת: הכטחה או ציווי? – לקו"ש ח"ט ע' 532, חל"ט ע' 166. גדולה. . תדבק: ביאור נרחב בהלכה זו – לקו"ש ח"ד ע' 1358, חל"ט ע' 186. הלכה זו: הלכות אלו עוסקות בשני סוגי בעלי תשובה – לקו"ש ח"ט ע' 451, ח"כ ע' 92. מודבק: דיוק הלשון – לקו"ש חל"ט ע' 86. מיד: דיוק הלשון – לקו"ש ח"ב ע' 61. טרם: דיוק הלשון – לקו"ש ח"ב ע' 61.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

זֹכֶה לַחַיִּים אֱלֹהִים, הוּא הֵמָּה שְׁאִינוּ חוֹלָה [חזון לחיות]
לְעוֹלָם, אֲלֵא נִכְרַת בְּרָשָׁעוֹ, וְאוֹבֵד בְּכַהֲמָה. וְזֶה
הוּא הַכֶּרֶת הַכְּתוּב בַּתּוֹרָה, שְׁנֶאֱמַר: "הַכֶּרֶת תִּכְרַת
הַנֶּפֶשׁ הַזֶּה" ¹⁰¹; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוֹ: "הַכֶּרֶת",
בְּעוֹלָם הַזֶּה, "תִּכְרַת", לְעוֹלָם הַבָּא ¹⁰²; כְּלוּמַר,
שְׁאוֹתָה הַנֶּפֶשׁ שֶׁפָּרְשָׁה [נפדרת] מִן הַגּוֹף בְּעוֹלָם הַזֶּה
- אֵינָה זֹכֶה לַחַיִּים הָעוֹלָם הַבָּא, אֲלֵא גַם מִן הָעוֹלָם
הַבָּא נִכְרַתָּה.

(א) לאחר שיענשו בייסורי הגהינות. (ב) שימות בטרם עת
וללא צאצאים.

וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שְׁמֵתָאִים לָהֶם, שְׁנֶאֱמַר: "וְעָרְכָה
לָהּ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם, כִּימֵי עוֹלָם וּכְשֵׁנִים
קְדָמוֹנִיּוֹת" ⁹⁷.

(יב) כשם שקיבל ה' ברצון את קרבנותיהם של משה רבינו
ושלמה המלך.

ח. בְּעָלֵי תְשׁוּבָה, דִּרְכָן לִהְיוֹת שְׁפָלִים וְעָנִוִּים
בְּיוֹתֵר; אִם חִרְפוּ אוֹתָן הַפְּסִילִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם
הָרָאוּשׁוֹנִים [בחסאיהם], וְאָמְרוּ לָהֶם: 'אֲמַשׁ הָיִיתָ
עוֹשֶׂה כָּךְ וְכָךְ, וְאֲמַשׁ הָיִיתָ אוֹמֵר כָּךְ וְכָךְ' - אֵל
יִרְגִּישׁוּ [ישימו לב] לָהֶם; אֲלֵא שׁוֹמְעִין וְשֹׁמְחִים,
וְיוֹדְעִים שֶׁזֶּה זְכוּת לָהֶם, וְשֶׁכָּל זְמַן שֶׁהֵם בָּשִׁים
[מתביישים] מְמַעֲשֵׂיהֶם שֶׁעָבְרוּ וְנִכְלָמִין מֵהֶן, זְכוּתָם
מִרְבָּה וּמַעֲלָתָם מֵתַגְדֶּלֶת.

וְחֵטֵּא גָדוֹל הוּא לֹאמַר לְבַעַל תְּשׁוּבָה: 'זָכַר מַעֲשִׂיךָ
הָרָאוּשׁוֹנִים', אוּ לְהַזְכִּירָן בְּפָנָיו כְּדִי לְבִישׁוֹ, אוּ
לְהַזְכִּיר דְּבָרִים וְעָנִוִּים הַדּוֹמִין לָהֶם כְּדִי לְהַזְכִּירוֹ
מֵה עֲשָׂה. הַכֹּל אֲסוּר, וּמִזְהָר עָלָיו [כל יהודין] בְּכָל
הַזֵּמָנִת דְּבָרִים [הצקה בדבור] שֶׁהַזְהִירָה עָלֶיהָ תּוֹרָה,
שְׁנֶאֱמַר: "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ, וְיִרְאֵת
מֵאֲלֹהֶיךָ [כין] אֲנִי ה'". ⁹⁸

פָּרָק ח

מהות העולם הבא.

א. הַטּוֹבָה הַצְּפוּנָה [המיועדת] לַצַּדִּיקִים, הִיא חַיִּי
הָעוֹלָם הַבָּא; וְהֵן חַיִּים שְׁאִין עִמָּהֶן מוֹת, וְהַטּוֹבָה
שְׁאִין עִמָּה רָעָה. הוּא שְׁכֵתוֹב בַּתּוֹרָה: "לִמְעַן יִיטֵב
לָךְ, וְהֵאֲרַכְתָּ יָמִים" ⁹⁹ - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממש רבינו]
לְמַדּוֹ: "לִמְעַן יִיטֵב לָךְ", לְעוֹלָם שְׁפָלוֹ טוֹב;
וְהֵאֲרַכְתָּ יָמִים", לְעוֹלָם שְׁפָלוֹ אֶרֶץ [ואין בו מיתה] ¹⁰⁰;
וְזֶה הוּא חַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא.

שְׁכֵר הַצַּדִּיקִים - הוּא שִׁיזּוּפוֹ לְנֶעֱם [לחענוג] זֶה, וְיִהְיֶה
בְּטוֹבָה זֹ; וּפִרְעוֹן [עונש] הִרְשָׁעִים - הוּא שְׁלֵא יִזְכּוּ
לַחַיִּים אֱלֹהִים, אֲלֵא יִכְרְתוּ וְיִמְתּוּ. וְכָל מִי שְׁאִינוּ

ב. הָעוֹלָם • הַבָּא -

אֵין בוֹ גּוֹף וְגוּיָה, אֲלֵא
נִפְשׁוֹת הַצַּדִּיקִים בְּלִבָּד,
כְּלוּמַר גּוֹף כְּמִלְאָכִי
הַשָּׂרָת. הוּאֵיל וְאֵין בוֹ
גּוּיּוֹת [גופים], אֵין בוֹ לֹא
אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִּיָּה וְלֹא
דְּבָר מִכָּל הַדְּבָרִים
שֶׁגּוֹפּוֹת בְּנֵי הָאָדָם
צָרִיכִין לָהֶן בְּעוֹלָם הַזֶּה.
וְלֹא יֵאָרֵעַ בוֹ דְּבָר מִן
הַדְּבָרִים שְׁמֵאֲרַעִין
לְגוֹפּוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה,

השגת הרמב"ד

העולם... השרת א"א דברי האיש
הזה בעיני קרובים למי שאומר אין
תחיית המתים לגופות אלא
לנשמות בלבד, וחיי ראשי לא היה
דעת חז"ל על זה שהרי אמרו
כתובות (דף ק"א) עתידין צדיקים
אל תקברוני בכלים לבנים ולא
וכן היו מצוין לבניהם (שבת ק"ד)
אל תקברוני בכלים לבנים ולא
בשחורים שמא זוכה, וכן אמרו
(סנהדרין צ"ב) שלא ישובו
הצדיקים לעפר אלא עומדין
בגוייתם, וכן אמרו (שם סנהדרין
צ"א) במומם עומדין ומתרפאין,
וכל אלה מוכיחים כי בגוייתם הן
עומדין חיים, אבל אפשר שהבורא
ישם גוייתם חזקות ובריאות כגוית
המלאכים וכגוית אליהו זכור לטוב
ויהיו העטרות כמשמען וכפשוטן
ולא יהיה משל.

כְּגוֹן יִשְׁכְּבָה וְעַמִּידָה וְשָׁנָה וּמִיתָה וְעֶצֶב וּשְׁחֹק
וְכִיזָא בְּהֵן. כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים הָרָאוּשׁוֹנִים: הָעוֹלָם
הַבָּא - אֵין בוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִּיָּה וְלֹא תְשֻׁמִּישׁ,
אֲלֵא צַדִּיקִים יוֹשְׁבִין וְעִטְרוֹתֵיהֶן בְּרָאוּשֵׁיהֶן, וְנִהְיִין
מִזֵּיו הַשְּׁכִינָה ¹⁰³.

הַרִי נִתְּבַר לָךְ שְׁאִין שָׁם [בעולם הבא] גּוֹף, לְפִי שְׁאִין
שָׁם אֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה. וְזֶה שְׁאָמְרוּ [חכמים] 'צַדִּיקִים
יוֹשְׁבִין', עַל דֶּרֶךְ הַחִידָה [משל] אָמְרוּ - כְּלוּמַר,
נִפְשׁוֹת הַצַּדִּיקִים מְצֻנִּין [נמצאות] שָׁם, כְּלוּמַר עֲמֹל וְלֹא
יִנְעֵי. וְכֵן זֶה שְׁאָמְרוּ 'עִטְרוֹתֵיהֶן בְּרָאוּשֵׁיהֶן' -

97. מלאכי, ג, ד. 98. ויקרא-בהר, כה, יז. 99. דברים-תצא, כב, ז. 100. קידושין, לט, ב. 101. במדבר-שלח, טו, לא. 102. סנהדרין, צ, ב. 103. ברכות, יז, א.

הלכה א: מדוע נקבעה סוגייה זו בהל' תשובה - לקו"ש ח"י ע' 257, ח"יח ע' 258. הטובה הצפונה לצדיקים: גדר השכר - לקו"ש ח"י ע' 197, ח"ל ע' 128. הלכה ב: הביאור בפנימיות הענינים - לקו"ש חט"ו ע' 143. אין... וגווייה: עפ"י ביאור מ"ש בהל' יו"ט פ"ו ה"ז - לקו"ש חל"ג ע' 63. לא שולל את פשטות מאמרי חז"ל אודות יעודים גשמיים בעוה"ב - תשובות וביאורים סי"א הע' 23. דיון נרחב בנושא - לקו"ש חכ"ט ע' 138, חל"ו

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

שָׂכָר לְמַעַלָּה מִמֶּנּוּ, וְהַטּוֹבָה שָׁאִין אַחֲרֶיהָ טוֹבָה; וְהִיא שֶׁהִתְאָוָה לָהּ כָּל הַנִּבְיָאִים טו.¹⁰⁴

(יד) החיים הנצחיים. טו) כמבואר בהלכה ז.

ד. וְכִמְהָ שְׁמוֹת קָרְאוּ לָהּ [-לעולם הבא] דֶּרֶךְ מְשָׁל טו: ה' ה', וּמְקוֹם קָדְשׁוֹ, וְדֶרֶךְ הַקֹּדֶשׁ, וְחֲצֵרוֹת ה', וְאֶהָל ה', וְנֹעַם ה', וְהִיכָל ה', וּבֵית ה', וְשַׁעַר ה'.

וְהַחֲכָמִים • קָרְאוּ לָהּ חֲשֵׁנָה הַרְאֵב־ד' וְהַחֲכָמִים... סְעוּדָה א"א וְאֵם זֹו הִיא וְהַסְעוּדָה אֵין כָּאֵן כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה, וְטוֹבָה הִיטָה לֹו הַשְׁתִּיקָה. דֶּרֶךְ מְשָׁל לְטוֹבָה זֹו הַמְזַמֵּנָה לַצִּדִּיקִים, 'סְעוּדָה'; וְקוֹרִין לָהּ בְּכָל מְקוֹם 'הָעוֹלָם הַבָּא'.

טז) על מנת שנוכל לשער בשכלנו מהם חיי העולם הבא. (יז) אך אין הכוונה לסעודה גשמית, כי עולם הבא לשיטת הרמב"ם יהיה עולם ללא גופים כמבואר בהערה ח.

ה. הַנִּקְמָה [-ענישה] שָׁאִין נִקְמָה גְדוֹלָה מִמֶּנָּה - שֶׁתִּפְּרֹת הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תִזְכֶּה לְאוֹתָן הַחַיִּים, שֶׁנֶּאֱמָר: "הַפֶּרֶת תִּפְּרֹת הַנֶּפֶשׁ הַחַיָּה, עֲוֹנָה כְּחָ"ט. וְזֶה הָאֲבִדוֹן כִּסְט¹⁰⁸, הוּא שְׁקוּרָאִין אוֹתוֹ הַנִּבְיָאִים דֶּרֶךְ מְשָׁל, 'בָּאָר שַׁחַת', וְ'אֲבִדוֹן', וְ'תִפְּתָה' [=תופת], וְ'עֲלוּקָה' כִּסְט; וְכָל לְשׁוֹן כְּלָיָה וְהַשְׁחָתָה קוֹרְאִין לֹו, לְפִי שֶׁהִיא הַכְּלָיָה שָׁאִין אַחֲרֶיהָ תִּקְוָמָה לְעוֹלָם, וְהַהֶפְסֵד שָׁאִינוֹ חֲזוֹר [-לא ניתן לחיקון] לְעוֹלָם כִּכ.

(יח) כענף הנכרת מן העץ. (יט) במידה והחוטא לא חזר בתשובה. (כ) עונש הכרת. כא) תולעת מים המוצצת דם. כב) אולם, קיימים עונשים נוספים לחוטאים כמו הגיהנום, כמבואר בהערה א.

ו. שְׂמָא תִּקַּל בְּעֵינֶיךָ [-תולול בערך] טוֹבָה זֹו, וְתִדְמָה שָׁאִין שְׂכָר הַמַּצְוֹת וְהַיּוֹת [-מטרת] הָאָדָם [להיות] שְׁלֵם בְּדַרְכֵי הָאֱמֶת, אֲלֹא לְהִיּוֹת אוֹכֵל וְשׁוֹתָה מֵאֲכָלוֹת טוֹבוֹת וּבּוֹעֵל צוּרוֹת נְאוֹת וְלֹוֹבֵשׁ בְּגָדֵי שֵׁשׁ [=פשתן] וְרִקְמָה וְשׁוֹכֵן בְּאֶהָלֵי שֵׁן [=בתי שנהב] וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלִי כֶסֶף וְזָהָב וְדִבְרִים הַדּוּמִים לָאלוֹ, כִּמּוֹ שֶׁמִּדְמִין אֵלֹו הָעֲרָבִים הַטְּפָשִׁים הָאִיִּלִּים הַשְּׁטוּפִים בְּזִמָּה. אֲבָל הַחֲכָמִים וּבְעָלֵי דַעַה יִדְעוּ, שֶׁכָּל הַדִּבְרִים הָאלוֹ דִּבְרֵי הַבָּאִי [=שטות] וְהַכָּל הֵן, וְאֵין בָּהֶם תּוֹחֶלֶת

כְּלוּמָר, דַּעַה שֶׁיִּדְעוּ, שֶׁבְּגִלְלָה זָכוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, מַצְוִיָּה עֲמָהֶן, וְהִיא הָעֲטָרָה שֶׁלָּהֶן, כְּעֵנֶן שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה: "בְּעֲטָרָה שֶׁעֲטָרָה לֹו אִמּוֹה"¹⁰⁴. וְהִרִי הוּא אוֹמֵר: "וְשִׁמְחַת עוֹלָם עַל רֵאשִׁים"¹⁰⁵, וְאֵין הַשְׁמִיחָה גוֹף [-דבר ממשי] כְּדִי שֶׁתִּנּוּחַ עַל הָרֵאשִׁי; כִּף עֲטָרָה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים כָּאֵן, הִיא הַדַּעַה.

ג) כי ישיבה מסמלת מנוחה ושלווה. ד) ההבנה וההשגה שלהם בגדולת ה' בהיותם בעולם הזה. ה) אף בפסוק זה העטרה היא משל להשגת גדלות ה'. ו) אלא הפסוק נאמר בדרך משל. ז) במאמרם 'צדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן'.

ומה הוא זה שֶׁאָמְרוּ, וְנִהְיִין מִזִּיז הַשְּׂכִינָה? שֶׁיִּדְעִין וּמִשְׁיָגִין מֵאֲמָתָה [-מהות] הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מֵה שֶׁאֵינָן יוֹדְעִין וְהֵן [-בהיותם בעולם הזה] בְּגוֹף הָאֶפֶל הַשִּׁפְלָה.

ח) הלכה זו, וההלכות הבאות, מבארות את חיי העולם הבא לשיטת הרמב"ם. אך גם לפי דבריו, בתקופה שלאחר תחיית המתים – שהיא אינה עולם הבא לשיטתו – יהיו כולם חיים נשמות בגופים כמו בעולם הזה.

ג. כָּל 'נֶפֶשׁ' הָאִמּוּרָה כְּעֵנֶן זֶה [-העולם הבא], אֵינָה הַנֶּשְׁמָה שֶׁהִיא צְרִיכָה לְגוֹף ט, אֲלֹא צוּרַת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהִיא הַדַּעַה שֶׁהִשְׁגָּה מִהַבּוֹרָא כִּפִּי כֶּחָה, וְהַשְׁיָגָה הַדַּעוֹת הַנִּפְרָדוֹת י"א וְשָׂאָר הַמַּעֲשִׂים י"ב. וְהִיא הַצּוּרָה שֶׁבְּאֶרְצוֹ עֲנִינָה בְּפֶרֶק רְבִיעִי מֵהַלְכוֹת יוֹדֵי הַתּוֹרָה¹⁰⁶; הִיא הַנִּקְרָאת 'נֶפֶשׁ', כְּעֵנֶן זֶה י"ג.

ט) 'נשמה' בלשון הרמב"ם כאן זהו חלק הנפש המחיה את הגוף, ולאחר מות האדם חלק הנפש הזה מתכלה גם יחד עם הגוף. י) החלק הרוחני שבנפש. יא) המלאכים, הנקראים 'נפרדים' משום שאין להם גוף כמבואר באריכות בהלכות יסודי התורה. יב) מעשה בראשית ומעשה מרכבה המבוארים בפרקים הראשונים של הלכות יסודי התורה. יג) ושם התבאר הדבר באריכות.

חיים אֵלֹו [-בעולם הבא] - לְפִי שֶׁאֵין עֲמָהֶן מוֹת, [משום] שֶׁאֵין הַמּוֹת אֲלֹא מִמַּאֲרָעוֹת הַגּוֹף וְאֵין שֵׁם גּוֹף, נִקְרָאוּ 'צִירוֹ הַחַיִּים' ט, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְהִיטָה נֶפֶשׁ אֲדָנִי צִירוֹהָ בְּצִירוֹ הַחַיִּים"¹⁰⁷. וְזֶהוּ הַשְּׂכָר הַגְּדוֹל שֶׁאֵין

104. שיר השירים, ג, יא. 105. ישעיה, נא, יא. 106. הלכות, ח"ט. 107. שמואל-א, כה, כט. 108. במדבר-שלח, טו, לא.

ע' 177, רשימות ח' י' ע' 10. העטרה שלהן: העטרה מקיפה ונעלית מהראש ויחד עם זאת נעשית חלק ממצאיות האדם – לקו"ש חכ"ח ע' 110, ח"ל ע' 309. הלכה ג: בסוגיה זו – לקו"ש חט"ו ע' 475. הלכה ה: כיצד ניתן להתרועע על גיהנם, דבר שלא ניתן להסבירה? – לקו"ש חל"ו ע' 241.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

[תקנה]. ואינה טובה גדולה אצלנו בעולם הזה, אלא מפני שאנו בעלי גוף וגויה¹⁰⁹; וכל הדברים האלו, צרכי הגוף הן, ואין הנפש מתאנה להן ומחמדתן אלא מפני צרך הגוף, כדי שימצא חפצו ויעמד על בריו [בבריאות שלמה]. ובזמן שאין שם גוף, נמצאו כל הדברים האלו בטלין.

(כג) הנהנים מדברים גשמיים וחומריים.

הטובה הגדולה שתהיה בה הנפש בעולם הבא, אין שום דרך בעולם הזה להשיגה בה ולידע אותה, [משום] שאין אנו יודעין בעולם הזה אלא טובת הגוף, וזה אנו מתאווין; אבל אותה הטובה [בעולם הבא] גדולה עד מאד, ואין לה ערך [דמיון] בטובות של עולם הזה אלא דרך משל. אבל בדרך האמת, שנעדר [אם נשווה] טובת הנפש בעולם הבא כמו טובת הגוף בעולם הזה במאכל ובמשתה, אינו כן¹¹⁰; אלא אותה הטובה גדולה עד אין חקר, ואין ערך ואין דמיון. הוא שאמר דוד: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, פעלת לחוסים כך"¹⁰⁹.

(כד) לא ניתן להשוות בין תענוג העולם הבא לתענוגי העולם הזה.

ז. וכמה כמה [כמה והשתוקק] דוד והתאנה לחיי העולם הבא, שנאמר: "לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים כה"¹¹⁰.

(כה) איני יודע אם אזכה לחיי העולם הבא, והלוואי ואזכה להם.

כבר הודיעונו חכמים הראשונים, שטובות העולם הבא אין כח באדם להשיגה על בריה [לתכליתה], ואין ידע גדולה ויפיה ועצמה [עוצמתה] אלא הקדוש ברוך הוא לבדו; ושכל הטובות שמתנפאין בהן הנביאים לישראל, אינן אלא לדברים של גוף [דברים גשמיים], שנהנין בהן ישראל בימות המלך המשיח, בזמן שתחזור הממשלה [המלכות] לישראל.

אבל טובות חיי העולם הבא, אין לה ערך ודמיון, ולא דמויה הנביאים [במשל], כדי שלא יפחתו אותה בדמיון¹¹¹. הוא שישעיהו אומר: "עין לא ראתה, אלהים זולתך - יעשה למחפה לו"¹¹¹; כלומר, הטובה שלא ראתה אותה עין נביא, אלא עשה אותה האלהים לאדם שמחכה לו. אמרו חכמים: "כל הנביאים פלן לא נתבאר אלא לימות המשיח,¹¹² אבל העולם הבא - עין לא ראתה, אלהים זולתך"¹¹².

(כו) שלא ימעיטו בערך העולם הבא.

ח. זה [הסיבה] • השנת הראב"ד
וז. ועומד א"א נראה כמכחיש שאין העולם חוזר לתהו ובהו והקב"ה מחדש עולמו ואמרו שיתא אלפי שנים היו עלמא וחד חרוב ונמצא שהוא עולם חדש.
שקראו אותו חכמים 'העולם הבא' - לא מפני שאינו מצוי עתה, וזה העולם [העולם הזה] אובד, ואחר כך יבוא אותו העולם. אין הדבר כן! אלא הרי הוא [העולם הבא] מצוי ועומד¹¹³, שנאמר: "מה רב טובך, אשר צפנת ליראיך"¹¹³. ולא קראוהו 'העולם הבא', אלא מפני שאותן החיים באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה שאנו קיימין בו [כעת] בגוף ונפש, וזה הוא הנמצא לכל אדם בראשונה [בתחילה].

(כז) העולם הבא קיים גם כעת. ואף שחז"ל אמרו שהעולם הזה עתיד להיחרב ועתיד להיות עולם חדש, הם לא התכוונו לעולם הבא המבואר בפרקים אלו. (כח) ממילה זו מובן, שהטוב הזה - העולם הבא - קיים כבר כעת, רק שהוא מוצפן ומוסתר מאתנו.

פרק ט

השכר והעונש הניתנים בעולם הזה.

א. מאחר [מכיוון] שנודע שמתן שכרן של מצוות והטובה שנופה לה אם שמרנו דרך ה' הנתונה בתורה - היא חיי העולם הבא, שנאמר: "למען ייטב לך, והארכת ימים"¹¹⁴; והנפקה

109. תהלים, לא, כ. 110. שם, כז, יג. 111. ישעיה, סד, ג. 112. ברכות, לד, ב. 113. תהלים, לא, כ. 114. דברים-תצא, כב, ז.

אלא לימות המשיח: יישוב קושיות הלחם משנה - לקו"ש חכ"ז ע' 197, 350. העולם הבא: גדר השכר - לקו"ש חכ"ט ע' 197, חכ"ט ע' 42, 140. כל מינו: דיוק הלשון - לקו"ש חכ"ז ע' 239.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ג) יודע את כל התורה, ומפרש את דבריה כראוי כפי המסורת המקובלת. ד) השכר הגשמי בעולם הזה הוא נוסף על השכר העיקרי בעולם הבא, ובזכותו אנו יכולים לקיים תורה ומצוות בנחת וכך לזכות לחיי העולם הבא.

וכן הודיענו בתורה, שאם נעזב התורה מדעתנו [מרצוננו] ונעסק בהבלי הזמן, פענן שנאמר: "וישמע ישראל ויבעטו" ¹¹⁷ - שדין האמת [ה'] יסיר מן העוזבים כל טובות העולם הזה, [משום] שהן חזקו ידיהם לבעט [לבגוד], ומביא עליהן [ה'] כל הרעות שמונעין אותן מלקנות [לזכות לחיי] העולם הבא, כדי שיאבדו ברשעים. הוא שכתוב בתורה: "תחת אשר לא עבדת את ה' וגו' ועבדת את איביך, אשר ישלחנו ה' בך" ¹¹⁸.

ה) השפע הגשמי גרם להם לנטוש את דרך התורה והמצוות. ו) ולא יחזרו בתשובה, כמבואר בפרק ו.

נמצא פרוש כל אותן הברכות והקללות, על דרך זו: כלומר, אם עבדתם את ה' בשמחה, ושמרתם דרכו - משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקללות, עד שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסוק בה, כדי שתזכו לחיי העולם הבא, וייטב לך לעולם שפלו טוב, ותאריך ימים לעולם שפלו ארך, ונמצאתם זוכין לשני העולמות, לחיים טובים בעולם הזה, המביאים לחיי העולם הבא; שאם לא יקנה [האדם] היום [בעולם הזה] חכמה ומעשים טובים - אין לו במה יזכה [לעולם הבא] שנאמר: "כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול" [לאחר המיתה].

ואם עזבתם את ה' וישגיתם [התמסרתם] במאכל ומשקה וזנות ודומה להן - מביא עליכם כל הקללות האלו ומסיר כל הברכות, עד שייכלו ימיכם בבחלה ופחד, ולא יהיה לכם לב פנוי ולא גוף שלם לעשות המצוות, כדי שתאבדו מחיי העולם הבא. ונמצאתם שאבדתם שני עולמות: שבזמן שאדם טרוד בעולם הזה בחלי ובמלחמה ורעבון, אינו מתעסק לא בחכמה [בתורה] ולא במצוה שבה זוכין לחיי העולם הבא.

שנוקמין מן הרשעים שעזבו ארחות [דרכין] הצדק הכתובות בתורה - היא הכרת, שנאמר: "הכרת תכרת הנפש ההיא, עונה בה" ¹¹⁵;

א) וכמבואר בפרק הקודם, שעיקר עונש הכרת הוא הפסד העולם הבא.

מה הוא זה שכתוב בכל התורה פלה, אם תשמעו [בקול ה'] יגיע לכם [שכר גשמי], ואם לא תשמעו יקרה אתכם [תקבלו עונשים גשמיים], וכל אותן הדברים בעולם הזה - כגון שבע ורעב, ומלחמה ושלום, ומלכות ושללות, ושיבת הארץ וגלות, והצלחת מעשה והפסדו, ושאר כל דברי הכרת? ¹¹⁶

ב) שכרת איתנו ה' הכתובים בפרשת בחוקותי, והרי השכר והעונש על קיום המצוות ניתן בעולם הבא ולא בעולם הזה.

כל אותן הדברים [דברי הברית] אמת היו, ויהיו, ובזמן שאנו עושין כל מצוות התורה, יגיעו אלינו טובות העולם הזה כגון; ובזמן שאנו עוברים עליהן, תקרא אותנו [יקרו לנו] הרעות הכתובות. ואף על פי כן, אין אותן הטובות, הן סוף [מטרת] מתן שכרן של מצוות; ולא אותן הרעות, הן סוף הנקמה שנוקמין מעובר על כל המצוות. אלא כך הוא הצע [החסר] הדברים:

הקדוש ברוך הוא נתן לנו תורה זו, עץ חיים, וכל העושה כל הכתוב בה, ויודעו דעה גמורה נכונה; וזכה בה לחיי העולם הבא; ולפי גדל מעשיו וגדל חכמתו, הוא זכה. והבטיחנו בתורה, שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש, ונהגה בחכמה תמיד - שייסיר ממנו כל הדברים המונעין אותנו מלעשותה, כגון חלי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזקים את ידינו [המסייעים לנו] לעשות את התורה, כגון שבע ושלום וירבות [ריבון] כסף וזהב - כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב פנויים ללמד בחכמה, ולעשות המצוה, כדי שנוזק לחיי העולם הבא. וכן הוא אומר בתורה, אחר שהבטיח בטובות העולם הזה: "וצדקה תהיה לנו וגו'" ¹¹⁶.

115. במדבר-שלח, טו, לא. 116. דברים-ואתחנן, ו, כה. 117. דברים-האזינו, לב, טו. 118. דברים-תבוא, כח, מזח.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

~ נקודות משיחות קודש ~

"פדי שלא נעסק כל זמנינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב פנויו ללמד בהכמה, ולעשות המצוה כו".

כאן מיעט רק שלא נעסק כל זמנינו ומשמעו שמקצת כן, כי מדבר בזמן הזה שצריך להיות מיעוט עסק לצורך פרנסתו משא"כ בנוגע לעתיד-לבוא כתב "לא יהי עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד" כי זה שתהי אכילה ושתיה ו"עמל מעט" למצוא מחייתם – לא יהי באופן של עסק ביגיעה והשתדלות.

לקוטי שיחות חלק כ"ז עמוד 239
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ב. ומפני זה התאונו כל ישראל, נביאייהם וחקמייהם, לימות המלך המשיח, פדי שיינוחו ממלכות הרשעה שאינה מנחת להן לעסק בתורה ובמצוות פהגן, וימצאו להם מרגוע וירבו בהכמה, פדי שייזכו לחיי העולם הבא.
לפי שבאותן הימים [בימות המשיח] תרבה הדעת [ידעת ה'] והחקמה והאמת - שנאמר: "פי מלאה הארץ דעה את ה'", ונאמר: "ולא ילמדו עוד איש את

רעהו ואיש את אחיו"¹²⁰, ונאמר: "והסירתי את לב האבן מבשרכם"¹²¹. מפני שאתו המלך [מלך המשיח] שיעמד [לבני ישראל] מזרע דוד, בעל חכמה יהיה יתר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב ממשה [למשה] רבנו; ולפיכך, ילמד כל העם ויורה אותן דרך ה', ויבואו כל הגוים לשמעו, שנאמר: "והיה באחרית הימים, נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים"¹²² [ונהרו אליו כל הגוים].

וסוף השכר פלו והטובה האחרונה שאין לה הפסק ולא גרעון, הוא חיי העולם הבא; אבל ימות המשיח - הוא העולם הזה, ועולם פמנהגו הולך, אלא [מלבד] שהמלכות תחזור לישראל. וכבר אמרו חכמים הראשונים: 'אין בין העולם הזה לימות המשיח, אלא שעבוד מלכיות בלבד'¹²³.

ז) תכלית השכר היא לא בימות המשיח אלא בעולם הבא.
ח) העולם לא ישתנה מהמצב הנוכחי. ט) ובימות המשיח לא נהיה תחת מלכות הגויים, אך כל הדברים האחרים יישארו ללא שינוי.

119. ישעיה, יא, ט. 120. ירמיה, לא, לג. 121. יחזקאל, לו, כו. 122. ישעיה, ב, ב. 123. ברכות, לד, ב.

הפניות לשיחות קודש

הלכה ב: ביאור הלכה זו בהרחבה – לקו"ש חל"ה ע' 208. התאווה: תאוה זו קשורה ותלויה ב"נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים" – לקו"ש ח"ו ע' 85, חכ"ב ע'. כהוגן: דיוק הלשון – לקו"ש חכ"ב ע' 78. כדי... הבא: לא למען קבלת השכר, כי אם בכדי לבוא לשלמות העבודה הרוחנית – סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 80. שבאותן הימים: לא הזכיר רבינו קיום המצוות בימות המשיח – לקו"ש חל"ט ע' 235. שנאמר: ההוספה ע"פ פסוק זה – לקו"ש ח"ה ע' 340 הע' ד"ה הדעה והחכמה והאמת. מלאה: דיוק הלשון – סה"ש תש"נ ח"א ע' 121. איש... אחיו: משמעות "אחיו" ו"רעהו" – לקו"ש ח"ג ע' 171. והסירותי... מבשרכם: תכלית "הדעה והחכמה והאמת" היא כשחודרת בלב – סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 311. קרוב ממש רבנו: כנבואה. אך בענינים אחרים הוא גבוה ממש – לקו"ש חכ"א ע' 351, חכ"ג ע' 356. מעלת מלכות משה – לקו"ש ח"ו ע' 254, חט"ז ע' 491, חכ"א ע' 351, חכ"ג ע' 356. ולפיכך: בשל מעלתו כנבואה יקבל "תורה חדשה" – סה"ש תנש"ח ח"ב ע' 566. ימות המשיח: שתי תקופות בימות המשיח – לקו"ש חט"ו ע' 417, חכ"ד ע' 109.

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון כ"ח שבט ~

משוך חסדך לידעך, וצדקתך לישרי לבי.

ספר ראשון

והוא ספר המדע

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות יסודי התורה, הלכות דעות, הלכות תלמוד תורה, הלכות עבודה זרה וחקות הגוים, הלכות תשובה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"משוך חסדך לידעך, וצדקתך לישרי לבי".

בהדרן על הש"ס שאמר האדמו"ר המהר"ש מציין לשתי נקודות:

שתחילתו במ"ם פתוחה – "מאימתי קורין את שמע כו" וסיומו במ"ם סתומה – "ה' יברך את עמו בשלום" ובנוסף, גם תוכן פתיחתו וסיומו זהים; מתחיל בכהנים שתפקידם לברך את ישראל בשלום ומסיים בשלום – ". ה' יברך את עמו בשלום".

על דרך זה י"ל שגם הרמב"ם פתח את חיבורו במ"ם פתוחה – "משוך חסדך לידעך" וסיימו במ"ם סתומה "כמים לים מכסים", וגם תוכן הפתיחה – "לידע שיש שם מצוי ראשון כו", וזה לתוכן הסיום – "לא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד . . ישיגו דעת בוראם . . מלאה הארץ דעה את ה' . . כו".

1. תהלים, לו, יא.

לעתיד לבוא, תהיה ידיעת אמיתות המצאו גם אצל מי שאינם יהודים כמשמעות הפסוק "כי מלאה הארץ דעה את ה' כו" שכוונתו לכל הבריהא כולה כולל המלאכים שימלאו דעה את ה'. אלא שאצל עם ישראל יהיה ענין ידיעת ה' באופן נעלה יותר ש"יהיו כל ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים כו".

יין מלכות ספר המדע סימן א'
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

הלכות יסודי התורה

המצוות הנכללות בהלכות הללו, הן עיקרי התורה ויסודותיה.

יש בכללן עשר מצוות - שש מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לידע שיש שם אלוה; (ב) שלא יעלה במחשבה שיש שם אלוה זולתי ה'; (ג) ליחדו; (ד) לאהבו; (ה) ליראה ממנו; (ו) לקדש שמו; (ז) שלא לחלל את שמו; (ח) שלא לאבד דברים שנקרא שמו עליהן; (ט) לשמע מן הנביא המדבר בשמו; (י) שלא לנסותו. ובאור המצוות האלו - בפרקים אלו.

פרק א

הידיעה שה' הוא אלוהי העולם ואדון כל הארץ; שאינו גוף, ושהוא אחד ואין שני לו.

א. יסוד היסודות ועמוד החכמות [המחקריות], לידע שיש שם מצוי ראשון. והוא ממציא פל הנמצא;

משוך: טעם פתיחת וסיום הספר באות מ"ם – סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 736, יין מלכות ס"א. משוך . . לב: ביאור פנימי בשייכות הפסוק לספר המדע – יין מלכות ס"ב. הלכות יסודי התורה: כאן לא הזכיר רבינו את כל היסודות המוזכרים בפיה"מ – לקו"ש חכ"ב ע' 71, חכ"ג ע' 90. יש בכללן: אם מניין המצוות שלפני ההלכות כתב רבינו – לקו"ש ח"ג ע' 290, חכ"ז ע' 231 בשוה"ג. (א): מדוע נמנתה כמצוה בפני עצמה? – אג"ק חכ"ג ע' קצח. לידע: הצורך לדעת ולהבין את מציאות האלקות – לקו"ש ח"א ע' 279, חכ"ד ע' 23. פרק א: ההכרח ללמוד גם את ארבעת הפרקים הראשונים של הלכות אלו – לקו"ש חכ"ז ע' 232 בשוה"ג. הלכה א: ביאור נרחב בהלכה זו – לקו"ש חכ"ז ע' 237. בעבודה הרוחנית – לקו"ש ח"א ע' 339. יסוד . . החכמות: מקור לזה בוורר – לקו"ש חכ"ז ע' 115, חכ"ט ע' 291. מצוה זו היא יסוד כל המצוות – סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 149. ראשי התיבות של שם "הוי" (דווקא) – לקו"ש חכ"ז ע' 14 הע' 50. אך לא מופיע בפירוש – לקו"ש חל"א ע' 26. בספר היד' נרמזו ענינים מפנימיות התורה – הגש"פ ע' תכא. לידע: תוכן המצוה ופריטיה – לקו"ש ח"א ע' 339 בשוה"ג, ח"כ ע' 23 ובהערות, חכ"ז ע' 6, 43, חכ"ו ע' 59, חכ"ז ע' 251, סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 206, תש"נ ח"א ע' 122, 125, 265, 291, תנש"א ח"א ע' 112, 407, 418. שם: דיוק הלשון "שם" – לקו"ש ח"ט ע' 44 בשוה"ג. מצוי ראשון: דיוק הלשון "מצוי ראשון" – סה"ש תשמ"ח ח"ב ע' 411. ממצא: בכל רגע – לקו"ש חכ"ז ע' 248. כל הנמצא: כל פרטי הנבראים – לקו"ש חל"א ע' 139. אך עיקר רצונו הוא בישראל – לקו"ש ח"ל ע' 151. לא . . הימצא: בדרך ממילא – לקו"ש חכ"ד ע' 42 הע' 41, לכן, אין הדבר מכריח שהוא ית' מתלבש

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

סוֹבֵב תְּמִיד, וְאִי אֶפְשָׁר שְׁיִסֵּב בְּלֹא מְסַבֵּב; וְהוּא בְּרוּךְ הוּא הַמְּסַבֵּב אוֹתוֹ, בְּלֹא יָד וְלֹא גּוֹף.

ח) מעטפת כדורית הסובבת ומניעה את מערכות השמים.
ט) שהרי הגלגל הוא גוף, וכל גוף אינו מתנועע מעצמו בלי כוח אחר שמניע אותו. (י) אלא בכוחו הרוחני הבלתי מוגבל. שהרי אם הקב"ה היה גוף פיזי שבהכרח מוגבל בכוחו, לא היה הגלגל מסתובב תמיד בלי קץ וסוף.

וְכָל הַנִּמְצָאִין מִן שָׁמַיִם וָאָרֶץ וּמֵה שְׁפִינֵיהֶן, לֹא נִמְצְאוּ אֲלָא מֵאֲמַתַּת הַמְּצָאוֹ.

א) שיש במציאות. המילה 'שם' בהלכה זו, אין כוונתה על מקום מסוים אלא על הימצאות כללית. ב) נמצא ראשון – הקב"ה – שהוא קדמון לכל דבר אחר שבעולם וגם לזמן, כלומר, שמציאותו קיימת מאז ומתמיד. ג) ממצאותו האמיתית, הנצחית, נובעת ומתקיימת מציאותם של כל הנבראים.

ב. וְאִם יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁהוּא אֵינוֹ מְצוּי, אֵין [אף] דָּבָר אַחֵר יָכוֹל לְהַמְצִאותוֹ.

ד) אם נתאר לעצמנו מצב בו הקב"ה ח"ו כביכול אינו נמצא. ה) במצב שכזה, העולם וכל הברואים שבו לא יהיה קיים, מכיוון שהקב"ה אינו רק ממצא הנמצאים ובוראם, אלא גם מחיה את כולם ומקייםם, הוא סיבת קיומם – ולפיכך לא יוכלו להתקיים אף רגע בלעדיו.

ג. וְאִם יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁאֵין כָּל הַנִּמְצָאִין מְלֻבְּדוּ מְצוּיָיו, הוּא לְבִדּוֹ יִהְיֶה מְצוּי וְלֹא יִבְטַל הוּא לְבִטּוֹלָן [מציאותו אינה תלויה בהם]; שְׁכָל הַנִּמְצָאִין צָרִיכִין לוֹ [מציאותם תלויה בו], וְהוּא בְּרוּךְ הוּא אֵינוֹ צָרִיךְ לָהֶן, וְלֹא [אף] לְאַחַד מֵהֶן. לְפִיכָךְ אֵין אֲמַתָּתוֹ [מציאותו] בְּאֲמַתַּת אֶחָד מֵהֶן.

ו) אם נתאר לעצמנו מצב בו אין עולם וברואים, אלא רק הקב"ה נמצא.

ד. הוּא שֶׁהִנְבִּיא אוֹמֵר: 'וְה' אֱלֹהִים אֲמַת' ² - הוּא לְבִדּוֹ הָאֲמַת [הקיים הנצחי], וְאֵין לְאַחֵר אֲמַת בְּאֲמַתּוֹ. וְהוּא שֶׁהַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת: "אֵין עוֹד מְלֻבְּדוֹ" ³, כְּלוּמָר - אֵין שָׁם מְצוּי אֲמַת מְלֻבְּדוֹ כְּמוֹתוֹ.

ז) זולת הקב"ה אין בכל המציאות מצוי נצחי וקיים כמותו.

ה. הַמְּצוּי הַזֶּה - הוּא אֱלֹהֵי הָעוֹלָם, אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ. וְהוּא הַמְּנַהִיג [את] הַגִּלְגָּל בְּכַחַּ שְׁאֵין לוֹ קֵץ וְתִכְלִית, [סוף וכליין], בְּכַחַּ שְׁאֵין לוֹ הַפְּסָק; שֶׁהַגִּלְגָּל

ו. וַיִּדְעַת דָּבָר זֶה - מִצּוֹת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲנִי ה', אֱלֹהֶיךָ" ⁴. וְכָל הַמַּעֲלָה עַל דַּעַתוֹ שְׁיִשׁ שָׁם אֱלֹהִים אַחֵר חוּץ מִזֶּה - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר:

"לֹא יִהְיֶה לָּךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי" ⁵, וְכוֹפֵר בְּעֶקְרֵי, שֶׁזֶּה הוּא הָעֶקֶר הַגָּדוֹל שֶׁהִפֵּל תְּלוּי בּוֹ.

יא) פירוש הפסוק: אנוכי ה' שמציאותי היא נצחית וקיימת תמיד, ולפיכך – אנוכי גם "אלוקיך" ועליך להכיר באלוקותי ולקיים את מצוותי. יב) בעיקרו של עולם, בקדוש-ברוך-הוא. יג) מציאותו של הקדוש-ברוך-הוא ואחדותו היא עיקר גדול, והכופר בו – כופר בכול.

ז. אֱלֹהִים זֶה אֶחָד הוּא - וְאֵינוֹ לֹא שְׁנַיִם וְלֹא יֵתֵר עַל שְׁנַיִם, אֲלָא אֶחָד, שְׁאֵין פִּיחֻדוֹ [כאחדות] אֶחָד מִן הָאֲחֵדִים הַנִּמְצָאִין בְּעוֹלָם; לֹא אֶחָד כְּמִין [סוג] שֶׁהוּא כּוֹלֵל אֲחֵדִים [פריטים] הִרְבֵּה ⁶, וְלֹא אֶחָד כְּגוֹף שֶׁהוּא נִחְלָק לְמַחְלָקוֹת [חלקים] וְלִקְצוֹת [צדדים] וְכוּינִים ⁷; אֲלָא יָחִיד שְׁאֵין פִּיחֻדוֹ יָחִיד אַחֵר כְּמוֹתוֹ בְּעוֹלָם.

יד) מין האדם, לדוגמה, כולל אנשים רבים. טו) גוף האדם, לדוגמה, מורכב מחלקים שונים: חומר וצורה, אברים שונים פנימיים וחיצוניים. וכן כל גוף גשמי אחר יש לו קצוות: אורך רוחב ועומק.

אלוטו היו האלהות הרבה - היו גופין וגויות [גופים חומריים], מפני שאין הנמנן [דברים הניתנים להימנות] השוין במציאותן [זהים במהותם] נפרדין [גבדלים] זה מזה אלא במארגעין [מאורעות] שישארעו הגופות והגויות. ואלו

יד) מין האדם, לדוגמה, כולל אנשים רבים. טו) גוף האדם, לדוגמה, מורכב מחלקים שונים: חומר וצורה, אברים שונים פנימיים וחיצוניים. וכן כל גוף גשמי אחר יש לו קצוות: אורך רוחב ועומק.

אלוטו היו האלהות הרבה - היו גופין וגויות [גופים חומריים], מפני שאין הנמנן [דברים הניתנים להימנות] השוין במציאותן [זהים במהותם] נפרדין [גבדלים] זה מזה אלא במארגעין [מאורעות] שישארעו הגופות והגויות. ואלו

אלוטו היו האלהות הרבה - היו גופין וגויות [גופים חומריים], מפני שאין הנמנן [דברים הניתנים להימנות] השוין במציאותן [זהים במהותם] נפרדין [גבדלים] זה מזה אלא במארגעין [מאורעות] שישארעו הגופות והגויות. ואלו

אלוטו היו האלהות הרבה - היו גופין וגויות [גופים חומריים], מפני שאין הנמנן [דברים הניתנים להימנות] השוין במציאותן [זהים במהותם] נפרדין [גבדלים] זה מזה אלא במארגעין [מאורעות] שישארעו הגופות והגויות. ואלו

2. ירמיה, י, י. 3. דברים ואתחנן, ד, לה. 4. שמות יתרו, כ, ב. 5. שם, פסוק ג.

בנבראים – לקו"ש חכ"ה ע' 202 הע' 84. מאמיתת: דיוק הלשון "אמיתת" – סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 678, תשנ"ח ח"א ע' 74, תשנ"ב ח"א ע' 127. הימצאות: דרגת האלקות שלמעלה מהעולם – לקו"ש חט"ז ע' 43, ח"כ ע' 23. שלעתיד לבוא תתגלה – לקו"ש חכ"ג ע' 181. על ידי עבודתנו כעת – לקו"ש חל"ד ע' 112. הלכה ב: החידוש בהלכה זו – לקו"ש ח"י ע' 257 הע' ד"ה ותומשן, סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 151, תשנ"ח ח"א ע' 126, 266, 291. ואם להימצאות: הביאור בפנימיות הענינים – לקו"ש חט"ז ע' 44 הע' 26. להימצאות: לעתיד לבוא יתגלה בבני ישראל שמציאותם היא מעצמותו ית' – לקו"ש חכ"ג ע' 181. שכל . . לו: חלק מ"אמיתת" האלקות – סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 728. והוא . . להן: החידוש – סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 659. הוא לבדו האמת: ביאור – לקו"ש חל"ג ע' 88. והוא . . כלומר: ביאור שיטת רבינו בפירוש הפסוק – לקו"ש חכ"ד ע' 43. וידיעת דבר זה: הראיות וההוכחות אינן חלק ממצות ידיעת ה' – סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 207. אנכי ה' אלוקיך: מדוע מפסוק זה דווקא? – לקו"ש חכ"ו ע' 114, סה"ש תשנ"ח ח"א ע' 286. לא . . פני: גדר הלאו – לקו"ש ח"א ע' 280.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הוא, שְׁאִינָן מְפִירִין אֶלָּא הַגּוֹפּוֹתִי; וְדַבְּרָה תוֹרָה בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. וְהַפֶּל בְּנוֹיִין הֵן, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר: "אִם שְׁנוֹתֵי בְּרַק חֲרָבִי"¹⁵; וְכִי חָרַב יֵשׁ לוֹ, וּבַחֲרָב הוּא הוֹיָג? ! אֶלָּא מְשָׁל, וְהַפֶּל מְשָׁל.

(יח) הרי כל אלה הם אברי גוף? (יט) בהבנתם הראשונית, בני האדם מסוגלים לקלוט ולהחשיב רק מציאות גופנית מוחשית. (כ) התורה משתמשת בכינויים וביטויים הלכתיים מתוך חיי האדם וסביבתו, כדי להמחיש לו דברים רוחניים.

רְאִיהָ לְדַבֵּר זֶה, שְׁנֵכִיָּא אֶחָד אוֹמֵר שְׂרָאָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא "לְבוּשָׁה כְּתֹלָג חֲדָר" [לבושו כשלג לבן]¹⁶, וְאַחֲרֵי רְאִיהוּ "חֲמוּץ" [אדום] בְּגָדִים מְבֻצָּרָה"¹⁷; וּמֹשֶׁה רַבְּנוֹ עֲצָמוֹ רְאִיהוּ עַל הַיָּם [בְּקִרְיַת יָם סוּף] כְּגִבּוֹר עוֹשֶׂה מְלַחְמָה, וּבְסִינֵי כְּשִׁלִּיחַ צָבוֹר עָטוּף. לֹמֵר, שְׁאִין לוֹ דְּמוּת וְצוּרָה¹⁸, אֶלָּא הַפֶּל בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה וּבְמַחְזָה; וְאַמְתַּת הַדְּבָרִיכּ - אֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם יְכוּלָה לְהַשִּׁיגוֹ וּלְחַקְרוֹ; וְזֶה הוּא שְׁאֵמַר הַפֶּתוּב: "הַחֲקֵר אֱלֹהִים תִּמְצָא, אִם עַד תִּכְלִית שְׂדֵי תִמְצָא"¹⁸.

(כא) מכיון שלכל אחד הקדוש-ברוך-הוא נגלה בצורה ודמות אחרת, זהו סימן שאין לו צורה ודמות כלל, וכל הדמויות באמצעותן הוא מתגלה, הן רק חיזיון. (כב) את מהותו האמיתית של הקדוש-ברוך-הוא, אף אדם לא מסוגל להבין ולקלוט.

י. מה • הוא זה

שֶׁבִּקֵּשׁ מֹשֶׁה רַבְּנוֹ לְהַשִּׁיג, כְּשֵׁאמַר "הֲרָאִנִי נָא אֶת כְּבֹדְךָ"¹⁹? בְּקֵשׁ לִידַע אֲמַתַּת הַמְּצָאוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, עַד שִׁיְהִיָּה יָדוּעַ בְּלִבּוֹ כְּמוֹ יְדִיעַת אֶחָד מִן הָאֲנָשִׁים שְׂרָאָה פָּנָיו וְנִחְקָקָה צוּרָתוֹ בְּקַרְבּוֹ, שְׁנִמְצָא אוֹתוֹ הָאִישׁ נִפְרָד בְּדַעְתּוֹ

השגת הראב"ד

מה . . שראח א"א, אין דעת מיושבת על דבריו והלא ראה על הר סיני מכבודו ובארבעים יום של לוחות הראשונות מה שלא ראה נביא וחזוה עד שקנאו בו מלאכי השרת ובקשו לדחפו עד שאחז בכסא הכבוד ומה היה צריך עוד. ועוד אם היתה זאת הבקשה מה צורך בתשובה לומר וחנותי את אשר אחזן ורחמתי את אשר ארתם. אבל לפי שאמר לו הבורא לא אעלה בקרבך פן אכלך בדרך ובקש משה שישבו והוא אומר הודיעני נא את דרכיך ואמר לו פני ילכו והנחיתני לך ואמר משה אם אין פניך הולכים כלומר אל תאמר כשנכנס לארץ תלך עמנו כי מכאן לא נסע עד שתשוב עמנו ואמר לו הבורא גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה ויאמר הראני נא את כבודך כלומר מיד אני רוצה לראות ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך וקראתי בשם ה' וגו' ואדעך בעברי והעם אשר הכעיסני יהיה מי שאחזן עליו ולא על כולם. ופני ואחורי סוד גדול הוא ואין ראוי לגלותו לכל אדם ואולי בעל הדברים הזה לא ידעהו.

הִיָּה הַיּוֹצֵר גּוֹף וְגוֹיָה - הִיָּה לוֹ קֶץ וְתִכְלִית, שְׁאִי אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת גּוֹף שְׁאִין לוֹ קֶץ. וְכָל שֵׁשׁ לוֹ קֶץ וְתִכְלִית, יֵשׁ לִכְחוֹ קֶץ וְסוּף.

וְאַלְהִינוּ בְּרוּךְ שְׁמוֹ, הוֹאִיל וְכַחוֹ אֵין לוֹ קֶץ וְאִינוּ פּוֹסֵק, שְׁהִי הַגִּלְגָּל סוֹבֵב תָּמִיד, אֵין כַּחוֹ כַּח גּוֹף [חומר]. הוֹאִיל וְאִינוּ גּוֹף, לֹא יֵאָרְעוּ לוֹ מְאֲרָעוֹת הַגּוֹפּוֹת כְּדִי שִׁיְהָא נִחְלָק וְנִפְרָד מֵאַחֵר [שבהם יהיה נבדל מאלו-ה' אחר]; לְפִיכָךְ, אִי אֶפְשָׁר שִׁיְהִיָּה אֶלָּא אֶחָד²⁰. וְיְדִיעַת דְּבָר זֶה - מְצָנָה עֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: "ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד"⁶.

(טז) הלכה זו מטרתה להוכיח בהגיגין את אחדותו המוחלטת של הקדוש-ברוך-הוא, ותוכן הדברים הוא: שאם נאמר [=ח"ו] שיש שני אלוקים שווים במציאות ובמעלה ואף אחד מהם לא ברא את השני, בהכרח נצטרך לומר גם שהם בעלי גוף ולא כוח רוחני בלבד, מכיוון שללא גוף אין במה להחשיב אותם כנפרדים אחד מהשני להימנות בתור שניים. שהרי דבר אחד מובדל מהשני רק באמצעות שינויים פיזיים שיש ביניהם או על ידי מאורעות שאירעו רק לאחד מהם. לדוגמה, שני מטבעות זהים לחלוטין, נפרדים אחד מהשני בכך שכל אחד תופס לעצמו מקום מיוחד. מה שמבדיל ביניהם אם כן, זהו שינוי מקומי, ושינויים או מקרים כאלה יש רק בגופים. ומאחר שכבר הוכח בהלכה ה' שהקדוש-ברוך-הוא אינו גוף, שהרי הוא מניע את הגלגל תמיד ללא כל שינויים, ממילא יתחייב מזה, שהוא אחד ואין שני לו.

ח. הִרִי מְפָרֵשׁ בְּתוֹרָה וּבִנְבִיא²¹, שְׁאִין הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא גּוֹף וְגוֹיָה, שְׁנֵאמַר: "כִּי ה' אֱלֹהֵינוּ, הוּא הָאֱלֹהִים בְּשֵׁמִים מְמַעַל וְעַל הָאָרֶץ מְתַחַת"⁷, וְהַגּוֹף לֹא יְהִיָּה [אִינוּ יְכוּל לְהִיּוֹת] בְּשֵׁנֵי מְקוֹמוֹת; וְנֵאמַר: "כִּי לֹא רָאִיתָם כָּל תְּמוּנָה"⁸, וְנֵאמַר: "וְאֶל מִי תִדְּמִינִי, וְאֶשְׁוֶה"⁹; וְאֵלּוּ הִיָּה גּוֹף, הִיָּה דוּמָה לְשֶׁאֵר גּוֹפִים.

(יז) בנוסף להוכחה ההגיגית שהובאה באריכות בהלכה הקודמת שהקדוש-ברוך-הוא אינו גוף, יש לכך ראיה גם מהתנ"ך.

ט. אִם כֵּן, מֵה הוּא זֶה שְׁנֵאמַר בְּתוֹרָה: "וְתַחַת רִגְלֵיו"¹⁰, "כְּתוּבִים בְּאֶצְבָּע אֱלֹהִים"¹¹, "יָד ה' /"¹², "עֵינֵי ה' /"¹³, "אָזְנֵי ה' /"¹⁴, וְכִיּוֹצֵא בְּדְבָרִים הֶאֱלֹהִי¹⁵? - הַפֶּל לְפִי דַעְתָּ [הבנתם] שֶׁל בְּנֵי אָדָם

6. דברים-ואתחנן, ו, ד. 7. דברים-ואתחנן, ד, לט. 8. שם, פסוק טו. 9. ישעיה, מ, כה. 10. שמות-משפטים, כד, י. 11. שמות-כי תשא, לא, יח. 12. שמות-וארא, ט, ג. 13. זכריה, ד, י. 14. במדבר-בהעלותך, יא, א. 15. דברים-האנינו לב, מא. 16. דניאל, ז, ט. 17. ישעיה, סג, א. 18. איוב, יא, ז. 19. שמות-כי תשא, לג, יח.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

סְכָלוֹת [=טפשות] וְלֹא חֲכָמָה כְּחֻכְמַת הָאִישׁ הַחֲכָם י, לֹא שָׁנָה וְלֹא הִקְיָצָה, [=ערות], וְלֹא פָעַס וְלֹא שָׁחֹק, וְלֹא שְׂמֻחָה וְלֹא עֲצָבוֹת, וְלֹא שְׁתִּיקָה וְלֹא דְבוּר כְּדִבּוּר הָאָדָם. כִּף אָמְרוּ חֲכָמִים: 'אֵין לְמַעַלָּה לֹא יִשְׁיבָה וְלֹא עֲמִידָה, וְלֹא עֶרְף [=אחר] וְלֹא עֲפוּי'.

[=עייפות].²¹

(כו) מכיון שהחיים הגופניים הם כתוספת לגוף האדם ולא חלק ממהותו; ואילו הקדוש-ברוך-הוא שאינו גוף ואינו מורכב, אין לו שום תוספת – אלא הוא וחיוו מהות אחת. (כו) שחכמתו של האדם החכם, היא תוספת על מהותו; ואילו הקדוש-ברוך-הוא, הוא וחכמתו דבר אחד.

יב. וְהוֹאִיל וְהִדְבֵּר כִּף הוּא, כָּל הַדְּבָרִים הִלְלוּ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן שְׁנֹאֲמָרוּ בַּתּוֹרָה וּבַדְּבָרִי נְבִיאִים - הִפֵּל מִשָּׁל וּמִלִּיצָה [=ביטוי ספרותי] הֵן, כִּמוֹ שְׁנֹאֲמָר: "יֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׁחַק"²², "כַּעֲסוֹנִי בְּהַבְלִיהֶם"²³, "כִּפְּאֲשֵׁר שֶׁשׁ ה'"²⁴, וְכִיּוֹצֵא בָהֶן. עַל הִפֵּל אָמְרוּ חֲכָמִים: 'דְּבָרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם'²⁵. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "הָאֲתִי הֵם מְכַעֲסִים"²⁶;

הֵרִי הוּא אוֹמֵר: "אֲנִי ה', לֹא שְׁנִיתִי"²⁷, וְאֵלֹהֵי הָיָה פְּעָמִים כּוֹעֵס וּפְעָמִים שְׂמֵחַ, הֵיךְ מִשְׁתַּנֶּה. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֹהֵי אֵינָן מְצוּיִין אֶלָּא לְגוֹפִים הָאֲפִלִּים הַשְּׁפִלִּים [=החומרניים], שׁוֹכְנֵי בְּתֵי חֹמֶר אֲשֶׁר בְּעֶפֶר יִסּוּדָם. אֲכָל הוּא בָרוּךְ הוּא יִתְעַלֶּה וְיִתְרוֹמֵם עַל כָּל זֶה.

~ יום שני כ"ט שבט ~

פֶּרֶק ב

מצות אהבת ויראת ה'; שלוש דרגות בנבראים, ושמות המלאכים; אחדות ה'.

א. הָאֵל הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הִזֶּה - מַצּוֹה לְאַהֲבוֹ וּלְיִרְאָה הֵימָנוּ [=ממנו], שְׁנֹאֲמָר: "וְאַהֲבַת אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ"²⁸, וְנֹאֲמָר: "אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא"²⁹.

ב. וְהֵיאָף הִיא הַדֶּרֶךְ לְאַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ? בְּשֻׁעָה

מִשְׁאֵר הָאֲנָשִׁים; כִּף בְּקֵשׁ מִשֶּׁה רַבְּנוּ לְהִיּוֹת מְצִיאת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרֶדֶת בְּלָבוּ מִשְׁאֵר מְצִיאת הַנִּמְצָאִין, עַד שֶׁיָּדַע אֲמַתַּת הַמְצָאוֹ כִּמָּה שְׁהִיא. וְהִשְׁכִּיחוּ בָרוּךְ הוּא, שְׁאֵין כִּחַ בְּדַעַת הָאָדָם הַחַי שֶׁהוּא מְחַבֵּר מְגוּף וְנִפְשׁ, לְהַשִּׁיג אֲמַתַּת דְּבָר זֶה עַל בְּרִיּוֹ [=לחכילתו].

וְהוֹדִיעֵנו בָּרוּךְ הוּא מַה שְּׁלֹא יָדַע אָדָם לִפְנֵינוּ וְלֹא יָדַע לְאַחֲרֵינוּ, עַד שֶׁהִשְׁגִּיג מֵאֲמַתַּת הַמְצָאוֹ דְּבָר שֶׁנִּפְרֶד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּדַעַתוֹ מִשְׁאֵר הַנִּמְצָאִין, כִּמוֹ שֶׁיִּפְרֵד אֶחָד מִן הָאֲנָשִׁים שֶׁרָאָה אַחֲרָיו, וְהִשְׁגִּיג כָּל גּוֹפֵר וּמִלְבוּשׁוֹ בְּדַעַתוֹ מִשְׁאֵר הָאֲנָשִׁים; וְעַל דְּבָר זֶה רָמַז הַתּוֹב וְאָמַר: "וְרִאִיתָ אֶת אַחֲרֵי, וּפְנֵי לֹא יִרְאוּ"³⁰.

(כג) תוכן הלכה זו הוא: משה רבינו ביקש להכיר ולדעת את מהותו של הקדוש-ברוך-הוא לאמיתתה, עד כדי כך שיוכל להבחין בין מציאותו של הקדוש-ברוך-הוא למציאות שאר הברואים. רצונו של משה היה להכיר את ה', כמו שאדם מכיר אדם שני אחרי שהסתכל עליו וצורת פניו נרשמה בזיכרונו היטב ולא יתבלבל בינו לבין איש אחר. על בקשה זו השיב הקדוש-ברוך-הוא למשה: "וראית את אחורי, ופני לא ייראו". כלומר: ביקשת בקשה גבוהה מדי. אמנם, אתה תשיג את מהותי יותר מהקודמים לפניך והבאים אחרריך, אבל גם כן רק את מקצתה ולא כולה – "כי לא יראני האדם וחי": אדם חי, המחובר מגוף ונפש, אין כוח בדעתו להשיג את מהותי כמו שהיא.

יא. וְכִיּוֹן שְׁנִתְּבַר שְׁאִינוּ גּוֹף וְגוֹיָה, יִתְבָּאֵר שְׁלֹא יִאָרְעוּ וְלֹא אֶחָד מִמְּאֲרָעוֹת הַגּוֹף: לֹא חֲבוּר וְלֹא פִּירוּד³¹, וְלֹא מְקוּם וְלֹא מְדָה, וְלֹא עֲלִיָּה וְלֹא יִרְדָּה, וְלֹא יָמִין וְלֹא שְׂמָאל, וְלֹא פָנִים וְלֹא אַחֲזָר, וְלֹא יִשְׁיבָה וְלֹא עֲמִידָה; וְאִינוּ מְצוּי בְּזִמְנָה³², עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ רֵאשִׁית וְאַחֲרִית [=קדימה ואחר] וּמִגֵּן שְׁנִים; וְאִינוּ מִשְׁתַּנֶּה, שְׁאֵין לוֹ דְּבָר שִׁיגֵרָם לוֹ שְׁנוּי.

(כד) לא הרכבה ולא הפרדה. כל המקרים והפעולות המובאים כאן הם תכונות גופניות, ולכן אינם אצל הקדוש-ברוך-הוא שאינו גוף. (כה) שהרי הוא קדם לכל דבר וגם לזמן, כמבואר לעיל; וכמו שאין לו התחלה וראשית, כך גם אין לו סוף וכיליון.

וְאֵין לוֹ לֹא מוֹת וְלֹא חַיִּים כְּחַיֵּי הַגּוֹף הַחַיִּי, וְלֹא

²⁰ שם, פסוק כג. ²¹ חגיגה, טו, א. ²² תהלים, ב, ד. ²³ דברים-האזינו, לב, כא. ²⁴ דברים-כי, תבוא כח, סג. ²⁵ ברכות, לא, ב. ²⁶ ירמיה, ז, ט. ²⁷ מלאכי, ג, ו. ²⁸ דברים-ואתחנן, ו, ה. ²⁹ דברים-עקב, י, כ. ³⁰ חלקה ב: ביאור נרחב בזה – לקו"ש חל"ד ע' 32, 175.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הצורה, היא הנפש הרוחנית של הנברא שבה מתבטאת הייחודיות שלו משאר הנבראים. למשל, צורת האדם היא השכל, כי על ידי השכל נחשב האדם למדבר ובכך הוא מתייחד משאר הנבראים שאינם בעלי שכל. (ח) נבראים וכעבור תקופה מתפרקים וחוזרים ליסודות שמהם הם נבראו. (ט) שהם מדבר, חי, צומח ודומם. דברים אלו אינם קיימים לעולם, כמו גוף האדם, למשל, שלאחר הפטירה מתפרק וחוזר להיות עפר. (י) החלק השני הוא. (יא) הנבראים מהסוג הראשון מתפרקים כעבור תקופה וחוזרים למקורם, אך הכוכבים והגלגלים שברקיע, נשארים כפי שהם נבראו בתחילה וקיימים לעולם. (יב) מכיון שהם אינם משתנים.

ומה' ברואין צורה בלא גלם כללי - והן המלאכים, שהמלאכים אינן [בעלי] גוף וגויה, אלא צורות נפרדות זו מזו.³⁰

(יג) החלק השלישי הוא. (יד) המורכבים מנפש רוחנית בלבד ללא חומר. (טו) למרות שאין להם גוף, גם בהם ישנם חילוקי דרגות, וכפי שיתבאר בהלכה ה.

ד. ומה הוא זה שהנביאים אומרים, שראו המלאך אש ובעל כנפים?³¹ הכלי במראה הנבואה ודרך חיידה [משל], לומר שאינו גוף ואינו כבד בגופות הכבדים,³² כמו שנאמר: "כי ה' אלהיך, אש אכלה הוא"³³, ואינו אש אלא משל.³⁴ וכמו שנאמר: "עשה מלאכיו רוחות, משרתיו אש להט"³⁵.

(טז) והרי מבואר בהלכה הקודמת שהמלאכים אינם בעלי גוף, ואם כן, איך הנביאים מתארים את המלאך כאש ובעל כנפים? (יז) כל התיאורים הללו משמשים רק כמשל. (יח) מים ועפר הם גופים כבדים, ואש ורוח הם גופים קלים. וכונת הנביאים בתיאור המלאכים כאש ובעל כנפים היא, להדגיש שהם אינם דומים לגופים הכבדים. אך באמת אין להם כלל גוף. (יט) מובן ופשוט שהקב"ה אינו אש, והדימוי לאש הוא רק כמשל כנ"ל. (כ) מכך שבתחילת הפסוק מכונים המלאכים רוח ובסוף הפסוק מכונים אש, מוכח כי באמת הם אינם רוח ואינם אש, וכל ההשוואה היא רק משל.

ה. ובמה יפרדו הצורות זו מזו, והרי אינן גופין? לפי שאינן שוין במציאותן,³⁶ אלא כל

שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים, ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ [גבול וסוף] - מיד הוא [האדם] אוהב ומשבח ומפא, ומתאנה תאנה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד: "צמאה נפשי לאלהים, לאל חי"³⁰. וכשמחשב בדברים האלו עצמן, מיד הוא נרתע לאחוריו, ויירא ויפחד וידע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה, עומד בדעת קלה [רפה] מעוטה לפני תמים דעות, [השם, שדעתו שלמה], כמו שאמר דוד: "כי אראה שמייך .. מה אנוש כי תזכרנו"³¹.

(א) כאשר האדם מתבונן באותם דברים המביאים לידי אהבת ה' ומבין את אפסיותו וריחוק ערכו לעומת הבורא, הוא מגיע גם לידי יראת ה'. (ב) שאינה נחשבת למציאות.

ולפי הדברים האלו אני מבאר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים, כדי שיהיו פתח למבין לאהב את השם, כמו שאמרו חכמים בענין אהבה [אהבת ה'] : "שמתוך כך" אתה מפיר את מי שאמר והיה העולם.³²

(ג) על פי הדברים האמורים אשר על ידי התבוננות בגדולת ה' מגיע האדם לידי אהבתו ויראתו. (ד) אמצעי לאדם המתבונן. (ה) על ידי התבוננות בתורת ה' ובמצוותיו וכן על ידי התבוננות בנפלאות הבריאה.

ג. כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, נחלק לשלשה חלקים: מהם ברואין שהן מחברין [מורכבים] מגלם וצורה - והם נהוין ונפסדין תמיד, כמו גופות האדם והבהמה והצמחים והמיתכות.³³ ומהן ברואין שהן מחברין מגלם וצורה, אבל אינן משתנים מגוף לגוף ומצורה לצורה כמו הראשונים [הסוג הראשון], אלא צורתן קבועה בגלמן לעולם, ואינן משתנים כמו אלו - והן הגלגלים [גרמי שמים] והכוכבים שבהן, ואין גלמן פשאר גלמים ולא צורתם פשאר צורות.³⁴

(ו) החלק הראשון הוא. (ז) הגולם הוא החומר של הנברא.

30. תהלים, מב, ג. 31. תהלים, ח, דה. 32. ספרי, דברים-ואתחנן, ו, ו. 33. דברים-ואתחנן, ד, כד. 34. תהלים, קד, ד.

הדרך: גם הדרך לאהבת ה' נכללת במצוה - לקר"ש חכ"ו ע' 117, חכ"ד ע' 495. בשעה. . הגדולים: זוהי עבודת התפילה - סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 158. שיתבונן: כאן מרמז ללימוד פנימיות התורה - לקו"ש ח"ל ע' 294. ההכרח להתבונן באלקות - לקו"ש ח"י ע' 229, 235, ח"א ע' 246, ח"א ע' 228, ח"ב ע' 2, חכ"ג ע' 86, ח"ד ע' 49. לידע: יתבונן, "ויראה" "לידע", שלוש דרגות - לקו"ש חט"ו ע' 143, ח"ב ע' 50. ומחן. . להט: דיון בנושא - לקו"ש ח"ל ע' 274.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(כז) בספרי הנביאים מכונים המלאכים בשמות שונים, והסיבה לכך היא הבדלי הדרגות והמעלות ביניהם. (כח) המלאכים בעשרה שמות כנגד עשר דרגות, כפי שממשיך ומפרט. (כט) המלאכים הנעלים ביותר.

אֶחָד מֵהֶן לְמִטָּה מִמַּעַלְתּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְהוּא מְצוּי מִפְּחוֹ, זֶה לְמַעַלָּה מִזֶּה; וְהַפֶּל נִמְצָאִין מִפְּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְטוֹבוֹ.³⁵ וְזֶה הוּא שֶׁרָמַז שְׁלֹמֹה בְּחֻמָּתוֹ וְאָמַר: "כִּי גִבָּה מֵעַל גִּבָּה שְׁמִר, וּגְבוּהִים עֲלֵיהֶם".³⁵

(כא) על פי המבואר בהלכות הקודמות לא מובן כיצד המלאכים נחשבים לנבראים נפרדים אחד מהשני. הרי ההיווצרות של כל נברא כדבר בפני עצמו, נובעת מחמת השינויים שישנם בין גוף של כל נברא למשנהו, והרי המלאכים אינם מורכבים מגוף, ואם כן, כיצד נפרדות צורות המלאכים זו מזו? (כב) התחלקות של המלאכים למציאות נפרדות נוצר מכך שהם אינם דומים זה לזה במעלתם הרוחנית. (כג) כל אחד נוצר מהמלאך השני שלמעלה ממנו, וכולם יחד נבראו מכוחו של הקב"ה. (כד) על ריבוי דרגות המלאכים.

ו. זֶה שְׁאֻמְרָנוּכָה 'לְמִטָּה מִמַּעַלְתּוֹ', אֵינָה מַעַלְתִּי מְקוֹם [גשמי] כְּמוֹ אָדָם שִׁישֹׁב לְמַעַלָּה מִחֲבֵרוֹ; אֲלָא כְּמוֹ שְׁאוּמְרִים בְּשָׁנֵי חֻמָּים שְׁאֶחָד גָּדוֹל מִחֲבֵרוֹ בְּחֻמָּה, שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מִמַּעַלְתּוֹ שֶׁל זֶה, וְכְּמוֹ שְׁאוּמְרִים בְּעֵלָה [=גורם], שֶׁהִיא לְמַעַלָּה מִן הָעֻלּוּל³⁶ [תוצאה].

(כה) בהלכה הקודמת. (כו) לדוגמה, השכל גורם את המידות והוא נעלה מהן.

ז. שְׁנֵי שְׁמוֹת הַמַּלְאָכִים, עַל שֵׁם מַעַלְתָּם הִיא כִּי; וּלְפִיכֶן נִקְרְאִים כִּי 'חֵיות הַקֹּדֶשׁ', וְהֵם לְמַעַלָּה מִן הַפֶּלֶט, וְאוֹפְנִים, וְאַרְאֵלִים, וְחַשְׁמֵלִים, וְשָׂרְפִים, וּמַלְאָכִים, וְאַלְהִים, וּבְנֵי אֱלֹהִים, וְכַרוּבִים, וְאַיִשִּׁים. וְכָל אֵלֹהִים עֲשָׂרָה הַשְּׁמוֹת שֶׁנִּקְרְאוּ בִּהֶן הַמַּלְאָכִים, עַל שֵׁם עֲשָׂר מַעַלּוֹת שֶׁלֹּהֶן הֵן. וּמַעַלָּה שְׁאִין לְמַעַלָּה מִמֶּנָּה אֲלָא מַעַלְתִּי הָאֵל בְּרוּךְ הוּא, הִיא מַעַלְתִּי הַצְּרוּרֹת שֶׁנִּקְרְאוֹת 'חֵיות'; לְפִיכֶן נִאָּמַר בְּנִבְיָאָה, שֶׁהֵן תַּחַת הַפֶּסֶא [כסא הכבוד]. וּמַעַלָּה עֲשִׂירִית, הִיא מַעַלְתִּי הַצְּרוּרָה שֶׁנִּקְרְאוֹת 'אִישִׁים', וְהֵם הַמַּלְאָכִים שֶׁמִּדְּבָרִים עִם הַנְּבִיאִים וְנִרְאִין לָהֶם בְּמִרְאֵה הַנְּבִיָּאָה; לְפִיכֶן נִקְרְאוּ 'אִישִׁים', [משום] שֶׁמַּעַלְתָּם קְרוּבָה מִמַּעַלְתִּי דַעַת הָאָדָם. [למעלה]

ח. וְכָל הַצְּרוּרוֹת הָאֵלֹהִים חַיִּים וּמְכִירִים אֶת הַבּוֹרָא, וְיִוְדְעִין אוֹתוֹ דַּעַה גְּדוּלָּה עַד לְמָאֵד. כָּל צוּרָה וְצוּרָה לְפִי מַעַלְתָּהּ, לֹא לְפִי גְּדוּלָּה [האמיתי של הבורא]. אֲפִלּוּ מַעַלָּה הִרְאִשׁוּנָהּ אֵינָה יְכוּלָּה לְהַשִּׁיג אֶמְתַּת הַבּוֹרָא כְּמוֹ שֶׁהִיא, אֲלָא דַּעַתָּה קְצָרָה [אֵינָה יְכוּלָּה] לְהַשִּׁיג [אותה].

(ל) המלאכים שנמצאים במעלה הגבוהה ביותר - חיות הקודש.

אָבֵל [היא] מַשְׁגָּת יוֹדַעַת יֵתֵר מִמָּה שֶׁמַּשְׁגָּת יוֹדַעַת צוּרָה שֶׁלְמִטָּה מִמֶּנָּה; וְכֵן כָּל מַעַלָּה וּמַעַלָּה, עַד מַעַלָּה עֲשִׂירִית. וּמַעַלָּה עֲשִׂירִית גַּם הִיא יוֹדַעַת הַבּוֹרָא דַּעַה שְׁאִין כֹּחַ בְּנֵי אָדָם הַמַּחְבְּרִין [המורכבים] מִגִּלְגָּל וְצוּרָה יְכוּל לְהַשִּׁיג וְלִידַע כְּמוֹתָהּ. וְהַפֶּלֶט אֵינָן יוֹדְעִין אֶת הַבּוֹרָא, כְּמוֹ שֶׁהוּא יוֹדַע [את] עַצְמוֹ. (לא) כל המלאכים, ואף אלו הנמצאים בדרגה הגבוהה ביותר.

ט. כָּל הַנִּמְצָאִין חוּץ מִן הַבּוֹרָא, מַצוּרָה הִרְאִשׁוּנָהּ³⁷ עַד יְתוֹשׁ קֶטֶן שִׁיהִיה בְּטַבּוֹר [באמצע] הָאָרֶץ - הַכָּל מִפְּחוֹ אֶמְתּוֹ [של הבורא] נִמְצָאוּ. וּלְפִי שֶׁהוּא יוֹדַע עַצְמוֹ וּמְכִיר גְּדוּלָּה וְתַפְאֶרְתּוֹ וְאֶמְתּוֹ, הוּא יוֹדַע הַכָּל [כל הנמצאים כולם] וְאֵין דְּבָר נִעְלָם מִמֶּנּוּ³⁸ לֵי.

(לב) המלאכים במדרגה הגבוהה ביותר - חיות הקודש. (לג) כל אדם המתכנן ומרכיב דבר מה, יודע את כל פרטי תוכניתו, וכל שכן שכן הדבר אצל בורא העולם ומנהיגו.

י. הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְכִיר אֶמְתּוֹ, וְיִוְדַע אוֹתָהּ כְּמוֹת שֶׁהִיא. וְאֵינוֹ יוֹדַע בְּדַעַה שֶׁהִיא חוּץ מִמֶּנּוּ כְּמוֹ שְׁאֵנוּ יוֹדְעִין, שְׁאִין אֲנוּ יוֹדְעִתָנוּ אֶחָד. אָבֵל הַבּוֹרָא - הוּא יוֹדַעְתּוֹ וְחִיּוֹ אֶחָד, מִכָּל צִד וּמִכָּל פֶּנֶה; שְׁאֵלְמָלָא [אילן] הִנֵּה חֵי בְּחַיִּים וְיִוְדַע בְּדַעַה [שחין ממנו], הִנֵּה שֵׁם אֱלֹהִים הִרְבֵּה - הוּא וְחִיּוֹ יוֹדַעְתּוֹ; וְאֵין הַדָּבָר בּוֹ, אֲלָא אֶחָד מִכָּל צִד וּמִכָּל פֶּנֶה וּבְכָל דֶּרֶךְ יְחִיד.

הידיעה נגרמה מכך שהם התוודעו לאותם נבראים. אחרת, הם לא היו יכולים לדעת עליהם מאומה משום שהידיעה היא דבר נוסף על עצם מציאותם. אך הקב"ה, שהוא וידיעתו דבר אחד, יודע את הנבראים מעצמו מכיוון שהם חלק ממנו. (מב) מכיון שקיים כל הנבראים תלוי בבורא, בידיעת עצמו הוא יודע את כל הנבראים ואין דבר שמוסתר ממנו.

נִמְצְאָתָּ אֹמֵר: הוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַיּוֹדֵעַ עֲצָמָה - הַכֹּל אֶחָדִי. וְדָבָר זֶה - אֵין כֹּחַ בְּפֶה לְאֹמְרוֹ וְלֹא בְּאֶזְן לְשִׁמְעוֹ וְלֹא בְּלֵב הָאָדָם לְהַפְרִיז, עַל בְּרִיּוּתוֹ. וְלִפְיָכָּהּ אֹמְרִין: "חַי נִפְשָׁךְ" ³⁶ לֵי, "חַי פְּרַעְהָ" ³⁷, וְאֵין אֹמְרִין: "חַי ה'" לֵי, אֶלָּא "חַי ה'" ³⁸ - שְׁאֵין הַבּוֹרָא וְחַיּוֹ שְׁנַיִם כְּמוֹ חַי הַגּוֹפּוֹת הַחַיִּים לֵט, אוּ כְּחַי הַמְּלָאכִים ³⁹.

(לד) תוכן הדברים: ידיעותיו של הבורא אינן דומות לידיעותיו של האדם. ידיעותיו של האדם הן דבר חיצוני ונוסף על מציאותו, והוא רוכש אותן על ידי לימוד והתבוננות במהלך החיים. הידע של האדם אינו דבר קבוע, אלא הוא משתנה בכל רגע מחמת ידיעות חדשות המתוספות אצלו. מובן אם כן, שהאדם הידע שלו הם שני דברים שונים. האדם קיים בפני עצמו, ובנוסף על כך קיים הידע אותו הוא רוכש במהלך חייו. כך גם חייו של האדם הם דבר נוסף על עצם מציאותו. אולם לגבי הקב"ה לא ניתן לומר שישנם דברים נוספים חוץ ממציאותו, שהרי כפי שהתבאר באריכות בפרק הקודם, הקב"ה הוא יחיד ואינו מורכב ממספר דברים. לכן מוכרחים לומר שהקב"ה, חייו והידע שלו הם דבר אחד. הוא הידע – הוא עצמו, הוא הידע – ידיעת הנבראים, והוא הדעה עצמה – הכוח באמצעותו הוא יודע את הנבראים. כל אלו הם דבר אחד ויחיד. (לה) איננו מסוגלים להבין בשכלנו באופן מושלם את אחדותו המוחלטת של הקב"ה המבוארת כאן, היות והיא למעלה מיכולת ההבנה האנושית. (לו) פירוש המילים חַי פְּרַעְהָ הוא החיים של פרעה. כלומר, פרעה וחייו הם שני דברים שונים. המציאות של פרעה קיימת בפני עצמה, ובנוסף לכך יש לו חיים. בדומה לכך, הוא גם פירוש המילים חַי נִפְשָׁךְ – הנפש והחיים הם שני דברים שונים. (לז) על ה' לא ניתן לומר כך, כי כאמור הוא וחייו הם דבר אחד ולא שני דברים שונים. (לח) פירוש המילים חַי ה' הוא שה' הוא החיים, והחיים הם הוא. (לט) כמו בעלי הגופים שהם וחיהם הינם שני דברים שונים. (מ) שהם בעלי צורות נפרדות זו מזו והם וחיהם הינם שני דברים שונים.

לְפִיכָּהּ, אֵינוֹ מַפְרִי הַבּוֹרָאִים וַיּוֹדֵעַם מִחֲמַת הַבּוֹרָאִים, כְּמוֹת שְׁאֵנוּ יוֹדְעִין אוֹתָם, אֶלָּא מִחֲמַת עֲצָמוֹ יָדְעָם ⁴⁰; לְפִיכָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ עֲצָמוֹ, יָדַע הַכֹּל - שֶׁהַכֹּל נִסְמָךְ בְּהוֹיָתוֹ לִי ⁴¹.

(מא) כאשר הנבראים יודעים דבר מה על נבראים אחרים,

יא. דְּבָרִים אֵלוֹ שְׁאֵמְרָנוּ בְּעֵנֵינוּ זֶה ⁴² בְּשָׁנֵי פְּרָקִים אֵלוֹ, כְּמוֹ טָפָה מִן הַיָּם הֵן מִמָּה שֶׁצָּרִיף לְבָאָר - בְּעֵנֵינוּ זֶה. וּבְאֹר כָּל הָעֲקָרִים שֶׁבְּשָׁנֵי פְּרָקִים אֵלוֹ - הוּא הַנִּקְרָא 'מַעֲשֵׂה מִרְכָּבָה' ⁴³.

(מג) בענין ידיעת הבורא ואחדותו. (מד) על שם המרכבה שראה יחזקאל הנביא כשנגלו לו מראות אלוקיים, בתוכם ראה ארבע חיות מתחת כיסא הכבוד ונדמו כמראה מרכבה.

יב. צִוּוּ חֲכָמִים הָרְאשׁוֹנִים, שֶׁלֹּא לְדַרְשׁ בְּדָבָרִים אֵלוֹ אֶלָּא לְאִישׁ אֶחָד בְּלַבָּד, וְהוּא שִׁיְהִיָּה חָכֵם וַיִּמְבִּין מִדַּעְתּוֹ. וְאַחֵר כָּךְ ⁴⁴ מוֹסְרִין לוֹ רִאשֵׁי פְּרָקִים, וּמוֹדִיעִים אוֹתוֹ שֶׁמָּךְ [-מַעֲשֵׂה] מִן הַדָּבָר; וְהוּא מְבִין מִדַּעְתּוֹ, וַיּוֹדֵעַ סוֹף הַדָּבָר וְעָמְקוֹ.

(מה) כאשר ישנו אדם חכם ומבין מדעתו.

וְדָבָרִים אֵלוֹ דְּבָרִים עֲמָקִים הֵן עַד לְמָאֵד, וְאֵין כָּל דַּעַת וְדַעַת רְאיוֹנָה לְסַבָּלָן [-לשאת אותם]... וְעַלִּיהֶן אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחֻקְתּוֹ דִּרְךְ מֶשֶׁל: "כְּכֹשִׁים לְלִבּוֹשָׁךְ" ³⁹; כֵּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים בְּפִירוּשׁ מֶשֶׁל זֶה: 'דְּבָרִים שֶׁהֵם כְּכֹשֻׁנוֹ שֶׁל עוֹלָם [-הסודות הכבושים של העולם] - יִהְיֶה [מתחת] לְלִבּוֹשָׁךְ' ⁴⁰, כְּלוּמַר לָךְ לְבַדְךָ, וְאַל תִּדְרֹשׁ אוֹתָם בְּרַבִּים. וְעַלִּיהֶם אָמַר: "יִהְיֶה לָךְ לְבַדְךָ, וְאֵין לְזָרִים אֲתָךְ" ⁴¹. וְעַלִּיהֶם אָמַר: "דְּבַשׁ וְחֶלֶב תַּחַת לְשׁוֹנְךָ" ⁴²; כֵּךְ פָּרְשׁוּ חֲכָמִים הָרְאשׁוֹנִים: 'דְּבָרִים שֶׁהֵם כְּדֶבֶשׁ וְחֶלֶב - יִהְיֶה תַּחַת לְשׁוֹנְךָ' ⁴³.

(מו) דברים המתוקים כדבש כמו מעשה מרכבה יהיו גנוזים תחת לשונך ולא תפרסמם ברבים.

36. שמואל-א, כה, כו. 37. בראשית-מקץ, מב, טו. 38. שמואל-א, כה, כו. 39. משלי, כז, כו. 40. חגיגה, יג, א. 41. משלי, ה, יז. 42. שיר השירים, ד, יא. 43. חגיגה, יג, א.

טיפה מן הים: דיוק הלשון "טיפה מן הים" – "סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 160. שלא... אלו: כיצד, אם כן, התייר האריז"ל "לגלות זאת החכמה"? – לקו"ש ח"ל ע' 171.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

~ יום שלישי ל' שבט ~

פרק ג

גלגלי השמיים, מניינם וסדר הילוכם; ארבעת יסודות הבריאה, מהותם וסדרם.

א. הגלגלים, הן הנקראין 'שמים', ו'רקיע', ו'זבול', ו'ערכות'; והן תשעה גלגלים: גלגל הקרוב ממנו ^[אלינו] הוא גלגל הירח, והשני שלמעלה ממנו - גלגל שבו פוכב הנקרא 'פוכב', וגלגל שלישי שלמעלה ממנו שבו ^[כוכב] נגה, וגלגל רביעי שבו ^[כוכב] חמה, וגלגל חמישי שבו ^[כוכב] מאדים, וגלגל ששי שבו פוכב צדק, וגלגל שביעי שבו ^[כוכב] שבתאי, וגלגל שמיני שבו שָׁאֵר כָּל הכוכבים שנראין ברקיע, וגלגל תשיעי הוא גלגל החוזר בכל יום ממזרח למערב.

(א) הגלגלים הינם מעטפות כדוריות הסובבות ומניעות את מערכות השמים. בחלק מהגלגלים קבועים כוכבי לכת, כפי שמבואר בהמשך ההלכה. (ב) בלשון חכמינו זכרונם לברכה. (ג) ישנם מספר הברלים בין שמונת הגלגלים הראשונים לגלגל התשיעי. בשמונת הגלגלים הראשונים קבועים כוכבים והם הולכים ומקיפים את כדור הארץ ממערב למזרח, כל אחד לפי קצב התנועה שלו. הגלגל התשיעי הוא גלגל ללא כוכבים והוא מקיף את כדור הארץ מידי יום, במשך עשרים וארבע שעות, בכיוון ההפוך משאר הגלגלים - ממזרח למערב. משום כך הוא נקרא "גלגל החוזר בכל יום מן המזרח למערב".

והוא ^[הגלגל התשיעי] המקיף את הכל ^[כל הגלגלים] ומסבב את הכל. וזה שתראה כל הכוכבים כאלו הן פלן בגלגל אחד ואף על פי שיש בהן זה למעלה מזה, מפני שהגלגלים טהורים וזכים פזוכית וכספיר ^[אבן חן בהירה], ולפיכך רואין פוכבים שפגלגל השמיני מתחת גלגל הראשון.

(ד) לעינינו נראים כל הכוכבים באותו גלגל, למרות שהגלגלים בהם קבועים הכוכבים הם אחד למעלה מחברו. (ה) מכיון שהגלגלים זכים ושקופים, כולם נראים לעינינו כגלגל אחד ואינו מבדילים ביניהם.

ב. כל גלגל וגלגל משמזנת הגלגלים שבהן הפוכבים, נחלק לגלגלים הרבה זה למעלה מזה כמו

גלגלי בצלים ^{[כמו קליפת הבצל שמורכבת ממספר שכבות דקות הדבוקות אחת בשניה]; מהן גלגלים סובבין ממערב למזרח, ומהן סובבים ממזרח למערב כמו הגלגל החוזר התשיעי. וכלן, אין ביניהם מקום פנוי.}

(ו) חלק מאותם גלגלים. (ז) שאף הוא מסתובב ממזרח למערב, כמבואר בהלכה הקודמת. (ח) כל תשעת הגלגלים.

ג. כל הגלגלים, אינן לא קלים ולא כבדים. ואין להם לא עין ^[צבע] אדם ולא עין שחר ולא שאר עינות ^[צבעים]; וזה שאנו רואין אותן פעין התכלת, למראית העין בלבד הוא, לפי גבה האויר. וכן אין להן לא טעם ולא ריח, לפי שאין אלו המאריעין מצויין אלא בגופות שלמטה מהן.

(ט) חומר הגלגלים אינו דומה למהות החומר שלנו ועל כן אין בהם את התכונות הקבועות והמוכרות לנו. (י) בגלל המרחק הרב בינינו לגלגלים הם נראים לעינינו בצבע הדומה לתכלת, אך באמת אין להם צבע כלל. (יא) הגופים הנמצאים בכדור הארץ שהוא למטה מכל הגלגלים.

ד. כל הגלגלים האלו המקיפין את העולם - הן עגלין ^[בצורת] פדור, והארץ ^[כדור הארץ] תלויה ^[עומדת] באמצע. ויש למקצת מן הפוכבים גלגלים קטנים שהן קבועים בהן, ואין אותן הגלגלים מקיפין את הארץ, אלא גלגל קטן שאינו מקיף ^[את הארץ] קבוע בגלגל גדול המקיף.

(יב) דבר זה מבאר מדוע קצב הילוך הכוכבים לא תמיד זהה - לעיתים הקצב מהיר ולעיתים הוא איטי יותר, והסיבה לכך היא היות ומסלולם של חלק מהכוכבים הוא סביב גלגלים נוספים שאינם מקיפים את העולם.

ה. מספר כל הגלגלים המקיפין את כל העולם, שמונה עשר; ומספר כל הגלגלים הקטנים שאינן מקיפין, שמונה. וממלה הפוכבים וידיעת שיעור ^[מידת] סביבתן בכל יום ובכל שנה ונטייתן לרוח ^[כיוון] צפון ורוח דרום ^[ומגבהן מעל הארץ] וקריבתן ^[אלה], יודע מספר כל אלו הגלגלים, וצורת הליכתן, ודרך הקפתן. וזו היא חקמת חשבון תקופות ומזלות ^[ו], וספרים רבים חפרו בה חכמי יון.

פרק ג: כמה עניינים הנדונים בפרק מופיעים בספרי חכמי יון - לקו"ש ח"כ ע' 541. אולם, פרקים אלו הם דברי תורה - לקו"ש ח"כ ע' 36. הלכה א: בענין חומר היולי לבריאה - לקו"ש ח"כ ע' 271.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ל' שבט - ספר המדע - הלכות יסודי התורה קנו

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

מסוים ביום אחד, ושאר הכוכבים מתקדמים אותו מרחק בסביבות שבעים שנה.

יג) בנוסף לתשעת הגלגלים המזכירים בהלכות הקודמות שכדור הארץ הוא המרכז שלהם - הנקודה האמצעית שסביבה הם סובבים, ישנם תשעה גלגלים נוספים המקיפים את כדור הארץ, אך הוא אינו המרכז שלהם. יד) כמבואר בהלכה הקודמת. טו) נטיית הכוכבים נמדדת ממיקומם לעומת קו המשווה. טז) חכמת האסטרונומיה שעל ידה ניתן לדעת את התקופות (מלשון היקף וסיבוב) של הגלגלים וכן את תקופות הכוכבים והמזלות הנמצאים בגלגלים.

ו. גלגל התשיעי שהוא מקיף את הכל - חלקוהו החכמים הקדמונים¹⁶ לשנים עשר חלק, כל חלק וחלק העלו¹⁷ לו שם על שם צורה זו שתראה בו מן הכוכבים שלמטה ממנו שהן מכונין תחתיו; והן המזלות - ששמותן: טלה, שור, תאומים, סרטן, אריה, בתולה, מאזנים, עקרב, קשת, גדי, דלי, דגים¹⁸.

יז) שהיו בקיאים בחכמת האסטרונומיה. יח) השמות שניתנו לשנים עשר המזלות הנמצאים בגלגל התשיעי, הם בהתאם לצורתן של שתיים עשרה קבוצות כוכבים הנמצאות במקום המקביל אליהם בגלגל השמיני.

ז. גלגל התשיעי עצמו, אין בו לא חלוקה ולא צורה מכל הצורות האלו ולא כוכב, אלא בחבור הכוכבים שבגלגל השמיני הוא שיראה בכוכבים גדולים שבו¹⁹ - בגלגל השמיני תבנית הצורות האלו²⁰, או קרוב מהן²¹ - דומה להן.

יט) קבוצות הכוכבים הנראות לעינינו בצורות שונות נמצאות בגלגל השמיני, ורק לעינינו נדמה שהכוכבים כביכול נמצאים בגלגל התשיעי.

ואלו השתים עשרה צורות, לא היו מכונות פנגד אותן החלקים אלא בזמן המפול, שבו העלו להן שמות אלו; אבל בזמן הזה²² - כבר סבבו מעט²³, לפי שכל הכוכבים שבגלגל השמיני פלן סובבין כמו השמש והירח, אלא שהן סובבין בכבדות²⁴. וחלק שתהליך השמש פנגדו ביום אחד, ילך פנגדו כל כוכב מהן בקרוב²⁵ - בערך משבעים שנה²⁶.

כ) קבוצות הכוכבים נטו מעט ממקומם הראשון בו הן היו מקבילות לשנים עשר המזלות. כא) השמש מתקדמת מרחק

ח. כל הכוכבים הנראין²⁷ - יש מהן כוכבים קטנים שהארץ²⁸ גדולה מאחד מהן, ויש מהן כוכבים שכל אחד מהן גדול מן הארץ כמה פעמים. והארץ גדולה מן הירח כמו²⁹ - בערך ארבעים פעמים, והשמש גדולה מן הארץ כמו מאה ושבעים פעמים; נמצא הירח אחד מששת אלפים ושמונה מאות מן השמש בקרוב³⁰. ואין בכל הכוכבים כוכב גדול מן השמש, ולא קטן מכוכב שבגלגל השני³¹.

כב) כי מאה ושבעים כפול ארבעים שווה ששת אלפים ושמונה מאות. כג) הכוכב הגדול ביותר הוא השמש, והכוכב הקטן ביותר הוא הכוכב ששמו 'כוכב' הנמצא בגלגל השני, כמבואר בהלכה א.

ט. כל הכוכבים והגלגלים, פלן פעלי נפש ודעה³² והשכל הן³³; והן חיים ועומדין ומפירין את מי שאמר והיה העולם³⁴ - השם, שביבורו נברא העולם, כל אחד ואחד³⁵ - מהכוכבים והגלגלים לפי גדלו ולפי מעלתו משבחים ומפארים ליוצרים כמו המלאכים. וכשם שמפירין את הקדוש ברוך הוא, כך מפירין את עצמן ומפירין את המלאכים שלמעלה מהן. ודעת הכוכבים והגלגלים מעוטה מדעת המלאכים³⁶, וגדולה מדעת בני האדם.

כד) ולכן יש להם כוח לנוע ולהסתובב בתמידות.

י. ברא האל למטה מגלגל הירח³⁷, גלם³⁸ - אחד שאינו גלם הגלגלים³⁹; וברא ארבע צורות לגלם זה, ואינן קצורת הגלגלים⁴⁰. ונקבעה כל צורה וצורה⁴¹ במקצת גלם זה.

כה) שהוא הגלגל הקרוב ביותר לכדור הארץ. כו) אלא נמוך מהם במדרגתו. כז) אלא נמוכות מהן במדרגתן. כפי שמבואר בפרק הקודם, גולם היא התבנית הגשמית של הנברא וצורה היא התבנית הרוחנית של הנברא. כח) מארבע הצורות.

צורה ראשונה - צורת האש נתחברה במקצת גלם זה, ונהיה משניהם גוף האש; וצורה שנייה - צורת

הנראין: דיוק הלשון "הנראין" - לקו"ש חל"ט ע' 6. נמצא: בענין 'הוכחות' המדע בנושא - לקו"ש ח"י ע' 180. בעלי . . הן: עפ"ז ביאור מ"ש בהל' מלכים פ"א ה"א - לקו"ש ח"י ע' 89. מעוטה . . האדם: אופן השגתם - לקו"ש חט"ו ע' 475. כיצד, אפוא, סובבת השמש במהירות עצומה? - לקו"ש חכ"ח ע' 261.

~ יום רביעי א' אדר ~

פרק ד

כל הנבראים שלמטה מהרקיע מורכבים מארבעת היסודות; נפש האדם וצורתו; ההבדל בין מעשה בראשית למעשה מרכבה.

א. ארבעה גופים האלו שהם אש ורוח ומים וארץ, הן יסודות [מהם מורכבים] כל הנבראים למטה מן הרקיע; וכל שיהיה מאדם ובהמה ועוף ורמש ודג וצמח ומתכת ואבנים טובות ומרגליות ושאר אבני בנין והרים וגושי עפר - הכל, גלמן מחבר אבן [מורכב] מארבעה יסודות האלו.

(א) כל דבר שנברא בעולם הזה. (ב) החומר הגשמי שלהם.

נמצאו כל הגופים שלמטה מן הרקיע, חוץ מארבעה יסודות האלו, מחברים מגלם וצורה [חומר גשמי וצורה רוחנית], וגלם שלהן מחבר מארבעה יסודות אלו; אבל כל אחד מארבעה יסודות, אינו מחבר אלא מגלם וצורה בלבד.

(ג) כל יסוד מורכב מהגולם והצורה שלו בלבד ואינו כלול מהיסודות האחרים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ארבעה גופים האלו שהם אש ורוח ומים וארץ בו".

בספר יצירה הוזכרו רק שלושה יסודות, ומבואר בספר הפרדס שיסוד העפר מתגלה על ידי הג' יסודות. ולהעיר מספר הפרדס שם, שג' היסודות שייכים לג' אבות (חג"ת) ויסוד הד' (עפר) - מל' (ואסתר).

לקוטי שיחות חכ"ו עמוד 46 הערה 39
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ב. דרך האש והרוח, להיות מהלכן ממטה מטבור [אמצע] הארץ למעלה כלפי הרקיע; ודרך המים והארץ, להיות מהלכן מתחת הרקיע למטה לאמצע - שאמצע הרקיע, הוא המטה שאין למטה ממנו. ואין הלוכין בדעתן ולא בחפצן, אלא מנהג שנקבע בהן וטבע שנטבע בהן.

(ד) הארץ היא בצורת כדור ללא קצוות וממילא כל מקום

הרוח נתחברה במקצתו^ט, ונהיה משניהן גוף הרוח; וצורה שלישית - צורת המים נתחברה במקצתו^ט, ונהיה משניהם גוף המים; וצורה רביעית - צורת הארץ נתחברה במקצתו^ט, ונהיה משניהם גוף הארץ.

(כט) של גולם זה. (ל) אלו הם ארבעת יסודות הטבע - אש, רוח, מים ועפר שמהם מורכב העולם הזה.

נמצא למטה מן הרקיע^{לא}, ארבעה גופין מהלכין [נפרדים] זה למעלה מזה, וכל אחד ואחד מקיף את [הגוף] שלמטה ממנו מכל רוחותיו [צדדיו] כמו גלגל. הגוף הראשון הסמוך לגלגל הירח, הוא גוף האש; למטה ממנו, גוף הרוח; למטה ממנו, גוף המים; למטה ממנו, גוף הארץ. ואין ביניהם מקום פנוי בלא גוף, כלל.

(לא) כפי שמבואר בתחילת ההלכה, גופים אלו הם למטה מגלגל הירח שהוא הגלגל הקרוב ביותר לכדור הארץ, ולכן ארבעת הגופים הם למטה מהרקיע.

יא. ארבעה גופות האלו - אינן בעלי נפש, ואינן יודעין ולא מפירין [דבחו], אלא כגופים מתים^{לב}; ויש לכל אחד ואחד מהן מנהג [התנהגות קבועה], שאינו יודעו ולא משיגו ואינו יכול לשנותו. וזה שאמר דוד: "הללו את ה' מן הארץ, תנינים וכל תהמות, אש וברד שלג וקיטור"^{לד} - ענני הדכרים, הללוהו בני אדם מגבורותיו שתראו באש וברד ובשאר ברואים שתראו למטה מן הרקיע, שגבורתם תמיד נפרת לגדול וקטן^{לז}.

(לב) ארבעת הגופים הם כגופים מתים ללא חיות וידיעה כלשהי. זו הסיבה לכך שהם אינם מסתובבים כמו הגלגלים אלא עומדים במקומם ללא תנועה, ואף אם כוח חיצוני יזיז אותם ממקומם הם ישובו אליו מיד, כמו אבן שחוזרת למקומה לאחר שזורקים אותה. (לג) לא ניתן לומר שכוונת דוד היא שהאש והברד יהללו את ה', כיוון שהם כגופים מתים ואין ביכולתם לדעת ולהכיר את ה', אלא, כוונת דוד היא שבני האדם יהללו את ה' כאשר יראו את גבורותיו על ידי האש והברד ושאר הנבראים הנמצאים למטה מהרקיע.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

בְּשֻׁה [-באותה מידה], או **הַקֶּר וְהִלֵּחַ כְּאַחַד בְּשֻׁה**, או **הַחֵם וְהִלֵּיבֵשׁ כְּאַחַד בְּשֻׁה**, או **הַחֵם וְהִלֵּחַ כְּאַחַד בְּשֻׁה**. **לְפִי רֹב הַיְסוּד שֶׁהָיָה בְּעֶקֶר הַתַּעֲרֻבָּת, יֵרָאֶה מַעֲשֵׂה אוֹתוֹ הַיְסוּד וְיִטְבְּעוּ בְּגוֹף הַמַּעֲרִיב^י.**

(יד) בהתאם לחלקו של כל יסוד בתערובת ארבעת היסודות שממנה מורכב כל נברא, יורגש אותו יסוד בנברא. למשל, אם יסוד האש היה היסוד הגדול ביותר בתערובת, בנברא יהיה ניכר יותר טבע האש שהוא חום ויובש.

ג. וְכָל [נברא] **הַמִּתְחַבֵּר מֵאַרְבָּעָה יְסוּדוֹת אֵלּוּ, הוּא נִפְרָד** [-מתפרק] **בְּסוֹף** [וחוזר ליסודות שממנו הורכב]; **וְיֵשׁ** [-חלק מהנבראים] **שֶׁהוּא נִפְרָד לְאַחַר יָמִים אֲחֵדִים, וְיֵשׁ שֶׁהוּא נִפְרָד לְאַחַר שָׁנִים רַבּוֹת. וְכָל שֶׁנִּתְחַבֵּר מֵהֶם - אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִפְרָד לְהֵן^{טו}; אֶפְלוּ הִזְהִיב וְהִאֲדָם^{טז}, אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִפְסַד וְיִחָזֵר לִיְסוּדוֹתָיו, וְיִשׁוּב מִקְצָתוֹ לְאֵשׁ^{יז} וּמִקְצָתוֹ לְמִים וּמִקְצָתוֹ לְרוּחַ וּמִקְצָתוֹ לְאֶרֶץ.**

(טו) כל נברא שמורכב מארבעת היסודות, מוכרח להתפרק ולשוב ליסודות שממנו הוא הורכב ואין בזה יוצא מן הכלל. (טז) האודם היא אחת מאבני החושן. שני דברים אלו, הזהב והאודם, עשויים מחומרים חזקים ביותר, ובכל זאת, אף הם עתידים לשוב ליסודות שמהם הם הורכבו. (יז) חלק ממנו ישוב ליסוד האש.

ד. הוֹאִיל וְכָל הַנִּפְסֵד - לֵאמֹר [-לארבעת היסודות] **יִפְרָד, לְמָה נֶאֱמַר לְאָדָם: "וְאֵל עֹפֵר תָּשׁוּב"^{יח}? לְפִי שָׂרֵב בְּגִינוֹ מִן הָעֵפֶר^{יט}. וְלֹא כָּל הַנִּפְסֵד, כְּשִׁיפְסַד, מֵיֵד יִחָזֵר לְאַרְבָּעָה הַיְסוּדוֹת^כ; אֲלֹא יִפְסַד וְיִחָזֵר לְדָבָר אֶחָד, וְדָבָר אֶחָד לְדָבָר אֶחָד, וְסוֹף הַדְּבָרִים יִחָזֵר לִיְסוּדוֹת^{כא}. וְנִמְצְאוּ כָּל הַדְּבָרִים** [-הנבראים] **חוֹזְרִין חֲלִילָהכב.**

(יח) והרי הוא עתיד לחזור גם לשאר היסודות – אש, רוח ומים. (יט) רובו של גוף האדם הוא מיסוד העפר. (כ) לא כל נברא חוזר מייד לארבעת היסודות כפי שהיו בתחילה. (כא) צורת הנברא משתנית לצורה אחרת ולאחר מכן אף צורה זו משתנית לצורה אחרת, ולבסוף, הצורה האחרונה תחזור לארבעת היסודות. (כב) מסתובבים שוב ושוב במעגל תמידי, כי מהיסודות נוצרים נבראים ולאחר מכן הנבראים חוזרים ליסודות. המילה חלילה היא מלשון מחול שהוא ריקוד במעגל, וכך גם הוא פירוש המילים חוזרין חלילה – מסתובבים שוב ושוב במעגל.

ה. אַרְבָּעָה יְסוּדוֹת אֵלּוּ^{כג}, מִשְׁתַּנִּים זֶה לְזֶה תָּמִיד בְּכָל יוֹם וּבְכָל שָׁעָה - מִקְצָתוֹ, לֹא כָּל גּוֹפָן^{כד}.

שבה הוא המרכז שלה, בשונה מריבוע שאמצעו הוא המקום הרחוק מהקצוות במידה שווה. משום כך, כל מקום בכדור הארץ נקרא "טבור הארץ". (ה) כדור הארץ הנמצא במרכזו של גלגל הרקיע. (ו) של ארבעת היסודות. (ז) כי אין בהם דעת ורצון, כמבואר בסוף הפרק הקודם. (ח) זוהי תכונה בלתי רצונית הקיימת בהם בטבעם.

טַבַּע הָאֵשׁ חֵם יָבֵשׁ, וְהוּא קָל מִכָּל^ט; וְהָרוּחַ חֵם לַח; וְהַמִּים קָרִים לַחִים; וְהָאֶרֶץ יְבֵשָׁה קָרָה, וְהִיא כְּבִדָּה מִכָּל^י. וְהַמִּים קָל מִמֶּנָּה, לְפִיכָּךְ נִמְצָא [המים] **לְמַעַלָּה עַל הָאֶרֶץ; וְהָרוּחַ קָל מִן הַמִּים, לְפִיכָּךְ הוּא מִרְחֵף עַל פְּנֵי הַמִּים; וְהָאֵשׁ קָל מִן הָרוּחַ. וּמִפְּנֵי שֶׁהֵן יְסוּדוֹת לְכָל גּוֹפִים שֶׁתַּחַת הָרָקִיעַ, יִמָּצֵא כָּל גּוֹף וּגּוֹף מֵאֲדָם וּבְהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף וְדָג וְצִמָּח וּמִתְכַּת וְאֶבֶן, גִּלְמָן מִחֶבֶר מֵאֵשׁ וְרוּחַ וּמִים וְעֶפֶר; וְאִרְבַּעַתָּן יִתְעַרְבוּ בִּיחַד, וְיִשְׁתַּנֶּה כָּל אֶחָד מֵהֶן בַּעַת הָעָרוּב, עַד שִׁיִּמָּצֵא הַמִּתְחַבֵּר מֵאַרְבָּעַתָּן אֵינוֹ דוֹמָה לְאֶחָד מֵהֶן כִּשְׁהוּא לְבִדּוֹ. וְאִין בְּמַעֲרֵב מֵהֶן, אֶפְלוּ חֵלֶק אֶחָד שֶׁהוּא אֵשׁ בְּפָנֵי עֲצָמָה אוֹ רוּחַ בְּפָנֵי עֲצָמָה אוֹ מִים בְּפָנֵי עֲצָמָן אוֹ אֶרֶץ בְּפָנֵי עֲצָמָה; אֲלֹא הִפֵּל נִשְׁתַּנּוּ, וְנַעֲשׂוּ גּוֹף אֶחָד.**

(ט) מכל שאר היסודות. (י) על ידי ערבוב היסודות ביצירת הנבראים, היסודות משתנים ואינם דומים כלל למציאותם כפי שהייתה לפני העירוב, עד כדי כך שהם נעשים מציאות אחרת המורכבת מכל היסודות יחד.

וְכָל גּוֹף וּגּוֹף הַמִּתְחַבֵּר מֵאַרְבָּעַתָּן, יִמָּצֵא בּוֹ קֶר וְחֵם לַח וְיָבֵשׁ כְּאַחַד^{יא}. אֲבָל יֵשׁ מֵהֶם גּוֹפִים [-בחלק מהגופים] **שֶׁהָיָה בֵּהֶן חֲזָקָה^{יב} מִיְסוּד הָאֵשׁ, כְּמוֹ בַּעֲלֵי נֶפֶשׁ חַיָּה^{יג}, לְפִיכָּךְ יֵרָאֶה בֵּהֶם הַחֵם יָתֵר; וְיֵשׁ מֵהֶן גּוֹפִים שֶׁהָיָה בֵּהֶן חֲזָקָה מִיְסוּד הָאֶרֶץ, כְּמוֹ הָאֲבָנִים, לְפִיכָּךְ יֵרָאֶה בֵּהֶן הַיָּבֵשׁ הַרְבֵּה.**

(יא) כיוון שכל גוף מורכב מכל היסודות, קיימים בו סוגי הטבע של כל היסודות – קור מטבע המים והארץ, חום מטבע האש והרוח, לחות מטבע הרוח והמים, ויובש מטבע האש והארץ. (יב) חלק גדול וחזק יותר. (יג) בעלי חיים ואנשים.

וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה [-בדומה לכך], **יִמָּצֵא גּוֹף יָתֵר מִגּוֹף אֶחָד חֵם, וּגּוֹף יָבֵשׁ יָתֵר מִגּוֹף אֶחָד יָבֵשׁ. וְכֵן יִמָּצֵא גּוֹפִים שֶׁיֵּרָאֶה בֵּהֶן הַקֶּר בְּלָבָד, וּגּוֹפִים יֵרָאֶה בֵּהֶם הִלֵּחַ בְּלָבָד, וּגּוֹפִים יֵרָאֶה בֵּהֶן הַקֶּר וְהִלֵּיבֵשׁ כְּאַחַד**

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ז. לעולם אין אתה רואה [אין כנמצא] גלם בלא צורה, או צורה בלא גלם^{לכ}. אלא לב [תבנית] האדם - הוא המחלק הגוף הנמצא בדתו, ויודע שהוא מחבר מגלם וצורה^{לג}, ויודע שיש שם גופים שגלמן מחבר מארבעה יסודות^{לד}, וגופים שגלמן פשוט - אינו מחבר מגלם אחר^{לה}. והצורות שאין להן גלם^{לו}, אינן נראין לעין, אלא [רק] בעין הלבלי^{לז} הן ידעין^{לח}, כמו שידענו אדון הכל בלא ראית עין^{לט}.

לב) ובמבט שטחי נדמה שהם דבר אחד. לג) האדם בכוח שכלו, מבין שגוף הנברא מורכב משני חלקים - גולם וצורה. לד) כמו כל הנבראים שבכדור הארץ. לה) כמו הגלגלים שמעל הרקיע שאינם מורכבים, ולא מעורב בהם דבר אחר. לו) כמו המלאכים שהם מורכבים רק מצורה. ההבדלים בין סוגי הנבראים התבארו בהרחבה בפרקים הקודמים. לח) בהבנת האדם. לז) מציאותם של גופי הנבראים בעולם הזה וגופי הגלגלים שמעל כדור הארץ נראית לעין כל, ורק עצם הרכבתם מגוף וצורה לא נראה במוחש אלא מוכן בידיעת האדם. לעומת זאת, הנבראים העשויים מצורות ללא גלמים כמו המלאכים, אינם נראים כלל לעינינו מכיוון שכל מציאותם היא תבנית רוחנית, וכל הידיעה על עצם קיומם קיימת רק בידיעת האדם בשכלו. לט) כשם שמציאותו של בורא עולם לא נראית לעינינו ואנו יודעים על קיומה באמצעות השכל וההבנה, כך אנו יודעים בשכלנו את מציאותם של הנבראים העשויים מצורות בלבד.

ח. נפש כל בשר, היא צורתו שנתן לו האל^{מא}. והדעת היתרה המצויה בנפשו של אדם, היא צורת האדם השלם בדתו^{מב}; ועל צורה זו נאמר בתורה: "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו"^{מג}, כלומר שתהיה לו צורה היודעת ומשגת הדעות שאין להם גלם, [המלאכים], עד שידמה להן^{מד}. ואינו אומר [בצלמנו] על צורה זו הנפרדת לעינים, שהוא הפה והחוטם והלסתות ושאר רשם [צורת ה] הגוף; שזו 'תאר' שמה^{מד}.

מ) בהלכות הקודמות התבארה מציאותו של גוף האדם שהיא התבנית הגשמית שלו המורכבת מארבעת היסודות. בהלכות הבאות תבאר מציאותה של צורת האדם שהיא התבנית הרוחנית שלו. מא) לכל נברא ישנה נפש רוחנית המכניסה בגופו רוח חיים, ובלעדיה הגוף ימות. מב) בנפש האדם קיימת דעת שאינה קיימת בשאר הנבראים. דעת זו היא צורת האדם ובה הוא מושלם ונעלה משאר הנבראים. מג) פירוש המילים "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו" הוא שהאדם יהיה דומה לנבראים העליונים,

ביצד? מקצת הארץ [העפר] הקרובה מן [אל] המים, משתנית ומתפוררת ונעשית מים; וכן מקצת המים הסמוכין לרוח, משתנין ומתמסקסין [מתאדים] והיון [נעשים] רוח; וכן הרוח, מקצתו הסמוך לאש [ליסוד האש] משתנה ומתחולל [מתפשט בסערה] ונעשה אש. וכן האש, מקצתה הסמוך לרוח משתנה ומתפנס [מתכווץ ומצטמצם] ונעשה רוח; וכן הרוח, מקצתו הסמוך למים משתנה ומתפנס ונעשה מים; וכן המים, מקצתו הסמוך לארץ משתנה ומתפנס ונעשה ארץ.

כג) כפי שהם במקורם אשר כל יסוד קיים בפני עצמו ואינו מעורב עם היסודות האחרים. כד) רק חלק מהיסוד משתנה ונהפך ליסוד אחר, אך לא כל היסוד משתנה.

ושנוי זה^{כח} - [מתרחש] מעט מעט, ולפי ארץ הימים^{כו}; ואין כל היסוד משתנה עד שיעשה כל המים רוח^{כז} או כל הרוח אש, שאי אפשר שיפטר אחד מן היסודות הארבעה [ארבעת היסודות]. אלא מקצת [מיסוד האש] ישתנה מאש לרוח ומקצת מרוח לאש; וכן בין כל אחד ואחד, ימצא השנוי בין ארבעתן וחזרות חלילה^{כח}.

כח) של כל יסוד ליסוד הסמוך לו. כו) במשך ימים רבים. כז) לא ייתכן שכל יסוד המים ייהפך ליסוד הרוח, או כל יסוד הרוח ייהפך ליסוד האש. כח) היסודות משתנים כל הזמן מאחד לחברו בדומה לסיבוב במעגל תמידי. למשל, יסוד האש משתנה ליסוד הרוח, ומאידך יסוד הרוח משתנה שוב ליסוד האש.

ו. ושנוי זה יהיה בסביבת הגלגל, ומסביבתו יתחברו ארבעתן, ויהיה מהן שאר גלמי בני אדם ונפש חיה [בעלי חיים] וצמח ואבן ומתכת^{כט}. והאל נותן לכל גלם וגלם צורה ראויה לו, על ידי המלאך העשירי^ל שהיא הצורה הנקראת 'אישים'^{לא}.

כט) סיבוב הגלגל הוא הגורם לשינוי היסודות והתמזגותם זה בזה, ומכך מתהווים כל הנבראים המורכבים מארבעת היסודות. ל) התבנית הגשמית של הנברא, שהיא הגולם, נוצרת כתוצאה מהתמזגות ארבעת היסודות, והתבנית הרוחנית של כל נברא, שהיא הצורה, ניתנת מה' על ידי המלאכים בדרגה העשירית. לא) כפי שהתבאר בפרק ב הלכה ז.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

נ) הנשמה היא הנפש הרוחנית המכניסה רוח חיים בכל גוף נברא, אך קיומה תלוי בגוף וכאשר הגוף מת היא מסתלקת ומתבטלת. לעומת זאת, הדעת הקיימת רק אצל האדם, קיומה אינו תלוי באף גורם אחר – אפילו לא בנפש הרוחנית. נא) הנפש המחיה את הגוף מתבטלת. נב) הדעת הקיימת אצל האדם נשאת במציאותה גם לאחר המיתה. נג) הנבראים העליונים שאינם מורכבים מגלמים אלא רק מצורות רוחניות. נד) פסוק זה מדבר על המתרחש לאחר מיתת האדם, וכך פירושו: הגוף הנוצר בעיקר מיסוד העפר חוזר ליסודו, אך הרוח – צורת האדם שהיא הדעה הקיימת רק אצלו, חוזרת למקורה לבורא עולם ושם היא קיימת לעד.

י. **כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֹו שֶׁדִּבְּרָנוּ בְּעִנְיָן זֶה, כְּמֹר**
[כט"ה] **מְדַלֵּי הֵם^י; וְדְבָרִים עֲמֻקִּים הֵם, אֲבָל אֵינֶם**
כְּעֻמָּם עֵנִין פֶּרֶק רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי. וְבִאֲוֹר כָּל אֵלֹו
הַדְּבָרִים שֶׁבִּפְרָק שְׁלִישִׁי וְרִבְעִי, הוּא הַנִּקְרָא
'מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית'^{יח}. וְכֵךְ צִוּוּ הַחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים,
שָׂאִין דּוֹרְשִׁין גַּם בְּדְבָרִים הָאֵלֹו בְּרִבְעִים^{יט}, אֲלֹא
לְאָדָם אֶחָד בְּלָבָד מוֹדִיעִין דְּבָרִים אֵלֹו וּמְלַמְּדִין
אוֹתוֹ.

נה) בפרקים ג' וד'. נו) כטיפת מים מדלי מלא. כלומר: מעט מזער הם מתוך ענין עמוק זה. נז) שהדברים המובאים בהם נקראים מעשה מרכבה, משום שהם עוסקים בבורא העולם ובמרכבה העליונה. נח) סדר בריאת הנבראים המתואר בקצרה בתחילת פרשת בראשית. נט) אף את מעשה בראשית לא מלמדים ברבים.

יא. **וְמֵה (וְהַבְּדִיל) בֵּין עֵנִין מַעֲשֵׂה מְרַבָּה**
[חש"ס] **לְעֵנִין מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית? שְׁעֵנִין מַעֲשֵׂה מְרַבָּה,**
אִפְלוּ לְאֶחָד [-לאדם אחד] אֵין דּוֹרְשִׁין בּוֹ, אֲלֹא אִם כֵּן
הִיָּה חֲכָם וּמִבִּין מַדְעָתוֹ^ס, מוֹסְרִין לוֹ רִאשִׁי
הַפְּרָקִים^{סא}; וְעֵנִין מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, מְלַמְּדִין אוֹתוֹ
לְיַחֲדִי, אֵף עַל פִּי שָׂאִינוּ מִבִּין אוֹתוֹ מַדְעָתוֹ,
וּמוֹדִיעִים אוֹתוֹ כָּל שֶׁיְכוֹל לִידַע מְדְבָרִים אֲלוֹיִסב.
וְלָמָּה אֵין מְלַמְּדִין אוֹתוֹ [-מעשה בראשית] בְּרִבְעִים? לְפִי
שָׂאִין כָּל אָדָם יֵשׁ לוֹ דַּעַת רַחְבָּה לְהַשִּׁיג פְּרוּשׁ
וְבִאֲוֹר כָּל הַדְּבָרִים עַל בְּרִיָּין^{סב} [-לתלמידים].

ס) אדם חכם ונבון שיכול להבין מעצמו את תוכן מעשה מרכבה. סא) עיקרי הדברים של עניין זה. סב) משום שהם עניינים פחות עמוקים, מלמדים את האדם בהתאם ליכולת הבנתו בעניינים אלו, ולא רק את עיקרי הדברים.

המתייחדים בכך שהם מורכבים מצורות בלבד כמו המלאכים. דבר זה נעשה על ידי הדעת של האדם שאינה קיימת בשאר הנבראים ובה הוא יכול להבין ולהשיג את מציאותם של הנבראים העליונים. מד) במילים "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו" לא מתכוונת התורה לצורה הגשמית של איברי האדם הנראים לעינינו, כי צורת האיברים היא תבנית גשמית הנקראת בשם 'תואר' (כלשון הכתוב "יפה תואר") ואיננה הצורה המדוברת כאן שהיא תבנית רוחנית.

וְאֵינָה הַנֶּפֶשׁ הַמְּצוּיָה לְכָל נֶפֶשׁ חַיָּה, שֶׁבָּהּ אוֹכֵל
וְשׁוֹתָהּ וּמוֹלִיד וּמְרַגֵּשׁ וּמְהַרְהֵרָהּ^{יב}. אֲלֹא הַדְּעָה יב -
שֶׁהִיא צוּרַת הַנֶּפֶשׁ, וּבְצוּרַת הַנֶּפֶשׁ הַכְּתוּב מְדְבָר
"בְּצִלְמֵנוּ כְּדִמוּתֵנוּ". וּפְעָמִים רַבּוֹת תִּקְרָא זֶה הַצּוּרָה
'נֶפֶשׁ' וְ'רוּחַ'; וּלְפִיכֵךְ צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּשִׁמּוֹת, שֶׁלֹא
תִּטְעֶה, וְכָל שֵׁם וְשֵׁם - לְלַמֵּד מֵעֵנֵינוּ^{יג}.

מה) אין כוונת התורה גם לנפש הרוחנית שבה תלויה חיות האדם ופעולותיו, משום שנפש זו קיימת בכל נברא בעל חיים ואיננה מציאות מיוחדת הקיימת רק אצל האדם. מו) כוונת התורה היא לדעה הרוחנית הקיימת רק אצל האדם ובה הוא מבין ומשיג את הנבראים העליונים. מז) במקומות אחרים בתנ"ך נקראת צורת האדם 'נפש' או 'רוח' למרות שהכוונה היא לדעה הקיימת רק אצל האדם. ועל כן, יש לשים לב לא לטעות בפירוש הפסוקים אלא להבין את הפירוש לפי ההקשר והנושא המדובר בכל מקום.

ט. **אֵין צוּרַת הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת^{יד} מִחִפְּרַת מִן הַיְסוּדוֹת,**
כְּדִי שֶׁתִּפְרֹד לְהֵן^{יט}, וְאֵינָה מִכַּחַת הַנֶּשְׁמָה^{יז}, עַד
שֶׁתֵּהָא צָרִיכָה לְנִשְׁמָה כְּמוֹ שֶׁהַנֶּשְׁמָה צָרִיכָה לַגּוּף;
אֲלֹא מֵאֵת ה', מִן הַשָּׁמַיִם הִיא. לְפִיכֵךְ, כְּשִׁיפְרֹד
הַגֶּלֶם שֶׁהוּא מִחִפְּרַת מִן הַיְסוּדוֹת, וְתֵאבֹד הַנֶּשְׁמָה^{יח}
מִפְּנֵי שֶׁאֵינָה מְצוּיָה אֲלֹא עִם הַגּוּף וְצָרִיכָה לַגּוּף
בְּכָל מַעֲשֵׂיָהּ, לֹא תִכְרַת הַצּוּרָה הַזֹּאת^{יב}, לְפִי שֶׁאֵינָה
צָרִיכָה לְנִשְׁמָה כְּמַעֲשֵׂיָה - אֲלֹא [צורה זו] יוֹדַעַת
וּמַשְׁגֶּת הַדְּעוֹת הַפְּרוּדוֹת מִן הַגֶּלֶמִים^{יג}, וְיוֹדַעַת
בּוֹרֵא הַכָּל, וְעוֹמְדָת [קיימת] לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים
[=לעד]. הוּא שֹׁאֵמֵר שְׁלֵמָה בְּחֻכְמָתוֹ: "וַיֵּשֶׁב הָעֶפְרָ
עַל הָאָרֶץ בְּשִׁהֶיָּה, וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר
נִתְּנָהּ"^{יד}.

מח) הדעת הקיימת רק אצל האדם. מט) הדעת אינה מורכבת מאף יסוד וממילא היא גם אינה עתידה להיפרד ולשוב חזרה ליסודות, בשונה מגוף האדם המורכב מארבעת היסודות ועתיד לחזור אליהם כפי שהתבאר בפרק הקודם.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ועל ידי ידיעת העניינים שנתבארו בארבעת הפרקים מגיע האדם לידי קיומן. (עב) פרסד הוא גן נאה ונהדר, וכך גם עניינים אלו הם ה'גן' הנאה של העניינים האלוניים הנעלים. (עג) 'לטייל' בו ולחזות בנועם ה' על ידי התבוננות במעשה מרכבה ובמעשה בראשית. (עד) וכולם ניזוקו כתוצאה מהעיסוק המיוחד בעניינים אלו, מלבד חכם אחד.

(סג) ולכן מלמדים זאת רק ליחיד סגולה, המסוגלים להבין נושאים אלו היטב.

יב. בְּזִמְנָא שְׁאֵדָם מִתְבּוֹגֵן בְּדְבָרִים אֱלוֹהִיִּים, וּמִכִּיר כָּל הַבְּרִיאִים מִמֶּלֶאךָ וְגִלְגַּל וְאָדָם וְכִיּוֹצֵא בּוֹ^{סח}, וְיִרְאֶה חֻקֵּמָתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכָל [בריאת] הַיְּצוּרִים וְכָל הַבְּרִיאִים - מוֹסִיף אֶהְבֶּה לְמָקוֹם^{סו}, וְתַצְמָא נַפְשׁוֹ וְיִכְמֶה בְּשִׁרְיוֹ^{סא} לְאַהֲבַת הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא; וְיִירֶא וְיַפְחֵד מִשְׁפָּלוֹתוֹ וְדָלוֹתוֹ וְקָלוֹתוֹ [של עצמן], כְּשִׁיעָרָף [ישוה] עֲצָמוֹ לְאַחַד מֵהַגּוֹפּוֹת הַקְּדוּשִׁים הַגְּדוֹלִים^{סב}, כָּל שֶׁנֶּן [כאשר ישוה את עצמו] לְאַחַד מֵהַיְּצוּרֹת הַטְּהוֹרוֹת הַנִּפְרָדוֹת מִן הַגְּלָמִים, שֶׁלֹּא נִתְחַבְּרוּ בְּגֵלֶם כָּלִיל^{סג}. וְיִמְצָא עֲצָמוֹ^{סד}, שֶׁהוּא כִּכְלִי מָלֵא בּוֹשָׁה וּכְלָמָה, רִיק וְחֹסֵר.

(סד) במעשה מרכבה ומעשה בראשית. (סה) אלו הם שלושת הסוגים שנבראים. מלאך הוא צורה ללא גולם. גלגל מורכב מגולם וצורה אך הגולם שלו נעלה יותר ואינו מורכב מארבעה יסודות. האדם, וכל הדומה לו, מורכב מגולם וצורה והגולם שלו מורכב מארבעת היסודות. (סו) בורא העולם המכונה 'מקום'. הסיבה לכך היא משום שהמקום הגשמי נברא ממנו יתברך ובלעדיו אין למקום כל קיום אך הבורא עצמו אינו תלוי ומוגבל במקום מסוים, ובלשון חז"ל במדרש רבה: הוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו. (סז) ישתוקק תשוקה גדולה. (סח) הגלגלים שגופם אינו מורכב מהיסודות, והם יודעים ומכירים את הבורא יותר מדעת בני האדם. (סט) המלאכים, אשר ידיעתם את הבורא גדולה מידיעת הגלגלים. (ע) כך יבין האדם עד כמה הוא שפל לעומתם.

יג. וְעִנְיָנִי אֲרַבְעָה פְּרָקִים אֱלוֹ שֶׁבְּחֻמֵּשׁ מִצְוֹת הָאֱלוֹהִיָּא - הֵם שְׁחֻקֵּמִים הָרִאשׁוֹנִים [חכמי המשנה] קוֹרְאִין אוֹתוֹ 'פְּרָדָס'^{עב}, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ [חכמים בבבליהא]: 'אֲרַבְעָה [גדולי ישראל] נִכְנְסוּ לְפָרָדָס'^{עג}; וְאָף עַל פִּי שְׁגָדוּלִי יִשְׂרָאֵל הָיוּ [הארבעה], וְחֻקֵּמִים גְּדוֹלִים הָיוּ, לֹא כָּלֶם הָיָה בָּהֶן כַּחַ לִידַע וּלְהַשִּׁיג כָּל הַדְּבָרִים עַל בְּרִין^{עד}.

(עא) חמש המצוות הראשונות שנמנו בתחילת הלכות אלו,

וְאִנִּי אוֹמֵר, שְׁאִין רְאוּי לְהַטִּיל [=לטייל] בְּפָרָדָס, אֱלֹא^ע מִי שֶׁנִּתְמַלֵּא פִּרְסוֹ לַחֵם וּכְשָׁר; וְלַחֵם וּכְשָׁר זֶה, הוּא לִידַע בָּאוֹר [הלכות] הָאֲסוּר וְהַמִּתֵּר וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם מִשְׁאָר הַמִּצְוֹת. וְאָף עַל פִּי שְׁדְּבָרִים אֱלוֹהִיָּם, 'דְּבָר קָטָן' קָרְאוּ אוֹתָן חֻקֵּמִים [חכמי התלמוד], שֶׁהֵרִי אָמְרוּ חֻקֵּמִים: 'דְּבָר גְּדוֹל - מַעֲשֵׂה מִרְכָּבָה; וְדְבָר קָטָן - הִוְיָה דְּאִבִּי וְרִבָּא'^{עו}, אָף עַל פִּי כֵן, רְאוּיִין הֵן לְהַקְדִּימָן^{עא}; [משום] שֶׁהֵן מִיִּשְׁבִּין דַּעְתוֹ שֶׁל אָדָם תַּחֲלֶה^{עב}, וְעוֹדֵעַ^{עג} - [משום] שֶׁהֵן הַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה שֶׁהַשְּׁפִיעַ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִישׁוּב הָעוֹלָם הַזֶּה, כְּדִי לְנַחֵל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא^{עד}. וְאִפְשָׁר שֶׁיִּדְעֵם הַכָּל - קָטָן וְגְדוֹל, אִישׁ וְאִשָּׁה, בַּעַל לֵב רַחֵב וּבַעַל לֵב קָצָר^{עה}.

(עא) דיני האיסור וההיתר וכיוצא בהם. (עב) עניני מעשה מרכבה הם דבר גדול ונעלה, אך דיוניהם של אביו ורבא בפרטי הלכות המצוות, הם כדבר קטן ופחות לעומת מעשה מרכבה. (עג) למרות שדיני המצוות נחשבים דבר קטן, ראוי לאדם לעסוק תחילה בהם. (עד) בשונה מענייני הפרסד העלולים לגרום לאדם בלבול וחוסר מנוחה. (עה) סיבה נוספת להקדמת לימוד הלכות המצוות. (פ) על ידי ידיעת ההלכות היטב, האדם יקיים את המצוות כראוי ויזכה לחיי העולם הבא. (פא) סיבה נוספת להקדמת לימוד הלכות המצוות היא משום שכולם יכולים לדעת ולהבין אותן, הן קטנים והן גדולים, הן אנשים והן נשים, הן בעלי לב רחב המסוגלים להבין דברים עמוקים והן בעלי לב צר. לעומת זאת, את ענייני הפרסד יכולים להבין רק יחיד סגולה.

48. חגיגה, יד, ב. 49. סוכה, כח, א.

~ יום חמישי ב' אדר ~

פֶּרֶק ה

מצות קידוש השם; דין יהרג ואל יעבור; חומרת חילול ה' ופרטיו.

א. כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל מְצִוִּין עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם הַגָּדוֹל הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּנְקַדְשִׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"⁵⁰; וּמִזְהָרִין [בני ישראל] שְׁלֹא לְחַלְלוֹ [את שם ה']⁵¹, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַחֲלִלוּ אֶת שֵׁם קְדֹשִׁי"⁵². פִּיֶּצֶד? בְּשַׁעַה שֶׁיַּעֲמִיד גּוֹי, וַיֵּאָנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹר עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמֻרוֹת בְּתוֹרָה אוֹ יִהְיֶה גֵּוֹי - יַעֲבֹר וְאֵל יִהְרֵג⁵³; שֶׁנֶּאֱמַר בַּמִּצְוֹת [על קיום המצוות]: "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אִתָּם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם"⁵⁴ - וְחֵי בָהֶם, וְלֹא שְׂמִימֹת בָּהֶם⁵⁵. וְאִם מֵת [על ידי הגוי] וְלֹא עָבַר [את העבירה], הָרִי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ.

(א) הן אנשים והן נשים. (ב) למסור את נפשם על קיום תורה ומצוות בהתאם לדינים המבוארים בפרק זה, ועל ידי זה מתקדש שמו של הקדוש ברוך הוא בעולם. (ג) ה' מצווה את בני ישראל – עליכם לקדש את שמי. (ד) אם היהודי לא יעשה את העבירה, הגוי יהרוג אותו. (ה) על היהודי לעבור את העבירה ולא למות. (ו) אסור לאדם לקיים את המצוות באופן שגורם לו למות. (ז) הוא ייענש על כך בבית דין של מעלה.

ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֻרִים⁵⁶? בְּשָׂאֵר מִצְוֹת [בכל המצוות] - חוץ מִעֲבֻדָּה זָרָה, וְגִלּוּי עֲרִיּוֹת, וְשִׁפְכֵי דָמִים. אָכֵל שְׁלֹשׁ עֲבֻרוֹת אֵלּוּ, אִם יֹאמֶר לוֹ [הגוי ליהודי]: 'עָבַר עַל אַחַת מֵהֶן אוֹ תִהְרֵג', וְהָרִיג וְאֵל יַעֲבֹר⁵⁷.

(ח) שעל היהודי לעבור את העבירה ולא למות. (ט) על היהודי למסור את נפשו ולא לעבור על אחת מעבירות אלו.

בְּמָה דְּבָרִים אֲמֻרִים⁵⁸? בְּזִמְן שֶׁהַגּוֹי מִתְּכַוֵּן לְהִנָּאֵת עֲצָמוֹ, כְּגוֹן שֶׁאֵנְסוּ⁵⁹ לְבָנֹת לוֹ בֵּיתוֹ בְּשַׁבָּת, אוֹ לְבִשְׁל לוֹ תַּבְּשִׁילוֹ [בשבת], אוֹ אֵנֶס אִשָּׁה לְכַעֲלָהּ⁶⁰ וְכִיּוּצָא בְּזֶה⁶¹. אָכֵל אִם נִתְּכַוֵּן [הגוי] לַהֲעֵבִירוֹ עַל הַמִּצְוֹת בְּלִבְדִּי - אִם הָיָה בֵּינוֹ לְבֵין עֲצָמוֹ⁶², וְאִין

שֶׁשֶׁעָרָה מִיִּשְׂרָאֵל⁶³ - יַעֲבֹר [היהודי את העבירה] וְאֵל יִהְרֵג; וְאִם אֵנְסוֹ [הגוי] לַהֲעֵבִירוֹ בְּעִשְׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל⁶⁴ - יִהְרֵג [היהודי] וְאֵל יַעֲבֹר [את העבירה], וְאִפְלוּ לֹא נִתְּכַוֵּן [הגוי] לַהֲעֵבִירוֹ אֵלָּא עַל מִצְוָה מִשָּׂאֵר מִצְוֹת בְּלִבְדִּי.

(י) שרק בג' עבירות אלו, מצווה האדם למסור את נפשו. (יא) הכריח הגוי את היהודי. (יב) מדובר באשה לא נשואה, כי אונס אשה נשואה נכלל באיסור גילוי עריות שבו הדין 'יהרג ואל יעבור'. (יג) במקרים שהגוי נהנה ממעשה העבירה. (יד) ולא לצורך הנאתו. (טו) הגוי והיהודי היו לבדם בשעת מעשה האונס. (טז) כל עוד אין עשרה יהודים נוכחים בשעת מעשה העבירה, אין העבירה נחשבת עבירה בפרהסיא. (יז) שיעבור את העבירה בנוכחות עשרה יהודים. (יח) ואינה אחת מג' העבירות של עבודה זרה, גילוי עריות או שפיכות דמים.

ג. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ⁶⁵, שְׁלֹא בְּשַׁעַת הַשְּׂמֵד [בזמן רדיפות היהודים]. אָכֵל בְּשַׁעַת הַשְּׂמֵד, וְהוּא כְּשִׁיעָמֵד מִלֶּךְ רָשָׁע כְּנֻכּוֹדְנָאצֵּר וְחִבְרִיו וְיִגְזֹר שְׂמֵד עַל יִשְׂרָאֵל לְבִטֵּל דָּתָם [דת היהדות] אוֹ [אף] מִצְוָה [אחת] מִן הַמִּצְוֹת⁶⁶ - יִהְרֵג וְאֵל יַעֲבֹר, אִפְלוּ עַל אַחַת מִשָּׂאֵר מִצְוֹת, בֵּין [אם] נֶאֱנָס בְּתוֹךְ עִשְׂרָה⁶⁷, בֵּין נֶאֱנָס בֵּינוֹ לְבֵין גּוֹיִם כֵּב.

(יט) כל פרטי הדינים שנאמרו בהלכה הקודמת אודות ההבדלים בין עבירה לעבירה, ומספר הנוכחים בשעת מעשה. (כ) שאינה מג' העבירות עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. (כא) בפני עשרה יהודים. (כב) ללא נוכחות יהודים.

ד. כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ⁶⁸: 'יַעֲבֹר וְאֵל יִהְרֵג', וְהָרִיג וְלֹא עָבַר [את העבירה] - הָרִי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ⁶⁹. וְכָל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: 'יִהְרֵג וְאֵל יַעֲבֹר', וְהָרִיג וְלֹא עָבַר - הָרִי זֶה קִדְּשׁ אֶת הַשֵּׁם. וְאִם הָיָה בְּעִשְׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל⁷⁰ - הָרִי זֶה קִדְּשׁ אֶת הַשֵּׁם בְּרַבִּים, כְּדִנְיָאֵל חֲנֻנְיָה מִיִּשְׂאֵל וְעֲזַרְיָה וְכִרְפִּי עֲקִיבָה וְחִבְרִיו⁷¹; וְאֵלּוּ הֵן הַרְגֵּי מַלְכוּת⁷², שְׂאִין מַעֲלָה עַל מַעֲלָתוֹ⁷³, וְעֲלִיהֶן נֶאֱמַר: "כִּי עָלֶיךָ הִרְגָנוּ כָּל הַיּוֹם, נַחֲשָׁכֵנוּ כְּצֶאֱנָן טַבָּחָה"⁷⁴, וְעֲלִיהֶם נֶאֱמַר: "אִסְפוּ לִי חֲסִידִי, כְּרִיתִי בְּרִיתִי עֲלֵי זֶבַח"⁷⁵.

50. ויקרא-אמור, כב, לב. 51. שם. 52. ויקרא-אחרי, יח, ה. 53. תהלים, מד, כג. 54. שם, נ, ה.

שאינן. . ובשר: דווקא "להטייל", אבל להיכנס וללמוד צריך – לקו"ש ח"ל ע' 173, סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 345. הלכה א: כמה שונים דברי רבינו כגון ממ"ש בהל' שבת פ"ב ה"ג? – לקו"ש חכ"ז ע' 133. יהרג ואל יעבור: אם המצוה מחייבת כוונה ע"מ למות – לקו"ש חכ"ז ע' 167.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ערויות נאמר במקרה שהעבירה נעשתה באונס. (לח) משום שהיא אנוסה.

(כג) בהלכות הקדמות. (כד) ייענש על כך בבית דין של מעלה. (כה) אם הריגתו הייתה בפני עשרה יהודים. (כו) שמסרו את נפשם על קידוש השם ברבים. (כז) שנהרגו על קידוש השם בידי הממלכה הרשעה שמלכה בזמנם. (כח) דרגתם היא הדרגה הגבוהה ביותר. (כט) כצאן המובל לטבח. (ל) הקב"ה אומר על צדיקים אלו שהם כרתו איתו ברית על ידי שהם מסרו את נפשם למיתה על קיום תורה ומצוות.

וְכָל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: 'יִהְיֶה וְאֵל יַעֲבֹר', וְעָבַר וְלֹא נִהְיָה - הָרִי זֶה מַחֲלֵל אֶת הַשֵּׁם, וְאִם הָיָה בַּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל, הָרִי זֶה חֲלָל אֶת הַשֵּׁם בְּרַבִּים; וּבִטֹּל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהִיא קְדוּשַׁת הַשֵּׁם, וְעָבַר עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁהִיא חֲלוּל הַשֵּׁם. וְאֵף עַל פִּי כֹלָא, מִפְּנֵי שֶׁעָבַר [את העבירה] בְּאַנְס, אֵין מַלְקִין אוֹתוֹ, וְאֵין צָרִיף לִימָר שֶׁאֵין מִמֵּיתִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין לֵב, אֶפְלוּ [אם] הָרִג בְּאַנְס לֵב; [משום] שֶׁאֵין מַלְקִין וּמִמֵּיתִין, אֶלָּא לַעֲוֹבֵר בְּרִצּוֹנוֹ בְּעֵדִים וְהִתְרָאָה לֵי, שֶׁנֶּאֱמַר בְּנוֹתָן מִזְרַעוֹ לְמַלְךְ: [אליהם שפולחנו הקרבת הילדים]: "וְשִׁמְתִּי אֲנִי אֶת פְּנֵי בְּאִישׁ הַהוּא" 55, מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [במסורת ממש רבינו]

לְמַדוֹ: "הַהוּא" - לֹא אָנוּס, וְלֹא שׁוֹגֵג, וְלֹא מְטַעֵה לֵה.

(לא) למרות שעבר על מצות לא תעשה של חילול השם וחייב על כך במזיד מלקות. (לב) באחת ממיתות בית דין שהן עונש חמור יותר ממלקות. (לג) למרות שרוצח עונשו מיתה. (לד) אדם שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות או מיתה ברצונו, והתרו בו עדים על איסור הדבר טרם ביצוע העבירה. (לה) משמעות המילה 'ההוא' היא שדעתו של האדם שלימה במעשיו והוא עושה אותם מרצון ובידיעה גמורה, וממילא, אדם אנוס, שוגג או מוטעה לא נכלל בהגדרה זו.

וְקָמָה אִם עֲבֹדָה זָרָה, שֶׁהִיא חֲמוּרָה מִן הַכֹּל [מכל העבירות], הָעוֹבֵד אוֹתָהּ בְּאַנְס אֵינוֹ חַיֵּב בְּרִת, וְאֵין צָרִיף לִימָר [שאינו חייב] מִיתַת בֵּית דִּין לֵי - קָל וְחִמְרִי לְשֹׂאֵר מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּתוֹרָה. וּבְעֵרִיּוֹת הוּא אוֹמְרִי: "וְלִנְעָרָה (ה) לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר" 56 לח.

(לו) שחמורה יותר מכרת. כרת חייבים על עבירה שנעשה במזיד אך ללא עדים והתראה, ומיתת בית דין חייבים כאשר העבירה נעשתה במזיד ובעדים והתראה. (לז) אף בגילוי

ה'. נָשִׁים שֶׁאֶמְרוּ לָהֶן גּוֹיִם: 'תָּנוּ לָנוּ אַחַת מִכֶּן וְנִטְמָא אוֹתָהּ, וְאִם לֹא, נִטְמָא אֶת פְּלִכָן' - יִטְמָא פְּלִין, וְאֵל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵלִיט. וְכֵן אִם אֶמְרוּ לָהֶם [למספר יהודים] גּוֹיִם: 'תָּנוּ לָנוּ אֶחָד מִכֶּם וְנִהְרְגָנוּ, וְאִם לֹא, נִהְרָג [את] פְּלִכָם' - יִהְרָגוּ פְּלָם, וְאֵל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵלִיט. וְאִם יִחְדְּדוּהוּ לָהֶם 57 וְאֶמְרוּ: 'תָּנוּ לָנוּ [את] פְּלוּנִי, אוֹ נִהְרָג אֶת פְּלִכָם' - אִם הָיָה מַחֲיֵב מִיתָה [למלכות] פְּשָׁבַע בֶּן בְּכָרִי [שמרד במלכות], יִתְּנוּ אוֹתוֹ לָהֶן; וְאֵין מוֹרִין 58 לָהֶן בֶּן לְכַתְּחֻלָּה 59; וְאִם אֵינוֹ חַיֵּב [מיתה למלכות] - יִהְרָגוּ פְּלָן, וְאֵל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵלִיט.

(לט) משום שאין גורמים טומאה לאשה אחת כדי להציל נשים אחרות. (מ) משום שאין מוסרים אדם למיתה כדי להציל אנשים אחרים. (מא) נקבו הגויים בשם יהודי מסוים. (מב) משום שאין זו מידת חסידות למסור אדם למיתה אף אם הוא מחויב מיתה למלכות.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... יִהְרָגוּ פְּלָם, וְאֵל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵלִיט."

ובטעם הדבר יש לומר שהציבור אמנם מכריע את היחיד אבל אינו מבטלו כמו שמצינו בכמה וכמה מדיני התורה.

דוגמא לדבר: קרבנות צבור כקרבן התמיד שאף שנקנים מממון ציבור וצריך ש"ימסרם לצבור יפה יפה" לא מתבטל מהם לגמרי חלק היחיד מקרבן התמיד וכמרוז"ל על הפסוק "אל תפן אל מנחתם" – "יודע אני שיש להם חלק בתמידי ציבור אף חלקם לא יקובל לפניך כו'".

ובטעם הפנימי בזה יש לומר שבבניי נאמר "כי חלק ה' עמו" שהם כמו "חלק מהעצם" ועל דרך הבן שהוא חלק מעצמות האב כך גם ישראל הם עצם אחד כביכול עם הקב"ה, וידוע המאמר "כשאתה תופס במקצת מן העצם אתה תופס בכלו" כיון שה"עצם" נמצא בכל עצמותו בכל חלקיו.

דוגמא לדבר: "העוסק במצוה פטור מן המצוה" שהפירוש בזה שהוא "כמו שמקיים גם זה" כי כל מצוה כלולה משאר כל המצוות. ומבואר בזה שהרצון העליון

55. ויקרא-קדושים, כ, ה. 56. דברים-כי, תצא כב, כו.

הפניות לשיחות קודש

אין מלקין אותו: הטעם לזה – לקו"ש ח"ז ע' 395 והע' 64, סה"ש תנשא"א ח"ב ע' 845. יתרגו . . מישראל: מפני שציבור אינו מבטל את היחיד – לקו"ש ח"ח ע' 114. ביאור פנימי – לקו"ש ח"ז ע' 154. יתנו . . לכתחילה: מקור דין זה – רשימות ח' קמו ע' 10.

מִפְּנֵי נִפְשֵׁי; וְעֲרִיזוֹת הַקָּשׁוּ לְנַפְשׁוֹתָי, שְׁנֹאֲמַר: "כִּי בָּאֶשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נָפֵשׁ - כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה" 58 [-גילוי עריות].

(נב) עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. (נג) האיסור לעבוד עבודה זרה אף במקרה סכנה נלמד מהפסוק "ואהבת". (נד) חז"ל דרשו על המילים "בכל נפשך" שאסור לעבוד עבודה זרה אף אם הגוי מאיים בהריגה. (נה) ההיגיון מחייב שאין לעשות זאת. (נו) כיוון שאין כל עדיפות לחייו של אדם מסוים על חייו של אדם אחר. (נז) האיסור לעבוד על גילוי עריות אף במקרה סכנה נלמד מכך שגילוי עריות הושווה לשפיכות דמים.

ח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים, שְׁאֵין מִתְרַפְּאִין בְּשֹׁאֵר אֲסוּרִין^{נח} אֲלֵא בְּמָקוֹם סִפְּנָה? בְּזִמְנֵי שֶׁהֵן [נאכלים] דֶּרֶךְ הַנֶּאֱתָן, כְּמוֹ שְׁמֹאכִילִין אֶת הַחוּלָה שְׁקָצִים וּרְמָשִׁים, או חֲמִץ בֶּפֶסֶח, או שְׁמֹאכִילִין אוֹתוֹ בְּיֹם הַכְּפֻרִים. אָבֵל [אם האיסורים נעשים] שְׁלֹא דֶּרֶךְ הַנֶּאֱתָן, כְּגֹוֶן שֶׁעוֹשִׂין לוֹ [-לחולה] רְטִיָּה או מְלוּגְמָה [-סוגי תחבושות] מִחֻמְצִיט או מְעַרְלָה, או שְׁמֻשְׁקִין אוֹתוֹ דְּבָרִים שֵׁשׁ בֵּהֶן [דבר] מֶר מְעַרְב עִם אֲסוּרֵי מֶאֱכָל, שֶׁהָרִי אֵין בָּהֶם הִנָּאָה לַחֻמְצָה - הָרִי זֶה מִתְרַפֵּי, וְאֶפְלוּ שְׁלֹא בְּמָקוֹם סִפְּנָה^ס; חוץ מִכֶּלְאֵי הַכֶּרֶם וּבִשְׁר בְּחֹלֶב - שֶׁהֵם אֲסוּרִין אֶפְלוּ שְׁלֹא דֶּרֶךְ הַנֶּאֱתָן; לְפִיכָף אֵין מִתְרַפְּאִין בֵּהֶן אֶפְלוּ שְׁלֹא דֶּרֶךְ הַנֶּאֱתָן, אֲלֵא [-מלבד] בְּמָקוֹם סִפְּנָה.

(נח) מלבד עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. (נט) במהלך חג הפסח. (ס) האסורים באכילה מן התורה, אך כאן הוא משתמש בהם כתחבושת ולא אוכל אותם. (סא) מפני המרידות שבהם, והאדם האוכל אותם לא נהנה מהם. (סב) להשתמש בהם לרפואת החולה. (סג) כי כל איסורם מהתורה הוא רק כאשר האדם נהנה מהם.

ט. מִי שֶׁנָּתַן עֵינָיו [שק] בְּאִשָּׁה, וְחָלָה וְנָטָה לְמוֹת^{סד}, וְאֲמָרוּ הַרְּפָאִים: 'אֵין לוֹ [-לאדם זה] רְפוּאָה עַד שֶׁתַּבְּעַל לוֹ' - אֶפְלוּ הֵיתָה [האשה] פְּנוּיָה^{סה}, וְאֶפְלוּ לְדַבֵּר עִמָּה מֵאַחֲרֵי הַגִּדּוּר - אֵין מוֹרִין לוֹ [היתר] בִּכְף, וְיָמוּת^{סו} וְלֹא יוֹרֵי [-יתירין] לוֹ לְדַבֵּר עִמָּה מֵאַחֲרֵי הַגִּדּוּר; [כדי] שְׁלֹא יִהְיוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הַפְּקָר, וְיָבֹאוּ בְּדָבָרִים אֵלֹו לְפָרֵץ בְּעֲרִיזוֹתָיו^{סז}.

בתרי"ג מצות הוא רצון עצמי וכשתופס במקצת רצון זה היינו מצוה אחת, הרי הוא תופס בכולו.

כך גם "נפש אחת מישראל היא עולם מלא" ולכן בדין זה יש לנפש אחת מישראל חשיבות של רבים וכלל כי בכל אחד ואחד מישראל ישנה עצמיות הקב"ה ותפיסה ביהודי אחד היא כתפיסה בכלל ישראל.

לקוטי שיחות חלק י"ח עמוד 114. חלק ל' עמוד 154 מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ו. כְּעֵינִין שְׁאֲמָרוּ בְּאַנְסִין, כִּף אֲמָרוּ בְּחֹלָאִים^{מי}. בִּיעֵד? מִי שֶׁחָלָה וְנָטָה לְמוֹת, וְאֲמָרוּ הַרְּפָאִים שֶׁרְפוּאָתוֹ בְּדָבָר פְּלוּגִי מֵאֲסוּרִין שֶׁבִּתּוּרָה^{מד}, עוֹשִׂין לוֹ^{מה}. וּמִתְרַפְּאִין [מותר להתרפא] בְּכָל אֲסוּרִין שֶׁבִּתּוּרָה^{מו} בְּמָקוֹם סִפְּנָה^{מז}, חוץ מִעֲבֻדָּה זָרָה^{מח} וְגִלּוֹי עֲרִיזוֹת^{מט} וּשְׁפִיכוֹת דָּמִים^נ - שְׁאֶפְלוּ בְּמָקוֹם סִפְּנָה, אֵין מִתְרַפְּאִין בָּהֶם; וְאִם עֶבֶר וְנִתְרַפָּא - עוֹנֵשִׁין אוֹתוֹ בֵּית דִּין עֲנֵשׁ הָרָאוּי לוֹ^{נא}.

(מג) כשם שבשעת אונס על עשיית עבירה ישנו הבדל בין עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים לשאר העבירות, כך ישנו הבדל לגבי מתן תרופה לחולה. (מד) עבור הצלת חייו עליו לאכול או לעשות דבר האסור על פי התורה. (מה) מותר לו לעבור על האיסור לצורך רפואתו. (מו) אף בדברים האסורים בהנאה. (מז) כאשר נשקפת סכנה לחיי החולה. אך כאשר לא נשקפת סכנת חיים לחולה, אסור לו לעבור על אף איסור לצורך רפואתו. (מח) למשל, כאשר אומרים לו הרופאים שאם ישתה את המים של עבודה זרה מסוימת הוא יתרפא. (מט) כמו הדוגמה המובאת בהלכה ט. (נ) למשל, כאשר יולדת נמצאת בסכנת חיים בשעת הלידה — אין להציל את חייה על ידי הריגת הוולד אם ראשו כבר יצא החוצה. (נא) ואין פוטרים אותו משום שעבר את העבירה באונס כפי שהתבאר בהלכה ד, כי במקרה זה האונס לא היה על עצם מעשה העבירה בשונה מגוי אנס המכריח לעבור על העבירה עצמה.

ז. וּמִנֵּיין שְׁאֶפְלוּ בְּמָקוֹם [-במקרה] סִפְּנָה נִפְשׁוֹת, אֵין עוֹבְרִין עַל אַחַת מִשְׁלֹשׁ עֲבֻרוֹת אֵלוֹ^{נב}? שְׁנֹאֲמַר^{נג}: "וְאֶהְבֶּתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ"^{נד}, אֶפְלוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ^{נז}. וְהִרִיגְתָּ נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל [-שפיכות דמים, כדי] לְרַפְּאוֹת נֶפֶשׁ אַחֶרֶת, או לְהַצִּיל אָדָם מִיָּד אָנָּס [המאיים להורגו] - דָּבָר שֶׁהִדְעַת נֹטָה לוֹ הוּא^{נח}, [משום] שְׁאֵין מֵאֲבִידִין נֶפֶשׁ

57. דברים ו' ו' ה. 58. דברים כ"י, תצא שם.

עונשין אותו: והרי בהלכה ד' "מפני שעבר באונס אין מלקין אותו"? — תשובות וביאורים ס"ד הע' 1.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(ע) קונה דבר ואינו משלם למוכר מיד. (עו) מדובר במקרה שיש לו כסף לשלם עבור הקניה ובכל זאת הוא לא משלם עליה. (עז) הוא דוחה את המוכרים, ובעיני הציבור נראה הדבר שהוא גוזל את המוכרים. (עח) לדבר דברי קלות ראש. (עט) כאשר עושה זאת בביתם של עמי הארץ ויחד איתם, הוא נראה כאחד מהם. (פ) המבזים את כבודו ויורשו בעיני הציבור. (פא) בהתאם לגדולת החכם ומעלתו.

וכן אם דקדק החכם על עצמו, והיה דבורו בנחת עם הבריות, ודעתו מערכת עמהן^{פב}, ומקבלן בסבר פנים יפות, ונעלב מהן ואינו עולכן^{פג}, מכבד להן [את הבריות] ואפילו למקלן לו^{פד}, ונושא ונותן באמונה [=סוחר ביושר ובהגינות], ולא ירבה באריחות עמי הארץ וישבתן^{פה}, ולא יראה תמיד^{פו} אלא עוסק בתורה עטוף בציצית מכתר [מעוטר] בתפלין, ועושה בכל מעשיו [יתנהג תמיד] לפנים משורת הדין - והוא [ובלבד] שלא יתרחק הרבה [מהחברה] ולא ישתומם^{פז} - עד שימצאו הפל [כל האנשים] מקלסין [משבחים] אותו ואוהבין אותו, ומתאווין למעשיו^{פח} - הרי זה [החכם] קדש את השם, ועליו הכתוב אומר: "ויאמר לי: עבדי אתה; ישראל, אשר בך אתפאר"^{פט}.

(פב) הוא איש נעים שיחה ומקובל על הבריות. (פג) כאשר אנשים מעליבם אותו הוא שותק ואינו מעליב אותם בתמורה. (פד) מכבד את האנשים המזלזלים בו. (פה) להתארח ולאכול אצל עמי הארץ או לשבת בחבורתם. (פו) בפני אנשים אחרים. (פז) יתנהג כאיש שאינו מיושב בדעתו. (פח) רוצים להתנהג כמוהו. (פט) הקב"ה קורא לו 'עבדי' ומתפאר במעשיו.

~ יום שישי ג' אדר ~

פרק ו

דיני איסור מחיקת שמותיו של ה'.

א. כל [אדם] המאבד [מוחק] שם מן השמות^ש

(סד) מרוב גדול תאוותו. (סה) ואין בכך איסור גילוי עריות הקיים רק באשה נשואה, אין מתירין לו לעשות זאת. (סו) אף אם הוא ימות. (סז) אם יפקירו את בנות ישראל, עלולים אנשים רבים לזלזל באיסורי עריות.

י. כל העובר מדעתו בלא אנס על אחת מכל מצוות האמורות בתורה, בשאט בנפש [בזלזול] להכעיס [בהתרתה] - הרי זה מחלל את השם; ולפיכך נאמר בשבועת שקר^{סח}: "והללת את שם אלהיך, אני ה'".^{סו} ואם עבר בעשרה מישראל^{סט}, הרי זה חלל את השם ברבים. וכן כל הפורש מעברה^ע או עשה מצוה, לא מפני דבר בעולם^{עא}, לא [מפני] פחד ולא [מפני] יראה, ולא [כדי] לבקש כבוד^{עב}, אלא [עשה] זאת [מפני] הבורא ברוך הוא, במניעת יוסף הצדיק עצמו מאשת רבוע^{עג} - הרי זה מקדש את השם.

(סח) שאין בה כל תועלת והנאה לאדם, וכל ענינה הוא רק התוססה כלפי מעלה. (סט) אם עבר את העבירה בזלזול ובהתרתה בפני עשרה יהודים. (ע) נמנע מעשיית עבירה. (עא) ולא עשה זאת בגלל סיבה חיצונית. (עב) מהאנשים הרואים אותו בשעת מעשה. (עג) כשם שיוסף הצדיק מנע את עצמו מעשיית עבירה עם אשת אדונו פוטיפר.

יא. ויש דברים אחרים שהם בכלל חלול השם, והוא [במקרה] - שיעשה אדם גדול בתורה ומפרסם בחסידות, דברים שהבריות מרננים אחריו [=מרכלים עליה] בשבילן [בגללם], ואף על פי שאינן עברות^{עד} - הרי זה מחלל את השם. כגון שלוקח ואינו נותן דמי המקח לאלתר^{עה}, והוא שיש לו^{עו}, ונמצאו המוכרין תובעין אותו [לשלם להם על הקניה], והוא מקיפן^{עז}; או שירבה בשחוק^{עח}, או [שמרבה] באכילה ושתייה אצל עמי הארץ וביניהן^{עט}; או שאין דבורו בנחת עם הבריות, ואינו מקבלן בסבר פנים יפות, אלא [הוא] בעל קטטה וכעס; וכיצא בדברים האלו^פ. הכל לפי גדלו של חכם^{פא} - צריך שידקדק [יחמיר] על עצמו, ויעשה לפנים משורת הדין [מעבר לחובתו].

(עד) למרות שאין מעשים אלו נחשבים לעבירות.

59. ויקרא-קדושים, יט, יב. 60. ישעיה, מט, ג.

הפניות לשיחות קודש הלכה א: בגדר קדושת השמות - לקו"ש חל"ו ע' דברים . . השם: גם באיסורים לא כל כך חמורים שייך קידוש השם - לקו"ש כח"כ ע' 128. 54.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הנקראת כך משום שבהכאת המלקות רודים ומייסרים את האדם. ההבדל בין מלקות דאורייתא למלקות דרבנן הוא שבמלקות דאורייתא אין מלקים את האדם יותר משלושים ותשע מלקות, אך במלקות דרבנן ניתן להלקותו ללא הגבלה בהתאם להחלטת הדיינים.

ד. כתב • אֶלֶף לְמֹד

מֵאֲלֵהִים, יוֹד הָא

מֵה' טו - אֵינוֹ נִמְחָק טו;

וְאֵין צָרִיךְ לֹמַר יֵה,

שֶׁהוּא שֵׁם בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁזֶה הַשֵּׁם, מִקְצַת

שֵׁם הַמְּפָרֵשׁ הוּא. אֲבָל הַפּוֹתֵב שִׁין דִּלֶּת מִשְׁדִּי,

צָדִי בֵּית מִ'צָּבָאוֹת' - הָרִי זֶה נִמְחָק טו.

השגת הראב"ד

כתב... נמחק א"א זה אינו כלום
שלא אמרו אלא באל"ף למ"ד
מאלהים ויה מיהוה אבל ש' וד'
משדי וצ"ב מצבאות הרי אלו
נמחקים.

טו) אדם שכתב את האותיות א' ול' מהמילה אלקים, או את האותיות י' וה' משם י-ה-ו-ה, והתכוון לכתוב את כל השם אך לא השלים את כתיבתו. טז) אסור למחוק את האותיות הללו. הטעם לכך מופיע בהמשך ההלכה: "מפני שזה השם מקצת שם המפורש הוא". כלומר, אותיות אלו הן אמנם רק חלק מהשם המלא שהאדם חשב לכתוב מלכתחילה, אך מכיוון שהן חלק משמו של ה' ויש בהן קדושה גם מצד עצמן, אסור למחוק אותן. יז) כאשר אדם כתב את המילה י-ה, ומלכתחילה הייתה כוונתו לכתוב רק את אותיות אלו ללא האותיות ו' וה' – ודאי הדבר שאותיות אלו קדושות ואסור לו למחוק אותן, משום שבנוסף לכך שהאותיות י-ה הן חלק משם י-ה-ו-ה, שם י-ה הוא שם ה' בפני עצמו. יח) מילים אלו הן טעם לתחילת ההלכה כמבואר בהערה יט המילים 'ואין צריך לומר י-ה שהוא שם בפני עצמו' נכתבו כביכול בסוגריים באמצע ההלכה. יט) מותר למחוק את האותיות הללו למרות שהן חלק משם ה' משום שבאותיות אלו אין קדושה כלל בפני עצמן, בשונה מהאותיות א-ל וי-ה שהן קדושות גם מצד עצמן.

ה. שָׁאֵר הַכְּנֻיִין שֶׁמְשַׁבְּחִין בִּהֶן [את] הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ

הוּא, כְּגֹזֵן: חֲנֹנִן וְרַחוּם, הַגְדוֹל הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא,

הַנָּאֵמָן, קָנָא וְחָזַק וְכִיּוּצָא בִּהֶן - הָרִי הֵן כְּשָׂאֵר

דִּבְרֵי הַקְדוּשׁ, וּמִתֵּר לְמַחֲקָן.

כ) יש בכינויים אלו קדושה ואין לנהוג בהם ביזיון, אך אסור מחיקה לא קיים בהם ומותר למחוק אותם.

ו. כָּלִי שֶׁהִיָּה שֵׁם כֵּאֱ כָתוּב עָלָיו - קוֹצֵץ אֶת מְקוֹם

הַשֵּׁם, וְגוֹנְזוּכִי. אֲפֹלוּ הִיָּה הַשֵּׁם כִּי חָקוּק בְּכָלִי

הַקְדוּשִׁים הַטְּהוּרִים שֶׁנִּקְרָא בָּהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא

- לִוְקָה מִן הַתּוֹרָה; שֶׁהִרִי הוּא [הפסוק] אוֹמֵר

בְּעִבּוּדָה זָרָה: "וְאִפְדֶּתֶם אֶת שְׁמֵם מִן הַמְּקוֹם הַהוּא

- לֹא תַעֲשֶׂוּן בֶּן לֵה' אֱלֹהֵיכֶם" ⁶¹.

א) חייב מלקות מדאורייתא, ובלבד שמחק את השם בפני עדים שהתירו בו על מעשהו. ב) וכך נדרש הפסוק: "לא תעשון כן" – אסור לכם לאבד ולמחוק, "לה' אלוהיכם" – את שמותיו של ה'.

ב. וְשִׁבְעָה שְׁמוֹת הֵם: הַשֵּׁם הַנִּכְתָּב יוֹד הָא וְאוֹ

הָא - וְהוּא הַשֵּׁם הַמְּפָרֵשׁ, אוֹ הַנִּכְתָּב אֶלֶף דִּלֶּת נִין

יודי, וְאֵל, וְאֵלוֹהִי, וְאֱלֹהִים, וְאֶהְיֶה, וְשִׁדִּי,

וְצָבָאוֹת. כָּל [אדם] הַמוֹחֵק אֲפֹלוּ אוֹת אַחַת מִשִּׁבְעָה

שְׁמוֹת אֵלוּ, לִוְקָה.

ג) ישנם שבעה שמות קדושים האסורים במחיקה. ד) שני אופני כתיבת השם נחשבים שם אחד, משום ששניהם נקראים א-ד-נ-י. ה) כמו שאמר ה' למשה רבינו כששלח אותו לגאול את עם ישראל ממצרים, ששמו הוא "אהיה אשר אהיה". ו) חייב מלקות מן התורה.

ג. כָּל הַנִּטְפֵּל לְשֵׁם מְלַפְּנוֹ, מִתֵּר לְמַחֲקוֹ: כְּגֹזֵן

לְמֹד מִ'לֵּה', וּבֵית מִ'בְּאֵלֵהִים, וְכִיּוּצָא בִּהֶן -

אֵינֶן [קדושות] בְּקִדְשַׁת הַשֵּׁם. וְכָל הַנִּטְפֵּל לְשֵׁם

מֵאַחֲרָיו, כְּגֹזֵן כֶּף שֶׁל 'אֱלֹהִיךָ', וְכֶף מִם שֶׁל

'אֱלֹהֵיכֶם', וְכִיּוּצָא בִּהֶן - אֵינֶן נִמְחָקִין, וְהָרִי הֵן

כְּשָׂאֵר אוֹתוֹת שֶׁל שֵׁם, מִפְּנֵי שֶׁהַשֵּׁם

מְקֻדָּשׁ ⁶¹. וְאֵף עַל פִּי שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ [האותיות הנוספות]

וְאִסוּר לְמַחֲקָן, [אדם] הַמוֹחֵק [את] אֵלוּ הָאוֹתוֹת

הַנִּטְפְּלוֹת אֵינוֹ לִוְקָה, אֲבָל מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּף

מִרְדּוּתוֹ.

ז) כל האותיות במילה הנוספות על השם עצמו וכתובות לפניו. ח) האות ל' מהמילה לה', או האות ב' מהמילה באלקים. בשתי המילים האלו האותיות הנוספות על השם עצמו כתובות לפניו. ט) האותיות הכתובות אחרי השם. י) האות כ' מהמילה אלקיך והאותיות כ' ומ' מהמילה אלקיכם. יא) אסור למחוק אותן. יב) הקדושה של השם שלפניהן 'מתפשטת' הלאה ומקדשת גם אותן. יג) אינו מקבל עונש מלקות מדאורייתא. יד) מלקות מדרבנן

61. דברים ראה, יב, ג"ד.

השם המפורש: שם העיקר – לקו"ש ח"כ ע' 270. שיטת רבינו בנושא זה – רשימות ח' מא ע' 8. ואהיה: גדר קדושת שם זה [וביטוס הנוסחאות שבהן לא מופיע שם זה] – לקו"ש חכ"ז ע' 10.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(לב) לשם סתירה ולא עבור בנייה עתידית. (לג) מקום הקודש וקודש הקדשים. (לד) חייב מלקות מן התורה. (לה) מלשון נתיצה ושבירה. (לו) וכך נדרש הפסוק: "לא תעשון כן" - אסור לכם לשבור, "לה" אלוהים - את המזבח ואת בית המקדש. (לז) לשם שריפה ולא עבור תועלת מסוימת. (לח) עצי אשירה של עבודה זרה. (לט) וכך נדרש הפסוק: "לא תעשון כן" - אסור לכם לשרוף, "לה" אלוהים - את העצים השייכים להקדש.

ח. כתבי הקדש פלג⁶¹, ופרושיה⁶² [התרגומים שלהם] וביאריה⁶³ [ספרים המבארים אותם] - אסור לשרף אותן או לאבדן ביד⁶⁴; ומהמאבד [אותם] ביד, מפני אותו מפת מרדות [מלקות מדרבנן]. במה דברים אמורים⁶⁵? בכתבי הקדש שכתבו אותן ישראל [יהודים] בקדשה [לשם שמים]. אבל מין ישראל [=יהודי כופר] שכתב ספר תורה - שורפין אותו [את ספר התורה] עם האזכרות [שמות הקודש] שבו, מפני שאינו מאמין בקדשת השם, ולא כתבו אלא והוא מעלה בדעתו שזה פשאר הדברים⁶⁶, והואיל ודעתו כן⁶⁷, לא נתקדש השם⁶⁸; ומצוה לשרפו⁶⁹, כדי שלא להניח שם⁷⁰ למינים ולא למעשיהן. אבל גוי שכתב את השם⁷¹, גוזזין אותו⁷²; וכן כתבי הקדש שפלוני או שכתבן גוי, יגזזו⁷³.

מ) כל ספרי הקודש שאין בהם שם ה'. מא) למחוק אותם באופן ישיר. מב) שמתחייבים מלקות מדרבנן על שריפת ומחיקת ספרי קודש. מג) היהודי הכופר שכתב את ספר התורה אינו מאמין בקדושת שמותיו של ה', וכתב אותם כמו שכותב דברי חולין. מד) כיוון שזו הייתה מחשבתו של הכופר שכתב את הספר. מה) ואין איסור למחוק אותו. מו) נוסף על כך שאין איסור למחוק את ספר התורה שכתב הכופר, יש מצווה לשרוף את ספר התורה שכתב. מז) שלא להשאיר כל זכר. מח) אחד משבעת השמות הקדושים. מט) ואסור למחוק את השם שכתב הגוי, כי הגוי לא כופר בה'. נ) התיישנו ולא ניתנים לקריאה. נא) אין לקרוא בספרים שלא נכתבו על ידי יהודי לשם שמים, אך אסור למחוק את הספרים האלו ולכן יש לגזוז אותם.

ט. כל השמות האמורות באברהם⁷⁴ - קדש⁷⁵; אף זה [השם] שנאמר: "אדני, אם נא מצאתי חן בעיניך"⁷⁶, הרי הוא קדש⁷⁷. כל השמות האמורות בלוט⁷⁸ - הל⁷⁹, חוץ מזה⁸⁰: "אל נא, אדני. הנה נא מצא עבדך חן"⁸¹. כל השמות האמורות בגבעת

מתכות או בכלי זכויות, והתיך הפלי - הרי זה לוקה⁸²; אלא חותך את מקומו, וגוזזו⁸³. וכן אם היה שם⁸⁴ כתוב על פשרו [של האדם], הרי זה [אותו אדם] לא ירחץ ולא יסוך⁸⁵ ולא יעמד במקום הטנפת⁸⁶. ונדמנה לו טבילה של מצוה - פורף עליו [על מקום השם] גמי [=מין עשב], וטובל⁸⁷; ואם לא מצא גמי, מסבב אחריו⁸⁸. ולא יהדק, כדי שלא יחיל - שלא אמרו לכוף עליו, אלא מפני שאסור לעמד בפני השם כשהוא ערם⁸⁹.

כא) אחד משבעת השמות הקדושים האסורים במחיקה. כב) מסיר את חתיכת הכלי שעליה כתוב השם וגזוז אותה, משום שאסור ליהנות מכלי ששם ה' כתוב עליו. כג) האדם שהתיך את הכלי חייב מלקות מן התורה כי בהתכת הכלי הוא מחק את השם הקדוש. החידוש בהלכה זו הוא בשני דברים: א. שם ה' הכתוב על גבי כלי - קדוש כמו שם ה' הכתוב על גבי קלף ואסור למחוק, למרות שהכלי הוא לא המקום המיועד לכתוב שמות אלו. ב. כשם שאסור למחוק שם קדוש הכתוב על גבי כלי כך אסור למחוק שם קדוש החקוק על גבי כלי, ואין הבדל בין איסור מחיקה בין כתיבה לחקיקה. כד) מסיר את חתיכת הכלי שעליה כתוב השם וגזוז אותה. כה) לא ירחץ במים ולא יסוך בשמן את מקום הבשר עליו כתוב השם, משום שהרחיצה והסיכה ימחקו את השם האסור במחיקה. כו) כי אסור להיות עם שם ה' במקום לא נקי. כז) אם האדם שכתוב על בשרו שם ה', צריך לטבול במקווה כדי להיטהר. כח) וכך, כאשר השם מכוסה, יפשוט האדם את בגדיו ויטבול. כט) חייב לחפש עשב עד שימצא, ואסור לו לפשוט את בגדיו לפני שיכסה את השם. ל) כאשר האדם מכסה את השם שעל בשרו עם העשב עליו להיזהר לא להדק את הכיסוי לבשרו, משום שאם הכיסוי יהיה מהודק - יחצוץ הכיסוי בין מי המקווה לבשרו וטבילתו במקווה לא תיחשב טבילה. לא) הסיבה לכריכת הכיסוי על השם לפני הטבילה היא רק משום שאסור לעמוד בפני שם ה' ללא בגדים, ועל כן, אף כיסוי השם ללא הידוק מתיר לאדם לפשוט את בגדיו ולטבול.

ז. [אדם] הסותר אפלו אכן אחת דרך השחתה⁹⁰ לזמן המזבח, או מן ההיכל⁹¹, או משאר העזרה [בבית המקדש] - לוקה⁹², שנאמר בעבודה זרה: "כי את מזבחם תתצון"⁹³, וכתוב: "לא תעשון כן לה' אלהיכם"⁹⁴. וכן [אדם] השורף עצי הקדש דרך השחתה⁹⁵ - לוקה, שנאמר: "ואשריהם⁹⁶ תשרפן באש.. לא תעשון כן לה' אלהיכם"⁹⁷.

62. שמות-כי תשא, לד, יג. 63. דברים-ראה, שם, ד. 64. שם, פסוקים ג-ד. 65. בראשית-וירא, יח, ג. 66. בראשית-וירא, יט, יח-יט.

~ שבת קודש ד' אדר ~

פָּרָק ו

דרגת הנביאים; ביאור מעלת נבואתו של משה רבינו

א. מִיִּסּוּדֵי הַדֵּת, לִידַע שֶׁהָאֵל מְנַבֵּא אֶת בְּנֵי הָאָדָם; וְאֵין הַנְּבוּאָה חֲלָה [ש-ורה] אֶלָּא עַל חָכָם גָּדוֹל בְּחֻמָּה, גָּבוּר בְּמַדּוּתוֹ, וְלֹא יִהְיֶה יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּדָבָר [ב-אף דבר] בְּעוֹלָם, אֶלָּא הוּא מִתְגַּבֵּר בְּדַעְתּוֹ עַל יִצְרוֹ תָּמִיד, בַּעַל דַּעַה רַחֲבָה נְכוֹנָה [י-שרה] עַד מָאֵד.

(א) אחד מיסודות היהדות. (ב) הראויים לכך. (ג) שמידותיו ותכונות הטובות, איתנות וחזקות.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מִיִּסּוּדֵי הַדֵּת, לִידַע שֶׁהָאֵל מְנַבֵּא אֶת בְּנֵי הָאָדָם כו'".
הלכות אלו המדברות ביסודות הנבואה באו כהמשך ליסודות ועיקרים בדבר מציאות ה', וסידרם בתוך ההלכות שהם מיסוד הדת כיון שהידיעה בזה שהקב"ה "גילה סודו לעבדיו הנביאים" היא חלק והמשך לידיעת מציאות השם ולהנהגתו הגלויה בעולם.

ליקוטי שיחות חלק כ"ג עמוד 91
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

אָדָם שֶׁהוּא מְמַלֵּא בְּכָל הַמַּדּוֹת הָאֵלּוּ, שְׁלֵם בְּגוּפוֹ, כְּשִׁינְכָס לַפְּרָדֵּס וְיִמְשְׁףׁ בְּאוֹתוֹ הָעֲנִינּוֹת [העניינים] הַגְּדוֹלִים הָרְחוּקִים, וְתִהְיֶה לוֹ דַּעַת נְכוֹנָה לְהִבִּין וּלְהַשְׁגִּיחַ, וְהוּא מִתְקַדֵּשׁ וְהוֹלֵךְ, פּוֹרֵשׁ מִדְּרָכֵי כָּל הָעַם הַהוֹלְכִים בְּמַחֲשַׁבֵּי הַזְּמַן, וְהוֹלֵךְ וּמִזְרֵז [מ-עורר] עַצְמוֹ וּמְלַמֵּד נִפְשׁוֹ שֶׁלֹּא תִהְיֶה לוֹ מַחֲשָׁבָה כָּלל בְּאֶחָד מִדְּבָרִים בְּטָלִים, וְלֹא מַהֲבִלִי הַזְּמַן וְתַחֲבּוּלוֹתָיו, אֶלָּא דַּעְתּוֹ תָּמִיד פְּנוּיָה לְמַעַלָּה, קְשׁוּרָה תַּחַת הַכֶּסֶּא, לְהִבִּין בְּאוֹתוֹ

בְּנִימִין - קִדְשָׁא. כָּל הַשְּׁמוֹת הָאֲמּוּרוֹת בְּמִכָּה - חלסי. כָּל הַשְּׁמוֹת הָאֲמּוּרוֹת בְּנְבוֹתֵי - קִדְשָׁה.

(נב) כל שם ה' הכתוב בתורה בקשר לאברהם אבינו. (נג) מתייחס לה' ועל כן הוא שם קדוש ואסור למחוק אותו. (נד) שאמר אברהם כאשר המלאכים הגיעו לבקר. (נה) כי בדברים אלו פנה אברהם לה' שימתין עד שהוא יכניס את האורחים. (נו) כל שם ה' הכתוב בתורה בקשר ללוט. (נז) אינם שם ה', והם נחשבים כשאר דברי חולין. (נח) חוץ מפסוק זה שאמר לוט בעת הפיכת סדום ועמורה. (נט) כי בדברים אלו פנה לוט לה' וביקש להינצל מהפיכת סדום ועמורה. (ס) כל שם ה' הכתוב בספר שופטים בקשר לשאלת בני ישראל האם להילחם בשבט בנימין. (סא) מתייחס לה' ועל כן הוא שם קדוש ואסור למחוק אותו, למרות שנראה מהפסוקים שהתשובה שניתנה לבני ישראל על שאלתם לא התקיימה. (סב) כל שם ה' המוזכר בספר שופטים בקשר לפסל מיכה. (סג) אינו שם ה', וכוונת הפסוק היא לעבודה זרה. (סד) כל שם ה' המוזכר בספר מלכים בקשר למעשה אחאב ונבות. (סה) הוא קדוש ואסור למחוק אותו, ואין כוונת הפסוק לעבודה זרה של אחאב.

כָּל שְׁלֹמֹה הָאֲמּוֹר בְּשִׁיר הַשִּׁירִים - קִדְשִׁי, וְהִרִי הוּא [קדוש] כְּשֶׁאֵר הַכְּנֻיִין; חוץ מִזֶּה [מפסוק זה]: "הָאֵלֶּף לְה' שְׁלֹמֹה" 67. כָּל מְלִכֵּי הָאֲמּוֹר בְּדִנְיָאֵל - חלע, חוץ מִזֶּה [מפסוק זה]: "אֲנִי מְלִכָּא, מֶלֶךְ מְלִכֵּי" 68. וְהִרִי הוּא [מילים אלו קדושות] כְּשֶׁאֵר הַכְּנֻיִין.

(סו) כל פעם שכתוב השם 'שלמה' בשיר השירים. (סז) הכוונה היא לה' שנקרא כך משום שהשלום הוא מאיתו יתברך. (סח) שיש בהם קדושה אך מותר למחוק אותם כפי שנתבאר בהלכה ה'. (סט) שבו הכוונה לשלמה המלך. (ע) כל פעם שכתוב 'מלך' או 'מלכיא' בדברי דניאל בספרו. (עא) אין הכוונה לה' אלא לנבוכדנצר מלך בבל. (עב) בפסוק זה, המילה 'מלכא' מתייחסת לנבוכדנצר, והמילים 'מלך מלכיא' מתייחסות לה' ויש בהן קדושה.

67. שיר השירים, ח, יב. 68. דניאל, ב, לו.

פרק ז: הלכות נבואה באות כהמשך למצות ידיעת ה' - לקו"ש חכ"ג ע' 91. הלכה א: גדר הנבואה ותנאיה - לקו"ש ח"כ ע' 84 הע' 46, חכ"ג ע' 82, חל"ח ע' 40, סה"ש תנש"א ח"ב ע' 787. החילוק בין נבואה לתורה - סה"ש תנש"א ח"ב ע' 787. נבואה בזמננו - לקו"ש ח"ד ע' 73, סה"ש תנש"א ח"ב ע' 788. לא הובא הפסוק "ונודעתי" - לקו"ש חל"א ע' 160. מנבא: דיוק הלשון - לקו"ש ח"כ ע' 94 הע' 34. ואין... אלא: מעלות אלו אינן מכריחות נבואה - לקו"ש ח"ג ע' 31. בעל דעה רחבה: עפ"י מובנת מעלת נבואת משה - לקו"ש ח"ו ע' 38 הע' 26. האלו: מדוע שינה רבינו מהתנאים המובאים בש"ס? - לקו"ש חכ"ג ע' 91. מדוע לא כלל בתנאי הנבואה את הישיבה בארץ ישראל? - לקו"ש ח"ח ע' 337 הע' ד"ה ה' תמות.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ביום אחר שתפיל עליהן תרדמה כי, כמו שנאמר כי:
"במראה אליו אתודע, בחלום אדבר בו" 70 כח.

(כד) כשם שבחכמים יש דרגות שונות, כך ישנן דרגות שונות
בנביאים. (כה) בשעת השינה בלילה. (כו) כאשר הנביאים
נרדמים במהלך היום. (כז) לגבי כל הנביאים.
(כח) הנביא רואה את הנבואה רק בחלום ומחזה ולא בראיה
גשמית.

הצורות הקדושות הטהורות י, ומסתכל [-מתבונן]
בחכמתו של הקדוש ברוך הוא כלה מצורה
ראשונה טו עד טבור [-מרכז] **הארץ טז, ויודע מהן**
גדלו יז - מידת רוח הקדש [-הנבואה] **שורה עליו.**

(ד) שיש בו את כל התכונות האמורות. (ה) ובנוסף לכל
מעלות אלו, אין בגופו אף מום פיזי והוא בעל מזג נפשי
רגוע. (ו) כאשר יעסוק בענייני מעשה מרכבה ומעשה
בראשית הנקראים פרס, כפי שהתבאר בפרק ד.
(ז) ישתוקק ויעמיק. (ח) הנעלים והנשגבים משכל האדם.
(ט) להעמיק בעניינים אלו. (י) הוא עסוק רק בעניינים
נעלים אלו, וכתוצאה מכך, הוא נהיה מובדל ומרום
מכולם. (יא) תאוות עולם הזה לא תופסות אצלו מקום,
בשונה מהמון העם שרודף אחר התאוות מחוסר הבנה
כאדם ההולך בחשיכה ולא מבין להיכן הוא הולך.
(יב) מרגיל את עצמו לא לחשוב כלל על דברים בטלים כמו
כבוד ונצחנות ועל הבלי הזמן כמו דברי מותרות.
(יג) דעתו עסוקה רק בהשגת דרגות רוחניות עליונות
הנמצאות מתחת כיסא הכבוד. (יד) הנבראים העליונים
המורכבים מצורה ללא גולם, כפי שהתבאר בפרק ב
באריכות. (טו) הדרגה הנעלית ביותר במלאכים הנקראת
חיות הקודש, כמבואר בפרק ב. (טז) הדרגה התחתונה
ביותר שהיא הארץ הגשמית. מכיוון שהארץ עגולה, כל
נקודה בה נקראת מרכז הארץ. (יז) החכם מבין ומשיג את
חכמתו וגדולתו של הקב"ה על ידי התבוננותו בכל מיני
וסוגי הנבראים. (יח) כאשר החכם ינהג בדרך זו.

ובעת שתנחם עליו הרוח יט - תתערב נפשו במעלות
המלאכים הנקראים אישים י, ויהפך לאיש אחר,
ויבין בדתו שאינו כמות שהיה כב, אלא שנתעלה
על מעלת שאר בני אדם החכמים כד, כמו שנאמר
בשואל כ: "והתנבית עמם, ונהפכת לאיש אחר" 69.

(יט) כאשר תשרה הנבואה על החכם. (כ) הוא יתעלה
ויתקרב לדרגת המלאכים הנקראים אישים – שהיא הדרגה
התחתונה ביותר של המלאכים, כמבואר בפרק ב – שהם
המלאכים האומרים את דברי הנבואה לנביאים. (כא) לפני
שרוח הנבואה שרתה עליו. (כב) ולכן הוא זוכה לרוח
הנבואה. (כג) כאשר שמואל הנביא בירך את שאול
נבואה.

ב. הנביאים, מעלות מעלות הן [-הם בדרגות שונות]:
כמו שיש בחכמה חכם גדול מחברו, כך בנבואה
נביא גדול מנביא י. וכלן [-כל הנביאים] **אין רואין** [-את]
מראה הנבואה אלא בחלום בחזיון הלילה כה, או

וכלן, כשמתנבאין כט, אבריהן מזדעזעין, וכח הגוף
שלם [-נחלש], **כושל** [-נחלש], **ועשתונותיהם מטופות,** [-הם
מאבדים את הכרתם], **ותשאיר הדעת פנויה לא להבין מה**
שתראה [-במראה הנבואה], **כמו שנאמר באברהם לב:**
"והנה אימה חשכה גדלה נפלת עליו" 71; וכמו
שנאמר בדניאל: "והודי נהפך עלי למשחית, ולא
עצרתי כח" 72 לג.

(כט) בשעה ששורה עליהם רוח הנבואה. (ל) נפש האדם
הנעלית מגופו ואינה תלויה בו, כמבואר באריכות בפרק ד.
(לא) מכל עניני הגוף. (לב) כאשר נגלה אליו ה' בברית בין
הבתרים. (לג) דניאל העיד על עצמו אשר מראה פניו
התעוות וכוחו נחלש בעת הנבואה.

ג. הדברים שמודיעים לנביא [-מלמעלה] **במראה**
הנבואה - דרך משל מודיעין לו, ומיד לה יחקק
בלבו [-יבין את] **פתרון המשל במראה הנבואה, וידע**
מה הוא לו; כמו הסלם שראה יעקב אבינו [-בחלומו],
ומלאכים עולים ויורדים בו, והוא [-הסולם] **היה משל**
למלכיות ושעבודו לו; וכמו החיות לה שראה
יחזקאל ט, והסיר הנפוח [-רוחם] **ומקל שקד שראה**
יחזקאל ט, והמגלה שראה יחזקאל מא, והאיפה [-כלי
מדינה] **שראה זכריה כב.**

(לד) הנביא לא רואה את המאורעות שיקרו בפועל, אלא
רואה דברים המרמזים על המאורעות העתידיים.
(לה) בשעת מראה הנבואה. (לו) וכך ידע הנביא את
המאורע עליו רמז לו במראה הנבואה. (לז) שעבוד עם
ישראל אצל האומות בזמן הגלות. (לח) חיות הקודש של
המרכבה העליונה. (לט) במראה הנבואה, והן היו משל
להתגלות השכינה. (מ) במראה הנבואה, והם היו משל על
חורבן בית המקדש. (מא) שהייתה משל על נבואתו.
(מב) שאף היא הייתה משל לדבר אחר.

וכן שאר הנביאים, יש [-חלק] **מהן אומרים המשל**

69. שמואל-א, ט, ו. 70. במדבר-בהעלותך, יב, ו. 71. בראשית-לך, לך טו, יב. 72. דניאל, י, ח.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(נז) כמבואר בהלכה הקודמת. (נז) מסיחים דעתם מדברים אחרים כדי לזכות לקבל נבואה. (נח) אין הדבר מחייב שבני הנביאים אכן יזכו לנבואה, אלא הדבר תלוי ברצון ה'.

וּפְתָרוּנוּ כְּמוֹ אֱלוֹהִים, וַיֵּשׁ מֵהֶן אוֹמְרִין הַפְתָּרוֹן בְּלִבְדִּי. וּפְעָמִים ^[לעיתים] אוֹמְרִין ^[הנביאים] הַמֶּשֶׁל בְּלִבְדִּי בְּלֹא פְתָרוֹן, כְּמִקְצֵת דְּבָרֵי יְחִזְקֵאל וְזִכְרִיָּה ^{כה}. וְכֵלֵן, בְּמִשְׁל וְדֶרֶךְ חִידָה הֵם מִתְנַבְּאִין ^{מו}.

(מג) הנביאים שהוזכרו בפסיקה הקודמת, שאמרו הן את המשל שראו והן את פתרונו. (מד) ללא המשל שראו במראה הנבואה. (מה) שהיו אומרים רק את המשלים שראו. (מו) אף נביא לא רואה את הנבואה בבירור אלא רואה דברים המרמזים לו על מה שיקרה.

ד. כָּל הַנְּבִיאִים - אֵין מִתְנַבְּאִין בְּכָל עֵת שְׂרִיצוֹ, אֲלֹא מְכֻנֵּינִן דַּעְתָּן ^{מז} וַיּוֹשְׁבִין שְׂמַחִים וְטוֹבֵי לֵב וּמִתְבַּדְּדִין ^{מח}; ^[משום] שְׁאֵין הַנְּבִיאָה שׁוֹרָה ^[על הנביא] לֹא מִתּוֹךְ עֲצָבוֹת וְלֹא מִתּוֹךְ עֲצָלוֹת, אֲלֹא מִתּוֹךְ שְׂמִיחָה ^{מט}. לְפִיכָךְ, בְּנֵי הַנְּבִיאִים, ^[הניחור] לְפָנֵיהֶם נִבֵּל וְתָף וְחִלּוֹל וְכִנּוּר, וְהֵן מְבַקְּשִׁין הַנְּבִיאָה ^{נא}; וְזֶה הוּא שְׁנֵאמְרֵי: "וְהִקְמָה מִתְנַבְּאִים" ⁷³ - כְּלוּמַר, מְהֵלְכִין בְּדֶרֶךְ הַנְּבִיאָה ^{נב} עַד שְׁיִנְבְּאוּהָ, כְּמוֹ שְׁאֵתָה ^[ש-אדם] אוֹמֵר: 'פְּלוֹנִי מִתְגַּדֵּל' ^{נח}.

(מז) מסיחים את דעתם מכל המחשבות האחרות ומתרכזים בקבלת הנבואה. (מח) יושבים לבדם על מנת שיוכלו להתבונן ולהתרכז ללא הפרעה, ובזמן התבודדותם מתחברים לה' על ידי התבוננות בעניינים אלוניים. (מט) זוהי הסיבה לכך שמאז תחילת הגלותאין נביאים בעם ישראל, מכיון שבזמן הגלות ישנה עצובת השורה בלב כולם בעקבות הצרות והמאורעות שעוברים עם ישראל. לכן גם בימות המשיח תחזור הנבואה לעם ישראל, מכיוון שאז השמחה תשרה בלב כולם. (נ) בני האדם המבקשים ורוצים להיות נביאים. (נא) משתוקקים לזכות לנבואה. (נב) על אותם אנשים. (נג) מתאמצים ומתייגעים להיות ראויים לקבל נבואה. (נד) יקבלו את הנבואה בפועל. (נה) משמעות הביטוי 'פלוני מתגדל' היא אשר פלוני הולך ונהיה גדול מיום ליום אך עדיין לא גדל לחלוטין. כך הדבר גם בבני הנביאים: הם מתייגעים ומתאמצים על מנת לזכות לנבואה אך עדיין לא הגיעו לדרגת הנביאים.

ה. אֱלוֹ שֶׁהֵן מְבַקְּשִׁין לְהִתְנַבֵּא ^{נז}, הֵם הַנִּקְרָאִין 'בְּנֵי הַנְּבִיאִים'. וְאֵף עַל פִּי שְׂמֻכְנִין דַּעְתָּן ^{נח}, אֶפְשָׁר שֶׁתְּשִׁירָה שְׂכִינָה עֲלֵיהֶן, וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תְשִׁירָה ^{נח}.

ו. כָּל הַדְּבָרִים שְׁאֵמְרָנוּ ^{נז}, הֵן דֶּרֶךְ הַנְּבִיאָה לְכָל הַנְּבִיאִים הָרְאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים ^{סא} - חוּץ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, וְרֵבֶן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים. וְמֵה הֶפְרֵשׁ ^[=הבדל] יֵשׁ בֵּין נְבוּאָת מֹשֶׁה לְשָׁאֵר כָּל הַנְּבִיאִים? שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים, בְּחִלּוּם אוֹ בְּמִרְאָה ^{סב} ^[=בחיזיון]; וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ ^{סג} - הוּא עַר וְעוֹמֵד ^{סד}, שְׁנֵאמַר: "וּבִבְא מֹשֶׁה אֶל אֱהִל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ, וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהִים" ⁷⁴.

(נט) בהלכות הקודמות. (ס) הדרך בה זוכים לגילוי הנבואה. (סא) לנביאים בכל הדורות. (סב) רואים את מראה הנבואה בחלום או בחיזיון, כמבואר בהלכה ב. (סג) בשעת מראה הנבואה, משה היה ער ולא איבד את הכרתו וכוחותיו. (סד) ומכך רואים אשר משה שמע את הנבואה בערנות ללא חלישות כלשהי.

כָּל הַנְּבִיאִים, ^[קיבלו את הנבואה] עַל יְדֵי מִלְאָךְ ^{סה}; לְפִיכָךְ רואִין מֵה שֶׁהֵן רואִין בְּמִשְׁל וְחִידָה ^{סו}. וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, לֹא עַל יְדֵי מִלְאָךְ, שְׁנֵאמַר ^{סז}: "פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ" ⁷⁵, וְנֵאמַר ^{סח}: "וְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה פִּנִּים אֶל פִּנִּים" ⁷⁶, וְנֵאמַר: "וְתִמְנַת ה' יִבִּיט" ⁷⁷; כְּלוּמַר, שְׁאֵין שֵׁם ^[=בנבואה] מִשְׁל, אֲלֹא רואֵה הַדְּבַר עַל בְּרִיו ^[=כפי שהוא] בְּלֹא חִידָה וּבְלֹא מִשְׁל; הוּא שֶׁהִתְוַדָּה מַעֲדָה עָלָיו: ^[=על משה] "וּמִרְאָה, וְלֹא בְּחִידָה" ⁷⁸, שְׁאֵינוֹ מִתְנַבֵּא בְּחִידָה אֲלֹא בְּמִרְאָה, שְׁרואֵה הַדְּבַר עַל בְּרִיו.

כָּל הַנְּבִיאִים, יֵרָאִין וְנִבְהָלִין וּמִתְמוֹגְגִין ^{סט}. וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֵינוֹ כֵּן; הוּא שֶׁהִפְתּוּב אוֹמֵר ^{עא}: "כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ" ⁷⁹; כְּמוֹ שְׁאֵין אָדָם נִבְהָל לְשִׁמְעַ דְּבָרֵי חֲבֵרָיו ^{עב}, כִּף הִיָּה כֹחַ בְּדַעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְהִבִּין דְּבָרֵי הַנְּבִיאָה, וְהוּא עוֹמֵד עַל עֲמָדוֹ שְׁלֵם ^{עג}. כָּל הַנְּבִיאִים, אֵין מִתְנַבְּאִין בְּכָל עֵת שְׂרִיצוֹ ^[אך]. מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֵינוֹ כֵּן; אֲלֹא כָּל זְמַן שְׂחִפְץ, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ לּוֹבֵשְׁתּוֹ וְנִבְּאוֹה שׁוֹרָה עָלָיו;

73. שמואל-א, י, ה. 74. במדבר-נשא, ז, פט. 75. במדבר-בהעלותך, יב, ח. 76. שמות-כי תשא, לג, יא. 77. במדבר-בהעלותך, יב, ח. 78. שם. 79. שמות-כי תשא, לג, יא.

וּפְתָרוּנוּ כְּמוֹ אֱלוֹהִים – הפניות לשיחות קודש
וּפְתָרוּנוּ כְּמוֹ אֱלוֹהִים – לקו"ש ח"י ע' 94 ה' ע' 20, ח"כ ע' 87 ה' ע' 50, ע' 357. וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ: מעלת נבואת משה – לקו"ש ח"י ע' 53 ה' ע' 29, ח"י ע' 185, ח"כ ע' 94, ח"ל ע' 205, רשימות ח' קלו ע' 40.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

גשמי אלא היה בדרגת המלאכים שאין להם גוף גשמי. לסיכום הלכה זו, אלו הם המעלות של נבואת משה רבנו לגבי שאר הנביאים: ראיית הנבואה בבידור, בערנות ובעמידה איתנה, על ידי הקב"ה בעצמו, ללא פחד ויראה, בכל עת שירצה, ללא הכנה מוקדמת, והיותו קדוש כמו המלאכים.

ז. הנביא ^[כל נביא], **אפֿשֿר** ^[ייתכן] **שֶׁתְּהִיָּה נְבוּאָתוֹ לַעֲצָמוֹ בְּלִבָּד, לְהַרְחִיב לְבוֹ וּלְהוֹסִיף דַּעְתּוֹ^{צא}, עַד שִׁידַע** ^[יבין] **מָה שְׁלֹא הָיָה יוֹדֵעַ מֵאוֹתָן הַדְּבָרִים הַגְּדוֹלִים^{צב}, וְאֶפְשֿר שִׁישְׁלַח לָעַם מַעֲמֵי הָאָרֶץ** ^[=אומות העולם], **אוֹ לְאֻנְשֵׁי עִיר אוֹ מִמְּלָכָה, לְבִנּוֹן אוֹתָם** ^[ללמדם בינה] **וּלְהוֹדִיעֵם מָה יַעֲשׂוּ^{צג}, אוֹ לְמַנֵּעַ אוֹתָן מִמַּעֲשִׂים הָרָעִים שֶׁבִּידִיהֶן^{צד}; וְכִשְׁמִשְׁלַחִין אוֹתוֹ^{צה}, נוֹתֵנִין לוֹ אוֹת וּמוֹפֵת, כְּדִי שִׁידַעוּ הָעַם שֶׁהָאֵל שְׁלָחוֹ בְּאֶמְתּוֹ^{צו}.**

צ. ולא עבור אחרים. **צא** לגלות לו דברים נעלמים וסודות רוחניים. **צב** וכך, על ידי הנבואה, הוא יודע ומבין יותר בדברים אלו. **צג** להורות להם הוראות מיוחדות. **צד** להוכיח אותם על מעשיהם הרעים ולהחזירם בתשובה. **צה** כאשר שולחים מלמעלה את הנביא למקום בו עליו למסור את דברי הנבואה. **צו** על ידי שהנביא יעשה להם מופת, כולם יאמינו לו שהוא נביא ויקיימו את דבריו.

ז'ל ולא כל העושה אות ומופת, מאמינים אותו ^[לז] שהוא נביא; אלא אדם שהיינו יודעים בו מתחלתו שהוא ראוי לנבואה בחקמתו ובמעשיו, שנעתלה בהן על כל בני גילו, והיה מהלך בדרך הנבואה ובקדושתה ופרישותה^{צז}, ואחר כך בא^{צח} ועשה אות ומופת ואמר שהאל שלחו - מצוה לשמע ממנו, שנאמר: "אליו ^[לנביא] תשמעו"⁸².

צז אדם שידוע כאחד שמתנהג בקדושה ובטהרה ונעלה משאר האנשים העוסקים בענייני העולם, כמבואר באריכות בהלכה א. **צח** אותו אדם המתנהג בקדושה.

זא וְאִינוּ צָרִיף לְכַנּוֹן דַּעְתּוֹ וּלְהוֹדִיעֵם לָהֶֽעָה, שֶׁהָיָה הוּא מְכֻנּוֹן וּמְזֻמָּן וְעוֹמֵד ^[כל הזמן] כְּמִלְאָכֵי הַשָּׁרָת^ע. לְפִיכָף מִתְנַבֵּא ^[משה] בְּכָל עֵת שִׁירְצָה, שֶׁנֶּאֱמַר^{עו}: "עַמְדוּ וְאַשְׁמְעֵה מָה יַצִּיגָה ה' לָכֶם"^{80 עה}.

סח ולא על ידי הקב"ה בעצמו. **סו** זו הסיבה שהנביאים רואים את מראה הנבואה במשלים ורמזים. **סז** הקב"ה אמר על משה. **סח** על משה. **סט** מפחדים בשעת מראה הנבואה. **ע** אלא מקבל את הנבואה כאדם השומע את דברי חברו. **עא** על אופן התגלות הנבואה למשה. **עב** כי הוא רגיל בכך ואין בזה חידוש. **עג** משה היה כפי שהוא בשעת מראה הנבואה, ללא כל השפעה על כוחו ויכולות גופו. **עד** אלא רק בשעה שמחליטים מלמעלה שהם ראוים לקבל נבואה. **עה** משה לא היה זקוק להסית דעתו מדברים אחרים כדי לזכות לנבואה, כפי שנדרש משאר הנביאים. **עו** המלאכים אינם זקוקים להכנה כלשהי על מנת לקבל גילוי אלוקי כי תמיד הם מוכנים לגילויים אלו, וכך גם היה משה רבנו. **עז** כפי שמושה אמר לבני ישראל. **עח** ולא היה משה צריך להכין את עצמו לפני קבלת הנבואה.

זב וְהָיָה הַבְּטִיחוֹ הָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר^פ: "לֹךְ אָמַר לָהֶם: שׁוּבוּ לָכֶם לְאַהֲלֵיכֶם. וְאַתָּה, פֶּה עַמְד עִמָּדִי"^{81 פא}. הָאֵל לְמַדְתָּ^{פב}, שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים, כְּשֶׁהִנְבִּיאָה מִסְתַּלֶּקֶת ^[מהם, הם] חוּזְרִין לְאַהֲלֵם^{פג}, שֶׁהוּא צָרִיף הַגּוֹף בְּלֵן כְּשֶׁאָר הָעַם^{פד}; לְפִיכָף ^[הם] אֵינֶן פּוֹרְשִׁין מִנְּשׁוֹתֵיהֶן^{פה}. וּמִשָּׁה רַבְּנוּ, לֹא חָזַר לְאַהֲלוֹ הָרֵאשׁוֹן^{פי}; לְפִיכָף פָּרַשׁ מִן הָאִשָּׁה לְעוֹלָם וּמִן הַדּוֹמָה לָהּ ^[כל הצרכים הגשמיים], וְנִקְשְׁרָה דַּעְתּוֹ בְּצוּר הָעוֹלָמִים^{פז}, וְלֹא נִסְתַּלַּק הַהוּד ^[של השכינה] מֵעָלָיו לְעוֹלָם, וְקָרַן עוֹר פָּנָיו^{פח}, וְנִתְקַדַּשׁ כְּמִלְאָכִים^{פט}.

עט על דבר זה שמושה יהיה נעלה משאר הנביאים. **פ** ה' אמר למשה לאחר מתן תורה. **פא** לפני מתן תורה, כל עם ישראל התקדש והכין את עצמו לקראת הגילוי האלוני הנעלה שהיה בשעת מתן תורה. לאחר מתן תורה, בני ישראל חזרו לאוהליהם אך משה לא חזר לאהלו. **פב** מפסוק זה אנו לומדים. **פג** כשם שבני ישראל חזרו לאוהליהם לאחר מתן תורה. **פד** שאינם נביאים, ובאופן קבוע הם עסוקים וזקוקים לדברים גשמיים. **פה** באופן קבוע, אלא רק בשעה שהם מקבלים נבואה. **פי** לאחר מתן תורה אלא נשאר באוהל מועד. **פז** דעתו הייתה עסוקה אך ורק בהשגת אלוקות. **פח** מעוצמת גילוי השכינה לו זכה משה. **פט** משה לא חפץ בשום דבר

80. במדבר־בהעלותך, ט, ח. 81. דברים־ואתחנן, ה, כוֹז. 82. דברים־שופטים, יח, טו.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

דבר מותר, אך אם הוא מצווה לעבור על דברי התורה באופן זמני, יש להאמין לו רק אם הוא כבר התברר בוודאות כנביא אמת על ידי נבואה קודמת שנאמרה על ידו והתקיימה. (קא) להעמיד אדם על חזקתו ולסמוך על כשרותו. (קב) למרות שייתכן שהעדים שקרנים, הדיינים מאמינים לדברי העדים. (קג) ולא ידוע לנו שהם רשעים המעידים בשקר. (קד) בנאמנות וכשרות אנשים. (קה) אנו פוסקים את הדין ומתייחסים לאנשים לפי הדברים הגלויים לנו, למרות שייתכן שהם עושים עבירות בסתר. (קו) ואין ביכולתנו לראות את הדברים הנסתרים והנעלמים.

על פי שנים עדים כשרים, ואף על פי שאפשר שהעידו בשקר⁸³, הואיל וכשרין הן אצלנו⁸⁴, מעמידין אותן על פשרותן. ובדברים האלו וכיוצא בהן⁸⁵ נאמר: "הנסתרת - לה' אלהינו; והנגלת - לנו ולבנינו"⁸⁶, ונאמר: "פי האדם יראה לעינים, וה' יראה ללבב"⁸⁷.

צט) ייתכן שאותו אדם עשה את המופת על ידי כישוף או אחיזת עיניים, ועל כן לא ניתן לדעת בוודאות האם הוא נביא או לא, ואם כן מדוע יש מצוה להאמין לדבריו. (ק) ומשערים שהוא נביא אמת. אמנם יש לסמוך על השערה זו, רק אם הנביא בא לחזק את דברי התורה או לצוות על

83. דברים-נציבים, כט, כח. 84. שמואל-א, טז, ז.

ואף . . . בשקר: מכאן שעדות היא גם גזירת הכתוב - סה"ש תנש"א ח"ב ע' 848. כפרו . . . הארץ: "לא להביא ראיה על הנבואה"? והרי בפסוק מפורש "בזאת תדעון כי ה' שלחני"! - לקו"ש ח"ב ע' 95 הע' 42.

אגרות קודש

בי"ה, ט"ו שבט, תשי"ד

ברוקלין.

הרה"ג הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר יהודא זאב שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מב' בשלח... כבקשתו כשהייתי על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע ביום ההילולא שלו, הזכרתיו ואת האמורים בהפ"נ שלו להמצטרך להם, ובודאי כל אחד מהם עשה כלים מתאימים לקבל התעוררות רחמים של בעל ההילולא אשר לזה הוא כמובא באגרת הקדש סי' כ"ז וביאורו כאשר נלך בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו כו',

וגדולה הזכות ביותר וביותר של זה דמן שמי' קמנו לי' להשפיע על כו"כ מבני ישראל ובפרט על תלמידים שבקרב הימים צריכים לצאת לד' אמות של עצמם ובמילא צריך לזיינם בכל הענינים שיוכלו לעמוד בפני הרוחות הנושבות בעולם הגשמי והחומרי וכיון שלפוס גמלא שיחנא הרי בודאי נמסרים ביחד עם זה גם הכחות למילוי הדרישה ועליו להוציאם מהכח אל הפועל.

בברכת הצלחה.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון כ"ח שבט ~

מצות לא תעשה י. מז. ס. ו. ה. ב. ג. ד. זו.

מצות עשה קפו. מצות לא תעשה כג. כד.

המצוה העשירית — האזהרה שהזכרנו מלפנות אל עבודה זרה ולהתעסק בעניניה, כלומר: לעין וללמוד אותן ההנחות וההבדלים שאומרים מוסדיה, שרוחניות פלוגית (כוח עליון מסוים) מורידים אותה באופן כף וכף, והיא עושה כף וכף; והכוכב הפלוגי מקטרים לו ועומדים לפניו כף וכף, והוא עושה מעשה פלוגי, וכיוצא בדברים אלו. שהמחשבה בדברים אלו והעיון באותם הדמיונות הוא ממה שמעורר את-הפתי לדרש בהם ולעבדם. והפסוק שבו הזהרנו על ענין זה הוא אמרו: "אל-תפנו אל-האילים" (ויקרא יט, ד). ולשון ספרא (תחילת קדושים, י): "אם פונה אתה אתה אחריהן אתה עושה אותן אלהות". ושם אמרו: "רבי יהודה אומר: אל-תפנה לראותן", כלומר: אפלו להסתכל בצורת הפסל החיצונית ולהתבונן בעשייתו אסור, כדי שלא יעסיק חלק מן-הזמן במשהו מהם. ובפרק "שואל אדם מן-הברו" (שבת קמט): "כתב המהלך (הכתוב) תחת הצורה (צורת אדם) ותחת הדיוקנאות (של שאר עצמים) אסור לקרותו בשבת; ודיוקני (של עבודה זרה) עצמה אף בחל אסור להסתכל בה, משום שפאמר: 'אל-תפנו אל-האילים'. מאי תלמודא? (איך נלמד פסוק זה) אמר רבי יוחנן: 'אל-תפנו אל' — מדעתכם" (הבליים אשר אתם בודים) וכבר נכפל הלוא בענין זה עצמו, כלומר באסור המחשבה על עבודה זרה והוא אמרו: "השמרו לכם פן-יפתה לבבכם וסרתם ובעדתם" (דברים יא, טו), כלומר: אם תועה לבך לחשב בה, זה יגרם לך לסור מן הדרך הישרה ולהתעסק בעבודתה. ואמר עוד בענין זה עצמו: "ופן-תשא עיניך השממה וראית את-השמש ואת-הירח וגו'" (שם ד, יט), פי לא הזהיר לבל ירים אדם את-ראשו לראותם בעיניו, אלא הזהיר מלהסתכל בעין הלב במה-שמחסיס להם עובדיהם. וכן אמרו: "ופן-תדרש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם ואעשה-בן-גם-אני" (שם יב, ל) — שהזהיר מלשאל על איכות עבודתה אף-על-פי שלא יעבדנה, לפי שכל-זה גורם לטעות אחריה. ודע שהעובר על ענין זה — חייב מלקות. וכבר נתבאר זה בסוף פרק א' מערובין (יז), בשפאמר: "לוקין על ערובי תחומין דבר תורה" והביאו ראיה מאמרו: "אל-יצא איש מקומו" (שמות טו, כט); והקשו ואמרו: היאך ילקה על לאו שבא בלשון "אל" ולא בא בלשון לא? והשיבו בדרך קשיא ואמרו: אם כל-מה

שבא בלשון 'אל' אין לוקין עליו, אלא מצתה "אל תפנו אל-האילים" הכי נמי (האמנם כך) דלא לאקי? הרי משמע מכאן שענין זה לוקין עליו.

המצוה המ"ז — האזהרה שהזכרנו מלהיות חפשיים במחשבותינו, עד שנאמין דעות המנגדות לדעות שהביאה התורה, אלא נגביל את-מחשבתנו ונעשה לה סיג שתעמוד אצלו — והן מצות התורה ואזהרותיה. והוא אמרו יתעלה: "ולא-תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" (במדבר טו, לט). ולשון ספרי: "ולא תתורו אחרי לבבכם" — זו מינות כענין שפאמר: "וימאצא אני מר ממות" וגו' (קהלת ז, כו); "ואחרי עיניכם" — זו זנות, שפאמר: "ויאמר שמשון אל-אביו" וגו' (שופטים יד, ג). הפונה באמרו זו זנות — רדיפת התענוגות והתאות הגופניות והעסקת המחשבה בהן תמיד.

המצוה המשלימה ששים — האזהרה שהזכרנו מלקוב (לקלל) את-השם הגדול — יתעלה על מה שאומרים הפופרים לעילא לעילא — וזהו הענין שמכנים אותו (בלשון סגינאה) "ברכת השם". וענש העובר על לאו זה הוא מפרש בלשון התורה שהוא נסקל, הוא אמרו יתעלה: "ונקב שם-ה' מות יומת רגום ורגומבו כל-העדה" (ויקרא כד, טו). אבל האזהרה, לא באה בכתוב אזהרה מיוחדת על חטא זה לבדו, אלא באה אזהרה הכוללת ענין זה וזולתו, והוא אמרו: "אלהים לא תקלל" (שמות כב, כז). ולשון המכלתא (פרשת משפטים שם): "לפי שהוא אומר: 'ונקב שם-ה' מות יומת' ענש שמענו, אזהרה לא שמענו — תלמוד לומר: 'אלהים לא תקלל'". ובספרא (פרשת אמור שם): "על השם המיוחד (שם המפורש בן ד' אותיות: אלף-דלת-נון-יוד, יוד-הא-ואי-הא) (הלכות עכו"ם פרק ב הלכה ז) — במיתה; ועל שאר הכנויין (שאר שמות שאינן נמחקים: אל, אלוה, אלהים, אהיה, שדי, צבאות) — באזהרה (לאו בלבד). ועוד במכלתא (רבי שמעון בן יוחאי): "אלהים לא תקלל" לתן לא-תעשה על ברכת השם". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין. ודע (שאף שהאזהרה "אלוקים לא תקלל" היא אזהרה על כמה איסורים שונים, הרי) שסוג זה מן-האזהרות הכולל שנים שלשה ענינים — אינו מסוג לאו שבכילות (לאו אחד הכולל כמה איסורים — שאין לוקין עליו, וראה לעיל הכלל (השורש) התשיעי) — לפי שבאר הכתוב את-הענש בכל-ענין וענין מהם והודיענו בהכרח, שכל-ענין וענין מזהירים עליו ושהוא מצות לא-תעשה, כמו שבארנו בהקדמות שעשינו למאמר זה (בהקדמת הספר שאחר י"ד

לְאֱלֹהִים יִחָרַם (שם) — עֲנֹשׁ שְׁמַעְנוּ, אֲזַהֲרָה לֹא שְׁמַעְנוּ, תִּלְמִיד לומר: "לֹא-תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תִעֲבֹדֵם". זְבִיחָה בְּכָלל הִתְהַוָּת וְיִצְאָת לְלִמּוּד: מִה זְבִיחָה מִיְּחִידָת שְׁפִיזָא בִּה עוֹבְדֵי לַשָּׁמַיִם וְחִיבִין עָלֶיהָ בֵּין שֶׁהוּא עוֹבְדוֹ (בֵּין שֶׁהוּא דרך עבודתה) בֵּין שְׁאִינוּ עוֹבְדוֹ (בֵּין שֶׁאִינוּ דרך עבודתה), אִף כָּל-שְׁפִיזָא בּו עוֹבְדֵי לַשָּׁם — חֵיב עָלָיו, בֵּין שֶׁהוּא עוֹבְדוֹ בֵּין שְׁאִינוּ עוֹבְדוֹ". וְעִנֵּן הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, שְׁאֲרֻבְעַת מִינֵי עֲבֻדָּה אֵלֶּה, וְהֵם: הַשְׁתַּחֲוָּיָה, וְהַזְבִּיחָה, וְהַקְטֹרֶת, וְהַנְסוּף שֶׁבָּהֶם נִתְחַיְבוּ לַעֲבֹד אֶת ה' יִתְעַלָּה — כָּל-מִי שֶׁיַּעֲבֹד עֲבֻדָּה זָרָה בְּאַחַד מֵהֶם — חֵיב סְקִילָה, אֲפִלּוּ אוֹתוֹ הַנֶּעֱבָד אֵין דִּרְכּוֹ לַעֲבֹד בְּאַחַת מֵאלוֹ. וְזוּהִי שְׁקוּרָאִים לָהּ: "שְׁלֹא בְּדִרְכָּהּ", כְּלומר: אִף-עַל-פִּי שֶׁעֲבַד אוֹתָהּ שְׁלֹא בְּדֶרֶךְ עֲבֻדָּתָהּ, בֵּין שֶׁעֲבַד בְּאַחַת מֵאלוֹ חֵיב סְקִילָה אִם הוּא מְזִיד, וְהוּא בְּכָרַת אִם לֹא נֹדַע (לְבֵית דִּין) עָלָיו, אוֹ לֹא נִעְנֶשׁ (כְּשֶׁלֹּא נִתְקִימוּ תַנְאֵי הַעֲנִישָׁה כְּהִתְרָאָה וּכְדוּמָה); אִף אִם הוּא שׁוֹגֵג, יִקְרִיב קָרְבַּן חֲטָאת קְבוּעָה. וְכֵן אִם קָבַל עָלָיו בְּאֵלּוּהַ (אָמַר לוֹ "אֵלֵי אַתָּה") אֵיזָה דְּבָר שֶׁקָּבַל עָלָיו — הָרִי זֶה חֵיב (סְקִילָה). וְכָבֵד נִכְפַּל הֵלָלוּ בְּעִנֵּן זֶה, כְּלומר: בְּאִסּוּר עֲבֻדָּתָהּ בְּאַחַד מֵאַרְבַּעַת מִינֵים אֵלֶּה אֲפִלּוּ שְׁלֹא בְּדִרְכָּהּ, וְהוּא אָמַר יִתְעַלָּה: "וְלֹא-יִזְבַּחוּ עוֹד אֶת זְבִיחָהֶם לַשָּׁעִירִים" (ויקרא יז, ז) וְלִשׁוֹן סִפְרָא (שם): "אֵין שְׁעָרִים אֲלֵא שְׁדִים". וּבִגְמָרָא זְבָחִים (קו). נִתְבָּאֵר, שְׁלֹא זֶה הוּא דִּקְאָ בְּשׁוֹחֲט לַעֲבֻדָּה זָרָה, אֲפִלּוּ אִם אֵין דִּרְכָּהּ בְּשִׁחִיטָה. אָמַרְנוּ: מִנֵּין לְזוֹבַח בְּהִמָּה לְמַרְקוּלִים שֶׁהוּא חֵיב? שְׁנָאֵמַר: "וְלֹא יִזְבַּחוּ עוֹד אֶת-זְבִיחָהֶם לַשָּׁעִירִים". אִם אֵינוּ עִנֵּן (אֵין הַמְקָרָא מִשְׁמַשׁ) לְכַדְרָהּ, דְּכָתִיב (כִּי כָּבֵר יִשְׁנוּ עַל-כֵּךְ הַפְּסוּק) "אֵיכָה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת-אֱלֹהֵיהֶם" (ראַה מִצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה הַבֹּאֵה — דְּבָרִים יב, ל) — תִּנְהוּ עִנֵּן (הַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ) לְשֹׁלֵא בְּדִרְכָּהּ. אִם כֵּן, הַעוֹבֵר עַל זֶה אִם הוּא מְזִיד — הָרִיחָה בְּכָרַת וּבִסְקִילָה כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ; וּבְשׁוֹגֵג — יִקְרִיב קָרְבַּן. וְלִשׁוֹן הַתְּנֹכַח: "זוֹבַח לְאֱלֹהִים יִחָרַם". וְכָבֵד נִתְבָּאֵר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסְנֵה־דִּרְיָן (ס).

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה — הַאֲזַהֲרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלַּעֲשׂוֹת פְּסִילִים אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ. וְאֵין הַבְּדִל בֵּין שֶׁיַּעֲשֶׂם בְּיָדוֹ אוֹ יִבְקֹשׁ (לֵאחֲרֵי) לַעֲשׂוֹתָם לוֹ, וְהוּא אָמַר יִתְעַלָּה: "לֹא-תַעֲשֶׂה לָּךְ פֶּסֶל וְכָל-תְּמוּנָה" (שְׁמוֹת כג, ד). וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה — חֵיב מִלְּקוּת, כְּלומר: עַל עֲשִׂית עֲבֻדָּה זָרָה אוֹ בִּקְשָׁה (לֵאחֲרֵי) לַעֲשׂוֹת לוֹ (כְּדִי לַעֲבֹדָה) אִף-עַל-פִּי שְׁלֹא עֲבָדָה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁית — הַאֲזַהֲרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלַּעֲשׂוֹת עֲבֻדָּה זָרָה — אֲפִלּוּ לְזוּלָתָנוּ — לַעֲבָדָה, וְאֲפִלּוּ הִזִּיה זֶה הַמְבַקֵּשׁ אוֹתָנוּ לַעֲשׂוֹתָהּ הוּא גוֹי, וְהוּא אָמַר יִתְעַלָּה: "וְאֱלֹהֵי מִסְכָּה לֹא תַעֲשׂוּ — לָכֵם" (ויקרא יט, ד). וְלִשׁוֹן סִפְרָא (תַּחֲלַת פֶּרֶשֶׁת קְדוּשִׁים הַלְכָה יב): וְאֱלֹהֵי מִסְכָּה לֹא

הַכִּלִּים (הַשּׁוֹרְשִׁים)). וְכִינֵן שֶׁהִכָּלֵל הוּא: לֹא עֲנֹשׁ אֲלֵא-אִם-כֵּן הִזְהִיר — חוֹקֵרִים אָנוּ עַל הַאֲזַהֲרָה בְּהִכְרַם. וְיִשׁ שֶׁהוּא נִלְמָדָת בְּאַחַת הַמִּדּוֹת, וְיִשׁ שֶׁהוּא בְּכָלל עִנֵּן אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהַקְדָּמוֹת. וְלֹא יִהְיֶה לֹא שֶׁבְּכָללֹת אֲלֵא אִם לֹא קִדְמָה לָנוּ יִדְעָה כָּלל, שְׁעִנֵּן מֵאוֹתָם הַעֲנִינִים מִזִּהְרִים עָלָיו (רַק כֹּאשֶׁר אֵין מִקּוֹר נֹסֵף לֵאסוּר), אֲלֵא מִחֲמַת אוֹתוֹ הֵלָלוּ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּכָלל הַתְּשִׁיעִי; אֲבָל אִם קִדְמָה יִדְעָה שְׁאוֹתוֹ הַדְּבָר מִזִּהְרִים עָלָיו — וְהוּא בְּאִמְרוֹ שֶׁהַעוֹשֶׂה כֶּף וְכָף יַעֲשֶׂה בּוֹ כֶּף — אֵין לֶחֶשׁ (לְהַבְדִּיל) אִם הַאֲזַהֲרָה הִיא בְּפִרוּשׁ אוֹ מִן הַדִּין, בְּפֶרֶט אוֹ בְּכָלל. וְדַע זֹאת, וְיִבְוֹאוּ לָךְ מַעֲנֵן זֶה עוֹד מִצּוֹת רַבּוֹת.

הַמִּצְוָה הַשְּׁשִׁית — הַאֲזַהֲרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלַּעֲבֹד עֲבֻדָּה זָרָה אֲפִלּוּ בְּזוּלַת אֲרַבַּע הַעֲבֻדוֹת הַנּוֹקְרוֹת (בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה ה) — אִף בְּתַנְאֵי שִׁיחָה זֶה בְּדִרְכָּהּ, כְּלומר: שֶׁיַּעֲבֹדָהּ בְּמֵה שְׁדִרְךָ אוֹתוֹ הַנֶּעֱבָד לְהַעֲבֹד, כְּגוֹן שֶׁיַּשְׁפִּיעוֹר (יִגְלַה) עֲצָמוֹ לַפֶּעוֹר אוֹ יִזְרוֹק אָבֶן לְמַרְקוּלִים (שֵׁם אֵלִיל). וְהוּא אָמַר יִתְעַלָּה בְּאֲזַהֲרָה עַל כֶּף: "וְלֹא תִעֲבֹדֵם" (שְׁמוֹת כ, ג). וְלִשׁוֹן הַמִּכְלָתָא (שֵׁם): "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תִעֲבֹדֵם" — לְחֵיב עַל הַעֲבֻדָּה בְּפָנֵי עֲצָמָה וְעַל הַהִשְׁתַּחֲוָּיָה בְּפָנֵי עֲצָמָה. לְפִיכֶךָ מִי שִׁזְזֹרֵק אָבֶן לַפֶּעוֹר אוֹ פוֹעֵר עֲצָמוֹ לְמַרְקוּלִים — אֵינוֹ חֵיב לְפִי שְׁאֵין זֶה עֲבֻדָּתוֹ, שֶׁהָרִי אָמַר יִתְעַלָּה: "אֵיכָה (בְּאוֹתוֹ אוֹפֵן) שֶׁיַּעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת-אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה-בֵּן גִּם-אֲנִי" (דְּבָרִים יב, ל). הַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה בְּמִזִּיד — חֵיב סְקִילָה וְכָרַת, וּבְשׁוֹגֵג קָרְבַּן. וְכָבֵד נִתְבָּאֵר גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסְנֵה־דִּרְיָן. וְשֵׁם (סד): אָמַרְנוּ: "שְׁלֹשׁ כְּרִתוֹת בְּעֲבֻדָּה זָרָה לָמָּה? אַחַת לְכַדְרָהּ, וְאַחַת לְשֹׁלֵא בְּדִרְכָּהּ, וְאַחַת לְמַלְךְ". כְּלומר: שֶׁהַעוֹבֵד לְאֵיזָה דְּבָר שֶׁהוּא מִמִּינֵי עֲבֻדָּה זָרָה בְּאֵיזָה מִן שִׁיחָה מִמִּינֵי הַעֲבֻדָּה — הָרִי זֶה חֵיב כְּרִת, בְּתַנְאֵי שֶׁיַּעֲבֹד בְּדִרְכָּהּ, כְּלומר: בְּדָבָר שְׁדִרְכָּהּ לְהַעֲבֹד בּוֹ, כְּגוֹן פוֹעֵר לַפֶּעוֹר וְזוֹרֵק אָבֶן לְמַרְקוּלִים, וּמַעֲבִיר שְׁעָרוֹ לְפָמוֹשׁ. וְכֵן מִי שֶׁעֲבַד בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבֻדוֹת לְאֵיזָה נֶעֱבָד שִׁיחָה — הָרִי זֶה חֵיב כְּרִת, אִף-עַל-פִּי שְׁאֵין דֶּרֶךְ עֲבֻדָּתוֹ בְּכָף, כְּגוֹן אִם הָקָרִיב לַפֶּעוֹר אוֹ הִשְׁתַּחֲוֶה לְמַרְקוּלִים — וְהוּא 'שְׁלֹא בְּדִרְכָּהּ'. וְהַכְּרַת הַשְּׁלִישִׁי הוּא בְּמַעֲבִיר בָּאֵשׁ לְמַלְךְ' כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָר (בְּמִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה ז — סוֹף שִׁיעוּר יד).

הַמִּצְוָה הַחֲמִישִׁית — הַאֲזַהֲרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלַּהֲשַׁתְּחוֹת לַעֲבֻדָּה זָרָה. וְכִרְוִיר, שֶׁמֶה-שְׁאִינוּ אוֹמְרִים, עֲבֻדָּה זָרָה, — הַכּוֹנֶה בּוֹ: כָּל-מֶה שֶׁנֶּעֱבָד זוּלַת ה', וְהוּא אָמַר יִתְעַלָּה: "לֹא-תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תִעֲבֹדֵם" (שֵׁם, ה). וְאֵין הַכּוֹנֶה אִסּוּר הַהִשְׁתַּחֲוָּיָה לְבִדָּה — לְהוֹצִיא (וּלְמַעַט) זוּלָתָהּ — אֲלֵא הַזְּפִיר (כְּדוּגְמָה) דֶּרֶךְ מִדְּרָכֵי הַעֲבֻדָּה, כְּלומר הַהִשְׁתַּחֲוָּיָה, וְכֵן מִזִּהְרִים מִלַּהֲקָרִיב לָהּ וּמִלְקָשָׁר; וְהַעוֹבֵר עַל אַחַת מֵאלוֹ הַהִשְׁתַּחֲוָּיָה אוֹ הָקָרִיב אוֹ נִסֵּף אוֹ הִקְטִיר — חֵיב סְקִילָה. וְלִשׁוֹן הַמִּכְלָתָא (שְׁמוֹת כב, יט): "זוֹבַח

המצוה הקפ"ו — הצווי שנגטוינו להרג אנשי עיר הנדחת כלם ולשרוף את-העיר על כל-מה-שבתוכה, וזהו דין עיר הנדחת. והוא אמרו יתעלה: "ושרפת כאש את-העיר ואת-כל-שלה" (שם יז). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת סנהדרין (קיא.).

המצוה הכ"ג — האזהרה שהזהרנו מלכנות עיר הנדחת, והוא אמרו יתעלה: "והיתה תל עולם לא תבנה עוד" (שם) וכל-הבונה ממנה אינה דבר חייב מלקות, כלומר: שיישב אותה עיר כמו שהיתה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י' מסנהדרין.

המצוה הכ"ד — האזהרה שהזהרנו מלהשתמש ומלהננות באיזה דבר מנקסי עיר הנדחת, והוא אמרו יתעלה: "ולא-ידבק בידך מאומה מן-החרס" (שם, יח), והלוקח ממנה כל-שהוא — חייב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י' מסנהדרין (קיא.).

~ יום שני כ"ט שבט ~

מצות לא תעשה מז. יז. יח. יט. כ. כא.

כו. כז. כח. כט. יד. ח. ט. ז.

המצוה הט"ז — האזהרה שהזהרנו מלהסית, הינו שיקרא אחד מישראל לעבוד עבודה זרה, וזהו הנקרא: מסית, כמו שבארנו לעיל (מצות לא תעשה טו). ולשון אזהרה על זה הוא אמרו יתעלה במסית: "ולא-יוספו לעשות כדבר הרע הזה בקרבך" (דברים יג, יב); העובר על זה, והוא המפתה אדם מישראל — חייב סקילה, כמו שאמר הכתוב: "כי הרג תהרגנו" (שם, י). והאדם אשר המסית רצה שיוספת לו — הוא אשר ראוי שיהרגנו, כמו שבאר יתעלה ואמר: "ידך תהיה-בו כראשונה להמיתו" (שם). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): מצוה ביד המוסת להרגו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין (סז.).

המצוה הי"ז — האזהרה שהזהר המוסת מלאהב את-המסית, ושללא יאבה לדבריו, והוא אמרו יתעלה: "לא תאבה לו" (שם, ט). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "מכלל שנגאמר: 'וואהבת לרעך כמוך' (ויקרא יט, יח) יכול אתה אוהב לזה? תלמוד לומר: 'לא-תאבה לו'".

המצוה הי"ח — האזהרה שהזהר המוסת שלא יקל בגטירה (בשנאה) למסית, אלא חייב לנטור לו בהכרח; וכשאינו נטר לו — עובר על מצות לא-תעשה, והוא אמרו: "ולא תשמע אליו" (דברים יג, ט), ובא הפרוש (המשך דברי הספרי שם): מכלל שנגאמר: "עוב תעזב עמו" (שמות כג, ה) יכול אתה עוזב (עוזר ומסייע) לזה? תלמוד לומר: "ולא תשמע אליו".

תעשו — אפלו לאחרים. ושם אמרו: העושה עבודה זרה לעצמו עובר משום שתי אזהרות, כלומר: שהוא עובר על עשייתה בידו — ואפלו היא לאחרים, כמו שנתבאר במצוה שלישית זו — וגם עובר על שרכש עבודה זרה והרי היא ברשותו, אף אם זה שעשה לו הוא אחר, כמו שקדם במצוה ב — לפיכך לוקה שתי מלקיות. וכבר נתבאר דין המצוה הזאת עם מה-שלפניה במסכת עבודה זרה (מג.).

המצוה הרביעית — האזהרה שהזהרנו מלעשות צורת האדם מן-המתכות, האבנים, העצים ודומיהם, אף-על-פי שלא נעשו כדי לעבדם, וזאת כדי להרחיק מלעשות הצורות בכלל, כדי שלא יחשבו עליהם מה-שחושבים ההמונים, כלומר עובדי עבודה זרה, שחושבים שיש לצורות השפעה. והוא אמרו יתעלה: "לא תעשון אתי (אותי, בדומה לי, צורת אדם עליו נאמר "בצלמנו כדמותנו") אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" (שמות כ, כג). ולשון המכלתא (סוף פרשת יתרו) בענין לאו זה על דרך הפרוש: "אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" — שלא תאמר: הריני עושה לנוי כדרך שאחרים עושים במדינות, תלמוד לומר: לא תעשו לכם; והעובר על לאו זה — חייב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו ואיזו צורה מתר לפתח ואיזו אסור ואיך יזהא אפן הפתוח, וזולת זה, בפרק ג' מעבודה זרה. ונתבאר בסנהדרין (ז): שלא זה, כלומר, זה שנגאמר "לא תעשון אתי אלהי כסף" כולל גם ענינים אחרים חוץ מענין מצות אלו; אבל פשטיה דקרא מדבר במה-שהזכרנו, כמו שנתבאר במכלתא.

המצוה הט"ו — האזהרה שהזהרנו מלקרוא לעבודה זרה, כלומר: לקרוא גני אדם לעבודתה ולזרזם לכך, כלומר, אף-על-פי שהקורא הזה אינו עובד, ולא עשה שום מעשה מן-המעשים וזולת הקריאה אליה. וזה אם קרא רבים (רוב העיר), נקרא: מדיח, והוא אמרו יתעלה: "יצאו אנשים בגי-בליעל מקרבך וידיחו את-ישובי עירם לאמר" (דברים יג, יד); ואם קרא לאחד (ליחידים) מבני אדם — הרי זה נקרא: מסית, והוא אמרו יתעלה: "כי יסיתך אחיך בן-אמך וגו'" (שם, ז), ודברנו במצוה זו הוא במדיח בלבד, והאזהרה שבאה על זה היא אמרו יתעלה: "לא ישמע על-פיך" (שמות כג, יג). ובגמרא סנהדרין (סג) אמרו: "ולא ישמע על-פיך" — אזהרה למסית, מסית בהדיא כתיב בה (כתוב בו, במסית, במפורש): "וכל-ישראל ישמעו ויראו ולא-יוספו לעשות" (דברים יג, יב)? אלא אזהרה למדיח. וכן אמרו במכלתא דרבי ישמעאל: "לא ישמע על-פיך" — אזהרה למדיח. העובר על לאו זה — חייב סקילה. ולשון סנהדרין (סז): מדיחי עיר הנדחת — בסקילה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י' מסנהדרין (קיא.).

המצוה ה"ז — האזהרה שהזהרנו על נבואת שקר, והוא שיתנבא בשם ה' אלא שיאמר מה שלא אמרו ה', או מה שאמרו תעלה לזולתו ומיחס זאת לעצמו ויאמר שה' אמר לו דברים אלו, והוא לא אמרם לו. ולשון האזהרה בענין זה הוא אמרו: "אף הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא-צויתיו לדבר" (שם יח, כ). (ומהעונש נלמד אזהרה, על פי הכלל ה"ד). וגם העובר על לאו זה חייב חנק; ויכשמונו את-הנחנקים אמרו (סנהדרין פט,): "ונביא השקר". וישם אמרו: שלשה מיתתם בידי אדם: "אשר יזיד לדבר דבר בשמי" — זה המתנבא מה שלא שמע; "את אשר לא-צויתיו לדבר, הא לחברו צויתיו" — זה המתנבא מה שלא נאמר לו; "ואשר ידבר בשם אלהים אחרים" — זה המתנבא בשם עבודה זרה, ויכלול נאמר: "ומת הנביא ההוא" — וכל-מיתה האמורה בתורה סתם הרי היא חנק. וכבר נתבארו דיני נביא שקר זה בפרק י"א מסנהדרין (שם).

המצוה ה"ט — האזהרה שהזהרנו שלא לירא מנביא השקר או להמנע מלהרגו כיון שהוא מתנבא בשם ה', אלא לא נירא מענש כלל כיון שנתברר לנו שקר וזהו אמרו תעלה: "לא תגור ממנו" (שם יח, כב). ולשון ספרי (שם): "לא תגור ממנו — אל תמנע עצמך מללמד עליו חובה". וכבר בארנו דיני מצוה זו באר היטב בהקדמת חבורנו לפרוש המשנה.

המצוה ה"ד — האזהרה שהזהרנו מלהשבע בעבודה זרה, אפלו לעובדיה. וכן לא ישביעם בה, כמו שביארו לנו באמרם (מכילתא פרשת שופטים): לא תשביע לגוי ביראתו. והוא אמרו תעלה: "וישם אלהים אחרים לא תזכירו" (שמות כג, יג), שלא תשביע לגוי ביראתו, וישם אמרו (במכילתא) עוד: "לא תזכירו" — שלא ידור בשם עבודה זרה. ובסנהדרין (סג,): "לא תזכירו" — שלא יאמר אדם לחברו: שמור לי בצד עבודה זרה פלונית". והעובר על לאו זה, כלומר: הנשבע דרך רוממות בדבר מכל-הנבארים שמאמינים בו התועים שהוא אלהות — חייב מלקות. אמרו בגמרא סנהדרין, כשהזהירו מלחבק עבודה זרה ולנשקה ולכבד לפניה וכיוצא בזה ממעשה הכבוד והאהבה: על כלם אינו לוקה חוץ מן-הנודר בשמה והמקנים (הנשבע) בשמה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין.

המצוה השמינית — האזהרה שהזהרנו ממעשה האוב, והוא שמקטיר קטרת ידועה ועושה מעשים מסוימים, ונדמה לו שהוא שומע דבור מתחת שחיו (מתחת מקום החיבור של הזרוע אל הכתף) שעונה למה שישאל עליו — וזה מין ממיני עבודה זרה, והוא אמרו: "אל-תפנו אל-האבת" (ויקרא יט, לא). ולשון ספרא

המצוה ה"ט — האזהרה שהזהר המוסת מלהציל את-המסית, אם יראהו במצב של אבוד וקליה, והוא אמרו: "ולא-תחס עינך עליו" (דברים יג, ט). וכא הפרוש (המשך הספרי שם): מפלל שגאמר: "לא תעמד על-ידם רעך" (ויקרא יט, טו) יכול אי אתה עומד על דמו של זה (המסית)? תלמוד לומר: "ולא-תחוס עינך".

המצוה העשרים — האזהרה שהזהר המוסת מללמד זכות על המסית: ואפלו יודע לו זכות — אסור לו להזכירו ולא ללמד עליו זכות, והוא אמרו תעלה: "ולא-תחמל" (דברים שם). ובא הפרוש (ספרי, שם): ולא תחמל, לא תלמד עליו זכות.

המצוה ה"א — האזהרה שהזהר המוסת מלשתק מלומר חובה הידועה לו על המסית ממה שמביא (לפסק דין לחובתו עד) לידי קיום הענש עליו, והוא אמרו תעלה: "ולא-תחמול עליו" (שם). ובא הפרוש (ספרי, שם): ולא תחמול — לא תלמד עליו זכות.

המצוה ה"ו — האזהרה שהזהר אדם מלהתנבא בשמה (של עבודה זרה), והוא, שיאמר שה' צוהו לעבדה או שהיא עצמה צוהה על עבודתה והבטיחה גמול וענש, כמו שמדמים נביאי הבעל ונביאי האשור. ולא בא בכתוב לאו מפרש מיוחד בענין זה, כלומר: אזהרת מתנבא בשמה; אכל נתבאר בכתוב הענש, שכן נדון המתנבא בשמה במיתה, והוא אמרו: "ואשר ידבר בשם אלהים אחרים ומת הנביא ההוא" (שם יח, כ). ומיתה זו בחנק, כפי הכלל שאצלנו שמיתה האמורה בתורה סתם — חנק. וכבר ידוע לך היסוד שבארתי לך בכלל י"ד מן הכללים שקדמו למאמר זה, והוא אמרם: לא ענש בכתוב אלא-אם-כן הזהיר; והנה אזהרתו מפה-שגאמר: "וישם אלהים אחרים לא תזכירו" (שמות כג, יג). כי אינו מן הנמנע שלא אחר מזהיר על ענינים רבים ואין דינו דין לאו שבכללות, כיון שנתבאר הענש בכל-ענין וענין. ומנה נבאו דגמאות במקומן. וכבר נתבאר דין מצוה זו בפרק י"א מסנהדרין.

המצוה ה"ח — האזהרה שהזהרנו מלשמוע נבואת מתנבא בשם עבודה זרה, כלומר: שלא נדון עמו ולא נשאלהו ונאמר לו: מה האות שלך ומה ראיתך על דבר זה, כדרך שנעשה עם מתנבא בשם ה' (נביא אמת) — אלא כשנשמעו מתנבא בשמה נתרה בו על כך, כמו שאנו חייבים בכל-חוטא; ואם נתמיד בטענתו — נענישנהו כראוי לפי דיני התורה, ולא נחוש לאותותיו ולא לראיותיו. ועל זה הזהרנו באמרו תעלה: "לא תשמע אל-דברי הנביא ההוא" (דברים יג, ד). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק י"א מסנהדרין (שם).

(מבנה) שיתקבצו אליה ויכבדוה, אפלו נעשית לעבוד עליה את ה', כל-זה כדי שלא נתדמה בעבודתו יתעלה לעובדי עבודה זרה, לפי שכן היו עושים: בונים מצבות ושמים את הנעבדים עליהן, והוא אמרו יתעלה באזהרה על כך: "ולא-תקים לך מצבה אשר שגא ה' אליהך" (דברים טז, כב); והעובר על לאו זה — חייב מלקות.

המצוה הי"ב — האזהרה שהזכרנו מלעשות אבנים מוכנות להשפחות עליהן, אפלו אותה ההשפחה היא לה' יתעלה. וגם זאת כדי שלא להתדמות לעובדי פסילים, לפי שכן היו עושים אבנים מצירות מעשה אמן לפני הפסילים, ועליהן היו משתחווים לאותו הפסל. אמר יתעלה: "ואכן משפית (מצוירת) לא תתנו בארצכם להשפחות עליה" (ויקרא כו, א), והעובר על לאו זה — חייב מלקות. ולשון ספרא (סוף פרשת בהר): "לא תתנו בארצכם — בארצכם אין אתם משתחווים על האבנים, אכל משתחווים אתם על האבנים בבית המקדש". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בגמרא מגלה (כב:).

המצוה הי"ג — האזהרה שהזכרנו מלנטוע אילנות במקדש או אצל המזבח לנוי לו וליופי, אפלו נתפנו בכך לעבודת ה', כיון שכן היו מכבדים גם לעבודה זרה שהיו נוטעים לה עצים נאים, יפים למראה, בכתי עבודתם. אמר יתעלה: "לא-תטע לך אשרה כל-עץ אצל מזבח ה' אליהך" (דברים טז, כא), העובר על לאו זה — חייב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בגמרא תמיד (כח:), ושם נתבאר שהנטיעה בכל-המקדש אסורה.

המצוה הקפ"ה — הצווי ששנטינו להשמיד כל-עבודה זרה ובתיה בכל-מיני השמדה והשחטה: לשבר, לשורף, לחרוס ולכרות — כל-מין במה-שראוי לו, כלומר: במה שיהיה יותר גמור ומהיר בהשמדתו. לפי שהכונה היא שלא נשאיר לה זכר, והוא אמרו יתעלה: "אבד תאבדון את-כל-המקומות" (שם יב, ב). ועוד אמר: "כי אם-פה תעשו להם מזבחותיהם תחצו וגו'" (שם ז, ה), ואמר עוד: "ונתצתם את-מזבחתם" (שם יב, ג). ובדרך אגב שנוכח בגמרא סנהדרין (צ) מצות עשה דעבודה זרה, אמרו בתמיהה: "בעבודה זרה מאי (איזו) מצות עשה אכא (ישנה)?! תרגמה (פירשה) רב חסדא: 'ונתצתם'". ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "מניין אתה אומר שאם קצץ אשרה והחליפה אפלו עשר פעמים שחייב לקצצה? תלמוד לומר: 'אבד תאבדון'". ושם אמרו: "ואבדתם את-שם מן-המקום ההוא (שם) בארץ-ישראל אתה מצוה לרדוף אחריהם, ואין אתה מצוה לרדוף אחריהם בחוצה לארץ".

המצוה הכ"ה — האזהרה שהזכרנו מלעשות מצבה

(פרשת קדושים): "אוב — זה פיתום (שם מכשף) המדבר משחיו". והעובר על לאו זה במזיד — נסקל; ואם לא נסקל הרי זה בכרת; ואם הוא שוגג — חייב חטאת קבועה, כלומר: (דוקא זה) העושה אותם המעשים בידו ומתעסק בהם בעצמו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין.

המצוה התשיעית — האזהרה שהזכרנו ממעשה הידעוני וגם הוא מין ממיני עבודה זרה, והוא: שיסח עצם עוף ששמו ידוע וישים אותו בפיו ויקטר בקטרת ויאמר דברים ויעשה מעשים עד שיהיה במצב הדומה למצב המתעלה ויתבואהו תדמה וידבר עתידות. אמרו (סנהדרין סה:): "ידעוני — מניח עצם ידוע בפיו והוא מדבר מאליה". ובא הלאו על ענין זה בלשון זה: "אל תפנו אל-האבת ואל-הידענים" (ויקרא שם). ואל תחשוב שזה לאו שפכללות — לפי שכבר חלקם פשהזכיר את הענש ואמר: אוב או ידעוני, וחיב בכל-אחד מהם סקילה וקרת למזיד, והוא אמרו יתעלה: "ואיש או-אשה כי-יהיה בהם אוב או ידעני מות יומתו" (שם כ, כז). ולשון ספרא (קדושים שם): "לפי שהוא אומר 'ואיש או-אשה כי-יהיה בהם אוב או ידעוני', ענש שמענו אזהרה לא שמענו — תלמוד לומר אל-תפנו אל-האבת ואל הידעונים" (שם יט, לא); וגם העובר על לאו זה בשוגג — חייב חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין (סה:).

המצוה השביעית — האזהרה שהזכרנו מלמסור מקצת בגינו לנעבד (עבודה זרה) שהיה מפרסם בזמן מתן תורה שהיה שמו מלך, והוא אמרו יתעלה: "וימנעך לא-תתן להעביר למלך" (שם יח, כא). עבודת עבודה זרה זו היתה, כמו שנתבאר בפרק ז' מסנהדרין (סד:), שמעביר אש ומלבה אותה ולוקח מקצת בגיו ומסורו בידי המתעסק בעבודת אותו הנעבד (כדי למוסרו לרשות עבודה זרה), ומעבירו (האב) על אותה האש (על גבה) מצד לצד (ולא בתוכה ממש), וכבר נכפל הלאו על מעשה זה ואמר: "לא-ימצא בך מעביר בנו-ובתו באש" (דברים יח, י). והעובר על לאו זה במזיד — חייב סקילה, וקרת אם לא נסקל; ובשוגג — חייב חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין.

~ יום שלישי ל' שבט ~

מצות לא תעשה יא. יב. יג.

מצות עשה קפה.

מצות לא תעשה כה. כב. מח. נ.

נא. ל. לג. לא. לב.

המצוה הי"א — האזהרה שהזכרנו מלעשות מצבה

תנינה בקרקע. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסנהדרין ובעבודה זרה.

המצוה המשלימה שלשים — האזהרה שהזהרנו מללכת אחרי הכופרים ומלהתנהג כמנהגם, ואפילו במלבושם וכנוסיהם באולמיהם, והוא אמרו: "ולא תלכו בחקת הגוי אשר-אני משלח מפניכם" (ויקרא כ, כג). וכבר נכפל לאו זה באמרו: "ובחקותיהם לא תלכו" (שם יח, ג). ובא הפרוש (ספרא פרשת אחרי-מות): לא אמרתי אלא בחקים החקוקים להם ולאבותיהם. ולשון ספרא (שם): "ובחקותיהם לא תלכו" — שלא תהלכו בנמוסות שלכם, בדברים החקוקים להם, כגון תרשיות (מקום משחק לאדם) וקרקסיות (מקום משחק לחיות) והאסתטריות (אולמות לשיחות והטפות בעניני דת) אלה הן מיני מסבות שהיו מתכנסים בהן לעבודת האלילים; ורבי מאיר אומר: אלו דרכי האמורי שמנו חקמים; ורבי יהודה בן-בתיא אומר: שלא תנחור (יגלח שערותיו כחררה — עוגה) ולא תגדל ציצית (בלורית בראשו) ושלל תספור קומי" (גילוח השער שכנגד פניו). והעושה דבר מכל-אלו — חייב מלקות. ונכפל הלאו בענין זה בלשון אחר, והוא אמרו: "השמר לך פן-תנקש אחריהם" (דברים יב, ל). ולשון ספרי (שם): "השמר" — (בטוי של) בלא-תעשה; "פן" — (בטוי של) בלא-תעשה; "תנקש אחריהם" — שמא תדמה להם ותעשה כמעשיהם ויהיו לך למוקש, שלא תאמר: הואיל והם יוצאין בארצן (צבע אדום) אני אצא בארצן; הואיל והם יוצאין בתלוסין, אף אני אצא בתלוסין — וזה (תלוסין) מין ממיני תכשיטי הנצבא. וידוע לך לשון ספרי הנבואה: "ויהי ביום ההוא ופקדתי (אעניש) על-השרים ועל-בני המלך... ועל כל-הלכשים מלבוש נכרי" (צפניה א, ח). כל-זה לשם הרחקה מהם וגנוי לכל-מנהגיהם — אפילו במלבוש. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק ר' משבת (סו, ג) ונכנס בתוספתא שבת (פרק ז, ח).

המצוה הל"ג — האזהרה שהזהרנו מלנחש (להמר), כגון זה שאומרים ההמון: פיון שחורתי מן-הדרך לא אצליח במעשי; או: הדרך הראשון שראיתי היום הוא דבר פלוני, ודאי ארויח היום דבר. ואפן זה נפוץ מאד אצל המוני העמים הסכלים. וכל-העושה מעשה על פי הנחוש — לוקה, לפי שאמר ותעלה: "לא-ימצא כף וגו' מעונן ומנחש" (דברים יח, י). וכבר כפל צווי זה ואמר: "לא תנחשו" (ויקרא יט, כו). ולשון ספרי (דברים יח): "מנחש" — כגון האומר: נפלה פתי מפי, נפלה מקלי מדי, עבר נחש מימיני ושוועל משמאלי". ובספרא (ויקרא יט, כו): "לא תנחשו" — כגון אלו המנחשים

כלום משל עבודה זרה על ממוננו אלא נתרחק ממנה ומבתייה ומכל-המתיחס אליה, והוא אמרו ותעלה: "ולא תביא תועבה אל-ביתך" (שם ז, כו). והנהגה מאיזה דבר ממנה — לוקה. ובסוף מפות (כד). בארו, שהמבשל בעצי אשורה — לוקה שמים: אחת משום "ולא-תביא תועבה אל-ביתך", ואחת משום "ולא ידבק בידך מאומה" (שם יג, יח) — (ראה מצות לא תעשה כד — שיעור יג); והבן זאת. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק ג' מעבודה זרה.

המצוה הכ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהנות בתכשיטים שקשטו בהם עבודה זרה, והוא אמרו ותעלה: "לא-תחמד כסף וזהב עליהם" (שם ז, כה). ובספרא (ויקרא פרשה ב הלכה יז) בארו, שצפוני נעבד אסורין, והסמיכו את-זה לאמרו ותעלה: "לא-תחמד כסף וזהב עליהם". העובר על לאו זה — חייב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק ג' מעבודה זרה (מה).

המצוה המ"ח — האזהרה שהזהרנו מלקרות ברית עם הכופרים ולהניחם שקטים בכפירתם, כלומר שבועה עממין. והוא אמרו ותעלה: "לא-תכרת להם ברית" (שם ז, ב). וכבר בארנו במצות עשה, במצוה קפז, שמלחמת שבועה עממין וכל מה-שנאמר בהם, ראוי למנותו, ואין דינו במצות שאינן נוהגות לדורות.

המצוה המשלימה חמשים — האזהרה שהזהרנו מלחמול (לרחם) על עובדי עבודה זרה ומלשבח שום דבר מפל מה שמיוחד להם, והוא אמרו ותעלה: "ולא תחנם" (שם ז, ב), ובא בקבלה (וקיבלו חו"ל בעבודה זרה כ): "לא תתן להם חן". ואפילו אדם מעובדי עבודה זרה שצורתו נאה — אסור לנו לומר: זה נאה בצורתו או זה יפה פנים, כמו שנתבאר בגמרא דילן (שלנו). ובגמרא עבודה זרה וירושלמי (פרק א הלכה ט) אמרו: לא תתן להם חן — בלא-תעשה.

המצוה הנ"א — האזהרה שהזהרנו שלא ידורו עובדי עבודה זרה בארצנו כדי שלא נלמד כפירתם, והוא אמרו ותעלה: "לא ישובו בארצך פן-יחטיאו אתך ל" (שמות כג, לג). ואפילו רצה הגוי לעבור במושבותינו אין זה מתר לנו, עד שיקבל עלינו שלא לעבוד עבודה זרה, ואז יהא מתר לו לדור, וזהו הנקרא: גר תושב. הפונה בזה שהוא "גר" לענין שמתר לו לדור בארץ בלבד. וכן אמרו (עבודה זרה סד): "איזהו גר תושב? זה שקבל עלינו שלא לעבוד עבודה זרה, דברי רבי יהודה"; אכל עובד עבודה זרה אל ידור ואין מוכרין לו קרקעות ולא משפירין. ובמפרש בא לנו הבאור (שם כ): לא תתן להם

הצדעים קלל בין לבדם בין עם כל-הראש; וחיב מלקות על כל-צדע מהם, ולפיכך לוקה שמים אם גלח כל-ראשו. והטעם שלא נמנה אלו כשתי מצות, אף-על-פי שלוקה שמים, מפני שאין בהם שני לשונות תחת לאו אחד. ושאלו אמר: לא תקיפו פאת ראש מימין ופאת ראש משמאל והיינו מוצאים שחיבו עליהם שמים כי אז היה אפשר למנותם כשתי מצות; אבל הואיל והם בלשון אחד וענין אחד — הרי הם מצוה אחת. אף-על-פי שבא (שקיבלנו) הפרוש (בכתוב), שלא זו כולל חלקים שונים מהגוף ושהוא חיב על כל-חלק מהם לבדו, אין זה מחיב שיהיו מצות הרבה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף מכות (כ); ולא זו אין הנשים חיבות בו.

המצוה המ"ד — האזהרה שהזהרנו מלגלח את-הזקן, ויש בו חמשה חלקים: הלחי העליון מצד ימין, והלחי העליון מצד שמאל, והלחי התחתון מצד ימין, והלחי התחתון מצד שמאל, ושכולת הזקן. וכבר בא הלאו בלשון זה: "ולא תשחית את פאת זקנך" (שם), לפי שהכל נקרא: זקן. ולא אמר ולא תשחית זקנך, אלא אמר: "ולא תשחית את פאת זקנך" — רצונו לומר: לא תשחית אף פאה אחת מכלל הזקן. ובא הפרוש שהן חמש פאות, כמו שחלקנו אותן. וחיב חמש מלקיות אם גלח הכל, ואפלו גלחן בבת אחת. ולשון המשנה (מכות כ.): "ועל הזקן (אם גלחו) חמשה (מלקיות): שמים מכאן ושמים מכאן ואחת מלמטן, רבי אליעזר אומר: אם נטלן בלן באחת — אינו חיב אלא אחת". ואמרו בתלמוד (שם כא.): "אלמא קסבר רבי אליעזר (רואים אם כן שרבי אליעזר טובר) לאו אחד הוא". הרי זו ראיה ברורה שתפא קמא (החולק על רבי אליעזר) סובר שהם חמשה לאוין וכך היא ההלכה. וגם זה היה דרך פמרי עבודה זרה, כמו שמפרסם היום בקשט נזירי האירופים שהם מגלחים את-זקנם. והטעם שאין למנותן כחמש מצות — לפי שהאזהרה שבה נאמרה בלשון יחיד והוא ענין אחד, כמו שבארנו במצוה שלפניה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף מכות; ומצוה זו אין הנשים חיבות בה.

המצוה המשלימה ארבעים — האזהרה שהזהרנו גם הגברים מלהתקשט בתכשיטי הנשים, והוא אמרו ותעלה: "ולא ילבש גבר שמלת אשה" (דברים כב. ה). וכל-גבר שנתקשט או לבש מה שידוע באותו המקום שצויה זו מיתדת לנשים — לוקה. ונדע שמעשה זה, כלומר: שהנשים מתקשטות בתכשיטי הגברים או הגברים בתכשיטי הנשים — יש שהוא נעשה לעורר את-הטבעים לזנות, כמו שמפרסם אצל העמים, ויש שנעשה למיני עבודה זרה כמו שמפרש בספרים המיוחדים לכך. ופעמים רבות שמתנים בעשית מקצת

מן-המתים — כפי מה שמדמים (בדמיונם הכפרי) אותם (הרשעים) שהם מתים באמת (שלהם ראוי באמת התואר "מתים"), אף-על-פי שהם אוכלים ומגוישים (שהרי "רשעים בחייהם קרויים מתים" וקבעו בדמיונם) — שמי שעושה כך ולובש כך יבואהו המת בשנתו ויגיד לו מה-שישאל עליו. והוא אמרו ותעלה: "לא-ימצא כך וגו' ודרש אל-המתים" (שם). ובגמרא סנהדרין (סח.): "דרש אל-המתים — זה המרעב עצמו והולך ולן בבית הקברות, כדי שתשרה עליו רוח טמאה"; והעובר על לאו זה — חיב מלקות.

המצוה הל"ו — האזהרה שהזהרנו מלשאול (להתייעץ) בעל אוב ומלבקש ידיעה ממנו, והוא אמרו ותעלה: "לא-ימצא כך וגו' ושאל אוב" (שם). והעובר על לאו זה, כלומר: השואל בעל אוב — אינו חיב מיתה, אבל דבר זה אסור (וראה לעיל מצות לא תעשה ח שיעור יד).

המצוה הל"ז — האזהרה שהזהרנו מלשאול (להתייעץ) בעל ידיעוני ולבקש ממנו ידיעה (ראה לעיל לא תעשה ט — שיעור יד), והוא אמרו ותעלה: "לא-ימצא כך וגו' ושאל אוב וידיעני" (שם). ולשון ספרא (פרשת דרושים): "'אל-תפנו אל-האבת ואל-הידענים' (ויקרא יט, לא), אוב — זה פיתום (שם מכשף שתרגמו: מגלה נעלמות) המדבר משחיו (קולו נשמע מתחת למקום החיבור של הזרוע אל הכתף); וידיעוני — המדבר בפיו — הרי אלו (הם עצמם) בסקילה; והנשאול (המתייעץ) בהם באזהרה".

המצוה הל"ח — האזהרה שהזהרנו מכל-מעשה הקשפים, והוא אמרו ותעלה: "לא-ימצא כך וגו' ומכשף" (דברים יח. י) והעובר על לאו זה — חיב סקילה אם הוא מזיד, וחסאת קבוצה (שאינה תלויה בהשגת-ידו של המקריב) אם הוא שוגג. אמר ותעלה: "מכשפה לא תחיה" (שמות כב. יז). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י' מסנהדרין (סז.).

המצוה המ"ג — האזהרה שהזהרנו מלגלח הצדעים, (חלק המצח שליד האוזן) והוא אמרו ותעלה: "לא תקפו פאת ראשכם" (ויקרא יט, כז). וגם הלאו הזה הוא כדי שלא להתדמות לעובדי עבודה זרה, לפי שפך היו עושים עובדי עבודה זרה שמגלחים צדעיהם בלכד. ולפיכך הוצרכו לכאור במסכת יבמות (ה). ואמרו: "הקפת כל-הראש — שמה הקפה", שלא תאמר שתכלית האסור הוא גלות הצדעים והנחת שאר השער בדרך שעושים פמרי עבודה זרה, אבל אם מגלח הכל הרי אין בכך התדמות להם — לפיכך הודיענו, שאסור לגלח

מתוך מהדורת חזק

בבחירת הזמנים על פי מערכות הכוכבים (איצטגניונו), והוא שנאמר: יום זה ראוי לפעלה פלונית ונתפון לפעולתו, או יום זה לא ראוי לפעולתו בו פעלה פלונית ונמנע מלעשותה. וזה אמרו יתעלה: "לא-ימצא כך וגו' מעונן" (דברים שם). וכבר נכפל לאו זה ואמר: "ולא תעוננו" (ויקרא יט, כו). ולשון ספרא (שם פרק ו הלכה ב): לא תעוננו — אלו נותני העתים. לפי שהוא נגזר מן "עונה", כלומר: לא יהיה בכם קובע עתים האומר: עת פלונית טובה ועת פלונית רעה. וגם העובר על לאו זה — חייב מלקות, כלומר: המודיע את-העונות, לא זה השואל עליהן; אבל גם השאלה על דבר זה — אסורה נוסף על היותה דבר בלתי אמת. והמכון מעשיו לזמן מסים מתוך חשבוש שיש או יצליח באותה הפעלה — הרי גם (גם אם הוא שואל בלבד הרי) זה לוקה, לפי שפעשה מעשה. ועוד בכלל המעשה הזה אסור מעשה אחיות העינים. ולשון חקמים (סנהדרין סה): "מעונן — זה האוחז את-העינים", והוא סוג גדול מסוגי התחבולות ונוסף לכך קלות (וריוות) תנועת הד, עד שנדמים לאדם דברים בלתי אמתיים. כמו שאנו רואים שהם עושים תמיד, שמיישו לוקח חבל בידו ונותנו בכנף בגדו לעיני בני אדם ואחר-כך מוציאו נחש; או זורק טבעת לאור ומוציאה מפי אדם שלפניו וכיוצא בזה ממעשי אחיות העינים המפרסמים אצל הקמון — כל-מעשה מאלו אסור, והעושה אותו נקרא: אוחז את-העינים והוא מין ממיני הכשפים ולפיכך לוקה. ועם זה הוא גונב דעת הבריות. וההפסד הנגרם על-ידי כך עצום מאד, לפי שהדברים הנמנעים לחלוטין נעשים אפשריים בעיני הסכלים והנשים והנערים, ומחשבתם מתגלגלת לקבל את-הנמנעות ולחשוב שהם אפשריים להיות. וזהו זאת.

~ יום רביעי א' אדר ~

מצות לא תעשה לה. לח. לו. לו. לה.

מג. מד. מ. לט. מא. מה. קעא.

המצוה הל"ה — האזהרה שהזהרנו מלחבור (לאסוף) קבוצות של שרצים ו"לחברם" יחד, ולקבל מהן עצות שונות, והוא שיאמר דברים (הברות וצירופי מילים משונות של "שמות" ו"לחשים") שמדמה שהם מועילים לכך וכך, ומזיקים לכך וכך, ולשון ספרי: "וחבר חבך — אהד חובר (אוסף) את-הנחש ואהד חובר את-העקרב", כלומר: האומר עליהם דברים (לחשים) כדי שלא ישכוהו לפי דמיונו. או שאומרים על מקום נשיכתם כדי להשקיט הכאב; והעובר על לאו זה — לוקה. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו בפסוק ז' משבת (סו).

המצוה הל"ח — האזהרה שהזהרנו מלדרוש ידיעה

בחלוקה ובעופות ובכוכבים וכל פיוצא בהם". וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו בפסוק ז' משבת (סו) ובתוספת שבת (תוספתא שבת פרק ז, ח).

המצוה הל"א — האזהרה שהזהרנו מלקסום, כלומר: לעורר את-כח ההשערה (לעיתיד) באחד ממיני העוירות. לפי שכל-פעלי הכחות המגידיים מה שיהיה קדם היותו — לא יתכן להם דבר זה אלא מפני שכל ההשערה שלהם חזק ויארע על-פירב כפי האמת והנכון; לפיכך מרגישים מה-שיהיה, ויש להם יתרון זה על זה כמו שיש לכל-בני-אדם יתרון זה על זה בכל-כח מכחות הנפש. והקרחי הוא לבעלי הכחות ההשעריים האלו לעשות איזה מעשה כדי לעורר בו את-כחו ולעורר את-פעלתו (של כח ההשערה). יש מהם מי שממכה במטה על הארץ הכאות תכופות וצוץ צעקות משונות ומפנה מחשבתו ועושה כך זמן ממשך עד שיארע לו מעין מצב התעלפות ונגיד מה שיהיה — וכבר ראיתי זאת פעם במערב הפנימי. ויש מהם מי שזורק אבנים קטנות ביריעת עור ומאריך להביט בהן ואחר-כך גיד, וזה מפרסם בכל-מקום שעברתי בו. ומהם מי שזורק חגורת עור ארקה על הארץ ומסתכל בה ומגיד. הפונה בכל-אלו לעורר את-הכח שיש בו, לא שאותו דבר בעצמו פועל משהו או מורה על משהו. וזוהי טעות הקמון: כי באשר מתאמתות מקצת אותן ההגדות, חושבים שפעלות אלו מורות על מה שיהיה. ונמשך (נשתרש מתוך הרגל) הדבר אצלם בטעות זו עד שחשבו שמקצת אותן הפעולות הן הגורם שיהיה מה שיהיה, כמו שמדמים בעלי משפטי הכוכבים. לפי שמשפטי הכוכבים אינם אלא מן-הסוג הזה, כלומר: שהם מין ממיני (חוש מחושי) עוירות-הכח (בנפש); לכן אין שני בגי אדם שוים באמתת הגדת העתידות, אף-על-פי שהם שוים בדיעת המשפטים (חכמת הכוכבים). והעושה איזה מעשה שיהיה מהמעשים האלה וזולתם, מפל-מה שנוהג בדרך זו — נקרא: קוסם, אומר ה' יתעלה: "לא-ימצא כך [נגו'] קסם קסמים" (דברים יח, י). ולשון ספרי (שם): איזהו קוסם? זה האוחז במקלו ואומר: אם אלה, או לא אלה. ועל סוג זה של עוירות המפרסם באותו הזמן אומר הנביא: "עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו" (הושע ד, יב). והעובר במעשה זה — חייב מלקות, כלומר: הקוסם ומגיד עתידות על-ידי מעשה שהוא עושה, לא השואל את-הקוסם; אבל שאלת הקוסם (בלבד) מגנה מאד (אף שאין חייבים עליה מלקות). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות בגמרא סנהדרין (סה) ובתוספתא שבת (פרק ז, ח) ובספרי.

המצוה הל"ב — האזהרה שהזהרנו מלבנו מעשינו

ד, ו), וכמו שנתבאר בענין (דברי הימים ב') — (שנענש בצרעת בכל חייו בגלל שחלק על הכהנים). אַחֲזֹר לַעֲנִן המַצָּה ואמר, שֶׁכָּבֵד נִתְבָּאֵר דִּינִי מַצָּה זוֹ בְּסוּף מִכּוֹת (כ.). וְהַעֲוֹבֵר עַל לֹא זֶה — לֹקָה.

הַמַּצָּה הַקַּע"א — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְתֵּלֶשׁ שְׁעַר הָרֹאשׁ עַל הַמִּתִּים כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׁים הַסִּבִּלִים, וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא-תִשְׁמְרוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמֵת" (דברים יד, א). וְכַפֵּל לֹא זֶה בִּפְתָּחֵי וְאָמְרוּ: "לֹא-יִקְרַח קִרְחָה בְּרֹאשׁ" (ויקרא כא, ה), כְּדֵי לְהַשְׁלִים הַדִּין, לְפִי שְׁמִמָּה-שָׁאֵמֶר "בֵּין עֵינֵיכֶם" הֵינּוּ אוֹמְרִים שֶׁכָּבֵד מִפָּתָח פָּנִים בְּלִבָּד אָסוּר — לְפִיכָף בָּאֵר וְאָמְרוּ: "לֹא יִקְרַח קִרְחָה בְּרֹאשׁ" לְחִיב עַל כָּל-הָרֹאשׁ כִּבְיָן הָעֵינַיִם. וְגַם אִלּוּ אָמְרוּ: "לֹא יִקְרַח קִרְחָה בְּרֹאשׁ" בְּלִבָּד, הֵינּוּ אוֹמְרִים: בֵּין עַל הַמֵּת בֵּין שְׁלֵא עַל הַמֵּת — לְפִיכָף בָּאֵר שֶׁם "לְמֵת". וְכָל-הַמְּגִלָּה (הַקּוֹרָח) כְּבָרִים מִשְׁעַר רֹאשׁוֹ בְּתִלְשָׁה עַל הַמֵּת דּוֹקָא — לֹקָה, בֵּין שֶׁהוּא כֵּהֵן גָּדוֹל אוֹ יִשְׂרָאֵל לֹקָה עַל כָּל-קִרְחָה וְקִרְחָה מִלְּקוֹת אֶחָת. וְכֵן מִה-שֶׁכָּפֵל בִּפְתָּחֵי: "וּפָתַח זָקָנִים לֹא יִגְלַחוּ וּבִכְשָׁרָם לֹא יִשְׁרְטוּ שְׂרָטָה" (שם) לֹא בָּא אֶלָּא לְהַשְׁלִים תּוֹרַת הַמַּצָּה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסוּף מִכּוֹת (כא.).

~ יום חמישי ב' אדר ~

מצות עשה עני.

הַמַּצָּה הַע"ג — הוּא הַצּוּי שֶׁנִּצְטַוִּנוּ לַהֲדוֹת בְּחֻטָּאִים שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנָיו יִתְעַלָּה (לַהֲתוֹדוֹת עֲלֵיהֶם) בְּדַבּוּר, כְּשֶׁנִּשְׁוֵב מֵהֶם — וְזֶה הַדּוּי וְעֲנִינוּ, שִׁיאֵמֶר: "אֲנִי הַשֵּׁם! חֲטָאִי, עֲוִיתִי, פָּשַׁעִי וְעֲשִׂיתִי כָּךְ וְכָךְ". וְיִרְחִיב אֶת-הַדּוּי וּבִכְשָׁרָם כְּפָרָה בְּעֲנִין זֶה כְּפִי צָחוֹת לְשׁוֹנוֹ. דַּע, שֶׁאִפְלוּ הַחֻטָּאִים שֶׁחֲבִיבִים עֲלֵיהֶם מִיגֵי הַקִּרְבָּנוֹת הָאֵלֶּה שֶׁנִּזְכְּרוּ מִקֵּדָם, שֶׁבָּהֶם אָמֵר יִתְעַלָּה, שְׁמִי שֶׁמִּקְרִיבִים נִתְכַּפֵּר לוֹ — צָרִיךְ עַל-כָּל-פָּנִים גַּם לַהֲתוֹדוֹת בְּשַׁעַת הַקִּרְבָּנִים. וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "דְּבַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ-אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל-חֲטָאֵת הָאֵדָם וְגו' וְהִתְדוּ אֶת-חֲטָאֵתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ" (במדבר ה, יז), וְלִשׁוֹן הַמִּכְלָתָא בְּפִרְשׁ פְּסוּק זֶה: "לְפִי שֶׁנֶּאֱמָר: 'וְהָיָה כִּי-יֵאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה [וְהִתְדוּ אֲשֶׁר חָטָא] (ויקרא ה, ה) — יִתְדוּ עַל חָטָא אֲשֶׁר חָטָא; 'עֲלִיָּה' — עַל הַחֲטָאֵת כְּשֶׁהִיא קִיָּמָה, לֹא מִשְׁנִשְׁחָטָה. אֵין בְּמִשְׁמַע שִׁיתְדוּהָ הִיחִיד אֶלָּא עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ". לְפִי שֶׁפְּסוּק זֶה, כְּלוֹמֵר אָמְרוּ יִתְעַלָּה "אֲשֶׁר חָטָא עֲלִיָּה" (שם) נֶאֱמָר בְּפִרְשַׁת וִיקְרָא בְּמִטְמָא מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי וְהַנִּזְכָּרִים עִמּוֹ (קְבוּצַת חֲטָאִים שְׁחִיבִים עֲלֵיהֶם קִרְבֵּן חֲטָאֵת, עוֹלָה וְיֹדֵר) כְּמוֹ שֶׁכָּבֵד בְּאֶרְנוֹ (מִצְוָה עב — שִׁיעוּר קצ), לְפִיכָף אָמֵר כָּאֵן בְּמִכְלָתָא, שְׁלֵא הֵינּוּ לְמִדִּים מִפְּסוּק זֶה אֶלָּא חִיּוֹב הַדּוּי לְמִטְמָא מִקְדָּשׁ

הַקְּמָעוֹת וְאוֹמְרִים (שְׂכָדִי שִׁיחִילוֹ הַקְּמָעוֹת, רֹאוּ: שָׂאֵם הַמִּתְעַסֵּק בָּהָּ הוּא אִישׁ — יִלְבַּשׁ בְּגָדֵי נָשִׁים וְיִתְקַשֵּׁט בְּזָהָב וּמִרְגָּלִיּוֹת וְדוֹמִיָּהֶם; וְאֵם הִיא אִשָּׁה — תִּלְבַּשׁ שְׂרִיז וְתִתְגַּוֵּר כְּלֵי זִין. וְזֶה מִפְּרָסָם מְאֹד אֶצֶל בְּעָלֵי הָעֲנִין הַזֶּה.

הַמַּצָּה הַל"ט — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ גַם-כֵּן מִלְּלַת בְּדִרְכֵי הַכּוֹפְרִים בְּמָה שֶׁהִנָּשִׁים לִבְשׁוֹת בְּגָדֵי הַגְּבָרִים וּמִתְקַשְּׁטוֹת בְּתִכְשִׁיטָהֶם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא-יִהְיֶה כְּלִי-גִבּוֹר עַל-אִשָּׁה" (שם). וְכָל-אִשָּׁה הַמִּתְקַשְּׁטָה בְּתִכְשִׁיט מִתְכַּשִּׁיטִי הַגְּבָרִים, שִׁדּוּעַ בְּאוֹתוֹ הַמְּקוֹם שֶׁתְּכַשִּׁיט זֶה מִיָּחִיד לְגְבָרִים — לֹקָה.

הַמַּצָּה הַמ"א — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּרִשׁוֹם בְּגוֹפְנוֹ בְּעִבְעֵי הַכְּחוּל וְהַסְקָרָא (צִבְעַת בְּגוֹזֵן יִרוֹק אֲדוּם) וְזוֹלָתָם, כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׁים עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה כְּמִפְּרָסָם אֶצֶל בְּנֵי מִצְרַיִם עַד הַיּוֹם. וְהָאֲזִהְרָה עַל כֵּךְ, הוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וּכְתַבְתָּ קַעֲקַע לֹא תִתֵּנוּ בְּכֶם" (ויקרא יט, כח); הַעֲוֹבֵר עַל לֹא זֶה — חֵיב מִלְּקוֹת, וּכְכֵן נִתְבָּאֵר דִּינֵי מַצָּה זוֹ בְּסוּף מִסְּכַת מִכּוֹת.

הַמַּצָּה הַמ"ה — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּשִׁרְטוֹת אֶת-עַצְמָנוּ, כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׁים עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא תִתְגַּדְדוּ" (דברים יד, א). וּכְכֵן נִכְפַּל לֹא זֶה בְּלִשׁוֹן אַחֵר, וְהוּא אָמְרוּ: "וְשִׁרְטָה לְנֶפֶשׁ לֹא תִתֵּנוּ בְּכִשְׁרָכֶם" (ויקרא יט, כח). וּכְכֵן נִתְבָּאֵר בְּגִמְרָא יְבָמוֹת (יג): שִׁגּוּפִיָּה דְקָנָא (עֵיקַר הַפְּסוּק) "לֹא תִתְגַּדְדוּ" מִבְּעֵי לִיָּה (נִצְרָךְ) לְגוּפִיָּה (לְמִשְׁמַעוֹת הָרֹאשׁוֹנוֹת) דְּאָמֵר רַחֲמֵנָא: (הַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת) לֹא תַעֲשׂוּ חֲבוּרָה עַל מֵת (לֹאוֹת אֲבֵל). וּבְגִמְרָא מִכּוֹת (כא.) אָמְרוּ: "שְׂרִיטָה וְגִדִּידָה אֶחָת הִיא". וְשֶׁם נִתְבָּאֵר שֶׁעַל הַמֵּת בֵּין בֵּיד בֵּין בְּכָלִי — חֵיב; וְעַל עֲבוּדָה זָרָה, בְּכָלִי חֵיב, בֵּיד פְּטוּר, כְּמוֹ שֶׁכָּא בְּסִפְרֵי הַנְּבִיאִים: "וְיִתְגַּדְדוּ כְּמִשְׁפָּטָם בְּחִרְבוֹת וּבְרַחֲמִים" (מִלְכִּים-יח, כח) — (מִכָּאֵן שֶׁדֶּרֶךְ הַשְּׂרִיטָה לַעֲבוּדָה זָרָה הִיא רַק בְּכָלִי). וּכְכֵן אָמְרוּ (יְבָמוֹת יג): שֶׁכָּכֵל לֹא זֶה, גַּם הָאֲזִהְרָה מִפְּלוֹג הָעַם וּמִחֲלָקַת הָרִבִּים וְאָמְרוּ: "לֹא תִתְגַּדְדוּ — לֹא תַעֲשׂוּ אֲגָדוֹת אֲגָדוֹת"; אֶבֶל גּוּפִיָּה דְקָנָא הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּבֵר וְאָמְרוּ: "לֹא תַעֲשׂוּ חֲבוּרָה עַל הַמֵּת", וְזֶה מִעֵין דְּרִשׁ. וְכֵן אָמְרִים (סִנְהֶדְרִין קי): "כָּל-הַמִּתְחַזֵּק בְּמִחֲלָקַת עוֹבֵר בְּלֹא, שֶׁנֶּאֱמָר: וְלֹא יִהְיֶה כִּקְרָח וְכַעֲדָתוֹ" (במדבר יז, ה), שֶׁגַּם הוּא עַל דֶּרֶךְ הַדְּרִשׁ; אֶבֶל גּוּפִיָּה דְקָנָא הִרִי הוּא אִיוִם, כְּמוֹ שֶׁכָּבֵר וְהוּא חֲכָמִים שֶׁהוּא שְׁלִילָה, לֹא אֲזִהְרָה, לְפִי שֶׁהֵם בָּאֵר שֶׁעֲנִין דְּבַר זֶה: שֶׁהוּא מוֹדִיעַ שֶׁהַחֹלֶק עַל הַכְּהֲנִים וְטוֹעֵן לְעַצְמוֹ אֶת הַכְּהֲנָה בְּדוּרוֹת הַבָּאִים לֹא יִצָּרַע בּוֹ מִה שֶׁאֵרַע לְקִרְחָה וְלֹא יִהְיֶה עֲנִשׁוֹ, הַבְּלִיעָה (כְּמוֹ שֶׁנִּעֲנְשׁוּ קִרְחָה וְעֵדָתוֹ), אֶלָּא יִהְיֶה עֲנִשׁוֹ "כְּאֲשֶׁר דְּבַר ה' בֵּיד מִשָּׁה לֹא" (שם), כְּלוֹמֵר: הַצָּרַעַת, בְּאָמְרוֹ יִתְעַלָּה לְמִשָּׁה: "הִבָּא-נָא יִדָּךְ בְּחִיקָךְ וְגו'" (שְׁמוֹת

מתוך מהדורת חזק

אין במשמע ודוי אלא בארץ; מניין אף בגלות? אמר: והתודו את-עונם ואת-עון אבתם" (שם כו, מ). וכן דניאל אמר: "לך אדני הצדקה ולנו בלשון הפנים" (דניאל ט, ז). הנה נתבאר לך מכל מה-שהזכרנו, שהודוי מצוה בפני עצמה וחובה על החוטא על איזה חטא שחטא, בין בארץ בין בחוצה לארץ, בין שהביא קרבן ובין שלא הביא קרבן, חייב להתודות כמו שאמר יתעלה: "והתודו את-חטאתם אשר עשו". ולשון ספרא (ויקרא טז, כא, פרשת אחרי מות) גם-כן: "והתודה — זה ודוי דברים". וכבר נתבארנו דיני מצוה זו בפרק אחרון מפפורים (פז).

~ יום שישי ג' אדר ~

מצות עשה ענ.

המצוה הע"ג נדפסה ביום הקודם

~ שבת קודש ד' אדר ~

מצות עשה ענ.

המצוה הע"ג נדפסה ביום חמישי

(קבוצת החטאים מאותו סוג בלבד); "מניין אתה מרבה שאר כל-המצוות? אמר (פסוק נוסף בחומש במדבר): דבר אל בני ישראל והתודו. ומניין אף מיתות וכתות? אמר: חטאתם, כל-חטאתם — לרבות מצות לא-תעשה; כי יעשו — לרבות מצות עשה". ושם אמרו עוד: "מכל-חטאת האדם — ממה שבינו לבין חברו: על הגנבות ועל הגזלות ועל לשון הרע; 'למעל' — לרבות הנשבע בשם לשקר והמקלל; 'ואשמה הנפש' — לרבות כל-חיבי מיתות שיתודו. יכול אף הנהרגין על-פי זוממין? לא אמרתי אלא 'ואשמה הנפש' היא' כלומר שאינו חייב להתודות אם ידע שלא חטא, אלא העידו עליו עדי שקר". הנה נתבאר לך, שעל כל-סוגי החטאים החמורים והקלים ואפילו על מצות עשה חייבים עליהם ודוי, ולפי שנגמר הצווי הזה, כלומר "והתודו", יחד עם חייב הקרבן, היה יכול לעלות בדעתנו, שאין הודוי לבדו מצוה בפני עצמה אלא הוא מהנגדרים אחר הקרבן, לפיכך הצרכו לבאר את-זה במכללת בלשון זה: "יכול בזמן שהם מביאין (קרבן) מתודין; ומניין אף בזמן שאין מביאין? אמר: דבר אל-בני ישראל והתודו (בכל מצב).

אגרות קודש

בי"ה, י"ד שבט, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

עיי הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו' מוה"ר... נמסרה לי בקשתו לעורר רחמים בנוגע לבנו... של אחיו שיי שמרוגז עתה עם אביו שיי, וכשאהי על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע אזכירם שישירה השלום ביניהם וינחם השי"ת בדרך של שלום והצלחה בהמצטרך להם.

והנה על פי המבואר בספרים כשאין שלום בין שני אנשים הנה לא תמיד הסיבה היא מה שאומרים בגלוי או גם מה שעולה בדעתם, ואפשר שיש בזה סיבה פנימית יותר שאפילו נפש הבהמית אינה יודעת אודותה, ולכן צריכים לברר אם המצב כמו שהוא אם אחיו שיי השתדל בחינוכו של בנו הנ"ל שיהי לו חינוך יהודי עד כמה שהי תלוי בידו ואם נולד בטהרה.

והשי"ת יזכהו לבשר בשורות טובות בהטבת מצב בריאות בנו שיי בגשמיות ובהטבת מצב בריאותו ברוחניות וכן בהנוגע לאחיו ובנו של אחיו שיחיו.

בברכה.

נביאים

מיכה פרק ב יא-יג

יא לוֹא־אִישׁ הִלְךְ רוּחַ וְשֹׁקֵר בָּיִת אִתּוֹ לֹךְ לִיָּין וּלְשֹׁכֵר וְהָיָה מִמִּיּוֹף הָעַם הַזֶּה: יב אֶסְף אֶסְפָּךְ יַעֲקֹב בְּלֹךְ קִבְּץ אֶקְבֵּץ שְׂאֵרֵי יִשְׂרָאֵל יַחַד אֲשִׁימֵנוּ בְּצֹאן בְּצֹרֶה פְּעֹדֶר בְּתוֹךְ הַדְּבָרוֹ תְּהִימָנָה מְאֹדָם: יג עֲלֶה הַפָּרִץ לִפְנֵיהֶם פָּרְצוּ וַיַּעֲבְרוּ שָׁעַר וַיֵּצְאוּ בּוֹ וַיַּעֲבֹר מִלִּפְנֵיהֶם וַיַּחֲזֶה בְּרֵאשֵׁים: (פ)

מיכה פרק ג א-ג

א וְאָמַר שְׁמַעוּנָא רָאשֵׁי יַעֲקֹב וּקְצִינֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הֲלוֹא לָכֶם לָדַעַת אֶת־הַמִּשְׁפָּט: ב שְׁנֵאֵי טוֹב וְאֶהְיֶי (רעה) רַע גִּזְלֵי עוֹרֹם מַעֲלִיָּהֶם וּשְׂאֵרֶם מַעַל עֲצֻמוֹתָם: ג וְאֲשֶׁר אָכְלוּ שְׂאֵר עַמּוֹ וְעוֹרֹם מַעֲלִיָּהֶם הַפְּשִׁיטוּ וְאֶת־עֲצֻמֹּתֵיהֶם פָּצְחוּ וּפְרָשׁוּ בְּאֲשֶׁר בְּפִיר וּכְבִּישׁ בְּתוֹךְ קָלַחַת:

רש"י

(ב) גזולי עורם. של בית ישראל שהם ראשים וקצינים עליהם כמו שאמר ראשי בית יעקב וקציני בית ישראל: (ג) שאר עמי. בשר עמי: ואת עצמותיהם פצחו. פתחו להוציא המוח כמו (שם יד) פצחו רנה פתחו פה ברנה: ופרשו כאשר בסיר. ומשברים האברים כאשר ישברו הנתחים הניתנים בסיר לבשל ופרשו לשון שבר כמו פרוש לרעב (שם נח) ולא יפרשו להם (ירמיה טז) פרשיה ציון (איכה א): קלחת. קלדיי"רא בלע"ז:

(יא) לו איש הולך רוח. לו מוצאים איש הולך רוח איש שקר מתנבא להם שישתכרו ביין ובשכר הוא יהיה נביא מקובל לעם הזה: (יב) אסוף אסוף. עוד ימים באים ואקבץ אתכם: כצאן בצרה. כצאן רבה הנתונה במבצרי גדרות צאן: בתוך הדברו. ת"י כעדרא בגו דירא מקום שהוא מתנהג שם וכן (ישעיה ה) ורעו כבשים כדברם: תהימנה מאדם. תהיינה הערים הומיות מרוב אדם אשר בקרבה: (יג) עלה הפורץ. מושיעם הפורץ גדרת סירים ומסוכות חדקים ליישר לפנייהם הדרך:

מצודת ציון

(יא) לו. ענינו כמו אם וכן לו חיה רעה (יחזקאל יד): אטיף. הושאל בענין הדבור של נבואה: (יב) בצרה. בלשון שאלה אמר על דיר הצאן שהיא להם למבצר. הדברו. ענין הנהגה וכן ורעו כבשים כדברם (ישעיה ה): תהימנה. מל' המייה ושואן: (יג) הפורץ. מלשון פרצה ושבירה: (א) נא. עתה: וקציני. ענין שררה: (ב) ושארם. כן תקרא הבשר כמו אם יכין שאר לעמו (תהלים עח): (ג) הפשיטו. ענין הסרה: פצחו. ענין פתיחה כמו פצחו ורגנו וזמרו (שם צח): יפרשו. מל' פרוסה ושבירה ועם היא בשי"ן וכן פורש אין להם (איכה ד): בסיר. קדרה כמו שפות הסיר (מ"ב ד): קלחת. גם הוא כלי בשול כמו או בקלחת או בפרור (ש"א ב):

מצודת דוד

(יא) לו איש. אם מצאו איש שהולך אחר דברי הרוח והבל ומכזב לומר שקר היה אומר אנבא לך לשתות יין ושכר: והיה מטיף. איש כזה היה מקובל להם לנביא כי מאד היו שומעים אליו ולא כן ישמעו דברי נביא אמיתי ומוסב למקרא שלפניו לומר א"כ מהדין הוא שילכו גולה מארצי: (יב) אסוף אסוף. עתה חזר לנחמם ואמר אולם לא לעולם אקצוף כי באחרית הימים אסוף כל בית יעקב ממקום גלותם: קבץ וגו'. כפל הדבר במ"ש: יחד. את כולם יחד אשים אותם בארצי כצאן הנתונה בגדרות הצאן שהוא להם למבצר ולמעוז: כעד. כמו העדר הנתונה במקום מנהגו הוא דיר הצאן כן יהיו כל ישראל נאספים בארצם: תהימנה. קול המייה תהיה נשמע בארצם מרוב בני אדם: (יג) עלה הפורץ.

עד לא יעלו הם יעלה לפנייהם מי שיפרוץ גדרות סירים ומסוכות חדק ליישר את הדרך ועל אליהו הנביא יאמר שהוא יבוא קודם הגאולה ליישר לבית ישראל לאביהם שבשמים להיות מבוא אל הגאולה וכמ"ש הנה אנכי שולח את אליה הנביא וגו' והשיב לב אבות וגו' (מלאכי ג): פרצו. שבי הגולה יפרצו גם הם את הגדרות והמשוכות ויעבורו בפרצה כאלו היה שער ודרך בו יצאו מן הגולה ר"ל הם יוסיפו אומץ ליישר לבותם לפתוח בתשובה ובזכות זה יצאו מן הגולה: ויעבור מלכם לפנייהם. בשוכם יעבור לפנייהם מלכם הוא מלך המשיח וה' יעבור בראש כולם כי אז יחזיר גם הוא שכינתו לציון:

(א) ואמר שמעו נא. אני אומר שמעו עתה ראשי וגו': הלא לכם. עליכם מוטל לדעת את המשפט אם נעשתה בארץ ועליכם להזהיר על הדבר: (ב) שונאי טוב. אבל עוד הם עצמם שונאים את הטוב ואוהבים את הרע: גזולי עורם מעליהם. הם עצמם גוזלים אלה מאלה את עורם ובשרם מעל עצמותם והוא ענין גוזמא והפלגה לפי מרבית הגזל: (ג) ואשר אכלו. והם אשר אכלו בשר עמי הם הצדיקים: פצחו. פותחים עצמותיהם להריק את המוח וגם זה הוא ענין הפלגה: ופרשו. משברים אותם פרוסות כאשר יעשו את הבשר פרוסות להשימם בסיר ובתוך הקלחת לבשל אותם:

כתובים

תהלים פרק כ"ב א"י

א לְדָוִד אֱלֹהֵי יְהוָה נַפְשִׁי אֲשָׁא: ב אֱלֹהֵי בְךָ בִּטְחֹתִי אֶל־אֲבוֹשָׁה אֶל־יַעֲלֹצוֹ אוֹיְבֵי לִי: ג גַּם פִּלְקֹנֶיךָ
 לֹא יִבְשׁוּ יִבְשׁוּ הַבּוֹגְדִים רִיקָם: ד דִּרְכֶיךָ יְהוָה הוֹדִיעֵנִי אֲרָחוֹתֶיךָ לְמַדְנִי: ה הִדְרִיכֵנִי בְּאַמְתְּךָ: ו וְלִמְדֵנִי
 בִּי־אַתָּה אֱלֹהֵי יִשְׁעֵי אוֹתְךָ קִוִּיתִי פִלְהִיּוֹם: ז זְכַר־רַחֲמֶיךָ יְהוָה וְחַסְדֶיךָ פִּי מַעֲלֵם הִמָּה: ח חֲטָאוֹת
 נַעֲוִי: ט וּפִשְׁעֵי אֶל־תִּזְכֹּר כַּחֲסִדְךָ זְכַר־לִי־אַתָּה לְמַעַן טוֹבֶךָ יְהוָה: י טוֹב־יִישָׁר יְהוָה עַל־כֵּן יוֹרָה חֲטָאִים
 בְּדֶרֶךְ: יא יִדְרֹךְ עֲנֻיִם בְּמִשְׁפָּט וְיִלְמַד עֲנֻיִם דְּרָכּוֹ: יב פֶּל־אֲרָחוֹת יְהוָה חֶסֶד וְאַמֶּת לְנַצְרֵי בְרִיתוֹ וְעֵדוּתוֹ:
 יג לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסִלַּחֲתָ לְעוֹנֵי פִי רַב־הוּא: יד מִי־זֶה הָאִישׁ יֵרָא יְהוָה יוֹרְנוּ בְּדֶרֶךְ יַבְחָר: טו נִפְשׁוּ
 בְּטוֹב תִּלְּיִן וְזָרְעוּ יִירֶשׁ אֶרֶץ: יז סוֹד יְהוָה לִירָאִיו וּבְרִיתוֹ לַהֲוִדְעִים: יח עֵינֵי תָמִיד אֶל־יְהוָה פִּי
 הוֹאִי־צִיא מִרְשֶׁת רִגְלִי: יט פָּנָה־אֵלַי וְחַנּוּנִי פִּי־יַחֲדִיד וְעֵנִי אָנִי: כ צָרוֹת לִבִּי הִרְחִיבוּ מִמְצוּקוֹתַי הוֹצִיאֵנִי:
 כ"א רָאָה עֲנִי וְעֲמַלִּי וְשָׂא לְכָל־חַטָּאוֹתַי:

רש"י

תשובה, ד"א יורה חטאים הרוצחים שנאמר תכין לך
 הדרך וגו' (דברים י"ט) מקלט מקלט היה כתוב על פרשת
 דרכים כו' כדאיתא במכות: (יא) למען שמך. הרב סלח
 לעוני: כי רב הוא. כי נאה לרב לסלוח עון רב: (יב) מי
 זה האיש ירא ה'. הקב"ה יורנו בדרך שהוא יבחר הוא
 דרך הטוב: (יג) נפשו בטוב תלין. כשילין בקבר תלין
 בטובה נפשו: (טז) כי יחיד ועני אני. ועון רבים תלוי
 בי ולנגדן אני יחיד לפיכך פנה אלי וחנני כי תפלתי
 צריכה לתשועת כל ישראל: (יח) ראה עניי ועמלי. ועל
 ידיהם שא לכל חטאתי:

(א) נפשי אשא. אכוון לבי: (ג) הבוגדים ריקם.
 הגזלנים החמסנים המושיבים את העניים ריקם
 מנכסיהם כמו (לעיל ז) ואחלצה צוררי ריקם:
 (ה) הדריכני. אדריצימו"י בלעז: אותך קויתי כל היום.
 הוא העה"ז שהוא יום לאומות ולילה לישראל: (ו) כי
 מעולם המה. מימות אדם הראשון שאמרת לו ביום
 אכלך ממנו מות תמות (בראשית ב') ונתת לו יום משלך
 שהוא אלף שנים: (ז) כחסדך זכר לי. הראוי לחסדך
 זכור לי אלו מעשים טובים שבידי: (ח) טוב וישר ה'.
 וחפץ להצדיק בריותיו: על כן יורה חטאים בדרך.

מצודת דוד

(א) נפשי אשא. אמסור נפשי לך למנה: (ב) בך בטחתי.
 הואיל ובטחתי בך ידעתי שלא אבוש ולא ישמחו אויבי
 במפלתי: (ג) גם. אז גם כל המקום לך לא יבושו מן
 המלעיגים כי יראו כי יש תקוה. הבוגדים. אבל הבוגדים
 בריעיהם חנם הם יבושו: (ה) הדריכני. רוצה לומר למדני
 לדעת אמיתת דרכך לפי שאתה מושיעי ואלך אקוה לזה
 למדני דרכך ואלך בה ואהיה ראוי לתשועה: (ו) המה. חסדיך ורחמיך: (ז) כחסדך וגו'. אתה ה' כפי מדת חסדך זכור ר"ל
 זכור מעשי הטובים המביאים מדת החסד: למען טובך. עשה למען מדת טובך: (ח) טוב וישר ה'. ורוצה הוא להטיב לכל
 ע"כ מלמד הוא את החוטאים ומזהירים ללכת בדרך הנכון: (ט) ידרך. מדרך את העניים לאחוז בדרכיהם במשפט הראשון
 ולא יסורו ממנה ומלמדם עוד לאחוז בדרכי ה' וכמ"ש רז"ל מה הוא רחום וגו': (י) לנצרי. לשלם חסדי לשומרי בריתו
 ועדותיו: (יא) למען שמך ה'. המורה על הרחמים: כי רב הוא. אף שעוני גדול ורב: (יב) מי זה. מי שירא מה' ובוחר בטוב
 אז ה' מלמדו ללכת בדרך שבחר וכמ"ש רז"ל הבא לטהר מסייעין לו: (יג) תלין. כשימות וישכב בקבר תנוח נפשו בטוב
 ובזכותו יצליח זרעו ויירשו ארץ: (יד) ליראיו. מגלה ליראיו: ובריתו. התורה הנתונה בברית יגלה להם להודיעם: (טו) כי
 הוא וגו'. ולזה עניי אליו לבטוח בו כי יש תקוה: (טז) כי יחיד. רצה לומר אין לי אוהב וריע כי כולם קמו עלי: (יז) צרות
 לבבי. הצרות אשר בלבבי המה מתרחבים והולכים לזה אשאל הוציאני ממצוקותי:

מצודת ציון

(א) אשא. ענין מנחה ודורון כמו וישא משאות מאת פניו
 (בראשית מ"ד): (ג) ריקם. בחנם וכן ואחלצה צוררי ריקם (לעיל
 ז): (ה) הדריכני. מלשון דרך: (ח) יורה. ילמד: (ט) ידרך.
 מלשון דרך: (טז) ועני. רצה לומר מוכנע: (יז) ממצוקותי.
 מלשון צוקה וצרה: (יח) ושא. ענין מחילה וסליחה:

משניות מסכת כריתות

ב על אלו חייבים על זדונם פרת, ועל שנגתם חטאת, ועל לא הודע שלהן אשם תלוי, חוץ מן המטמא מקדש וקדשיו, מפני שהוא בעולה ויורד; דברי רבי מאיר. וחקמים אומרים: אף המגדף, שגאמר (במדבר טו, כט): "תורה אחת יהיה לכם לעשה בשנגה" – יצא מגדף, שאינו עושה מעשה.

ג יש מביאות קרבן ונאכל, ויש מביאות ואינו נאכל, ויש שאינן מביאות. אלו מביאות קרבן ונאכל: המפלת פמין בהמה, חיה, ועוף; דברי רבי מאיר. וחקמים אומרים: עד שיהא בו מצורת האדם. המפלת סנדל, או שליא,

פירוש ברטנורא

ב ועל שנגתן חטאת. שנגה שחייבים עליה חטאת היא, כגון הבא על אחת מן העריות כסבור שהיא אשתו, והעובר עבודה זרה שמשתחוה לה כסבור יובת וקטור וניסוך אסרה תורה ולא השתחוה, והמחלל את השבת כסבור חול הוא, וכן כל כיוצא בזה שיועד בעיקר האיסור אלא שנעלם ממנו זה המעשה שעושה. אבל האומר מותר לגמרי, דעוקר כל הנוף, כגון האומר אין שבת בתורה, אין עבודה זרה אסורה בתורה, לא שונג הוא זה אלא אנוס גמור הוא ופטור: לא הודע. כגון שני יותים אחד של חלב ואחד של שומן, אבל אחד מהם ואינו יודע איזה מהן אבל. אשתו ואחותו עמו במטה, בא על אחת מהן ואינו יודע על איזה מהן בא: אשם תלוי. לפי שבא על הספק קרוי אשם תלוי, שתולה ומגין עליו מן היסורים, ואינו מכפר, שאם נודע אליו אח"כ בבירור שחטא, מביא חטאת קבועה: המטמא מקדש וקדשיו. שנכנס למקדש כשהוא מטמא, או אכל קדשים בטומאה: מפני שהוא בעולה ויורד. ואין אשם תלוי בא אלא על דבר שזדונו כרת ושנגתו חטאת קבועה, והוא הואיל ושנגתו בעולה ויורד, אין בלא הודע שלו אשם תלוי: אף המגדף. אין מביאין על שנגתו חטאת, ועל לא הודע שלו נמי אין חייבים אשם תלוי. דרחמנא אמר גבי חטאת, לעושה בשנגה, פרט למגדף שאין בו מעשה. והלכה כחכמים:

ג כמין בהמה חיה ועוף. הואיל ונאמרה בהן יצירה כאדם. ואין הלכה כר' מאיר: סנדל. ולד הוא, אלא שנפחתה צורתו. ולשון סנדל, שנאו ודל. כך מצאתי. ורבותי פירשו שהיא חתיכת בשר עשויה כצורת סנדל ורגילה לבוא עם ולד: שליא. שאין שליא בלא ולד: שפיר מרוקם. עור שהולד מרוקם בו

משניות מבוארות – קהתי

לשתי תורים או שני בני יונה מביא עשירית האיפה סולת לחטאת: עיין ויקרא ה, ב-יא). ואין מביאים אשם תלוי על ספק חטא אלא אם כן חייבים על שנגתו ודאי חטאת קבועה (עיין הוריות ב, ד); דברי רבי מאיר. וחקמים אומרים: אף המגדף – אינו מביא לא על שנגתו חטאת ולא על ספק חטאו אשם תלוי, שגאמר – בחיוב קרבן חטאת: "תורה אחת יהיה לכם לעשה בשנגה" – ומכאן שדווקא העושה מעשה חייב חטאת, יצא מגדף, שאינו עושה מעשה – וכיון שאין המגדף מביא על חטאו ודאי קרבן חטאת, אינו חייב להביא על ספק חטאו אשם תלוי. והלכה כחכמים.

באור משנה ג

לאחר שנימנו העבירות שחייבים על זדונם כרת ועל שנגתם חטאת ועל לא הודע שלהן אשם תלוי, עוברת מסכתנו לפרש דיניהם של כל חייבי חטאות, והיא מתחילה בדיני חטאת שאינה באה על חטא, והיא חטאת העוף של היולדת, שנאמר בה (ויקרא יב, ו): "ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש בן שנתו לעולה, וכן יונה או תור לחטאת".

יש מביאות קרבן – יולדות המביאות קרבן, ונאכל – וקרבן החטאת נאכל, ויש מביאות – קרבן, ואינו נאכל – ואין קרבן החטאת נאכל, אלא נשרף, ויש שאינן מביאות – קרבן כלל. אלו מביאות קרבן ונאכל: המפלת פמין בהמה, חיה, ועוף – ולד שצורתו כצורת בהמה או חיה או עוף; דברי רבי מאיר – הסוכר, שאף על פי שהפילה כמין בהמה חיה ועוף, מכל מקום הואיל ונאמרה בהן לשון יצירה כבאדם, הרי זו לידה, והיא חייבת להביא קרבן, וקרבן החטאת נאכל. וחקמים אומרים: עד שיהא בו מצורת האדם – אין הנפל נחשב ולד אלא אם כן יש לו צורת אדם, דהיינו שפניו כצורת פני אדם. המפלת סנדל – חתיכת בשר של ולד שנתמעך במעי אמו, ודומה לצורת סנדל (עיין בכורות ח, א), או שליא – המפלת שליא, כמין כיס שהעובר מונח בתוכו במעי אמו, ואין שליא בלא ולד אלא שנימוח בתוכו, ונשפיר מרקם – או המפלת כמין שפופרת של עור שמרוקמת בה צורת העובר, ויהי צא

~ יום ראשון ~

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד, שכל אותן העבירות, שחייבים על זדונם כרת, חוץ מפסח ומילה (כמו שבארנו טו), חייבים על שנגתן חטאת, ועל ספק עבירה בהן – אשם תלוי, כפי שיבואר.

על אלו – מצוות "לא תעשה", שנימנו במשנה הקודמת, חייבים על זדונם פרת – כמו שבארנו לעיל בכל לאו ולאו, ועל שנגתם חטאת – שנאמר בענין עבודה זרה (במדבר טו, כז): "ואם נפש אחת תחטא בשנגה, והקריבה עז בת שנתה לחטאת", ולמידים מכאן: מה עבודה זרה חייבים על זדונה כרת ועל שנגתה חטאת, אף כל שחייבים על זדונה כרת, חייבים על שנגתה חטאת, כגון הבא על אחת מן העריות כסבור שהיא אשתו, או המחלל את השבת כסבור שיום חול הוא, זוהי שנגה שחייב עליה קרבן חטאת, ברם, אם לא ידע כלל בעיקרו של האיסור, אלא חשב שמותר לעשות דבר זה, כגון האומר אין איסור בתורה, אין שבת בתורה, וכיוצא בזה, אין זה נקרא שונג אלא אנוס, ופטור מן הקרבן (דש"י; ברטנורא). ויש מפרשים, שאפילו לא ידע מעולם שזה חטא, כגון תינוק שנשבה לבין הגויים, הרי זה נקרא שונג וחייב חטאת (תפארת ישראל; ועיין גמרא שבת סח, ב; רמב"ם הל' שנגות ז, ב); ועל לא הודע שלהן – כשלא נודע לו אם חטא, דהיינו שספק חטא ספק לא חטא, כגון שהיו לפניו חתיכת חלב וחתיכת שומן, ואכל מאחת מהן, ואינו יודע מאיזו מהן אכל, אשם תלוי – חייב להביא קרבן אשם תלוי; ונקרא הקרבן בשם אשם תלוי, מפני שהוא מכפר על הספק, ותולה לו (שמגן עליו מיסורים של עונשני שמים) עד שיוודע לו בודאי שחטא ויביא חטאתו, חוץ מן המטמא מקדש וקדשיו – מי שספק לו אם נכנס למקדש בשונג כשהוא טמא, או שספק לו אם אכל קדשים בטומאתו, שאינו מביא אשם תלוי, מפני שהוא בעולה ויורד – שאם חטא ודאי, אינו מביא קרבן חטאת קבוע אלא קרבן עולה ויורד (הנעשר מביא קרבנו מן הצאן). הנני מביא שתי תורים או שני בני יונה, ומי שאין ידו משגת

וְשִׁפִּיר מֶרְקָם, וְהִיּוּצָא מִחֶתֶךְ. וְכֵן שִׁפְחָה שֶׁהִפִּילָה – מִבֵּיאָה קֶרֶן וְנֶאֱכַל.
ד' אֵלּוּ מִבֵּיאוֹת וְאֵינּוּ נֶאֱכָל: הַמִּפְלֶת, וְאֵין יָדוּעַ מֶה הִפִּילָה; וְכֵן שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁהִפִּילוּ, אַחַת מִמֵּין פֶּטוּר וְאַחַת מִמֵּין חוֹבָה. אֲמַר רַבִּי יוֹסִי: אֵימָתִי? בְּזֶמֶן שֶׁהִלְכוּ זֶה לְמִזְרַח וְזֶה לְמַעְרָב. אָבָל אִם הָיוּ שְׁתֵּיהֶן עוֹמְדוֹת פָּאֶחַת – מִבֵּיאוֹת קֶרֶן וְנֶאֱכַל.
ה' אֵלּוּ שְׁאֵינֶן מִבֵּיאוֹת: הַמִּפְלֶת שֶׁפִּיר מֵלֹא מַיִם, מֵלֹא דָם, מֵלֹא גִנְיָנִים; הַמִּפְלֶת פְּמִין דָּגִים, וְחֻגְבִּים, שְׁקָצִים, וְרִמְשִׁים; הַמִּפְלֶת יוֹם אַרְבָּעִים, וְיוּצָא דָפֶן. רַבִּי שְׁמַעוֹן מְחַיֵּב בְּיוּצָא דָפֶן.

פירוש ברטנורא

שיש בתוכו צורת אברים קטנים. ולפי שעשוי כשפופרת של ביצה קרוי שפיר: וכן שפחה שהפילה. דסלקא דעתך אמינא כי קאמרינן כל מצות שהאשה חייבת בה עבד חייב בה, הני מילי מצוות השוות באיש ובאשה, אבל יולדת דבנשים איתא ובאנשים ליתא אימר לא תחייב שפחה, לחכי הני וכן שפחה שהפילה:

ד' ואין ידוע מה הפילה. אם צורת אדם וחייבת, אם דגים וחגבים ופטורה. מביאה קרבן שתי תורים אחד לעולה ואחד לחטאת. על של עולה מתנה ואומרת, אם מין חובה ילדתי, תהא לחובתי, ואם לאו, תהא עולת נדבה. אבל חטאת, לא מצויה לאתנווי, דאין חטאת נדבה, ומייתא בספק. ואינו נאכל, דשמא לאו בת קרבן היא, ומולקתה כנבילה בעלמא. ומשום חולין בעורה, לא אכפת לך, דכיון דאין למזבח אלא דמה לא חשיב אכילה: וכן שתי נשים שהפילו. במחבוא: אחת מין פטור. כמין דגים וחגבים: ואחת מין חובה. סגדל או שליא. ואין ידוע איזו הפילה מין חובה. מביאים כל אחת שתי תורים ואינו נאכל: אימתי. אינו נאכל: בזמן שהלכו. שהביאו קניהן לכהן והלכו לדרכן ואין יכולים להתנות. אבל אם שתיהן עומדות כאחת, מביאות חטאת אחת ומתנות ביניהן, אם אני החייבת, הרי הוא שלי [והלך מחול לי]. ואם את החייבת, הרי הוא שלך [והלך מחול לך]. ואותו חטאת קרב נאכל. דדוקא חטאת שבא על חטא אין תנאי מועיל בו, דכתיב (ויקרא ד') או הודע אליו חטאתו, אבל הכא דכי קא מייתין נשים קרבן לאשתריו באכילת קדשים הוא, מיתין ומתניין. ואין הלכה כר' יוסי:

ה' גנינים. גוונים. ואני שמעתי כמין תולעים: המפלת יום ארבעים. דעד שיעברו ארבעים יום להריונה הוי מאי בעלמא: ור' שמעון מחייב ביוצא דופן. דכתיב (שם י"ב) ואם נקבה תלד, ותהו לה למכתב ואם נקבה היא, אלא ריבה לה לידה אחרת, ומאי היא, יוצא דופן. ותנא קמא סבר, אמר קרא (שם) אשה כי תזריע וילדה, עד שתלד ממקום שמזרעת:

משניות מבוארות – קהת

יכולות שתיהן להביא חטאת אחת ולהתנות עליה, כמו שבארנו לעיל.

באור משנה ה

אֵלּוּ שְׁאֵינֶן מִבֵּיאוֹת – קרבן כלל: הַמִּפְלֶת שֶׁפִּיר – קרום כמין שפופרת – מֵלֹא מַיִם, או מֵלֹא דָם, או מֵלֹא גִנְיָנִים – גוונים הרבה (דש"י); ויש מפרשים: מֵלֹא גִנְיָנִים – חתיכות דקות כעין תולעים קטנים (ברטנורא; "תפארת ישראל"), שבכגון זה אין השפיר סימן לולד; הַמִּפְלֶת פְּמִין דָּגִים, וְחֻגְבִּים – או כמין חגבים, שְׁקָצִים – או כמין שקצים, וְרִמְשִׁים – או כמין רמשים, שכל אלו אינם בכלל ולד, שלא נאמרה בהם יצירה כמו באדם (עיי' בראשית פרק א); הַמִּפְלֶת יוֹם אַרְבָּעִים – ביום הארבעים להריונה, ואין זה נקרא ולד שאין צורת הולד נגמרת אלא לאחר שעברו עליו ארבעים יום שלמים, אבל קודם לכן אין הנפל אלא מים בלבד. וְיוּצָא דָפֶן – שהוולד לא יצא דרך הרחם אלא דרך דופן האם שנחתכה; כל אלו פטורות מקרבן לידה. רַבִּי שְׁמַעוֹן מְחַיֵּב בְּיוּצָא דָפֶן – קרבן לידה, וטעמו מבואר בגמרא, שנאמר (ויקרא יב, ח): "ואם נקבה תלד", והרי אפשר היה לכתוב: "ואם נקבה היא", ודרש מאן רבי שמעון, שבא הכתוב לרבות לידה אחרת שמחייבת קרבן, והוא יוצא דופן. אבל תנא קמא לומד ממה שכתוב (שם שם, ב): "אשה כי תזריע וילדה" – עד שתלד ממקום שמזרעת.

~ יום שלישי ~

באור משנה ו

בפרשת הילולת נאמר (ויקרא יב, ח-ו): "ואם נקבה תלד וטמאה שבועיים כנדתה, וששים יום וששת ימים תשב על דמי טהרה. ובמלאת ימי טהרה לכן או לבת תביא כבש בן שנתו לעולה וכן יונה או תור לחטאת" וכו'. פסוק זה בא ללמדנו, שהיולדת נקבה טמאה שבועיים, ולאחר שבועיים היא טובלת ומותרת לבעלה, אבל עדיין אסור לה לאכול בקודש ולהיכנס למקדש עד שגמרת לספור עוד ששים וששה ימים של טהרה, והיא מביאה קרבנה ביום השמונים ואחד מלידתה, שהוא יום "מלאת ימי טהרה לבת". כלומר לאחר שנשלמו שמונים יום מלאים מיום שילדה. דין זה נוהג בין בולד קיים בין בגפול. והלכה היא, שאם חזרה ונתעברה בתוך ימי טהרתה והפילה בתוך "מלאת" לולד הראשון, אינה טעונה אלא קרבן אחד, והיא

מִחֶתֶךְ – שלא יכלו להוציא את העובר שלם וחתכוהו והוציאוהו איברים איברים; וְכֵן שִׁפְחָה – כנענית – שֶׁהִפִּילָה – והרי היא חייבת במצוות כאשה, מִבֵּיאָה קֶרֶן וְנֶאֱכַל – וקרבן החטאת נאכל. בגמרא מבואר, שמשנתנו נקטה "וכן שפחה", כדי להשמיענו, שאפילו במצוות שאין האיש והאשה שווים בהן, מכל מקום כל מצוה שהאשה חייבת בה, העבד והשפחה הכנעניים חייבים בה.

~ יום שני ~

באור משנה ד

אֵלּוּ מִבֵּיאוֹת – קרבן, וְאֵינּוּ נֶאֱכָל – ואין קרבן החטאת נאכל: הַמִּפְלֶת – האשה שהפילה, וְאֵין יָדוּעַ מֶה הִפִּילָה – אם היא נפל שהיא חייבת עליו קרבן, כגון אלו ששנינו במשנה הקודמת, או דבר שאינה חייבת עליו קרבן, כגון אלו הנמנים במשנה הבאה, הרי היא מביאה קרבן על הספק, וכבר שלנו (תמורה ז, ו): "חטאת העוף הבאה על ספק. ותישרף. רבי יהודה אומר: יטילנה לאמה". וְכֵן שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁהִפִּילוּ, אַחַת מִמֵּין פֶּטוּר – כגון שאחת הפילה כמין דגים, שהוא מין פטור, דהיינו שפטורה היא להביא עליו קרבן, כמבואר להלן במשנה הבאה, וְאַחַת מִמֵּין חוֹבָה – ואחת הפילה נפל כמין סנדל, שהוא מין חובה, דהיינו שחייבת להביא עליו קרבן, כמו ששנינו במשנה הקודמת, ואין ידוע איזה מהן הפילה ממין חובה, כל אחת משתיהן מביאה קרבן מספק, ואין חטאת אחת משתיהן נאכלת, מהטעם שבארנו לעיל, שהרי זו חטאת העוף הבאה על הספק. אֲמַר רַבִּי יוֹסִי: אֵימָתִי – שתי הנשים מביאות קרבן ואינו נאכל? בְּזֶמֶן שֶׁהִלְכוּ זֶה לְמִזְרַח וְזֶה לְמַעְרָב – שמסרו את קרבנותיהן לכהן, והלכו לדרכן בכיוונים שונים, ואינן רואות זו את זו, אָבָל אִם הָיוּ שְׁתֵּיהֶן עוֹמְדוֹת פָּאֶחַת – כלומר שעומדות שתיהן לפנינו ויכולות להתנות ביניהן, מִבֵּיאוֹת קֶרֶן – אחד, וְנֶאֱכַל – קרבן החטאת, שכן מתנות הן ביניהן, שהקרבן יהא בשביל זו שהפילה ממין חובה, ואמנם בחטאת הבאה על חטא, הדין הוא שאין תנאי מועיל בה (כלהלן ח, ה), אבל כאן שלא באה החטאת אלא כדי להתיר באכילת קדשים,

ו המפלת אור לשמונים ואחד – בית שמאי פוטרין מן הקרבן; בית הלל מחיבים. אמרו בית הלל לבית שמאי: מה שנה אור לשמונים ואחד מיום שמונים ואחד? אם שנה לו לממאה, לא ישנה לו לקרבן? אמרו להם בית שמאי: לא, אם אמרתם במפלת יום שמונים ואחד, שכן יצאה בשעה שהיא ראויה להביא בה קרבן; תאמרו במפלת אור לשמונים ואחד, שלא יצאה בשעה שהיא ראויה להביא בה קרבן? אמרו להן בית הלל: והרי המפלת יום שמונים ואחד שחל להיות בשבת תוכיח, שלא יצאה בשעה שהיא ראויה להביא בה קרבן, וחיבת הקרבן. אמרו להם בית שמאי: לא, אם אמרתם במפלת יום שמונים ואחד שחל להיות בשבת, שאף על פי שאינו ראוי לקרבן יחיד, ראוי לקרבן צבור; תאמרו במפלת אור לשמונים ואחד, שאין הלילה ראוי לא לקרבן יחיד ולא לקרבן צבור? תדמים אינן מוכיחין, שהמפלת בתוך מלאת – דמיה טמאין, ופטורה מן הקרבן.

ז האשה שיש עליה ספק חמש זיבות וספק חמש לדות – מביאה קרבן אחד, ואוכלת בנזכים, ואין השאיר עליה פירוש ברטנורא

ו המפלת לאור שמונים ואחד. שילדה נקבה, וליל שמונים ואחד שהיתה ראויה למחר להביא כפרתה הפילה: בית שמאי פוטרים מן הקרבן. מלידה שניה. אע"ג דלאחר מלאת הוא, הואיל ולילה היא ולא יצתה שעה ראוי לקרבן, דלילה מחוסר זמן קרבן הוא, דכתיב (ויקרא ז) ביום צווח, חלכך לענין קרבן בתוך מלאת דמי: מאי שנא אור לשמונים ואחד מיום שמונים ואחד. דרואי חייבת קרבן על הנפל שהפילה לדברי הכל הואיל ואחר מלאת הפילה: אם שנה לו לממאה. שהרי אתם מודים שבשקיעת החמה של יום שמונים כלו ימי מותר שלה ואם ראתה בליל שמונים ואחד טמאה: הדמים אינם מוכיחים. והדם שאתם אומרים אם שנה לו לממאה, אינו ראיה, שהרי המפלת תוך מלאת דמה טמא מפני הלידה, ואינה חייבת קרבן שני לפי שכל שבא בתוך מלאת נחשב כאילו בא עם הולד הראשון ובהא מודו בית הלל:

ז חמשה ספקי זיבות. ספק זיבה הוי כגון מועה שראתה שלשה ימים ואינה יודעת אם בימי נדתה אם בימי זיבתה, מביאה קרבן ואינו נאכל. וספק לידה

משניות מבוארות – קהתי

בקרבת – על הנפל. אמרו להם בית שמאי – לבית הלל: לא – אין זו הוכחה, אם אמרתם במפלת יום שמונים ואחד שחל להיות בשבת – שחייבת קרבן על הנפל, הרי הטעם הוא, שאף על פי שאינו ראוי לקרבן יחיד – שאין קרבן יחיד קרב בשבת, מכל מקום ראוי לקרבן צבור – שקרבים בו קרבנות היום ונמצאת השעה ראויה לקרבן, תאמרו במפלת אור לשמונים ואחד, שאין הלילה ראוי לא לקרבן יחיד ולא לקרבן צבור – שלילה אינו זמן הקרבת קרבן כלל, ולכן אין לומר שתהא המפלת אור לשמונים ואחד חייבת בקרבן על הנפל; ומה שאמרתם: "אם שונה לו לממאה לא ישונה לו לקרבן? אז או אינה קושיה, שכן הדמים אינן מוכיחין – אין להוכיח מטומאת הדם בליל שמונים ואחד על חיוב הקרבן, שהמפלת בתוך מלאת – בתוך השמונים לנקבה, דמיה טמאין – משום הלידה, ואינם דמי טהרה, ופטורה מן הקרבן – כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, והוא הדין במפלת אור לשמונים ואחד, שפטורה מן הקרבן, אף על פי שאם ראתה בו דם הרי היא טמאה, שאין חיוב קרבן תלוי בטומאת הדם.

באור משנה ז

כבר בארנו (ערכין ב, א), שאשה הרואה דם בתחילה, הרי היא נידה שבעה ימים, בין שראתה דם יום אחד בלבד ובין שראתה כל שבעת הימים. ואם ביום השביעי לפנות ערב פסקה מלראות, הרי מן התורה טובלת היא בליל שמיני, והיא טהורה. – ראתה דם מיום השמיני ואילך, היינו בתוך אחד עשר יום שלאחר שבעת ימי הנידה, הרי זה דם זיבה. מכאן נקראים הימים הללו: "אחד עשר ימי הזיבה", בין שראתה בהם דם בין שלא ראתה, אלא שאם ראתה בהם דם, דינה כדלקמן: יאתה דם יום אחד בלבד, צריכה היא לשמור יום אחד בטהרה כנגד יום הטומאה ("שומרת יום נגד יום"). כלומר שהיא טובלת למחרת היום הטמא, ואם אינה רואה בו דם, הרי שהיא טהורה לערב. וכן אם ראתה דם שני ימים רצופים, הרי היא שומרת את היום השלישי בטהרה. אבל אם ראתה דם שלושה ימים רצופים, הרי היא נעשית זבה גמורה, וצריכה היא לספור שבעה ימים נקיים מדם, וטובלת ביום השביעי, ומביאה קרבן ביום השמיני, "שתי תורים או שני בני יונה", האחד לחטאת והאחד לעולה (עין ויקרא טו, כה-כו). – לאחר אחד עשר ימי הזיבה, כשהיא רואה דם, הרי היא שוב נידה שבעה ימים, ואחריהם מתחילים שוב אחד עשר ימי הזיבה, וכן לעולם. – ויש שאשש טועה בחושבון הימים, ואינה יודעת אם היא עומדת בשבעת ימי הנידה או באחד עשר ימי הזיבה, ובכגון זה כל שהיא רואה דם שלושה ימים רצופים, הרי היא ספק זבה, וצריכה היא לספור שבעה ימים נקיים ולטבול, ולהביא מספק קרבן ביום השמיני.

האשה שיש עליה ספק חמש זיבות – כגון הטועה שראתה

מונה מחדש מיום שהפילה, ואחר "מלאת" המנין השני, מביאה קרבן אחד לשתי הלידות. אבל אם הפילה לאחר "מלאת" שמונים, כגון ביום השמונים ואחד, אף על פי שלא הביאה עדיין קרבן ראשון, הריהי טעונה שני קרבנות. – משנתנו דנה באשה שהפילה בליל שמונים ואחד לאחר שילדה נקבה, ונחלקו בזה בית שמאי ובית הלל.

המפלת אור לשמונים ואחד – בלילה שלפני יום השמונים ואחד לאחר שילדה נקבה, בית שמאי פוטרין מן הקרבן – על לידת הנפל, כמבואר הטעם להלן, שסוברים בית שמאי: הואיל ולילה אינו זמן קרבן, הרי זה כאילו הפילה בתוך "מלאת ימי טהרה", ואינה צריכה קרבן מיוחד על לידת הנפל; בית הלל מחיבים – להביא קרבן מיוחד על לידת הנפל, שהואיל וכבר נשלמו ימי טהרה, אף על פי שאינה יכולה להקריב קרבנה הראשון עד למחר, דינה כמפלת לאחר "מלאת ימי טהרה", ולכן חייבת היא קרבן שני על לידת הנפל, כמו שהמשנה מפרשת והולכת. אמרו בית הלל לבית שמאי: מה שנה אור לשמונים ואחד מיום שמונים ואחד – למה שונה דינה של המפלת אור לשמונים ואחד מדינה של המפלת ביום שמונים ואחד, שלדברי הכל המפילה בו חייבת קרבן גם על הנפל, הואיל והפילה לאחר מלאת ימי טהרה. והרי דין הלילה כדין היום שלאחריו? ועוד, אם שנה לו לממאה – כיון שמודים אתם, שילד שמונים ואחד שווה ליזמו לענין טומאה, שאם ראתה בו דם הרי היא טמאה, לפי שבשקיעת החמה של יום השמונים כלו ימי טהרה, לא ישנה לו לקרבן – למה לא ישווה הלילה ליזמו שלאחריו אף לענין קרבן? אמרו להם בית שמאי: לא – אין להשוות את הלילה ליזמו לענין קרבן, אם אמרתם במפלת יום שמונים ואחד – שהיא חייבת קרבן על לידת הנפל, שכן יצאה – האשה מידי הלידה הראשונה, והפילה בשעה שהיא ראויה להביא בה קרבן – על הלידה הראשונה, תאמרו במפלת אור לשמונים ואחד, שלא יצאה – מידי הלידה הראשונה כשהפילה, בשעה שהיא ראויה להביא בה קרבן – שהרי בלילה אינה ראויה להביא קרבן על הלידה הראשונה, לפי שלילה לאו זמן קרבן הוא, וכיון שלענין קרבן נחשב הלילה כאילו הוא "בתוך מלאת", כיצד תאמרו לחייבה קרבן על לידת הנפל באותה שעה? אמרו להן בית הלל – לבית שמאי: והרי המפלת יום שמונים ואחד שחל להיות בשבת תוכיח, שלא יצאה בשעה שהיא ראויה להביא בה קרבן, וחיבת

חובה. חֲמֵשׁ לָדוֹת וְדָאוֹת, חֲמֵשׁ זִיבוֹת וְדָאוֹת – מְבִיאָה קֶרֶן אֶחָד, וְאוֹכֶלֶת בְּזִבְחִים, וְהַשָּׂאֵר עָלֶיהָ חֹבֶה. מַעֲשֶׂה שְׁעָמְדוֹ קָנִים בִּירוּשָׁלַיִם בְּדִינֵי זֶה. אָמַר רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: הַמַּעֲזֵן הַזֶּה! לֹא אֵלֶּין הַלִּילָה, עַד שִׁיְהוּ בְּדִינֵינוּ. נִכְנָס לְבֵית דִּין, וְלָמַד: הָאִשָּׁה שֵׁישׁ עָלֶיהָ חֲמֵשׁ לָדוֹת וְדָאוֹת, חֲמֵשׁ זִיבוֹת וְדָאוֹת – מְבִיאָה קֶרֶן אֶחָד, וְאוֹכֶלֶת בְּזִבְחִים, וְאֵין הַשָּׂאֵר עָלֶיהָ חֹבֶה. וְעָמְדוֹ קָנִים בּוֹ בְּיוֹם בְּרַבְעָתִים.

פ ר ק ש נ י

א אַרְבַּעַה מַּחֲסְרֵי כְּפֻרִים, וְאַרְבַּעַה מְבִיאִין עַל הַזֶּדֶן בְּשִׁנְגָּה. אֵלּוּ הֵן מַחֲסְרֵי כְּפֻרִים: הַזֶּב, וְהַזֶּבֶה, וְהַיּוֹלֶדֶת,

פירוש ברטנורא

היו כגון הפילה ואינה יודעת מה הפילה. ואם יש עליה חמשה ספיקות של זיבה או חמשה ספיקות של לידה: מביאה קרבן אחד. חטאת העוף הבא על הספק: ואוכלת בזבחים. שהרי הקרבן הזה לטהרה בא, הרי הוא כטבילה, שאם נטמאת האשה כמה טומאות טבילה אחת עולה לכולם, אף קרבן זה כן: ואין השאר עליה חובה. לא הצריכו חכמים להביא, שאף האחת בקושי התירו להקריב ספק מליקת חולין למוכת, אלא שאם לא כן אין לה תקנה ליטור בקדשים: חמש לידות ודאות, או חמש זיבות ודאות, מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים. כדפרישנא: והשאר עליה חובה. רתניא, יכול תביא על הלידה שלפני מלאת ועל הלידה שלאחר מלאת קרבן אחד לשניהם, תלמוד לומר (ויקרא י"ב) וזאת תורת היולדת: קנין. שתי קנין. דהיינו ארבע תורין: בדיני זב. בשני [דיני] זבובים, דינר זהב לכל קן: המעון הזה. שבועה היא: נכנס לבית דין ולימד ב'. אע"פ שהיקל בשל תורה. ולימד דבר שאינו כהלכה, משום עת לעשות לה' עשה כן. שאלמלא כן לא ימצאו, וימנעו העניות מלהביא אפילו אחד ויאכלו קדשים בטומאת הגוף: ברבועתים. שני קנין בשני רבעי דינר כסף. ודינר זהב הוא עשרים וחמש דינרי כסף:

ב א אַרְבַּעַה מַּחֲסְרֵי כְּפֻרִים. שֶׁמְבִיאִין כְּפֻרָה וְלֹא עַל חָטָא אֲלֵא לֵאכּוֹל בְּקִדְשִׁים: וְהַמַּעֲזֵר. וְהָא דְלֹא חָשִׁיב נָמִי וְהַמַּעֲזֵר עַל כִּי הָיָה דַּחֲשִׁיב זֶב וְזֶבֶה, לְפִי שֶׁזֶב וְזֶבֶה עִיקַר טוֹמְאָתָן חִלּוּקָה, שֶׁזֶב מְטַמֵּא בְּרֹאוֹת וְאִפְּלוֹ רֹאֵה שֶׁלֹּשׁ רֹאוֹת בְּיוֹם אֶחָד, טָמֵא וּמְבִיא קֶרֶן, וְזֶבֶה אֵינָה מְבִיאָה קֶרֶן עַד שֶׁתִּרְאֶה

משניות מבוארות – קהתי

– שיוול מחיר הקנים, ויהיה כל קן בדינר כסף. נִכְנָס לְבֵית דִּין, וְלָמַד: הָאִשָּׁה שֵׁישׁ עָלֶיהָ חֲמֵשׁ לָדוֹת וְדָאוֹת, או חֲמֵשׁ זִיבוֹת וְדָאוֹת, מְבִיאָה קֶרֶן אֶחָד, וְאוֹכֶלֶת בְּזִבְחִים – כמו שבארנו לעיל, וְאֵין הַשָּׂאֵר עָלֶיהָ חֹבֶה – ואינה חייבת להביא שאר הקרבנות; ואף על פי שמן התורה חייבת להביא השאר, כמו ששנינו לעיל, מכל מקום הקל רבן שמעון בן גמליאל ולימד דבר שאינו כהלכה, כדי להביא להזולת הקנים, משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך", שאלמלא כן היו העניות נמנעות מלהביא אפילו קרבן אחד, ואוכלות קדשים בטומאה (עיין ברטנורא ויתפארת ישראל); וְעָמְדוֹ קָנִים בּוֹ בְּיוֹם בְּרַבְעָתִים – ירד מחירם של הקנים עד שנמכר כל קן ברבע דינר של כסף. ויש מפרשים "ברבועתים" – שכל קן (או כל שני קנים) נמכר בשני רבעי הדינר (היינו בחצי דינר). עיין ברטנורא; וְלֵאכּוֹת שְׁלֹמֶה".

יש מפרשים (בדברי רבן שמעון בן גמליאל): "ואין השאר עליה חובה" – שאינה חייבת להביא את השאר כדי שתהא מותרת לאכול בקדשים, שכן הנשים טעו וחשבו, שצריכות להביא כל הקרבנות שנחייבו כדי להתכפר לאכול בקדשים, ולכן נכשלו ולא הביאו אפילו קן אחד, ובא רבן שמעון בן גמליאל, ופרסם את ההלכה, שלאחר שהביאו קן אחד מותרות לאכול בקדשים, ואילו השאר חובה עליהן לכשיזולו ("שלאכת שלמה"). ויש מוחקים את התיבה "ואין" וגורסים בדברי רבן שמעון בן גמליאל: "והשאר עליה חובה" (ותוספת ב"א ב"ר א"א). ואף לפי אותה גירסה הפירוש הוא כדעת המפרשים שהבאנו לעיל (עיין "יתפארת ישראל").

~ יום רביעי ~

באור משנה א

אַרְבַּעַה – המנויים להלן במשנתנו, נקראים: מַחֲסְרֵי כְּפֻרִים – ויש גורסים: מחזורי כפורה. שכל אחד מהם, אף על פי שטהר מטומאתו וטבל והעריב שמשו, עדיין לא נגמרה טהרתו כדי לאכול בקדשים עד שיביא קרבנו למחרת טבילתו, וקודם שיביא קרבנו (כפורתו) אסור באכילת קדשים, וְאַרְבַּעַה – המנויים במשנה הבאה, מְבִיאִין עַל הַזֶּדֶן בְּשִׁנְגָּה – שאפילו חטאו במזיד מביאים קרבן. אֵלּוּ הֵן מַחֲסְרֵי כְּפֻרִים: הַזֶּב – שנאמר בו (ויקרא טו, יט-טז): "וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים לטהרתו וכבש בגדיו, ורחץ בשרו במים חיים וטהר. וביום השמיני יקח לו שתי תורים או שני בני יונה...

חמישה חדשים שלושה ימים רצופים בכל חודש, ואינה יודעת אם ראתה בימי נידתה או באחד עשר ימי הזיבה, כמו שבארנו לעיל, וְסָפַק חֲמֵשׁ לָדוֹת – או שיש עליה ספק חמש לידות, שהפילה חמש פעמים, ואינה יודעת אם ממין חובה הפילה או ממין פטור, כמבואר לעיל (משניות ג-ה). מְבִיאָה קֶרֶן אֶחָד – עולה וחטאת, שחטאת העוף באה על הספק, וְאוֹכֶלֶת בְּזִבְחִים – והיא מותרת, לאחר הקרבת הקרבן, לאכול בקדשים; שכן היולדת והזבה מחוסרי כפורה הן, דהיינו, שאף לאחר שטהרו מטומאתן וטבלו והעריב שמשן, עדיין לא נגמרה טהרתן כדי לאכול בקדשים עד שיביאו קרבנם, וקודם שיביאו כפרתן אסורות הן לאכול בקדשים, ובאה המשנה ללמד, שאף על פי שיש כאן ספק כמה זיבות או ספק כמה לידות, מכל מקום מועיל קרבן אחד לכולן, כדי להתירה לאכול בקדשים, שקרבן זה הוא כטבילה, וכשם שאם נטמאה כמה פעמים, טבילה אחת עולה לכולן, אף קרבן זה עולה לכל הלידות או הזיבות, וְאֵין הַשָּׂאֵר עָלֶיהָ חֹבֶה – לא הצריכו חכמים להביא שאר הקרבנות על ארבעה ספקי זיבות או לידות, שהרי זה ספק מליקת חולין למוכת, ורק קרבן אחד התירו חכמים בקושי להביא, כדי להתירה לאכול בקדשים. חֲמֵשׁ לָדוֹת וְדָאוֹת – אבל אשה שיש עליה חמש לידות ודאות, שילדה כל פעם אחר מלאת ימי טהרה של הלידה הקודמת ("יתפארת ישראל"), חֲמֵשׁ זִיבוֹת וְדָאוֹת – או שיש עליה חמש זיבות ודאות, מְבִיאָה קֶרֶן אֶחָד, וְאוֹכֶלֶת בְּזִבְחִים – שקרבן אחד מטהר אותה לאכול בקדשים, כמו שבארנו לעיל, וְהַשָּׂאֵר עָלֶיהָ חֹבֶה – וחייבת להביא גם את שאר ארבעת הקרבנות, שהזאיל והלידות היו כל אחת "אחר מלאת" של הלידה הקודמת, אינה נפטרת מחיובה אלא אם כן הביאה קרבן על כל לידה ולידה, שנאמר (ויקרא יב, ז): "וזאת תורת היולדת", ודרשו: "זאת" – לחייב על הלידה שלפני מלאת ימי טהרה ועל הלידה שלאחר מלאת ימי טהרה, היינו קרבן על כל לידה ולידה; וכן בזיבות אינה נפטרת מחיובה עד שתביא קרבן על כל זיבה וזיבה. מַעֲשֶׂה שְׁעָמְדוֹ קָנִים בִּירוּשָׁלַיִם בְּדִינֵי זֶה – שתי תורים או שני בני יונה הם קן, ומחיר קן על היה דינר זהב, שהוא עשרים וחמישה דינרי כסף, שהתייקרו הקנים, מפני שהיו צריכים להם הרבה לשם קרבנות. אָמַר רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל – הזקן, שהיה בסוף ימי הבית: הַמַּעֲזֵן הַזֶּה – המקדש הזה; וכינוי הוא לשבועה, כאילו אמר: נשבע אני בקדושת בית המקדש! לֹא אֵלֶּין הַלִּילָה, עַד שִׁיְהוּ בְּדִינֵינוּ

וְהַמְצִירֵהוּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר: גֵּר מִחֹסֶר כְּפָרָה, עַד שִׁזְיָרָק עָלָיו הָדָם; וְנִזְיָר – לֵינּוּ וְתִגְלַחְתּוּ וְטָמְאָתוּ. בְּ אֵלּוּ מִבְּיֹאֵן עַל הַזֶּדֶן פְּשָׁגָה: הֵבֵא עַל הַשְּׁפָחָה, וְנִזְיָר שְׁנִטְמָא, וְעַל שְׁבוּעַת הָעֲדוּת, וְעַל שְׁבוּעַת הַפְּקָדוֹן.

פירוש ברטנורא

בשלשה ימים זה אחר זה, הלכך חשבינהו לחרות, אבל מצורע ומצורעת אין עיקר טומאתן חלוקה, דשניהם שיעור טומאתן בכנרים: גר מחוסר כפרה. ותנא קמא סבר, גר כיון שמל וטבל מותר לאכול בקדשים, ואין קרבן מעכבו אלא מלבוא בקהל, הלכך לא חשיב ליה בכלל מחוסר כפרה: עד שזיזק עליו הדם. אם הביא קרבן בהמה. ואם עולת העוף הביא, עד שיתמצה דמו על קיר המזבח: ונזיר ליינו ותגלחתו. קרבן נזיר מתיר לו לשתות יין ולתגלחת ולהטמא למתים, שאע"פ ששלמו ימי נזרו אינו מותר בין ובתגלחת ולהטמא למתים עד שיביא קרבן. ות"ק לא חשיב נזיר, דלא תני אלא הנך דלאשתריוי בקדשים, ונזיר דמייתי קרבן, לאשתריוי בין דחולין הוא:

ב הֵבֵא עַל שְׁפָחָה חֲרוּפָה. דאמר קרא (ויקרא י"ט) וכפר עליו הכהן באיל האשם וגו' על חטאתו, והדר כתיב (שם) ונסלח לו מחטאתו אשר חטא, לרבות מויד כשונג: ונזיר שנטמא. דכתיב (במדבר ו') ושנאמר בה (שם שם, כז-ל): "ואם טהרה מזוכה, וספורה לה שבעת ימים ואחר תטהר. וביום השמיני תקח לה שתי תורים או שני בני יונה, והביאה אותם אל הכהן... ועשה הכהן את האחד חטאת ואת האחד עולה, וכפר עליה הכהן לפני ה' מזוב טומאתה"; וְהִיזְלִילָתָהּ – שנאמר בה (שם יב, ו-ח): "ובמלאת ימי טהרה לכן (ארבעים יום) או לבת (שמונים יום) תביא כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת... אל הכהן. והקריבו לפני ה' וכפר עליה וטהרה ממקור דמיה... ואם לא תמצא ידה די שה ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת, וכפר עליה הכהן וטהרה"; וְהַמְצִירֵהוּ – שנאמר בו ביום השמיני לטהרתו (ויקרא יד, י ואילן): "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה (לחטאת)... ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם... ועשה הכהן את החטאת וכפר על המטהר מטומאתו. ואחר ישחט את העולה... והעלה הכהן את העולה... וכפר עליו הכהן וטהר. ואם דל הוא ואין ידו משגת ולקח כבש אחד אשם... ושתי תורים או שני בני יונה... והיה אחד חטאת והאחד עולה. והביא אותם ביום השמיני לטהרתו אל הכהן... וכפר הכהן על המטהר לפני ה'". בגמרא מבואר, שמשנתנו מונה זכ וזבה ואינה מונה מצורע ומצורעת, לפי שזכ וזבה דין טומאתם שונה, שטומאת הזכ תלויה בראיות, שאם ראה שלוש ראיות של זיבה אפילו ביום אחד, הריהו זכ גמור, וחייב להביא קרבן ביום השמיני, ואילו טומאת הזבה אינה תלויה בראיות בלבד אלא בימים, ואפילו ראתה הרבה פעמים ביום אחד נחשב הכל כראייה אחת ואינה נעשית זכה גמורה להתחייב בקרבן אלא אם כן ראתה דם זיבה שלושה ימים רצופים, אבל מצורע ומצורעת שווים בעיקר טומאתם, שכן שניהם טומאתם בנגע כגרים. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר: גֵּר מִחֹסֶר כְּפָרָה – גר שכבר נימול וטבל, עדיין מחוסר כפרה ואסור לאכול בקדשים, עַד שִׁזְיָרָק עָלָיו הָדָם – של קרבן עולתו, אם הביא בהמה לקרבנו; ואם הביא קן לעולתו, עד שיתמצה דמם על קיר המזבח (עיי' בגמרא. שדורשים שם מן המקראות שקרבנו של הגר עולת בהמה. או שני בני יונה או שתי תורים, ושניהם עולות). וְנִזְיָר – שכבר שלמו ימי נזרו, עדיין מחוסר כפרה, לֵינּוּ וְתִגְלַחְתּוּ וְטָמְאָתוּ – שאסור לו לשתות יין ולהתגלח ולטמא למתים עד שיביא קרבן. בגמרא מבואר טעמו של תנא קמא, שלא חשב לא גר ולא נזיר בכלל מחוסר כפרה, לפי שלא נקרא מחוסר כפרה אלא מי שקרבנו מעכבו מלאכול בקדשים, ואילו גר – אין קרבנו מעכבו אלא מלבוא בקהל, ונזיר – אין קרבנו בא אלא להתירו ביין, שחולין הוא.**

יש מפרשים (לפי הגמרא שהבאנו לעיל), שתנא קמא חולק על רבי אליעזר ונתנם אל הכהן. ועשה אותם הכהן אחד חטאת והאחד עולה, וכפר עליו הכהן לפני ה' מזובי". **וְהִיזְלִילָתָהּ** – שנאמר בה (שם שם, כז-ל): "ואם טהרה מזוכה, וספורה לה שבעת ימים ואחר תטהר. וביום השמיני תקח לה שתי תורים או שני בני יונה, והביאה אותם אל הכהן... ועשה הכהן את האחד חטאת ואת האחד עולה, וכפר עליה הכהן לפני ה' מזוב טומאתה"; **וְהִיזְלִילָתָהּ** – שנאמר בה (שם יב, ו-ח): "ובמלאת ימי טהרה לכן (ארבעים יום) או לבת (שמונים יום) תביא כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת... אל הכהן. והקריבו לפני ה' וכפר עליה וטהרה ממקור דמיה... ואם לא תמצא ידה די שה ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת, וכפר עליה הכהן וטהרה"; **וְהַמְצִירֵהוּ** – שנאמר בו ביום השמיני לטהרתו (ויקרא יד, י ואילן): "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה (לחטאת)... ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם... ועשה הכהן את החטאת וכפר על המטהר מטומאתו. ואחר ישחט את העולה... והעלה הכהן את העולה... וכפר עליו הכהן וטהר. ואם דל הוא ואין ידו משגת ולקח כבש אחד אשם... ושתי תורים או שני בני יונה... והיה אחד חטאת והאחד עולה. והביא אותם ביום השמיני לטהרתו אל הכהן... וכפר הכהן על המטהר לפני ה'". בגמרא מבואר, שמשנתנו מונה זכ וזבה ואינה מונה מצורע ומצורעת, לפי שזכ וזבה דין טומאתם שונה, שטומאת הזכ תלויה בראיות, שאם ראה שלוש ראיות של זיבה אפילו ביום אחד, הריהו זכ גמור, וחייב להביא קרבן ביום השמיני, ואילו טומאת הזבה אינה תלויה בראיות בלבד אלא בימים, ואפילו ראתה הרבה פעמים ביום אחד נחשב הכל כראייה אחת ואינה נעשית זכה גמורה להתחייב בקרבן אלא אם כן ראתה דם זיבה שלושה ימים רצופים, אבל מצורע ומצורעת שווים בעיקר טומאתם, שכן שניהם טומאתם בנגע כגרים. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר: גֵּר מִחֹסֶר כְּפָרָה – גר שכבר נימול וטבל, עדיין מחוסר כפרה ואסור לאכול בקדשים, עַד שִׁזְיָרָק עָלָיו הָדָם – של קרבן עולתו, אם הביא בהמה לקרבנו; ואם הביא קן לעולתו, עד שיתמצה דמם על קיר המזבח (עיי' בגמרא. שדורשים שם מן המקראות שקרבנו של הגר עולת בהמה. או שני בני יונה או שתי תורים, ושניהם עולות). וְנִזְיָר – שכבר שלמו ימי נזרו, עדיין מחוסר כפרה, לֵינּוּ וְתִגְלַחְתּוּ וְטָמְאָתוּ – שאסור לו לשתות יין ולהתגלח ולטמא למתים עד שיביא קרבן. בגמרא מבואר טעמו של תנא קמא, שלא חשב לא גר ולא נזיר בכלל מחוסר כפרה, לפי שלא נקרא מחוסר כפרה אלא מי שקרבנו מעכבו מלאכול בקדשים, ואילו גר – אין קרבנו מעכבו אלא מלבוא בקהל, ונזיר – אין קרבנו בא אלא להתירו ביין, שחולין הוא.**

יש מפרשים (לפי הגמרא שהבאנו לעיל), שתנא קמא חולק על רבי אליעזר

משניות מבוארות – קהת

בן יעקב וסובר, שגר שמל וטבל מותר לאכול בקדשים, ואין קרבנו מעכבו אלא מלבוא בקהל (ברטנורא: עיי' "תפארת ישראל"). וכן כותב הרמב"ם בפירושו למשנתנו. אבל ב"משנה תורה" (הל' מחוסרי כפרה א, ב) כותב הרמב"ם: "גר שמל וטבל ועדיין לא הביא קרבנו, אף על פי שהוא אסור לאכול בקדשים עד שיביא קרבנו. אינו ממחוסרי כפרה, שקרבנו עכבו מלהיות גר גמור... ומפני זה אינו אוכל בקדשים, שעדיין לא נעשה ככשרי ישראל". ולפי זה אף חכמים מודים, שגר אסור באכילת קדשים קודם שהביא קרבנו, אלא שמכל מקום אינו ראוי לדעתם לחשבו בכלל מחוסרי כפרה, כמבואר הטעם ברמב"ם (עיי' תוספות רבי עקיבא איגר: "תפארת ישראל").

באור משנה ב

אֵלּוּ מִבְּיֹאֵן – קרבן, עַל הַזֶּדֶן פְּשָׁגָה – בין שחטאו בשונג ובין שחטאו במזיד: **הֵבֵא עַל הַשְּׁפָחָה –** על שפחה חרופה (כמבואר להלן משנה ה), שנאמר (ויקרא יט, כ-כב): "ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והיא שפחה נחרפת לאיש... והביא את אשמו לה'... איל אשם. וכפר עליו הכהן באיל האשם לפני ה' על חטאתו אשר חטא, ונסלח לו מחטאתו אשר חטא", והרי הלשון "מחטאתו אשר חטא" מיותר הוא, שהרי כבר כתוב למעלה: "על חטאתו אשר חטא", אלא בא הכתוב לרבות את המזיד כשונג, כלומר שהלשון המיותר "מחטאתו אשר חטא" בא לרמוז, שבכל אופן שחטא חייב קרבן, ואפילו במזיד (גמרא): **וְנִזְיָר שְׁנִטְמָא –** במת, שנאמר (במדבר ו, ט-יב): "וכי ימות מת עליו בפתע פתאום וטמא ראש נזרו וגלח ראשו ביום טהרתו, ביום השביעי יגלחנו. וביום השמיני יביא שתי תורים או שני בני יונה... אחד לחטאת ואחד לעולה... והזיר לה' את ימי נזרו והביא כבש בן שנתינו לאשם" (עיי' נזיר ו, ב), ודרשו בברייתא: בפתע – זה שונג, וכן הוא אומר (במדבר לה, כב): "ואם בפתע בלא איבה הדפו"; פתאום – זה מזיד, וכן הוא אומר (משלי כב, א): "ופתאים עברו ונענשו", והיינו מזיד, שאין עונש מבית דין של מטה אלא על המזיד; מלמד שנוזר שנטמא בין בשונג בין במזיד, מביא קרבן; **וְעַל שְׁבוּעַת הָעֲדוּת –** עדים שידעו עדות ממון, שאחד חייב לחברו כסף, וכשדרש מהם התובע שיבואו ויעידו לו בבית דין, נשבעו לו שאינם יודעים לו עדות, הרי שבועה זו נקראת בלשון המשנה "שבועת העדות", וחייבים עליה קרבן עולה ויורד, כמפורש בתורה (ויקרא ה, ה) בין שהיו שוגגים (שלא ידעו שחייבים קרבן על שבועה זו), בין שהיו מזידים (עיי' משנה שבועות ד, א-ב). בגמרא מובאת ברייתא: בבולן (בכל הדברים האמורים באותה פרשה, שחייבים עליהם קרבן עולה ויורד, כגון שבועת ביטוי וטומאת מקדש) נאמר בהן "ונעלם", וכאן (בשבועת העדות) לא נאמר בה "ונעלם" – לחייב על המזיד כשונג; **וְעַל שְׁבוּעַת הַפְּקָדוֹן –** שאם אדם כפר בממון שיש לחברו בידו, כגון פיקדון או הלוואה או גזילה וכדומה, ונשבע לשקר שאין לו אצלו כלום, הרי שבועה זו נקראת "שבועת הפקדון", וחייב עליה קרבן אשם, כמפורש בתורה (ויקרא ה, כא-כב),

ג חֲמִשָּׁה מִבְּיֵאֵין קֶרֶן אֶחָד עַל עֲבֻרֹת הָרֶבֶה, וְחֲמִשָּׁה מִבְּיֵאֵים קֶרֶן עוֹלָה וְיֹוֹרֵד. אֵלּוּ מִבְּיֵאֵין קֶרֶן אֶחָד עַל עֲבֻרֹת הָרֶבֶה: הֵבֵא עַל הַשְּׁפָחָה בִּיאֹת הָרֶבֶה, וְנִזְיֹר שְׁנַמְמָא טַמְאֹת הָרֶבֶה, וְהַמְקַנָּא לְאִשְׁתּוֹ עַל יְדֵי אֲנָשִׁים הָרֶבֶה, וּמִצְרַע שְׁנַתְּנֵנָּה נִגְעִים הָרֶבֶה. הֵבִיא צִפְרִיו וְנִתְּנָנָּה – לֹא עָלּוּ לוֹ, עַד שְׂיִבִּיא אֶת חֲטָאתוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שְׂיִבִּיא אֶת אִשְׁמוֹ.

פירוש ברטנורא

ג **הבא על שפחה חרופה ביאות הרבה.** דכתיב (ויקרא י"ט) וכפר עליו הכהן באיל האשם וגו' על חטאתו אשר חטא, והוה מצי למכתב על חטאתו ולשתוק, מאי אשר חטא, לרבות חטאים הרבה. והני מילי כשבא ביאות הרבה על שפחה אחת, אבל בא על שפחות הרבה ואפילו בהעלם אחד, חייב על כל שפחה ושפחה, דכתיב והיא שפחה, לחייב על כל שפחה ושפחה: ונזיר שנטמא טומאות הרבה. כשנטמא בתוך שבעת ימי טומאתו לא צריכא למימר דאינו מביא אלא קרבן אחד, דטומאה אריכתא היא, כי צריכא לנטמא ביום השביעי שהוא יום תגלתו. וסבר האי תנא דקרא דכתיב (במדבר ו') וקדש את ראשו ביום ההוא, ביום שביעי שהוא יום תגלתו קאמר, שניירות טהרה חלה עליו באותו יום, והשתא סלקא דעתך אמינא כי נטמא תרי זמני בשביעי הוה לחו טומאות הרבה, דהא התחילה נזירות דטהרה, וליחייב שתי קרבנות, קמשמע לן דלענין קרבן לא מייחייב אלא חד, דלא אחא זה לשעה הראויה לקרבן, דאע"ג נזירות טהרה אתחלה לה מיום השביעי, שעה הראויה לקרבן אינה אלא מיום השמיני: המקנא לאשתו ע"י אנשים הרבה. דכתיב (שם ה') ואת תורת הקנאות תורה אחת לקנאות הרבה: ומצורע שנתננע נגעים הרבה. כגון שנתננע ונתרפא ונתננע פעמים הרבה, אינו מביא אלא קרבן אחד על כולם, דכתיב (ויקרא י"ד) ואת תהיה תורת המצורע, תורה אחת למצורע פעמים הרבה: הביא צפורים ונתננע. כגמרא מפרש דהכי קתני, לא עלו צפורים להקבע בעניות ובעשירות. שאם היה עני בשעת [הבאת] צפורים והעשיר קודם שיביא חטאתו, צריך להביא קרבן עשיר. ואם היה עשיר והעני מביא קרבן דלות עד שיביא חטאתו. דבתר חטאת אולינן בין בעניות בין בעשירות, דכתיב (שם) אשר לא תשיג ידו בטהרתו, כשלא תשיג ידו בשעת טהרתו יביא ברלות ואע"פ שהעשיר אחר כן, והאי טהרתו היינו חטאת שהוא כפרתו: עד שיביא אשמו. דבטהרתו, אשמו משמע, שנותן מדמו על בהונותיו ומכשירו לאכול בקרשים. ואין הלכה כרבי יהודה:

משניות מבוארות – קה"י

שנטמא לא היתה זו עדיין שעה הראויה לקרבן. ברם, אם נטמא טומאות הרבה ביום השמיני, שהוא ראוי להביא קרבנותיו, חייב קרבן על כל טומאה וטומאה, כל זמן שלא הביא קרבנותיו. אבל הרמב"ם פוסק (כדעת חכמים במסכת נזיר יח. ב.) שאפילו נטמא טומאות הרבה ביום השמיני, קודם שהביא קרבנותיו, אינו מביא אלא קרבן אחד, ורק אם הביא כבר חטאתו ונטמא פעם שניה לאחר שהביא חטאתו, חייב קרבנות אחרות על טומאתו השניה (הל' נזירות ו, טו.) וְהַמְקַנָּא לְאִשְׁתּוֹ עַל יְדֵי אֲנָשִׁים הָרֶבֶה – בשביל אנשים הרבה, שמתרה בה שלא תתיחד עם פלוני ופלוגי, ואם נסתרה עם כל אחד ואחד מהם מביא מנחת שעורים אחת לכולם, כשהוא משקה אותה את המים המאוררים, שנאמר בפרשת סוטה (במדבר יח, כט): "ואת תורת הקנאות – תורה אחת לקניוין הרבה; וּמִצְרַע שְׁנַתְּנֵנָּה נִגְעִים הָרֶבֶה – כגון שנתננע ונתרפא, נתננע ונתרפא, פעמים הרבה, אינו מביא אלא קרבן מצורע אחד על כולם, שנאמר (ויקרא יד, ב): "ואת תהיה תורת המצורע" – תורה אחת למצורע פעמים הרבה (גמרא). הֵבִיא צִפְרִיו וְנִתְּנָנָּה – שכן במצורע שנרפא מצורעו נאמר (ויקרא יד, ז-ט): "וצוה הכהן ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהורות... ושחט את הצפור האחת אל כלי חרש על מים צרים... והוה על המטהר מן הצרעת שבע פעמים וטהרו, ושלח את הצפור החיה על פני השדה", ובאה המשנה ללמד, שאם הביא את שתי הצפרים וחזר ונתננע, לֹא עָלּוּ לוֹ – הצפרים לנגע הראשון, להיות לו לגמר טהרה, כלומר שאין אומרים, הואיל ונתננע לאחר שהביא את הצפרים, הרי זה נגע אחר, וצריך להביא קרבן אחר, אלא שני הנגעים נחשבים כצרעת אחת, ואינו מביא אלא קרבן אחד על שניהם (יתפארת ישראל), עַד שְׂיִבִּיא אֶת חֲטָאתוֹ – שאם נתננע לאחר שהביא קרבן חטאתו, מביא קרבן אחר על הנגע השני. ברם, כגמרא מבואר, שכונת המשנה היא, שלא עלו לו הצפרים לקבוע בעניות ובעשירות; שכן המצורע – קרבנו שני כבשים: אחד עולה ואחד אשם, וכבשה לחטאת. ואם דל הוא ואין ידו משגת להביא שלושה כבשים, מביא שתי תורים או שני בני יונה: אחד לעולה ואחד לחטאת, וכבש לאשם (ויקרא יד, יב-כ), ובאה המשנה להשמיענו, שאם היה עני בשעת הבאת הצפרים, והעשיר קודם שהביא חטאתו, צריך להביא קרבן עשיר, ואם היה עשיר בשעת הבאת הצפרים והעני, מביא קרבן עני, עד שיביא חטאתו – שהכל הולך אחר מעמדו בשעת הבאת חטאתו, שנאמר (ויקרא יד, לב): "ואת תורת אשר בו נגע צרעת אשר

בין שהיה שוגג בין שהיה מזיד (ענין משנה שבועות ה, א). כגמרא מבואר הטעם, שלמדים בגזירה שווה "תחטא, תחטא" משבועת העדות (ענין "תוספות יום טוב" שמביא בשם המפרשים במסכת שבועות, לפי שלא נאמר בשבועת הפיקדון "ונעלם").

~ יום המישי ~

באור משנה ג

חֲמִשָּׁה מִבְּיֵאֵין קֶרֶן אֶחָד עַל עֲבֻרֹת הָרֶבֶה – שאם עשו אותה עבירה הרבה פעמים, אינם חייבים אלא קרבן אחד, וְחֲמִשָּׁה מִבְּיֵאֵים קֶרֶן עוֹלָה וְיֹוֹרֵד – שהעשיר מביא קרבנו מן הצאן, והעני מביא שתי תורים או שני בני יונה, ומי שאין ידו משגת לתורים או לבני יונה מביא עשירית האפה סולת לחטאת. אֵלּוּ מִבְּיֵאֵין קֶרֶן אֶחָד עַל עֲבֻרֹת הָרֶבֶה: הֵבֵא עַל הַשְּׁפָחָה – על שפחה חרופה, בִּיאֹת הָרֶבֶה – שנאמר בו (ויקרא יט, כב): "וכפר עליו הכהן באיל האשם לפני ה' על חטאתו אשר חטא", והרי "אשר חטא" מיותר, ודרשו: לרבות חטאים הרבה; וכותב הרמב"ם: "הבא על השפחה ביאות הרבה בזדון, או שבא עליה בשגגה ונודע לו וחזר ובא עליה בשגגה ונודע לו, אפילו מאה פעמים במאה העלמות (שאם לא נודע לו, הרי גם בשאר איסורים אינו חייב אלא חטאת אחת [תוספות יום טוב]) – מקריב אשם אחד, ומתכפר לו על הכל, על הזדונות ועל השגגות. במה דברים אמורים? בשפחה אחת; אבל הבא על שפחות הרבה אפילו בהעלם אחד, חייב אשם על כל שפחה ושפחה" (הל' שגגות ט, ה), ולמדים זה בגמרא ממה שנאמר (שם שם, כ): "והיא שפחה" – לחייב על כל שפחה ושפחה; וְנִזְיֹר שְׁנַמְמָא טַמְאֹת הָרֶבֶה – בגמרא מבואר, שאם נטמא בתוך שבעת ימי טומאתו, אין צורך לומר שאינו מביא אלא קרבן אחד על טומאות הרבה, לפי שהן כטומאה ארוכה אחת, אלא שמשנתנו באה להשמיע, שאפילו נטמא ביום השביעי לטהרתו, שהוא יום תגלתו, ומשנתנו כרבי יוסי בר יהודה הסובר, שבאותו יום כבר חלה עליו מחדש נזירות טהרה, שנאמר (במדבר ו, יא): "וקדש את ראשו ביום ההוא", ומפרש רבי יוסי בר יהודה: ביום ההוא – היינו ביום תגלתו (בניגוד לדעת רבי יהודה הנשיא, שמפרש: ביום ההוא – ביום הבאת קרבנותיו), מכל מקום אינו חייב על כל הטומאות אלא קרבן אחד, הואיל ובשעה

ד האשה שילדה ולדות הרבה: הפילה בתוך שמונים נקבה, וחזרה והפילה בתוך שמונים נקבה, והמפלת תאומים. רבי יהודה אומר: מביאה על הראשון, ואינה מביאה על השני, מביאה על השלישי, ואינה מביאה על הרביעי. אלו מביאין קרבן עולה ויורד: על שמיעת הקול, ועל פטוי שפתים, ועל טמאת מקדש וקדשיו, וחיולדת, והמצרע. ומה בין השפחה לבין כל העריות? שלא שותה להן לא פגוש ולא בקרבו: שכל העריות בחטאת,

פירוש ברטנורא

ד האשה שילדה ולדות הרבה. וקאילו ומפרש כיצד, כגון הפילה בתוך שמונים של נקבה, שטבלה לאחר שבועיים דטומאה ושמישה ונתעברה, והפילה נקבה לאחר ארבעים של יצירה, דהיינו חמישים וארבע ללידה הראשונה, וחזרה והפילה לסוף חמישים וארבע של זו. ולהכי נקט נקבה, דבזכרים ליכא למימר הכי, דאי הפילה בתוך ארבעים דזכר, האי שני מיא בעלמא הוא, דאין הולד נוצר עד ארבעים יום: והמפלת תאומים. אפילו זכרים. כגון נתעברה שלשה, והפילה אחד לאחר ארבעים, והשני נשתתה ויצא בתוך ימי טוהר הראשון, ושלישי בתוך ימי טוהר דשני. כל אלו אין מביאות אלא קרבן אחד, דכתיב (ויקרא י"ב) ואת תורת חיולדת, מלמד שמביאה קרבן אחד על ולדות הרבה. יכול על הלידה שלפני מלאת ושל אחר מלאת נמי אינה מביאה אלא קרבן אחד, תלמוד לומר זאת: רבי יהודה אומר מביאה על הראשון ואינה מביאה על השני. ר' יהודה פליג בין אולדות בין אתאומים, ואומר מביאה על הולד הראשון, ולא על השני שנולד בתוך מלאת של ראשון. ומביאה על השלישי, משום דהוא לא נולד תוך מלאת, דלא חשבינן מלאת לשני, דכמאן דליתיה דמי הואיל ונולד תוך מלאת של ראשון, ושלישי הוי תחילת לידה. ואינה מביאה על הרביעי, הואיל ונולד תוך מלאת דשלישי, אבל שלישי לא נולד תוך מלאת דראשון דהא עברו ימי טומאתו דראשון. וגבי תאומים נמי פליג ר' יהודה. ואע"ג דעיקורן כאחת, לא אמרינן דהא לידה אריכתא היא ואית ליה מלאת נמי לשני, ושלישי לאו בר קרבן הוא, אלא אם נולד שלישי לאחר מלאת דראשון סבר רבי יהודה דמביאה קרבן על השלישי, ועל מלאת דשני לא אכפת לן דכמאן דליתיה דמי. וכי קאמר ר' יהודה ולד שני כמאן דליתיה דמי, לענין קרבן הואיל ובתוך זמנו של קרבן ראשון נולד, אבל לענין טומאה מודה דמי טומאה אית לה [ובל זמן שהיא מפלת זכר וישבת עליו שבעת ימי טומאה ושלישים וששל דרם טוהר], וכל זמן שהיא מפלת נקבה וישבת עליה שבועים דטומאה וששים ושש דרם טוהר. ואין הלכה כרבי יהודה: עולה ויורד. עולה לעשר, ויורד לעני. שאם הוא עשיר מביא כשבה או שעירה, ואם עני תורים ובני יונה, ובדלי דלות עשירית האפה סולת: שמיעת הקול. ושמיעה קול אלה, וטומאת מקדש וקדשיו בשוגג, ושבועת ביטוי, שלשתן כתובים בהדיא בפרשה ויקרא שמביאין בדלות ובדלי דלות: החיולדת. בעשירות, כבש לעולה ובן יונה או תור לחטאת. בדלות, שתי תורים דהיינו פרידה דקוף תחת כבש. ודלי דלות לא נאמר ביולדת. וכן מצורע, בעשירות שני כבשים, בדלות שתי תורים תחת שני כבשים, ודלי דלות אין בו: שוין במכות ובקרבו. אם מוידן

משניות מבוארות – קהתי

לראשון; והשני אינו נחשב, הואיל והוא תוך מלאת של הראשון, ואינה מביאה על הרביעי – שהוא בתוך מלאת של השלישי, שהביאה עליו קרבן. ואין הלכה כרבי יהודה. אלו מביאין קרבן עולה ויורד – כמו שבארנו לעיל (משנה ג): על שמיעת הקול – היינו שבועת העדות, כמו שבארנו לעיל (משנה ב), ונקראת במשנתנו "שמיעת הקול" על פי לשון הכתוב (ויקרא ה, א): "ונפש כי תחטא ושמענה קול אלה והוא עד", ועל פטוי שפתים – שבועת הביטוי (עיי' משנה שבועות ג, ז), כמו שכתוב (שם טו, טז): "או נפש כי תשבוע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה", ועל טמאת מקדש וקדשיו – כמו שכתוב (שם טו, טז): "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא... ונעלם ממנו והוא טמא ואשם..." כלומר טמא שנעלמה ממנו טומאתו ונכנס בטומאתו למקדש או אכל בשר קודש; בשלושה אלו נאמר (שם טו, ה-א): "והיה כי יאשם לאחת מאלה, והתודה אשר חטא עליה. והביא את אשמו לה' על חטאתו אשר חטא נקבה מן הצאן כשבה או שעירת עזים לחטאת... ואם לא תגיע ידו די שה והביא את אשמו אשר חטא שתי תורים או שני בני יונה לה' אחד לחטאת ואחד לעולה... ואם לא תשיג ידו לשתי תורים או לשני בני יונה והביא את קרבנו אשר חטא עשירית האפה סולת לחטאת"; והיולדת – שנאמר בה (שם יב, ו-ז): "ובמלאת ימי טהרה לכן או לבת תביא כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת... ואם לא תמצא ידה די שה ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת"; והמצרע – שנאמר בו (ויקרא יד, י: בא-בב): "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים (לעולה ולאשם) וכבשה אחת בת שנתה תמימה (לחטאת)... ואם דל הוא ואין ידו משגת ולקח כבש אחד אשם... ושתי תורים או שני בני יונה אשר תשיג ידו והיה אחד חטאת והאחד עולה". ברם, דלי דלים לא נאמרו לא ביולדת ולא במצורע. ומה בין השפחה החרופה לבין כל העריות? שלא שותה להן לא פגוש ולא בקרבו – כמו שהמשנה מפרשת והולכת: שכל העריות בחטאת – הבא עליהן בשוגג חייב חטאת, והשפחה באשם – הבא עליה חייב להביא קרבן אשם; כל העריות בנקבה – בקרבן נקבה, שהחטאת באה נקבה, ושפחה בזכר –

לא תשיג ידו בטהרתו" – כשלא תשיג ידו בשעת טהרתו יביא קרבן עני, ו"טהרתו" היינו חטאתו שהיא כפרתו. רבי יהודה אומר: עד שביבי את אשמו – ומבואר טעמו לפי הגמרא, שלדעת רבי יהודה טהרתו היינו אשמו, שנותן מדמו על בהונותיו ומכשירו לאכול בקדשים.

באור משנה ד

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת בענין המביאים קרבן אחד על עברות הרבה והמביאים קרבן עולה ויורד. **האשה שילדה ולדות הרבה** – כמו שהמשנה מפרשת והולכת: כגון, אם הפילה בתוך שמונים נקבה, וחזרה והפילה בתוך שמונים נקבה – שהפילה נקבה בתוך שמונים ללידת נקבה, וחזרה והפילה נקבה בתוך שמונים יום להפלה זו, שכן ביולדת נקבה נאמר (ויקרא יב, ה): "טומאה שבועים נדרתה וששים יום וששת ימים תשב על דמי טהרה. ובמלאת ימי טהרה... תביא כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת", וזו הוהא והפילה בתוך "מלאת" (בתוך שמונים יום ללידה או להפלה). אינה מביאה אלא קרבן אחד. ונקטה המשנה תוך שמונים לנקבה ולא תוך ארבעים לזכר, לפי שתוך שמונים לנקבה יש אפשרות של הפלה המחייבת קרבן, כגון שטבלה לאחר שבועיים ללידתה, וחזרה ונתעברה, והפילה לאחר ארבעים יום משנתעברה, דהיינו חמישים וארבעה ימים ללידה הראשונה, אבל תוך ארבעים לזכר אין אפשרות של הפלה המחייבת קרבן, שהרי יולדת זכר אסורה לבעלה שבעה ימים, ואם נתעברה לאחר שבעת ימים, והפילה תוך "מלאת", היינו תוך ארבעים יום של הלידה, אין זה נפל כי אם מים בלבד, ואין זה בכלל חיוב קרבן; והמפלת תאומים – אינה מביאה אלא קרבן אחד. במפרשים מבואר, כגון אם נתעברה בשלושה, אפילו זכרים, והפילה אחד לאחר ארבעים יום משנתעברה, והשני נשתתה ויצא בתוך ימי טהרה של הראשון, ושלישי בתוך ימי טהרה של השני, אינה מביאה אלא קרבן אחד (ד"ס; ברטנורא). רבי יהודה אומר: מביאה על הראשון – מביאה קרבן יולדת על הולד הראשון, ואינה מביאה על השני – על הנפל שיצא בתוך מלאת של הראשון, מביאה על השלישי – שיצא אחר מלאת

והשפחה באשם; כל העריות בנקבה, וְשִׁפְחָה בְּזָכָר; כָּל הָעֵרִיּוֹת אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה שְׁוִין בְּמִפְּנוֹת וּבְקֶרֶן, וּבְשִׁפְחָה לֹא הִשָּׁוה אֶת הָאִישׁ לָאִשָּׁה בְּמִפְּנוֹת, וְלֹא אֶת הָאִשָּׁה לָאִישׁ בְּקֶרֶן. כָּל הָעֵרִיּוֹת עָשָׂה בָהֶן אֶת הַמַּעֲרָה בְּגוֹמֵר, וְחֵיב עַל כָּל בִּיאָה וּבִיאָה. זֶה חֶמֶר הַחֲמִיר בְּשִׁפְחָה, שֶׁעָשָׂה בָּהּ אֶת הַמִּזִּיד בְּשׁוּגָג.
ה אִיזוֹ הִיא שִׁפְחָה? כָּל שִׁחְצִיָּה שִׁפְחָה וְחִצִּיָּה בֶּת חֹרִין, שְׁנָאֹמֶר (ויקרא יט, כ): "וְהִפְדָּה לֹא נִפְדָּתָה", דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵל אָמַר: זֶה הִיא שִׁפְחָה וְדָאִית. רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אָמַר: כָּל הָעֵרִיּוֹת מִפְּרָשׁוֹת, וּמָה שִׁיּוֹר? אֵין לָנוּ, אֲלֵא שִׁחְצִיָּה שִׁפְחָה וְחִצִּיָּה בֶּת חֹרִין.

פירוש ברטנורא

שניהם לוקין, כדקיימא לן איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם (במדבר ח'), השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. ואם שוגגין שניהם מביאים קרבן, דבתרומתו כתיב כרת במזיד, דכתיב (ויקרא י"ח) ונכרתו הנפשות העושות, וכל שזדונו כרת שנגתה חטאת: **ובשפחה לא חשונה**. שהאשה לוקה כדכתיב (שם י"ט) בקורת תהיה, היא במלקות והוא בקרבן איל אשם. ולשון בקורת, בקריאה, לפי שקורין על הלוקה אם לא תשמור לעשות והפלה ה' וגו'. אי נמי, בקורת לשון בקור, שכית דין מבקרים ואומרים את הלוקה כמה מכות יכול לקבל: **עשה בהן המערה**. המכנים עמרה בלבר: **בגומר ביאתו**. וחייב על שלא כדרכה כמו כדרכה, דמשכבי אשה כתיב. ובשפחה אינו חייב אלא על גמר ביאה כדרכה, דשכת זרע כתיב בה, שראויה להוריע: **וכל העריות חייב על כל ביאה וביאה**. ובשפחה אמרין לעיל בפירקין (דף ט') שמביא קרבן אחד על ביאות הרבה: **עששה בה את המזיד בשוגג**. אם שניהן מזידין או הוא שוגג והיא מזידה, היא במלקות והוא בקרבן. אבל אם היא שוגגת, בין שהוא שוגג בין שהוא מזיד, שניהן פטורים, דכתיב בקורת תהיה, והדר והביא את אשמו. בזמן שהאשה לוקה איש מביא קרבן, אין האשה לוקה, אין האיש מביא קרבן:

ה חציה שפחה וחציה בת חורין. המאורסת לעבד עברי, שהוא מותר בשפחה ומותר בבית חורין. אבל לא לעבד כנעני, שהרי הוא אסור בה מפני צד חירות שבה. ואילו לא היתה חציה שפחה היו הקידושין תופסין בה, ושניהן נהרגין, אבל עכשיו קידושין תופסין בה קצת מפני צד חירות שבה, ואין תופסין בה לגמרי מפני צד עבדות שבה, והיינו דכתיב (ויקרא י"ט) לא יומתו כי לא חופשה, הא חופשה חייבים: **והפדה לא נפדתה**. משמע פדויה קצת ואינה פדויה לגמרי: **זו היא שפחה ודאית**. כלומר שפחה גמורה. והיא דכתיב והפדה לא נפדתה, דברה תורה כלשון בני אדם: **כל העריות מפורשות**. שהן בנות חורין ושיור אין לנו, וזו ודאי משונה היא חציה שפחה וחציה בת חורין. ור' אלעזר בן עזריה היינו ר' עקיבא, אלא דאמר ליה לרבי ישמעאל אנא בעלמא כוותר סבירא לי דדברה תורה כלשון בני אדם, מיהו הכא שאני, מדכתיב כי לא חופשה, והפדה לא נפדתה למה לי. שמע מינה לחציה שפחה וחציה בת חורין. והלכה כר' עקיבא:

משניות מבוארות – קהתי

"ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והיא שפחה נחרפת לאיש והפדה לא נפדתה" או חופשה לא נתן לה, בקורת תהיה לא יומתו כי לא חופשה", ונחלקו תנאים במשנתנו במשמעות הכתוב "והיא שפחה נחרפת לאיש והפדה לא נפדתה". ברם, לדברי הכל כוונת הכתוב לשפחה כנענית (שלא נדעת אבן עזרא. שמפרש פסוקו באמה עבריה).

איזו היא שפחה – חרופה? **כל שחציה שפחה וחציה בת חורין** – כגון שהיתה שפחה של שני שותפים, ואחד מהם שחורה, ונשארה משועבדת לשני כפי חלק; ובכרייתא בגמרא מוסיפים: והיא מאורסת לעבד עברי, שהוא מותר בשפחה ובבת חורין, והרי קידושו תופסים בה קצת מפני צד החירות שבה, אבל אינם קידושים גמורים, מפני צד עבדות שבה; **שנאמר: "והפדה לא נפדתה"** – ומשמע: "והפדה", שכבר פדויה קצת, אבל "לא נפדתה" לגמרי, שעדיין היא חצי שפחה; **דברי רבי עקיבא. רבי ישמעאל אומר: זו היא שפחה ודאית** – כלומר שפחה חרופה היינו שפחה גמורה המאורסת לעבד עברי. ומה שכתוב "והפדה לא נפדתה" דברה תורה כלשון בני אדם, היינו שכונת הכתוב, שלא נפדתה ועדיין היא שפחה. **רבי אלעזר בן עזריה אומר: כל העריות מפורשות** – הן בתורה, ומה שיור – ומה בא ללמדנו אותו שיור הלשון "והפדה לא נפדתה" האמור בשפחה חרופה? **אין לנו, אלא שחציה שפחה וחציה בת חורין** – בגמרא מבואר, שרבי אלעזר בן עזריה סובר אמנם כרבי עקיבא, אלא שבא להשיב לרבי ישמעאל: אף על פי שבכל מקום אני סובר כמותך, שדברה תורה כלשון בני אדם, מכל מקום כאן שונה הדבר, שהואיל וכתוב "כי לא חופשה", למה צריך הכתוב לומר "והפדה לא נפדתה"? אלא מכאן, שהכתוב מדבר בפדויה קצת, היינו בחציה שפחה וחציה בת חורין. ברם, רבי עקיבא סובר בכל מקום, שאין אומרים "דברה תורה כלשון בני אדם".

באור משנה ו

במשנה ד שנינו מה בין השפחה לבין כל העריות; ובאה משנתנו להוסיף עוד הבדלים שבינה לבין כל העריות (עיי' "חלאת שמיח", שםביא קושיות ותוספות

בקרבן זכר, שהאשם בא זכר. ויש נוסחאות שאין גורסים פיסקה זו, שהרי הבדל זה כלול בפסיקה הקודמת. **כל העריות אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה שְׁוִין בְּמִפְּנוֹת וּבְקֶרֶן** – שכן בעריות שיש בהן חיוב מלקות, אם שניהם מזידיים, כל אחד לוקה; ואם שניהם שוגגים, כל אחד חייב להביא חטאת, שנאמר בעריות (ויקרא יח, כט): "ונכרתו הנפשות העושות", וכל שזדונו כרת, שגתה חטאת, **ובשפחה לא חשונה** – הכתוב, **את האיש לאִשָּׁה בְּמִפְּנוֹת** – שהאשה לוקה, והאיש חייב להביא קרבן אשם, שנאמר בשפחה חרופה (ויקרא יט, כ): "בקורת תהיה", ופירושו: השפחה לוקה ולא הוא. "בקורת" לשון מלקות, לפי שקורים על הלוקה (בקורת – בקריאה), או לפי שבית דין אומרים את הלוקה כמה הוא יכול לקבל (בקורת – לשון ביקור, כמו "לא יקבר בין טוב לרע"), **ולא את האשה לאִישׁ בְּקֶרֶן** – שרק האיש מתחייב בקרבן, כמו שכתוב (שם שם, כא): "והביא את אשמו"; **כל העריות עָשָׂה בָהֶן את המַעֲרָה בְּגוֹמֵר** – שאף כשלא גמר את ביאתו דינו כמי שגמר את ביאתו, אבל בשפחה חרופה אינו חייב אלא על גמר ביאה, שנאמר בה (שם שם, כ): "ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע", ודרשו: הראויה להוריע; **וחיב על כל ביאה וביאה** – אם בעל בעילות הרבה, חייב על כל אחת ואחת, מה שאין כן בשפחה, שמביא קרבן אחד על ביאות הרבה, כמו ששינו לעיל (משנה ג). **זה חֶמֶר הַחֲמִיר בְּשִׁפְחָה** – בדבר זה החמיר הכתוב בשפחה חרופה, **שֶׁעָשָׂה בָּהּ אֶת הַמִּזִּיד בְּשׁוּגָג** – בין שהוא מזיד בין שוגג, אם רק היא מזידה, הריהו מביא קרבן אשם. ברם, אם היא שוגגת, בין שהוא שוגג בין מזיד, שניהם פטורים, שנאמר: "בקורת תהיה", ואחר כך "והביא את אשמו", ודרשו מכאן: בזמן שהיא לוקה הוא מביא קרבן; אין היא לוקה, אין הוא מביא קרבן (עיי' "תוספות יום טוב").

~ יום שישי ~

באור משנה ה

בענין שפחה חרופה, שדיניה נפרטו לעיל בפירקנו, נאמר בתורה (ויקרא יט, כ):

ו כל העריות: אחד גדול ואחד קטן – תקטן פטור; אחד ער ואחד ישן – תישן פטור. אחד שונג ואחד מזיד – השונג בחטאת והמזיד בהקרת.

פ ר ק ש ל י ש י

א אמרו לו: אכלת חלב – מביא חטאת. עד אומר: אכל, ועד אומר: לא אכל; אשה אומרת: אכל, ואשה אומרת: לא אכל – מביא אשם תלוי. עד אומר: אכל, והוא אומר: לא אכלתי – פטור. שנים אומרים: אכל, והוא אומר: לא אכלתי – רבי מאיר מתיב. אמר רבי מאיר: אם הביאוהו שנים למיתה חמורה, לא יביאוהו לקרבן הקל? אמרו לו: מה אם ירצה לומר: מזיד הייתי.

ב אכל חלב וחלב בהעלם אחד – אינו חיב אלא חטאת אחת. אכל חלב ודם ונותר ופגול בהעלם אחד – חיב על כל אחד ואחד. זה חמור במינוי הרבה ממין אחד. וחמור במין אחד ממינוי הרבה: שאם אכל בנחצי זית, וחזר

פירוש ברטנורא

ו כל העריות. אם האחד גדול, האיש או האשה, והאחר קטן, הקטן פטור וגדול חייב. ובשפחה אינו כן, דאם האחד קטן, גדול נמי פטור, דהא אתקוש להדרי, בקורת תהיה והביא את אשמו, בזמן שהיה לוקה הוא מביא קרבן, אין האשה לוקה אין האיש מביא קרבן: אחד ער ואחד ישן פטור. וער חייב. ובשפחה חרופה ער נמי פטור, דהא אתקוש להדרי כדאמרן: שונג בחטאת ומזיד בהקרת. ושפחה חרופה, אם הוא מזיד והוא שונג, שניהן פטורים, דהואיל ואין האשה לוקה אין האיש מביא אשם. ואם הוא שונג והוא מזיד, היא לוקה והוא באשם:

ג א אמרו לו. אפילו אחד אומר לו אכלת חלב והוא שותק ואינו מבחישו: מביא חטאת. על פיו: שנים אומרים לו אכלת חלב. ואפילו מאת. והוא מבחישם ואומר ברי לי שלא אכלתי, אינו מביא קרבן על פיהם, דכתיב (ויקרא ד') או הודע אליו חטאתו, ולא שידיעוהו אחרים: רבי מאיר מתיב. ואין הלכה כר' מאיר: אם הביאוהו שנים כר'. כגון אם העידו עליו שהרג את הנפש: אם ירצה לומר מזיד הייתי. אם היה רוצה לפטור עצמו בשקד היה יכול לומר מזיד הייתי, ומזיד פטור מקרבן:

ב חלב וחלב. שני זיתי חלב: בהעלם אחד. אבל בשני העלמות חייב על כל אחד ואחד, דקיימא לן העלמות מחלקין: ממין אחד חייב. הא קמשמע לן

משניות מבוארות – קהתי

וכן אם אשה אומרת: אכל, ואשה אומרת: לא אכל – והוא שותק (תפארת ישראל), מביא אשם תלוי – קרבן אשם הבא על ספק עבירה. עד אומר: אכל – חלב, והוא אומר: לא אכלתי – והוא הדין אם אמר: איני יודע (ותוספות), פטור – מקרבן. שנים אומרים: אכל, והוא אומר: לא אכלתי – ברי לי שלא אכלתי, רבי מאיר מתיב – אותו להביא קרבן חטאת. וחכמים פוטרים אותו. שנאמר (ויקרא ד, כג): "או הודע אליו חטאתו" – ולא שידיעוהו אחרים, וכן הלכה. אמר רבי מאיר – לחכמים: אם הביאוהו שנים למיתה חמורה – שאם העידו עליו שעבר עבירה שיש בה מיתת בית דין, חייב מיתה, לא יביאוהו לקרבן הקל – כשמעידים עליו שעשה עבירה שחייב עליה קרבן? אמרו לו – חכמים לרבי מאיר: מה אם ירצה לומר: מזיד הייתי – אילו היה רוצה, יכול היה לומר, שאכל במזיד, והיה פטור מן הקרבן, ומתוך שיכול היה לפטור עצמו בטענה זו, אף כשאומר "לא אכלתי", הריהו נאמן, כלומר שלדעת חכמים נאמן הוא משום "מיגור" (גמרא). כרס, בתוספות מבואר, שאין להאמינו משום "מיגור", שהרי יש כאן עדים, ואין אומרים "מיגור" במקום עדים, אלא שכונת חכמים היא, שאנו מתרצים את דיבורו, שמה שאמר: "לא אכלתי", היינו: לא אכלתי בשוגג אלא במזיד, שבכגון זה לא הכחיש את העדים, ולכן פטור הוא מן הקרבן (עיי' תפארת ישראל).

באור משנה ב

אכל חלב וחלב – אכל חלב כשיעור זית והפסיק, וחזר ואכל כשיעור זית, בהעלם אחד – שלא נודע לו בין כית לכזית שאכל חלב, אינו חיב אלא חטאת אחת – אבל אם אכל בשני העלמות, דהיינו שנעלם ממנו שזה חלב או שחלב אסור, ואכל כזית, ונודע לו אחר כך שאכל דבר אסור, ושוב נעלם ממנו כבתחילה וחזר ואכל כזית, הרי הוא חייב שתי חטאות, שכן העלמות מחלקים. אכל חלב ודם ונותר ופגול בהעלם אחד – שלא ידע שאוכל דברי אסור, חיב על כל אחד ואחד – על כל מין ומין קרבן לחוד. זה חמור

הרא"ש, למה לא סודרה משנתו למעלה במשנה ד.

כל העריות – הבא על אחת מכל העריות. אחד גדול ואחד קטן – אם היה אחד גדול ואחד קטן, בין האיש ובין האשה, תקטן פטור – והגדול חייב; כגון גדול הבא על ערוה בהיותה בת שלוש שנים ויום אחד, הוא חייב והיא פטורה; וכן אשה גדולה שבא עליה קטן, שהיה בן תשע שנים ויום אחד, היא חייבת והוא פטור (רמב"ם הל' איסורי ביאה א, יג); אחד ער ואחד ישן – אם היה אחד ער ואחד ישן, תישן פטור – והער חייב; אחד שונג ואחד מזיד – אם היה אחד שונג ואחד מזיד, השונג בחטאת – השונג חייב להביא קרבן חטאת, והמזיד בהקרת – חייב כרת; מה שאין כן בשפחה חרופה, שאם היתה קטנה או שהיתה ישנה או שונגת, שניהם פטורים, שנאמר בה (ויקרא יט, כ): "בקורת תהיה... והביא את אשמו", ודרשו: בזמן שהאשה לוקה, היינו כשהיתה גדולה ומזידה, האיש מביא קרבן; בזמן שאין האשה לוקה, כגון שהיתה קטנה או שהיתה ישנה או שונגת, אין האיש מביא קרבן (ברם אם הוא היה קטן או ישן). יש בזה חילוקי דעות – עיי' רמב"ם הל' איסורי ביאה ג, י; ועיי' סם השגת הראב"ד: "מגיד משנה".

~ שבת קודש ~

באור משנה א

פרק זה עוסק בחטאת הבאה על חטא שחייבים על זדונו כרת.

אמרו לו – לאדם: אכלת חלב – בגמרא מבואר: אפילו אחד אמר לו כן, והוא שתק ולא הכחישו, מביא חטאת – חייב להביא קרבן חטאת. עד אומר: אכל, ועד אומר: לא אכל – יש מפרשים בכגון שהיו לפניו שתי תחיתות, אחת של חלב ואחת של שומן, ואחד אומר: חלב אכל, ואחד אומר: לא אכל חלב אלא שומן (ראב"ד; עיי' סוף משנה על רמב"ם הל' שגגות ג, ח); ובתוספות מבואר, שמדובר כאן בכגון שהעידו שני העדים בבית אחד, שאילו העידו בזה אחר זה, כיון שנתקבלה עדות הראשון שוב אין מתחשבים בעדות השני, שכל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי הוא נאמן כשניים;

וְאָכַל פְּחָצִי זֵית מִמֶּיִן אֶחָד – חֵיב. מִשְׁנֵי מִיָּנִין – פֶּטוּר.

פירוש ברטנורא

דאע"ג דאין השני חצאי זיתים מתמחו אחד דהיינו מתבשיל אחד, אלא הם מתבשילין חלוקין, אפ"ה מצטרפין לפי שאין תמחויין מחלקין:

משניות מבוארות – קהתי

לו ידיעה בינתיים, חֵיב – חטאת; ואפילו היו בשני תבשילים שונים, מכל מקום מצטרפים לשיעור כזית (גמרא); מִשְׁנֵי מִיָּנִין – שכל כחצי זית היה ממין אחד של איסור, פֶּטוּר – מקרבן, שאינם מצטרפים לשיעור כזית.

בְּמִיָּנִין הֶרְבֵּה מִמֶּיִן אֶחָד – לענין זה האמור לעיל יש במינים הרבה חומרה שאינה במין אחד. וְחֵמֶר בְּמִיָּן אֶחָד מִמִּיָּנִין הֶרְבֵּה – ויש חומרה במין אחד שאינה במינים הרבה: שְׁאֵם אָכַל פְּחָצִי זֵית, וְחֵזֶר וְאָכַל פְּחָצִי זֵית מִמֶּיִן אֶחָד – של איסור, ולא היתה

המשך מעמוד 3

שחי איתם יחד, ובכח זה יומשך לו כח וזכות לעבור את כל הקשיים שחוה בבית לבן. כפי שאמר לאחר שיצא משם¹⁶ "לולי אלקי אבי אלקי אברהם ופחד יצחק הי' לי גו".

ג. הטעם שהוצרך יעקב לזכות אבות, מובן גם ממ"ש הצמח צדק¹⁷ שהדרך לנצח במלחמת היצר נלמדת ממלחמה כפשוטה: הסדר הרגיל ב"מערכות מלחמה" הוא ש"מחלקים כל אחד החיל שלו לג' חלקים, חלק אחד באמצע . . ושתי ידות מימין ומשמאל, וכן מסדר גם הצד שכנגדו לג' חלקים כאלו, ונלחמים אלו מול אלו". היינו, שכל חלק נלחם מול חלק אחד. והצלחת המלחמה היתה (בזמן ההוא) ע"י שהעמידו ג' מחנות של צד אחד כנגד מחנה אחד של השונא, ועי"ז מתגבר בודאי עלי" (ואח"כ עשו כן עם שאר ב' המחנות של השונא). וכמו כן במלחמה הרוחנית, בכדי לנצח את היצר הרע צריך לעורר את "כל ג' מדות דקדושה (אהבה יראה ורחמים) לעומת מדה אחת דקליפה, ועי"ז בודאי יפילו וינצחו אותה"¹⁸.

וזהו הטעם שיעקב אמר "ט"ו שיר המעלות" כנגד "ט"ו שנים שחיו האבות ביחד" (לא רק מחמת מניין "שיר המעלות" שבהתאם לט"ו שנים, אלא יתירה מזו), מחמת שנכלל בו ג' מדות דקדושה, אהבה יראה ורחמים¹⁹, שבהם עבדו האבות ובכוחם יחד²⁰ יומשך לו כח לעבור את הקשיים והניסיונות.

16) ויצא לא, מב. ולהעיר שהפסוק ששמנו למדין במדרש שהי אומר "ט"ו שיר המעלות" הוא "לולי הוי' שהי' לנו יאמר נא ישראל", שהוא ע"ד הפסוק "לולי גו' אלקי אברהם גו'" (ראה רש"י לב"ר פס"ח שם).

17) נעתק ב"התמים" חוברת ג ע' ז (קכ, א).

18) בדרוש הצ"צ שם (ועד"ז בלקו"ת ואתחנן ה, א) שזהו הפירוש במ"ש (ויצא כט, ג) ונאספו כל העדרים שהם אהבה ויראה ורחמנות דקדושה, אז דייקא וגללו את האבן מעל פי הבאר.

19) ראה לקו"ת אמור לה, ג. ובכ"מ.

20) בלקו"ת ואתחנן (שם) שיעקב הוא תפארת שמחבר חסד וגבורה "ולכן הוא בלבדו גלל האבן מעלי פי הבאר". אבל אין סתירה מזה למ"ש בפנים, כי עיקר הניצחון הוא דוקא כשיש גם הקויון חו"ג כמו שהם בפני עצמם (ולא רק כמו שכלולים בתפארת), כדמוכח מדרוש הצ"צ הנ"ל שהתעוררות הרחמים אינו מספיק וצריך גם לאהו"ר.

עין יעקב - מסכת שבת

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

שַׁבַּת הִיא מְלֻעָוֶק. צָרִיד לְהַרְחִיב דַּעְתָּם בְּתַנְחוּמִים, שְׁלֵא יִצְטָעֶר: יְבֻלָּה הִיא שְׁתַּרְחָם. אִם תִּכְבְּדוּהָ מִלְּהֻצְטָעַר בָּהּ: בְּתוֹךְ חוּלֵי יִשְׂרָאֵל. שְׁמִתוֹךְ שְׁכּוּלָן עִם הָאֲחֵרִים תִּפְלְתוּ נִשְׁמַעַת בְּנִכּוּתָן שֶׁל רַבִּים: **שָׁבָנָא אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם.** אָדָם גָּדוֹל הָיָה בִירוּשָׁלַיִם וּשְׁמוֹ שָׁבָנָא: רַחֲמִיּוֹ. שֶׁל הַקֶּב"ה מְרֻבִּים: **שָׁבָתוֹ בְּשָׁלוֹם.** נִוְחוּ בְּשִׁבְתָּכֶם לְשָׁלוֹם: בְּקוֹשֵׁי הַתִּירוֹ. מִפְּנֵי שְׁמֻצְטָעַר: בְּתַפְיָחָהּ. בְּחוּלָהּ: וַיִּמְנִין **אָמַר** לָהּ. בִּלְשׁוֹן קֹדֶשׁ, וַיִּמְנִין אָמַר לָהּ בִּלְשׁוֹן אֲרָמִי. וְהָא לֹא לְעִנְיָן שָׁבָת נָקַט: **דְּשִׁבְיָנָה עָמוֹ.** וְאִין הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיד שִׁיזְדַּקְקוּ לּוֹ מִלְּאֲכֵי הַשֶּׁרֶת לְהַכְנִיס תִּפְלָתוֹ לִפְנֵים מִן הַפְּרָגוֹד: סוּעֵד. סוּמֵךְ בְּתִשּׁוֹת כָּחוֹ. וּמִשּׁוּם רַבִּינוּ יַעֲקֹב: סוּעֵד תַּרְגוּמוֹ שֶׁל פּוֹקֵד, כְּלוּמָר: מִבֶּקֶר, כְּמוֹ "וְאֵת אַחִיד תִּפְקֹד לְשָׁלוֹם" (שְׁמוּאֵל א יז) וּמִתַּרְגָּמִי: "וְאֵת אַחִיד תִּסְעֵר לְשָׁלוֹם". וְלִהְדָּה לִישָׁנָא גְרָסִינָן: אֵל תִּקְרִי 'סַעְדָנוּ', אֵלָּא 'סַעְדָנוּ':

דף יב עמוד א. אגב שהובא בברייתא דין ביקור חולים בשבת, הגמרא מביאה ברייתא כיצד נוהגים בביקור חולים בשבת: **תָּנּוּ רַבֵּנָן, הִנְכַּנְסָם בִּשְׁבַת לְבִבְקָר אֶת הַחוּלָה,** צריך להרחיב דעתו בתנחומים שלא יצטער בשבת, ולכן **אָמַר** לו, **שַׁבַּת הִיא שִׁישׁ לַהֲמַנֵּעַ בַּה מְלֻעָוֶק עַל הַחוּלֵי, וּרְפוּאָה קְרוּבָה לְבָא.** וְרַבִּי מֵאִיר אָמַר, יֹאמַר לַחוּלָה, יְבֻלָּה הִיא הַשְׁבַּת שְׁתַּרְחָם עַלֶיךָ שֶׁתַּתְּרַפָּא, אִם תִּכְבְּדָה וְתִמְנַע מִלְּהֻצְטָעַר בָּהּ.

רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, יֹאמַר לַחוּלָה, הַמָּקוֹם יִרְחַם עָלֶיךָ וְעַל חוּלֵי יִשְׂרָאֵל. **רַבִּי יוֹסִי אָמַר,** יֹאמַר לַחוּלָה, הַמָּקוֹם יִרְחַם עָלֶיךָ בְּתוֹךְ שָׂאֵר חוּלֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁמִתוֹךְ שְׁכּוּלָן עִם הַחוּלִים הָאֲחֵרִים, תִּפְלִיתוֹ עַל חוּלָה זֶה נִשְׁמַעַת בִּזְכוּת הַרְבִּים.

ומספרת הברייתא: **שָׁבָנָא אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם** – אדם גדול היה בירושלים ושמו 'שבנא', **בְּכַנִּיסָתוֹ** לבקר את החולה בשבת היה **אָמַר שְׁלוֹם, וּבִיצִיאתוֹ** היה **אָמַר, שַׁבַּת הִיא מְלֻעָוֶק וּרְפוּאָה קְרוּבָה לְבָא, וְרַחֲמִיּוֹ** של הקב"ה **מְרֻבִּין, וְשָׁבָתוֹ** – ונחו ביום שבתכם **בְּשָׁלוֹם**, שלא יהיו צרה ויגון ביום מנוחתכם.

הגמרא מביאה מאמר כשיטת אחד מן התנאים שבברייתא: **כְּמֵאן אֲזֵלָא הָא** – כשיטת מי הולך מה **דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא, מִי שֵׁישׁ לּוֹ חוּלָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, צָרִיד שִׁיעָרְבָנוּ** – שיערב שמו של החולה בתפילה לרפואתו **בְּתוֹךְ שָׂאֵר חוּלֵי יִשְׂרָאֵל. כְּמֵאן** – כשיטת מי, **בְּרַבִּי יוֹסִי** שאמר שצריך להתפלל על החולה 'המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל'.

הגמרא מביאה מאמר נוסף של רבי חנינא בענין ניהום אבלים וביקור חולים בשבת: **וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא, בְּקוֹשֵׁי הַתִּירוֹ חֲכָמִים לְנַחֵם אַבְלִים וּלְבִבְקָר חוּלִים בְּשַׁבָּת,** כיון שעלול המנחם או המבקר להצטער בשבת. הגמרא מביאה הנהגה בענין ביקור חולים: **אָמַר רַבָּה בַר בַּר חֲנָה, כִּי הָוָה אֲזֵלִינָן בְּתַרְיָה** – כשהיינו הולכים אחרי דְּרַבִּי אֶלְעָזָר לְשִׁינְיָה בְּתַפְיָחָה – לשאול בשלום חולה בימות החול, וַיִּמְנִין – פעמים שאמר בלשון הקודש, הַמָּקוֹם יִפְקַדְךָ לְשָׁלוֹם, וַיִּמְנִין אָמַר (ליה) – ופעמים שאמר בארמית, **רַחֲמָנָא יְדַבְרִינְךָ לְשָׁלוֹם** – המקום יזכור אותך לשלום.

מקשה הגמרא: **חִיבִי עֲבִיד חָבִי** – כיצד עשה כך לברכו בארמית, וְהָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה, לְעוֹלָם אֵל יִשְׂאֵל [–יבקש] אָדָם צָרְכִיו מִלְּפָנֵי הַמָּקוֹם בִּלְשׁוֹן אֲרָמִי. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַשּׁוֹאֵל צָרְכִיו בִּלְשׁוֹן אֲרָמִי, אִין מִלְּאֲכֵי הַשֶּׁרֶת נִזְקָקִין לּוֹ לַהֲכַנִּיס תִּפְלָתוֹ לַמַּחֲצִית הַקֶּב"ה, מִשּׁוּם שֶׁאִין מִלְּאֲכֵי הַשֶּׁרֶת מְכִירִין [–מבינים] בִּלְשׁוֹן אֲרָמִי. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: שְׁאִנִּי – שונה הדבר אצל החולה, כיון דְּשִׁבְיָנָה עָמוֹ, ואין המתפלל צריך שיוזקק לו מלאכי השרת להכניס תפילתו למחיצת הקב"ה. וכפי דְּאָמַר רַב עֲנָן אָמַר רַב, מִנִּין שֶׁשִּׁבְיָנָה סוּעֵד [–סומך] אֶת הַחוּלָה שְׁכּוּחוֹ חֲלַשׁ, שְׁנֵאמַר (תהלים מא ד) 'ח' יִסְעֲדָנוּ עַל עָרֵשׁ דָּוִי, כְּלוּמָר, הַנּוֹפֵל לַמִּשְׁכָּב, ה' יסעדנו בהיותו במיטת חליו.

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

הגמרא מביאה ברייתא לראיה לדברי רב: **תִּנְיָא נָמִי הָכִי** – שנינו כך גם בברייתא, **הַנִּבְנָם לְבַקֵּר אֶת הַחוּלָה**, **לֹא יֵשֵׁב לֹא עַל גִּבִּי מִטָּה וְלֹא עַל גִּבִּי בִּסָּא, אֱלָא מִתְעַמָּה** בטליתו מאימת השכינה, כאדם היושב באימה ואינו פונה לצדדים, **וְיֹשֵׁב לְפָנָיו** בכניעה וביראת שמים, **מִפְּנֵי שְׂשֻׁכִּינָה** נמצאת **לְמַעַל מִרְאשׁוֹתָיו** – מראשו **שֶׁל הַחוּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'ה' יִסְעֲדֵנוּ עַל עַרְשֵׁי דָוִד**.

אגרות קודש

ב"ח, י"ד שבט, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר יצחק זלמן שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת הפ"נ שלו... והשי"ת יצליחו שמגרעין קטן זה יצמחו גידולים גדולים ונפלאים.

ומ"ש הנני קטן, אין כוונתי לכמות, כי הרי רואים במוחש אפילו בעולם החומרי שאין הכמות נוגע כ"כ אלא האיכות, שזהו אחת ההוראות מהתגליות האחרונות בנוגע ל'אטאם', שקורטוב אחד יכול להרוס ישוב שלם. והרי מרובה מדה טובה ממדת כו' הרי עאכו"כ בהנוגע לכח של בן אדם הצפון בגשמיות של אדם פשוט ושלא בערך כערך הגבול לגבי בלי גבול הצפון בקורטוב אחד של רוחניות ומי יאמר בקורטוב אחד של אלקות הנמצא בכאו"א מבני ובנות ישראל.

אלא שכמו בדוגמא הנ"ל צריך זעזוע - א טרייסל - לגלות הכחות הנעלמים, הנה כן בהנוגע לרוחניות ואפילו לאלקות שהוא נמצא בהעלם והסתר בעולם כדי שיחפשו אחריו, וכידוע בפירוש הכתוב בן חכם ישמח אב, אשר האב מתחבא מהבן בכדי שיחפשנו, וידוע ג"כ המסופר ע"ד אחד מגדולי ישראל שראה איך שנכדו משחק עם ילדים בני גילו במחבואות, וכשנכדו התחבא והילד השני הלך לעסקו, התחיל הנכד לבכות שהתחבא הוא ואין מחפש אותו. וככה, להבדיל הבדלות אין קץ, בנמשל, כמובן.

ואחריות כ"א מדורנו זה עוד גדולה יותר כיון שכבר אין צריך לחפש ורק לפרסם את הנמצא אשר אז רואים אלקות במוחש, ובפרט תלמיד כ"ק מו"ח אדמו"ר ההולכים באורחותיו בחיי היום יומים במחשבה דבור ומעשה בפועל.

המחכה לבשו"ט מפעולות טובות, ולא רק בנוגע ענינים שיכולים לקוות גם מעולמ"שע אלא גם בזה שכ"ק מו"ח אדמו"ר קיוה שיראה בכל אחד מתלמידיו.

וכמבואר במסכת חולין (קטז) שכל נקב שהדיו עובר עליו אינו נקב.
אמר רבי יצחק, רצועות התפילין שצריכות שתהיינה שחורות,
 המקור לזה הוא הלקה למשה מסיני. מיתני, תפילין אין קושרין
 אותן אלא במינן של הבתים והפרשיות, דהיינו ברצועות של עור
 ולא של משי ופשתן, ויכולות הרצועות להיות בין ריוקות ובין
 שחורות ובין לבנות, אבל אדומות לא יעשה אותן, מפני גנאי –
 שמה יאמרו שהוא מגרד בבשרו הרצועות האדומות מדם פצעיו,
 ודבר אחר – ושמה יאמרו שבעל את אשתו כשהיא נדה
 והרצועות האדומות מדמה. **אמר רבי יהודה**, מעשה בתלמידו של
 רבי עקיבא שהיה קושר תפיליו בלשונות צמר של תכלת –
 הצבועות בתכלת, ולא אמר לו רבי עקיבא דבר, וכי איפשר
 שאותו צדיק ראה את תלמידו עושה כן ולא מיהה בו. אמרו לו,
 הן, לא ראה אותו, ואם ראה אותו לא היה מניח לעשות כן. וכן
 מעשה בהורקנוס בנו של רבי אליעזר בן הורקנוס שהיה קושר
 תפיליו בלשונות צמר של ארנמן – הצבועות בארנמן, ולא אמר
 לו רבי אליעזר בן הורקנוס דבר. וכי איפשר שאותו צדיק ראה את
 בנו עושה כן ולא מיהה בו. אמרו לו, הן, לא ראה אותו, ואם ראה
 אותו לא היה מניח לעשות כן. מקשה הגמרא: קתני מיהא – מכל
 מקום שנינו בברייתא שאפשר לעשות את רצועות התפילין בין
 ריוקות ובין שחורות ובין לבנות. מתרצת הגמרא: לא קשיא, כאן
 מבפנים – בצד הפנימי של הרצועות הסמוך לבשר הרצועות
 יכולות להיות ריוקות או לבנות, כאן מבחוץ – ובצד החיצוני של
 הרצועות כלפי האויר הרצועות צריכות להיות שחורות. מקשה
 הגמרא: אי – אם הברייתא מדברת מבפנים, מאי גנאי ודבר אחר,
 הלא אין רואים את הצבע האדום של הרצועות. מתרצת הגמרא:
 איכא זמנין דמתהפכין ליה – לפעמים הרצועות מתהפכות והצד
 הפנימי עלול להיראות כלפי חוץ.
 תנא בברייתא, תפילין מרובעות, כלומר בתי התפילין שצריכים
 להיות מרובעים, המקור לזה הוא הלקה למשה מסיני. **אמר רב**
פפא, תפילין צריכות להיות מרובעות בתפין – ברוחב התפילין,
 כשתופר את התיטורא יזהר שלא ימשוך את התפירה ויקצר את
 הרוחב, ובאלכסון – שיהיה הריבוע מכון אורכו כרוחבו, דהיינו
 שאורך התפילין יהיה בדיוק כמו רוחב התפילין, עד שהאלכסון
 של התפילין יהיה כמו שאמרו חכמים בשיעור האלכסון של
 מרובע שהוא שתי חמישיות יותר מהרוחב והאורך.
 הגמרא מביאה משנה המסייעת להברייתא: ליקא מסייע ליה –
 האם נאמר שמשנה זו מסייעת להברייתא, שנינו במשנה (מגילה
 דא) תעושה תפילתו – את התיטורא של התפילין שלו עגולה כמו
 דופן ביצה, יש בזה סגנה שיכנס בפתח ויכה את ראשו במשקוף
 ויכנסו התפילין בראשו, ואין בה מנוח מפני שהלכה למשה מסיני
 שהתפילין תהיינה מרובעות. **אמר רב פפא**, אין להוכיח ממשנה זו
 להברייתא. מפני שפתניתין – המשנה מדברת באופן העבירה כי
 אפונא – שעשה את התפילין כמו אגוז, שבת מושבן שהוא
 התיטורא מחודד ביותר ואי שם חשש סכנה בדבר, אבל אם
 עשאו עגולות כמו עגיל או טבעת יתכן שהן כשרות מפני שיש להן
 בית מושב, וחידשה הברייתא שהלכה למשה מסיני היא שאין
 באופן כזה התפילין פסולות.
אמר רב הונא, תפילין כל זמן שפני מבלא קיימת – שהעור של
 הבתים שלם מלמעלה, אף על פי שיש קרע בין הבתים, בשירות
 רב חסדא **אמר**, נפסקו – נקרעו שתים – שתי דפנות של שני בתים,
 ופני טבלא קיימת, בשירות, אבל אם נקרעו שלש דפנות של שלש
 בתים, פסולות. **אמר רבא**, הא דאמרת – מה שאמרת שאם נקרעו
 שתים התפילין בשירות, לא אמרנו זאת אלא אם נקרעו
 זה שלא כנגד זה, כלומר שנקרעה דופן של בית אחד, ולידו יש בית
 שלם, ולאחריו נקרעה דופן של בית נוסף, אבל אם נקרעו זה כנגד
 זה – שני בתים סמוכים, התפילין פסולות. זה כנגד זה נמי – וגם

אלא אם החליף גוייתא לברייתא – פרשה פנימית ועשה אותה
 חיצונית, וברייתא לגוייתא – ואת החיצונית עשה פנימית, כגון
 שנתן את פרשת 'והיה כי יביאך' בתפילין קודם פרשת 'קדש לי' או
 שהקדים פרשת 'והיה אם שמוע' לפרשת 'שמע'. אבל אם החליף
 גוייתא לגוייתא – פרשה פנימית עם פנימית, כגון שהקדים את
 פרשת 'שמע' לפרשת 'והיה כי יביאך', וברייתא לברייתא – או
 שהחליף פרשה חיצונית עם חיצונית, כגון שנתן את פרשת 'והיה
 אם שמוע' בשמאלו של המניח ואת פרשת 'קדש לי' בימינו של
 המניח, לית לן בה – אין לחוש בזה.
אמר ליה רבא לאבוי, מאי שנא גוייתא לברייתא וברייתא לגוייתא
 – במה שונה כשהחליף פרשה פנימית עם חיצונית ופרשה חיצונית
 עם פנימית דלא יצא ידי חובתו, משום דהך דקעי למיחוי אוירא לא
 קא חזיא – שהפרשה שצריכה לראות את האויר, כלומר להיות
 חיצונית, כעת אינה רואה את האויר אלא היא פנימית, והא דלא
 קא בעי למיחוי אוירא קא חזיא – והפרשה שאינה צריכה לראות
 את האויר, כלומר שצריכה להיות פנימית, כעת היא חיצונית
 ורואה את האויר, אם כן, ברייתא לברייתא וגוייתא לגוייתא נמי –
 גם כשהחליף פרשה חיצונית עם חיצונית או פרשה פנימית עם
 פנימית יש לפסול את התפילין, משום דהך דקעי למיחוי אוירא
 דמינן קא חזיא אוירא דשמאל – שהפרשה שצריכה לראות את
 האויר בצד ימין של התפילין, כלומר להיות נתונה בימין, כעת היא
 שמאלית ורואה את האויר בצד שמאל של התפילין, ודשמאל קא
 חזיא אוירא דמינן – והפרשה שצריכה לראות את האויר בצד
 שמאל של התפילין, כלומר להיות נתונה בשמאל, כעת היא ימנית
 ורואה את האויר בצד ימין של התפילין, אלא לא שנא – אין הדין
 שונה בין אם החליף פנימית עם חיצונית וחיצונית עם פנימית, ובין
 אם החליף פנימית עם פנימית או חיצונית עם חיצונית, ובכל אופן
 שהפרשיות שלא כסדרן, התפילין פסולות.
 הגמרא מבארת דינים נוספים בהלכות תפילין: ואמר רב הונא
אמר רב, תיתורא דתפילין – לאחר שמכניסים את היריעות שבהן
 כתובות הפרשיות לתוך הבתים, חותכים את העור שסביב הבתים
 בשלושה מצדדיו, ואת העור הנותר בצד הרביעי מקפלים ומניחים
 אותו על הצד התחתון של התפילין, ותופרים את שלושת הצדדים
 של הבית עם העור המקופל, והוא בית מושבו של תפילין, ונראה
 כעין דף של גשר, ונקרא 'תיתורא', והמקור שצריך לעשות כך
 הוא הלקה למשה מסיני.
אמר אבוי, מעברתא דתפילין – במקום הכיפוף של העור ושהמשכו
 הוא התיטורא ייש להשאיר ריוח בין העור העליון לעור התחתון,
 ובריוח זה מכניסים את רצועות התפילין כדי שלא תהא קבועה
 במקומה אלא אם ירצה יוכל למשוך אותה כדי להאריך או לקצר
 את הרצועה שסביב הראש, ומקום זה שיש בו ריוח נקרא
 'מעברתא' על שם שהרצועה עוברת בו, והמקור שצריך לעשות
 כך הוא הלקה למשה מסיני.
ואמר אבוי, ש"ן של תפילין של ראש, שעושים משני צידי הבתים
 קמטים דקים בעור, ונראים כעין האות ש"ן, המקור שצריך
 לעשות כך הוא הלקה למשה מסיני. וצריך שיגיע החרץ שבין בית
 לבית למקום התפירה למטה, דהיינו עד בית מושבו שהוא התיטורא.
רב דימי מנהרדעא, **אמר**, בין דמנפר – כיון שהחרץ ניכר למעלה
 קצת, לא צריך שיגיע עד התיטורא.
ואמר אבוי, האי קילפא דתפילין – הקלף שעליו כותבים את
 פרשיות התפילין, צריך למיבקה – לבודקו קודם שכותבים עליו,
 מפני דליקא אית בה ריעותא – שיש לחשוש שמא יש בו נקב,
 ובעינא – וצריך בתיקה תמה – שלמה, וליקא – ואם יכתבו את
 הפרשה על הנקב, הכתיבה לא תהא תמה. **רב דימי מנהרדעא**
אמר, לא צריך לבדוק את הקלף קודם הכתיבה, אלא קולמוסא
 בריק לה – הקולמוס שבו כותבים את הפרשיות בודק את הקלף,

גוייתא לברייטא - שכתב "יהיה כי יביאך" קודם ל'קדש', ונעשית פנימית חיצונה. אבל גוייתא לגוייתא - כגון אם הקדים "שמוע" ל'יהיה כי יביאך'. או ברייתא לברייטא - כגון "יהיה אם שמוע" בשמאל, "קדש" בימין של מנית. תיתורא = גשור. לאחר שנתן האגרות בבתיים דרך הפה הרחב, שהבתים עשויין כעין בתי ידים שקורין "גט", ומכנסים האגרות דרך הפה ונותנם בבתי האצבעות, וחותרך

משלש הדפנות מכל אחת מנעט, ותרביעת נשאת ארכובה, וכופלה לאתו אורך, ומטילה על חדרן של שלש הדפנות, ותופר חדרן של שלש דפנות על רחבו של זה, והוא בית מושבו של תפילין, ונראה כעין של גשר. מעברתא - כשנתון הרצועה של תפילין סביב אותו תיתורא יכפיל הקלף סביב הרצועה, כעין שעשויים לפי המכנסים. שלא שלש הדפנות, קבועה, אלא כשהוא רוצה מושבה אילך ואילך, ומארך ראש זה ומקצר ראש זה. ולשון "מעברתא" - שמעבירה ומושכה לכל צד שירצה. ש"ן של תפילין - לבית חיצונה עשויין כמין קמטים דקים בקלף ונראין בו כעין ש"ן. וצריך שיגע חריץ - שבין בית לבית עד מקום התפר למטה, כלומר עד בית מושבו, הדיינו תיתורא. כיון דמינבר - חריץ למעלה קצת, אין צריך להגיע למקום התפר. קילפא = קלף, ריעותא = נקב. אלא במינן - של עור, ולא של משי ופשתן. אדומות לא יעשה - מפני גנאי, שמא יאמרו: גרין הוא, ומדם חטטין נבצע והאדרימו הרצועות. ודבר אחר - שמא יאמרו: אשתו נדה בעל, ונבצע בדם. של תכלת - דלאו מינן הוא. מבפנים - אפילו לבנות, ואדמר רבי יצחק שחורות - מבחוץ. דמתהפכין ליה - מה שבפנים בורץ ונראה תפילין מרובקות בתופרין - בתפירתן ישמור את ריבוען, שלא ימשוך חוט התפירה יותר מדאי, שלא יכרצו וקצר רחבו, שקורין *דגורליר. ובאלכסון - שיהא ריבוען מכון ארכו כרחבו, כדי שיהא להם אותו אלכסון שאמרנו בחמים (סוכה א, א) כל אמותא ברבועא - אמותא ותר חומשי באלכסנא, ולא ידא ארכו יתר על רחבו, שאפילו יש להו זווית - פסולין. תפילתו ענילה - בית מושב תפילין עגול, שאין להם בית מושב, אלא כמין דופן ביצה. סכנה - שכשיכנס בפתח ויכה ראשו באיסקופה שלא יכנסו התפילין בראשו, ואין בה מצוה - דמרבועות הלכה למשה מסיני. כאמנאזא - שעור בית מושבם חרוך ביותר. אבל עגול כעגול וכטבעת - אימא דכשירה, שדרי יש להם [בית] מושב. טבלא - זהו עור של בתים. שתיים - שני דפנות בשני בתים. זה שלא כנגד זה - כגון שנפסק בית ראשון ובית שלישי ואלה שלם ביניהם. זה כנגד זה - [בתיים הסמוכות]. לשון אחר: זה כנגד זה - בתוך אור חריץ אחד נפסק דופן בית זה ודופן בית שכנגדו. זה שלא כנגד זה - שנפסק זה באור אחד וזה באור אחד, שאין קרע רואה את חברו, שהבית מפסק ביניהן. לא אמרן - שני בתים הסמוכים דפסולים. בחדתתא - ונפסקו, ודאי עור מקולקל הוא. דמתלי בשילחא - כשאזוז בעור ומפשט. וחדר חלים - כשמתניח חזר וכוץ. שילחא = עור, כמו (ויקרא א) "הפשט" - וישלח. (אף על גב דהדר) חלים - לשון חיבור, שמוחבר הקמט למקומה.

אי

תיתורא דתפילין הלכה למשה מסיני - הוא העור הנכפל למטה שמכסה פי הבתים, והוא בית מושבו של תפילין, ונראה כעין דף של גשר. ומשמע מתוך פירוש הקונטרס שהבתים והתיתורא הכל מעור אחד, ואין נזהגין כן. מפי רבי.

מעברתא דתפילין - הוא העור הנעשה מכפילות העור שהוכפל למטה לכסות פי הבתים, ומכנסים בו הרצועות, ונקראת "מעברתא" על שם שצריך שלא יהו הרצועות קבועות. אלא מעבירן ומושכן לכל צד שירצה, מאריך ראש זה ומקצר ראש זה. ובערוך ערך "מעבר" פירש: מעברתא הוא תיתורא, וכן גשרים נקראין מעברתא. ותיתורא הוא מקום שמכניסין בו הרצועה, ונקראת מעברתא דתפילין. ונראה שלא פירש הערוך כן בשביל שיהא מעברתא דתפילין ותיתורא דתפילין הכל אחד, ובגמרא חשיב ליה בתרתי, אלא משום דמחברי אהרדי חשיב להו כחדא, ויש מפרשים: מעברתא - רצועה קטנה שמעבירין למעלה על בית תפילין של יד. ואין נראה לפסול משום שאינו רואה כל הבית את האויר, חדא - דלא שייך אינו רואה האויר בבי האי גוונא. אלא כי חבר ביתא אחרתא תמן, ועוד, דשמא דבית החיצון שאינו רואה האויר פסול לא שייך אלא בתפילין של ראש ולא בשל יד, כמו שיש בתשובות הגאונים. ועוד, כי הרצועה שנותנים על בית הזרוע אינו מכסה כל האויר כפי האויר, חדא - דלא שייך אינו רואה את הבית רואה שפיר את האויר לצד המעברתא ולצד שכנגדו. מפי רבי.

רש"י"ן של תפילין הלכה למשה מסיני - בשל ראש איירי, והנותנה אם אין דינו להיות פסולה, נדמנצא דאין בית רואה את האויר. דלא דמי לטולה תפלה של ראש ועושה אותה של יד. מפי רבי.

ש"י"ן של תפילין הלכה למשה מסיני - כתב בשמשא רבה דתפילין: צורה דש"ן דימנא שלשה רישי, ודשמאלא ארבעה רישי, ואי אפיך לית לן בה. עוד כתבו בו שמניחין על קלף ופרשיות קלף חלק אחד וכוברכו בו. ושמא בשל יד קאמר, אם כתבו בארבעה עורות, כדאמרין לעיל: וצריך לדבק. עוד כתבו שם, אמר אב"י: כתביננהו אגול שפיר דמי, וכן הלכה. וזה אי אפשר, דבהדיא אמרין בפרק "המזואר י"ך (שבת אשע, ב) תפילין אגול מן כתבין: עוד כתבו בתקון תפילין שעושה אותם רחבים שתי אצבעות, ואי עבדיננהו טפי שפיר דמי, ואי פחית לא מיפסיל בהכי. ובריש "המזואר תפילין" (עירובין צה, ב) פירשתי טעם, דומיא דציץ, מפי רבי. קולמוסא בדיק ליה - וכן הלכה, ודכי נמי אמרין ב"העור הדרובט" (חולין קט, א) כל נקב שהזיז עובר עליו אינו נקב. מפי רבי. רצועות שחורות - יש שעשויין בתים של תפילין מקלף לבן, דלא בעינן שחורות אלא רצועות. מפי רבי.

תפילין מרובעות - יש שאין מרובעין אלא במקום מושכן, ושמו צ"ר הבתים מרובעין של ראש כשארבעתן דבוקות, וכן בית של יד. וקצת היה נראה ודאי בעי מרובעות אלא בתופרין ובאלכסון, כמו שמפרש רב פפא. מפי רבי.

פוק

אלא גוייתא לברייטא וברייטא לגוייתא, אבל גוייתא לגוייתא וברייטא לברייטא - לית לן בה. אמר ליה רבא: מאי שנא גוייתא לברייטא וברייטא לגוייתא דלא - דהך דכע' למיחויו אוירא לא קא חזיין, והא דלא קא בעי למיחויו אוירא קא חזיין: ברייתא לברייטא וגוייתא לגוייתא נמי - הך דכע'א למיחויו אוירא דימין קא חזיין אוירא דשמאל, ודשמאל קא חזיין אוירא דימין! אלא לא שנא. ואמר רב חננאל אמר רב: תיתורא דתפילין - הלכה למשה מסיני. אמר אב"י: מעברתא דתפילין - הלכה למשה מסיני. ואמר אב"י: ש"ן של תפילין - הלכה למשה מסיני, וצריך שיגיע חריץ למקום התפר; רב דימי מנהדרעא אמר: כיון דמנכר לא צריך. ואמר אב"י: האי קילפא דתפילין צריך למיבדקיה, דדילמא אית בה ריעותא, ובעינא בתיבה תמה וליכא. רב דימי מנהדרעא אמר: לא צריך, קולמוסא בדיק לה. אמר רבי יצחק: רצועות שחורות - הלכה למשה מסיני. מתיבין: תפילין אין קושרין אותן אלא במינן, בין ידוקות בין שחורות בין לבנות; אדומות לא יעשה, מפני גנאי ודבר אחר. אמר רבי יהודה: מעשה בתלמידו של רבי עקיבא שהיה קושר תפיליו בלשונות של תכלת ולא אמר לו דבר, איפשר אותו צדיק ראה תלמידו ולא מיהה בו? אמר לו: הן! לא ראה אותו, ואם ראה אותו - לא היה מניחו. מעשה בהורקנוס בנו של רבי אליעזר בן הורקנוס שהיה קושר תפיליו בלשונות של ארגמן ולא אמר לו דבר, איפשר אותו צדיק ראה בנו ולא מיהה בו? אמר לו: הן, לא ראה אותו, ואם ראה אותו - לא היה מניחו. קתני מיהא: בין ידוקות בין שחורות ובין לבנות! - לא קשיא: כאן מבפנים, כאן מבחוץ. - אי מבפנים, מאי גנאי ודבר אחר איכא? - זימנין דמתהפכין ליה. תנא: תפילין מרובעות - הלכה למשה מסיני. אמר רב פפא: בתפרן ובאלכסון. לימא מסייע ליה: העושה תפילתו עגולה סכנה ואין בה מצוה! אמר רב פפא: מתניתין - דעבידא כי אמנאזא. אמר רב הונא: תפילין, כל זמן שפני טבלא קיימת - בשירות. רב חסדא אמר: נפסקו שתיים - בשירות, שלש - פסולות. אמר רבא: הא דאמרת שתיים בשירות, לא אמרן אלא זה שלא כנגד זה, אבל זה כנגד זה - פסולות; וזה כנגד זה נמי לא אמרן אלא בחדתתא, אבל בעתקתא לית לן בה. אמר ליה אב"י לרב יוסף: היכי דמיין חדתתא, והיכי דמיין עתקתא? אמר ליה: כל היכא כי מיתלי ביה בשלחא וחדר חלים - עתקתא, ואיך חדתתא;

ואי

א' נמי כל היכי דמי מיתלי ביה במתנא אתיה
אבתריה ואינו נתקן - חרתא. ואידך שנתקן - עתיקא. לשון אחר: אתיא אבתריה -
שנתפשט העור היא חרתא. קשירה תמה - שתהא הקשירה נאה, ואם יש קשר אחר
ברצועה לבד מקשר שקשרין בראש - תו לא היא קשירה יפה. לשון אחר: קשירה תמה
- רצועה שלמה, ולא קשורה. ועיילא לתפילין
לנאו - שלא יראה, וזאת כשילמה. מה עמא
דבר - וזכין דאין נחנן בן לא תעשה. גירוי
רצועות - מה שתולה מן הרצועות לאחר
שנתקשרו בראש, אם נפסק מאותן שירים
ונשתתיו גרדומין - כשירין. גרדומין היינו
שירים. שיעור תבלת - מפרש בפרק "התבלת"
(מנחות לח, א). ושיעור אוזב מפרש בפרק קמא
דסוכה (יג, א). גרדומים - (שירי) שיריה. סבלל
דאית להו שיעורא - לחלית הרצועות לבר
הקשר, מדמני להו שירים לגרדומין. מחוי כפוף
אורך הרצועה תהא ערפת על הקשר! כמה
שיכול לפשוט מאצבע עד אמה. פשוט - כמה
שיכול לפשוט מגודל ועד אצבע, דלגבי
(פשיטת) אצבע וגודל היא בפשיטה, ולגבי
אמה ואצבע בכפיפה. לפי שזמאצבע לגודל
מתפשט יותר הרבה מבין אצבע לאמה. צרדה
לשון "צרתא דרא", צרד של אגודל, והיינו
אצבע הסמוך לגודל. רבה - כשנמני תפילין
קשר ליה ברישה, ושיירי הרצועות פשיט ושרי
להו, ותולין על כתפיו מאחורי. ופתילית - להו -
לרצועות התלויות היה גודלן ומשלשן
*טרניים בלעז. בירין - כמנהג שלנו ותולין
לפניו. קשר של תפילין - שישם הרצועות
על ראשו ובענין שיהא דלית, כדי שיהא
"שרי" נראה עליהן, דשיין נראה בקמט בית
חיצונה שבפל הקלק כעין שיין, ודלית נראה
בקשר, וירד נראה באותו של יד, כמין
רצועה קטנה וראשה כפוף מעט מבין יויד.
ונייהן לבר - השם יאה נראה מבחוץ. לשון
אחר: נוייהן של רצועות, שהן חלוקות מצד
אחד וצבועות שחורות והוא נוייהן. וראה
לדבר מדמרינן: איתהפיכא ליה רצועה
דתפילין, אמר ליה: ולא סבר לה מר ונייהן
לבר? ודכי אמרינן לעיל: מבנים מאי גבי
דבר אחר איכא? זימני דמתהפכין, אלמא
האי גונא דוי מתהפכין - שנהפך צד
הרצועה התחתון למעלה ונראה. איתהפכא
ליה - שלא היתה הדלית ניכרת מבחוץ. לאו
אדעתאי - שונג הייתי. שם ה' נקרא עקיד
אלו תפילין של ראש - שכתוב בו רוב השם,
שיין ודלית. קשר של תפילין - מאחורי
העורף, והקדוש ברוך הוא מניח תפילין,
כדאמר לעיל דמשום תפילין של ראש יראו
הגוים כדכתיב: "ויראו ממך", למעלה -
בגובה הראש, ולא למטה בצוואר. כלפי פנים
- ממול עורף ולא בצדי הראש. לשון אחר:
כלפי פנים - שיהא הקשר מבפנים והניו של
דלית מבחוץ, כדאמרן: ונייהן לבר. בידי - שם.
מאמתי מברך עליהן משעת
הנחתן - משמע לאור שהניחן. אבי ורבא דאמרי תרייהו - מאי משעת הנחתן
דקאמר - משעת הנחה ועד שעת קשירה. דכין דעריין לא קשרו עובר לעשייתן
הוא.

בין

פוק חיו מה עמא דבר - פירש בקונטרס: להחמיר. ורבינו תם מפרש: להקל, כי והיא
דפרק קמא דעירובין (יד, ב) גבי הלמי ולחיים. וכן בפרק "שלשה שאכלו" (ברכות
מה, א). מפי רבי. וזמא שיערייהו - לכאורה בתפילין של ראש איירי, דמר פשיט
שרי להו על כתפיו לאחוריו ומר מתלית להו. אבל הערוך פירש בערך "צרדה" דכתב
למלדנו בסוף "בא אל פרה: ושיעור רצועה
של יד עד אצבע צרדה, ומאי צרדה - אמצעי,
פירושו: היא אצבע ארוכה. ועוד הביא בערוך
דנתיא בתוספתא: איזוהי אצבע צרדה - זו אצבע
גדולה של ימין. ובקונטרס פירש דהיא אצבע
הסמוכה לגודל. ורבי אלעזר קליר יסר כפירושו
הערוך בסילוק של פירש שקלים: "גא וכל עפרה
בערדה הבלי", פירושו: משום דכתיב (ישעיה מ)
"וכל בשליש עפר הארץ", והיינו אצבע אמצעי
שהוא שלישי. ובפרק קמא דיומא (ט, ב) דאמרין
גבי כות גזל שמכין לפניו באצבע צרדה, הדבר
ידוע שאי אפשר להשמיע קול אלא כשמכה
באמצעי. ולפירוש זה, (דחוי) ודמחוי פשוט היינו
מגודל עד אמה, וכפוף - מאצבע עד אמה.
ובערוך פירש בערך "כף" דכפוף היינו מעיקר
גודל עד ראש אצבע כשתד דבוקת זו בזו. ופשוט
- מראש אצבע עד ראש גודל כשתון פשוטות.
ויש מפרשים: עד אצבע צרדה - שצריך לעשות
הרצועות ארוכות ממקום הנחתן עד אצבע צרדה,
וכפוף היינו שכופף את אצבעו ומשער הרצועה
עד שם. ופשוט היינו שנמשך הרצועה ממקום
הנחה עד ראש אצבע פשוטה. ובתפילין של ראש
משערין הרצועות שתגיע ראש האחד עד טיבורו,
וראש השני עד הלב. ושמא שום מדרש יש, וגבי
תפילין של יד הוא דאמרין בפרק שני דברכות
(יג, ב): "ושמעת את דברי אלה על לבבכם" -
שתהא שימה כנגד הלב. ובשמושא רבה דתפילין
יש: דלפשוט רצועי עד דלימטי לחדא כנגד מילה
כמינא, ולחדא כנגד הלב כשמשאלא. ש עדי
אומר דמעות שיעור רוחב הרצועות יותר מכחשת
ופחות מכשעורה, ואם יותר כשר. מפי רבי.
עבדי כי דידן - דפשיט ושרי להו על כתפיו
מלפניו. מפי רבי.
ונייהן לבר - הכא מוכח דארצועות קאי,
ולא כמו שפירש בקונטרס במסכת
שבת (כה, ב) דקאי אקציצה. מפי רבי.
אלו תפילין שבראש - פירש בקונטרס:
שכתוב עליהן רוב השם שיין ודלית.
ונראה דלדלית וירד שברצועות לאו אותיות
גמורות הן, ולא חשיב מן השם של "שרי",
מדחשיב להו לעיל ובריש פרק בתרא דמגילה
(כו, ב) תשמשי קדושה, ולא הן עצמן קדושים,
ובשום דוכתא לא קרי להו כי אם "קשר של
תפילין". עוד אמרינן בפרק "במה מדליקין"
(שבת כה, ב): לא הוכשרו למלאכת שמנים
אלא עור בהמה טהור לבדו. למאי הלכתא?
אילמא כו' אלא לערותו. והאמר אביי: שיין
של תפילין הלכה למשה מסיני. פירושו: ופשיטא
דצריך בהמה טהורה! ומסיק: אלא לרצועות.
ורבינו רבינו יעקב דארלינ'ש מסופק אם צריך לחלוץ תפילין של יד כשנכנס לבית
הבסא, ושמא כיון ממוחזת עור לא צריך, ולא אסור אלא תפילין של ראש שכתוב
שיין בעור. ויש עוד לפרש, דלכך קאמר: אלו תפילין שבראש - משום דנראין
יותר משל יד: דעל של יד אמרינן לקמן: לך לאות ולא לאחרים לאות. מפי רבי.
משעת הנחה ועד שעת קשירה - מכאן היה מוקדק רבינו אליהו שצריך אדם
לקשר תפילין בכל יום. ורבינו תם מפרש דאין צריך, ומביא ראיה מזה דאמרין בפרק קמא דחולין (ט, א) דצריך אדם שילמוד שלשה דברים: כתב שחיטה ומילה,
ורב אבהו אמר: אף קשר של תפילין וזכרת חתנים וציצית. ואידך, הני שכיחן, פירושו: וצריך ללמודן, לפי שהמדי צריך להן, ואי בעי למקשר קשר של תפילין
בכל יום איכא דשכיחא נפול! ומיהו בקונטרס פירש שם איפכא: הני שכיחן - קשר של תפילין וזכרת חתנים וציצית, ואין צריכין ללמוד, שזמנעורין בקי בהן. וכמו
שפירשתי נראה, דאדרבה כתב ושחיטה שכיחי טפי מכולהו. ועוד מוקדק רבינו תם דרך קשירה לאו ממש היא. מהא דחשיב בריש פרק בתרא דעירובין (צו, א): קשר
של

הרצועות היה קולע. מר בריה דרבנא עביר בדין - היה נהג
כמנהגינו ותולה את הרצועות מלפניו.
הגמרא מבארת את דין קשר התפילין של ראש: אמר רב יהודה
בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב ו-משמו של רב, קשר
של תפילין, כלומר, דין זה שיש לקשר את רצועות התפילין של
ראש באופן שיראה הקשר כצורת האות דל"ת, הלכה היא
שנאמרה למשה מסיני. אמר רב נחמן, ונוייהו - נוי הקשר ופיו,
כלומר הצד שבו ניכרת צורת האות דל"ת, צריך להיות פונה לבר
- לצד חוץ.
מספרת הגמרא בענין זה: רב אשי הוה יתיב - היה יושב קמיה
דמר זוטרא, איתתהפכא ליה - התהפכה לאחד מהם הרצועה
דתפילין של ראש, באופן שלא היתה אות הדל"ת ניכרת. אמר ליה
- אמר לו חבריו, לא קבר לה מר - וכי אין אדוני סובר כדברי רב
נחמן שאמר 'נוייהו לבר', שתהא הדל"ת ניכרת. אמר ליה לאו
אדעתאי - שוגג הייתי בדבר, ומקבל אני את דברייך.
מביאה הגמרא מימרא נוספת בענין קשר התפילין: נאמר בתורה
(דברים כח) 'וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְרָאוּ מִכֹּחַ'.
תנא בברייתא שדורשת פסוק זה, רבי אליעזר הגדול אומר, אלו
תפילין שבראש - מקרא זה נאמר על התפילין של ראש, כלומר,
שבראות הגוים את ישראל עטורים בתפילין של ראש, ועל ידם
הם רשומים בשם ה', ייראו ויפחדו מהם.
הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין קשר התפילין: נאמר בתורה
(שמות לג כג) 'וְהִסְרֹתָ אֶת כָּפִי וְרִאִיתָ אֶת אַחֲרִי', אמר רב הונא בר
בוןא אמר רבי שמעון הסידיא, פסוק זה מלמד אותנו, שהקרא לוי
הקדוש ברוך הוא למשה את הקשר של התפילין של ראש, שמקומו
הוא מאחורי העורף.
הגמרא מביאה שתי הלכות לגבי אופן הנחת תפילין של ראש:
אמר רב יהודה, קשר של תפילין, צריך שיהא מונח למעלה - בגובה
הראש במקום מראית העין, ולא יניחנו למטה בצואר, כדי שיהו
ישראל למעלה, כלומר במעלה וחשיבות, ולא יהיו למטה.
הלכה נוספת: וצריך שיהא הקשר מונח כלפי פנים, כלומר, שיהיה
מיושר כנגד העורף שהוא מכוון כנגד הפנים, ולא יטה לצדי
הראש, כדי שיהו ישראל לפנים, כלומר שתהיה הברכה שרויה
במעשה ידיהם, ולא יהיו לאחור.
מביאה הגמרא שמועות אמוראים בענין הברכות שמברכים על
הנחת התפילין: אמר רב שמואל בר ביבירי אמר רב, ואמרי לה -
ויש שהיו אמורים, אמר רב אחא אריבא אמר רב הונא, ואמרי לה,
אמר רב מנשיא אמר שמואל, תפילין מאימתי מברך עליהן, משעת
הנחתן, כלומר, לאחר שהניחן. תמחה הגמרא: איני - האם כך
הוא, והא אמר רב יהודה אמר שמואל, כל המצות בולן, מברך
עליהן עובר לעשייתן, כלומר, קודם עשייתן, ולא לאחר שעשאו.
מבארת הגמרא: אפי' ורבא דאמרי תרנויהו - היו אמורים שניהם,
שפירוש 'משעת הנחתן' הוא משעת הנחה - לאחר שכבר הניחן
על זרועו במקומן, ועד שעת קשידה - קודם שיהדקן ויקשרן, וכיון
שקשירת התפילין היא מצוותן, הברכה קודם הקשירה היא 'עובר
לעשייתן'.

ואי נמי - אופן נוסף, כל מידי דבי מיתלי ביה במתנא - היכן שאם
אוחז ברצועה התלויה בתפילין איתיה אבתריה - באות התפילין
אחריה, כלומר התפילין נמשכות יחד עם הרצועה, אלו תפילין
הקרתא - חדרות, ואידך - ובאופן הפוך, אם אוחז ברצועה
והתפילין אינן נמשכות אחרי הרצועה אלא מתנתקות מהרצועה,
אלו תפילין עתקתא - ישנות.
הגמרא דנה בדיני רצועות התפילין: אפי' הוה יתיב קמיה דרב
יוסף - היה יושב לפני רב יוסף, אפסוק ליה רצועה דתפילי -
נפסקה לו רצועת התפילין, אמר ליה לרב יוסף, מהו למיקתריה -
מה דינן של רצועות אלו, האם יכול לקשרן ויהיו התפילין
כשירות. אמר ליה רב יוסף, 'וקשרתם' כתב (דברים ו ח) ולמודים
מכאן שתהא קשירת התפילין קשירה תמה - נאה, ואם יש
ברצועה קשר נוסף אין זו קשירה נאה. אמר ליה רב אחא בריה
דרב יוסף לרב אשי, מהו למיקתריה ועלילה לתפירה לנאו - האם
יכול לתפור את הרצועה הקרועה ולהכניס את בליטת התפירה
בפנים ולא יראו שהרצועה תפור. אמר לו רב אשי, פוק חזי מה
עמא דבר - צא וראה מה העם נוהג, וכיון שאין נוהגים לתפור את
הרצועות, אל תעשה כן.
אמר רב פפא, גרדומי רצועות - שיירי רצועות, דהיינו אם נחתכו
רצועות התפילין המשתלשלות לאחר הקשר ונשתיירו מעט מהן,
התפילין כשירות. דוחה הגמרא: ולא מילתא היא - דבר זה אינו
נכון, מדאמרי בני רבי חייא, גרדומי תכלת - שיירי חוטי תכלת
שבציצית שנפחתו משיעור הנצרך לציצית, וגרדומי אוז - ושיירי
אוז שבו מזים על טמא מת את המים שנותנים בהם אפר פרה
אדומה שנפחתו מהשיעור הנצרך להזאת טמא מת, כשיירין, ולא
אמרו שגם גרדומי רצועות כשירות, ומשמע שרק התם - שם,
בגרדומי תכלת וגרדומי אוז, הוא כשירים, משום דתשמישי
מצוה נינהו, כלומר שהשתמשו בהם לקיום מצוה ואין בגופם
קדושה. אבל הקא - כאן, בגרדומי רצועות, דתשמישי קדושה
נינהו, כלומר שהם משמשים למצוה שיש בגופה קדושה, לא -
אינן כשירות. מדייקת הגמרא: ממה שדחינו את רב פפא ואמרנו
שגרדומי רצועות פסולות מכלל - משמע דאית להו שיעורא -
שצריך שיהא שיעור כלשהו לרצועות המשתלשלות מתפילין
של ראש אחר הקשר, שאם לא כן גרדומין היו כשרים, וקמה
שיעוריהו - וכמה הוא שיעורן של הרצועות. אמר רבי בר הקא
אמר ריש לקיש, עד אצבע צדדה - כשיעור שיש עד האצבע
הסמוכה לאגודל. ונחלקו אמוראים כמה הוא שיעור זה, רב כהנא
מתיב כפוף - היה מראה באצבעותיו שהשיעור הוא כמה שאדם
יכול לפתוח אצבעותיו בין האצבע לאמה, רב אשי מהו פשוט -
היה מראה באצבעותיו שהשיעור הוא כמה שאדם יכול לפתוח
אצבעותיו בין האצבע לאגודל.
הגמרא מבארת היכן היו האמוראים תולים את רצועות התפילין
של ראש: רבה קמר להו ופשיט ושרי להו - כשהיה מניח תפילין,
היה קושר אותן בראשו ואת שיירי הרצועות שאחר הקשר היה
פושט ומשליכן על כתיפו מאחוריו. רב אחא בר יעקב קמר להו
ומתלית להו - היה קושר את התפילין בראשו ואת שיירי

כשהמזוזה תהיה קבועה כדינה על פתח הבית ועל פתח החדר
- בוודאי תפעל פעולתה לשמור את הבית מבפנים, וגם להגן
מפני הרוחות המנשבות ברשות-הרבים, שלא תהיה להם
שליטה ח"ו בבית, ויהיה בית כשר לכל פרטיו.

משיחה יו"ד שבט תשי"א

הדין הוא דאמר קרא ו-הכתוב וְהָיוּ לְמִשְׁפַּת בֵּין עֵינֶיךָ, תיבת
 'והיו' היא לשון רבים, והרי אין מצוה להניח בין העינים אלא
 תפילה אחת, אלא שבאה התורה ללמדנו, שכל זמן שמונחות
 התפילין של ראש בין עיניך, והיו מונחות עליך שתיים - שתי
 התפילין, ולא יהיו התפילין של ראש מונחות בין העינים בזמן
 שאין התפילין של יד מונחות על הזרוע, ועל כן כאשר בא
 לחלוץ, חולץ את של ראש תחילה ואחר כך את של יד.
 הגמרא מביאה ברייתא הדנה בשני נידונים בענין הנחת תפילין
 בלילה: תנו רבנן, מי שהניח תפילין לפני שעלה עמוד השחר
 שהוא קודם זמן הנחתן, מאימתי מברך עליהן. אומרת הברייתא:
 משעת הנחתן - משעה שהגיע זמן הנחתן ואילך. ומבארת
 הברייתא את דבריה: כיצד הוא האופן שבו יש לדון באדם שהניח
 תפילין קודם זמן אימתי יברך עליהן, הנה משכים לצאת לדרך
 קודם עלות השחר, ומתירא שמא יאבדו לו התפילין אם יטלן
 בידו, מניחן - אנו מתירים לו להניחן קודם צאתו לדרך, ובשני
 זמנן - זמן הנחתן, ובא לברך עליהן, אין צריך לחלוץ לפני
 הברכה ולהניחן מתחילה, אלא משמש כהן, ובכך נחשב כאילו
 מניחן באותה שעה, ומברך עליהן.
 נידון נוסף דנה הברייתא: ועד מתי מניחן, כלומר, עד מתי מותר
 למי שהיו התפילין מונחות עליו מבעוד יום, להשאירן על זרועו
 וראשו. מביאה בזה הברייתא שלש דעות: דעת תנא קמא, עד
 שתשקע החמה ויצאו הכוכבים, ואסור לו להשאירן מונחות
 בלילה כל עיקר. רבי יעקב אומר, אינו צריך לחלוץ את התפילין
 עד שתכלה רגל בני אדם מן השוק, שהוא כשיעור חצי שעה
 לאחר [סוף] השקיעה, וחקמים מקילים יותר ואומרים, שאינו
 מחויב לחלוץ את התפילין עד זמן שינה. ומוזרים חכמים (לרבי)
 [ורבי] יעקב לתנא קמא, שאם חלץ כדי לצאת לבית הכנסת או
 כדי ליכנס לבית המדרש, וקודם שהספיק לשוב להניחן ששקעה
 החמה, ששוב אינו חוזר ומניחן, כיון שגם הם סוברים שהלילה
 אינו זמן מצות תפילין, ויש איסור מן התורה להניחן בלילה.
 אחר רב נחמן, הלכה כרבי יעקב, שאין חובב לחלוץ את התפילין
 עד שתכלה רגל מן השוק. הגמרא מביאה אמוראים נוספים
 הסוברים כרבי יעקב: רב חסדא ורבה בר רב הונא מצלו בהו
 באורחא - היו מתפללים תפילת ערבית לאחר שהחשיך היום,
 כשהתפילין עדיין מונחות עליהם. איבא דאמר - יש שאמרו
 שמועה זו בלשון אחרת, 'אמר רב נחמן, אין הלכה כרבי יעקב',
 הסובר שאין חובב לחלוץ את התפילין עד שתכלה רגל מן השוק,
 אלא כתנא קמא, שאמר שמיד צאת הכוכבים חובה עליו
 לחלוץ.

שמועה נוספת: אמר רב חסדא, הקח בין הנחת תפילה ו-תפילין
 של יד להנחת תפילה של ראש, חוזר ומברך קודם שיניח את של
 ראש, שכיון שהפסיק בדיבור בין הנחת תפילין של יד, לשל ראש,
 אין הברכה שבירך קודם הנחת של יד, פוטרת את של ראש.
 מקשה הגמרא על דברי רב חסדא: קח אין - וכי רק אם דיבר בין
 תפילין של יד לשל ראש, צריך לברך על התפילין של ראש, ואם
 לא קח לא, ותא שלח רב חייא בריה דרב הונא, משמיה ו-משמו
 דרבי יוחנן, הלכה זו לבית המדרש, על תפילה של יד אומר
 ו-מברך, ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין, ועל
 תפילין של ראש אומר, ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות
 תפילין. הרי שלדברי רבי יוחנן יש לברך תמיד על תפילין של
 ראש, ולא רק כאשר דיבר בין של יד לשל ראש, ושלא כדברי
 רב חסדא.
 הגמרא מבארת את דברי רבי יוחנן באופן שלא יסתרו את דברי
 רב חסדא. מתרצת הגמרא: אביי ורבא דאמרי תרניהו - שניהם
 היו אומרים, שגם רבי יוחנן סובר, שאם לא קח בין הנחת תפילין
 של יד לשל ראש, מברך רק ברכה אחת, כלומר ברכת 'להניח'
 שמברך קודם הנחת של יד, ופוסט על ידה גם את של ראש, ורק
 באופן שקח, אמר רבי יוחנן, שמברך שתיים, אחת על של יד ואחת
 על של ראש, וכדברי רב חסדא.
 הגמרא מביאה ברייתא המדברת בענין מי ששח בין הנחת תפילין
 של יד לשל ראש: תנא, הקח בין תפילה של יד לתפילה של ראש,
 ולא חזר לברך על הנחת התפילין של ראש אלא סמך על הברכה
 הראשונה, עבדיה היא בידו, וחוזר עליה - בסיבתה, אל ביתו,
 מערכי המלחמה - מהחיל הערוך והמסודר למלחמה, ואינו נלחם
 יחד עם אחיו, כמו שנאמר בתורה, שהשוטרים היו מצוים את
 העם קודם יציאתם למלחמה (דברים כ ח), 'מי האיש הקרא ורך
 הלבב ילך וישוב לביתו' ודרשו חכמים (סוטה מד), זהו המתירא מן
 העבירות שבידו.
 הגמרא מביאה ברייתא המבארת את סדר הנחת תפילין: תנא,
 בשעה שניח תפילין, מניח את של יד תחילה, ואחר כך מניח את
 של ראש. ובשעה חולץ, חולץ קודם את של ראש, ורק אחר כך
 חולץ את של יד.
 מבררת הגמרא: בשלמא - מובנים דברי הברייתא במה שאמרה,
 שבשעה שניח, מניח של יד ואחר כך מניח של ראש, שכן למדים
 דין זה ממה דכתיב בפרשת תפילין (דברים יח), 'אקשרתם לאות על
 ידך' בתחילה, והדר - ורק אחר כך 'והיו למשפת בין עיניך', אלא
 - אבל מה שאמרה הברייתא שבשעה חולץ, חולץ מקודם את
 של ראש ורק אחר כך חולץ את של יד, מנול - מדיח לנו דין זה.
 מבארת הגמרא: אחר רבה, רב הונא אסקרא - הסביר לי, מקור

אגרות קודש

בי"ח, ז' שבט ה'תשכ"ד

ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום י"ז טבת והקודמו.

... במענה לשאלותיו: בנוגע לבתו תי' - הרי דתיות פטורות מגיוס (ע"פ משי"נ דברים כב, ה).

שם כג, י. טו). והאמרות שאעפ"כ כיון שרוצות הן לעזור לאה"ק - לכן תתגייסנה, הנה ע"פ משי"נ

כנ"ל - הוא בדוגמת הרוצה לכבות שריפה, ר"ל, ע"י שפיכת נפט, מכיון שגם זה... נוזל כמים. וד"ל.

בין תפילה לתפילה - בין של יד לשל ראש, דסיפר קודם שיניח אותן על הראש. לתניח
 - דבשל יד מתחיל להניח. מצות תפילין - דעכשיו גומר את המצוה. לא סח - אין מברך
 אלא על של יד בלבד. סח מברך שתיים - כדשלה רב חייא. סח בין תפילה לתפילה -
 ולא בירך על של ראש, אלא סמך על ברכה ראשונה. עבירה היא בידו וחזור עליה מעריכי
 המלחמה - כדאמרין בפרק "משוח מלחמה"
 (סוטה מד, ב): הירא ורך הלבב מעבירות שבידו.
 והיו - משמע שתיים. כל זמן שידו בין ענין ידו
 שתיים, כל זמן שאותן של ראש מונחים - אותן
 של יד נמי מנוחין, אלמא דראש חליץ ברישא
 תפילין - שהניחן קודם עמוד השדר מברך
 עליהן משעת הנחתן - משעת זמן הנחתן, דאמר
 בפרק קמא דברכות (ט, ב) בקריאת שמע, אחרים
 אומרים: משיראה חבירו מרחוק ארבע אמות,
 ואמרין להם: לתפילין כאחרים, כלומר, להנחת
 תפילין כאחרים. שמא יאבדו - אם ישאם בידו.
 מניחים - בראשו. כמשמש בהו - דהוי כאלו
 מניחין. שתכלה רגל מן השוק - לאחר שחשכה
 מורים חכמים לרבי יעקב שאם חלצן בו אין חזר
 ומניחין - דלילה לאו זמן תפילין הוא, כדאמרין
 לקמן. מצילו בהו באורא - הפלת ערביה, כרבי
 יעקב. ושיך לעמוד בו לא חולצין - אם מנוחין,
 ולא מניח אם חלוצין.
 הבי
 של יד, מנלן? אמר רבה: רב הונא אסברא לי, אמר קרא: "והיו לטוטפת בין
 עיניך", כל זמן שביין עיניך יהו שתיים. תנו רבנן: תפילין מאומתי מברך עליהן?
 משעת הנחתן. כיצד? היה משכים לצאת לדרך ומתירא שמא יאבדו - מניחן,
 וכשיגיע זמןן ממשמש בהן ומברך עליהן. ועד מתי מניחין? עד שתשקע החמה,
 רבי יעקב אומר: עד שתכלה רגל מן השוק, ויחכמים אומרים: עד זמן שינה;
 ומוזים חכמים לרבי יעקב, שאם חלצן לצאת לבית הכנסא או ליכנס לבית המרחץ
 ושקעה חמה, שוב אינו חוזר ומניחין. אמר רב נחמן: הלכה פרבי יעקב. רב
 חסדא ורבה בר רב הונא מצילו בהו באורא. איפא דאמר: אין הלכה פרבי יעקב.
 והא
 בראשה שהרצועה נתחבר בקשר, ועולה ויורדת. ומדקאמר כשאני עולה לא חיין ואין צריך להחזירו בשעת טבילה - שמע מינה קשר של קיימא הוא. מפי רבי. סח בין תפילה לתפילה
 חזר ומברך - מכאן מדקדים כשאדם שוחט עופות או בהמות רבה וסח בין עוף לעוף, שחזר ומברך. ומכל מקום עבירה היא בידו, כדאמרין הכא שחזר עליהם מעריכי המלחמה. ושמא
 שאני תפילין שמצוה אחת הן, אבל התם שאם ירצה יטחוט ואם ירצה לא יטחוט. ומיהו מסתברא דכין דיכול לפטור בברכה אחת אין לו לדבר בידו שיהא זקוק לברכה שניה, כדמוכח בפרק
 "בא לך" (יומא ע, א) וב"אבול נאמרין" (סוטה מ, ב), דתנן: נוטל ספר תורה וקורא ב"אחרי מות" ראך בעשור, ובעשור" שבחושם הפקודים קרא על פה. ופרקי בגמרא: ונתיית ספר תורה ונקרי
 ביה: ומשני רבי שמעון בן לקיש: משום ברכה שאני צריכה. אלמא, כין דיכול לפטור עצמו מברכה שניה קרי לה ברכה שאני צריכה. ושמא סח בין עוף לעוף כסח באמצע עטרתו, וזה
 דבר פשוט שאם שואל עוף לשחוט לא חשוב הפסק, מיהו דהוא א"טול ברוך", ומיהו דהוי נמי אברכת כסוי הדם, דאמרין בפרק "כסוי הדם" (תולין פ, ב) אמר רב יהודה: שחט חיה יכסנה,
 ואחר כך יטחוט עוף, ומשמע התם דאין צריך לחזור ולברך. וכן כשאדם מברך יקנה"אין הברכות האחרות הפסק בין ברכת היין לשתיה. ומיהו, אם היה זקוק לחזור ולברך כשחט בין עוף
 לעוף כמו כן היה זקוק לכסות, דהא זימנן אפילו במקום שזקוק לכסוי אמרין בפרק "כסוי הדם" (שם) דנפטר בברכה אחת. מפי רבי. לא סח מברך אחת סח מברך שתיים - פירש בקונטרס:
 לא סח - מברך אחת בין של יד בין של ראש, סח - מברך שתיים: "להניח תפילין" בשל יד, ו"על מצות תפילין" בשל ראש. ורבינו חם פירש: לא סח מברך אחת - לשל ראש מברך "על מצות
 תפילין", שזו היא ברכתו. סח מברך שתיים - לשל ראש "להניח" ו"על מצות". וכן (כתבו בשימושם רבא תפילין. מפי רבי. עבירה היא בידו וחזר עליה מעריכי המלחמה - מתוך פירוש
 הקונטרס משמע דאם סח ויברך - שרי, וליכא איסורא. אלא אדרבה מצוה ושבר ברבה. וזה לשונן: סח בין תפילה לתפילה ולא בירך על של ראש "על מצות", אלא סמך על ברכה ראשונה,
 עבירה היא בידו. מפי רבי. וקשרתם לאות על ירך וזהו הוי לטוטפת בין ענין - מכאן קשה לפירוש הקונטרס דפרק "אמר להם הממונה" (יומא לג, ב) גבי אין מעבירין על המצוה, דאמר:
 שמע מינה עבורי דרעא אטוטפתא אסור, כשפוגע בתפילין של יד תחילה - אסור להעביר ולהניח של ראש, דאין מעבירין על המצוה. והשתא, מאי איירא משום דאין מעבירין על המצוה?
 היתפלל לי משום דכך מצותו, דמניח של יד ואחר כך מניח של ראש! ומפרש רבינו חם משום רבינו חננאל בשם רב האי גאון, דאיייר בשעה שחולץ תפילין ומניחן בתוך, שלא יעביר אותן של
 יד ויתננה בתוך תחילה ואחר כך של ראש למעלה, דאם כן כשכא להניח תפילין היה פוגע בשל ראש תחילה, והיה צריך להעביר על המצוה משום דשל יד מניח תחילה ואחר כך של ראש.
 לפיכך צריך להניח בתוך היתק של ראש תחילה ואחר כך של יד למעלה. ורבינו אליהו מפרש דלענין משום דאין מעבירין על המצוה, דאמרין לקמן שאדם חייב למשמש בתפילין בכל שעה ושהיה, קל וחומר
 מצדין, דהשתא קאמר דבשל יד ממשמש תחילה, משום דפגע בזה ברישא ואין מעבירין על המצוה. מפי רבי. אמר רבה רב הונא אסברא לי - "ריבה גרסין ולא רבא", דרבא לא ראה רב
 הונא מעולם, דהא אמרין בפרק בתרא דקדושין (עב, ב) בדיום שמת רב יהודה נולד רבא, ורב הונא שכיו קודם רב יהודה, כדמוכח במועד קטן (יז, א) דכי נח נפשיה דרב יהודה קאמר התם:
 גברא רבה כרב יהודה ליכא הכא. ורב הונא היה גורל בהבמה ובמנזן מכל תלמידים דרב, כדמשמע בפרק בתרא דכתובות (ק, א). מפי רבי. ובשינוי' זמן משמש בהן ומברך - מכאן
 נראה כשאדם משכים קודם היום ומתעטף בעיצית, כשיאיר היום - אין צריך להסיר טליתו כדי לחזור וללבוש ולהתעטף ולברך, דכין כשמשמש בו יכול לברך. אף על פי שיש לחלק בין
 תפילין לציצית, שהמשמוש מצוה כדלקמן - אין נראה לחלק, דבפרק "התכלת" (מנחות מג, א) מדמי תפילין לציצית לענין מישמושם ולברך. מפי רבי. רבי יעקב אומר עד שתכלה רגל מן
 השוק ויחכמים אומרים עד זמן שינה - רבי יעקב ויחכמים סבירא להו דלילה זמן תפילין, אלא היישינן לשמא ישן בהן, ועבדי רבי יעקב דהרקה טפי מדרבנן. מפי רבי.
 והא

והא רב חסדא ורבה בר רב הונא מצלו בהו באורחא — פשיטא ליה דהא דקאמר רב נחמן: אין הלכה כרבי יעקב — לאו משום שיהא הלכה כחכמים, דאם כן לימא: הלכה כחכמים, אלא למימר דהלכה כחכמי ארץ ישראל, דאם כן קמא — לפי שהדבר שנוי סתם, ולא נזכר בה לשון רבים ולא לשון יחיד. מפי רבי.

א קסבר לילה זמן תפילין — ואם תאמר: מכל מקום חולץ, כדאמרין בפרק "במה אשה" (שבת סא, א) גמרא ולא בתפילין, דאפילו למאן דאמר שבת זמן תפילין — לא יצא, דלמא מיפסקין ואתי לאיתווינהו ארבע אמות ברשות הרבים! ומיהו, לרבי ענני בר ששון, דאמר בפרק "במה אשה ויציאה" (שם סד, ב): כבבול לא אסור אלא ברשות הרבים, אבל בחצר שרי — יציא, והבא בחצר, ורבינו תם פוסק כרבי ענני, אבל לרב דאמר: כל שאסרו חכמים לצאת לרשות הרבים אסור לצאת לחצר, קשה! ואין לומר דמודה רב בבית דשרי, דהא אמרין בריש "בירה" (שם נו, א): השריים הנזמנים והטבעות הן הן ככל הכלים הנטיילים בחצר, ואמר עולא: מה טעם? הוילא ואיכא תורת כלי עליהם, ואם הוה ראויין להתקשט — לא היה לומר טעם (דמשמע) דשרי לטלטל משום תורת כלי, אף על גב דלא חזי בשבת, דמודמי ליה התם לשרגא דנפטא! ויש לומר: דמודה רב בתפילין דשרי בחצר, דלא אסורי אלא ברשות הרבים, דלא דמי לשאר תבשיטין דגזר רב בחצר דלמא מישתלי ואתי לאפוקי לרשות הרבים, אבל תפילין כיון דעשוין למשמש בתפילין מידבר כדיר ליה, כדאמר בפרק קמא דשבת (יב, א) גמרא לא יצא חייט במחטא, דאמר שמואל: יצא אדם בתפילין עם חשיבה מאי טעמא? כיון דאמר רבה בר אבהו חייב אדם למשמש בתפילין כל שעה ושעה, הלכך מידבר כדירי להו, ואם תאמר: אם כן, כי אמר רב (שבת סד, ב): כל שאסרו חכמים לצאת לרשות הרבים אסור לצאת לחצר, חוץ מכבול ופאה נכריה, הוה ליה למימר נמי חוץ מתפילין! ויש לומר: דלא מיירי רב אלא בתבשיטין, ועוד, משום דלמאן דאמר שבת לאו זמן תפילין הוא לא שייך למימר חוץ מתפילין, ואם תאמר: דהבא אמרין ספק חשיבה לא חולץ ולא מניח, ובפרק קמא דשבת (יב, א) קאמר: יצא אדם בתפילין ערב שבת עם חשיבה, משמע: הא פסק חשיבה לאו ויש לומר: התם ברשות הרבים והבא בחצר, מפי רבי.

ושמרת את החוקה הוואת למועדה כו' — בפרק "בא סימן" (גדה נא, ב) ובסוף "ביצור מברכין" (ברכות מד, ב) דאמרין דבני מערבא מברכי בתר דמסלקי תפיליהו: "שלשום חוקי", מפרש רבינו תם דלאחר שמוסלק את סתיו ליכא מאן דמברך, דלא שייכא בריכה ד"לשומר חוקי" אלא מתפילין דווקא, דכתיב בהו "חוקה", דווקא כשמוסלקן סמוך לשקיעת החמה, ודרשינן: "ימים" ולא לילות, ומחויב לסלקן, כדאמרין בסמוך: הניח תפילין אחר שקיעת החמה עובר בעשה, ובירושלמי דברכות פרק "היה קורא" אמרין נמי על מילתא דבני מערבא דמברכי: "לשומר חוקי" — כמאן דאמר: בחוקת תפילין הכותב מדרב — לא, אם כן כל שכן דלאחר ציצית לא מברך, ובפרק "בא סימן" (גדה נא, ב) גבי יש טעון בריכה לפניו ואין טעון בריכה לאחריו, דקאמר: לאיתויי מצות, ופריך: לבני מערבא דמברכי לבתר דמסלקי תפיליהו לאיתויי מאי? הוה מצי למימר ציצית, והאידנא לא מברכי "לשומר חוקי" אפילו לאחר תפילין, דבסמוך פסקין דלילה זמן תפילין, דקאמר: הלכה ואין מורין כן, ומדרבנן הוה דאסור דחיישנן שלא יישן בהם, וקרא ד"ושמרת את החוקה" בחוקת הפסח הכתוב מדרב. מפי רבי. **יצאו** שבתות וימים טובים שזון עצמן קרוין אות — לא משום דאסרי בעשיית מלאכה, דאפילו חולו של מועד דשרי בעשיית מלאכה איכא אות, בפסח דאסור באכילת חמץ, ובסוכות דחייב בסוכה, ובפרק בתרא דמועד קטן (ט, א) משמע דחולו של מועד חייב, דאמר התם: כותב תפילין לעצמו ולאתרים בטובה, דברי רבי מאיר, רבי יוחנן אומר: מערים מוכר כדי פרנסתו אל שו וכותב לעצמו כו'. אורי ליה רבה בר רב חנה לרב חננאל, וכן אורי ליה רבי: הלכה כותב מוכר כדי פרנסתו, משמע דמניח במועד, דלא משום לאורי דמועד — מה לי לעצמו מה לי לאתרים? למאן מותר לכתוב לעצמו, שאין זה צורך פרנסתו מידו לאו ראיא, אפשר דרבי מאיר ורבי יוחנן לטעמיהו, דהית להו שבת זמן תפילין, בפרק בתרא דעירובין (צו, ב). עוד ראיא מירושלמי פרק בתרא דמועד קטן: חד בר נש איבר תפיליו במעודה, אתא לגבי רב חננאל, שלח לגבי רבה בר רב חנה, אמר ליה: יהיב תפיליו ואויל כתוב לך, אמר ליה רב: ויל כתוב ליה, פירוש: בלא הערמה, מתניתין פליגא על רב: כותב הוא אדם תפילין ומוחה לעצמו, הא לאורי אסורי רב פתר לה בכותב לחניח, ומסתמא רב (גרסין כו) הוה סבירא ליה כהלכתא דשבתות וימים טובים לאו זמן תפילין, אפילו הכי שרי לכתוב ולמכור תפילין בלא הערמה, ולרבה בר רב חנה על ידי הערמה, דכולהו אמוראי סבירא להו שבת לאו זמן תפילין, רב חסדא ורבה בר רב הונא, ואף על גב דסבירא להו לילה זמן תפילין, ומיהו בזה חולק התלמוד שלנו, דרבה בר רב חנה סבר, כו' והתם פליגי. מפי רבי. **ידך** זו שמאל — ואם תאמר: לעיל בסוף פרק קמא (י, א) דאיתר ליה "יד" דמועד לאגמורי איד" דקמיצה, ד"יומא כפר" חיינו נמי בימין — אדרבה, הוה לן לאגמורי איד" דתפילין דהוי בימין ודמי ליה, דילפנן "יד" מיד", והתם דילפנן "כפר" מיד" ויש לפרש: דניחא דהוה עבודה מעבודה, מיהו קשה, דאיתריהו גילוף ושמא משום דלא דמי להוואה, דהית יד ממש, והבא קיבורת בורור, מפי רבי.

הכי גרסין: ממים ולא כל ימים כו', **אלא לפסח בלבד** — והכי קאמר: עשה פסח משנה לשנה, **נפקא** ליה — כלומר, לעולם קסבר לילה זמן תפילין הוא, ושבת ממימעיט ליה מהיכא דנפקא ליה לרבי עקיבא, שזון עצמן אות — בין הקדוש ברוך הוא לישראל, דכתיב (שמות לא): "כי אות היא" וגו', **עובר בלאו** — דכתיב: "ושמרת", וכל "השומר" לא תעשה הוא, השומר דלאו לאו — רבי אלעזר סבר: "השומר" דכתיב במילתא דמודה רמנא לא תעשה — הוה לאו גמור ללקות, כגון (ברבים כו) "השומר בנגע צרעת", דמשמע שלא יקרץ בהרות, וכן (שמות לד): "השומר לך פן תכרות בריית" וגו', אבל "השומר" דעשה כגון האי, דמשמע לעשות תפילין — עשה הוא, ואם לשומין — שלא יאבדו, מותר להניח אפילו לאחר שקיעת החמה, קסבר חלבה — דלילה זמן תפילין הוא, ואין מורין כן — שמא ישכחם וישן בהן, מדקאמר ליה "לשומין קבעיתא", ויי יסרה ארין ויפני וגו' — מדרבנן "יד" וימין — שמע מינה יד דהיו שמאל.

רבי **טובים**, דברי רבי יוסי הגלילי: רבי עקיבא אומר: לא נאמר חוקה זו אלא לפסח בלבד! — נפקא ליה מהיכא דנפקא ליה לרבי עקיבא, דתניא, רבי עקיבא אומר: יכול יצא אדם תפילין בשבתות וימים טובים? תלמוד לומר: "והיה לאות על ירך ולמוטפת בין עיניך" — מי שצריכין אות, יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות. אומר רבי אלעזר: כל הפניח תפילין אחר שקיעת החמה — עובר בעשה, ורבי יוחנן אומר: עובר בלאו, לימא, דרבי אבין אומר רבי אילעא קא מילגני, דאמר רבי אבין אומר רבי אילעא: כל מקום שנאמר "השומר" "פן" ו"אל" — אינו אלא לא תעשה, דמר אית ליה דרבי אבין, ומר לית ליה דרבי אבין? — לא, דכולי עלמא אית להו דרבי אבין אומר רבי אילעא, והכא בהא קא מילגני, מר סבר: "השומר" דלאו — לאו, ו"השומר" דעשה — עשה, ומר סבר: "השומר" דעשה נמי לאו, ואומר רבי אלעזר: ואם לשומין — מותר, ואומר רבינא: הוה יתיבנא קמיה דרב אשי וחשד והניח תפילין, ואמרי ליה: לשומין קא בעי להו מר? ואמר לי: אין, וחייתיה לדעתיה דלא לשומין הוא בעי, קסבר: הלכה ואין מורין כן, אומר רבה בר רב הונא: חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה, קל וחומר מציין: ומה ציין שאין בו אלא אזהרה אחת — אזהרה תורה: "והיה על מצחו תמיד" שלא תפסח דעתו ממונה, תפילין שיש בהן אזהרות הרבה, על אחת כמה וכמה! תנו רבנן: "ידך" — זו שמאל; אתה אומר: שמאל, או אינו אלא ימין? תלמוד לומר: "אף דר יסדה ארץ וימיני טפחה שמים", ואומר: "ידה ליתר תשלחנה וימינה להלחמות עמלים", ואומר: "למה תשים ירך וימינך מקרב חיקך פלה", רבי

ה' ולמדים מכאן שאין מחויבים במצות תפילין, אלא מי - הימים
שצריך אות, כלומר, ימות החול, ויצאו מכלל המצוה שבתות
וימים טובים, שהן עצמן נזקקין אות בין ה' וישראל, כמו שנאמר על
השבת (שם לא י), 'כי אות הוא ביני וביניכם'.
הגמרא מביאה חידוש דין נוסף לדעת הסוברים כרבי יוסי הגלילי
שליה אינו זמן מצות תפילין: אמר רבי אלעזר, כל המניח תפילין
אחר שקיעת החמה, עובר באיסור עשה, שנאמר (שם יג ט), 'ושמרת
את החקקה הזאת למועדה מ'מים יממה', הרי זו מצוה עשה להניח
תפילין ביום, ושלא להניח בלילה. ורבי יוחנן אמר, עובר בלאו,
שהרי איסור זה נלמד מתיבת 'ושמרת', וכלל הוא בדינו, שכל
מקום שנאמר בתורה לשון 'שמירה' נידון כלא תעשה.
דנה הגמרא: ל'אם רבי אבין אמר רבי אילעא קא מיפליג - האם
נאמר שרבי אלעזר ורבי יוחנן חולקים אם יש לסבור כדברי רבי
אבין בשם רבי אילעא. ואמר רבי אבין אמר רבי אילעא, כל מקום
שנאמר בתורה אחת מהלשונות הללו 'השמר', 'פן' ו'אל', הכתוב
אינו בא לומר אלא שיש איסור 'לא תעשה' בדבר, ובוה נחלקו רבי
אלעזר ורבי יוחנן, האם מאמר הכתוב בענין תפילין 'ושמרת', נידון
כלאו או כעשה, ונמצא דמר - שרבי יוחנן שאמר שעובר בלאו,
אית ליה - סובר כדבריו דרבי אבין, ורבי - ורבי אלעזר שאמר
שעובר בעשה, לית ליה - אינו סובר כדבריו דרבי אבין.
דוחה הגמרא: לא, אין הכרח לומר כן, אלא יש לומר, דכולי עלמא
שבין רבי אלעזר ובין רבי יוחנן, אית להו דרבי אבין אמר רבי
אילעא, והכא - ומה שנחלקו כאן, בהא קא מיפליג, מר - שרבי
אלעזר סבר, השמר דלאו לאו והשמר דעשה עשה - כשאמרה
התורה לשון 'השמר' במקום שהזהירה מלעשות איסור, הרי זה
נידון כלאו, אבל כשאמרה התורה לשון 'השמר' במקום שצויה
לעשות מצוה, הרי זה נידון כעשה, וכאן הרי ציווי התורה הוא
לשמור לעשות ולהניח תפילין, ולכן אף שנאמר לשון 'שמירה'
הרי הוא נידון כעשה. ורבי - ורבי יוחנן סבר, השמר דעשה נמי לאו
- שגם היכן שאמרה התורה להישמר ולעשות מצוה, מכל מקום
לשון 'שמירה' נידון כלאו.
הגמרא מביאה היתר בענין הנחת תפילין בלילה: ואמר רבי אלעזר,
אמנם לילה לאו זמן תפילין, ויש איסור להניח בלילה, ומכל מקום
אם רוצה לשמור שלא יאבדו, מותר להניח אפילו בלילה. מספרת
הגמרא בענין זה, ואמר רבינא, פעם אחת היה יתיבנא - הייתי יושב
קמיה דרב אשי, והשך היום והניח תפילין, ואמר ליה - ואמרת לי,
לשמור קא בעי להו מר - האם אדוני רוצה לשמור את התפילין,
וזה היא הסיבה שהוא מניח בלילה, ואמר ליה, אין - אכן זו היא
הסיבה שאני מניח, ויהייתיה דלעתיה דלאו לשמור הוא בעי -
והכרתי בו שאינו צריך לשומרו, אלא שלדעתו לילה זמן תפילין
ומותר להניח בלילה לשם מצוה, אבל קסבר - הוא סובר שאף על
פי שמצד הדין מותר להניח בלילה, מכל מקום היתר זה הוא
בגדר 'הלכה ואין מורין בן', כלומר, אין להורות היתר זה לרבים,
ומפני זה ביקש רב אשי להסתיר את דעתו, ואמר שהוא נצרך
לשמור.
הגמרא מביאה דין נוסף בהלכות תפילין: אמר רבה בר רב הונא,
חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה שנוכח בהן בעת שהן
מונחות עליו, וחייב זה יש ללמודו בקל וחומר, מדין ציין הכהן
הגדול. ומה ציין שאין כתוב בו אלא אוברה אחת של שם ה',
שכתוב עליו 'קודש לה', אמרה התורה (שמות כח לח), 'והיה על
מצחו תמיד' ונצטווה בזה הכהן הגדול שלא תהיה דעתו ממונה כל
זמן שהוא על מצחו, מחמת קדושת האזכרה, תפילין שני -
שכתוב בפרשיות שבהן אוברות הרבה, על אחת כמה וכמה שיהיה
אסור להסיח דעת מזה בעת שלבושו, ומכאן למד רבה בר רב
הונא לתקן שיהא אדם ממשמש בהם כל שעה.

מקשה הגמרא על ה'איכא דאמר': והא רב חסדא ורבה בר רב
הונא מצלו בהו באורחא, ולא חלצו אותן מיד עם צאת הכוכבים,
והרי זה כדברי רבי יעקב. מבארת הגמרא: והוא פליגא - רב חסדא
ורבה בר רב הונא חולקים וסוברים שהלכה כרבי יעקב, ושלא
כאומרים בדעת רב נחמן שאין הלכה כרבי יעקב.
מקשה הגמרא: ומי אמר רבה בר רב הונא קבי - האם נכון הדבר
שכך נהג רבה בר רב הונא, והא אמר רבה בר רב הונא, קספ
חשיכה, קספ לא חשיכה, היינו, משקיעת החמה עד צאת
הכוכבים, לא חולץ - אין חובה על מי שהניח תפילין מבעוד יום,
לחלוץ, ואף לא מניח אם לא היו מונחות עליו, שכיון ששקעה
השמש, נאסר עליו להניח.
ומדייקת הגמרא את דברי רבה בר רב הונא, שדווקא בזמן שהוא
ספק חשיכה אינו מחויב לחלוץ, הא - אבל בזמן שהוא כבר ודאי
חשיכה, חולץ - חובה עליו לחלוץ אפילו היו מונחות עליו מבעוד
יום, וקשה אם כן, כיצד אמרו היינו, משקיעת החמה עד צאת
עם התפילין שעליו ולא חלץ.
מתרצת הגמרא: ה'הם - שם, כלומר, דברי רבה בר רב הונא בענין
ספק חשיכה, בערב שבת איתמר - נאמרו רק בבין השמשות של
ערב שבת, שכאשר החשיך יום שישי חובה לחלוץ תפילין, מכיון
שנכנסה שבת, אבל לגבי שאר לילות השבוע, דעת רבה בר רב
הונא שאין חובה לחלוץ, ולכן היה מתפלל ערבית בשאר לילות
השבוע עם תפילין.
שואלת הגמרא: מאי קסבר - מה היא שיטתו של רבה בר רב הונא
שחילק בין שבת לחול, אי קסבר - אם היה סובר שלילה הוא זמן
מצות תפילין מן התורה, ומפני זה לא הצריך לחלוץ תפילין בכל
לילות השבוע, אם כן היה לו לסבור ששבת היא נמי - גם זמן
תפילין, ואם כן מדוע הצריך לחלוץ תפילין בשבת, ואי קסבר
ששבת לאו זמן תפילין, ומפני זה הצריך לחלוץ בליל שבת, אם
כן היה לו לסבור שלילה נמי לאו זמן תפילין, ואם כן מדוע לא
הצריך לחלוץ בשאר לילות השבוע, שהרי שני הזמנים הללו,
לילה ושבת, דינם שווה לענין מצות תפילין, דמהיבא דממנעא -
שמהיכן שנתמעטה שבת ממצות תפילין, לדברי הסובר ששבת
לאו זמן תפילין, מהיבא ממנעא - מאותו מקום עצמו, נתמעטו
לדעתו גם הלילות, וכדתניא, נאמר (שמות יג ט), לאחר שצויה
התורה להניח תפילין, 'ושמרת את החוקה הזאת למועדה מ'מים
יממה', וממה שנאמר 'מים' למדים שמצות תפילין נודהת רק
ב'מים' ולא בלילות. וכמו כן אנו למדים ממה שנאמר 'מ'מים'
בתוספת האות מ', שמצות תפילין נודהת רק 'מ'מים', כלומר,
בחלק מהמים, ולא בכל המים, פ'רש' לשבתות וימים טובים, דרבי
רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר, לא נאמר 'חוקה' זו - מה שנאמר
'ושמרת את החקקה הזאת למועדה מ'מים יממה', לא נאמר לגבי
מצות תפילין, אלא לחוקת הפסח בלבד, שתשמור את מצות הפסח
לעשותה משנה לשנה, ואם כן, אין ללמוד מכאן למעט לילות
ושבתות ממצות תפילין. מכל מקום ראינו, שדין השבתות ודין
הלילות, דין אחד הוא, ולדברי רבי יוסי הגלילי נתמעטו שניהם
בהיבא אחת ממצות תפילין, ולדעת רבי עקיבא שניהם לא
נתמעטו, וקשה על רבה בר רב הונא, שחילק ביניהם וסבר שלילה
זמן תפילין, ושבת לאו זמן תפילין.
מתרצת הגמרא: באמת סובר רבה בר רב הונא שלילה זמן תפילין,
ורק שבת היא שנתמעטה שאינה זמן תפילין, ונפקא ליה - ולמד
דבר זה מהיבא - מהיכן דנפקא ליה לרבי עקיבא, דתניא, רבי
עקיבא אומר, ויכל היית לומר שמצוה היא שנייה אדם תפילין גם
בשבתות וימים טובים, תלמוד לומר - מלמדנו הכתוב, (שמות יג טו)
'והיה לאות על ירך ולמוספת בין עיניך', שהתפילין הן אות
שישראל צריכים להעמיד על עצמם להכיר שהם מחויקים בתורת

46 אֱמָרִים, ממה שכתבה התורה (ידך) [יְדָכָה] שמשמע 'יד כהה',
47 למדים לְרִבּוֹת אֶת הַיָּדִים, שנקטעה ידו, ואין לו אלא יד כהה
48 ורעועה, שגם הוא מחויב בהנחת תפילין של יד.
49 הגמרא מביאה ברייתא נוספת שמרבה מאופן כתיבת התיבה
50 'ידכה', שגידם חייב בהנחת תפילין של יד: תִּנְיָא אִידָךְ - שנינו
51 בברייתא אחרת, מי שאין לו זרוע שמאל, פְּטוּר מִן הַתְּפִלִּין ואינו
52 מצווה להניח על ימינו. אֲחֵרִים אֱמָרִים, תיבת 'יְדָכָה' שנכתבה
53 בתוספת האות ה"י באה לְרִבּוֹת אֶת הַיָּדִים, שאף הוא חייב בהנחת
54 תפילין של יד.
55 הגמרא מביאה שתי ברייתות העוסקות בדין הנחת תפילין באדם
56 שיד שמאלו אינה 'כהה': תִּנּוּ רַבִּנּוּ, אִיפֹר - מי שיד ימינו חלשה
57 וכותב ועושה רוב מעשיו בשמאלו, מִנִּיחַ תְּפִלִּין בְּיָמִינוּ - ביד
58 הנמצאת לימין גופו, שְׂהוּא שְׂמָאלוֹ - שהיא ידו השמאלית, כלומר
59 ידו החלשה.
60 מקשה הגמרא סתירה מברייתא אחרת: וְהִתְנִיחָא, מי שעושה מעשיו
61 בשמאלו, מִנִּיחַ אף הוא תפילין בְּשְׂמָאלוֹ - ביד הנמצאת לשמאל
62 גופו, שְׂהוּא שְׂמָאלוֹ שֶׁל כָּל אָדָם - שהיא היד שאצל שאר בני אדם
63 היא 'יד שמאל', כלומר, היד החלשה, ואף על פי שאצלו היא 'יד
64 ימין'. מתרצת הגמרא: אִמָּר אֲפִי, כִּי תִנְיָא הָיְתָה - לא שנחה
65 הברייתא שמניח בשמאלו, אלא כְּמִי שְׂשׂוּלָם בְּשֵׁנֵי יָדָיו, ששתיהן
66 שוות לו בכח, שכיון שאין לו 'יד כהה', מניח על שמאלו, לפי
67 שאצל שאר בני אדם היא יד כהה.
68 הגמרא מבארת את מקום הנחת התפילין ביד ובראש: תִּנּוּ רַבִּי
69 מְנַשֶּׁה, מה שצויתה התורה, 'וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל יָדְךָ' (שמות יג טו),
70 מקום ההנחה המסוים ביד, זו הַקִּיבוּרָה - מקום הבשר התפוח
71 שבזרוע, ופירוש הציווי (שם יג טו) 'לְטִטּוֹת בֵּין עֵצֶיךָ, זו קִדְקִד -
72 גובה הראש. מבררת הגמרא: הֵיכָן - היכן, כלומר, איזה חלק מן
73 הקדקד הוא מקום ההנחה. מבארת הגמרא: אִמָּרִי - אומרים
74 החכמים דְּבִי רַבִּי יֵנָאי, באותו מקום שְׂמֻחוֹ שֶׁל תִּינוּק רֹפֶס - רך.
75 הגמרא מביאה ספק בדין הנחת תפילין של ראש: בְּעָא מִינֵיהּ -
76 שאל פְּלִימוֹ מַרְבִּי, מִי שֶׁנֶּשֶׁשׁ לוֹ שְׁנֵי רִאשִׁים, בְּאִיזָה מִנִּיחַ תְּפִלִּין.
77 אִמָּר לִיה רַבִּי לְפָלִימוֹ, חייב אתה להיענש על שלעגת לי ושאלתני
78 על דבר שאינו בנמצא, או קוֹם נָלִי - עמוד וצא לגלות, או קָבַל
79 עָלֶיךָ ו-עליון שְׂמָתָא - נידוי, כדין המבזה תלמידי חכמים.
80 מספרת הגמרא: אִידְכֵּי אֵתָא הָהוּא נִכְרָא - בעוד שהם מדברים,
81 הגיע אדם אחד, אִמָּר לִיה לְרַבִּי, אִתְּיָלִיד לִי יְנוּקָא דְּאִית לִיה תִּרִי
82 רִישִׁי - נולד לי תינוק בכור שיש לו שני ראשים, בְּמָה קָעִינָן לְמִיתָב
83 כְּמָה סֻלַּעִים אֲנִי צָרִיךְ לַתֵּת לְכַהֵן בְּפִדְיוֹנוֹ. אֵתָא הָהוּא סָבָא תִנְיָא
84 לִיה - הגיע זקן אחד ושנה לו, הפודה בכור שיש לו שני ראשים
85 חֲתִיב לִיתֵן לוֹ לְכַהֵן, עֲשֵׂהָ סְלָעִים. מקשה הגמרא על דברי הוקן:
86 אִינִי - האם כך הוא, וְהִתְנִי רַבִּי בְּרַ חָמָא, מִתוּף - מסתימת לשון
87 הציווי שְׂנָאִמָּר (במדרש יח טו) 'פָּרָה תַּפְדֵּה אֶת כְּבוֹד הָאָדָם', שוֹמֵעַ אָנִי
88 - יכול הייתי לומר ששִׁפְלִיו אִם נִמְרָף הַבְּכוֹר וְנִהַרַג בְּתוֹךְ שְׁלָשִׁים
89 יום יהיה אביו מחויב לפדותו, תִּלְמוּד לִזְמַן - מלמדנו הכתוב (שם),

1 רַבִּי יוֹסִי הַחוֹרֵם אֱמָר, אין ללמוד מהכתובים שהביא תנא קמא,
2 שידך' האמורה אצל תפילין הכוונה ליד שמאל, מפני שְׂקָצִינוּ גַם
3 יד יָמִין שְׂנָקְרָא - שקראה בלשון התורה 'יד', שְׂנָאִמָּר בענין ברכת
4 יעקב לבני יוסף (בראשית מח יז), 'וַיִּרָא יוֹסֵף כִּי יֵשֶׁת אָבִיו יָד יָמִינוֹ עַל
5 רֹאשׁ אֶפְרָיִם'.
6 שואלת הגמרא: וְאִידָךְ - תנא קמא, שאמר שסתם 'יד' בכתובים
7 היא שמאל, כיצד יישב את דבריו עם פסוק זה. מתרצת הגמרא:
8 תנא קמא סובר שאין מכאן סתירה על דבריו, מפני שלא מצינו
9 בפסוק זה אלא ש'יד ימינו' אִמָּרִי - שהימין נקראת 'יד ימינו', אבל
10 'יָד' סָתְמָא [-סתם] לא אִמָּרִי, כלומר, אין הכתוב קורא לימין 'יד'
11 מבלי לפרש שהכוונה ליד ימין, וכל מקום שסתם הכתוב וכתב
12 'יד', אין הכוונה אלא לשמאל.
13 הגמרא מביאה את המשך הברייתא: רַבִּי נִתָּן אֱמָר, המקור שהביא
14 תנא קמא לכך שהנחת תפילין היא ביד שמאל, אִינוּ צָרִיךְ ו-נצרך
15 לנו, שהרי ממקום שבו נצטוונו להניח תפילין, משם אנו למדים
16 היכן הוא מקום הנחתן, הֵרִי הוּא [-הכתוב] אֱמָר (דברים ו ח-ט),
17 'וְקִשְׁרָתָם וּכְתֻבָּתָם', והוקשו הציוויים זה לזה, שמקיימים אותם
18 באופן אחד, מִה פְּתִיכָה - כשם שכתובת מוזוות נעשית בְּיָד יָמִין,
19 שכן רוב בני אדם כותבים בימנם, אֵף פְּעוּלַת הַקִּשְׁרָה של
20 התפילין יש לעשותה בְּיָד יָמִין, וְכִינֵן דְּקִשְׁרִיהּ - שפעולת הקשירה
21 נעשית בְּיָד יָמִין, ממילא הִתְנַחָה בְּשְׂמָאלָא, כלומר, על יד
22 שמאל, שהרי המשתמש בימינו לקשור בה אינו קושר אלא על
23 השמאל, ואי אפשר שתקשור הימין על הימין.
24 מבררת הגמרא: וְרַבִּי יוֹסִי הַחוֹרֵם, שאמר שבין ימין ובין שמאל
25 קרויים 'יד', הִתְנַחָה דְּבִשְׂמָאלָא מִנָּא לִיה - מהיכן למדים לדעתו
26 שהנחת התפילין היא על יד שמאל דווקא. מתרצת הגמרא: נִפְקָא
27 לִיה - לומד הוא דבר זה, מִהֵכָּא - מהיכן דְּנִפְקָא לִיה לְרַבִּי תָנָן,
28 היינו, מהלימוד של 'זקשרתם וכתבתם'.
29 הגמרא מביאה דרך נוספת לפרש את דעת רבי יוסי החורם: רַב
30 אֲשִׁי אֱמָר, הלימוד של רבי יוסי הוא אִמָּה שנאמר (שמות יג טו) 'וְהָיָה
31 לְאוֹת עַל יְדָכָה', שלא כתבה התורה 'ידך' בכ"ף סופית, אלא
32 'יְדָכָה' כְּתִיב, בתוספת האות ה"י, שמשמע לשון נוטריקון 'יד כהה',
33 כלומר, הנח את התפילין על היד החלשה, שהיא יד שמאל. רב
34 אבא שואל על דברי רב אשי: אִמָּר לִיה רַב אֲבָא לְרַב אֲשִׁי, מדוע
35 אתה דורש כך את תיבת 'ידכה', וְאִימָא - אמור לדרוש שהיא
36 נוטריקון 'יד כח', כלומר, הנח את התפילין על יָדְךָ שְׂבִבָּה - החזקה
37 בכח, שהיא ימין. אִמָּר לִיה רַב אֲשִׁי לְרַב אֲבָא, מִי - וכי כְּתִיב 'ידכה'
38 בְּחִי"ת, שנאמר כדבריו, והלא אין כתוב אלא בה"י, וודאי שאין
39 לדרוש אלא 'יד כהה'.
40 מבארת הגמרא: כְּתִנְיָא - דברי רב אשי שמ'ידכה' אנו למדים דין
41 זה שהנחת התפילין היא על יד שמאל, במחלוקת תנאים הם
42 שנויים, יש שדרשו כדבריו, ויש שלא למדו מ'ידכה' דין זה אלא
43 אחר, שכן שנינו בברייתא, 'יְדָכָה' כְּתִיב - התורה כתבה בציווי על
44 הנחת תפילין 'ידכה' בתוספת האות ה"י, שמשמע נוטריקון 'יד
45 כהה', ללמדנו שהיד שמניחים עליה תפילין, זו יד שְׂמָאלָא. אֲחֵרִים

בחסדי השם יתברך אנו עומדים על סף הגאולה, עלינו
להתאמץ בכל מיני אימוץ, לחזק כל ענייני הדת בהידור מצווה,
ולשמור את כל המנהגים מבלי לוותר אף כל שהוא.

היום יום ח שבת

מִקוֹם שְׂמוּחוֹ שֶׁל תִּינוּק רֹפֵס – הוּא הָדִין הַסּוּמָן לַמֶּצֶה, כְּדוּמוּכָה לִקְמֹן: מִקוֹם הָדָרִיט לִטְמָא בִּנְגַע אֶחָד, וְאִמְרִינָן בְּעִידוּבֵין (צוֹה, ב): מִקוֹם יֵשׁ בְּרֹאשׁ שְׂרָאִי לְהַזְחִיז שָׁם שֶׁנִּי תַּפְלִיץ. מִפִּי רַבִּי. **א**וּ קוֹם גָּלִי כִי – בְּעוֹלָם הוּא לִיכָא, אֲבָל יֵשׁ בְּמִדְרַשׁ: אֲשֶׁמְדָאִי הָרִיצָא מִתַּחַת קִרְקַע אֶרֶם אֶחָד שִׁישׁ לוֹ שֶׁנִּי אֲרָשִׁים לִפְנֵי שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, וְנִשְׂאָ אִשָּׁה הַדּוּלִיד בְּנִים כִּירוּצָא בִּו שְׁנֵי אֲרָשִׁים, וְכִירוּצָא בְּאִשְׁתּוֹ בְּרֹאשׁ אֶחָד, וְכִשְׁבָּאוֹ לְחֻלּוֹק בִּנְכְּסֵי אֲבִיהֶם מִי שִׁישׁ לוֹ שֶׁנִּי אֲרָשִׁים שְׁאֵל שְׁנֵי חֻלְקִים וְבָא לְדִין לִפְנֵי שְׁלֹמֹה. מִפִּי רַבִּי. **שׁוֹמֵעַ** אֲנִי אֲפִילוֹ נִטְרָף בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם – פִּירֵשׁ בַּקּוֹנְטֵרִס: נִטְרָף – נִהְרָג. וְקִשָּׁה לְרִבֵּינוּ תָם, דִּמְתַּנְתִּינָן הוּא לִיָּה לֶאֱקָשׁוּי, דַּתָּן בְּבִכּוּרֹת (מַט, א): מִת הֵבֵן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם – הָאֵב פֶּטוּר מִזְמַנְשׁ סְלִיעִים; וְעוֹד קִשָּׁה, דְּבִרְפָקָה קָמָא דְבָבָא קָמָא (יֹא, ב) דֹּאמְרֵי עוֹלָא אֲמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר: בְּכּוֹר שֶׁנִּטְרָף בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם אֵין פּוֹרֵדִין אוֹתוֹ, מֵאִי קָא מִשְׁמַע לָךְ? מִתַּנְיִין יֵהֵא! וּמִבִּידוּ

ההוא גברא, אמר ליה: איתיליד דאית דאית ליה תרי רשין, אתא ההוא סבא תנא ליה: חייב ליתן לו עשרה סלעים. אינני?

שנאמר "פדה תפדה את בכור האדם", שומע אני אפילו נטרף בו

כנגד ארכובה ברגל. וגם בכל דוכתי משמע דאציל הוא קודא, ולא פירוש הקונטרס דפירש הקודא, שדרך להשען עליו. עד אמרנין בפרק שני דבוחסין (נ"ט, א') ולא יתגורו ביוע"ז שאין דחינו כנגד הקודא, ששם דרך לחגור, ולא כנגד אישיל, אדריש שם מוקם יועה ויתור. וכן בימינה (נ"ג) ש"ים נא בלוי הסחבות תחת אציליך לא קודא שמידי, ולפי שזכרנו, וסופה דיל על כת ובמפרקי — אפשר שיתן אדם נגזרת כנגד אותו פירק של קודא מכפנים, וסופה דיל על כת זה פיתוס המדבר בשחור, ובגמרא תניא: בעל אוב זה המדבר בין הפרקים ובין אצילי ידיו, בין הפרקים היינו פירקין אצבעת — כך הוסיפו אצילי ידיו שהוא מרפק, קודא בלעז דכרפשי בגדרים הלך אחר לשון בני אדם, ועד מפריקו הוא דימקריא יד, משום דקריבותא לא הוי בכלל (כו, ב:) הספד על הלב כדכתיב "על שדים סופרים". ומהחיה דערכין קשה לדברי המפרשים לפיטח ירים. להתרוממה לא הדר, ולקדוש ירים ורגלים עד הפרק, דחינו קודא, וחכי איתא, במדנתן בפרק "יהודע" (תולין קל"ד, א') איחורו דרוען מן הפרק של ארכובו עד הכף של יד, והוא דאטמא — עד הדיך, דחינו שני עצמות בעצם האמצעי ועצם של קולית. רבי יהודה אומר: קרי סוכר של רגל, כן פירש שם בקונטרס. ומיהו, אין ראייה מרורע דבתמה לזרוע דאדם, דהיך — אלאמא קרי שוק עצם המחובר לרגל, ויתכן לרבי יהודה נמי דחינו שוק דבתמה. ויש בלעז, וכן משמע בתוספתא דמסכת ידים קתנא: שיעור שבקידוש דים עד הפרק, וברגלים דקאמר גבי תלציה: כניי מתניתין בקשור מן הארכובה ולמטה כדריש, אבל מן הארכובה מעלה ביד עד הפרק וברגל עד הסוכר, ודחי אמר כרץ שנייה, דכתיב (ברא' כח) "משעל רגלי". ומה רגל, רגל.

[illegible]

ומידו הדיא איכא לשנוי דנדרג איצטריכא ליה, דהוא אמינא דווקא מת מעצמו, דמזבח מילתא דנפל הוא. וכן פירש שם בקונטרס, דמת מעצמו לא איצטריכא ליה דאין פודין, דהא כתיב (במדבר יח): "ופודיו מנח חדש תפודה", אבל נדרג איצטריכא ליה לאשמועינן דלא אמרינן דאי לא טקילה הוי חי, ולא נפל הוא ולפרקיה. וקשה לפירושו, ד"ופודיו מנח חדש"

גזירת הכתוב הוא, ולא לאפוקיה מתורת נפל, אלא אפילו קים ליה בגויה שכלו לו חדשיו. אף על גב דמזבח נפקא דכל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל. מיד דהוא אבן שמונה ימים דברמזה, דילפינן מינה דאינו נפל, אף על גב דגזירת הכתוב, כי קים לן בגויה שכלו לו חדשיו, כדמוכח בפרק קמא דראש השנה (ו, ב) דאין מונין לו אלא משעת הרצאה. ועוד אמרינן בפרק "יש בכור" (בכורות מט, א) גבי פודה את בנו בתוך שלשים יום ונתאכלו המעות בתוך שלשים יום — אין בנו פודי. עוד אמרינן בירושלמי בפרק קמא דקדושין, גמרא "בחמה גסה ניקנית במסירה", רבי יהודה (אמר) שאל רבי אלעזר: בכור שנשרף בתוך שלשים יום, אמר לו: דומה לו כמי שמת ופטר מחמש סלעים שן בן. ואי בנדרג — מאי שייך למימר כמי שמת? ומפרש רבינו תם דנשרף היינו דנעשה טריפה אף על פי שחיה יותר משלשים יום, וכיון שיש לו שני ראשים היינו טריפה, דכל יתר כנוטל דמי. מפי רבי.

מה להלן במקום הראוי ליטמא בנגע אחד כר — ואם תאמר: אי מה להלן במקום בשר אף באן במקום בשר, כגון פירוחתו מפי רבי. **האי** מאן דחיישיה לגלמיה לא עבד כלום דכמאן דשריה (דמי) — פירש בקונטרס בלשון אחר: שנכפל טליתו ותפרה שלא תשוב לאיתנה, אפילו הכי לא עבד כלום. ולא היה לו לפרש כן, דלמקן בפרק "התכלת" (מא, א) תניא: טלית כפולה חייבת בציצית, ורבי שמעון פוטה, ושון שאם כפלה ותפרה שחיבה, אלמא שחיבה במקום הכפילות להטיל שם ציצית, ולא אמרינן כמאן דשרייה דמי ועוילה ציצית שבקרנותיה.

הדרן עלך הקומץ את המנחה

אחת. "מאי בינייהו? אמר רב יוסף: סדין בציצית איכא בינייהו. רבא בר אבהו אמר: טלית בעלת חמש איכא בינייהו. רבינא אמר: דרב הונא איכא בינייהו, דאמר רב הונא: היוצא בטלית שאינה מצויצת כהלכתה בשבת — חייב חטאת. אמר רב שישא בריה דרב אידי: האי מאן דבצירה לגלמיה — לא עבד ולא כלום, שויה טלית בעלת חמש. אמר רב משרשיא: האי מאן דציציה לגלמיה — לא עבד ולא כלום; מאי טעמא? דכמאן דשרייה דמי, והנן נמי: כל חממות הצורות טהורות, חוץ ממשל ערבים. אמר רב דימי מנהרדעא: האי מאן דחיישיה לגלמיה — לא עבד ולא כלום, אם איחא דלא מוכעי ליה, לפסוק ולשדיה. "רבי ישמעאל אומר: ארבעתן ארבע מצות". אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי ישמעאל. ולית הלכתא כותיה. רבינא הוה קא אויל אפתריה דמר בר רב אשי בשפתא דריוגלא, אפסיק קרנא דחומיה ולא אמר ליה ולא מידי; פד מטא לבייתיה, אמר ליה: מהתם אפסיק. אמר ליה: אי אמרת לי, מהתם שדייתיה. והא אמר מר: גדול כבוד הכריות שדווחה את לא תעשה שפתוהו! — תרגומה רב בר שפא קמיה דרב בנהא: בלא

ונמצאו ציצית באמצעותה, ואנן כנפות בעינן, הלכך מהשתא כמאן דשרייה דמיא. כל חממות — נודות הצורות, שאין שולחן תפרין אלא צרוין — טהורין, דאין מקבלין טומאה, דרואין כאילו ניהר הקשר וליכא בית קיבול, והוי ככלי הנקוב במוציא רימון. חוץ משל ערבים — דררכן בכך. האי מאן דחיישיה לגלמיה — שנכפל טליתו כדפרישתי, ותפרה שלא תשוב לאיתנה, ואפילו הכי לא עשה כלום, דכמאן דשרייה דמיא. **אם** איתא דלא מוכעי ליה — אם ארובה היא לו, ואינה צריכה לו ארובה כל כך — לפסוק אותו כפל ולשדיה, ואחר כך יתלה הציצית. הלכה כרבי ישמעאל — וכי הנך שינוי דאמרן לעיל מאי בינייהו. **שבתא דרגלא** — שבת שדורשין בהלכות הרגל, כדקיימא לן (פסחים ג, א): שולחן בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום. **אפסיק קרנא דחומי** — ציצית דמר בר רב אשי. מפתא, דאפסיקא. שדייתיה — הייתי משליכה מעלי, דלית הלכתא כרבי ישמעאל אלא כנאן קמא, וכיון דחסור — אין בה מצוה, והויא כמשי.

אך חלק — "אך פדה תפדה" (במדבר יח). והאי נמי כנשרף דמי, שהרי לא יחיה: בגולגולת תלא רחמנא — לפדיון בכור, דכתיב (במדבר ג) "חמש שקלים לגולגולת", והאי אית ליה תרי. ואי משום "אך חלק" — השתא מיהא לא מית. **גובה** — קיבורת, דהוא אצל הכתף. **ידך פמש** — כף. **מה להלן בגובה שבראש** — כדילפינן לקמן מקרא. **ולא לאחרים לאות** — שלא יראו החוצה. ואי בכך, מיתחזי לכולי עלמא. **קיבורת בנגד הלב** — חוץ ציצית בידיה — מכה היתה לו אצל הקיבורת, ונקרע חלוקין שם כדי שלא תדחק המכה, והיו נראין התפילין דרך הקריעה. **במקום לך לאות** — במקום שרוב בני אדם אין נראה לאחריהם, דהיינו קבורת, ולעולם אם נקרע שרי. **בין עיניך פמש** — בגובה עינו. **שעושה קרחה** — (ויש בו) שער, ואם מדרשו עושה קרחה. **יד בנגע אחד** — שער לבן, וראש בנגע אחד — שער צהוב, דכתיב בפרשת נגעים גבי ראש חוק בעי שיער צהוב טטמא, אלמא מקום שער טטמא (בשער צהוב). **לאפוקי בין עיניך** — דאיכא שער דגבות עינים ואיכא בשר. ובעי תרתי: שער לבן בבשר, ושער צהוב במקום שער. **מאי בינייהו** — מכל מקום בין למר ובין למר בעינן ארבע ציצית, כדכתיב (דברים כב) "על ארבע נפוחות כסותך". **סדין** — דפשתן, בציצית בתכלת דעמרא וואי. איכא בינייהו. לתנא קמא דאמר מצוה אחת הן, הלכך אי חסר סדין ציצית אחד ליכא מצוה, והוה ליה אינך בלאים. ולרבי ישמעאל לא הוה בלאים, הדחשל שנשאר ששה מצות הן. **בעלת חמש** — שחרת מקוץ האחד באלכסון והוה בה שני קרנים, ותנא לקמן ב"התכלת" (מג, ב) טלית בעלת חמש חייבת בציצית, ויליף מריבויא "דאשר בתסה בה". לתנא קמא דאמר מצוה אחת הן, סבר: ארבעה דוקא למצוה אחת, וכי רבי רחמנא בעלת חמש — להטיל ארבע כנפותיה רבייה, ולא להטיל לבנה חמישי, ומצות ציצית בארבע כנפות. ולרבי ישמעאל דאמר: ארבעתן (וארבע) מצות, כי רבי רחמנא בעלת חמש נמי, להטיל לכולהו רבייה, דהא כל חד מצוה באנפי נפשה. **רב הונא איכא בינייהו כו'** — וכולי עלמא אית להו דרב הונא. מידו הטיל לשלש ולא לארבע, לתנא קמא הויא מצויצת שלא בהלכתה דחייב חטאת, דהוה ליה ציצית משוי. ולרבי ישמעאל (נהי דהויא) והויא מצויצת בהלכתה, דשלש מצות (מיהא) איכא ואינו פסול, ודרב הונא בעשויה פסול (דהאיכא שלשה מצות). **דבציציה לגלמיה** — שחרת אחד מן הקרנות חתיכה כגון פנימה, דנראין כשני קרנים. **לא עבד כלום** — לפוטרה מן הציצית. שויה טלית בעלת חמש — וחייבת. **האי מאן דחיישיה לגלמיה** — שהייתה טליתו ארובה וכפלה, ותלה הציצית בקרנתו הכפל, אף על גב שצריכה ודיבקה שלא תחזור לאיתנה — לא עבד כלום. דסופו להתייר ולחזור לאיתנה

שאין שולחן תפרין אלא צרוין — טהורין, דאין מקבלין טומאה, דרואין כאילו ניהר הקשר וליכא בית קיבול, והוי ככלי הנקוב במוציא רימון. חוץ משל ערבים — דררכן בכך. האי מאן דחיישיה לגלמיה — שנכפל טליתו כדפרישתי, ותפרה שלא תשוב לאיתנה, ואפילו הכי לא עשה כלום, דכמאן דשרייה דמיא. **אם** איתא דלא מוכעי ליה — אם ארובה היא לו, ואינה צריכה לו ארובה כל כך — לפסוק אותו כפל ולשדיה, ואחר כך יתלה הציצית. הלכה כרבי ישמעאל — וכי הנך שינוי דאמרן לעיל מאי בינייהו. **שבתא דרגלא** — שבת שדורשין בהלכות הרגל, כדקיימא לן (פסחים ג, א): שולחן בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום. **אפסיק קרנא דחומי** — ציצית דמר בר רב אשי. מפתא, דאפסיקא. שדייתיה — הייתי משליכה מעלי, דלית הלכתא כרבי ישמעאל אלא כנאן קמא, וכיון דחסור — אין בה מצוה, והויא כמשי.

ענין' (שמות יג טז), זו גובה שְׁבִירָאשׁ. מבררת הברייא: אִתָּה אֹמֶר
זו גובה שְׁבִירָאשׁ, או אִינוּ - אולי אין המצוה להניח אֶלָּא בִּין עֵינֵיךָ
מִמֶּשׁ, כלומר, בין גבות העינים. מבארת הברייא: נֶאֱמַר בָּאן,
בענין תפילין, 'בִּין עֵינֵיךָ', וְנֶאֱמַר לְחֵלָן (דברים יד א) בענין איסור
קרחא, לֹא תִשְׂמוּ קִרְחָה בִּין עֵינֵיכֶם לְמַת, מָה לְחֵלָן - כשם
שמקום 'בִּין עֵינֵיכֶם' הכתוב בענין איסור קרחא הוא בְּגוֹבֵה
שְׁבִירָאשׁ, שהוא המקום שְׁעוֹשֶׂה - שאפשר לעשות בו קִרְחָה, אִם
מקום 'בִּין עֵינֵיךָ' הכתוב בָּאן בענין תפילין, הוא בְּגוֹבֵה שֶׁל הָרֹאשׁ,
מקום שְׁעוֹשֶׂה קִרְחָה. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, לימוד זה שלמדת מִבֵּין
עֵינֵיכֶם, שנאמר באיסור קרחא, אִינוּ צָרִיךְ, כיון שיש ללמוד מתוך
מצות תפילין עצמה, שהרי אִמְרָה תוֹרָה הִנֵּה תִפְּלִין בְּיָד וְהִנֵּה
תִפְּלִין בְּרֹאשׁ, מָה לְחֵלָן - כשם ששם, בתפילין של יד, מצות
הנחתן היא בְּמִקְוֵם הָרָאשׁ לְיִשְׂמַע אֶחָד - שאינו ראוי לקבל
טומאה אלא מצד תורת נגעי עור בשר בלבד, אִם בָּאן, בתפילין
מקום ראש, מצות הכתוב בָּאן היא בְּמִקְוֵם הָרָאשׁ לְיִשְׂמַע בְּנֵנֶע אֶחָד,
כלומר, במקום השערות, שאינו ראוי לקבל טומאה אלא מצד
תורת נגעי ראש וזקן בלבד, לְאִפְסִיק - ולמדנו להוציא את מקום
'בִּין עֵינֵיךָ מִמֶּשׁ', כלומר, את המקום שבין הגבות, שאין מניחין בו
תפילין, דְּאִיכָּא - שהרי יש שם גם בְּשָׁר וְגַם שְׁעָר, דְּאִיכָּא - ונגעי
אותו מקום, יש מהם, שתורת הטומאה שלהם היא כאשר צומח
בהם שְׁעָר לְבָן, כנגעי עור בשר, וְאִיכָּא נִמִּי - ויש מהם, שתורת
טומאתם, אם יצמח בהם שְׁעָר צָהוּב, כנגעי ראש וזקן.
שנינו במשנה: אֲרֵבֶּעַ צִיצִיּוֹת מְכַבְּבוֹת זו את זו, שְׁאֵינָם עֶקֶתָן מִצֻּחוֹ
אֶחָת. רבי ישמעאל אומר, ארבעתן ארבע מצות.
שואלת הגמרא: מָה בִּינֵיהוּ - מה הוא ההבדל בין חכמים
לרבי ישמעאל, הלא דאי גם רבי ישמעאל מודה שאסור להתעטף
בטלית שאין בה ציצית באחת מכנפיה.
מיישבת הגמרא: אִמֶּר רַב יוֹסֵף, סְרִין בְּצִיצִית - בגד של פשתן
שהוטלו בו פתילי תכלת שהם עשויות מצמר, אִיכָּא בִּינֵיהוּ - זה
הוא הדין אשר בו נבדלות שתי השיטות זו מזו בהוראה למעשה,
כלומר, אם הטיל בבגד פשתן ציציות צמר, ושייר כנף אחת בלי
ציצית, לדעת חכמים יש איסור שעטנו בלבגישת בגד זה, ולדעת
רבי ישמעאל, אין איסור.
חילוק נוסף: רַבָּא בְּרֵי אֲהֵינָא אִמֶּר, טְלִית בְּעֵלֵת חֶמֶשׁ כנפות, אִיכָּא
בִּינֵיהוּ, שהרי טלית זו, בעלת חמש הכנפות, מחויבת במצות
ציצית, ולדעת חכמים שארבעת הציציות אינן אלא מצוה אחת,
גם בטלית זו לא טיל אלא ארבע ציציות, שהרי צורת המצוה,
היא להטיל על הבגד המחויב במצוה ציצית, ארבע ציציות, אבל
לדעת רבי ישמעאל שכל ציצית היא מצוה בפני עצמה, אם כן,
צורת המצוה, היא להטיל ציצית על כל כנף בבגד, ולפיכך, טלית
זו, כיון שמחויבת מן התורה במצות ציצית, מצוה להטיל ציצית
על חמשת כנפיה.
חילוק שלישי: רַבִּינָא אִמֶּר, הדין דְּרַב הוּנָא אִיכָּא בִּינֵיהוּ, דְּאִמֶּר רַב
הוּנָא, הוּנָא כשהוא לבוש בְּטָלִית שִׁישׁ בה ציציות אבל אִינָה
מְצוּיִצִית בְּהַלְבָּתָהּ, מרשות היחיד לרשות הרבים, בְּשִׁבְתָּ, חֵיב
חֲסִאתָ, שעבר על איסור הוצאה מרשות לרשות, שכיון שאין
הטלית מצויצת כהלכתה, אין מצוה באותן ציציות שהטיל,
ומכיון שהן חשובות אינן בטלות לבגד, ונחשבות למשא. ומעתה,
לדעת חכמים שארבע הציציות מעכבות זו את זו ואין מצוה כלל
בחלקן, אם לא הושלמו כולן 'טלית שאינה מצויצת כהלכתה'
היא, והמוציאה מרשות לרשות או ההולך ארבע אמות ברשות
הרבים כשהוא לבוש בה, חייב חטאת, אבל לדעת רבי ישמעאל,
כיון שכל ציצית היא מצוה בפני עצמה, אין בהוצאת טלית זו
איסור שהרי יש מצוה בציציותיה, והן נחשבות כחלק מהבגד
ונוי.
הגמרא מביאה שלוש שמועות אמוראים בענין חיוב טליתות

אִם פֶּדָה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם, ובזה שאמר 'אך' שהוא לשון
מיעוט, חֵלָל הכתוב את דין הבכור שנהרג בתוך שלושים מדין
שאר הבכורות, לפטורו מפדיון. וקשה אם כן על דברי ההוא סבא
שחייב עשרה סלעים בתינוק הנולד עם שני ראשים, שהרי ודאי
תינוק זה אינו יכול להתקיים בחיים, וצריך להיות פטור מפדיון.
מתרצת הגמרא: שְׁאֵנִי הָכָא - נידון תינוק שיש לו שני ראשים
שלפנינו, דינו שונה, משום דְּבְּגוֹלְגוּלָתָא תֵּלָא רַחֲמָנָא - שהקב"ה
תלה בתורה את דין הפדיון במספר הגולגולות, שנאמר (במדבר ג מז)
'וְלִקְחָתָּ חֲמִשָּׁתָּ שְׁקָלִים לְגִלְגֻלָּתָּ, להורות שאפילו בכור
אחד, אם יש לו שתי גולגולות חייב בעשרה סלעים.
הגמרא מבררת את מקור הדין שנשנה בבית מדרשו של מנשה,
שמקום הנחת תפילין של יד הוא על הקיבורת: אִמֶּר מֶר - הובא
לעיל (ע"א) בברייא, שמה שציציתה התורה, וְהִנֵּה לָךְ לְאוֹת עַל
יָדְךָ' (שמות יג טז), מקום ההנחה המסוים ביד, זו הקיבורת - מקום
הבשר התפוח שבדורו, מבררת הגמרא: מִנְּלָן - מדיחין למדנו דין
זה. מבארת הגמרא: דְּתֵנּוּ רַבְּנָן, פירוש הציציות וְהִנֵּה לָךְ לְאוֹת עַל
יָדְךָ' (שם), זו גובה שְׁבִירָאשׁ, כלומר, הקיבורת שנמצאת בסמוך לכתף.
שואלת הברייא: אִתָּה אֹמֶר זו גובה שְׁבִירָאשׁ, או אִינוּ - אולי אין
המצוה להניח אֶלָּא עַל יָדְךָ מִמֶּשׁ, כלומר, על כף היד. מיישבת
הברייא: יש ללמוד דבר זה מתפילין של ראש, שְׁאִיכָּה תוֹרָה
הִנֵּה תִפְּלִין בְּיָד וְהִנֵּה תִפְּלִין בְּרֹאשׁ, מָה לְחֵלָן - כשם שבמצות
הנחת תפילין של ראש, האמורה להלן, המצוה היא להניח בְּגוֹבֵה
שְׁבִירָאשׁ, כמו שיבאר להלן, אִם בָּאן, בשל יד, המצוה היא להניח
בְּגוֹבֵה שְׁבִירָאשׁ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר, אִינוּ צָרִיךְ - אין צורך ללמוד מקום
הנחת תפילין של יד, משל ראש, שהרי ניתן ללמוד ממה שנאמר
במצות הנחת תפילין של יד עצמה, שְׁהִי הוּא -[הכתוב] אֹמֶר על
תפילין של יד (שם), וְהִנֵּה לָךְ לְאוֹת עַל יָדְךָ, ויש ללמוד מכאן
שהקפידה התורה שניחון במקום שכאשר יונחו בו הם יהיו 'לָךְ
לְאוֹת', כלומר, שרק המניחין ירגיש בהן, וְלֹא לְאַחֲרֵים לְאוֹת - ושאר
בני אדם לא יראו אותן, ועל כן אין להניח על הכף שהוא מקום
גלוי לכל, אלא בקיבורת. רַבִּי יִצְחָק אֹמֵר, לימוד זה אִינוּ צָרִיךְ,
שְׁהִי הוּא אֹמֶר (דברים יא יח), וְשִׁמְתֶם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְכֶּם וְעַל
נַפְשְׁכֶם וְקִשְׁרֶתְכֶם אִתְּכֶם לְאוֹת עַל יָדְכֶם, כלומר, כשאתם קושרים
תפילין על ידכם, ראו שְׁתֵּהֵא שִׁמָּה - שהדברים הכתובים
בפרשיות התפילין, יהיו מונחים בְּנֶגֶד הַלֵּב, ומכאן שיש להניח על
הקיבורת שהיא כנגד הלב.
הגמרא מביאה שני סיפורים השייכים לדרשות שזכרו בברייא
שלמעלה בענין מקום הנחת תפילין של יד: רַבִּי חִיָּא (ורב אחא)
בְּרֵיהּ דְּרַב אֵינָא לא היה מניח את התפילה של יד מיושרת על
זרועו, אלא היה מְכַוֵּן וּמַנִּיחָהּ לִיה לְהִיבָה - מטה ומצדד אותה
מעט ומניחה לצד ליבו, כדי לקיים מצות 'ושמתם את דברי אלה
על לבבכם'.
סיפור נוסף: רַב אֲשִׁי הָיָה יוֹשֵׁב קְמִיָּה דְּאִמְיָר, הָיָה
צָרִיף בִּיְדֵיהּ וְקָא מְתַחֲוִין תִּפְּלִין - היה לאממיר מכה בסמוך
לקיבורת, וקרע חלוקו סביבות המכה כדי שלא ידחוק החלוק את
המכה, והיו תפילין נראות מבעד לקרע, אִמֶּר לִיה רב אשי, לֹא כָּבֵד
לָךְ מֶר - וכי אין אדוני סובר את הדרשה 'לָךְ לְאוֹת וְלֹא לְאַחֲרֵים
לְאוֹת', שהרי תפילין נראות. אִמֶּר לִיה בְּמִקְוֵם לָךְ לְאוֹת אִתְּמַר -
לא נאמר הדין 'ולא לאחרים לאות' אלא כדי לקבוע שמקום
הנחת תפילין הוא בקיבורת, שאצל רוב בני אדם היא מכוסה
תמיד, ולא במקום שדרכם לגלותו, אבל אין הקפדה שתהייה
מכוסות בדווקא.
הגמרא מבררת את מקור הדין השנוי בברייא שלמעלה, בענין
מקום הנחת תפילין של ראש: שנינו בברייא שיש להניח את
התפילין בְּגוֹבֵה שְׁבִירָאשׁ, מבררת הגמרא: מִנְּלָן - מדיחין למדנו
זאת. מבארת הגמרא: דְּתֵנּוּ רַבְּנָן, פירוש הציציות וְלִטְטֹפֶת בִּין

37 בכל כנף ארבעה חוטים, דהיינו שני חוטי לבן ושני חוטי תכלת.
38 משנתינו מבארת מה דין ציצית שנתן בה רק אחד ממנינים אלו:
39 התכלת שלא הטילה בבגד אינה מעקבת את הלבן, והמטיל ארבעה
40 חוטי לבן במקום שנים לבן ושנים תכלת, יצא. וכן הלבן אינו מעקב
41 את התכלת, והמטיל בבגד ארבעה חוטי תכלת יצא.
42 וכן לגבי תפילין, תפלה של יד שלא הניחה אינה מעקבת את תפילה
43 של ראש, והמניח תפילה של ראש לבדה קיים מצוה, ותפילה של
44 ראש אינה מעקבת את של יד, ואם הניח של יד לבדה קיים מצוה.

גמרא

45 שנינו במשנתנו שתכלת ולבן אינם מעכבים זה את זה. הגמרא
46 מבררת כשיטת מי היא נאמרה: לימא מהנתינן דלא כרבי - שמא
47 נאמר שמשנתנו אינה כשיטת רבי, דתניא, נאמר (במדבר טו לט)
48 'והיה לכם לציצית וראיתם אותה', וכיון שנקטה התורה לשון יחיד
49 במצות ציצית שיש בה שני מינים דהיינו לבן ותכלת, מלמד
50 שמעבדין זה את זה, ואם חסר אחד מהם אינו יוצא ידי חובה, דכרי
51 רבי. וחקמים אומרים, אין התכלת והלבן מעבדין זה את זה, אם כן
52 נמצא שמשנתנו כחכמים ולא כרבי.
53 מבררת הגמרא: מאי טעמא דרבי - מהו טעמו של רבי, דכתיב
54 בפסוק (שם טו לח) 'ציצית תהיה', ומשמע שהחוטים צריכים להיות
55 מין קנה - מאותו מין שממנו נעשה הכנף, דהיינו מחוטי לבן
56 שהרי רוב הטליתות לבנות הן, וכתבי שם עוד 'פתיל תכלת' דהיינו
57 שצריך לתת בציצית גם חוטי צמר הצבועים בתכלת, ואמר רחמנא
58 לאחר מכן (שם טו לט) 'וראיתם אותה' בלשון יחיד, ומשמע שאינו
59 יוצא עד דאיתא תרויהו כחד - עד שיהיו בכנף אחד גם לבן וגם
60 תכלת.

61 מוסיפה הגמרא לברר: ורבי - ומהו טעמו של חכמים שתכלת
62 ולבן אינם מעכבים זה את זה. משיבה הגמרא: כיון שנאמר
63 'וראיתם אותה' בלשון יחיד, כל חד לחודיה טשמע - משמע שיכול
64 לתת כל אחד לבדו, דהיינו או את התכלת או את הלבן, ויוצא
65 בכך. מסיימת הגמרא: לימא דלא כרבי - אם כן נאמר שמשנתנו
66 אינה כשיטת רבי, הסובר שתכלת ולבן מעכבים זה את זה.
67 הגמרא דוחה שניתן לבאר את משנתנו אף לשיטת רבי: אמר רב
68 יהודה אמר רב, אפילו תימא - אפילו תאמר שמשנתנו כרבי היא,
69 ולעולם תכלת ולבן מעכבים זה את זה ואם הטיל רק אחד מהם
70 לא יצא, ולא נצרכא - לא הוצרכה המשנה לומר שאינם מעכבים,
71 אלא לקדם - לענין שהמקדים לתת חוטי תכלת לפני הלבן שלא
72 כדין, בדיעבד יכול לתת את הלבן אחריהם, ואינו צריך להסיר את
73 חוטי התכלת ולתיתם שוב לאחר הלבן. והיון מצאנו שכך הדין,
74 דתניא, מצוה להקדים לבן לתכלת, ובדיעבד אם הקדים תכלת
75 ללבן, יצא, אלא שחיסר מצוה.
76 הגמרא מבררת מה היא כוונת הברייתא 'חיסר מצוה': מאי 'חיסר'
77 מצוה?

1 בלאו דלא תסור, כלומר, בדברים האסורים מדברי חכמים,
2 שהסמיכו את איסוריהם על מאמר הכתוב (דברים יז יא) 'לא תסור
3 מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל', וכגון איסור טלטול מוקצה,
4 שיסודו מדברי חכמים, ובמקום שנצרך להכניס אבני מוקצה לבית
5 הכסא כדי לקנה בהן, התיירוהו, שלא העמידו דבריהם במקום
6 כבוד הבריות, אבל באיסורי תורה, כאיסור העברת משא ארבע
7 אמות ברשות הרבים, מחויב להתבונות ולא לעבור עליהם בקום
8 ועשה.

9 הגמרא מביאה שיש שהיו מספרים מעשה זה באופן אחר: ואימא
10 דאמר, מהתם אמר ליה - יש האומרים שכבר מעת היותם באותו
11 המקום שנחתכה טליתו של מר בר רב אשי אמר לו רבינא
12 שנחתכה טליתו, ואמר ליה מר בר רב אשי, מאי דעתך, למישדייה
13 - מה היא דעתך וכוונתך במה שאתה מודיעני שנפסלה טליתי,
14 האם כדי שאפשטנה ואשליכנה, והאמר מר, נדול כבוד הקריות
15 שדוחה את לא תעשה שבתורה, ואם כן, איני צריך להתבונות
16 ולפשוט טליתי במקום שרבים מצויים. מקשה הגמרא: והא תרמקא
17 רב פר שפא קמיה דרב כהנא, שכל מה שאמרו חכמים שכבוד
18 הבריות דוחה 'לא תעשה שבתורה', אינו אלא בלאו דלא תסור,
19 כלומר, בדברים האסורים מדברי חכמים, אבל באיסורי תורה,
20 כאיסור העברת משא ארבע אמות ברשות הרבים, מחויב
21 להתבונות ולא לעבור עליהם בקום ועשה, ואם כן איך המשך מר
22 בר רב אשי ללבוש את טליתו ברשות הרבים.
23 מתרצת הגמרא: הקא נמי - גם כאן לא עבר אלא על איסור דרבנן,
24 כיון שלא הלך ברשות הרבים שאיסורה מן התורה, אלא
25 בכרמלית, שאיסור העברת משא בתוכה, דרבנן היא - אינו אלא
26 מדרבנן.

הדרן עלך הקומץ רבה

פרק רביעי - התכלת

27 בפרק זה יתבארו המצות שאין חלקיהן מעכבים זה את זה, וכן דיני
28 מנחת חביתין.

משנה

29 משנתנו מבארת את דין המקיים חלק ממצות ציצית או תפילין,
30 ובגמרא יתבארו אגב כך רוב הלכות ציצית.
31 נאמר בתורה (במדבר טו לח) 'ועשו להם ציצת וגו', ונתנו על ציצת
32 הכנף פתיל תכלת. ממה שנאמר 'ציצית הכנף' למדנו שצריך
33 שיהיו החוטים ממין הבגד, וכיון שרוב טליתות לבנות הן מבואר
34 שכוונת התורה לחוטי לבן, שעליהם מצוה לתת עוד פתיל תכלת.
35 בגמרא להלן (אא) נפסקה ההלכה בבית שמאי הסוברים שיש לתת

אחר מדת הדין בשריפה מתעוררת מדת הרחמים שהיא
גדולה ממידת החסד שבתחילה.

ממכתב יו"ד שבת ה'תשט"ו

בְּלֹא דְלֹא תִסּוּר – בְּגוֹן טַעֲלוֹל אִסּוּר מִדְּרַבָּן, וְאִבְנִים מְקוּדָּחוֹת מוֹתֵר לְהִכְנִיס לִבֵּית
הַכֶּסֶּס מִשּׁוֹם כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, אֲבָל לִשְׂאֵת מִשָּׂא דְכֻתִּיב בְּהִיאֵר לֹא דְחֵי כְבוֹד הַבְּרִיּוֹת. **אִיכָא**
רַמְיָי מִהֵתָם אִמְרֵי לִיָּה – רַבִּינָא אִימְסִיק קְרָנָא דְרוּסָא. **כִּיפִילִית** – מוֹתֵר לְטַעֲלוֹל תְּבוּכָה
מִן הַתּוֹרָה. לִשְׁקוֹן אֲדָר וְעִיקָר: הֵיאֵר אֲמַי דְּצִרִינָא לְגַלְמִיָּה – קְרָנוֹת טְלִיתוֹ כֹּפֶל קֶשֶׁר, וְרוּמָה
בְּאִילוֹ קִצְעָן וְאִין לֹא כְּנֻפֹת. כִּדֹּי לְהַפְקִיעָה
מִתּוֹרַת צִיצִית. **לֹא עָשָׂה כָלוּם** – לְפִטְרָה 1
מִצִּצִּית. **מָאי מַעֲבָא כְּמָאן שְׂדֵיר דִּמִּי** – וְכַת 2
אַרְבַּע כְּנָפִים שְׂסוּפָה לְחֻזּוֹר לְתַחֲלִילָתָה. **אִמְרֵי רַב** 3
דִּמִּי הֵיאֵר מָאן דְּחִישִׁינָא לְגַלְמִיָּה – כֹּפֶל כְּנֻפֹתֵיהּ 4
בְּאִילוֹ לֹא מְקַצְצֵיהּ, וְתוֹרַת הַפְלִיגִים שְׂלֵא שְׂרֹב, 5
אִפִּילוֹ חֲבִי לֹא עָשָׂה, וְלֹא כָלוּם לְהַפְקִיעָה 6
הַצִּצִּית. דְּכָל כְּמָה דְלֹא פִסֵּק לִיָּה שְׂמוֹעַ מִינָהּ 7
מִבְעֵי לִיָּה, וְעִירִין וְזִין מִן הַטְּלִית. וְלִשְׁקוֹן אִישָׁן 8
קִשְׁיָא דְתַנְיָא בְּפִלְתָּ "הַתְּכֵלֶת" (מִנְחוֹת מָא, א) 9
שָׂאם כְּפֹרֶת וְתוֹרַת שְׂחִיבִי. 10

בְּלֹא "ד"ל תסור". וְאִכָּא דְאָמְרִי: מִתְחִים אִמֹר לִיה, אִמֹר לִיה: מֵאֵי דַעְתִּיהָ, לְמִישְׁדִּיחָהּ? וְהָאִמֹר מִר: גְּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת שְׂדוּחָה אֵת לֹא תַעֲשֶׂה שְׁבִתוּחָה! - וְהָאִתְּרַגּוּמָה רַב בִּר שָׂא קְמִיָּה דְרַב פְּהֵא: בְּלֹא "ד"ל תסור"! - הֵכָא נִמּוּ פְרַמְלִית דְּרַבְנָא הוּא.

הדרן עלך הקומץ

תַּכְלֵת אֵינָה מַעֲבֶבֶת אֶת הַלֶּכֶךְ, וְהַלֶּכֶךְ אֵינוֹ מַעֲבֶבֶת אֶת הַתַּכְלֵת. תַּפְלָהּ שֶׁל יָד אֵינָה מַעֲבֶבֶת אֶת שֶׁל רֹאשׁ, וְשֶׁל רֹאשׁ אֵינָה מַעֲבֶבֶת אֶת שֶׁל יָד. **בְּמִדָּא** לִימָא מִתְּנִיתִין דְּלָא כְּרִבִּי, דְּתִנְיָא: "וְרֵאיתֶם אוֹתוֹ" - מְלֻמֵּד שֶׁמַּעֲבֹבִין זֶה אֶת זֶה, דְּכִרִי רִבִּי, דְּחֻקִּים אוֹמְרִים: אֵין מַעֲבֹבִין. מָאי טַעְמָא דְּרִבִּי? דְּכֻתִּיב: "הַכֶּנֶף" - מִין כְּנָף, וְכֻתִּיב: "פֶּתִיל תַּכְלֵת", אָמַר רַחֲמֵנָא: "וְרֵאיתֶם אוֹתוֹ" - עַד דְּאִיכָא תַרְוִיחֻהוּ בְּחֹד. וְרַבֵּנן? "וְרֵאיתֶם אוֹתוֹ", כֹּל חֹד לַחֲדוּדֵיהּ מִשְׁמַע. לִימָא דְּלָא כְּרִבִּי? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אִפְלוּ תִּימָא רִבִּי, לֹא נִצְרָכָא אֱלָא לְקֻדְּשִׁי, דְּתִנְיָא: מַצוּה לְהַקְדִּים לָבֵן לַתַּכְלֵת, וְאִם חֹסֵר תַּכְלֵת לִלְבָּן - יֵצֵא, אֱלָא שְׁחִיפֵר מַצּוּה. מָאי חֹסֵר מַצּוּה? אֵילִמָּא

התכלת אינה מעכבת את הלבן — מצוה לתת שני חוטים תכלת ושני חוטים לבן בציצית, ומשמע לכאורה דאין זה מעכב את זה — שאם הטיל שני חוטים מן האחד יצא, כי הך דרתני: תכלה של יד אינה מעכבת את של ראש כו'. אבל בקונטרס פירש: אי עבד ארבעתן תכלת לא ארבעתן יצא. וכן אנו נהגין. ובגמרא ומנחות מ', א' מוכיח כן, והלא כל המטיל תכלת בסדיו של בירושלם אינו אלא מן התמחין, ומפרש דאסוריה גזירה משום קלא אילן. ופריך: לא יתא אלא לבן משמע דאי הוי לבן אין כאן אסורא, אף על גב דבלא הוי דקלא אילן איכא שני חוטים לבן. ומיהו יש לדחות, דאף על גב דבשני חוטים לבן איכא מצוה, כי רמי טפי ליכא אסור כלאים, דאין לו מוסף על המצוה, ד"גדיל" — שנים "גדילים" — ארבעה, דדרשינן מיניה שנים לבן ושנים תכלת — לאו למעוטי טפי קאמי, כדאשכחן גבי ערבי נחל דרדשינן (סוכה לז', ב); "ערב" — שנים, ונהגים להשיח הרבה בלולב. ולקמן מאמ. ב) גבי טלית כשולח תכלת כו' דאמרין בטלית בת שמונה חוטים, פירש בקונטרס שאין כאן אסור ד' חוטים כיון שכל השמונה בכרך אחד, ולא דמי להטיל למוטלת, ודחינו טעמא, דבהטלת למוטלת לבד שייך כל חוטים, משום דציצית אחד על כנף אחד אמר רחמנא. ומתחת נמי יש ראייה דכי ליכא אלא לבן או תכלת בעינן לעולם ארבעה חוטים, דמשמע דבטלית בת ארבעה חוטים לא חישינן שמוא יסיר שנים מהן ויניח טלית אחד, דארבעתן מצוה. מיהו, בסוף "אלו חן הנחנך" (סנהדרין פח, ב) משמע דאם חוטים חוטים בכרך אחד פסול, לא יזק ממזר, דאמר רבי אלעזר: איני חייב אלא על זקן ממזר, שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים, ויש בו להסיק ואם הוסיף גורע, ואנו אין לנו אלא תפילין. ופריך: והאיכא ציצית! ומשנה אי קשר העליון לאו דאורייתא — האי לתודיה קאי והאי לתודיה קאי, וזי קשר העליון דאורייתא — גרע

וטמא הוא. והאי דלא מוקי לה הוה בחטיל למוטלת — משום דלילמא לא מיפסלא בכך, אף על גב דעובר על כל חטין אמ נחבין לחוסין; ואם לא נחבין לחוסין שרי. ומאן דמפליג (מא), (ב) צן טלית בת ארבעה לטלית בת שמונה, יחזי פירושו: טלית בת ארבעה — דהיינו שנים חטין, שזון ארבעה כשזון כפולין. שלא היה לו תכלת, ותוחן אלו שעצמין קלא אילין במוקם לבן. וטלית בת שמונה היינו בת ארבעה שזון כפולין, שייסבור כולה חבלת ויקח מזה לזה לפטור טלית אחרת. ומיהו קשה לפירוש זה, דאם ארבעה נמי יסיבור שהוא תכלת ויקח אילין עתה לבן, ועל שזון; ויהוי דאמרינן דמוקי בבא ארבעה, קנני; מבאי תכלת אחר ותולה בה, וקלא אילין לא יבא ואם הכי בשך — דאם ארבעה דמיירי בתולה קלא אילין עתה חבלת, ועל כרחין ארבעה ושמונה דוקא קאמר, רמי כפולות! ושמונה לא מה שבושין חטין מארבעה, דהיינו לא מוסין הוא לא מיפסלא בכך, בדאשבוש מארביא לקמן (מב), א) דרם אהא בר עיקב רמי ארבעה דאם אהא מודפתי רמי שמונה. והשתא לא פליגי כולי האי, אלא דמר עבדי הפחות ומר עבדי היתר, ובסתהדרין מיירי דמוסין טפי מתמניא. וצריך טעם מנלן, דבשלמא אי פליגי בהא, דמאן דרמי ארבעה סבר כדרשינן: "גדיל — שנים, "גדילים" — ארבעה, ומאן דרמי תמניא סבר "גדילים" — דקאמר דרמנא אבל מין ומין קאי, גדילים מלבן וגדילים מתכלת, דהיינו צמר ופשתים, דעליוותי קאי. אבל לא לא פליגי, מה סברא היא זו דאי בעי עבדי הכי ואי בעי עבדי הכי? וצריך לומר דכל זה יש במשמעות "גדילים", דאי עבדי תכלת לבן כן שניהם ארבעה חטין — "גדילים" קרינא ביה, ואי עבדי מכל דאז חדיל "גדילים", כגון ארבעה חטין לבן וארבעה חטין תכלת — "גדילים" נמי קרינא ביה, ולאו מוסין הוא, אבל אי רמי טפי מוסין הוא וגרוע ועומד הוא, ועוד צריך טעם. מנלן דית לא תלא ואז אלן בא תכלת, אבל מיפטר בתי חטין לחידויה דרם דרמי ארבעה? וקשה משום דדרשינן: "גדיל — שנים "גדילים" — ארבעה, בן יש בו מין אחד בין שני מינין. וקצת קשה הא דאמרנן בגמרא: אם הקדים תכלת לבן יצא אלא שחיסר מצוה, מאי חיסר מצוה? (ואילמין חיסר מצוה) דלבן וקיים מצוה תכלת, לרבי שכובי מעכבי אהדורי דמשמע דאי לא מעכבי ניהא, אלאמא אף על גב דחיסר מצוה דלבן — קיים מצוה תכלת בשני חטין? ויש לומר: דלהבשיר תכלת מיהא מזני לבן, דקרינא ביה שמונה ארבעה. ואם תאמר: ומנלן דבעינן שני חטין לבן ושני חטין תכלת? דילמא אנדגיליס קפיד קרא, אפילו חד מהאי ושלשה מהאי? ויש לומר: דאין דתרי מיני בעי דרמנא. סברא הוא שיהיו שזון, ועוד, "פתיל תכלת", תיב, "ופתיל" משמע תרי, כדרשינן פרק "בא לוי" (נזיר, עב), א) ד"פתיל פתילים", "פתיל — שנים, "פתילים" — ארבעה, ולבן נמי לא פחות מתרי, דקריש טפי, כדאמרנן בגמרא דמתנחיל לבן ומסיים מלבן, ומעלין קודש לזון מורדית. ומיהו, שם א) ד"פתיל לא יתכן, דבפרק "בא לוי" ר' יוחנן בשם ר' שמעון "קוצץ" קומצין אחד לשנים, אבל לא כרחין לא משמע תרי, כדמוכח בספרי בפרשת ו"שלו" לך" ובפרשת "כי תצא": "ועשו להם ציצית" — שומע אני חוט אחד בפני עצמו? תלמוד לומר: "גדילים", כמה גדילים עשית? אין (גדיל) פחות משלשה חטין כדברי בית הדין. משמע ד"פתיל" לא הוה שומעין אלא חד. ועוד, דאי "פתיל" משמע תרי, ו"הבג" מין כגן לכל הפחות הוה, אם כן בלא "גדילים" נמי תיפוק ליה תלתא? וצריך לומר שחולק על התלמוד שלנו. דמשמע דחזי מתכלת מבדין, ומה שאנו כופלים הארבעה לשמונה, סמכין הוא דאמרנן לקמן (מב), א) דרם אהא בר עיקב רמי ארבעה ועיף לזו מעיף ומעיל לזו בגלמא אהבין לזו וכו' ער: דמר בריה דרבנא מיהי דן, ופירש כקונטרס לזא אביק להו, ותוע דהיא דאמר: אמרימם: ארבעה זרמי וארבעה של תכלת. לא תאמר: היא גופה מנלן שצריך לכופולין? והוה מפרשין קשה גיזל ופתולתינו מתוכה, היינו שצריך לפתולי צמר פתילה שהיא כפולה — ניהא, אבל כקונטרס לא פירש כן. ושם אפרש.

כתוב

הכנה מין הכנה — ואפילו לתנא דבי רבי ישמעאל פרק קמא דיבמות (ד, ב) דפליג ארבא דרדיה הכי, נמי לא פליג אלא אהא דמריבה שאר מינים, אבל "הכנה" מין כן דריש שפיר. ואם הקדים תכלת לבן יצא — תימא: כיון ומקרא הוא דרשינן לבן ברישא — טעם לא דמעב, אבל לא בעינן שנה הכותל לעכב אלא בקדשיו? ויש לומר: דלית לן למימר דאסדר לבד יקפיד הכותב לעכב, כמו גבי חליצה (יבמות קה, א), הקדים ריקקה לחליצה מה שעשה עשוי, ואף על גב דכתיב "כבוד" עיכובא לא קאי אלא אסחורין מעשה.

אעלאמא

אילימא חסר מצוה דלכן וקיים מצוה תכלת — תימה: דאיכא הוה ליה למימר, דמצות לכן עבד, אבל מצות תכלת הנעשית שלא כהלכה חסירה ויש לומר: דמשום מתניתין נקט הכי הלבן אינו מעכב התכלת, פירוש: אינו מעכב כלל התכלת שקדים. **לרבי** עכובר מעכב — פירש בקונטרס: וכדריב בעינן לאוקמה. ותימה: דמשמע דלרבנן נחא, ואם כן למסקנא לא נצטרך ליתיריך

רב יהודה, ולא מיסתבר הכי מידו, למסקנא נמי מצוה למימר דבעי לאוקומי מתניתא כרבי. אי נמי יש לומר, דכל שכן לרבנן דקשה טפי: אמאי חסר מצוה: הא לא מעכב אהדרינן
לא נצרכא אלא לסדן בציצית — תימה: אמאי נקט דהוי לניקוט טלית צמר בציציתו? אי נמי מפרשי: חזיקא תכלת לא הוי מין דסדן, משום דהוה כלאים גביה, אבל צמר ותכלת הוי מינו. ולכן נמי דתניא לעיל, מפתתן הוי. וקשה, דאם כן, מאי קשיא ליה: תינח לכן אינו מעכב התכלת, אלא תכלת אינה מעכבת את הלבן מאי ניהו? ומאי פירא? הוה נמי משכחת לא, דהא תכלת וצמר דא מינא הוי ואינה מעכבת חוטי לכן. אי נמי חוטי פשתן, למאי דפשטינן לקמן (לט, ב) חוטי פשתן פוטרין בשל צמרו לכן נראה כפירוש הקונטרס, דלדחי נקט סדן — דפשיטא דהוי לכן, ולכן של צמר הוה מצטרף לפשתן טפי. **מירי** ציבעא קא גרים — משמע שרצה בקונטרס לפרש: משום דקרא ברוב טליתות איירי, שהן לבנות ואינן צבועות תכלת, וכיון דכתיב "הכנה" מין כנה, הוי כאילו כתב בהדיא: תן שני חוטי לכן תחילה ואחר כך פתיל תכלת. וצריך לומר דסחם טליתות שלחם היו גם משאר מינים, דרבא הוא דרדייש לקמן מדכתיב "הכנה" מין כנה דשאר מינים במינים פוטרין. ומיהו תימה: אם היו רגילים בטלית של צמר, נהי דלא איירי קרא באותו שהוא צבוע תכלת, נכל מקום איירי בצבוע בצבע אחר, כי הדין דדרשין כלך ושיראין וסיריקין, וחוטי תכלת הוי טפי מינא דידה מחוטי פשתן, ואם כן לישני דכי, וכי מקריה לכן של פשתן בטלית צמר לית לן בה? ויש לומר: כיון דקרא על כרחין לא איירי בצבוע תכלת, דהא כתיב מין כנה וכתיב פתיל תכלת — אלמא תכלת לאו מין דכנה הוי, ואף על גב דמכל מקום הוי מינו טפי — לא חשיב מיד, דהא לא הוי בכלל מין כנה דקרא. ועוד יש לפרש: דצביעה דלאו מצוה לאו מדי דהא. ותו, דתנאי לקמן (מא, ב): טלית שכולה תכלת — כל מיני צבעתין פוטרין בה חוץ מקלא אילן, ופירש בקונטרס: פוטרין בה לשם לכן, דכיון דמין כנה

אילימא חסר מצוה דלכן, וקיים מצוה תכלת - **לרבי** עכובר מעכב אהדרינן? אמר רב יהודה אמר רב: שחיסר מצוה ועשה מצוה, ומאי חסר מצוה? דלא עבד מצוה מן המוכרח. - התינח לכן דאינו מעכב את התכלת, תכלת דאינה מעכבת את הלבן מאי היא? אמר רמי בר חמא: לא נצרכא אלא לטלית שכולה תכלת. איחמר נמי, אמר ליה לוי לשמואל: אריזן, לא יתחייב אפרעך עד דמפרשה לך ליה מילתא: התכלת אינה מעכבת את הלבן, והלבן אינו מעכב את התכלת, מאי היא? אמר ליה: לא נצרכא אלא לסדן בציצית, דמצוה לאקדומי לכן ברישא, מאי טעמא? "הכנה" - מין כנה, ואי אקדים תכלת ללבן לית לן בה. תינח לכן דאינו מעכב את התכלת, תכלת דאינה מעכבת את הלבן מאי היא? אמר ליה רמי בר חמא: לא נצרכא אלא לטלית שכולה תכלת, דמצוה לאקדומי תכלת ברישא, ד"הכנה" - מין כנה, ואי אקדים לכן ברישא לית לן בה. אמר רבא: מירי ציבעא קא גרים? אלא אמר רבא: לא נצרכא אלא לגרדומין, דאי איגרדם תכלת וקאי לכן, ואי איגרדם לכן וקאי תכלת - לית לן בה, דאמרי בני רבי חיאי: גרדומי תכלת פשרין, וגרדומי אוזב פשרין. וכמה שיעור גרדומין? אמר רב המדורי אמר שמואל: כדי לענבן. איבעיא להו: כדי לענבן - לענבן פוליהו בהרדי, או דלמא כל חד וחד לחודיה? תיקו. בעי רב אשי: אלימי דלא מיענבי ואי הוו קמיני מיענבי, מאי? אמר ליה רב אחא בריה דרבא דרבא אשי: כל שכן דמיגר מצותיהו. ומאן תנא דפליג עליה דרבי? האי תנא הוא, דתניא: רבי יצחק אומר משום רבי נתן, שאמר משום רבי יוסי הגלילי, שאמר משום רבי יוחנן בן נורי: אין לו תכלת - מוטל לכן. אמר רבא, שמע מינה: צריך לקשור על כל חוליא וחוליא, דאי סלקא דעתך לא צריך, הא דאמרי בני רבי חיאי: גרדומי תכלת פשרין אוזב פשרין, פיון דאישתרי ליה עליא - אישתרי ליה בוקא! דלמא

אילימא חסר מצוה - דלכן, והוי כאילו לא נתנו לגמרי, אמאי יצא? הא לרבי עכוברי מעכבא, ומתניתין כרבי אוקמא להו חסר מצוה - מצות הקדמה. ועשה מצוה - דהאיכא לכן ותכלת. תכלת דאין מעכבת לכן מאי היא - דמשמע: אם הקדים לכן, ומאי עיכוב איכא למימר? איחמר נמי - מתניתין דקתני ותכלת וכו' איירי להקדים, ואיבעיא ליה נמי, תכלת דאין מעכב לכן מאי היא. אמר: לישן מלך, כמו (בראשית מט): "גור אריה יהודה". להכי קרי לשמואל "אריזן" - דקיימא לן (בבבא בתרא מט, ב) הלכה כשמואל בדיני כי הכי דינא דמלכותא דינא. להכי נקט סדן - משום דלכן הוא. מירי צבעא גרים - אפילו כולה תכלת נמי מצוה להקדים לכן לתכלת, דהאילו רוב טליתות לבנות הן, לכן קא גרים. ולהכי כתיב תכלת אחר הכנה, דלעולם יתא המאודר. איגרדם - נפסקו החוטים של ציצית. גרדומין - היינו שיריה שנשתתרו לאחר שנפסקו. כדי לענבן כל החושים אהדי - דהיינו שיעור גדול. אלימי - עדים. דאי הוו קמיני - דקדם, הוו מיענבי. דאריזן הן כל כך, אבל מפני עובין הוו קטנים לענוב. כל שכן - דכשרין, דהואיל ואילו הוו דקדם כל כך כשרים, דהא אריזן הן כדי עניבה - כל שכן כשהם עבים, דמינכרא מצותיהן טפי. ומאן תנא דפליג עליה דרבי - הך רבא כמיני דאמרי לעיל: אין מעכבין זה את זה. וטעם פליג לכן - כל הארבעה חוטים. שמע מינה - מדאמרי בני רבי חיאי גרדומי תכלת כשרים. אמאי? הא כיון דנפסק קצת הגדיל משתרי ההוא קשר בשטוף הגדיל, וכיון דמשתרי ההוא קשר - משתרי הגדיל, ואין שם גדיל כלל אלא שמע מינה יש קשר בכל חוליא, הלכך כי משתרי ההוא קשר מתקיים הגדיל בשאר קשרים. עילאי - היינו ההוא קשר תחתון, דמלמטה למעלה קחשיב. ועוד, דבגרדומין קא מיירי בשמעתין, ובגרדומין מוקפין דאזי עליון. דלמא

(ליכא) לקימא אין לך לחזור אחר לכן אלא שיהיה בה שני מינים, משמע דטלית לבנה בעי לכן. ובאידך ברייתא (שם) דתניא: טלית אין פוטר בה אלא מינה, פירש בקונטרס: איהו יטיל בה חוטי ארומין ושני חוטי תכלת, אלמא ציבעא גרים ולפי תירוצן ראשון נחא, דציבעא הוי חד מינא בר מתכלת. ויש לומר: דמרבנן הוי. אי נמי יש לומר שם בענין אחר. **אלא** לגרדומין וכו' - משמע דאי אגרדום כולוהו מיפסלי. ואומר רבינו תם: דעכשיו שנותנין ארבעה חוטים שניים משום לכן ושניים משום תכלת וכופלין לשמונה, צריך לזהר דאם נפסקו שלשה מן החוטים - שמונה הם משלשה חוטים, ונמצא שלא נשאר שני חוטים שלימים. ויש לדקדק קצת, דסוגיא זו כרבי אחא דהשתא הוי מצוה אחת, והלכה כרבי מחבירו אבל לא מתבירו (עירובין מו, ב). וכל שכן מרבו, ורבי יוסי הגלילי רבו היה, ואהא סומכין שאין לנו תכלת ומוטלין לכן. ולרבנן אפילו בחד מיפסלי, דהא תרי מצות ניהוו ולא תועיל האחת לחבירתה, דהוי כאילו איגרדם תכלת ומוקצת לכן, ומיהו נראה, למאי דבעינן בלבן נמי ארבעה חוטים - אם כן חד מצוה ניהו, ואי לא בעינן אלא שנים - כל שכן חד מעכב, וכמאן דליתנהו הוו. ומיהו, לא מיסתבר דסוגיין לא הוי כרבנן, דהא דאמרי בני רבי חיאי הוי דלא כהלכתא. ועוד יש לומר: דאי איגרדם תכלת קמא אלבן, היינו דנפסק חוטי מעיקר אלא כל שזוהא (מן הלבן) - דקדין כהא גוגא גרדומי בכל שהוא. ולא הוי כאילו נפסקו שניהם לגמרי, (ולא כהו) ודהואיל וקמא אחת היא - מועיל השלם לחבירו. אבל לרבנן נפסק חוט אחד מעיקרו פסול, אלא אם נשאר כדי עניבה. והא דאמרי בני רבי חיאי: גרדומי תכלת וכו' משמע דאיגרדום כל ארבעתו, כי קראו לכל הציצית "תכלת", ובנשאר כדי עניבה. **כדי** לענבם - מתוך פירוש הקונטרס דבסמוך, גבי הא דמנכח רבא דצריך לקשור על כל חוליא וכו' וכיון דמישתרי עליא משתרי כולהו, ופירש: לית ליה הא דאמרן לעיל כדי שיעור עניבה, משמע דסבירא ליה דעניבה חוץ לקשר אחרון שבציצית. ויתכן וזרז לפרש דשיעור עניבה נמוך לכנה קאמר, והשתא לא פליג אלעיל. וכן משמע קצת בפירוש "גדילים": במה דברים אמורים - בתחילה, אבל בשיירים גרדומים כל שהוא. משמע דאגדילים קאי. וכן נראה להוכיח משם שהקשר הוי מן הארבעה לא הארבעה. דאי מסתרי האחד מן החוטים, כמו שהיה נוהג רבינו תם כשהיה נכרכין, ולא מחוט הכורן - הדין מישתרי הקשר בכך? דבשלמא אי מן הארבעה לארבעה, כשנפסק האחד מארבעה ואינו מקשר סותר הקשר? ויש לומר: דהכי קאמר: דמסתמא (כשיעור דאי מוד) אבתי קיימא (תלתא), אבל אחד תו לא קאי. **כיון** דאישתרי חד אשתרו כולהו - ואין כאן גדיל. ואפילו למאן דאמר או גדיל או פתיל מוכח שפיר, דאפילו פתיל ליכא, דהא סופו ליפול, ולא מוכח מדיד אלא דבעי קשרא אחרינא, אבל מהא לא מוכח דצריך לקשור על כל חוליא. ונראה שמוכיח כן בדמיון אחר לא אשכחן אתרא דמסתבר טפי, אי לא בין חוליא לחוליא, כדי להפסיק קשר

דווקא, ואם כן גם בטלית שכולה תכלת הם קודמים לחוטי
התכלת הכתובים אחריהם בפסוק.
ישוב אחר לשיטת רבי עם משנתנו: **אֵלָא אִמְר רַבָּא**, לעולם אין
משנתנו עוסקת בסדר נתינת החוטים, ומה שהקשנו שהמשנה
אינה כרבי הסובר שתכלת ולבן מעכבים זה את זה, באמת גם
למשנתנו הם מעכבים, ולא **נִצְרְקָא** המשנה לומר שאינם
מעכבים, **אֵלָא לְגַדְדוּמִין** - לדין חוטי ציצית שנקרעו ונותרו מהם
שיריים, **דְּאִי אִינְרְדִים תְּכֵלֶת וְקָאִי לָבָן** - שאם נקרעו חוטי התכלת
ונותרו רק חוטי הלבן, **וְאִי אִינְרְדִים לָבָן וְקָאִי תְּכֵלֶת** - ואם נקרע
הלבן ונותרה התכלת, **לִית לָן פָּה** - אין זה מעכב והציצית כשרה.
וראיה לכך, **דְּאִמְרִי בְּנֵי רַבִּי חֵיאי**, **גְּרַדְדוּמִי תְּכֵלֶת** - שיירי חוטי
ציצית שנקרעו, **בְּשָׂרֵי, וְכֵן גְּרַדְדוּמִי אוֹזֵב** - שיירי אגודת אוזב
שמוזם בה על טמאי מת לטהרם, שנקרעו גבעולי האוזב ונשתתיר
מהם כל שהוא, **בְּשָׂרֵי לְהוֹתֵב בָּהֶם**.
הגמרא עוברת לדון בדין שיירי ציצית. מבררת הגמרא: **וְכַמְּהָ**
שִׁיעוּר גְּרַדְדוּמִין - השיריים, שבהם כשרה הציצית. **אִמְר בְּרַהֲמִי**
אִמְר שְׂמוּאֵל, צריך שישתייר מהחוטים **בְּרִי לְעֻנְבֵן** - לסובבם סביב
עצמם ולעשות מהם קשר עניבה, אך בפחות מכך הציצית פסולה.
אִיבְרִיָא לְהוּ, בשיעור **בְּרִי לְעֻנְבֵן**, האם הכוונה לשיעור גדול שנוכל
לְעֻנְבֵן בּוֹלְחוֹ בְּהֶדְדִי - לסובב ולקשור את כל שמונת החוטים יחד,
אוֹ דְלָמָּא - או שמא מספיק שיעור קטן שנוכל לענוב רק **כָּל חֵד**
וְחֵד מהחוטים **לְחֻדְיָה** - לבדו. אומרת הגמרא: **תִּיקוּ** - תעמוד
שאלה זו בספק.
ספק נוסף בדין זה: **בְּנֵי רַב אֲשֵׁי**, אם היו החוטים **אֵלִימִי דְלָא מִיעֲנִבִי**
- חוטים עבים שמפני עוביים אי אפשר לקשור את שיריהם, **וְאִי**
הוּוּ קְמִינִי מִיעֲנִבִי - אך נשתייר מהם שיעור כזה שאם היו דקים
היה אפשר לקשרם, **מָאי** - מה דינם. **אִמְר לִיה רַב אִמְר בְּרִיה דְרַבָּא**
לְרַב אֲשֵׁי, כיון שאם היו החוטים דקים היינו מכשירים אותם,
עכשיו שהם עבים **כָּל שְׂכָן** שנכשירים, **דְּמִינְרַב מִצְוֵתֵיהוּ** - שהרי
מצות ציצית ניכרת בהם יותר מחמת עבים.
לעיל (ע"א) נחלקו רבי וחכמים אם לבן ותכלת מעכבים זה את זה.
מבררת הגמרא: **וּמָאן תָּנָא דְפִלְגִי עֲלֵיה דְרַבִּי** - מי הוא החולק על
רבי וסובר שתכלת ולבן אינם מעכבים זה את זה. מבארת הגמרא:
הָאִי תָנָא הוּא, דְתַנְיָא, **רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי נֶתָן, שְׂאִמְר מִשּׁוּם**
רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי, שְׂאִמְר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, העושה ציצית
וְאִין לֹא תְכֵלֶת, מְטִיל לָבָן בכל החוטים, שאין חסרון התכלת
מעכב.
הגמרא מביאה הלכה בענין קשרים שבציצית: לעיל הובאו דברי
בני רבי חייא ששיירי חוטי ציצית כשרים, **אִמְר רַבָּא, שְׂמַע מִינָּה**
מדין זה, **שְׂצִירָה לְקֹשֶׁר את חוטי הציצית עַל כָּל חוֹלְיָא וְחוֹלְיָא** -
לאחר כל שלשה כריכות שבגדיל, ולא רק בסוף כל החוליות, **דְּאִי**
סָלְקָא דְעֶתְקָה - שאם תעלה על דעתך לומר שלא צריך לקשור
אחרי כל חוליא, אם כן, כיצד נבאר **הָא דְאִמְרִי** - את מה שאמרו
בְּנֵי רַבִּי חֵיאי לעיל, גְּרַדְדוּמִי תְּכֵלֶת וְ- שיירי ציצית **בְּשָׂרֵי, וְגְרַדְדוּמִי**
אוֹזֵב בְּשָׂרֵי, הרי בשיירי ציצית, **בִּין דְּאִשְׁתְּרִי לִיה עֵילָא** - כיון
שנקרעו החוטים והותר הקשר העליון שבסוף הגדיל, **אִשְׁתְּרִי לִיה**
בּוֹלָה - הותר כל הגדיל, אלא ודאי יש קשר לאחר כל חוליא,
ועל כן גם שנקרע הקשר האחרון עדיין מתקיים הגדיל בקשרים
האחרים.

אֵילִימָא - אם נאמר שהיפך מִצְוֶה דְלָבָן לגמרי והרי הוא כאילו לא
נתנו כיון שלא הטילו ראשון, ומכל מקום קיים מִצְוֶה דְתְּכֵלֶת מפני
שאין הסדר מעכב, אי אפשר לומר כן, כיון שעל פי ברייתא זו
תירצנו את משנתנו כדברי רבי שאינם מעכבים היינו בסדר
נתינתם, והרי לְרַבִּי לבן ותכלת **עֲבוּבִי מְעַבְבֵּי אֶהְדְּדִי** - מעכבים הם
זה את זה, ואם הטיל תכלת תחילה לא קיים מצות לבן, ודאי אינו
יוצא גם במצות תכלת.
על כן מבארת הגמרא את הברייתא באופן אחר: **אִמְר רַב יְהוּדָה**
אִמְר רַב, מַה הַכוּוּנָה יֵצֵא אֵלָא שְׁחִיסר מְצוּה, שְׁחִיסר מְצוּה וְעֵשָׂה
מְצוּה, עֵשָׂה מְצוּה הֵינּוּ שִׁיעָא יְדִי חוֹבֵת לָבָן וְתַכְלֵת, וּמָאי חִיסֵר
מְצוּה, דְלָא עָבַד - שלא עשה מְצוּה מִן הַמּוֹבָחָר, כיון שלא נתן את
הלבן ראשון וחיסר בכך מצות הקדמה.
לעיל (ע"א) פירש רב ש'הלבן אינו מעכב את התכלת' היינו שאם
נתן תכלת תחילה יצא. מקשה הגמרא: **הֲתִינָח** - אמנם מובן מהו
לָבָן דְאִינוּ מְעַבְבֵּי אֶת הַתְּכֵלֶת, אך מה ששנינו בתחילת המשנה לגבי
תְּכֵלֶת דְאִינוּ מְעַבְבֵּי אֶת הַלָּבָן, מָאי הִיא - כיצד נפרש זאת, הרי
אין לבאר שאם נתן לבן תחילה אין זה מעכב, כיון שכך הדין
לכתחילה להקדים הלבן. מתרצת הגמרא: **אִמְר רַבִּי בְרַחְמִי, מָאי**
לעולם גם ברישא כוונת המשנה לסדר נתינת החוטים, ולא נִצְרְקָא
- לא הוצרכה המשנה להשמיענו שהנותן לבן תחילה אין התכלת
מעכבת, אֵלָא לְטִלִית שְׂבוּלָה תְּכֵלֶת שְׁבָה יֵשׁ לַתַּת תַּחֲלִילָה אֶת חוֹטֵי
הַתְּכֵלֶת, וּמַחֲדֵשׁת הַמִּשְׁנָה שֶׁמִּכֵּל מִקּוֹם אִם נָתַן אֶת הַלָּבָן קוֹדֵם אִין
זֶה מַעֲבָב.
אִתְמַר נָמִי - וכן נאמר בבית המדרש כדברי רב שמשנתנו עוסקת
בסדר נתינת החוטים, **אִמְר לִיה לִוי לְשְׂמוּאֵל, אֲרִיזָה** - מלך, **לֹא**
תִּתִּיב אֶפְרָתָה - אל תשב על רגליו, **עַד דְּמַפְרִשְׁתָּ לִי לְהָא מִילָתָא**
- עד שתפרש לי דבר זה ששנינו, הַתְּכֵלֶת אִינוּ מְעַבְבֵּי אֶת הַלָּבָן
וְהַלָּבָן אִינוּ מְעַבְבֵּי אֶת הַתְּכֵלֶת, מָאי הִיא - מה כוונת המשנה. **אִמְר**
לִיה, לֹא נִצְרְקָא הַמִּשְׁנָה לְהַשְׁמִיעֵנוּ דִּין זֶה, אֵלָא לְסַדֵּן בְּצִיצִית -
לנותן ציצית בסוף לבן, דְּמִצְוֶה לְאִקְדוּמִי לָבָן בְּרִישָׁא - להקדים
לבן בתחילה, **מָאי מְעַבְבֵּי, שְׁנֵאמַר בַּתְּחִילָה (במדרש טו לח) 'הַכֶּנֶף,**
וּלְמַדְנוּ מִכָּאן שֶׁהָיוּ הַחוּטִים מִמֶּינִי כֶּנֶף דֵּהֵינּוּ חוֹטֵי לָבָן כַּמְבּוּאֵר
לעיל (ע"א), וְרַק אַחֵר כִּךְ נִאֲמַר 'פִּתִּיל תַּכְלֵת', וְאִי אִקְדִים תְּכֵלֶת
לָלָבָן - וּמַחֲדֵשׁת הַמִּשְׁנָה שֶׁאִם הַקִּדִּים אֶת הַתְּכֵלֶת שְׁלֹא כְדִין, לִית
לָן פָּה - אין זה מעכב.
הגמרא חוזרת ומקשה לפי זה מתחילת המשנה: **תִּנָּח** - מובן על
פי זה מהו לָבָן דְאִינוּ מְעַבְבֵּי אֶת הַתְּכֵלֶת אם ניתנה לפניו, אך תְּכֵלֶת
דְאִינוּ מְעַבְבֵּי אֶת הַלָּבָן, מָאי הִיא, הרי כך הוא הדין שהלבן ניתן
תחילה. **אִמְר (לִיה) רַבִּי בְרַחְמִי, לֹא נִצְרְקָא הַמִּשְׁנָה לְהַשְׁמִיעֵנוּ דִּין**
זֶה, אֵלָא לְטִלִית שְׂבוּלָה תְּכֵלֶת, דְּמִצְוֶה לְאִקְדוּמִי בַּה תְּכֵלֶת בְּרִישָׁא,
דְּהֶכְנָה מִין כֶּנֶף - כיון שדין הקדמת הלבן נלמד מכך שמין הכנף
נאמר קודם, ובטלית שכולה תכלת מין הכנף הוא חוטי תכלת ועל
כן יש להקדימם, **וְאִי אִקְדִים לָבָן בְּרִישָׁא** - ומחדשת המשנה שמכל
מקום אם הקדים את הלבן **לִית לָן פָּה** - אין זה מעכב.
לדברי רמי בר חמא, בטלית שכולה תכלת צריך לתת את חוטי
התכלת בתחילה, לפי שמין הכנף הוא תכלת. מקשה הגמרא: **אִמְר**
רַבָּא, מִיִּדֵי צִיבְעָא קָא נִרִים - וכי מדרשת 'הכנף מין כנף' למדנו
שצריכים החוטים להיות בצבע הטלית אף כשאינה לבנה, הרי
כיון שרוב הטליתות לבנות ודאי כוונת התורה היא לחוטי לבן

עדיף לאכול כדי להתפלל, מלהתפלל כדי לאכול.

היום יום י שבת

בציצית שמונה חוטים. וְתִיב רַבָּה וְאָמַר מִשְׁמִיהָ דְּרַב, חוּט שֶׁל כֶּרֶךְ
- שְׂכוּרִים בּוֹ אֵת הַחוּטִים לַעֲשׂוֹת מֵהֶם גְּדִיל, עוֹלָה אִף הוּא מִן
הַמִּנִּין, דִּהְיִינוּ שֶׁנִּחְשַׁב כְּאֶחָד מִשְׁמוֹנֵת הַחוּטִים. אָמַר לִיה רַב יוֹסֵף
לְרַבָּה, שְׁמוּאֵל אָמְרָה לְהַלְכָה זֶה, וְלֹא רַב.
אִיתָמַר נָמִי - וְכֵן נֶאֱמַר עוֹד כִּהְלַכְהוּ זֶה, אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה, כֹּה
לִי רַבִּי יֵאָשִׁיָּה דְּמִן אוּשָׁא, חוּט שֶׁל כֶּרֶךְ עוֹלָה לָהּ - לַצִּיצִית מִן הַמִּנִּין
שֶׁל שְׁמוֹנֵה חוּטִים.
הַלְכוֹת נוֹסְפוֹת בַּעֲנֵן כְּרִיכַת הַחוּטִים, וּמִנִּין הַחוּלוֹת: וְתִיב רַבָּה
וְאָמַר מִשְׁמִיהָ דְּשְׁמוּאֵל, תְּכַלֵּת - צִיצִית שְׁכָרְךָ רוּבָה - שְׂכוּרִי
שְׁנֵי שְׁלִישׁ מֵאוּרֵךְ הַחוּטִים וְעֶשְׂרֵם גְּדִיל, וְרַק שְׁלִישׁ מֵהֶם נוֹתֵר
לַעֲנֹף וְשֶׁהוּא חֶלֶק הַחוּט שֶׁאֵינוֹ כְּרוּךְ, בְּשֶׁרָה. אָמַר לִיה רַב יוֹסֵף
לְרַבָּה, רַב אָמְרָה לְהַלְכָה זֶה, וְלֹא שְׁמוּאֵל.
אִיתָמַר נָמִי כִּהְלַכְהוּ זֶה בְּשֶׁם רַב, אָמַר רַב הוֹנָה בַּר יְהוּדָה, אָמַר רַב
שִׁשְׁתִּי, אָמַר רַב יְרֵמְיָה בַּר אֲבָא אָמַר רַב, תְּכַלֵּת שְׁכָרְךָ רוּבָה, בְּשֶׁרָה.
רַב חִיָּא בְּרִיה דְּרַב נָתַן מִתְּנִי חָבִי - שְׁנֵה שְׁמוּעָה זֶה בְּשֶׁם רַב כֶּךְ,
אָמַר רַב הוֹנָה, אָמַר רַב שִׁשְׁתִּי, אָמַר רַב יְרֵמְיָה בַּר אֲבָא אָמַר רַב,
תְּכַלֵּת שְׁכָרְךָ רוּבָה, בְּשֶׁרָה, וְאֶפְסִילוּ אִם לֹא כֶּרֶךְ בָּהּ אֵלָּא חוּלִיא אַחַת
- שֶׁהִקִּיף בַּחוּט רַק שְׁלֹשׁ כְּרִיכּוֹת וְשֶׁהִיא חוּלִיא אַחַת כְּמִבּוּאָר
לְהֵלֶן וְאֵת כָּל הַשָּׂרָא הִנִּיחַ עֲנָן, בְּשֶׁרָה. וְגַוִּי תְּכַלֵּת - וְאִמְנָם עֵיקֶר
מִצּוֹת צִיצִית וְיוֹפִיָּה הוּא, שִׁיכְרוּךְ שְׁלֹשׁ מִהַחוּטִים לְגְדִיל, וְשִׁנִּי
שְׁלִישִׁי חוּט נִיחַ עָנָן.
מִבְּרֵית הַגְּמָרָא: וְכִפְּהָ כְּרִיכּוֹת דָּן שִׁיעוּר חוּלִיא. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא:
תֵּנָא, רַבִּי אֱמִיר, שִׁיעוּר חוּלִיא הוּא כְּדִי שְׁכָרְךָ וְיִשְׁנָה וְיִשְׁלֹשׁ,
דִּהְיִינוּ שְׁלֹשׁ כְּרִיכּוֹת.
תֵּנָא, הַפְּחִיחַ - הַרוּצָה לַפְּחוֹת בַּמִּנִּין הַחוּלוֹת לֹא יַפְּחוֹת מִשְׁבַּע,
וְהַמּוֹסִיף עֲלֵיהֶן לֹא יוֹסִיף עַל שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה חוּלוֹת. וְגַם הַטַּעַם,
הַפְּחִיחַ לֹא יַפְּחוֹת מִשְׁבַּע כִּיּוֹן שֶׁהֵם כְּנֶגֶד שְׂבָעָה רְקִיעִים, וְהַמּוֹסִיף
לֹא יוֹסִיף עַל שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה כְּדִי שִׁהִיּוּ כְּנֶגֶד שְׂבָעָה רְקִיעִין, וְעוֹד שֶׁשֶּׁה
אֲוִירִין שְׂפִינֵיהֶם - שְׁבִין הַרְקִיעִים.
תֵּנָא, הַעוֹשֶׂה צִיצִית מִנִּיחַ שְׁנֵי חוּטִים אֲרוּכִים לְכְרוּךְ בָּהֶם, אַחַד
לְבָן וְאַחַד תְּכַלֵּת, בְּשֶׁהוּא מִתְחִיל לְכְרוּךְ מִתְחִיל בְּלָבָן, כִּיּוֹן
שֶׁתְּחִילָה נֶאֱמַר (בַּמִּדְבָּר טו לז) 'חֲכֹנָה', וּמִשְׁמַע מִן כְּנָף דִּהְיִינוּ חוּטִי
לְבָן כְּמִבּוּאָר לַעֲלִי (לז), וְרַק אַחֵר כֶּךְ נֶאֱמַר 'תְּחִיל תְּכַלֵּת' וְעַל כֵּן
הַלְבֵן קוֹדֵם, וְאַחֵר כֶּךְ כּוּרֵךְ בַּחוּט הַתְּכַלֵּת, וְכִשְׁהוּא מְסִיִּים לְכְרוּךְ
חוּזֵר וּמְסִיִּים בְּלָבָן, כִּיּוֹן שֶׁהַלְבֵן שֶׁהִזְכֵּר בַּתּוֹרָה קוֹדֵם חָשׁוּב יוֹתֵר,
וְאִם יִסִּים תְּכַלֵּת נִמְצָא שְׁסוּף הַצִּיצִית פְּחוֹת חָשׁוּב מִתְחִילָתָהּ,
וְהִיא כָּלָּל הוּא מְעַלִּין בְּקוֹדֶשׁ וְלֹא מוֹרְדִין.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה בַּעֲנֵן צִיצִית שְׂכוּרִי כּוֹלָה: רַב וְרַבָּה בַּר בַּר
חֲנָה הָווּ יָתֵבִי - הָיוּ יוֹשְׁבִים, הָנָה קָא חֲלִיָּה וְאֵוִיל הָהוּא נִבְרָא - עֶבֶר
לַפְּנִיָּה אָדָם אַחַד, דְּמִיבְּפִי גְלִימָא דְּכּוֹלָה תְּכַלֵּתָא - שֶׁהִיא מְכוּסָה
בְּטִלִית שְׂכוּלָה בַּצֵּב תְּכַלֵּת, וְרַבִּי לִיה תְּכַלֵּתָא - דְּהִיָּה מוֹטֵל בָּהּ
צִיצִית,

דוחה הגמרא: מנין לנו ללמוד מדבריהם שצריך לקשור אחר כל
חוליא, דְּלִימָא דְּאִיקָמַר - שְׁמָא הֵם לֹא אִמְרוּ שֶׁגִּרְדוּמִין כְּשֵׁרִים
אֵלָּא אִם קֶשֶׁר אַחֵר כָּל חוּלִיא, אִךְ אֵין זֶה חוּבָה, וּבִאֲמַת רַבּוּב
הַצִּיצִית אֵין קֶשֶׁר עַל כָּל חוּלִיא, וְאֵין הַגִּרְדוּמִין כְּשֵׁרִים בָּהֶן.
הִלְכָה נוֹסֶפֶת בַּעֲנֵן הַקֶּשֶׁר הָעֲלִיוֹן: וְאָמַר רַבָּה, מִהִלְכָה זֶה שֶׁנִּלְמַד
לְהֵלֶן שְׁמַע מִיָּנָה, קֶשֶׁר עֲלִיוֹן שֶׁבִּצִּיצִית דִּהְיִינוּ הַקֶּשֶׁר שֶׁבִּסּוּף הַגְּדִיל
כְּמִבּוּאָר לַעֲלִי, חִיּוּבוֹ דְּאוֹרִינְיָא מִהִלְכָה לְמַשֶּׁה מְסִינִי, וְאִם לֹא
קֶשֶׁר כָּלָּל, אִף שְׂכוּרֵי הַחוּטִים הֵיטֵב וַיְכּוּל הַגְּדִיל לְהַתְקִים יוֹם אוֹ
יוֹמִים הַצִּיצִית פְּסוּלָה, דְּאִי סְלִימָא דְּעֵתָךְ - שֶׁאִם תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ
שֶׁחִיּוּב הַקֶּשֶׁר הוּא רַק דְּרַבָּנִין, אִם כֵּן מֵאִי אִיצְטְרִיד לְמִישְׁרֵי סְרִין
בְּצִיצִית - מִדּוּעַ הוֹרַצְכָה הַתּוֹרָה לְהַתִּיר בִּצִּיצִית אֵת אִיסוּר
הַכִּלְאִים שֶׁבִּנְתִּינַת חוּטִי צִמֵּר בְּסִדִּין פֶּשֶׁתָּן, הֲרִי אִם אֵין הַחוּטִים
קְשׁוּרִים בְּבִגְד אֵלָּא תַּחּוּבִים בּוֹ, שְׁשִׁימָא שֶׁהִדְרַב מוֹתֵר, כִּיּוֹן שֶׁכָּלָּל
הוּא הַתּוֹכֶף תְּכִיפָה אַחַת - הַתּוֹפֵר עַל יְדֵי שֶׁמְכַנִּים פַּעַם אַחַת אֵת
הַחוּט בְּבִגְד, אֵינוֹ חִיּוּב וְאֵין בּוֹד מְשׁוּם כִּלְאִים, אֵלָּא מִכֶּךְ
שֶׁהוֹרַצְכָה הַתּוֹרָה לְהַתִּיר כִּלְאִים בִּצִּיצִית שְׁמַע מִיָּנָה, שְׂצִרִכִּים
הַחוּטִים לְהִיּוֹת קְשׁוּרִים בְּבִגְד מִדְּאוֹרִינְיָא.
הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת לְדוֹן בַּעֲנֵן חוּטִי צִיצִית שֶׁנִּקְרָעוּ: אָמַר רַבָּה בַּר רַב
אֲבָי, אָמַר רַב אֲבָא אָמַר רַב, אִם נִפְסַק הַחוּט מִעֵיקְרוֹ - מִצַּד רֵאשׁוֹ
הַמְּחוּבֵר לְטִלִית, דִּהְיִינוּ שֶׁנִּקְרָע לְגִמְרִי מִהַבְּגַד, הַצִּיצִית פְּסוּלָה.
וְתִיב [יִשְׁב] רַב נַחֲמָן, וְקָא אָמַר לֵהָא שְׁמַעְתָּא - וְאִמְרָה שְׁמוּעָה זֶה
שֶׁאִם נִפְסַק הַחוּט מִעֵיקְרוֹ פְּסוּלָה. אִיתִיבִיהָ רַבָּה לְרַב נַחֲמָן, שְׁנִינוּ
בְּבִרְיָתָא, כְּפָה דְּכָרִים אֲמוּרִים שְׁחוּטִי הַצִּיצִית צִרִּכִּים שִׁיעוּר,
בְּתַחֲלִית - בְּשַׁעֲתָ עֲשִׂיתִי הַצִּיצִית, אֲכַל סוּפָא - אִם נַעֲשׂוּ הַחוּטִים
כְּדִין וְנַחֲתָכוּ אַחֲרֵי זֶמֶן, שְׁרִידוֹ וְגִרְדוּמִיו כְּשֵׁרִים גַּם בְּכָל שְׁהוּא.
וּמִבְּאָר רַבָּא: מֵאִי שְׁרִידוֹ וּמֵאִי גִרְדוּמִיו, כְּלוֹמֵר מִזֶּה הַהִבְדֵּל בִּינֵיהֶם,
מֵאִי לֹא - הֵאֵם אֵין הַפִּירוּשׁ כֶּךְ, שְׁרִידוֹ הֵינּוּ דְּאִיפְסִיק מִיִּנְיָהּ
וְאִישְׁתִּיד מִיִּנְיָהּ - שֶׁנַּחֲתָכוּ הַחוּטִים וְנִשְׂאָר מֵהֶם מַעֲט, אִךְ גִּרְדוּמִיו
הַכוּוֹנָה דְּאִיגִרְדוּם - שֶׁנַּחֲתָכוּ הַחוּטִים לְגִמְרִי עַד הַכֶּנֶף,
וּמִבּוּאָר שֶׁמִּכָּל מְקוֹם הַצִּיצִית כְּשֵׁרָה, שְׁלֹא כְּדַבְרֵי רַב.
דוחה הגמרא: לֹא - אֵין לְבַאֵר שֶׁגִּרְדוּמִיו הֵינּוּ שֶׁנַּחֲתָכוּ הַחוּטִים
לְגִמְרִי, אֵלָּא בְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר 'שִׁירִיו וְגִרְדוּמִיו' הֲרָא קִתְּנִי - דִּין אַחַד
שְׁנִינוּ כָּאֵן, דִּהְיִינוּ שִׁירֵי גִרְדוּמִיו - אִם נַחֲתָךְ קֶצֶת מִהַחוּטִים וְנִשְׂאָר
קֶצֶת, כְּשֵׁרִים בְּכָל שְׁהוּא, אִךְ אִם נַחֲתָכוּ לְגִמְרִי הַצִּיצִית פְּסוּלָה
כְּדַבְרֵי רַב.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִם כֶּךְ שִׁשִּׁירֵיו וְגִרְדוּמִיו הֵם אוֹתוֹ עֲנִין, וְלִימָא -
וְיִאֲמַר הַתָּנָא רַק גִּרְדוּמִיו, שְׁרִידוֹ לְמָה לִי. מִיִּישְׁבַת הַגְּמָרָא: הָא קָא
מִשְׁמַע לָן בְּתִיבַת 'שִׁירֵיו', דְּקָעִינוּ שִׁירָא לְגִרְדוּמִיו כְּדִי לַעֲנִין -
שֶׁאֵין דִּי בְּגִרְדוּמִים כָּל שֶׁהֵם לְהַכְשִׁיר הַצִּיצִית, אֵלָּא צִרִּיךְ שִׁהִיָּה
בָּהֶם שִׁיעוּר חָשׁוּב דִּהְיִינוּ כְּדִי לְקֶשֶׁר מֵהֶם עֲנִיבָה, וְשִׁשִּׁירֵיו
וְגִרְדוּמִיו כָּל שְׁהוּא' הַכוּוֹנָה שְׁנוֹת מִהַחוּטִים כְּדִי עֲנִיבָה.
הִלְכָה בַּעֲנֵן מִנִּין חוּטִי הַצִּיצִית: לְהֵלֶן (מב). מִבּוּאָר שְׂצִרִיךְ לַתֵּת

גלות מצרים ברוחניות, הוא מה שנפש הבהמית מגבלת
ומסתרת על הנפש האלוקית, עד שהנפש האלוקית
מתצמצמת כל כך שנעשה בקטנות והעלם.

היום יום ד שבט

בני ישראל מתפללים בכל עת, כי התפילה מעיקרי עבודת
השם יתברך היא, ועל ידה מתייחדים עם הבורא יתברך.

לקוטי שיחות חלק י"א עמוד 52 ואילך

דלמא דאימב - כלומר, ממאי דצריך להקשר בכל חוליא? דלמא הא דאמר רבי רבי
חייא, הכי קאמר: אם קשר על כל חוליא וחוליא הוא גרדומין כשרין. אבל ברוב ציצית לא
קא מכשרי גרדומין, דרוב ציציות אין נקשרים על כל חוליא וחוליא. קשר עליון - היינו
נמי הווא קשר למטה, הלכא למשה מסיני. כלומר, קשר אחד בציצית מיהא דאורייתא.
ולחכי נקט עליון, משום דאי לא עבדי אלא חד
קשר - בסופו עבדי ליה, שמקיים את הגדיל כולו.
דאורייתא - ואפילו יכול לבורך יפה ולהתקיים
בלא קשר יום או יומים פסולה. דאי מדרבנן למה
לי למישרי סדין בציצית - דכתיב: "לא תלבש
שטנד", וסמך ליה: "גדילים תעשה לך" (דברים
כב). פשיטא דמותר! התוכה תכופה - תופר
תחיבה אחת אינו חיבור. משום הווא תחיבה
שתוחב החוטין בטלית אינו חיבור. מעיקרו -
היינו ראש המחובר לטלית. כמה דברים אמורים
- דבעינן שיעור לציצית, כדאמרין לקמן (מא,
ב). כמה תוא משולשלת בר. בתחלתו - בשעת
עשייה. אבל בסופו - כגון אם נפסק לאחר
זמן. מאי לאו שיריו - דאיפסק מנייהו קצת
מחוטיו, ותשאר קצת גרדומין. דאמרנא איגרדומי
- ולגמרי נפסק צד העיקר. וקשיא למאן דאמר:
נפסק החוט מעיקר פסולתו שירי גרדומין -
דנשרא קצת ונפסק קצת. הא קמשמע לן - מדרתני
שיריים בגרדומין משמע דלחוי בגרדומים שירא
קצת שידוי נקרא שירים, כדי לענות כדפרשיה
לעיל, והאי "כל שהוא" דקתני - כדי עניבה.
חוט של כרך - אותו שבורך סביב ועשה ממנו
הגדיל, עולה ממנו שמונה חוטין, דשמונה חוטין
בעינן כדמפרש לקמן (מב, א). תכלת - זהו שם
כל הציצית. שברך רובה - שעשה שני שלשי
גדיל ושלש ענף - כשרה, ואף על גב דמצותה
שלשי גדיל ושני שלשי ענף, כדאמרין לקמן.
אלא חוליא אחת - הקפה שלש פעמים, ונוי
שלשי - עיקר מצות ציצית, שלש גדיל ושני
שלשי ענף. לא יפחות משבע - חוליות. ששה
אזורים - שבת שבעה רקיעים. ועל שם שהתכלת
דומה לים וים דומה לרקיע כדלקמן (מג, ב)
מזמני סידורה לסידור הרקיעים, כדי לזכור
לשובה, שאף צבעה כמו כן נוקט לציצית. כשהוא
מתחיל לבורך מתחיל בלבן - שמונה שני חוטין
ארוכין לעשות מן הגדיל, ומתחיל לבורך בלבן,
ובאמצע בורך של תכלת, וחוזר ומסיים בלבן. מין
בנה - תחילה, ואחר כך פתיל תכלת. והאידנא
דעבדינן חמשה קשרים, היינו דאמרין (מנחות
מג, ב): שקולה מצות ציצית ככל התורה כולה,
הלכך עבדינן שני קשרים מלמעלה ושלה
מלמטה. משום מעלין בקדש ואין מורדין -
ובין דאקדמה קרא למין בנה שמע מינה חשוב
הוא, והלכך אי מסיים בתכלת הוה ליה מורד
סוף הציצית מתחילתה. דבוליה תכלתא -
כל הטלית, ורמי ליה תכלתא - ציצית.
וגדילא

קשר העליון - בקונטרס פירש שני פירושים: אחד - אחר הגדיל, ונקרא עליון כמו
(נדה יג, א) "למעלה מן העטרה". וזה אינו מוכח אלא דמיהא בעינן קשר. ולשון
אחר פירש: סמוך לבנה. אבל קשר שאחר הגדיל, כיון שרחוק מן הטלית - משום
ההוא לא הוי כלאים. ותומה: להאי דמוכח, היכי מסיק ביבמות (ד, ב) למאן דלא דריש
סמוכים אלא היכא דמוכח, ד"צמור ופשתים" למה
לי דכלאים מתנא דבי רבי ישמעאל שמענין,
דבגדיהם צמר ופשתים וכו'. והשתא קשר העליון
לא שמענין, ואם כן לא הוי כלאים, ואיצטרך
שפיר לאיתוי צמר ופשתים, לומר שהוא צריך
לעשותם בעינן שיהא בהם כלאים: ויש לומר:
דבכא לא מפיק מקרא ד"צמר ופשתים", אלא
מ"גדיל", ומוכח דכלאים דרשה דגדיל דרשה
נכונה היא, דבעינן גדיל טוב. אי נמי, סוגיא דהתם
אתיא כמאן דאמר גדיל דווקא. ושמן דהתם
אתיא כמאן דאמר או גדיל או פתיל, ופלוגתא
דאמוראי הוה בסמוך. והכי נמי תימה, דבפרק
"המזבא תפילין" (עירובין צו, ב) משמע דבעינן
שורין, ורבינו תם נמי פירש דאינו חייב על כלאים
עד שיהא משוך, ואם כן איצטרך טובא קרא
דכלאים בציצית! ויש לומר: דבעלמא יליף ליה
מתכלת דבגדי כהונה, וכיון דתכלת שזור - הוה
אחרון לבן.
דאיגרדום - פירש בקונטרס:
שנפסקו לגמרי. וקשה: דהא "כל
שהוא" קתני וצריך לומר דלצדיון קתני, ולא
קאי אלא אשיריו. ונראה לפרש: מאי לאו
שיריו דאיפסק מנייהו, כלומר: שיש מן החוטין
שנפסקו מעיקרם, ואשתתיר מן השלימים נמי.
וגרדומין - דאיגרדמו כולם. והשתא לא קאי "כל
שהוא" אלא אנגרדומי. והאי ד"איפסק מנייהו"
הוי השתא כמו "נפסק החוט מעיקרו" דלעיל. וכי
האי גזונא קרי "שיריו" פרק קמא דטוכה (יג, א)
גבי אוזב תחילתו שלשה וסופו שנים. וצריך עיון.
שירי גרדומין כל שהוא - פרק "מי שמת"
(בבא בתרא ק, א) הוה מצו לאיתוי דך,
גבי דך דפרך: וכל היכא דתני "כל שהוא" לית
ליה שיעורא, לא יפחות משבע כנגד שבעה
רקיעים - לפי שתכלת דומה לים וים דומה
לרקיע, ואנן דלית לן תכלת לא קפדינן בהא.
הוא נמי דאמרין: צריך לקשר על כל חוליא
וחוליא - היינו כדי שיהא ניכר התכלת, ומה
שאנו נוהגים חמשה קשרים, פירש בקונטרס גבי
ציצית שקולה כנגד כל המצות: לפי שציצית
עולה שש מאות, ושמונה חוטין וחמשה קשרים
עולה שש מאות ושלש עשרה. ומזה, כל "ציצית"
האמורים בפרשה חסירים ירד. ויש לומר שיש
פסוק "היה לכם לציצית", ושלש ציצית כתובים
בפרשה. ולמד' זו משלימתה, וכן נוהג רבינו תם
לעשות אותן חמשה קשרים, שנים בסמוך לטלית
ושלשה סמוך לפתיל משום מעלין בקדש ולא
מורדין. כדאמרין שמשנים לבן, ועל כל קשר
שני קשרים כדי שיהא קשר של קימא. מזה, לא
מצינו שום סמך בהתלמוד מפורש מחמשה קשרים. ויש לומר, דהא דאמרין: צריך לקשר על כל חוליא וחוליא - היינו אחת של לבן ואחת של תכלת, שחן שנים. והשתא,
כשאין פחת משבע עושה חמשה קשרים: סמוך לטלית קשר אחד, ואחר כך שתי חוליות אחת של תכלת ואחת של לבן קשר אחד, עד שמיסים שש חוליות - הרי ארבעה
קשרים, ואחר כך עושה חוליא שביעית של לבן כדי שיהא מסיים בלבן, ואחר כך קושר אחד - הרי חמשה קשרים. ויש מפרשים: לא יפחות משבע כירכות בין כל קשר וקשר.

אז גידל או פתיל - למאי דפרישית לעיל ולא, אז דמ'פתיל' שמעין דבעי שני חוטין תכלת, קשיא, דהבא דרשין ליה ל"א גידל או פתיל! ויש לומר: דהא נמי שמעת מינה, כיון דבחד פרשה כתיב "גידל" ובאידך כתיב "פתיל", ומיזדו קשה, דפתיל מ'ציצית' נפקא, דדרשין לקמן (בב, א): אין ציצית אלא ענף ויש לומר: דאיצטריך "ציצית" לאשמועינן

לדאחז עשייתן צריך לפרוה, כדאיתא לקמן. ובספרי דרש: "ועשו להם ציצית" - שומע אני יעשה כולה גידלים? תלמוד לומר "ציצית", הא כיוצא בדי שתהא גידל יוצאת מן הכנף וציצית מן הגידל. והא ברייתא קשיא לרבה בר בר חנה וקשה נמי לרז, דדרשי ליה הכא מפתיל, והתם דריש ליה מ'ציצית'.

וההוא גידלים למנינא - תימנא: מאי דחזקא דרב למימר "גידלים" למנינא? נימא דקרא בא לומר תרומיהו בעי, גידל ופתיל! ויש לדחוק ולפרש, דטעם דרבה בר בר חנה משום דדרשי "גידלים" כמו מיעוט אחר מיעוט, משום דכתיב בלשון רבים, ואף על גב דליכא גידל כלל. וזי תימנא: אם כן, "פתיל" דכתב רחמנא למא לזי איצטריך, דאי לא "פתיל" הוה פסלין פתיל וגידל בחדי הדדי, קשומע לך: "פתיל", ורב סבר למנינא. ולא למעט גידלים. ותימנא: רבה בר בר חנה מנינא מנא ליה?

ופותליהו מתוכו - פירש בקונטרס: שחוט של כרך מן המניין. ובלשון אחר פירש: שהא הפתיל, דהיינו הענף, משולשל למטה וירצא מן הגידל. ותימנא: דהא נפקא לך מ'ציצית' לקמן (בב, א) ובמתניתין פירשיתו בענין אחר - שכפולו כעין פתילה, דהיינו "עייף להו מיעף דלקמן (שם).

לבן נמי פטר - פירש בקונטרס: אף על גב דלא מינא דכנף הוא. ולא יתכן לפי מה שפירשית לעיל, דכולהו בר מחבתא איקרי "מין לבן". אלא דכך פירש: אף על גב דכלאים ניהו.

ופלגא דרב נחמן - הוה מצי למימר דרב דכנף הוא. אלא משום שהאמוראים יש להם לבאר דבריהם יותר. אי נמי, לא מסתבר ליה, כמו שנבאר בסמוך. ורב נחמן דאמר בתנא דבי רבי שמעאל - תימנא, הא שפיר שני מדרבנן ויש לומר: דלא מסתבר

ליה למימר הכי אלא מכא "הכי נמי מסתברא", וכי דוד ליה צריך למצוא תנא. אי נמי, לא מסתבר ליה לפלוגי אדרשא דרמיה' אי לא

משבח ליה תנא. ונראה דמכיליה תנא מוכח דאית ליה "הכנף" מין כנף, ולא מיייתי דתנא דבי רבי ישמעאל אלא לומר דבגדיהם צמר ופשתים,

דאי לא ויהי עשומא לא מפיך ליה מ'הכנף' מין הכנף. ורבינו חם ורש"י מסקי כרבא, משום דהוא בתרא. אף כל צמר ופשתים - תימנא: מנא ליה דפלגי? ולמא שגני הכא דאיכא יתורא

ד'הכנף' מין כנף. דהכי נמי דריש פרק "במה מדיקין" (שבת כו, א) מ'אז בגד' שאר בגדים

תנא דבי רבי ישמעאל! ויש לומר: דלא דמי, דהתם לא מפקינן בגד דקרא ממשמעותיה, ולעולם בגד דקרא צמר ופשתים הוא. אלא דמריבין אף שאר מין, אלא הכא, אי דרשת מיניה בשאר מניין, אם כן בגד דכתיב ברישא הוי נמי שאר מניין, ואם כן מפקת בגד ממשמעותא. אי נמי יש לומר: דרבא לא דריש מייחורא מניין, אלא משום

דסבר "בגדיהם" - כל בגדיהם משמע, ועלה כתיב "הכנף" מין כנף, שמדבר מן הציצית. ולפירוש זה, על כרחך תנא דבי רבי ישמעאל לית ליה דרבא. אמר אביי האי תנא דבי רבי ישמעאל - פרק "במה מדיקין" (שבת כו, א) איתא להא מילתא. ודחי ליה רבא והתם. בגד אין לי אלא בגד צמר - פירש בקונטרס: בנגעים כתיב.

וקשה: חדא, דאם כן צריך לגרס: "או בבגד", דהכי כתיב גבי נגעים. ותו, דפרק "במה מדיקין" (שבת כו, א) דרשין ליה למילתא אחרייתא. ותו, דהכי ילפינן מנגעים, לרבא דמתיר לן דהתם דלא מפקא מאידך תנא דבי רבי ישמעאל! הא גבי נגעים מרבה שאר בגדים! ותו, דהתם משמע בפירוש הכי. ותו תנן בהדיא דשאר מניין לא

מיטעו בנגעים. נימא דלא כתנא דבי רבי ישמעאל! לכך צריך לפרש: דבשרצים הוא דכתיב (ויקרא א). ותימנא: דאם כן, אמאי איצטריך לאתויי נגזה של עושים? הא שק כתיב בהדיא ויש לומר: דאיכא בגד מן הדק שבגזתה של עושים. וכן מוכח פרק "ראשית הגד" (חולין קלז, א) דממעט גזיה של שור מיתתו לן ולא לשקו. ופריך: אלא מעתה נגזה של עושים ליחיבו אלמא לאו מכלל שק דהי. והשתא נחא הא דמרבה לאביי מהכא ששל על שלש בשאר בגדים, ודין שק הוי ארבעה על ארבעה.

וגידלא מוגדלי, אמר רב: יאי גלימא ולא יאי תכלתא, רבה בר בר חנה אמר: יאי גלימא ויאי תכלתא. במאי קא מיפלגי? רבה בר בר חנה סבר: כתיב "גידל" וכתיב "פתיל", או גידל או פתיל; ורב סבר: לעולם פתיל בעינן, וההיא "גידלים" למנינא הוא דקתא, "גידל" - שנים, "גידלים" - ארבעה, עשה גידל ופותליהו מתוכו. אמר שמואל משמיה דלוי: חוטי צמר פוטרין בשל פשתן. איפשיא להו: של פשתן מהו שפטרין בשל צמר? צמר בשל פשתים הוא דפטר, דכיון דתכלת פטרה - לבן נמי פטר, אבל פשתים בצמר לא. או דלמא, כיון דכתיב: "לא תלבש שעמנו צמר ופשתים יחדו וגדלים תעשה לך" - לא שגא צמר בפשתים ולא שגא פשתים בצמר? תא שמע, דאמר רחבה אמר רב יהודה: חוטי צמר פוטרין בשל פשתן ושל פשתן פוטרין בשל צמר; חוטי צמר ופשתים פוטרין בכל מקום, ואפילו בשיראין. ופליגא דרב נחמן, דאמר רב נחמן: השיראין פוטרין מן הציצית. אויתביה רבא לרב נחמן: השיראין, והפלגה והפריקין - פולן חיבין בציצית! - מדרבנן. - אי הכי, אימא סיפא: וכולן, צמר ופשתים פוטרין בהן; אי אמרת בשלמא דאורייתא - היינו דמישטרו בהו בלאים, אלא אי אמרת דרבנן, הכי מישטרו בהו בלאים? - אימא: או צמר או פשתים. הכי נמי מסתברא, דקתני סיפא: הן במינן פוטרין, שלא במינן אין פוטרין; אי אמרת בשלמא דרבנן - היינו דמיפטרין במינן, אלא אי אמרת דאורייתא, צמר ופשתים הוא דפטר! - אי משום הא לא איריא, דרבא. דרבא רמי, כתיב: "הכנף" - מין כנף, וכתיב: "צמר ופשתים", הא כיצד? צמר ופשתים פוטרין בין במינן בין שלא במינן; שאר מינן, במינן - פוטרין,

שלא במינן - אין פוטרין. ורב נחמן כדתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל: הואיל ונאמרו בגדים בתורה סתם, ופרט לך התנא בלאך מהן צמר ופשתים - אף כל צמר ופשתים. אמר אביי: ותא תנא דבי רבי ישמעאל מפקא מאידך תנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל: "בגד" - אין לי אלא בגד צמר, מונן לרבות צמר גמלים וצמר ארנבים ונוצה של עוים, והפלגה והפריקין והשיראין, מניין? תלמוד לומר: "או בגד".

תנן

אבל הכא, תנא דבי רבי ישמעאל! ויש לומר: דלא דמי, דהתם לא מפקינן בגד דקרא ממשמעותיה, ולעולם בגד דקרא צמר ופשתים הוא. אלא דמריבין אף שאר מין, אלא הכא, אי דרשת מיניה בשאר מניין, אם כן בגד דכתיב ברישא הוי נמי שאר מניין, ואם כן מפקת בגד ממשמעותא. אי נמי יש לומר: דרבא לא דריש מייחורא מניין, אלא משום דסבר "בגדיהם" - כל בגדיהם משמע, ועלה כתיב "הכנף" מין כנף, שמדבר מן הציצית. ולפירוש זה, על כרחך תנא דבי רבי ישמעאל לית ליה דרבא. אמר אביי האי תנא דבי רבי ישמעאל - פרק "במה מדיקין" (שבת כו, א) איתא להא מילתא. ודחי ליה רבא והתם. בגד אין לי אלא בגד צמר - פירש בקונטרס: בנגעים כתיב. וקשה: חדא, דאם כן צריך לגרס: "או בבגד", דהכי כתיב גבי נגעים. ותו, דפרק "במה מדיקין" (שבת כו, א) דרשין ליה למילתא אחרייתא. ותו, דהכי ילפינן מנגעים, לרבא דמתיר לן דהתם דלא מפקא מאידך תנא דבי רבי ישמעאל! הא גבי נגעים מרבה שאר בגדים! ותו, דהתם משמע בפירוש הכי. ותו תנן בהדיא דשאר מניין לא מיטעו בנגעים. נימא דלא כתנא דבי רבי ישמעאל! לכך צריך לפרש: דבשרצים הוא דכתיב (ויקרא א). ותימנא: דאם כן, אמאי איצטריך לאתויי נגזה של עושים? הא שק כתיב בהדיא ויש לומר: דאיכא בגד מן הדק שבגזתה של עושים. וכן מוכח פרק "ראשית הגד" (חולין קלז, א) דממעט גזיה של שור מיתתו לן ולא לשקו. ופריך: אלא מעתה נגזה של עושים ליחיבו אלמא לאו מכלל שק דהי. והשתא נחא הא דמרבה לאביי מהכא ששל על שלש בשאר בגדים, ודין שק הוי ארבעה על ארבעה.

סדן

וגידלא מוגדל - כל הציצית היתה גידל, ולא שיר בה ענף כלל. ולא יאי תכלתא - משום דאין בה ענף. גידל שנים - כלומר, אי הוה כתיב "גידל תעשה לך" - משמע שני חוטין, דאין גידל פחות משנים. השתא דכתיב "גידלים" משמע ארבעה. עשה גידל - מארבעה חוטין, ששים ארבעה חוטין בחור תהילת, ולשכביפלם ועשה מן גידל יהו שמונה. ופותליהו פתוכו - אותו חוט שכתב בו יתא מן המניין. לשון אחר: ופותליהו מתוכו - תנה פתיל ענף למטה. חוטי צמר פוטרין בשל פשתן - אותם שני חוטין של לבן, אם של צמר חן - פוטרין בסדן של פשתן עם התכלת, ואף על גב דליכא השתא מין כנף, דהוי של צמר. כיון דתכלת שנים חוטין חן, תכלת עמרא ניהו ופטר בשל פשתן, דהא תכלת כתב רחמנא בהדיא - לבן דצמר נמי פטר בשל פשתן משום לבן. חוטי צמר ופשתים - לבן של פשתים, ושל צמר תכלת. פוטרין בכל מקום - בכל מיני בגד, ואפילו בשיראים. דמהו דתימא: שיראין פטורין, הוה כלאים שלא במקום מנוה, קא משמע לך דחייבין. השיראין = מעיל של משי. והכלך = מעיל שעושין מאותן דגים (והוא בית התולעת) שמוצאים במיניו שקורין פלוגיל. סריקין - מעיל עשוי מנעורת של משי. צמר ופשתים פוטרין בהן - קא סלקא דעתך שני חוטין צמר ושני חוטין לבן של פשתים. חן - עצמן, כלך וסריקין - במינן פוטרין, דאם עשה ציצית בטלית שהוא מני יצא. אלא אי אמרת מדאורייתא - מחייבין שיראין בציצית, דהכי פטרה בהו ציצית דכלך? הא מדאורייתא ציצית דצמר ופשתים הוא דפוטרין, כדאמרין לעיל: "צמר ופשתים יחדו..." גידלים תעשה לך! ורב נחמן - דאמר לעיל: שיראין מדרבנן הוא דחייבין. דאי מדאורייתא לא פטר בהו מינן. כדתנא דבי רבי ישמעאל - דאומר: אין מחייבין בציצית אלא בגד צמר או בגד פשתים. בגדים בתורה סתם - על כנפי בגדיהם. ופשיט - כלל (דברים כב). וגבי נגעים (ויקרא יא): "בבגד צמר או בבגד פשתים." מפיק מאידך תנא כו - דהא אידך מרבה כל הבגדים. צמר ארנבים ונוצה - צמר של עוים קרי נוצה, לפי שאין רך כשאר צמר. פני - ששטמאין בנגעים. תלמוד לומר או בגד - "בגד צמר או בגד פשתים" (ויקרא יא).

סדן

מדוע מותר לתת בהם ציצית מצמר ופשתים שהרי מצות ציצית
דוחה איסור כלאים, אלא אי אמת ברישא שהם חייבים רק
מדרבנן, קשה היכי מישתרי בהו בלאים - כיצד מותר לתת בהם
כלאים של צמר ופשתים, הרי מן התורה אין באן מצות ציצית.
משיבה הגמרא: לעולם חובב בגדי משי בציצית הוא רק מדרבנן
כרב נחמן, ומה שנאמר בברייתא שצמר ופשתים פוטרים בהם,
אימא - אמור כן, אי צמר לבד או פשתים לבד פוטרים בהם, אך
צמר ופשתים יחד אכן אסורים בהם משום כלאים.
ראיה לפירוש זה בברייתא: הכי נמי מסתברא לפרש בברייתא
שבגדי משי חייבים רק מדרבנן, דקתני שם בסיפא, צמר ופשתים
הם שפוטרים בכולן, אך הן - מיני המשי עצמם שעשה מהם חוטי
ציצית, אם נתנם במינן דהיינו בבגד משי פוטרי, אך אם נתנם שלא
במינן כגון בבגד צמר, אין פוטרי. מוכיחה הגמרא: אי אמת
בשקלא דרבנן - אם תאמר שבגדי משי חייבים בציצית רק מדרבנן,
היינו דמיפסרו במינן - מובן מדוע הם נפטרים ידי חובת ציצית
בחוטים ממינם, אלא אי אמת דאורייתא - אך אם תאמר שבגדי
משי חייבים בציצית מן התורה, כיצד הם נפטרים בציצית של
משי, הרי מן התורה רק צמר ופשתים הוא דפסר ידי חובת ציצית.
הגמרא דוחה ראיה זו, ואגב כך מתבאר המקור בתורה לחיוב
שאר מיני בגדים בציצית. דוחה הגמרא, אי משום הא לא איריא
- אם זו הראיה אין היא מוכרחת, וניתן לדחותה בדרבנא, דרבא
רמי - דהקשה, בתיב (במדבר טו לח) ונתנו של ציצת חתך, ומשמע
שכל ציצית שהיא מין כנה - מאותו בד של הבגד, פטורה בו,
ושאין מין אחר פטור בו, ותיב עוד (דברים כב יא) לא תלבש שעטנז
צמר ופשתים יחדו, ונאמר בפסוק שלאחריו גזלים תעשה לך,
ומשמע מסמיכות זו שאין ציצית אלא מצמר ופשתים ולא ממין
אחר, הא כיצד, אלא כך הוא יישוב הפסוקים, צמר ופשתים
פוטריין בין במינן דהיינו בבגדי צמר ופשתים, ובין שלא במינן כגון
במשי, אך שאר מיני שעשה מהם חוטי ציצית, במינן פוטרי, וזהו
שנאמר 'הכנה' דהיינו מין כנה, אי שלא במינן אין פוטרי. לרבא
נמצא ששאר מינים פוטרים במינם מן התורה, ואם כן שוב אין
הכרח לפרש את הברייתא כרב נחמן ששיראין חייבים בציצית רק
מדרבנן.
מכיון שנדחתה ראיית רב נחמן לפירוש בברייתא, חזרת קושיית
רבא מהמבואר שם שאף שיראין חייבים בציצית, ועל כן מבארת
הגמרא שמצאנו תנא הסובר כרב נחמן: ורב נחמן האומר שרק
בגדי צמר ופשתים חייבים בציצית מן התורה, סובר בדרבנא דבי
רבי ישמעאל, דרבא דבי רבי ישמעאל, הואיל ונאמרו 'בגדים' בכמה
מקומות בתורה סתם - בלא לפרט, כגון בפרשת ציצית שנאמר
בה (במדבר טו לח) ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם, ופרט לך
הפסוק באחר מן שהכוונה היא לצמר ופשתים, דהיינו בטומאת
נגעים שנאמר בה (ויקרא יג מז) בלבג צמר או בלבג פשתים, למדנו
משם בבנין אב שאף כל המקומות שנאמר בהם בגד הכוונה רק
לצמר ופשתים, ואם כן גם בציצית אין חייבים אלא בגדי צמר או
פשתים, וכברייתא נוספת דבי רבי ישמעאל, חולקת על ברייתא
אביי מביי ברייתא נוספת דבי רבי ישמעאל, החולקת על ברייתא
זו: אמר אביי, והאי תנא דבי רבי ישמעאל, מסקא מאידך תנא דבי
רבי ישמעאל - מוציאה מסברת ברייתא אחרת ששנו שם, וחולקת
עליה, דתנא דבי רבי ישמעאל, נאמר בטומאת נגעי בגדים (שם)
'בגד צמר', מדייתת הברייתא, אין ללמוד שנטמא בנגעים אלא
בגד של צמר כבשים, מנין לרבות אף צמר גמלים, וצמר ארנבים,
ונוצה - צמר של עזים, והפלגה והפסקה מן השראין, מנין שאף אלו
נטמאים בנגעים, תלמוד לומר 'בבגד צמר או בבגד פשתים',
שתיבת 'או' באה לרבות כל מיני בגדים, וממצא שהברייתא לעיל
הדורשת מפסוק זה שרק צמר ופשתים נטמאים בנגעים, חולקת
על ברייתא זו.

וגדילא מוידל - והיתה כל הציצית גדיל כרוך ללא ענף. אמר רב,
אי גלימא ולא יאי תכלתא - טלית זו נאה שצבעה תכלת, אך
הציצית אינה נאה כיון שלא השאיר בה ענף, ופסולה היא. רבה
בר בר חנה אמר, יאי גלימא ויאי תכלתא - הטלית נאה ואף
הציצית נאה, שאין חובה להשאיר ענף.
מבארת הגמרא את מחלוקתם: במאי קא מפלגי, רבה בר בר חנה
סבר, בתיב בציצית לשון 'גדיל' (דברים כב יב), דהיינו חוטים כרוכים,
ותיב עוד (במדבר טו לח) 'פתיל' שמשמעו חוטים לא כרוכים, ועל
כן יכול לעשות או גדיל בלבד או פתיל בלבד. ורב סבר, לעולם
פתיל בעינן - חובה להניח בציצית גם פתיל וגם גדיל, וזהו
'גדילים' שמשמעו שדי בגדיל לבד, למיניא הוא דאמא - בא
ללמדנו את מנין חוטי הציצית, ש'גדיל' משמע שנים - שני חוטים
הכרוכים יחד לגדיל, וכיון שנאמר 'גדילים' בלשון רבים, נמצא
שצריך ארבעה חוטים. וכיון שנאמר עוד (שם) 'פתיל', למדנו שכך
היא מצות ציצית, עשה מארבעת החוטנים גדיל, כלומר הכניסם
בכנה הבגד ועל ידי כך יהיו בו שמונה ראשי חוטים, וכרוך אותם
יחדיו, ופתיליהו מתוב - הנח בסוף הגדיל פתיל לא כרוך.
לעיל (לח) למדנו שסתם טלית שדיברה בה התורה היא של פשתן
לבן, ומדרשת 'מין כנה' למדנו שצריך לתת בה חוטי לבן. הגמרא
דנה האם בטלית של צמר או פשתים צריך שיהיו חוטי הלבן ממין
הבגד: אמר שמואל משמיה דלוי, שני חוטי לבן מצמר פוטריין
בטלית של פשתן יחד עם התכלת, ואף שאינם ממין הכנה, כיון
שמצאנו בחוטי התכלת שעשויים צמר ופוטרים בפשתן, כנאמר
בתורה.
איבעיא להו, חוטי לבן של פשתן מהו שפסרו בטלית של צמר,
האם דווקא לבן של צמר בטלית של פשתים הוא דפסר, דכיון
דתכלת שהיא צמר פסרה בטלית פשתן, לכן של צמר נמי פסר
כמבואר לעיל, אכל חוטי פשתים בטלית צמר לא פוטרים כיון
שאינם מין כנה, או דלמא אין הטעם כלל משום שתכלת פוטרת
בפשתן, אלא כיון דתתיב (דברים כב יא) 'לא תלבש שעטנז צמר
ופשתים יחדו', ונאמר בפסוק שלאחריו 'גדילים תעשה לך',
ומסמיכות זו משמע שיש לעשות גדילים מצמר ופשתים, אם כן
לא שני חוטי צמר בטלית פשתים, ולא שני חוטי פשתים בטלית
צמר, ויצאים בהם ידי חובת ציצית.
פושטת הגמרא: תא שמע, דאמר רבה אמר רב יהודה, חוטי לבן
של צמר פוטריין בטלית של פשתן, וחוטי לבן של פשתן פוטריין
בטלית של צמר, ואם כן נפשט שאף פשתן פטור בשל צמר, וטעם
שניהם הוא מסמיכות 'צמר ופשתים' דלרבי.
וממשיך רבי יהודה, חוטי תכלת של צמר וחוטי לבן של פשתים
פוטריין ידי ציצית בכל מקום - בכל מיני בגדים, ואפילו בשראין -
בבגדי משי, כלומר שאף הם חייבים בציצית מן התורה, ועל כן
הנותן בהם חוטי צמר ופשתים יחד אינו עובר משום כלאים, כיון
שמצות ציצית דוחה את איסור כלאים.
הגמרא עוברת לעסוק בדין חיוב ציצית בשאר בגדים: ופליגא דרב
נחמן - רב יהודה המחייב שיראין בציצית חולק על רב נחמן,
דאמר רב נחמן, השראין פטוריין מן הציצית.
איתיביה רבא לרב נחמן, שנינו בברייתא, השראין - מעיל העשוי
מעיקר המשי, והפלגה - מעיל העשוי מפסולת המשי, והפסקה -
מעיל העשוי מנעורת המשי, בולן תיבין בציצית, ומוכח שלא כרב
נחמן. מתרצת הגמרא: לעולם מן התורה שיראין פוטרים, ומה
ששנינו שחייבים היינו מדרבנן.
מקשה הגמרא: אי הוי שהברייתא מחייבת שיראין בציצית רק
מדרבנן, אימא סיפא - אמור ובאר על פי זה את הנאמר בסיפא,
ובולן - וכל מיני משי אלו, צמר ופשתים פוטריין בהן ידי חובת
ציצית. לכאורה הכוונה לחוטי תכלת מצמר וחוטי לבן מפשתים,
ואם כן, אי אמת בשקלא דאורייתא - אם תפרש ברישא שבגדי
משי חייבים בציצית מן התורה, היינו דמישתרי בהו בלאים - מובן

איסור כלאים, שהרי אין כאן מצוה שתדחה את האיסור.
שואלת הגמרא: מה בכך אם יטיל חוטים הצבועים ב'קלא אילן',
ולא יהא אלא לבן - הן אמנם שלא מתקיימת בחוטים אלו מצות
תכלת אך מתקיימת בהם מצות חוטי לבן ושכל הצבעים כשרים
לחוטי לבן, וכיון שכך, תבא מצות חוטי לבן של ציצית ותדחה
איסור כלאים.
מתרצת הגמרא: בין דאפשר להטיל בסדין חוטי לבן פמין - במין
הבגד. כלומר חוטי לבן של פשתן בסדין הפשתן, אם מטיל חוטי
צמר לא - אין המצוה דוחה לא תעשה של כלאים. שאין המצוה
דוחה את האיסור אלא אם כן אי אפשר לקיים את המצוה בלא
לעבור על האיסור, אבל אם אפשר לקיים המצוה בלא לעבור על
האיסור, אין המצוה דוחה את האיסור. פדריש לקיש - וכלל זה
למדנו מדברי ריש לקיש דאמר ריש לקיש, כל מקום שאתה מוצא
עשה ולא תעשה, אם אתה יכול לקיים את שניהם - לקיים את
העשה בלא לעבור על הלא תעשה, מוטב, ואם לאו - אם אין
אפשרות לקיים את העשה בלא לעבור על הלא תעשה, אזי יבוא
עשה ויזהר את לא תעשה. - הרי שאין עשה דוחה לא תעשה
אלא אם כן אי אפשר לקיים גם את העשה וגם את הלא תעשה,
אך אם אפשר לקיים שניהם, כגון להטיל חוטי לבן של פשתן
בבגד פשתן ולא להטיל חוטי צמר, אין העשה דוחה את הלא
תעשה.
שואלת הגמרא: וכי מפני חשש זה שמא החוטים צבועים ב'קלא
אילן' פטרו חכמים את הסדין מציצית, וליבדוקה - מדוע לא יתקנו
חכמים שלא יקנה אדם חוטי תכלת אלא אם כן יבדוק שהם
צבועים בתכלת ולא ב'קלא אילן'.
הגמרא חוזרת בה: ולפיכך חוזרת בה הגמרא ומפרשת, שאין טעם
האיסור משום החשש שיטיל חוטי קלא אילן, אלא גזירה משום
'מעיפה' - נסיון. שמא יקנה חוטי תכלת שנצבעו לנסיון לבחון את
טיב הצבע, וחוטים אלו פסולים לציצית מפני שלא נצבעו לשם
מצוה. ואם יטיל חוטים אלו יעבור על איסור כלאים שאין כאן
להטיל כלל תכלת בסדין של פשתן.
שואלת הגמרא: וליבדוקה אדיסקין - מדוע לא יכתבו אגרות
וישלחו אל מוכרי התכלת, ובהם יכתבו שצמר שנצבע לנסיון
פסול לציצית ואין למכרו לצורך מצוה, ומאחר שהצבועים ידעו
הלכה זו, יש לסמוך עליהם שלא ימכרו חוטים אלו למצות ציצית.
מתרצת הגמרא: וכי אדיסקין ליקום וליסמוך - האם אנו יכולים
לסמוך על אגרות פסקי הלכה הנשלחים אל צובעי התכלת. הרי
אין אותם אגרות חשובים בעיני המקבילים אותם ואינם מקיימים
את הכתוב בהם.
הגמרא דוחה את התירוץ: אמר רבא השתא

תקנו רבנן, קדין של פשתן נחלקו בו חכמים האם הוא חייב בציצית.
בית שמאי פוקרין, לפי שחוטי התכלת של ציצית הם חוטי צמר
ואסור להטילם בסדין פשתן משום איסור כלאים 'שעטנז'. ובית
הלל מחייבין את הסדין בציצית, כי לדעתם לא נאמר איסור
כלאים במצות ציצית, שנאמר (דברים כב יא) 'לא תלבש שעטנז צמר
ופשתים יחד', ונסמך לו הפסוק (שם כב יב) 'גדלים תעשה לך על
ארבע כנפות פסותך', ומסמיכות הכתובים יש ללמוד, שבמצות
ציצית לא אסרה התורה איסור כלאים, שמצות עשה של ציצית
דוחה לא תעשה של כלאים. ובית שמאי חולקים על דרשה זו.
והלכה כדברי בית הלל.
אמר רבי אליעזר בן רבי צדוק, והלא כל הפטיל תכלת בסדינו
בירושלים אינו אלא מן המתמיהין - שהרואים אותו תמהים
ואומרים 'כלאים הוא לבוש'. הרי שאין הלכה בבית הלל ושלא
כתנא קמא הפוסק הלכה בבית הלל.
אמר רבי, הרי בכל מקום הלכה בבית הלל ואם בן למה באמת
אסרוה בירושלים והלא בבית הלל אין איסור בדבר. השיב רבי,
אף על פי שהלכה בבית הלל, גזרו בירושלים שלא להטיל ציצית
בסדין, וטעם הגזירה, לפי שאין אנשי העולם פקידין בדין זה שאין
איסור כלאים בציצית, והם סוברים שדין הציצית כדין שאר
בגדים, ואם יראו שמטילים ציצית של צמר בסדין פשתן, יבואו
להתיר איסור כלאים בכל הבגדים. עד כאן דברי הברייתא, ולהלן
דנה הגמרא בברייתא זו.
אמר ליה רבא בר רב הונא, מדוע חששו חכמים לאותם
שאינם בקיאים בהיתר כלאים בציצית, והרי אפשר ללמד את
העם שלא אסרה תורה כלאים בציצית על ידי דלדמו בי עשרה -
שעשרה אנשים הידועים כהגונים ויראי שמים יטילו ציצית של
צמר בבגד פשתן, ונקפו לשוקא - ויצאו עם אותו בגד אל השוק,
ועל ידי כן מפרסמא למילתא - יתפרסם הדבר שאין איסור כלאים
בציצית.
מתרצת הגמרא: כיון שאין האנשים בקיאים שהתורה התירה
איסור כלאים בציצית, כל שכן דמתמיהו עילון - ודאי שיתמיהו
מאד על אותם אנשים יראי שמים הלובשים ציצית כלאים. אך לא
ילמדו מכך שהתירה תורה כלאים בציצית.
מוסיפה הגמרא להקשות: ולידרשא בפירקא - ידרשו החכמים
בדרשותיהם הקבועות וילמדו את העם שהתורה התירה איסור
כלאים בציצית.
ולכן חוזרת בה הגמרא, שאין טעם האיסור מפני אותם שאינם
ידועים שהתורה התירה איסור כלאים בציצית, אלא לפיכך אסרו
בירושלים להטיל תכלת בסדין גזירה משום שמא במקום חוטי
תכלת יטיל חוטי צמר הצבועים בצבע קלא אילן, הדומה לתכלת,
וכיון שבחוטים אלו לא מתקיימת מצות תכלת, נמצא זה עובר על

על כל רב בישראל, להודיע לקהל עדתו כי הצרות והייסורים
חבלי משיח המה, וה' אלוקינו דורש מאתנו תשובה לתורה
ומצוות, שלא נעכב ביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

היום יום ח שבט

סדין - פשתן. בית שמאי פוטרין - מן הציצית, ולא דרשין סמוכין, ולא אישירי כלל כלאים בציצית. האי דנקט לשון פטור וחובו ולא נקט לשון אוסרין ומותרין - משום דציצית חובה הוא לבגד, ואפילו אינו לובשה. ואיסורו דחיתר נמי בהא תליא, וכיון דלביט שמאי פטור - הוי ליה כלאים שלא במקום מצוה, ועובר עליהם משום כלאים. ולבית הלל דמחייבי ליה בציצית - דדרשין (יבמות ד, א) סמוכין, ואין כאן משום כלאים. ומותר ללבושן, ובטלית של צמר נמי, לבית שמאי אסור לעשות בה לבן של פשתן ותכלת של צמר, אלא הלבן והתכלת של צמר, ולבית הלל מותר. והאי דנקט פלוגתיהו בסדין - משום דפסיקא ליה מילתיה, דאין בו ציצית בלא כלאים, שעיקר מצות ציצית תכלת כתיבא ביה, ותכלת עמרא הוא. אינו אלא מן הסתמיותין - מתמה את כל הוראין, שאומה: כלאים הוא לבושן אדבית הלל פליג רבי אליעזר. אמר רבי אם כן - דהכלה כבית הלל, למא אסורה בירושלים? לפי שאין ציצית בלא כלאים, שעיקר מצות ציצית מותר, ואינו למשייר כלאים בכל מקום. ואי קשיא: כיון דמדאורייתא חייב, היכי מצו רבנן לעקר דבר מן התורה ולמפסרה מציצית משום גזירה? (היא) הא אותיבנא ביבמות בפרק "האשה רבה" (צ, ב), ומשנינן דכל דבר שאמרו לך בית דין: שב ולא תעשה מצוה עשה זו שבתורה, וראו טעם לדבריהם - אין זה עקר דבר מן התורה, דממילא מיעקר ולא איהו עקר הלך בידים. לשון אחר: רבי אליעזר אדבית שמאי פליג, דאמרי סדין פטור, אלמא דאי רמי ציצית הוה כלאים. והלא המטיל כו' - תימה הוא דאיכא, אבל איסורא ליכא! אמר רבי: אם כן דליכא איסורא, מפני מה אסורה בית שמאי? מצוה. ונפרסמה למילתיה - דכלאים בציצית מותר. כל שכן דתמחוי עליון - דאמרי: אנשים הגונים כאלו לובשים כלאים? נזירה משום קלא אילן - צבע היא שדומה לתכלת, ואי שרית של תכלת בסדין - אתי למימרי צמר צבוע בקלא אילן, והוי כלאים שלא במקום מצוה. וקפרינ: מאי איכפת לן אי רמי קלא אילן? לא יתא האי קלא אילן אלא לבן בעלמא, כלומר צמר לבן, האמרן לעיל: אין לו תכלת - מטיל לבן ומשני: כיון דאפשר במינו, כיון דלשם לבן (אי) אפשר לתת חותי פשתן, לא רמינן לבן דצמר בסדין. בדריש לקיש - כלומר, הרי לבן גמור לא מצי להטילן לשום ציצית, משום דהוי כלאים בציצית, והאיל ואפשר להטילן במינו. אבל תכלת דצמר דאי אפשר במינו, דכל תכלת צמר הוא - רמינן, אי לאו משום גזירה דקלא אילן. לקיים את שניהן - כגון לבן דפשתן בסדין. מקיים עשה דציצית, ויחדה לאו דכלאים. וליבדיקה - לכל הירות שצובעין בהן ציצית, או אותן מוכרי תכלת, ולא ליהו קלא אילן? נזירה משום טעימה - אי מוצרכין לכל הקנים לבדוק הירות - אתי לשפך הנסיון בכל הירות, ואמרין לקמן (מנחות מב, ב) בשמעתין: אם שם הנסיון בירה - פסלה לכל הירות. טעימה = נסיון. וליבתיבה אריסקי - יכתבו איגרת וישלחו לגולה הלכות טעימה, כדמפרש לקמיה: לטול מלא קליפת ביצה בירה, ויצבע הנסיון בתוך הקליפהו ואריסקי ליקום וליסמוך - כלומר, דלא חשיבא ליה לאנשי הגר אגרות, ועברי עלייהו. לשון אחר: וליבדיקה - ניתקן רבני שלא יקח אדם תכלת אלא אם כן בדקה, דהא אפשר דליבדיקה כדלקמן (שם), שמביא גילא ושכלילתא! הכי גרסינן: אלא משום טעימה - פעמים שימכרו לתכלת של נסיון שנצבע לנסות בו את הירות, ואמרין לקמן (שם) טעימה = פסולה. ואחא מילתא ליכא למיקם בבדיקה, והוה ליה כלאים שלא במקום מצוה. וניבתיבה (הא) אריסקא - לשלוח באותן המקומות שצובעין בהן תכלת: הוה וידעין שהטעימה פסולה. ומאחר שידו הצובעין וידעין דביר דהוא תכלת: הוה וידעין שהטעימה פסולה. ואחר שידו תכלת הרבה בכרכין ובכפרים שאין שומעין דרשה שלנו, וגם במקומות רחוקים.

ומשני: משום טעימה, דהוי שלא לשמו. והכי נמי הוה מצי למימר: שמוא שלא ושכלילתא ובדקין ליה לציצית אי תכלת הוא או קלא אילן. ומשני: משום טעימה - שמוא ציצית ויהי ציצית ויהי פטורין - מן הציצית, ולא דרשין סמוכין למישר כלאים בציצית. האי דנקט לשון פטור וחובו ולא נקט לשון אוסרין ומותרין - משום דציצית חובה הוא לבגד, ואפילו אינו לובשה. ואיסורו דחיתר נמי בהא תליא, וכיון דלביט שמאי פטור - הוי ליה כלאים שלא במקום מצוה, ועובר עליהם משום כלאים. ולבית הלל דמחייבי ליה בציצית - דדרשין (יבמות ד, א) סמוכין, ואין כאן משום כלאים. ומותר ללבושן, ובטלית של צמר נמי, לבית שמאי אסור לעשות בה לבן של פשתן ותכלת של צמר, אלא הלבן והתכלת של צמר, ולבית הלל מותר. והאי דנקט פלוגתיהו בסדין - משום דפסיקא ליה מילתיה, דאין בו ציצית בלא כלאים, שעיקר מצות ציצית תכלת כתיבא ביה, ותכלת עמרא הוא. אינו אלא מן הסתמיותין - מתמה את כל הוראין, שאומה: כלאים הוא לבושן אדבית הלל פליג רבי אליעזר. אמר רבי אם כן - דהכלה כבית הלל, למא אסורה בירושלים? לפי שאין ציצית בלא כלאים, שעיקר מצות ציצית מותר, ואינו למשייר כלאים בכל מקום. ואי קשיא: כיון דמדאורייתא חייב, היכי מצו רבנן לעקר דבר מן התורה ולמפסרה מציצית משום גזירה? (היא) הא אותיבנא ביבמות בפרק "האשה רבה" (צ, ב), ומשנינן דכל דבר שאמרו לך בית דין: שב ולא תעשה מצוה עשה זו שבתורה, וראו טעם לדבריהם - אין זה עקר דבר מן התורה, דממילא מיעקר ולא איהו עקר הלך בידים. לשון אחר: רבי אליעזר אדבית שמאי פליג, דאמרי סדין פטור, אלמא דאי רמי ציצית הוה כלאים. והלא המטיל כו' - תימה הוא דאיכא, אבל איסורא ליכא! אמר רבי: אם כן דליכא איסורא, מפני מה אסורה בית שמאי? מצוה. ונפרסמה למילתיה - דכלאים בציצית מותר. כל שכן דתמחוי עליון - דאמרי: אנשים הגונים כאלו לובשים כלאים? נזירה משום קלא אילן - צבע היא שדומה לתכלת, ואי שרית של תכלת בסדין - אתי למימרי צמר צבוע בקלא אילן, והוי כלאים שלא במקום מצוה. וקפרינ: מאי איכפת לן אי רמי קלא אילן? לא יתא האי קלא אילן אלא לבן בעלמא, כלומר צמר לבן, האמרן לעיל: אין לו תכלת - מטיל לבן ומשני: כיון דאפשר במינו, כיון דלשם לבן (אי) אפשר לתת חותי פשתן, לא רמינן לבן דצמר בסדין. בדריש לקיש - כלומר, הרי לבן גמור לא מצי להטילן לשום ציצית, משום דהוי כלאים בציצית, והאיל ואפשר להטילן במינו. אבל תכלת דצמר דאי אפשר במינו, דכל תכלת צמר הוא - רמינן, אי לאו משום גזירה דקלא אילן. לקיים את שניהן - כגון לבן דפשתן בסדין. מקיים עשה דציצית, ויחדה לאו דכלאים. וליבדיקה - לכל הירות שצובעין בהן ציצית, או אותן מוכרי תכלת, ולא ליהו קלא אילן? נזירה משום טעימה - אי מוצרכין לכל הקנים לבדוק הירות - אתי לשפך הנסיון בכל הירות, ואמרין לקמן (מנחות מב, ב) בשמעתין: אם שם הנסיון בירה - פסלה לכל הירות. טעימה = נסיון. וליבתיבה אריסקי - יכתבו איגרת וישלחו לגולה הלכות טעימה, כדמפרש לקמיה: לטול מלא קליפת ביצה בירה, ויצבע הנסיון בתוך הקליפהו ואריסקי ליקום וליסמוך - כלומר, דלא חשיבא ליה לאנשי הגר אגרות, ועברי עלייהו. לשון אחר: וליבדיקה - ניתקן רבני שלא יקח אדם תכלת אלא אם כן בדקה, דהא אפשר דליבדיקה כדלקמן (שם), שמביא גילא ושכלילתא! הכי גרסינן: אלא משום טעימה - פעמים שימכרו לתכלת של נסיון שנצבע לנסות בו את הירות, ואמרין לקמן (שם) טעימה = פסולה. ואחא מילתא ליכא למיקם בבדיקה, והוה ליה כלאים שלא במקום מצוה. וניבתיבה (הא) אריסקא - לשלוח באותן המקומות שצובעין בהן תכלת: הוה וידעין שהטעימה פסולה. ומאחר שידו הצובעין וידעין דביר דהוא תכלת: הוה וידעין שהטעימה פסולה. ואחר שידו תכלת הרבה בכרכין ובכפרים שאין שומעין דרשה שלנו, וגם במקומות רחוקים.

חמין

הקונטרס קים לן בבית הלל, כדמוכח בכל דוכתי. ולפירוש הקונטרס צריך לומר דאין להלכה אלא כתנאי דבסמוך, וכדמפרש ומשום נזירה, וציצית ממנו שרי לבולי עלמא. וצריך לדחוק: הא דשרא רבי זידא לסדינה - היינו ציצית תכלת, ומלאכא נמי (מנחות מא, א) דאמר לרב קטינא: סדינא בקיטא ציצית מה תהא עליה - מציצית מן המוכרז קא מקפיד. ותו קשה לפירוש הקונטרס, דפלוגתא דאמוראי הוא אי ציצית חובת גברא או חובת טלית, ועוד, דקיימאן (ל שם דף מב) חובת גברא מדמברכין "לחתעטף", ומדבית שמאי נשמע לבית הלל דחובת טלית הוי! לכך פירש רבינו תם: דמדאורייתא בית שמאי נמי חייבי מחייבי, ולא פטרי אלא משום הני טעמי דמפרש בשמעתין, ואפילו ממנו נמי פטרי ליה, דלמא אתי למיעבד תכלת, והלכך שייך שפיר לשון "פטור". ועוד יש לומר לפירוש הקונטרס, דבית שמאי אף במינן פטרי, דסביר לה רבי דאמר (מנחות לה, א) התכלת מעבכת הלבן. והשתא ניהא הא דנקט סדין דווקא. ומיהו תימה: דהשתא כיון דלא אפשר, נדחי עשה ללא תעשה!

אמר רבי אליעזר רבי צדוק - בקונטרס פירש שני לשונות. ולשון שני שפירש, דקאי אבית שמאי דפטרי - "הוא"ל אין בו רק תמימה, ורבי נמי קאי אבית שמאי - אם כן למא אסורה בית שמאי? חזו כפירוש רבינו תם שלמעלה, דטעמא דבית שמאי משום גזירה היא. אבל לפירוש הקונטרס שלמעלה לא יתכן דניקן אבית שמאי. והיה יכול לפרש: אם כן למא אסרו העולם? וטעמא דנפשיה קאמר, ולא קים ליה בבית שמאי. ועוד פירש דרבי אליעזר אבית הלל מהדר, דמחייבי ליה: והלא בני ירושלים יתמחו עליו ואמר רבי: אם כן למא אסורה? דפשיטא בבית שמאי לא קיימא לן, ולמא תמחיהו? והלכה דכרבי בית הלל - יש ספרים גורסין: אי איכא ציצית של צמר ביום מיכיס ביה פטור, וכי שקעה חמה אי מליכש ליה חייב. ומחוק רבינו תם, כמו שאפשר לקמן, לא יתא אלא לבן - אף על גב דאליבא דרבי קיימא, דסבירא ליה (מנחות לו, א) התכלת מעבכת את הלבן, מיהו רבי לאו טעמא דנפשיה קאמר, אלא מהדר אבני ירושלים כדפרישית. כיון דאפשר במינן - לעיל (לט, ב) דמסיקא דחזתי פשתן פטרינן בשל צמר - היינו בחזי תכלת, דמינו דתכלת פטר בשל פשתן - לבן נמי פטר, ואף על גב דאפשר במינו. והאי דפשיטא ליה טפי דחזתי צמר פטרינן בשל פשתן, היינו משום דכלא הכי איכא כלאים. אי נמי, דמדאורייתא (דרתנא) שרייה, ורבנן הוא דמוח, דכיון דאפשר לקיים שניהם. אבל מדאורייתא שרי, דכלאים ממש הותר אצל ציצית, ולא משום דחזי. והא דמסקין לעיל דפטור - היינו מדאורייתא. אי נמי, מנסקא לא קיימא הכי.

וליבדיקה - פירש בקונטרס שתי לשונות. לשון אחר: ליבדוק כל יירות הצובעים, לשמו עבד כוליה. לשון אחר ועיקר: וליבדיקה - כדאיאת לקמן, דמייית גילתא ושכלילתא ובדקין ליה לציצית אי תכלת הוא או קלא אילן. ומשני: משום טעימה - שמוא ציצית זה נעשה מן הצמר שטעם בו, וזה אי אפשר בבדיקה. שמוא

שמא יקרה סדינו בתוך שלש — פירש בקונטרס: בתוך שלש לכנף, ובשיתפרנו בחושי פשתן יניח סוף החושים תליון שם לציצית, והוא ליה "תעשה ולא מן העשוי". ואפילו לרבנן דאמרי (מנחות לח, א) הדכלת אינה מעבבת את הדלן — היינו כשש ארבעה חוטים, אבל הכא דליכא אלא שנים — לא. מיהו הוא ליה למינקט משום

דבעינן טויה או תליה לשמה, אבל "תעשה ולא מן העשוי" דלפי מה שאפרש לקמן ונבא, ב' גבי עשאה מן הקוצים ומן הגרדין וכו'. והא דתניא לקמן (מא, א) טלית שנקרעה חוץ לשלש יתפור, תוך שלש רבי מאיר אומר: לא יתפור, וחכמים אומרים: יתפור — אפילו לרבנן גזירין שמא יתפור ויהא בו איסור כלאים. ומיהו שמה נדחית דרב הווא דאמר לקמן (מא, ב): דרוק מן הכנף ארבע היו מצות ציצית, אבל מבריייתא דחסידי ליכא לאקשווי, דהא מפרשינן בסמוך: כיין שפצעו שלש, לכך צריך לפרש: תוך שלש — היינו שנקרע הכנף שהציצית תלוי בה, ולא נשתייר שלש, והיו כאילו נפסק לגמרי, אבל אם נשתייר בו שלש — לדברי הכל חיבר מעליא דהוי. והשתא שמעתין כרבי מאיר אתיא, דהא דלא גזירין שמא יקרע כולה — דבהא לא טעו, דהא דמשמע פרק "דס חטאת" (ובאים צד, ב) גבי בגד שיצא חוץ לקלעים, דאפילו נשתייר בו שלש אלא שאין בו כדי מעפרות לא חשיב חיבור, ובפרק "העור והרובט" (חולין כג, ב) מוכח דכדי מעפרות דהוי טפי משלש — שאני דהם, דכל הבגד נקרע, אבל הכא שאניו נקרע רק חצייה — לא דהוי בפסול. ו' וירא אמר — משמע דרב וירא לאו היינו רבי וירא, ולא כפירוש הקונטרס בכתובות (מג, ב).

משום כסות לילה — רבינו תם פירש דכן עיקר, כדאיתא פרק "במה מדליקין" (שבת כה, ב): ואינה סבור משום כסות לילה. ומתוך כך יש להוכיח מכאן דהלכה כרבי שמעון, דלילה לאו זמן ציצית היא. ועוד אמרינן פרק "במה מדליקין" (כו, א): "אשר תכסה בה" למה לי — לא תהוי כסות סומא. והיינו כרבי שמעון, דלרבנן דרבי שמעון מוקמי ליה לרבות בעלת חוש, אלמא סתם תלמודא כרבי שמעון אתא. ועוד בפרק שני דברכות (יד, ב) אמרינן שלא היו אומרים במערבא פרשת ציצית בלילה, וזרבי יוסף אמר עלהו כמה מעליא האי שבעתא. וסתם ברייתא נמי פרק קמא דבבבא (יח, ב) כרבי שמעון מוקי. ורב יודנה דמיני תכלתא לפרומוא דאיניש ביניה לקמן (מנחות מג, א) ובפרק קמא דסוכה (יא, א) — רבי יהודה לבד היה עושה כן. ובפרק קמא דברכות (יג, א) אמר רבי יוחנן בן קדוה: למה נסמכה פרשה וכו' לומר שזו נהגת בין ביום בין בלילה, וזו אינה נהגת אלא ביום. ואומר רבינו תם: אף על גב דכסות יום חייב אפילו בלילה, וכסות לילה פטור אפילו ביום, מכל מקום מיקרי שפיר זמן גרמא, שהיום גורם לחייב המלבוש. מיהו, בירושלמי דקדושין ובתוספתא גריסין: איזו היא מצות עשה שלא הזמן גרמא — כגון אבדה ושלחן חקן ומעקה וריצית, ורבי שמעון פוטט את הנשים מן הציצית. אמר להם רבי שמעון: אי אתם מודים לי שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, שהרי כסות לילה פטור? אמר רבי אילא: טעמא דרבנן, שאם היתה טלית המיוחדת ליום וללילה — חייבת. ובספרי נמי תניא: "על כנפי בגדיהם" — שומע אני אף בעלת שלש וכו', שומע אני אף כסות לילה במשמעו? תלמוד לומר: "וראיתם אותה" — ביום ולא בלילה, ואם היתה טלית מיוחדת ליום ולילה חייבת בציצית. וזו היא הטלית למטלת כשירה — והיא: **והאמר** ר' עקיב, וזוהי טלית דרבנן דרבי וירא לית ליה "תעשה ולא מן העשוי" הא רבי וירא גופיה אית ליה לעילוי ויש לומר, דסלקא דעתין: כיון דתחלת הנחתן לשם מצוה — לא שייך ביה "תעשה ולא מן העשוי", אבל לעיל כי חתך — נתבטלה הנחתו. **בבל** תוסיף קאי מעשה לא הוי — דכיון דעביד איסורא לא חשיב עשייה, ובשעת קיצת דראשונים זו היא עשייתו, ולא דמי להדיא דפרק קמא דסוכה (יא, א) דלא אמרינן: קיצתין זו היא עשייתו. וצריך עיון.

ממאי דגברא לאוסופי קמייכון — אפילו למאן דאמר בפרק בתרא דעירובין (ק, ק) דלעבור משום כל תוסיף לא בעי כוונה, ומשמע נמי כהווא פירקא דלרבי יהושע לא בעי כוונה, מכל מקום הכא מודה דליכא כל תוסיף, כיון דלכטולי קמייכון.

תכלת אין בה משום כלאים ואפילו בטלית פטורה — מדקאמר "אפילו" ולא קאמר "אפילו" בלא וי"ו, משמע דבלא טלית פטורה איצטריך לאשמועינן דתכלת אין בה משום כלאים. וכו' האי גזנא דייק פרק "טרף בקלפ" (יומא מז, א) אומר היה רבי מאיר: אברי עולת חול שניתותרו — עושה להן מערכה וסודרן ואפילו בשבת, ומוכחא סוגיא דההם דהרתי מילי אשמעינן. ואומר רבינו תם: דהכא נמי אשמעינן דאפילו בלילה אין בה משום כלאים, אף על גב דלאו זמן ציצית היא, דלגמרי דהתי הכתוב כלאים של ציצית. והא דגזירין לעיל משום כסות לילה — היינו כסות שאניו מיוחד רק ללילה (ורבינו תם סותר פירוש שלמעלה), דכסות יום חייב אפילו בלילה, וכן פרק קמא דקדושין (לח, א), ותרע, דאמרין

חמין בפסח ויום הפפורים דכרת - סמכינן אדיסקי, **הכא דעשה בעלמא לא כל שפין? אלא אמר רבא:** **הא מילתא אמרי, ואיתמר במערכא משום דרבי וירא פוהתי: שמא יקרע סדינו בתוך שלש ויתפרנו, ויתורה אמרה: "תעשה" - ולא מן העשוי. שרא רבי וירא לסדיניה, רב וירא אמר: גזירה נמי משום כסות לילה. ואמר רבא: הא מילתא אמרי, ואיתמר במערכא משמיה דרבי וירא פוהתי: היא של בגד וכנפיה של עור - חייבת, היא של עור וכנפיה של בגד - פטורה, מאי טעמא? עיקר בגד בעינו, רב אחאי אויל בתר קנא. אמר רבא אמר רב סהורה אמר רב הונא: הטיל לבעלת שלש והשלימה לארבע - פסולה, "תעשה" - ולא מן העשוי. מיתבי: חסידים הראשונים, כיון שארגו בה שלש היו מטילין לה תכלת! - אימא: כיון שפצעו בה שלש היו מטילין לה תכלת. וזו אמרינן תעשה ולא מן העשוי? (איני) והאמר רבי וירא: הטיל למופתלת - פשרה! אמר רבא: השתא בבל תוסיף קאי, מעשה לא הוי. מתקיף לה רב פפא: ממאי דגברא לאוסופי קא מיפיו? דלמא לבטולי קא מיפיו, ובל תוסיף ליכא, מעשה איכא! אמר רבי וירא אמר רב מתנא אמר שמואל: תכלת אין בה משום כלאים, ואפילו בטלית פטורה. מאי טלית פטורה? אילמא דלית בה שיעורא, ויתתניא: טלית שהקמן מתכסה בו ראשו ורובו, והגדול**

היו לה אלא שתי קרנות, דאלו קרנותיה האחרים אינן ראויין לציצית, שהרי סופו להוסיף עליה הרבה, והוא לה ציצית למעלה משלשה, ואנן תוך שלשה בעינו. כיון שפצעו בה שלש - כיון שהגיעו לשלש אצבעות האחרונים - מטילין לה תכלת מיד, ולא משוה לה מיד. והשתא ליכא למימר "תעשה ולא מן העשוי", דהא מבינן שהגיעו לתוך שלש האחרונים הו' להו אותן שתי קרנות נמי ראויין לציצית, שכשתגמר נמצאת ציצית בתוך שלש. הטיל למופתלת - שיהיה בה ארבע ציצית והטיל לה ארבע אחרים - כשרה בתרי בתרא, ואף על גב דהדר פסקינוה לקמאי, דהא הכא דשלא לצורך עבדינהו בשעת עשייה, ומכשרא בהו **אמר רבא** - לעולם שלא לצורך - "מן העשוי" קרינן ביה. והכא להכי מכשרא בתראי - דקאי בכל תוסיף כי עבדינהו, ולא הו' מעשה, דכיון דעובר על דברי תורה לא מקרי מעשה, הלכך כי פסיק לקמאי היא היא עשיית דבתראי (עשייה). אבל שלא לצורך דבעלת שלש, שאניו עובר עליהן - הוי מעשה לאקרוי ציצית העשויה בפסול, ואיכא כשגומרה "תעשה" ולא מן העשוי. **מעשה איכא** - והדר קושיא לדוכתה. תכלת אין [בה] משום כלאים - קא סלקא דעתין דהכי קאמר: ציצית אין בהם משום כלאים, ואפילו כו', והגדול

חמין בפסח כו' - כשהיו מעבדים שנה היו שולחין אגרות לגולה לעשות שני אדרים, כדאמרין בפרק קמא דסנהדרין (יא, א): "מודעין אנתא לכוך" כו'. **הא מילתא אמרי** - אנא הכא, ואמרי במערבא משום רבי וירא כוונה, דמשום הכי אסור ציצית בסדין. גזירה משום שמא יקרע סדין - קודם לכן בתוך שלש אצבעות לשפת הכנף, דהיינו מקום הציצית. ויתפרנו - בחושי פשתן, ויניח סוף החושים תליון שם, ואחר כך יתן בה שני חושי תכלת, ויצרף אותן שנים של לכן עמהם. והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי - ונמצאת ציצית פסולה, והו' כלאים שלא במקום מצוה. תעשה ולא מן העשוי - דפסול. היינו שעושה מתחילה שלא לשם ציצית ולא נעשה במצותו, ואחר כך תנקי - קרינן ביה "ולא מן העשוי", ונמצא ציצית פסולה. **שרא רבי וירא** לפרינה - דהתי ציציתו מסדינו שהיה של פשתן, ונטלן, משום שמא יקרע. והיינו דאמר רבא: איתמר במערבא משמיה דרבי וירא כוונה. ורבי גריסין: רבי וירא אמר גזירה משום כסות לילה - שזמן יתכסה בו בלילה דפטור מציצית, שנאמר "וראיתם אותו וזכרתם" - פרט לכסות לילה, ונמצא נהנה מכלאים שלא בשעת מצוה. ובגמיה של עור - שנחתכו קרינה ותלה בהן עור. אויל בתר קנא - ועביד איפכא. הטיל - שלש ציצית לבעלת שלש כנפיה, ואחר כך תלה בהן קרן רביעית ועשה בו ציצית - פסולה, דשלש ראשונות עשוין מתחילה שלא במצותה, וכי הדר מתקנה איכא "תעשה ולא מן העשוי". חסידים = וריזין במצות. כיון שאנו - בטלית שלש אצבעות, דמקרי בגד, כדאמרין לגבי טומאה. הוי פפיוחן בה תכלת - בשני קרניה, ולכי גמרי לה הוי מטילין לשנים אחרים, ולא אמרינן "תעשה ולא מן העשוי", ואף על גב דלא הו' מחייבין בציצית עד שהתא כדי שיתכסה בה קטן ראשו ורובו כדלקמן. שכל ציצית שלא נעשת מתחילה לשם ציצית, אף על פי כשנעשת שלא לצורך - איכא "מן העשוי", דהא הכא שלא לצורך נעשת, דלא היו לה אלא שתי קרנות, דאלו קרנותיה האחרים אינן ראויין לציצית, שהרי סופו להוסיף עליה הרבה, והוא לה ציצית למעלה משלשה, ואנן תוך שלשה בעינו. כיון שפצעו בה שלש - כיון שהגיעו לשלש אצבעות האחרונים - מטילין לה תכלת מיד, ולא משוה לה מיד. והשתא ליכא למימר "תעשה ולא מן העשוי", דהא מבינן שהגיעו לתוך שלש האחרונים הו' להו אותן שתי קרנות נמי ראויין לציצית, שכשתגמר נמצאת ציצית בתוך שלש. הטיל למופתלת - שיהיה בה ארבע ציצית והטיל לה ארבע אחרים - כשרה בתרי בתרא, ואף על גב דהדר פסקינוה לקמאי, דהא הכא דשלא לצורך עבדינהו בשעת עשייה, ומכשרא בהו **אמר רבא** - לעולם שלא לצורך - "מן העשוי" קרינן ביה. והכא להכי מכשרא בתראי - דקאי בכל תוסיף כי עבדינהו, ולא הו' מעשה, דכיון דעובר על דברי תורה לא מקרי מעשה, הלכך כי פסיק לקמאי היא היא עשיית דבתראי (עשייה). אבל שלא לצורך דבעלת שלש, שאניו עובר עליהן - הוי מעשה לאקרוי ציצית העשויה בפסול, ואיכא כשגומרה "תעשה" ולא מן העשוי. **מעשה איכא** - והדר קושיא לדוכתה. תכלת אין [בה] משום כלאים - קא סלקא דעתין דהכי קאמר: ציצית אין בהם משום כלאים, ואפילו כו', והגדול

מזדרזים ומטילין לה תבילת ואך קודם שארגו שלש אצבעות לא
היו מטילים ציצית, מפני שפחות משיעור זה אינו נחשב כלל
'בגד'. ואף על פי שבשעת הטלת הציצית היה הבגד פטור
מציצית, שאין בגד חייב בציצית אלא אם יש בו שיעור לכסות
ראשו ורובו של קטן, אף על פי כן לאחר שהשלימו אריגת הבגד
אין פוסלים את הציצית משום 'תעשה ולא מן העשוי'. כך גם יש
לנו לומר בהטיל לבעלת שלש' שאף על פי שבשעת ההטלה לא
היה הבגד חייב בציצית, כששב הבגד ומתחייב בציצית יש
להכשירו בציציות הראשונות שהוטלו בו, ושלא כדברי רב הונא.
מתרצת הגמרא: **אמא** - יש לך לומר שהגירסא הנכונה בברייתא
היא 'בין שפצעו בה' - לקראת סיום האריגה כשלא היה בכונתם
להוסיף לבגד אלא רק עוד שלש אצבעות הן מזדרזים ומטילין לה
תבילת, ובשעה זו כבר היה הבגד חייב בציצית ואין בזה משום
תעשה ולא מן העשוי.
קושיא נוספת על דברי רב הונא: וימי אמרינן - האם אנו אומרים
באופן זה, שבשעת הטלת הציצית היה הבגד פטור מציצית
שהציצית פסולה משום 'תעשה ולא מן העשוי' וכדברי רב הונא
שפסל בהטיל לבעלת שלש, (אני) והאמר - והרי אמר רבי ירמיה
הטיל ציציות למוטלת - טלית שכבר יש בה ציציות אחרות
ואחר כך חתך את הציציות הראשונות, הרי זו כשרה בציציות
האחרונות, ואין אומרים שכיון שבשעת הטלת הציציות
האחרונות לא היה צורך בהטלתן ושהרי כבר היו בו ציציות
אחרות הרי הן פסולות משום תעשה ולא מן העשוי, הרי שציצית
שהוטלה שלא לצורך אינה פסולה משום תעשה ולא מן העשוי,
וקשה על רב הונא שפסל בהטיל לבעת שלש, משום תעשה ולא
מן העשוי.
מתרצת הגמרא: **אמר רבא, השתא** - כשהוא מטיל הציציות
האחרונות ככל תוסף קאי - הוא עובר על איסור בל תוסיף שהרי
יש בה כבר ציציות אחרות, וכיון שהוא עובר על דברי תורה
מעשה לא הוי - אין מעשה הטלת הציציות האחרונות נחשב
מעשה, שכל מעשה שהוא עובר בו על דברי תורה אינו מעשה,
נמצא שמעולם לא 'נעשו' הציציות האחרונות באופן פסול ואין
כאן פסול של מן העשוי' בפסול. ובשעה שחותך הציציות
הראשונות ובכך מכשיר את האחרונות רק אז הוא מעשה הטלת
ציציות האחרונות, ובאותה שעה היה הבגד חייב בציצית שהרי
לא היו בו ציציות אחרות.
מתקין לה רב פפא - קושיא על דברי רבא. **מא** - מניין לנו דנבירא
לאוסיפי קא מיכין - שאותו אדם התכוין להוסיף על ארבעת
הציציות הראשונות, דלמא - שמא יש לך לומר דלמטיל קא
מיכין שהוא מתכוין לבטל את הציציות הראשונות ולחתכן, וכל
תוסף ליא - אין איסור 'בל תוסיף', וכיון שאינו עובר על דברי
תורה מעשה איכא - יש כאן 'מעשה', אולם מעשה זה פסול מאחר
שבאותה שעה לא היה צורך בציציות אלו, ויש לך לפסול משום
'תעשה ולא מן העשוי'. ומדברי רבי זירא שהכשיר, מוכח שגם
המטיל ציצית שלא לצורך, אין הציצית פסולה משום 'תעשה ולא
מן העשוי', כך יש לך לומר בהטיל לבעלת שלש' שאף על פי
שבשעת ההטלה לא היה צורך בהטלת הציציות אין לפסול אחר
כך הציציות משום תעשה ולא מן העשוי, ושלא כדברי רב הונא.
הגמרא ממשיכה לעסוק בדין הטיל למטלת, **אמר רבי ירמיה**
רב מתנא אמר שמואל, 'המטיל תבילת בטלית פשתן אין בה משום
איסור כלאים' - שלא אסרה תורה כלאים בציצית, ואפילו בציצית
שטורה - ולהלן תבאר הגמרא מהי 'טלית פטורה'.
מבררת הגמרא: **מאי טלית שטורה**, אילמא - שכונת הברייתא
לטלית דלית בה שיעורא - שאין בה שיעור חיוב ציצית, אי אפשר
לפרש כן. והתניא - והרי שנינו בברייתא טלית - שיש בה שיעור
גודל שהקפדן מתקפה - יכול לכסות בו את ראשו ורובו גופו,

אם לגבי המין בפסח ויום הכפורים דהם איסורי קרת, סמכין
אדיקין - אנו סומכים על אגרות. שביט דין היו שולחים אגרות
לחוץ לארץ להודיע להם על עיבור השנה, ועל סמך האגרות
קבעו בני חוץ לארץ את זמן הפסח ויום הכיפורים, קא - לגבי
מצות ציצית דעשה בעלמא שאינה אלא מצות עשה, לא כל שכן
שיש לנו לסמוך על אגרות.
אמר רבא **הא מילתא אמרי** - דבר זה והמובא בסמוך אמרתי
אני ואיתמר במערכא - וכך אמרו בארץ ישראל משום דרבי ירמיה
בנות - כדברי, שלפיהן אסרו להטיל ציצית בסדין, גזירה שפסא
עוד קודם שיטיל ציצית בסדין ויקרע קרינו בתוך שלש אצבעות
סמוך לשפת הבגד ושהוא מקום הראוי להטיל בו ציצית ויהפך
לקרע בחוטי פשתן, ולאחר מכן ייחד את שארית חוטי התפירה
למצות ציצית ושהרי כאמור הם במקום הראוי להטיל בו ציצית
ויוסיף עליהם חוטי תכלת של צמר ואתם חוטי תפירה פסולים
לציצית כי התורה אמרה 'תעשה ולא מן העשוי' כבר בפסול - כל
מקום שהצריכה תורה עשייה, אם עשה את המעשה באופן פסול
אף שאחר כך עשה פעולה אחרת המכשרת את המצוה הרי זה
פסול, שמעשה המצוה כבר 'עשוי' באופן פסול. ולכן, חוטים שלא
הוטלו מתחילה לשם מצוה, אף שאחר כך ייחד אותם לשם מצוה
הרי זו ציצית פסולה. וכיון שאם יעשה כן תהיה ציציתו פסולה,
ויעבור על איסור כלאים, לכן אסרו להטיל ציצית בסדין.
מספרת הגמרא: **שקרא רבי ירמיה לסדיניה** - רבי זירא התייר את
הציצית מסדינו שהיה של פשתן. לפי שאסרו חכמים להטיל
ציצית בסדין פשתן גזירה שמא יקרע סדינו, כפי שביארה הגמרא
בסמוך.
טעם נוסף לאיסור הטלת ציצית בסדין: דעת רבי שמעון (לקמן מג.)
ש'כסות לילה' פטורה מהציצית, שנאמר (במדבר טו לט) 'וראיאתם
אותו, ודרשו חז"ל, למעט 'כסות לילה'. רב ירמיה אמר לפיכך אסרו
חכמים להטיל ציצית בסדין, וזירה נמי משום כסות לילה - שמא
יתכסה בסדינו בלילה שאינו זמן ציצית, ובאותה שעה שאינו מקיים
המצוה עובר על איסור כלאים.
הלכה נוספת בהלכות ציצית: בגד העשוי מעור, פטור מציצית.
שנאמר (במדבר טו לח) 'על כנפי הנדידה' ובגד של עור אינו נחשב
'בגד'. ואמר רבא **הא מילתא אמרי** - דבר זה והמובא בסמוך
אמרתי אני ואיתמר במערכא - וכך אמרו בארץ ישראל משום
דרבי ירמיה בנות - כדברי. היא - טלית של כנף - שעשויה מצמר
או פשתים, אבל וכנפיה - כנפות הטלית הם של עור - שחתך את
כנפות הטלית ותפר במקומם כנפות של עור, חייבת - בציצית.
אולם אם היא - הטלית של עור וכנפיה של כנף - ורק כנפות
הטלית עשויים מצמר או פשתים שטורה מציצית. ומבאר רבא,
מאי מעמא, עיקר כנף ענין - חיוב ציצית נקבע לפי 'עיקר הבגד'
ולא לפי סוג הכנף. אבל רב אחאי חולק ואויל בתר כנף - הלך אחר
הכנף. שאם הכנף של צמר או פשתים חייב בציצית ואילו אם
הכנף של עור, פטור.
הלכה נוספת בהלכות ציצית: **אמר רבא אמר רב כהנא** **אמר רב**
הונא, הטיל לבעלת שלש - טלית שיש בה שלש כנפות והטיל שלש
ציציות בשלשת כנפותיה ואחר כך השלימה לארבע - הוסיף
לטלית כנף רביעי והטיל בו ציצית, הציצית פסולה כיון שבשעת
הטלת שלשת הציציות הראשונות היה הבגד פטור מציצית ואין
מעשה ההטלה נחשב למעשה מצוה. ואף שאחר כך הוסיף כנף
רביעי אין בכך להכשיר למפרע את הציציות הראשונות שנעשו
בפסול, [משום] שתעשה אמרה תורה במעשה כשר, ולא מן
העשוי כבר באופן פסול.
מיתיבי קושיא על דברי רב הונא: שנינו בברייתא, חסידים
הראשונים - שהיו זריזים במצוות, בשעה שהיו אורגים טלית, מיד
בתחילת האריגה בין שאינו בה שיעור של שלש אצבעות, היו

הטלית שיש לו להטיל ציצית בקצוות הכפל, שהרי אם תפר שוב
לא תיפשט הטלית ומקום התפר הוא ה'כנף'.
מתרצת הגמרא: לא צריך - אין צריך לדין זה באופן שתפר
ממש, אלא כוונת הברייתא לחדש שגם באופן שלא תפר ממש
אלא דנקמה בסיב - שחיבר בסיכות, שגם באופן זה מודה רבי
שמעון שמטילים ציצית בקצוות הכפל כאלו היא תפורה.
הגמרא מביאה מעשה שהיה בענין זה: רבא בר הונא איקלע לבי
- הזדמן לבית רבא בר רב נחמן. הויה - ראה רבה לרבא דהוה
מיכסי טלית בפולה - שהיה לובש טלית כפולה, כאשר ראשו
היה עטוף במקום הכפל, ושתי ראשי הטלית היו מוטלים
מאחוריו, ורמי ליה חוטי עילוי בפילא - והטיל הציציות בשני
קצוות מקום הכפל וכדעת תנא קמא. לאחר מכן איפשטיא -
נפשטה הטלית מקיפולה כאשר חציה כיסה את רבא מלפניו
וחציה השני כיסה את רבא מאחוריו, כך שכל גופו וראשו היו
מכוסים באותה הטלית, ואתא חוטא וקם להרי רישיה - והוסי
הציצית שהטיל מתחילה במקום הכפל היו כעת כנגד ראשו של
רבא.
אמר ליה רבה לרבא, אין להטיל ציציות בקצוות מקום הכפל
מאחר דלאו היינו כנה דכתב רחמנא באורייתא - אין זה 'כנף'
הטלית שאמרה תורה להטיל בו ציצית, שקצוות מקום הכפל אינם
נחשבות 'כנף'.
אתא שרייה - רבא קיבל את דברי רבה והסיר את הטלית מגופו
ואיכסי פלייא אתריית - ולבש תחתיה בגד אחר.
אמר ליה רבה לרבא, מי פקרת חובת נקרא הוא - האם אתה סובר
שמצות ציצית נאמרה רק כאשר האדם לובש את הבגד שאז הוא
חייב להטיל בו ציצית, אין זה נכון, אלא מצות ציצית חובת טלית
הוא - חובת הבגד, שאפילו אם יש לך עשרה בגדים כאלו ואינך
לובשם, יש חיוב להטיל בו ציצית. ולכן, ויל רמי לה - לך והטל
ציציות בכנפות הפשוטות של אותה טלית ארוכה שפשטת מגופך.
לימא פסיני ליה - יש להביא סיוע לשיטת רבה שמצות ציצית היא
חובת הבגד.
שנינו בברייתא חסידים הראשונים שהיו זריזים במצוות, בשעה
שהיו אורגים בגד פיון שפארגו בה שלש - בסוף אריגת הבגד,
כשלא נותר להשלמת אריגתו אלא רק שיעור של שלש אצבעות,
היו מזדריזים ופסילין בה תכלת. שמקום הטלת הציצית הוא בתוך
שלש אצבעות הסמוכות לשפתו, ולכן, מיד כשהגיעו באריגת
הבגד למקום זה הזדרזו להטיל ציצית עוד קודם גמר האריגה.
ומכאן, שאותם חסידים סברו שמצות ציצית היא חובת הבגד,
שאם אין החובה אלא בלבישה, מדוע הזדרזו להטיל ציצית עוד
לפני שלבשו הבגד.
דוחה הגמרא: לעולם יש לך לומר שאין חובת ציצית אלא בשעת
הלבישה, אולם שאני חסידים דמחקרי אנפשייהו - שונים הם
החסידים שהחמירו על עצמם להטיל ציצית בבגד אף שלא בשעת
לבישה.
ופליגא - רבה בר רב הונא הסובר שמצות ציצית היא חובת הבגד
ואף כשאינו לובשו חייב להטיל בו ציצית, חולק על דמלאךא -
המלאך שאמר שמצות ציצית מוטלת על האדם הלוש את הבגד
אך אם אינו לובשו פטור מלהטיל ציצית כפי שמוכח מהמעשה
הבא.
דמלאךא אשכחיה לרב קטינא - המלאך מצא את רב קטינא
דמיכסי פרינא - שהיה מתכסה בסדין פשתן ולא הטיל בו ציצית,
כמבואר בגמרא (לעיל טז) שאין מטילים ציצית בסדין של פשתן.
אמר ליה המלאך, קטינא קטינא, פרינא פקטינא - לובש אתה
סדין בימות הקיץ ופרקלא פקטינא - ובחורף אתה לובש גלימה
שאינך לה ארבע כנפות מרובעות, מצות ציצית של תכלת פה תהא
עליה.

והנהדרל בן י"ג שנה ויצא בה לשוק ואינו בוש ללבשה, אף שיוצא
בה רק דרך עראי, תיבת בציצית.
מוסיפה הברייתא: אם הטלית קטנה שאין חקמן מתקפה - יכול
לכסות בו ראשו ורובו, אף על פי שהנהדרל ויצא בה לשוק בדרך
עראי, פטורה מציצית.
ומסיימת הברייתא: וכן לענין בלאים. והיונן בה - ושאנו
בברייתא זו, פאי - מה הכוונה וכן לענין בלאים. אילמא - אם
תאמר וכן לענין איסורא דכלאים - שבגד שאין בו שיעור זה אין
בו איסור כלאים והא אמן תנן - והרי שנינו במשנה (כלאים פ"ט מ"ב)
'אין דין עראי בכלאים' - שאף בגד שאינו ראוי אף לא ללבישת
אריעי יש בו איסור כלאים. ואמר רב נחמן בר יצחק - מה ששנינו
בברייתא וכן לענין כלאים, הכוונה וכן לענין פדיון של פשתן
בציצית תכלת שהיא צמר. וכוונת הברייתא שטלית שיש בה
שיעור חיוב ציצית, מותר להטיל בה חוטי צמר של תכלת ואין בה
איסור כלאים.
הרי מבואר בברייתא זו שרק בגד שיש בו שיעור ציצית מותר
להטיל בו כלאים, ואיך אמר שמואל שאפילו טלית הפטורה
מציצית אין בה איסור כלאים.
מתרצת הגמרא: אלא פאי - מהי טלית פטורה שאמר שמואל,
אין הכוונה לטלית שאין בה שיעור חיוב ציצית, אלא להטיל
ציצית למוטלת - לטלית שכבר יש בה ארבע ציציות והוסיף
עליהם עוד ארבעה חוטים בכל כנף וזו היא טלית פטורה, שהרי
כבר היו בה ציציות והיא פטורה מלהטיל בה עוד ציציות. ועל
כך אמר שמואל שאין איסור כלאים בטלית זו. ומשום, שגם
החוטים המיותרים נקראים בשם 'ציצית' מאחר ואילו יתחורך את
ארבעת החוטים האחרים תתקיים מצות ציצית בחוטים אלו. וכיון
שהם נקראים 'ציצית' הרי הם בכלל ההיתר שהתירה תורה
כלאים בציצית. שכשהתירה תורה איסור כלאים, אין גדר ההיתר
שה'מצוה' דוחה את האיסור ושאם היה כן הרי אותם חוטים שאין
המצוה מתקיימת בהם אסורים משום כלאים אלא שלגמרי
התירה תורה איסור כלאים לגבי 'ציצית' וכיון שגם אותם חוטים
נקראים 'ציצית' הותר בהם איסור כלאים.
מקשה הגמרא: אם אכן כוונת רבי זירא לדין 'הטיל למוטלת',
קשה, והא אמרה רבי זירא וירא קרא וימנא - הרי כבר אמר רבי זירא
דין זה (לעיל טז) שהטיל למוטלת כשירה' וכיון שהציצית כשירה
ודאי שאין בה איסור כלאים. מתרצת הגמרא: קרא מכלל
דמקרייה איתמר - רבי זירא אמר רק את דבר שהובא בשמו
לעיל (טז) שהטיל למוטלת כשירה' ועל פי דבריו אמר אמורא
אחר בשמו את המימרא המובאת בסוגייתנו שאין בה איסור
כלאים, שמאחר שציצית זו כשירה אין בה איסור כלאים כדין כל
ציצית.
הגמרא עוברת לדון בענין אחר. מצות ציצית, שיהיו הציציות
מוטלות על 'כנף' הבגד, שנאמר (מכמבר טו לח) 'על כנפי בגדיהם'.
הסוגיא להלן עוסקת בטלית שהוא לובשה כשהיא מקופלת, היכן
הוא מקום ה'כנף' שלה.
תנו רבנן, טלית בפולה - טלית ארוכה כמו שתי טליתות, וכפלה
כדי ללבשה, תיבת בציצית, ויש לו להטיל שתי ציציות בשתי
כנפותיה ושתי ציציות בשתי קצוות מקום הכפל, שהם כנפות
הטלית בשעה שהיא מקופלת. ורבי שמעון פוטר, משום שאין
קצוות הכפל נחשבות 'כנף' הטלית, שהרי אם תפשט הטלית יהיה
מקום זה באמצע ולא ב'כנף'.
ומוסיפה הברייתא, ושוין - תנא קמא ורבי שמעון, שאם פפלה
ותפדה - ותפר את מקום הכפל שתייבת - להטיל ציצית בקצוות
הכפל, שכיון שתפר שוב לא תיפשט הטלית וקצוות הכפל הם
כנפות הטלית התפורה.
מקשה הגמרא: תפדה פשיטא - הרי פשוט הדבר שאם תפר את

דאמרין לקמן (מד, א): טלית שאולה כל שלשים יום פטורה מן הציצית, מכאן ואילך חייבת ואפילו של כלאים, ואף על גב דפטור מדאורייתא. דאין לחלק, כיון דלגבי גברא דהוי ידידה ליכא כלאים, וכן לנשים. והא דאמרין (מנחות מג, א) גבי הכהנים: נהי דבעידן עבודה אישתראי, שלא בעידן עבודה לא - לא דמי כלל, דהא חתיב (דברים כב) "לא תלבש שטנו

גדילים תעשה לך", לומר שבמקום גדילים תלבש

שטנו, שמשמע דכל לבשה שרא רחמנא, ועוד,

דבטלית מעשיו להאנחו חייב הכתוב כלאים, אבל

בגדי כהונה לא לבש אלא בעידן עבודה, ועוד

אומר רבינו תם: דבגדי כהונה נמי שלא בעידן

עבודה שרי. וחזי קאמר: נהי דבעידן עבודה

אישתראי - כלומר, המיוחדים לעבודה, שלא

בעידן עבודה - כלומר, אותם שאינם מיוחדים

לעבודה, לא אישתראי. וכן מוכח מתוספתא

דכלאים, דתניא: בגדי כהונה ובגדי כהן גדול אין

בהם משום כלאים. בגדי כהן גדול שריצא במדינה

- חייב. במקדש בין לשרת בין שלא לשרת -

פטור. וצריך עיון אי לילה דומה למדינה דחייב. ויש

לומר: דחייב מדרבנן, והוא עובדא דשמעון

הצדיק פרק "בא לר" (יומא טז, א) "דעת לעשות

לה הפרו תורתך" - בדברנא נמי שייך הפרה. מיהו

לא משמע דהכי, אלא נראה פה דחייב מדאורייתא,

ואין לדמות מקומות למדינה, דבמדינה ליכא שום

חיתר, ותדע, דהוה לא מפליג בין שעה הראויה

לשרת לשעה שאינה ראויה לשרת. והא דאמרין

פרק "בא לר" (שם) גבי בגדי כהונה שמקפלין אותן

תחת ראשן, דלא דווקא ותחת ראשן, אלא

שלא כנגד ראשן מן משום כלאים - היינו בהצעה,

דלא דמי ללבשה דשרא רחמנא. אבל גבי ציצית

אין לחלק בין הצעה ללבשה. ובספרי תניא: כסות

המיוחד ליום ולילה חייב בציצית, רבי יהודה בן

בבא אומר: ביחוד בטלו חבמים את כסות לא אשה

מן הציצית, ולא חייבו בטלית אלא מפני שבעלה

מתכסה בו. לכך נראה דכלאים בציצית שרי, בין

ביום בין בלילה בין לאשה.

הדא מכלל דחייבתה איתמור - פירש

בקונטרס: בתרייתא מכלל דקמייתא.

ואיפכא נראה, דבתרייתא משמיה דשמואל

קאמר לה.

ענשיתו [ואעשה - כי היא], [ושאין אדם חייב]

לקנות טלית המחוייב אם אין לו.

אבל עשה גמור - אפילו בדין שלמטה היו

מכין אותו עד שתצא נפשו. **חזי** קאמר ליה

טעמיך למפטר נפשך מציצית - ומכל מקום, אי

לא חובת גברא לא שייך למיענש עליה, כיון

דלית ליה. ובקונטרס גרס "אלא", ומשמע דלא

מוכח מדי.

רמינן ליה - פירשתי בפרק בתרא דנדה

(סא, ב).

ובלבד

לעג לרש חרף עשהו.

אמר רחבה אמר רבי יהודה: טלית שנקרעה, חוץ לשלש - לא

תפור. תניא נמי הכי: טלית שנקרעה, חוץ לשלש - רבי מאיר

אומר: לא תפור, וחכמים אומרים: תפור, ושיון, שלא יביא אפילו אפה על אפה

מקום אחר ובה תכלת ותולה בה; ושיון, שמביא תכלת במקום אחר ותולה בה,

ובלבד

ולא הישקין דילמא פיש מיד מן חוט התפירה, וניחם ויוסף עליו עד ארבעה חוטים לשם ציצית, ואיכא "תעשה ולא מן העשיה". דהא חוץ לשלש לא חזו לתלות ציצית. כדאמרין

לקמן. בתוך שלש - הראוי להניח שם ציצית. לא תפור - דהבא חישקין להכי כדפרישנא. מפקום אחר - מטלית אחרת. ויש בה תכלת ותולה בה. משום ד"על כנפי בגדיהם" בעינו,

ובכן זה לא היה מבגד זה בשעת עשייה. ושיון שמביא תכלת - מתיר ציצית מטלית אחרת ותולה בה. דהא ליכא "זלא מן העשיה", דהא צריך לחזור ולכרעה ולתקנה כאן כבתחילה.

ובלבד

והגדול יוצא בה עראי - שאינו בוש לצאת בה לשוק. **אלימא** וכן לענין איסורא דכלאים - דאי אין קטן מתכסה בה - אין בה משום כלאים אם נארג בה כלאים. והתנן אין עראי בכלאים - כלומר, אין דין עראי בכלאים, שאף על פי שאין הגדול יוצא בה עראי - יש בה משום כלאים אם נארג בה כלאים. **ואמר רב נחמן** - מאי "וכן לענין כלאים" - וכן

לענין סדן בציצית, אלמא, ציצית בטלית שאין

בה שיעור - יש בה משום כלאים! **אלא מאי**

פטורה - דקאמר לעיל: ואפילו בטלית פטורה -

בגון הטיל למוטלת, דכי שריא רחמנא כלאים

בציצית - לגמרי אישתרו. **הוא זימנא** - לעיל:

הטיל למוטלת כשרה, וכיון דמתכשרא בחנך

בטלית, וכל שכן בקמאי אי הוה פסיק לבתראי -

פשיטא דאין כל משום כלאים, דהא כולה

ציצית מיקר! **הוא מכלל חביתה איתמר** -

מכלל דהטיל למוטלת כשרה איתמר דך

דכלאים. **טלית פטורה** - שהיתה ארוכה כשתים

וכפלה. **ורבי שמעון פופר** - שאם תפשט נמצאת

ציצית באמצעיתה. **שם תפיר חייבת** - דלא

תפשט. **דנקפה בסיבי** - ברוקש. **לשון אחר:**

תפירה רחבה, בשטייר. וקשיא לי הא דאמר

בסוף "הקומץ" (מנחות לו, ב עין שם): האי מאן

דחיישה לגלמא כז, **אישש** - הטלית, הו

ציצית באמצעיתה. שהיתה רחבה כפלים

בקומתו והיתה כפולה, והכפל מוטל על ראשו,

ושני הראשין של טלית למטה מאחוריו, ושתי

ציציות היו בקרן האחד, ושנים בשני ראשי

הכפל מקום שארכו כלה, וכשנפשטה היה חבוי

כולו בה, ותמצאו שתי ציציות של כפל באמצע

הטלית כנגד ראשו של רבא. **לאו היינו כנף** -

דהא באמצעיתה עומדין. **מי כפרת חובת גברא**

הוא - לקיים מצות ציצית באחת מזה, דהיפטר

בדך אחריית? **חובת טלית הוא** - ואפילו עשר

יש לך, טעונות ציצית. **מסייע ליה** - דחובת

טלית הוא. **הראשונים כו'** - ואי חובת גברא

הוא, למה לא ציצית עד שיתכסה בה? **ופליגא**

דמלאבא - דרבה בר רב הונא. **דמלאבא אומר**

דחובת גברא היא. **דמיכס סרינא** - דלא הוה

ליה ציצית, כדאמרין לעיל ומ, בו משום כסות

לילה. **סרינא** - בגון אותן שלטו שחן עגולק,

ואין לה אלא שני כנפים ולמטה, דפטורה

מציצית. **סרינא** - מסדיל בלעז. **הא לא**

מחייבא - דן טלית דסדיל ודסרינא. ומאי

איכפת ליה? נהי דחייביה רחמנא - כי מיכס

טלית בת חובא, דראוי לציצית, דחייביה רחמנא

לגברא. **לאהודרי בתר טלית דחובא ולאבסאי**

בה מי דחייביה? **אלא חזי קאמר ליה טעמיך**

למיפטר עצמן מציצית - תבקש תחבולות

לפטור עצמן מציצית. **טעמיך** = תחבולות,

וחבירו בבבא קמא בפרק "הכונס" (נו, א) כל

טעמיך דאית לה למיעבד עבדה. **כלי קופסא** -

טליתות הראויין לציצית, אף על פי שמקופלת

ומנותה בקופסא - חייבת בציצית, דהואיל

למעמדה היא לתכנסות בה - "אשר תכסה בה"

קרינא בית. לכבודו - לתברכין. **בהחיא שעתא**

- כשלוכשין אותו למת. **ודאי רמינן ליה** -

מטילין ביה ציצית. דאי לא רמינא דמי כליעוג

כלומר: איפטר ליה ממצות. **חוץ לשלש** -

למעלה משלש אצבעות משפת הכנף. **תפור** -

ולא הישקין דילמא פיש מיד מן חוט התפירה, וניחם ויוסף עליו עד ארבעה חוטים לשם ציצית, ואיכא "תעשה ולא מן העשיה". דהא חוץ לשלש לא חזו לתלות ציצית. כדאמרין

לקמן. בתוך שלש - הראוי להניח שם ציצית. לא תפור - דהבא חישקין להכי כדפרישנא. מפקום אחר - מטלית אחרת. ויש בה תכלת ותולה בה. משום ד"על כנפי בגדיהם" בעינו,

ובכן זה לא היה מבגד זה בשעת עשייה. ושיון שמביא תכלת - מתיר ציצית מטלית אחרת ותולה בה. דהא ליכא "זלא מן העשיה", דהא צריך לחזור ולכרעה ולתקנה כאן כבתחילה.

ובלבד

ובלבר שלא תהא מופסקת - שיהא כל חוטיה שלימן. שמע מינה מתירים מבגד לבגד.
 דילמא אי בלאי - הא דקתנה שמביא תכלת ממקום אחר ותולה בה, ולא חיישין לבזון
 דמבוזה לה, טלית ראשונה דנתבלה דאין ארויה לציצית קאמר דמתיי מננה הציצית.
 כל מיני צבעים פוטרין בה - לשום לבן. דכיון דמין כהן ליכא לקיומי בה - אין לך לחור
 אחר לבן, אלא שיהו בה שני מינין. חוץ מכלא
 אילן - דדמי לתכלת, וזימנן דמבון לה לאיש
 אחרינא וסבר דכל חוטיה תכלת, וכי מצריך
 טלית אחריית - שקיל תרי חוטים מהבא ונתון
 שם עם לבן, ותחת אלו יתן לבן, ונמצאת אחת
 מהן נפטר בקלא אילן לשום תכלת, ושדי קלא
 אילן עם לבן בציצית, והוי כלאים בה מצוה.
 מיתבי טלית אין פוטרין בה לשל לבן אלא
 מינה - אם אדומה היא - וטיל בה שני חוטים
 אדומים ושני חוטים תכלת, וכן שאר גוונים.
 פנימי תכלת - שני חוטים לשם תכלת, ודבר
 אחר לשם לבן. ואף על גב דהאי תכלת הוי
 מין כהן, אפילו הכי שני מינים בעינן, דאולינן
 בחר רוב טליתות. ואם הביא כשר - אלא
 קלא אילן נמי פוטר בה. בפלית בת ארבעה
 חוטים - שנים תכלת ושנים קלא אילן - כשר.
 בפלית בת שמנה חוטים - ארבע תכלת והטיל
 בה ארבע קלא אילן לקיים מצות שני מינים -
 פסולין. והואיל קלא אילן איכא חוטים כל
 צורכי, חיישין דלמא מצריך טלית אחריית,
 ושקיל הנך תכלת מהבא ותלי לה התם, וליכא
 הכא אלא קלא אילן. אי נמי, שקיל הנך דקלא
 אילן ותלי בה. לשון אחר ועיקר: חוץ מכלא
 אילן - דהא אשני מראות שבה קפדינן, ואלו
 מראינן שוין. מיתבי בו' אם הביא כשר - טלית
 בת שמנה חוטים, ארבעה של תכלת ומין אחר,
 וביקש להטיל בה עוד ארבעה אחרים - לא יטיל
 קלא אילן, שמא ימכרו לאיש אחר ויהא סבור
 שהם תכלת, ויתרים מכאן ויתן בטלית אחרת
 במקום תכלת עם לבן, ואם הביא כשר - דהא
 נפטר בארבע חוטים של תכלת ודבר אחר. שמע
 מינה - מדפסל בה משום דך חששא, דמתירין
 מבגד לבגד. דלמא דאי עבד - אם עבר והחזיק
 אז נפקא חזרה, (וסבר) דמשתרא ציצית מכלא
 אילן לחודיה. פני לנר - אותן דחנוכה. מסר -
 טליתו עם הציצית. לקצרא - לכבוס, ולא חיש
 דלמא מנתקא תכלת ורמי בה קלא אילן. עבד
 להו סיפא - כשנתנה לכבוס מקפל הציצית
 במין קפעת שקורים למושיל, כדי שלא ינתק.
 חיים להו סיפא - עושה טלית במין שפה,
 ומכביא החוטים בתוכה, ותופר השפה. ארבעה
 - חוטים נתן בחור הטלית, ובפולן לשמנה.
 משולשת - תלויה הענף (ולבד) מן הגדיל. ארבע
 - אצבעות. ושלש שבית הלל אומרים - שתהא
 כל אצבע אחת מארבע טפח של כל אדם,
 דהיינו מדת גדול, ושית בקטנה. בתילתא -
 אצבע. וכולן מדה אחת. ארבע - חוטים בתוך ארבע אצבעות. שלא ירחיק מן השפה
 יותר מארבע אצבעות. אין שם ציצית אלא יוצא - תלוי ויוצא מן הכתף משנה.

אין

ובלבר שלא תהא מופסקת - צריך עיון מאי פירושא ומאי אשמעינן. אין פוטר בה
 אלא מינה - פירש בקונטרס: אם אדומה היא יטיל בה שני חוטים אדומים.
 ותימה: מידי צבעא קריים ומנחת לה, בו' ושמה מדרבנן, משום "זה אלי ואנוהו" (סוכה
 יא. ב) הוי. ועוד נראה דאיידי בשאר מינים כגון שיראין וכלן וסיריקין, דאין פוטר אלא
 במינים מדאורייתא. ומא דפירש בשיראים לאו
 דוקא, דהא אמרינן דצמר ופשותים פוטרין בהם
 ומנחת לט, בו'.
 ואם הביא כשר - למאי דפירש בקונטרס,
 דקלא אילן במקום לבן פסול משום שדומה
 לתכלת ואין כאן שני מינים. קשה: מאי פריך?
 דלמא אין ברייתא כרבנן דריש פירקין, דאמר:
 האי הלכא מנכבת את התכלת!
 כאן בטלית בת שמנה חוטים - פירשתי ריש
 פירקין ולח, א.
 רב אמר אין מתירין - ואפילו למאן דאמר חובת
 גברא. סבר רב דאין לבטל מצות הטלית,
 כדאשכחן במזוזה בסוף "השואל" (בבא מציעא
 קב, א) שנענש אותו שנטל המזוזה, ואף על גב
 דחובת החר היא. ושמואל דאמר מתירין, אף על
 גב דקסבר חובת טלית היא, דהא שמואל מחזיק
 לעיל כלי קפסא. כיון דאין לו אלא כדי טלית
 אחת - טוב שיתן באותה שהוא חפץ להחטט
 בה, ולא דמי למזוזה. כל מילי דמור עבד כרב -
 והא דסוף "כידר" (שבת נה, מ) שרי רבה שרגא
 דנפטא, ופלוגתא דרב ושמואל במוקצה מחמת
 מיאוס שיליו שבת (קמ, א) - דלמא דבתבת
 איירי. ותו, דהתם איכא פלוגתא דרב רבא וטבא.
 וצריך עיון. ברית שמאי אומרים ארבע - טעמא
 דבית שמאי נחא, כדרדשן לעיל (לט, ב): "גדיל"
 - שנים, "גדילים" - ארבעה. אבל טעמא דבית
 הלל קשה. דרוחק לומר דלית להו אלא גדילים
 שנים ופתיל תכלת - הרי תלתא! (ושמע מינה)
 (ושמא) הא דדרשינן "גדילים" ארבעה - היינו
 בכפילה, ואלבן קאי. והשתא סברי בית שמאי
 דהוא הדין תכלת, ד"פתיל" לאו דוקא. וסברא הוא
 להשוותם, והיינו ארבעה חוטים בלא כפילה, ובית
 הלל סברי ד"פתיל" דוקא. והא דביומא (עב, א)
 דריש מ"פתיל" - התם (הוה ראשונים) (אשונים)
 דכתיב ברישא (תרי) מנחה, דמיידי בכפול. ורבינו
 חם פירש ד"מגיל" נפקא להו לבית הלל, ד"עבות"
 מתורגם "עובד גדיל". ונראה לפירוש זה דבית
 הלל דריש "גדילים" הרי ששה, וכשנכפלו שנים
 עשר. ויתכן יותר דלא דריש "גדילים", וכן משמע
 בספרי: "ועשו להם" - שומע אני יעשה אותן אחד
 בפני עצמו? תלמוד לומר "גדילים", מכמה גדיל
 אחד עשית - אין פחות משלושה, דבירי בית הלל.
 בית שמאי אומרים: ארבעה של תכלת ארבעה של
 צמר. (אכן) כי דייקת בה משמע דבית הלל דריש
 "גדילים", ואכל גדיל קימי, והשתא הויא דומיא
 דבית שמאי דאיידי בתכלת וכלבן, ומיחו בספרי
 איכא דאמרי: שנים של לבן ואחד של תכלת.
 בית שמאי אומרים ארבע - פירש בקונטרס: הפתיל היא ארבע. נמצא הגדיל שנים.
 ורבינו חם פירש דאגדיל קאי, והענף שמנה - הרי שנים עשר. וכן אנו נהוגין, וכן
 משמע בספרי בפרשת "כי תצא": גדילים למא נאמר? לפי שנאמר "ועשו להם ציצית" שומע אני יעשה חוט אחד בפני עצמו? תלמוד לומר "גדילים", כמה גדיל נעשית - אין פחות
 משלושה חוטים בדברי בית הלל, ובית שמאי אומרים: מארבע חוטים של תכלת וארבעה של לבן, על ארבע ארבע אצבעות. משמע דאגדיל קאי. והקונטרס נמי פירש כן בלשון אחר
 פרק "על אלו מומין" (בכורות לט, ב), וכן יסוד רבי שלמה ספרי: "המשולשת היא נפשל כדי אצבעות ארבע, ונפשל" קורא הגדיל, כמו: "מפושל" (כילים לחוקן) פרק "אלו חן
 הגדיל" (מכות י, א), וכמו "אין מפושל" (כילים לחוקן) דבפרק "בני העיר" (מגילה כח, א) ("אצבעה בגדול" - במסכת זבחים בפרק "קדשי קדשים" (סו, א) (קטני) דבשל מנחה
 היה שיהא אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע ובכורות, ואית דמפרשי התם דקשר האצבע קמוא הוכחות, ואית דגרסי "בוכרות" היינו ראשונות, והכא דלא מפרש מידי צריך עיון.
 ואביק

ויעבור על איסור שבת, לדעת רבי שמעון מותר כיון שאינו
מתכוין לאיסור, ואילו רבי יהודה אסור. **רב אמר אין הלכה כרבי**
שמעון בגיריה - אסור לגרור ספסל בשבת אם יתכן כי בגיריתו
יעשה חריץ באדמה אף שאינו מתכוין לעשיית חריץ, ו**שמואל**
אמר הלכה כרבי שמעון בגיריה.
אמר אביי, כל מיילי דמר עביד כרב - בכל הדברים היה מורי רבה
בר נחמני נוהג כדברי רב, **לבר מהני תלת** - חוץ משלשה הלכות
אלו דעביד שהיה נוהג בהם כשמואל, ואלו הן: א. **מתירין מבגד**
לכנדי. ב. **ומדליקין מנר לנר**. ג. **והלכה כרבי שמעון בגיריה**. **דתנאי,**
רבי שמעון אומר גורר אדם מטה כסא וספסל בשבת, וכלבד שלא
יתכנין לעשות חריץ.
הגמרא מביאה עובדות ממנהגי אמוראים בכיבוס טלית: **רב יהודה**
מסר ליה טליתו לקצרא - לכובס, ולא חשש שמא תוך כדי
הכביסה יקרעו חוטי התכלת והכובס יטיל תחתם חוטי קלא
אילו.
רב חנינא בשעה שהיה מוסר טליתו לכובס **חייט לה סיפא** - היה
מקפל את הציצות כמין פקעת, כדי שלא יתנתקו החוטים
מהטלית בכביסה.
רבנא בשעה שהיה מוסר טליתו לכובס **חייט להו מיהט** - היה
מקפל את טליתו מלמטה ומכניס החוטים בתוך אותו הקיפול
ותופרו מלמעלה כדי שלא יקרעו החוטים בכביסה.
הגמרא מביאה ברייתא הדנה במספר החוטים הנצרכים למצות
ציצית ומדת שיעור אורך החוטים: **תנו רבנן, כמה חומין הוא נותן**
בטלית, בית שמיא אומרים ארבעה חטים, ובית הלל אומרים,
שלושה חטים.
מצות ציצית שיטול החוטים ויתחבם בנקב ויכפלו, ויקשור
ויכרוך. מקום הכריכה והקשרה נקרא 'גדיל' שהוא מעשה
קליעה. ואילו שאר חלק הציצית שאינו כרוך וקשור נקרא 'ענף'.
הגמרא דנה בשיעור אורך הענף: **וכמה תהא משולשת - תלויה.**
כלומר, מהו שיעור אורך הענף המשתלשל מה'גדיל'. **בית שמיא**
אומרים ארבע אצבעות **ובית הלל אומרים שלש**.
ואותם שלש אצבעות שפית הלל אומרים, הכוונה לאצבעות
האגודל, שכל אצבע היא אחת מארבע בטיפח - רבע משיעור
טפה, **של כל אדם** - של אדם בינוני.
אמר רב פפא, שיעור טפח שנאמר בכמה הלכות דאורייתא יש בו
ארבע בגודל - ארבעה אגודלים. או, **שית בקמח** - שש אצבעות
קטנות [זרת] או, **חמש בתליתא** - חמש אצבעות הסמוכות
לאגודל.
אמר רב הונא מצות ציצית, שיטול ארבעה חוטים ויטילם בתוך
ארבע אצבעות הסמוכות לקצה הבגד ומשולשת - ויהיה הענף
באורך **ארבע אצבעות**. ורב יהודה **אמר שלשה חוטים בתוך שלש**
אצבעות הסמוכות לשפת הבגד, משולשת - יהיה הענף באורך
שלש אצבעות.
אמר רב פפא, הלכתא, ארבעה חוטים, ומטילם בתוך שלש
אצבעות ומשולשת - והענף באורך **ארבע אצבעות**.
שואלת הגמרא: **למימרא** - האם בא הדבר לומר **דאית להו**
שיעורא - שיש שיעור לאורך חוטי הציצית ודמיונה - וקשה, הרי
שנינו בברייתא אחרת בפירוש מילת 'ציצית', **אין ציצית אלא**
יוצא - שהחוטים יוצאים מעט מכנף הבגד, ואין ציצית אלא משהו
- אין שיעור לאורך החוטים, וגם 'משהו' כשר. ו**רבך עלו וקני בית**
שמיא וקני בית הלל לעלית ויהן בן בתירא ואמרו ציצית אין לה
שיעור. **ביוצא בו** - כדן ציצית כך גם דין לולב, אין בו שיעור.
מאי לא - האם אין כוונת הברייתא שאין לה לציצית שיעור כלל,
וקשה הרי שנינו בברייתא לעיל דין אורך הענף. מתרצת הגמרא:
לא - אין כוונת הברייתא שאין שיעור לחוטי הציצית, ומה
ששנינו

וכלבד שלא תהא מופסקת - שיהיו החוטים שלמים כשיעור
הנצרך.
שמעת מינה - האם יש ללמוד ממה ששנינו ש'מביא תכלת ממקום
אחר ותולה בה', לכך שמתירין - שמותר להתיר ציצית מבגד זה
להטילה בבגד אחר ושלא כדעת רב [להלן בגמרא] האוסר לעשות
כן מפני בזיון הבגד.
דוחה הגמרא: **דילמא דאי בלא** - אפשר שדברי הברייתא אמורים
רק אם הטלית הראשונה בלחה ואינה ראויה ללבישה, ואין זה
בזיון לבגד שמסיר ממנו הציצית.
נאמר בתורה (במדבר טו לח) 'ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת',
ודרשו חז"ל (לעיל לח) שיטיל שני חוטים מ'מין כנף' - צבועים
בצבע הבגד וגם 'פתיל תכלת': **תנו רבנן, טלית שכולה צבועה**
בצבע תכלת, אי אפשר לקיים בה הדין שיהיו שני החוטים בצבע
הטלית, שאם כן יהיה צבעם שוה לצבע חוטי התכלת והתורה
הקפידה שיהיו שני צבעים בציצית. ולכן, **כל מיני צבעונין**
מאחד ממיני הצבעים שירצה, **הוארין בה למצות ציצית** אף על
פי שאינם בצבע הטלית **חוץ מקלא אילן** - חוטי צמר הצבועים
בצבע הדומה לצבע תכלת. מאחר שהקפידה התורה שיהיו שני
מיני צבעים בציצית, ואלו דומים בצבעם זה לזה.
מיתבי - שנינו בברייתא אחרת **טלית אין הושר בה אלא מינה** -
מין צבעה. כגון טלית אדומה יש להטיל בה שני חוטים אדומים
[מלבד שני חוטי תכלת]. ומוסיפה הברייתא: **טלית שכולה צבועה**
בצבע תכלת, מכיא שני חוטי תכלת ושני חוטי דבר אחר - צבע
אחר, **ותולה בה**. אולם **וקלא אילן לא יביא** לכתחילה ומהטעם
שהתבאר לעיל, **ואם תביא חוטי קלא אילן, כשר בדיעבד**. וקשה
שבברייתא הראשונה מבואר שאם הטיל חוטי קלא אילן פסולה,
ואילו כאן שנינו שבדיעבד כשר.
מתרצת הגמרא: **אמר רב נחמן בר יצחק, לא קשיא, כאן** -
הברייתא ששנינו שפסולה עוסקת **בטלית בת ארבעה חומין**
ולפיהן היא פסולה, שהתורה הקפידה שיהיו שני מינים השונים
במראיתם זה מזה. ואילו **כאן** - הברייתא ששנינו שכשר בדיעבד
עוסקת **בטלית בת שמונה חומין** - שני חוטי תכלת ושני חוטים
בצבע אחר, והוא רוצה להוסיף עוד ארבעה חוטים הצבועים
ב'קלא אילן'. ולכתחילה לא יעשה כן, שמא ימכור הטלית לאדם
אחר שיחשוב שחוטי ה'קלא אילן' הם חוטי תכלת, ויתירם משם
כדי להטילם בטלית אחרת וכן יוסיף בטלית הראשונה שני חוטי
לבן של פשתן, ונמצא עובר על איסור כלאים באותה טלית שאין
בה תכלת. שאף שהתירה תורה איסור כלאים במצות ציצית לא
התירה אלא כשיש חוטי תכלת, אך אם אינו מטיל תכלת אסור
להטיל פשתן עם צמר.
הגמרא חוזרת להוכיח מדברי הברייתא לענין 'מתירין מבגד
לבגד': **שמעת מינה** - מברייתא זו שמתירין ציצית מבגד לבגד
לא כן אין לחשוש שיתיר ציצית מטלית זו ויתנה באחרת.
דוחה הגמרא: **דלמא** - אפשר שאסור להתיר ציצית מבגד לבגד
ואף על פי כן חששו חכמים **דאי עביד** - שאם יעבור על איסור זה
ותיר הציציות מבגד לבגד, יבוא לידי איסור כלאים ולכן אסור
להטיל 'קלא אילן'.
איתמר, רב אמר אין מתירין ציצית מבגד להטילה בבגד אחר, מפני
בזיון הבגד הראשון שהוא מסיר ממנו חוטי ציצית, ו**שמואל אמר**
מתירין מבגד לבגד.
הגמרא מביאה מחלוקות נוספות של רב ושמואל הדומים
למחלוקתם בענין ציצית: **רב אמר אין מדליקין מנר חנוכה לנר**
אחר, אף אם כוונתו להדליק בנר זה עוד נר אחר של חנוכה,
ו**שמואל אמר מדליקין מנר לנר**.
הלכה נוספת: אדם העושה מלאכת איסור אף אינו מתכוין
לעשות את האיסור אלא כוונתו לעשות פעולה אחרת של היתר.
כגון, הגורר ספסל בשבת ויתכן כי בגיריתו יעשה חריץ באדמה

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

**הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע**

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

בג אותן האנשים שהורגין בשבת השממית (שקורין שפי"ן קיח) - צריך למחות בידם קיט, שהרי אינה מוקת. ואף שיש לחוש שתפל לתוך המאכל, מפל-מקום דבר שאינו מצוי הוא, וגם אפשר לכסות המאכלים, וגם אחת מאלף היא מספנת במאכל. וגם אם היה בה חשש ספנה - לא התירו אלא לדרוס לפי תמו:

חלק ב, סימן שטז צידה האסורה והמותרת בשבת, סעיף כג:

ביאורי הלכה

קית [שקורין שפי"ן] - עכביש¹⁶⁶.

קית [למחות בידם] - אף לאומרים שפטור על מלאכה שאינה צריכה לגופה¹⁶⁷.

צינונים והוספות

שממית לפי תומו שרי לדידן דק"ל כר"ש אבל להרוג בידים אסור אף לדידן וכ"ש להרמב"ם, א"א או' כ"ג, וכ"נ דעת הר"ז או' כ"ג, ע"כ. ולכאורה הבין שדין עכביש כדין מזיקים שאינם רצים אחריו (אלא רק שיש לחוש שיפול לתוך המאכל) והאיסור כאן לדעת הרמב"ם (ולבעלי נפש) בלבד, דאל"ה היה לו לומר "וגם אם הוא מזיק לא התירו אלא לדרוס לפי תומו".

166) ראה אליה רבה ס"ק לג שצריך לחקור אם הוויתו של העכביש מעפר או פרה ורבה, ובפשטות ביצי העכביש מתפתחות בכל מקום ואינם תלויים בעיפוש או לחות, וכן העכביש אינו טפיל ואין מקום לכללו בדברים שאינם פרים ורבים.

167) אף אם דורס השממית לפי תומו - אסור, כפי שמשמע להלן שרק אם היה בו חשש סכנה היו מתירים לדרוס לפי תומו, אמנם בכף החיים ס"ק ק: "ומיהו לדרוס

~ שו"ע רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות נטילת ידיים ~

~ יום ראשון ~

קסב דיני הגבהה ושיפשוף הידים בנטילה:

ח אחר נטילת מים שניים על ב' ידיו או רביעית בבת אחת ישפשף ידיו זו בזו.

ואם לא נטל אלא עד מקום חיבור האצבעות לכף היד יזהר כשמשפשף זו בזו שלא תיגע זו בזו בכף היד במקום שלא נפלו שם מים ולא נטהר שמקום זה מטמא מים שעל ידו

השנייה בנגיעתה בו והמים חוזרים ומטמאין את היד אע"פ שהם מים שניים אבל אם שפך רביעית בבת אחת א"צ לזוהר בזה שמי רביעית מי טהרה הם ואינן מתטמאין ויש אומרים שלא אמרו מי רביעית מי טהרה הם אלא במקום שהם מטהרים שאז אינן מתטמאין מאותו מקום כגון אם נטל רביעית עד מקום חיבור האצבעות ויצא משם לכף היד אין הכף מתטמא לפי שמטהרים הם למקום שבאו שמה אבל אם יד אחת טמאה נגיעה בהם טמאתם אע"פ שהם מי רביעית (ויש להקל בדברי סופרים):

יפה הזיעה קודם שיתן עליהם מים שניים לטהרן לפיכך כל הנוטל ידיו מרביעית או ישפוך לו אחר עליהן או יאחז הכלי בראשי אצבעותיו כדי שיטול ב' ידיו כאחת וישפשפם מיד אחר שטיפה הראשונה שאם יטול כל אחת בפני עצמה יש לחוש שמא תיגע יד בחברתה קודם שיתן מים שניים על שתייהן אבל אם נוטל כל יד מרביעית אין צריך לחוש לזה.

ואפי' ד' וה' שהניחו ידיהן זו בצד זו או זו על גבי זו כיד אחת חשבות ואינן מטמאות זו את זו כמו שנתבאר בס' ק"ס:

~ יום שלישי ~

יב נטל ב' ידיו זו לעצמה וזו לעצמה מים הראשונים פחותים מרביעית ונמלך כשנטל המים השניים והניע ידיו זו לזו ושפך על שתייהן כאחת ידיו מטמאות מפני שכשמצרף ידיו זו לזו לקבל מים השניים נטמאו ידיו בנגיעתן זו לזו כי מים שעל גב זו מטמאים המים שעל גב חברתה וגם היד עצמה וכשנוטל את השניים לא מיהרו את הראשונים כיון שנמטאו מיד אחרת אלא גם השניים נטמאו בהם וצריך לנגב ידיו ולחזור וליטלן כראוי:

יג כל טומאת המים מהידים אינה אלא במים שעל היד בשעת נטילה שאז בקל נטמאו המים בין מהיד עצמה כגון מים ראשונים בין מיד אחרת ממאה ואפילו הם מים שניים אבל מים שאינן על היד אף על פי שידים מטמאות נוגעות בהם בשעת נטילה אינן מטמאות אותן שהרי לא אסרו ליתן מים בחפניו לחבירו אלא מפני שאין חפניו כלי אבל לא משום שנמטאו המים מחפניו וכן היוצא מבית הכסא יכול לשאוב בחפניו מן הדלי והמים הנשארים כשרים לנטילה ואפילו אם הנוטל עצמו בשעת נטילתו נוגע בידיו הטמאים במים שעל הכלי או שבתוך הכלי בין קודם מים ראשונים בין קודם שניים לא נטמאו מידיו.

לפיכך כלי שניקב בשוליו ותחב בו ברזא ודוחק אותה למעלה ויוצאים המים על ידו אף על פי שהברזא מלולחלת במים ונוגע בהם בידו הטמאה לא נטמאו ויכול לחזור ולדוחקה בידו השניה שנמלה בראשונה ע"י דחיקת הברזא בידו הראשונה שלא היתה נמולה כלל.

ומכל מקום צריך שישפוך על כל אחד רביעית בבת אחת או שטיפה אחת מרובה כשתים שלא יצטרך למים שניים או שישפוך הראשונים ושניים על יד זו ואחר כך הראשונים ושניים על יד זו שאם ישפוך הראשונים על זו ועל זו ואחר כך השניים על זו ועל זו נמצא נוגע בברזא בידו לחה ממים הראשונים הטמאים ונדרבן מים טמאים בברזא וכשהחזיר ודוחקה בידו השניה נמטאו ממים טמאים שנדרבן בה וצריך לנגבה.

וכן יזהר בכלי שאין לו אלא אוזן אחד שאם יאחזנה בידו לחה ממים טמאים לא יאחזנה בידו השניה אבל אם היתה

טז אם שפשפן זו בזו אחר ששפך עליהם מים ראשונים פחותים מרביעית אפילו שפך על כל אחת בפני עצמה שטיפה אחת מרובה כשתים שנמטאו בהן חזרו ונטמאו בנגיעתן זו בזו.

ואפי' מים שניים אין מועילין לטהרן לפי שהמים שעל יד זו נטמאו בנגיעתן במי זו ושעל זו בנגיעת מי זו ואין מים שניים מטהרים אלא המים שנמטאו מיד זו עצמה שבאו עליה לטהרה ולא שנמטאו מיד אחרת וחוזרים ומטמאים את הידים לפיכך צריך לנגבן תחלה ויחזור ויטלם כראוי.

ואפי' אם שפך על אחת הראשונים ושניים שהמים שעליה מטהרים חזרה ונטמאה אם נגעה בה חברתה שלא שפך עליה אלא ראשונים בלבד ואפילו היתה שטיפה אחת מרובה כשתים שהיד מטהרה מכל מקום המים טמאים מטמאים המים שעל זו ומכל מקום יש אומרים שמם אחרים מועילים לטהרה כיון שהיתה כבר מטהרה לגמרי עם המים שעליה:

~ יום שני ~

י אפילו נגע בה יד שאינה נמולה כלל בין שהיא ידו בין ידו של אחר שלא נטל ידיו הרי המים שעליה מתטמאין מיד הטמאה שנגעה בהם וצריך ליתן עליה שניים אחרים ואם לא נתן עליה אלא הראשונים בלבד אין להם תקנה אלא בניגוב או בהשקה למי מקוה וגם היד שאינה נמולה אין לה תקנה אלא בניגוב לפי שנטמאה גם כן ממי חברתה הטמאים ואין מים שניים ואפילו רביעית בבת אחת מטהרים טומאה הכאה מחמת יד אחרת (אבל אם נגעה בשניים שטומאתן היא בנגיעתם אין צריך לנגבה).

וכבר נתבאר שבמי רביעית בבת אחת יש להקל ולומר שאינן מתטמאין כלל ולפיכך אם שפך על ידו אחת רביעית בבת אחת ונגעה בה ידו השניה שלא שפך עליה כלום ידו הראשונה מטהרה (וגם השניה אף על פי שיש עליה לחלוות מים מן הראשונים ולחלוות זה שעליה נטמאה ממנה שהרי אין בו רביעית מכל מקום מיטהר הוא ע"י מים ראשונים ושניים או רביעית בבת אחת שישפוך עליה כיון שטומאתה היא מיד זו עצמה).

אבל אם נתן על ידו השניה מים הראשונים פחותים מרביעית ונגעה בזו שנתן עליה רביעית בבת אחת נטמאה יד זו ממזמי (השניים) [השניה] הטמאים וצריך לשפוך עליה מים שניים לטהרה שכל מים טמאים מטמאים את היד הנוגעת בהם אפילו היא מטהרה לגמרי ואפילו באמצע הסעודה:

יז וכל זה כשנוטל ידו אחת או שתייהן כל אחת בפני עצמה אבל אם מצרף ידיו זו לזו ונוטל שתייהן כאחת הרי הן נחשבות כיד אחת לגמרי ואינן מטמאות זו את זו בנגיעתן זו במים טמאים שעליהן משטיפה הראשונה ויכול לשפשפן זו בזו.

ונכון הדבר לשפשפן מיד אחר שטיפה הראשונה כדי לרחוץ

מקום אחיזתו במי רביעית כששאב מכלי הגדול לא הועיל כלום):

חלק א סימן קסג דין מי שאין לו מים והמאכיל לאחרים:

א אסור לאכול בלא נטילה אפילו אם רוצה לברך ידיו במפה או אוכל בכף שאינו נוגע בפת גזירה שמא יגע.

ואפילו המהלך בדרך והגיע עת האוכל ולא מצא מים אם יודע שיש לפניו מים ברחוק ד' מילין צריך להמתין עד שיגיע לשם ואם יש מים לאחריו בפחות ממיל צריך לחזור לשם אע"פ שנחזין לדרכו.

אבל אם יש ברחוק מיל לאחריו ויותר מד' מילין לפניו יברך ידיו במפה ויאכל פתו או דבר שמיכולו במשקה או אוכל ע"י כף וכן אם הוא ספק אם ימצא מים בתוך ד' מילין.

ושומר גינה או פרדס דינו כלאחריו לפי שאי אפשר לו לעזוב שמירתו כל כך עד שילך מיל ויחזור אבל היושב בביתו צריך לילך ד' מילין אם יודע שימצא מים:

ב המאכיל לאחרים א"צ נטילת ידים והאוכל צריך נטילת ידים אע"פ שהמאכיל נותן הפת לתוך פיו והוא אינו נוגע בפת גזירה שמא יגע והמאכיל אף שנוגע לא גזרו עליו לפי שלא גזרו על נגיעת חולין אלא על אכילה משום סרך תרומה ובמאכיל שהוא דבר שאינו מצוי לא גזרו.

ואסור להאכיל למי שיודע בו שלא נטל ידיו משום ולפני עור לא תתן מכשול ואפילו הפת של האוכל רק שמושיטו לו אסור לסייע ידי עובדי עברה כמו שיתבאר בסיומן שמו"ז:

~ יום שישי ~

חלק א סימן קסד שיכול להתנות על הנטילה:

א נוטל אדם ידיו שחרית ומתנה עליהם לכל היום כולו אפילו שלא בשעת הדחק ובלבד שלא יסיה דעתו משמירתו מנגיעה במקום מטונף ואם הניח בבתי ידים אין לך שמירה מעולה מזו ומכל מקום אם נודמנו לו מים מוכנים לפניו וא"צ לטרוח אחריהם טוב שיחזור ויטול ולא יברך.

ולא בנטילת שחרית לבד מועיל תנאי אלא כל היום בכל זמן שנוטל ידיו שלא לצורך אכילת פת כגון לדבר שמיכולו במשקה או שיוצא מבית הכסא מתנה עליהן לאכילת פת שיאכל אח"כ לפי שנטילת ידים צריכה כוונה כמ"ש בס' קנ"ח ואע"פ שלמיכול במשקה ויוצא מבית הכסא לא יברך על נטילת ידים ובשעת אכילה ג"כ לא יברך על נטילת ידים על זה שנמל כבר אין בכך כלום שהרי פטור הוא מן הנטילה כיון שידיו שמורות.

אבל אם אינו נוטל אלא לצורך אכילת פת שיאכל אח"כ אסור כי תקנת חכמים היא שתהא תיכף לנטילת ידים סעודה משא"כ כשנוטל שלא לצורך אכילת פת אלא

האוזן מלוחלחת במים המהירים אף על פי שנגעו בהם ידים טמאות אין לחוש ליגע בהם אפילו בשעת נטילה.

(ואפילו מים שעל גבי ידים טמאות אינן מתממאים אלא בשעת נטילתן לאכילה אבל מי שידיו מלוחלחות במים שלא בשעת נטילתן לאכילה ונגע בהן מי שטיהר ידיו לאכילה ידיו טהורות):

~ יום רביעי ~

יד כששופך מים ראשונים על ידיו צריך לזהר שלא ישאר על ידיו צרור או קיסם או שום דבר אחר לפי שאין מים שניים מטהרים אלא מים שעל גב היד ולא המים שיצאו מהיד על גבי צרור או דבר אחר וחוזרים ומטמאים את היד שהיא נוגעת בהם.

ואפילו שלג וברד ושאר דברים שהם מברייט המים כיון שאינו מרוסק ופסול לנטילה אין מים שניים מטהרין אותן המים שע"ג ואם שופך רביעית מים כאחת על ידיו א"צ לזהר בכך:

מן מי שיש לו מכה בידו ורטיה עליה ואינו יכול להסירה מוחמת כאב המכה די לו שיטול שאר היד שלא במקום המכה ואין זו נטילה לחצאין כיון שאינו יכול ליטול חצייה השניה ודומה למי שנקמץ אצבעו שנוטל שאר היד אמנם צריך לזהר שלא יגיעו המים לרטיה שלא יחזרו ויטמאו היד ומפני שקשה לזהר שיעו המים עד הרטיה ולא יפלו על הרטיה לכן ישפוך רביעית כאחת על כל היד שאז לא נטמאו המים.

במה דברים אמורים ברטיה שבודאי סופה להסירה אלא שאינו יכול להסירה עכשיו לכן אינה בטלה לגבי היד (שהרי אם היה יכול להסירה מתי שירצה היה צריך להסירה משום חציצה ואם היתה בטלה לגבי היד לא היתה חשובה חציצה) אבל דברים שאינן חוצצין מפני מעוטן שאינן מקפדין עליהם להסירן לעולם הרי הם בטלים לגבי היד לגמרי ואין לחוש להמים שעליהם שיחזרו ויטמאו היד לפי שמים שניים מטהרים מים שעליהם כמים שעל היד עצמה:

~ יום חמישי ~

מן מים ראשונים רחיצו מים שלפני המזון נוטלים בין על גבי כלים בין על גבי קרקע שאין רוח רעה שורה עליהם כמו על אחרונים שלאחר המזון.

(ואם נגע בשופכין שעל גבי קרקע או בכלי אם לא נטל רביעית בבת אחת נטמאו ידיו אע"פ ששפך שם גם מים שניים שאין מים שניים מטהרים אלא מים שעל גבי ידיו ולא שעל גבי קרקע או כלי ואפילו השניים מרוכים מהראשונים ואפילו הן מי רביעית ולכן מי ששואב בכלי קטן מכלי גדול ואוחז בידו שפת הכלי הלחה ממים טמאים אע"פ שהטביל

חיכך בה תוך השער בראשו ממש אין לחוש).

ויש אומרים שאין לברך על נטילת ידים באמצע הסעודה כי לא תיקנו אלא בתחילתה אלא א"כ הפסיק סעודתו והלך להפליג בדבר אחר והסית דעתו משמירת ידיו שצריך לחזור ולטול ולברך על נטילת ידים כי כסעודה אחרת היא הואיל והפליג בינתיים אבל משום נגיעה במקום הטינופת ואפילו עשה צרכיו אין לברך על נטילת ידים.

(שכל העושה מצוה אחת ב' פעמים אינו חוזר ומברך אלא א"כ הפליג בנתיים או שהסית דעתו ממנה וחזר ונמלך או שפסקה המצוה מעצמה וחזר לעשותה כגון שנשמטה ונפלה טליתו מעליו כמ"ש סי' ח' אבל זה שהפסיק טהרת ידים בידים על מנת לחזור ולטהרן או שלא מדעת כלל וברעתו לא היה מטמאן כי אם על דעת לחזור ולטהרן אין זה חשוב הפסק בטהרתן לחזור ולברך כשהחזר ומטהרן כיון שלא הסית דעתו מלטהרן שהרי אפילו מי שמסיר טליתו מדעתו בסתם אין צריך לחזור ולברך אם נשאר עליו טלית קמץ שיש בוה גילוי דעת שאינו מסיח דעתו ממצוה זו אע"פ שאין בדעתו כלום על טלית זו ואינו יודע אם יחזור ויתקטף בה כמו שנתבאר שם כ"ש זה שהדבר ידוע שבודאי יחזור למצותו לטהר את ידיו שהרי הוא מיסב בסעודה ודעתו (לאכול).

(ויש לחוש לדבריהם להקל בספק ברכות):

שמתנה עליהן שיוכל לאכול ע"י זה אח"כ אינו מחוייב כלל לאכול עכשיו ואח"כ כשבא לאכול כבר הוא פטור מן הנטילה ולא חלה עליו תקנת החכמים כלל שלא תיקנו אלא בנוטל לאכילה שיאכל מיד וזה לא נטל לאכילה אלא לדבר אחר.

ואם נטל ידיו לאכילה מועלת נטילה זו גם לאכילה אחרת אם שמר ידיו ואפילו תנאי אין צריך שהתנאי אינו אלא משום כוונה וזה נתכוין (לנטילה באכילה) [לאכילה בנטילה] זו.

ועכשיו נהגו שלא להתנות על הנטילה לפי שיש אומרים שאין תנאי מועיל אלא בשעת הדחק לפי שחששו שמא יבואו לאכילתו דבר האסור כשיראותו אוכל בלא נטילה שיסברו שהוא נכרי ומכל מקום אם יושב בעגלה עם נכרי ואין ממתנינים עליו הרי זה שעת הדחק:

~ שבת קודש ~

ב מי שעומד בסעודה ונוצר שנגע במקום מטונף צריך לחזור ולטול ידיו ויברך על נטילת ידים ואם נגע בעוד הפרוסה בפיו לא יבלע עד שיטול ידיו ולא מקום הטינופת ממש אלא אפילו שוק וירך ומקומות המכוסים באדם לפי שיש בהם מלמולי זיעה וכן אם חיכך בראשו וכל כיוצא בזה (אבל אם שפשף ידיו על ראשו מלמעלה כגון לנגבה ולא

~ 'תורה אור' פרשת תרומה - הפרשה החסידית ~

מי יתנדב כָּאֵחַ לִי¹

כְּלוֹמֵר, אֵימָתִי נִקְרָאוּ אֲחִים? בְּזִמְנֵי שְׁבִית־הַמִּקְדָּשׁ קָיָים. וְלִפְיָכֶּךָ מִבְּקִשְׁתֵּי עֲכָשָׁיו: "מִי יִתְנַדֵּב כָּאֵחַ לִי כו"⁵.

וְהַעֲנִין: דִּהְיֶה בְּכָרוֹבִים שֶׁהָיוּ בְּבִית־הַמִּקְדָּשׁ כְּתִיב (פְּרָשְׁתִּנוּ כה, כ): "וּפְגִיחָם אִישׁ אֶל אָחִיו". וְהִנֵּה כְּתִיב (שם, יח"ט): "וְעֲשִׂיתָ שָׁנִים כְּרוֹבִים כו', כְּרוֹב אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה

"מִי יִתְנַדֵּב כָּאֵחַ לִי וגו'"²:

זֶהוּ בְּקִשְׁתֵּי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְהִקְדֹּשׁ בְּרוּךְ־הוּא³ עַל זִמְנֵי הַגָּלוּת. שְׁבִימֵן שְׁבִית־הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָיָים נִקְרָאוּ יִשְׂרָאֵל "אֲחִים לְמִקּוֹם", כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (תְּהִלִּים כב, ח): "לְמַעַן אֲחִי וְרַעִי כו"⁴, וְכְתִיב אַחֵר כֶּךָ (שם, ט): "לְמַעַן בֵּית ה' אֱלֹהֵינוּ".

(1) דְּבַדֵּר הַמִּתְנַדֵּב מִי יִתְנַדֵּב כָּאֵחַ לִי וְיִבְיֹארוּ: לְקוֹסֵי תוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים דְּבַדֵּר הַמִּתְנַדֵּב "מִי יִתְנַדֵּב" (מר, ב). אִרְי תוֹרָה דְּבַדֵּר הַמִּתְנַדֵּב "נִתְּנוֹת עַל פֶּסֶק מִי יִתְנַדֵּב" (שְׁמוֹת כֶּרֶךְ הַ עֲמוּד אֲתֵנָה). - צִיֵּן כְּבוֹד קִדְּשֵׁי אֲדִמִּי.

(2) "וְיִנֵּק שְׂרִי אֲמִי מִצְּאָד כְּחוּץ אֶשְׁקֵךְ וגו'". שִׁיר הַשִּׁירִים ח, א.

(3) (רָאָה אִרְי תוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים כֶּרֶךְ הַ עֲמוּד תִּרְלֵד).

(4) ("הִקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא - קִדְּשׁ בְּנֹא", יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי עֶסֶק תוֹרָה וּמִצְוֹת נִקְרָאִים "וְאִנִּי קִדְּשׁ תְּהִיִּן לִי", שְׁמִקְצֵלִים וּמִשְׁכִּיבִים מִבְּחִינֵי קִדְּשׁ הַעֲלִיָּין, לִמֵּן נִקְרָאִים "אֲחִים" לְהִקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל שֶׁם לְמַעַן אֲחִי וְרַעִי". - אִרְי תוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים כֶּרֶךְ הַ עֲמוּד תִּרְעֵה).

(5) "וְעִיֵּן מִה שֶׁאֲמֵר עַל זֶה תִּתְּנוּם דְּקָא עַל מִשְׁחָ". - אִרְי תוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים כֶּרֶךְ הַ עֲמוּד תִּרְלֵד.

(1) דְּבַדֵּר הַמִּתְנַדֵּב מִי יִתְנַדֵּב כָּאֵחַ לִי וְיִבְיֹארוּ: לְקוֹסֵי תוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים דְּבַדֵּר הַמִּתְנַדֵּב "מִי יִתְנַדֵּב" (מר, ב). אִרְי תוֹרָה דְּבַדֵּר הַמִּתְנַדֵּב "נִתְּנוֹת עַל פֶּסֶק מִי יִתְנַדֵּב" (שְׁמוֹת כֶּרֶךְ הַ עֲמוּד אֲתֵנָה). - צִיֵּן כְּבוֹד קִדְּשֵׁי אֲדִמִּי.

נִתְּנוֹת שְׁבֵת פְּרִשְׁתֵּי תְּרוּמָה, ב אֶרֶךְ תִּקְעָא. נִסָּח הַמִּקְדָּשׁ שֶׁלִּפְנֵינוּ הוּא עַל פִּי הַנִּתְּנוֹת הַצִּמָּה צֶדֶק. נִסָּח ב - הַנִּתְּנוֹת הַמִּתְּנִי"ל (2) - תְּחִלָּתָהּ (פְּרָקִים אֶב וְתִחִלָּתָה פְּרָק ג) נִמְצָאת בְּכַתֵּב יֵד קִדְּשׁ. הַעֲתִקָּתָהּ הַצִּמָּה צֶדֶק מִמֶּנָּה בְּשִׁילֹב קִמְעִים מִכְּתָב יֵד קִדְּשׁ אֲדִמִּי"ר הִנֵּן שְׁנֵדָפֶס לְקִמְעֵן פֹּא, ב - נִדְפֶסָה בְּמִאמְרֵי אֲדִמִּי"ר הִנֵּן תִּקְעָא עֲמוּד עו. נִסָּח ג - הַנִּתְּנוֹת אֲדִמִּי"ר הַמִּקְדָּשׁ - נִדְפֶסָה שָׁם עֲמוּד גַּנ.

הַנִּתְּנוֹת וְיִבְיֹארוּ נִדְפֶסוּ בְּאִרְי תוֹרָה תְּרוּמָה (שְׁמוֹת כֶּרֶךְ הַ עֲמוּד אֲתֵנָה).

והנה פתיב (משלי ג, יט): "הוֹי"ה בְּחִכְמָה", היינו שגילוי הארה זו, שהוא בחינת שם הוֹי"ה, כמו שכתוב (ישעיה מב, ח): "אני הוֹי"ה הוא שְׁמוֹ", הוא בבחינת חכמה, ועל ידי החכמה נמשך אור אינסוף ברוך-הוא בכל הט' ספירות¹⁴. ולכן נקרא החכמה "אדם", ונקרא "אדם הראשון", ובזהר¹⁵ נקרא "אדם קדמא":

פי "ראשית חכמה" (תהלים קיא, י) פתיב¹⁶. פי הוא כמו על דרך משל בהתפשטות והמשכת אור וחיות מהנשמה בגוף, שגילוי כללות החיות הנמשך מהנשמה מאיר ומתלבש במוחין שבראש, ועל ידי המוחין נמשך אחר כך הארה לכל אבר פפי מזגו ותכונתו השייך לו¹⁷, נמצא המוחין הם כללות החיות של האדם;

כך הוא על דרך משל למעלה, שגילוי כללות האור מאינסוף ברוך-הוא נמשך ומתלבש בחכמה, ועל ידי החכמה נמשך ומתלבש האור בכל הט' ספירות¹⁸. ועל כן אוריינת דמחכמה נפקת¹⁹ נקראת אדם²⁰. וזהו "אוריינת מתקשרת קדושה ברוך-הוא"²¹.

והנה בחינת אדם זה נקרא "אדם הגדול" ו"אפי רב רבי", פי חכמה-עלאה הוא בחינת אינסוף, וכמו שכתוב²²: "ולתבוננתו אין חקר", ש"הוא²³ היודע והוא הדעה כו"²⁴:

אך זהו התורה כמו שהיא למעלה. וכדי להיות המשכה מבחינת חכמה-עלאה להתלבש בתורה דבריאה (שהיא

כו". וענין הפירוש יוכן על פי מה שאמרו רז"ל⁶ (חגיגה י"ג, ב'): "היינו פני כרוב" היינו "פני אדם"⁷ – אפי ברכי ואפי זומרי⁸.

דהנה פתיב (יחזקאל א, כו): "ועל דמות הפסא דמות כמראה אדם"⁹, וצריך להבין, שהרי אין לו דמות הגוף¹⁰?

אך הענין שהתורה נקראת "אדם", כמו שכתוב (דקת יט, יד): "זאת התורה אדם" וכתוב (שמואל ב ג, יט): "וזאת תורת האדם". והפירוש הוא: פי הנה אמרו רז"ל¹¹: "כל התורה כולה שמונתו של הקדוש ברוך-הוא", ובזהר¹² נקראו העשר ספירות "רזא דשמא קדישא".

והענין, שהוא על דרך משל: כמו שם האדם שנקרא אברהם או יעקב על דרך משל, הרי אין זה נוגע למהותו ועצמותו, שעצמותו ומהותו של האדם הוא השכל ומדות שלו, שהן שייכים בו גם כשהוא בפני עצמו. מה שאין כן שמו אינו צריך לו כשהוא לעצמו, ואינו אלא בחינת חיצוניות שלו, שעל ידי זה הונה לקרא בשמו;

כך לגבי אינסוף ברוך-הוא, אפילו החכמה-עלאה, ואין צריך לומר המדות עליונות, אינן ערך כלל למהותו ועצמותו ותכונות. שמהותו ועצמותו ותכונות מורמם ומתנשא מגדר בחינת חכמה, והתהוות עשר ספירות נקרא "רזא דשמא קדישא", שהוא רק בחינת הארה בעלמא, שאינו נוגע להעצמות¹³.

(6) (על הפסוק (יחזקאל א, כו): "פני האדם פני הכרוב ופני השני פני אדם". פירוש הנקרא – אור התורה תרימה עמוד א'טנא).

(7) (היינו פני כרוב היינו פני אדם: מה הן פני כרוב מה הן פני אדם ופי לא אחר הן? רש"י).

(8) (אפי רב רבי ואפי זומרי: האחר פני גדול והאחר פני קטן: רש"י).

(9) ("והוא אפי ברכי" – כתב יד קדש הצמח צדק).

(10) (פיוט "גדול": אין לו דמות הגוף ואינו גוף).

(11) (זהר חלק ב כבד, א. רמב"ן על התורה בהקדמה).

(12) ("ענין פרשת ויגד דף רפה, א על פסוק פי שם ה' אקרא, ומה שכתב על זה השל"ה בהקדמה דף ד' עמוד א בפירוש "פולא סלקין ואתקשרן בחד", ובזהר ונקרא דף א' עמוד ב ודף י"א עמוד א – אור התורה ואתחנן עמוד קא).

(13) ("ונודע בפירוש לשון הארה – שהיא מה שאינה ערוך כלל לגבי מקורה כו', והיא הנקראת גם כן "שמו הגדול" כמו שנתבאר במקום אחר. וראשית גילוי הארה זו הוא בחכמה" – כתב יד קדש הצמח צדק).

(14) וכמו שנתבאר הטעם בתניא (פרק ל"ה בהנהגה).

(15) (תקוני ותר תקון עקב, א). ותר בראשית לא, ב. לו, א).

(16) (וכמו שנתבאר לעיל פרשת יתרו בדבור המפתח "להבין ענין האבות" (לעיל

עב, ד).

(17) וכמובא בתניא (פרק כ"א).

(18) (ומזה יוכן מה שנתבאר לעיל (עא, א) פרשת יתרו בדבור המפתח "וכור", ד"איהו וחייוהי חד" קאי על התלבשות אור אינסוף בבחינת חכמה, מה שאין כן התלבשות במדות נקרא "איהו וגרמוהי חד").

(19) (זהר חלק ב סב, א. ועוד).

(20) (וענין מה שנתבאר על הזהר ריש פרשת תולדות (קל"ד, ב') (באורי הזהר לו, ג). ובספר "מדרת מלך" (דף ע"ט, ב').

(21) (ומ"ח מצות-עשה הם רמ"ח האברים, ושם"ה לא-תעשה – שם"ה גידים. ו"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה" (קדושין מ, ב) – פי מהמוחין נמשך האור לכל אבר כו'ל).

(22) (זהר חלק ג עג, א).

(23) (ישעיה מ, כח: "אין חקר להבונתו").

(24) (רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ב הלכה י').

(25) (וענין ב"ראשית חכמה" פרק א' משער הנראה, ד"גדול מורה על גדולות התפשטות האור בבחינת אינסוף כו).

הפנים" – נמשך מלמעלה גם פן "עיני ה' אלמך בך כו" (עקב יא, יב).

וזהו שאמרו רז"ל²⁶: "צמצם שכנתו בין בדי ארון", כי מפני שממש "הקול מדבר" למשה²⁷ – הוא על ידי שצמצם כו'. ובחינה זו נקראת "כרוב", "אפי וזריר", בחינת אדם הקטן, כמשל הקטן שהגילוי במוחין שלו מצומצם יותר מבאדם הגדול.

וזהו "כרוב אהד מקצה מזה" – שהוא המשכה מלמעלה למטה²⁸ להיות מקור ושרש להמשכת האור בב"ע. "וכרוב אהד מקצה מזה" הוא: בדי להיות ירידה זו, הוא על ידי אתערותא דלתתא בקריאת שמע למסור נפשו ב"אחד – ואהבת" (ואתחנן ג, דה).

והיינו על ידי "שמע ישראל" (ואתחנן ג, ד), להתבונן איד "היו"ה אחד" (שם) – "אני ה' לא שנית" (מלאכי ג, ו). רק "שאמר והיה העולם"²⁹, "כי הוא צוה ונברא כו" (תהלים קמח, ה), "כולא קמיה בלא חשיב"³⁰. ולכן על ידי התבוננות זו יבא למסור נפשו, להיות "ועמד לא חפצתי" (תהלים עג, כח). ולכן נקראת בנסת ישראל "פלח" – לשון בלות הנפש³¹ מפתח למעלה.

וזהו בחינת ה"כרוב מקצה מזה" – לעלות מבי"ע ליפלא באור אינסוף, "לאסתפלא ביקרא דמלכא"³². וזהו "עינינו נשואות אל ה'"³³. ועל ידי זה – "כמים

התורה שלפנינו, כי "תלמוד בכריאה כו"²⁵, צריך להיות על ידי צמצום. וזהו שאמרו רז"ל²⁶: "צמצם שכנתו בין בדי ארון", כי מפני שממש "הקול מדבר" למשה²⁷ – הוא על ידי שצמצם כו'. ובחינה זו נקראת "כרוב", "אפי וזריר", בחינת אדם הקטן, כמשל הקטן שהגילוי במוחין שלו מצומצם יותר מבאדם הגדול.

וזהו "כרוב אהד מקצה מזה" – שהוא המשכה מלמעלה למטה²⁸ להיות מקור ושרש להמשכת האור בב"ע. "וכרוב אהד מקצה מזה" הוא: בדי להיות ירידה זו, הוא על ידי אתערותא דלתתא בקריאת שמע למסור נפשו ב"אחד – ואהבת" (ואתחנן ג, דה).

והיינו על ידי "שמע ישראל" (ואתחנן ג, ד), להתבונן איד "היו"ה אחד" (שם) – "אני ה' לא שנית" (מלאכי ג, ו). רק "שאמר והיה העולם"²⁹, "כי הוא צוה ונברא כו" (תהלים קמח, ה), "כולא קמיה בלא חשיב"³⁰. ולכן על ידי התבוננות זו יבא למסור נפשו, להיות "ועמד לא חפצתי" (תהלים עג, כח). ולכן נקראת בנסת ישראל "פלח" – לשון בלות הנפש³¹ מפתח למעלה.

וזהו בחינת ה"כרוב מקצה מזה" – לעלות מבי"ע ליפלא באור אינסוף, "לאסתפלא ביקרא דמלכא"³². וזהו "עינינו נשואות אל ה'"³³. ועל ידי זה – "כמים

התורה שלפנינו, כי "תלמוד בכריאה כו"²⁵, צריך להיות על ידי צמצום. וזהו שאמרו רז"ל²⁶: "צמצם שכנתו בין בדי ארון", כי מפני שממש "הקול מדבר" למשה²⁷ – הוא על ידי שצמצם כו'. ובחינה זו נקראת "כרוב", "אפי וזריר", בחינת אדם הקטן, כמשל הקטן שהגילוי במוחין שלו מצומצם יותר מבאדם הגדול.

וזהו "כרוב אהד מקצה מזה" – שהוא המשכה מלמעלה למטה²⁸ להיות מקור ושרש להמשכת האור בב"ע. "וכרוב אהד מקצה מזה" הוא: בדי להיות ירידה זו, הוא על ידי אתערותא דלתתא בקריאת שמע למסור נפשו ב"אחד – ואהבת" (ואתחנן ג, דה).

והיינו על ידי "שמע ישראל" (ואתחנן ג, ד), להתבונן איד "היו"ה אחד" (שם) – "אני ה' לא שנית" (מלאכי ג, ו). רק "שאמר והיה העולם"²⁹, "כי הוא צוה ונברא כו" (תהלים קמח, ה), "כולא קמיה בלא חשיב"³⁰. ולכן על ידי התבוננות זו יבא למסור נפשו, להיות "ועמד לא חפצתי" (תהלים עג, כח). ולכן נקראת בנסת ישראל "פלח" – לשון בלות הנפש³¹ מפתח למעלה.

התורה שלפנינו, כי "תלמוד בכריאה כו"²⁵, צריך להיות על ידי צמצום. וזהו שאמרו רז"ל²⁶: "צמצם שכנתו בין בדי ארון", כי מפני שממש "הקול מדבר" למשה²⁷ – הוא על ידי שצמצם כו'. ובחינה זו נקראת "כרוב", "אפי וזריר", בחינת אדם הקטן, כמשל הקטן שהגילוי במוחין שלו מצומצם יותר מבאדם הגדול.

וזהו "כרוב אהד מקצה מזה" – שהוא המשכה מלמעלה למטה²⁸ להיות מקור ושרש להמשכת האור בב"ע. "וכרוב אהד מקצה מזה" הוא: בדי להיות ירידה זו, הוא על ידי אתערותא דלתתא בקריאת שמע למסור נפשו ב"אחד – ואהבת" (ואתחנן ג, דה).

וזהו "כרוב אהד מקצה מזה" – שהוא המשכה מלמעלה למטה²⁸ להיות מקור ושרש להמשכת האור בב"ע. "וכרוב אהד מקצה מזה" הוא: בדי להיות ירידה זו, הוא על ידי אתערותא דלתתא בקריאת שמע למסור נפשו ב"אחד – ואהבת" (ואתחנן ג, דה).

וזהו "כרוב אהד מקצה מזה" – שהוא המשכה מלמעלה למטה²⁸ להיות מקור ושרש להמשכת האור בב"ע. "וכרוב אהד מקצה מזה" הוא: בדי להיות ירידה זו, הוא על ידי אתערותא דלתתא בקריאת שמע למסור נפשו ב"אחד – ואהבת" (ואתחנן ג, דה).

וזהו "כרוב אהד מקצה מזה" – שהוא המשכה מלמעלה למטה²⁸ להיות מקור ושרש להמשכת האור בב"ע. "וכרוב אהד מקצה מזה" הוא: בדי להיות ירידה זו, הוא על ידי אתערותא דלתתא בקריאת שמע למסור נפשו ב"אחד – ואהבת" (ואתחנן ג, דה).

וזהו "כרוב אהד מקצה מזה" – שהוא המשכה מלמעלה למטה²⁸ להיות מקור ושרש להמשכת האור בב"ע. "וכרוב אהד מקצה מזה" הוא: בדי להיות ירידה זו, הוא על ידי אתערותא דלתתא בקריאת שמע למסור נפשו ב"אחד – ואהבת" (ואתחנן ג, דה).

וזהו "כרוב אהד מקצה מזה" – שהוא המשכה מלמעלה למטה²⁸ להיות מקור ושרש להמשכת האור בב"ע. "וכרוב אהד מקצה מזה" הוא: בדי להיות ירידה זו, הוא על ידי אתערותא דלתתא בקריאת שמע למסור נפשו ב"אחד – ואהבת" (ואתחנן ג, דה).

(25) (ראה לעיל סט, ב. נסמן לעיל י, א).

(26) (תחומא וקחל על פסוק ונעש בצלאל. שיר השירים רבה א, יד על פסוק אשכול הבזר. ראה בראשית רבה פרשה ח, ג. ונקרא רבה פרשה י, ט. ראה לקושי תורה אמור לה, ב. בלק עג, ד. ספר המאמרים תרל"ח עמוד מו).

(27) (נשא ג, פט: "ובכא משה אל אהל מועד לדבר אתו, וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת אשר על ארץ העזרת מבין שני הכרובים וידבר אליו").

(28) (וכמו שכתוב (תהלים יט, ז): "מקצה השמים מוצא כו", ושמש היינו בחינת תורה. עין בזהר תרומה) (קל"ז).

(29) (נסח ברפת "ברוך שאמר").

(30) ("לפנים פן לב האדם לאדם". משלי כו, יט).

(31) (ראה לקושי תורה שיר השירים א, א. המובא לקמן במאמר).

(32) (לראות (להתבונן) בכבוד הקול. ראה זהר חלק א, א.ב. קצט, א. חלק ב, רמז, ב).

(33) ("עינינו אל ה'" – תהלים קכג, ב. ובפיוט בסליחות: "אליך נשואות עינינו"). (ונקרא "שמור – לנוקבא". עין מה שנתבאר לעיל (סט, ג) בדבור המתחיל "זכור את יום כו").

(34) (ועין מה שנתבאר על פסוק "שיר השירים" מענין פירוש חתן וכלה (לקושי תורה שיר השירים א, א ואלף). ועל פסוק "לבנתני" (שם כח, ג). ועין בזהר פרשת בלק, דף קפ"ז, ענין "דאעידית גוקה כו").

התורה (וכמאמר⁴⁷ ו"ל⁴⁸: "משחרב בית המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא אלא ד' אמות של הלכה"⁴⁹).

וזהו "יוגק שדי אמו" (שיר השירים ח, א), שהוא בחינת תורה שבעל-פה, שהוא בחינת גילוי חכמתו ורצונו יתברך ממש.

(והרי אם כן, האדם המשיג ההלכה תופס ומשיג חכמתו יתברך ממש, אשר "הוא הידע והוא הדעה כו", לכן נקראים על ידי זה בחינת "אחים", שנקבלים שניהם ממקור אחד שהוא מבחינת חכמה ובינה עלאין. דכמו שז"א מקבל מוחין מאבא ואימא, כך העוסק בתורה משיג בחינת חכמתו ובינתו יתברך).

וזהו שנקראת התורה "חלב", כמו שכתוב (ישעיה נה, א): "לכו שברו כו יין וזקב":

כמו⁵⁰ שעל דרך משל הולד, בלידתו הוא בתכלית הקטנות, ועל ידי זיקתו חלב האם מתגדלים אבריו, וגם נשלמו בו מוחין דיניקה, שלכן מתחיל לדבר ולילך כו; וכך הנשמות, קודם בואן לעולם-הזה היו תחלה בבחינת עבוד⁵¹ בבחינת מלכות, "אימא תתאה"⁵²; וזהו "חי ה' אשר עמדתו לפניו" (מלכים ב, ח, טו). וירידת הנשמה משם בבי"ע להתלבש בגוף נקרא בשם לידה; וזהו "אני היום ילדתיך" (תהלים ב, ז). והתורה שלומד פעולם-הזה

ולכן תפלה הוא לשון חבור, כמו (ויצא ל, ח): "נפתולי [...] נפתלתי"³⁹. ובלשון המשנה⁴⁰: "התנפל כלי חרס – שמתחברים במקורם שבעולם האצילות. וכן בעבודת ה' – היא התקשרות ודבקות הנפש בשרשה⁴¹. ולכן יש להכריבים כנפים – לעופף למעלה לאצילות כו.

ועל ידי זה "פניהם איש אל אחיו" – שישם הם מיוחדים "פנים בפנים", וכמו במתן-תורה דכתיב (ואתחנן ה, ז): "פנים בפנים דבר ה'"⁴².

ולכן נקראים "אחים". וזהו "למען אחי ורעי אדברה נא שלום" – "שלום" היינו חבור והתקשרות כו' הכרוכים כו⁴³.

ולכן היו אז חכמים גדולים, ונבואה ורוח הקדש בישראל⁴⁴:

אבל משחרב בית המקדש ונגנזו הכרוכים (שנסתלקה בחינת ההארה מאצילות הנקראת "אפי זוטרי" שהיה מאיר למטה ממש בעשיה, לשרשו ומקורו באצילות)⁴⁵. וזהו שכתוב בגמרא (ראש השנה דף ל"א): "ומכריב לכו כו"⁴⁶.

ולכן זאת היא בקשת בנסת ישראל: "מי יתנד כאח לי" – כמו שהיה בזמן בית המקדש שהיו בבחינת "אחים" וגם "פניהם איש אל אחיו". והיינו על ידי עסק

ואימא ולא על ידי זעיר כו, והם משגיחים אפין באפין, או הוא תכלית ההצלחה – אור התורה שלח עמוד תקא כו, דהיינו שבנסת ישראל מקבלת מוחין מתחמה ובינה עלאין, שהם בחינת "אדם הגדול" כו"ל, שלא על ידי התלבשות בבחינת כרוכ וזעיר-אנפין כו.

וענין ב"עץ חיים" שער ל"ה [בדפוסים שלפנינו שער ל"ו], פרק ב: המדרגה הששית כו.

(44) (החצי עיגול לכאורה שלא במקומו – הערת כבוד קדישת אדמו"ר).

(45) (סיום הסוגרים כאן במקום להלן לאחר תיבת כו' – על פי הנהגת אדמו"ר מוהרש"ב נשמתו עין).

(46) ("עשר מסעות נסעה שכניה . . ומכריב לכו כו").

(47) (הסוגרים כאן על פי הנהגת אדמו"ר מוהרש"ב נשמתו עין).

(48) (ברכות ח, א).

(49) (ענין תנאי פרק נ"ג. וענין מה שנתבאר לעיל (לו, א) בדבור המתחיל "דני ושמחי" מענין פירוש "לא זו מחבבה עד שקראה אחות").

(50) (כמו: צריך להיות: (כמו – הנהגת אדמו"ר מוהרש"ב נשמתו עין).

(51) (ראה עבודה זרה ח, א וברש"י ותוספות שם).

(52) (ראה תנאי ריש פרק נב. אגרת הפדש סימן כה (קלט, א). הנסמן בלוקי תורה שיר השירים יח, ב).

וענין מה שנתבאר לעיל פרשת יתרו (עב, ד ואילך) בענין "האבות הן הן המרכבה". וזהו ענין שהכרוכים "סוככים בכנפיהם על הכפרת" (פרשתו כה, כ) שבו הלוחות והתורה.

(ראה אור התורה כאן א'תנו שהוא מלשון סכך ומקף. ענין שם ובאור התורה שיר השירים עמוד שיב).

(39) (ראה אור התורה וישב (בראשית ברך ה) תתסח, א. ספר המאמרים תרל"ד עמוד קנר).

(40) (כלים ג, ח. וראה תקוני ותר תקון מט: "אית כפל בט' ואית תפל בת". וראה רש"י בראשית ל, ח. וראה ספר המאמרים תש"ט עמוד 79 בהערה. לקושי שיחות חלק כד עמוד 29. 315. סח"מ תקע"א ע' פ בהערה.

לקושי תורה צו יא, ב. במדבר ו, ג. שיר השירים מז, ב, לו, ג. ספר המאמרים תרכ"ז עמוד עב. תרל"ד עמוד קנר. בתורת מנחם תש"ג עמוד 17 – ב' פירושם בתיבת "הנפול" בטי"ח).

(41) (וכמו שנתבאר בדבור המתחיל "ונתני" (לקושי תורה שיר השירים מז, ג ואילך)).

(42) (ענין ענין זה בדבור המתחיל "ואהיה אצלו אמון" (לקושי תורה במדבר יח, ב ואילך)).

(43) (וענין מה שכתב הרמ"ז פרשת אחרי על הזיהר (דף נ"ט, עמוד ב'): והנה נקראים אחים (פאשר הם שוין במקות, שפליכות נבנית על ידי אפא

אך מה שנאמר (שיר השירים ה, א) "יונק שדי אמי" דוקא, שהוא בחינת תורה שבעלפה –

כי הנה תורה שבעלפה⁵⁹ נקראת (משלי א, ח) "מוסר אביר", ותורה שבעלפה נקראת (שם) "תורת אפוד"⁶⁰ – כי בתורה שבעלפה הפל ברמז בעלמא. וכמו שהאב מזריע טפה בו ועיקר גידול הוולד הוא בבטן האם, כך גילוי פרימי ההלכות על בורין הוא בתורה שבעלפה.

והיינו ד"אורייתא – תורה שבעלפה – מוכנה נפקת הנקרא אבא, ותורה שבעלפה הוא בחינת בינה הנקרא אבא.

והנה עיקר התגלות התענוג מהשכל הוא בבינה, כשמיבין הדבר על בוריו. וכמו שכתוב בזהר⁶¹ על פסוק (קרח יח, כג) "ועבר הלוי הוא"⁶² – "רא עתיקא בו". והוא שנאמר "יונק שדי אמי" דוקא (שהחלב הוא משעשע הולד ומענגו).

ועל ידי זה נמשך ממנו יתברך גילוי התענוג בגן עדן להיות "נהנים מזיו בו"⁶³, ו"קודשא בריך הוא אתא לאשתעשע עם צדיקאי בגן עדן"⁶⁴. והכל על ידי עסק התורה, וכמאמר רז"ל⁶⁵: "כל השונה הלכות בכל יום מוכרח לו שהוא בן עולם הבא"⁶⁶.

"אמצאך בחוץ" (שיר השירים ה, א): קאי על בעלי עסקים.⁶⁷ אף על פי שאי אפשר להם לעסוק בתורה תמיד, שיהיו בבחינת "יונק שדי אמי" על ידי ד' אמות של הלכה, מפל מקום עליהם נאמר דמפל מקום "אמצאך בחוץ" גם בן⁶⁸ (להיות גם בן בבחינת "באח לי" בו, בדרלקמן).

נקראת חלב – שמגדיל בחינת רמ"ח אברי הנשמה, שהם ט' ספירות – ט' פעמים ט'⁵³ כו'⁵⁴.

ולכן אמרו רז"ל⁵⁵: "אשרי מי שבא לבאן ותלמודו בידו", שעל ידי זה נעשית הנשמה בבחינת גידול, יותר במעלה הרבה מכמו שהיתה תחלה בירידתה שנקראת בשם "לידה" – שעל ידי שינק מ"שדי אמי", הוא בחינת "ותלמודו בידו" – נעשה בה הגדלה הרבה כו'⁵⁶.

אך להבין איך שיך למעלה בהקדוש ברוך הוא להיות "באח" – "יונק" בביכול מבחינת עסק התורה של האדם למטה?

אך הענין, כמו שכתוב (תהלים פ, ב): "רועה ישראל". וכתוב (שיר השירים ה, ב): "אחותי רעיתי" – פירוש: "פרנסתי" – "ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים"⁵⁷. דכמו שהלחם פעולתו לחבר הנשמה עם הגוף, כך ענין פרנסה למעלה – להמשיך גלוי אור אין סוף ברוך הוא בתוך עשר ספירות דאצילות, שנקראים בשם "גופין", שאפילו חכמה עילאה אין ערוך כלל לאין סוף ברוך הוא, ושהיה נמשך ומתלבש בהם, הוא על ידי עסק התורה למטה.

וזהו שכתוב (ישעיה כה, ט): "הנה אלקיניו זה, קנינו לו" – פירוש: שאנו המשיכנו אותו בבחינת קניין. דהיינו התלבשות האור בעשר ספירות הנחלקים לג' קוין: "חסד – דרועא ימינא בו"⁵⁸, וכנגדם ג' בחינות: תורה ועבודה וגמילות חסדים. ולעתיד יתגלו כל ההמשכות, לכן ואמר ביום ההוא הנה בו" (ישעיה שם).

53 (פי ט' פעמים ט' הם פ"א. ו' פעמים פ"א – שבכל ספירה יש ג' בלים: פנימי, חיצוני, תוכני – הם רמ"ג. וד' חסדים (דאיקא) המגדלים – הם רמ"ח – "עץ חיים". הובא לעיל לו, ד. ועוד).

54 (כמו שנתבאר על פסוק "חלילי כי" (לעיל ויהי בו, א ואילך)).

55 (פסחים ג, א. השיכות לבאן נתבאר בספר המאמרים תקע"א עמוד צט).

56 (ועיין מה שנתבאר על פרשת "בהר סיני" מענין פירוש "ותלמודו בידו" (לקוטי תורה פה, מ, ב'ג)).

57 (שיר השירים רבה א על פסוק "לסוסתי". וזה חלק ג, ב. וראה ילקוט שמעוני פסוקי רמז תת. ראה לעיל לו, ד. לקוטי תורה האוני עו, ב).

58 (תקוני וזה בהקדמה, יז, א).

59 (תורה שבעלפה... אביר ותורה שבעלפה... אפוד: הובא באגרת הקדש סימן כט. ראה הנסמן בספר המאמרים תקע"א עמוד פא).

60 (כמבואר בדבור המתחיל "ביום השמיני עצרת" (לקוטי תורה שמיני עצרת פה, א. וראה יחל אור עמוד תרכמא)).

61 (חלק ג קעה, ב).

62 (וב"עץ חיים" (ראה שער תקון נוקבא פרק ב): שהתגלות עתיק הוא בבינה).

ועיין מה שנתבאר: פרשת "לך גבי ה' דאברהם (לעיל יא, ב). ובפרשת וארא על פסוק "לכן אמר" (לעיל נו, ב ואילך)).

63 ("השכינה". ברכות יז, א).

64 (והקדוש ברוך הוא בא להשתעשע עם הצדיקים. וזה חלק ג סו, ב. ועוד. וראה ספר המאמרים תרס"ה עמוד עה – ב' פירושם).

65 (סוף ברכות).

66 (ונקבואר באריכות ב"אגרת הקדש" (סימן כט) בדבור המתחיל "אשת חיל עטרת בעלה").

67 (ראה לקוטי תורה שיר השירים מו, ד. בלקוטי שיחות חלק כ: "ועל פי המוכן [פאן]... צריכים בעלי עסקים להתעסק ברא"ח – תורת החסידות – בקביעות בזהר").

68 ("דגם בעלי עסקים הנמצאים בחוץ, שהם יוצאים אל החוץ, הנה גם בהם צריך להיות "אמצאך". דאף שנמצאים בחוץ ולכן צריך להיות אצלם ענין של חיפוש, אף על פי כן תפקשה היא שיהיה "אמצאך בחוץ", שגם שם ימצאו את

ולכן אומרים בברכה ד"מעין שבע" דמעלי שבתא
 "קונה שמנים וארץ"⁷⁴: כי הנה עליות העולמות בשבת,
 וכל מה שנתברר בששת ימי המעשה עולה ליכלל
 למעלה בשבת, והו כמשל הקנן – שהלוקח נותן תחלה
 בסף להמוכר, ועל ידי זה מקבל אחר כך החפץ שקונה
 לרשותו. כך על ידי ירידת המדות עליונות בששת ימי
 המעשה לברר ניצוצים, על ידי זה נעשה המושבת והעליה
 בשבת מ"טורי דפרודא"⁷⁵ לרשות הניחיד – "יחידו"⁷⁶ של
 עולם⁷⁷, וזהו ענין הקנן של הקדוש ברוך הוא.

ועל דרך זה גם בן ענין גלות ישראל במצרים ובכל
 הוא גם בן שעל ידי זה מתעלים הנצוצות שגפלו שמה,
 והן הן נשמות רבי עקיבא⁷⁸, רבי מאיר⁷⁹, עובדיה⁸⁰.

ועל דרך זה נאמר בקריאת שמע (עקב יא, יד): "ואספת
 דגנך כו" – לאספם לבחינת "אחד – ואהבת". דהיינו
 שעוסק במשא ומתן לפרנס את עצמו וביתו שזהו ירידה,
 אך על ידי זה נעשה אחר כך עלייה בשמותפלל בכל
 האכילה ואומר "אחד – ואהבת", ולמסור נפשו
 ב"אחד"⁸¹. ולכן נקרא התפלה "עולת תמיד" (פנחס כה, ו)
 – עלית הנצוצות למעלה⁸² כו. וכל תפלות החול
 מתעלים בתפלת השבת⁸³:

וזהו שנאמר "אמצאך בחינך", שגם הפעלי עסקים
 ימצאוהו בחינך, כיון שעל ידי עסקיהם מתעלים הנצוצות
 ב"אחד". וכל ישראל מקיימים זה, שהרי דינא דגמרא⁸⁴
 הוא שפרשה ראשונה דקריאת שמע צריכה פיונה,
 ולדברי הכל פסוק ראשון צריך פיונה, והוא ענין למסור
 נפשו ב"אחד".

והענין: דהנה מצינו בהקדוש ברוך הוא נאמר גם בן
 לשון "קונה", כמו שכתוב (לך לך יד, יט): "קונה שמנים
 וארץ", ואמרו רז"ל⁸⁵: "חמשה קננים קנה הקדוש
 ברוך הוא".

דהנה כתיב (תשא לא, י): "ששת ימים עשה ה' את
 השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת", וכל שבת
 נקרא (יתרו כ, ט): "יום השביעי שבת להו'". ולכאורה
 איך שייך לקרות שבתות דעבשיו "יום השביעי" – שהרי
 כבר עברו רבבות ימים מיום בריאת העולם עד שבתות
 אלו, ואיך יקרא השבת "יום השביעי"?

אך כי "ששת ימים" (יתרו כ, י) הם ששה מדות
 עליונות שבהם ועל ידן היו התהוות העולמות: יום
 ראשון – "יהי אור" (בראשית א, ג) – בחינת ההסד כו.
 ואחר כך ביום השבת הוא עליותם לשרשם ומקורם
 למעלה מעלה. וכך הוא גם בן בכל שבת ושבת –
 שבששת ימי המעשה הוא ירידת המדות כבי"ע לברר
 כו. ואחר כך ביום השבת הוא עליותם ועליות
 העולמות⁸⁶, שהעליה דוקא ביום ומדה השביעית, שהיא
 בחינת המלכות (ענין "פרי עץ תנים" שער א' פרק ו).

כי העליה צריך להיות התחלה מלמטה, כמו שמגביהים
 הבנין, שמגביהים מלמטה ועל ידי זה ממילא מתעלה כולו כו.

ועוד, כי "נעוץ סופן בתחלתן"⁸⁷ – "אני ראשון ואני
 אחרון כו" (ישעיה מד, ו).

וזהו "ויכילו השמים כו" (בראשית ב, א), לשון "כילתה
 נפשי"⁸⁸, "לכה דודי לקראת כלה כו, בואי כלה כו"⁸⁹.

הקדוש ברוך הוא. – "מי יתקן תשמו". וראה ספר המאמרים תש"ט עמוד רכו
 שהנלוו אלקות בהם הוא על ידי בחינת חוץ).

(69) (אבות ג, ו).

(70) (ראה דבור המתחיל "את שבתותי" – לקוטי תורה בהר מא, א).

(71) (ספר יצירה פרק א משנה ו).

(72) (תהלים פד, ג. ראה לעיל ג, ד. לקמן קו, א. לקוטי תורה בהר מב, ד. שיר
 השירים א, א).

(73) (פיוט "לכה דודי" בקבלת שבת).

(74) (לך לך יד, יט. ראה לקוטי תורה עקב מז, ג. וסידור שער ברכת המזון קיא,
 ב. ושם נסמן).

(75) (הרי הנפרדים. ראה ותר חלק א בראשית כט, ב. וצא קנה, א. חלק ב
 פקודי רלד, סוף עמוד א. וראה לקמן קטו, ד).

(76) (לשון המודש בראשית רבה פרשה כה, ה. ובקמח מקומות).

(77) (ראה תניא סוף פרק לג. ובקמח מקומות).

(78) (היה בן גרים. ראה "סדר הדורות" בערכו).

(79) (היה בן גרים. גיטין ג, א).

(80) ("עובדיה" [תנאים] גר אדומי היה. ותינו דאמרי אינשי: מניח וביה אבא
 ניוול בית נרגא". סנהדרין לג, ב).

(וענין מה שנתבאר לעיל (בשלה סא, א) בקסוק "בשלה פרעה").

(81) (ראה ספר הערכים חב"ד ערך אחד – למסור נפשו באחד חלק ח עמוד
 שצג).

(82) (ראה לעיל משפטים עו, א).

(83) ("פי התפלה נקרא "עולת תמיד" על שם עליות העולמות שעולים למעלה
 מעלה בזמן התפלה (ענין ביהר פרשת פנחס דף רמו עמוד ב ופרשת פקודי דף
 רס סוף עמוד ב) כמו שהשבת נקרא "עולת שבת" (פנחס כה, י) על שם עליות
 העולמות שבשבת. ואחר כך התפלות של כל ימי החול עם כל התורה ומועשים
 מובים שנקללו בהן בכללים בשבת ממש". – לקוטי תורה בהר שם ענין שם.
 וראה ספר המאמרים תרכ"ט עמוד קיג).

(84) (ברכות יג, ב).

שנקראים גם כן כנים ל"לוחן העליון"⁹⁴, כי "בני כנים הרי הם כבנים כו"⁹⁵, כך יתכן בחינת "כאח לי" בקבלתם מבחינת און – מקור דחכמה ובינה הנקראים אבא ואימא כו"⁹⁶.

"אנהגה אביאך אל בית אמי" (שיר השירים ח, ב) הוא בחינת תורה. כי גם הפעל-עסק צריך לקבוע עתים לתורה. כי הגם שעיקר עבודתם הוא על ידי מעשה, בבחינת אתפכייא ובמעשה הצדקה, מפל מקום ההמשכה צריך להיות בסדר – שמתלבשת תחלה במחשבה ודבור ואחר כך במעשה. ומחשבה ודבור זהו בחינת קביעת עתים לתורה של הפעלי עסק (ועיקר גילוי "נשיקין" הוא על ידי קביעת עתים לתורה⁹⁷).

ולכן בפעלי תורה נאמר "יונק שדי אמי", שהוא לשון תמיד, כי "והגית בו יומם ולילה"⁹⁸ כתיב. ובפעלי עסקים שהוא רק קביעות עתים נאמר "אנהגה אביאך אל בית אמי".

(ועוד יש לומר פירוש "אנהגה" בענין אחר: דלפי ששרש המשכתם – מבחינה שלמעלה מהכמה ובינה כו", על כן אומר "אנהגה כו" אל כו", שממשך מבחינה עליונה לבחינת "אמי" כו).

וזהו "תלמודני" (שיר השירים שם), שמבחינת מקום גבוה כזה אי אפשר להיות רק בחינת מקבל, ובענין "ודברי אשר שמתי בפיו כו" (ישעיה נח, כא).

"אשקך מיין הרקח"⁹⁹ (שיר השירים ח, ב): הגה היין "משמח אלקים" (שופטים ט, יג). ויין הוא בחינת "יינה של תורה"¹⁰⁰, והוא בחינת בינה, בחינת תורה-שבעל-פה. והיותו "משמח אלקים", היינו כי "אלקים" הוא מדת

ובכל ישראל יש בחינה זו, שאף שאין לו מסירת-נפש בפועל, יש בו מסירת-נפש בכת, שאפילו קל שבקלים יכול למסור נפשו כו, ועל ידי זה מתעלים כל עסקיו לה' אחר, אם כן, הרי משא-ימתן ועסק זה הוא מעין ועל דרך שהוא יתברך נקרא "קונה שמים וארץ".

(ולכן הוא בבחינת "כאח לי"⁸⁵).

והנה אדרבה, בהם נאמר (שיר השירים ח, א) "אשקך" – בחינת נשיקין, הוא "אתדבקת רוחא ברוחא"⁸⁶; על ידי תפלות הפעל-עסק, שהוא בחינת אתפכייא ויתרון האור מהחשך⁸⁷, הוא מעורר וממשיך מקום גבוה מאד⁸⁸. אשר גילוי בחינה זו אינו אלא בבחינת נשיקין. במשל הנשיקין שהוא מחמת עוצם האהבה, שלא יוכל לפרש בדבור⁸⁹, היא מתלבשת בהכל הנשיקין כו⁹⁰.

והענין:

כי בחינת "כאח לי" שעל ידי יונק "שדי אמי", היינו שניקוהם משרש אחר, היינו מהתורה שהיא בחינת חכמה ובינה כו, שנקראים אבא ואימא.

אמנם על ידי אתפכייא ובמול-היש לאין דבעלי עסקים, "אסתלק יקרא דקודשא בריך-הוא לעילא"⁹¹, שנמשך האור מבחינת און, שהוא מקור התורה, כמו שכתוב (איז כה, יב): "והחכמה מאין תמצא כו", ונמשך התגלות זו כו"א כו, ואם כן הם בבחינת "כאח לי" – שמקבלים שניהם משרש אחר, אשר השרש ההוא גבוה מבחינת "שדי אמי" כו, הוא בחינת פתר שלמעלה מהחכמה ובינה. וזהו ענין שובלון קודם ליששכר⁹².

והנה כתיב: וינשק לכן לבניו⁹³ – שהם השבטים,

(85) ועיין מה שנתבאר על פסוק "וישק יעקב" בפירוש (ואתחנן ד, כט) "ובקשתם משם כו ומצאת כו" (לעיל כו, א).

(86) (ראה תניא פרק מה).

(87) (קהלת ב, יג): "ביתרון האור מן החשך".

(88) (עיין מה שנתבאר בפרשת נח בדבור המתחיל "מים רבים כו" (לעיל ג, ג ואילך)).

(89) (ראה באורי הוהר ח, א דכלי תפה אינו מסתיר על הכל הלב. וראה דבור המתחיל וז' אמר תעריב).

(90) (עיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "שיר השירים" פירוש "ישקני כו" (לקוטי תורה שיר השירים א, ד).

(91) (ראה וזר חלק ב, קכח, ב. ואילך).

(92) (ברכה לו, יח ובפירוש רש"י).

(93) (ויצא לב, א: "וישכם לכן בבקר וינשק לבניו ולבנותיו").

(94) (ראה לעיל ויצא כב, ד).

(95) (יבמות סב, ב).

(96) ועיין בזהאי גוונא ב"פרדס" שער החמישי, פרק ג' בשם ד"בית יוסף: "ומלכות נפיק כו [מפתח, ואברהם מן חכמה, הו פאלו נפקו תרנוייהו מאתר חד], ומשום הכי קאמר אברהם [עלה] (בראשית כ, יב): וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי כו.

ועיין מה שנתבאר לעיל בביאור ענין "ידוד אחיק כו" וענין "בני אביך כו" (לעיל ויחי מה, א ואילך, טו, ד).

(97) עיין בתניא פרק מה"ה.

(98) (יהושע א, ח. ראה אור התורה ג"ד כרך ב עמוד תשלו).

(99) (וין הרקח: נתבאר באור התורה שיר השירים כרך ב עמוד תרסו. תשיב).

(100) (ראה פסיקתא דרבי יוחי מט, יא).

משקת, שהוא בחינה פנימית, יש בו גם כן ריח ובהינתן מקורו בו.

ומי שאינו יכול ללמוד כלל ולקבוע עתים לתורה, עליו נאמר גם כן (שיר השירים ח, ב): "מעסים רמוני". על דרך מאמר רז"ל¹⁰⁴ על פסוק (שיר השירים ד, ג) "כפלה רמוני רמתך", ש"אפילו ריקנין שפך מלאים מצות ברמון". כי "ריקנים" אין פירושו פושעים ומורדים חס-ושלום, רק שאין בהם תורה, אבל מלאים מצות ודרך ארץ. והרי המצות מעוררים גם כן גילוי תענוג העליון. וכנודע מענין "ריחא דלבושיכו בו"¹⁰⁵, כי "נעוץ תחלתו בסופן". ולכן נקרא "עסים רמוני" שהוא גם כן משיב את הנפש¹⁰⁶.

הצמצום להיות העלם והסתרה, ועל ידי שממשיך מבחינת בינה שהוא בחינת שמחה, גורם גילוי ההעלם בו, שלא יסתיר ונעלים. והוא "אשקך מינין".

אף "ינין הרקח"¹⁰¹ היינו שיש בו ריח הטוב. כי הריח שרשו במקום גבוה שהוא בחינת מקור, והוא למעלה מבחינת מזון. שהמזון הוא לגוף, אבל הריח אמרו רז"ל¹⁰² ש"הנשמה נהנית ממנו ולא תגוף", והיינו לפי שהוא בחינת תענוג העליון, שאינו נתפס ומתלבש בכלים.

והנה זהו יתרון מעלת קביעות עתים לתורה של הפעל-עסק, שהוא בחינת אתכפייא יותר מביושבי אוהלים, על כן נקרא עסק תורתם "ינין הרקח", שהריח הוא דוקא מדבר חריף וקיוהא בו¹⁰³. שניין זה עם היותו

(101) (הרקח - ענין תענוגות בשמים, כמו (תשא ל, כה): 'דוקח מרקחת' מצודת ציון).

(102) (ברכות מג, ב).

(103) (וענין מענין ריח - על פסוק "ריח ריח בנך" (לעיל כ, גיד)).

(104) (עירובין יט, א. וזה חלק ב ק, א. ראה אור התורה בראשית ברוך ג תפר, ב. לקושי תורה ל' פ'רשיות בראשית כג, ב. לקושי שיהיה חלק מז עמוד 437

הערה 25).

(105) (ריח חלבושים שלכם. וזה חלק ג קפו, א. ראה לעיל נב, ב).

(106) (ולכן במעיל היו תלויים רמונים, כי המעיל הוא בחינת "מעיל צדקה בו" (שענה סא, י). וכמו שנתבאר במקום אחר על פסוק "שוש אשירי בו מעיל צדקה ועטני" (לקושי תורה נצבים מה, ג). וענין שם).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה בו'

כבוד הו"ה דו"א דאצילות כידוע) אך ההפרש הוא שבבחי' אדם דאצילות כל מיני כינויי תוארי אדם הוא בבחי' זכר (באדה"ר שיצר ה' אותו בצלם אלקי' ממש ואח"כ בנה ממנו בנין חוה בו') וכמו עיני ה' המה משוטטני' לשון דבר ובבחי' המל' בבריאה א' ה' עיניו משוטטות לשון נוק' וכה"ג לפעמים א' ימי עולם ולפעמים א' ימות עולם שהוא ענין ההפרש בין מדות דו"א דאצילות למדות דנוק' כידוע וד"ל וביאור הענין ידוע שכל ענין דע"ס דאצילות הנ"ל הכל הוא עדיין בבחי' עצמות האצילות בבחי' חו"ב ומדות וגם שארי כינויים דראי' ושמיעה שהכל הוא בבחי' או"כ דאצילות שמויחדי' בעצמות המאציל דאיהו וחיוהי חד ממש אבל בבחי' המל' דאצילות שיוורד למטה בבי"ע הוא ענין ירידת האור למטה להיות התהוות הבריאה מאין ליש ממש בבחי' נפרד

(ח) ונהנה כל בחי' היחוד וההתכללות הנ"ל הנו' בוהור תמיד בשם לשון רוא דמהימנותא או רוא דשמא קדישא הוא יחוד עליון דע"ס שהן ד' שמות דע"ס ב"ג מ"ה וב"ן שהן חו"ב ומדות ודיבור והו' חנק' יחודא עילאה שנכללים הע"ס ע"י הקו בעצמות א"ס בתכלית היחוד עד שא' ע"ס בלי מה בלי מהות כלל בו' וכמובן מתוך משל הנ"ל בכחות הנפש שבאבר' שכלולים ומתאחד' בעצמות הנפש ממש בו' והנה כמו"כ ממש יובן ג"כ בבחי' יחוד' תתאה שהוא בחי' התלבשות דבחי' מל' דאצילות בבי"ע להחיות רוח שפלים מאין ליש ממש כידוע שנק' אדם דבריאה ג"כ בציור או"כ בע"ס דחב"ד חג"ת ונה"י בו' כמו בחי' אדם העליון דאצילות הנ"ל (וכמו"ש בצלמנו כדמותנו צלם בדכורא ודמות בנוק' ונק' המל' בברי' בשם דמות

הפרטית הנ"ל הלא יביט (שהוא כמו כח הראיה שבעצם שמושלל מן הגבלה דכלי העין כו' וכענין צופה ומביט עד סוף בסקיר' א' שנק' ידיעה כללית מרם שיוגבל האור בכלי ההשגחה בפרט בעולמות המוגבלים) וכמו וירא ה' כי רבה כו' (בראשית ו, ה) וכתוב ענין פקוחות על כל דרכי בנ"א עד שיש מלאך א' שמשגיח על אדם א' בפרט וכמו שא' דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים כו' וכה"ג במלאכים שנק' מארי דאודינן שמתצמצם כח אלקי בריבוי ממוצעים עד שיש מלאך מיוחד שישמע לקול תפלה פרטי' או לצעקת עני וכמ"ש אז נדברו כו' ויקשב ה' וישמע כו' (מלאכי ג, מז) וכה"ג (אבל בכינוי תוארי אדם דאצילות אין זה בבחי' גבול ככלים דמלאכים דבריאה ועכ"ז נק' מלאכי' דו"א דאצילות שהן עיני ה' המה משוטטים לשון דבר כו' וכן כשאז' ענין פקוחות או פקה ענין או המה אלקי אונך ושמע כו' שזהו כמו שהוא בבחי' האצ' ממש מרם שבא לכלל השתלשלות מאצילות לבריאה עדיין כמ"ש במ"א וד"ל):

כמלאכים וגשמות דב"ע (שנק' חוה כי היא היתה אם כל חי) והוא בחי' שם ב"ן דמל' דאצילות שנק' דמות כבוד הו"ה דו"א כאותיות החותם שנחקקים בשעוה שזהו אתוןן אתגליפו וכידוע וגם בבחי' אור זה שנק' הארה דהארה לגבי עצם אור האצילות יש ע"ם באו"כ ולבושים כו' והן ע"ם דבריאה בכלל והכלים מגבילים ומלבישים את האורות כמו האברים באדם ככלי העין וכלי האוזן וכלי המוח כנ"ל רק שבבחי' זו דמל' בבריאה הכלים הן המגבילים האור ממש והן המלאכי' שנק' אברי' דשכינתא כמ"ש בזהר שהן בע"ג ממש וכמו מלאכי' שנק' מארי דעינין ויש מלאכי' שנקראו מארי דאודינן והענין הוא שהן כחות ממוצעים בע"ג ממש וגמשכו בבחי' הגבלה ממש ככלי העין ברא' מוגבלת ומצומצמת והן המלאכים שנק' מארי דאשגחותא שהן כחות אלקים שנק' בעלי ההשגחה האלקי' שעל ידן יתפשט אור ההשגחה האלקי' הפרטי' על כל נברא ונברא בפרט דוקא וז"ש ה' עיניו משוטטות לשון נוקבא והוא מ"ש היוצר עין הלא יביט פי' היוצר עין מלאכים שנק' עינין בבחי' ההשגחה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - מה יפו פעמיך

התפארת) אינו עצם מהות הדבר והוא בחי' אין לבד ועל ידי הגוונן יוגבה ויתעלה מהות הדבר, אין זה כ"א מחמת הארת הכתר שיש בתפארת, כי הנה המקיפים שורים על הלבושים כי שרשם הוא מהמקיפים אלא שנתגשמו כמ"ש במ"א על כן יש הארת התפארת בהלבושים עד שיפארו את האדם ויתעלה על ידם בתכלי' העילוי והיופי שבלבושים אינו הלבוש עצמו אך הוא שרש הלבוש כמו שהי' בבחי' מקיף כו' וזהו עליית הלבוש כאשר יתראה בו היופי והתפארת כי כל ת"ת הוא מעלה בבחי' התגשמות ויוקר מופלג כנ"ל, וזהו ענין היופי בנעלים פי' כי כאשר הלבוש' מכס' על המל' להסתירה ולהעלימה בעולמות דב"ע אינן יפים כלל אדרבה כתיב אל תראוני שאני שחרחרת כו' אך כשהיא עולה בתכלית העילוי באצ' (וגם הלבוש' מתברר' ומגיע' לשרשם דתהו כדלעיל פ"ב) אז הלבושים בבחי' התפארת והיופי שבלבושים כנ"ל והן משבחין ומעלין אותה בעילוי היותר גבוה מכמו שהיתה תחלה (באצ' קודם ירידתה בב"ע ללבוש לבושי נוגה לבררם) וא"כ הגם שהנעלים היו

ג. ועתה יש להבין ענין מה יפו פעמיך מהו היופי של ההילוך כי פי' פעמיך היינו ההילוך לבד, ומ"ש בנעלים הוא ענין ב' לומר שההילוך עם הנעלים יפה ביותר מיופי ההילוך מצד עצמו, אבל עכ"ז ההילוך מצד עצמו יפה ג"כ. ויש להבין מהו ענין היופי שבהילוך, כתיב עוז והדר לבושה, פי' כי אנו רואים בלבושי' הגשמי' שבאדם, הגם שהלבוש הוא נפרד לגמרי ממהות האדם הנה יבא לגוף האדם ע"י הלבושים יתרון מעלה מה שלא הי' מוצאו ע"י עצמו, והוא הפאר ותפארת שיתפאר ויהי' הדר מאד ע"י לבושים נאים כידוע, והרי ע"י הפאר ההוא נתעלה בגופו מאד והי' לאיש אחר ממש וגם הוא חשוב ונכבד בעיני כל רואה מה שלא הי' מוצא עילוי זה וכבוד זה לנפשו וגופו מצד עצמו, וי"ל מהיכן כח זה ללבושים הנפרדים, אמנם הענין הוא דידוע הוא שהת"ת עולה עד הכתר פי' שהוא בחי' אין כמו בחי' אין של המקיף הנק' כתר על כן יש בכח התפארת להגביה ולהעלות מהות הדבר משפלות לעליו' שהרי אנו [רואי'] שהגוונן (של הלבוש שהם עיקר

הנוק', והיינו ענין מרקדין לפני הכלה שהרקדה יש בו עלי' וירידה בכל רגע והוא רמו על עלי' המל' הנק' כלה, והוא ענין היופי בהילוך פעמי' כי הנה כל יופי הוא דוקא מהתכללות כמה דברים יחד כמו בגוונן שגון א' לבן או אדום או ירוק לא יתכן לקרותו יפה כ"כ אבל כשיש גוונים הרבה על הבגד כלולים יחד נק' יופי מחמת מציגת הגוונים כ"ש כשהם במדה נכונה כפי הנאות ועד"ז גם בכלי זמר עיקר יופי הניגון כשיהי' ממויגת קולות הרבה משונים זמ"ז כמו חדה ומרירות וכשיהיו יחד בניגון א' יהי' נערב לקול השומע משא"כ קול א' פשוט אין בו עריבות כ"כ. וכעד"ז גם למעלה בענין עלי' המל' אם היה העליה רק בחי' הסתלקות לבד לא היה יתכן לשבחיו ביופי כ"כ אבל להיותו כלול מירידה ג"כ ושניהם במדה נכונה כפי הראוי לא לגרוע ולא להוסיף לכך משבח הכתוב מה יפו פעמיך שהילוך פעמי' של המל' מצד עצמן בעלי' וירידה יפים ביותר, עד"מ כמו שמשבחים לא' ביופי הרקידה שיוכל לבוין (הטאק) ר"ל שתנועת רגליו יהיו מכונים לתנועת הניגון שהרי הניגון כלול מתנועות עולות ויורדות כנ"ל ככה יהיו נוסות תנועות וקול היוצא מהכאת רגליו אם לשמחה או למרירות וכשמכוין הטיב נק' יופי, כך עד"מ ענין היופי בעליית המל' שהעלי' מצד עצמה יפה ביותר להיותה כלולה מירידה ג"כ בבחי' רי"ש. והוא שאומרים כלה נאה וחסודה פי' חסודה כבר נת' לעיל פ"ב שהוא כשהשושבין שלה רוצה להעלותה לאצי' מזכיר אף שהיא חסודה והוא מעלת הלבושים ששרשם מחסד עליון כנ"ל ובחי' נאה הוא השושבין השני המעלה אותה שמוכר שבחה ויופי ההילוך שלה מצד עצמו וזלת הלבושים שהוא יפה ג"כ והוא התנועה הפנימי' והוא התפארת העצמי לבד תפארת הלבושים שהוא ענין חסודה כנ"ל:

בחי' לבוש שק מתחלה נעשי' יפים ביופי ות"ת העליון שניתן בלבושים וכת' מה יפו פעמיך בנעלים שהנעלים יתנו תוספת יופי לה כו' ור"ל. ועתה יש להבין ענין היופי הב' שהוא היופי דפעמיך שפעמיה יפים מצד עצמם מלבד היופי דנעלים כנ"ל, והענין הוא להיות כי עליית המל' הוא בבחי' רי"ש ששרשו ממטי ולא מטי כו' כמו טבע האש שהסתלקותו למעלה אינו הסתלקות לבדו אלא כלול מהסתלקות והתפשטות ר"ל עלי' וירידה שהרי מתנענע בהסתלקותו והיינו לפי שהוא עולה וחוזר ויורד מעט וחוזר ועולה וכו' וזוהו בא הנענוע משא"כ ההסתלקות לבדו שאינו כלול מירידה הוא שעולה בבת אחת לגמרי ממטה למעלה, והנה אופן העלי' של המל' מבי"ע לאצי' אינו בבת א' ובבחי' הסתלקות לבד, אלא בבחי' שכלול מירידה ג"כ הגם שהעיקר הוא העלי' שהרי עולה מבי"ע לאצי' אבל בכל עלי' ממדרגה למדרגה יהיה אח"כ ירידה קצת ואח"כ חוזר ועולה ביותר והוא בחי' רצוא ושוב שהגם שהעלי' בחי' אור חוזר וגבו' רשפי אש הוא כלול מבחי' השוב ג"כ, (וכמ"ש במ"א בענין הקניגי דלעתיד שישחוט הליותן את שור הבר בסנפיריו ואי' במדרש פ' שמיני והלא פנימה היא אלא שאמר הקב"ה תורה חדשה מאתי תצא ששיחטה זו כשרה, ונת' שם הענין לפי שבכל עלי' שהיא ממטה למעלה במדרגות רבות רוממות וע"ז צריך להיות הפסק בינתיים שאחר שעלה מדרגה והיכל א' עד"מ יגוה שם עד שיתאחד עם מהות אותו ההיכל והעולם שעלה בו ושוב יעלה אח"כ בבחי' גבוה יותר כו' והוא ענין הפנימות שבין הסנפירים ע"ש והנה בחי' ההפסק הוא ענין השוב) ועד"ז הוא ענין ממטי ולא מטי שהוא לפני האצי' ובאמת בחי' רי"ש ששרשו גבוה יותר מבחי' מטולמ"ט כי מבחי' מטולמ"ט הוא שרש התהוות הכלים בנין

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

אמן יהא שמאי רבא כו', (ש"פ חוקת, רל"ג)

בת"א פ' שמות בענין שמו הגדול. ואמן חיבור ה' אד', שהוא גמר הדבר. וצדיק מאה ברכות יו"ד קדישים ד' קדושות צדיק אמנים, ובהתשעים אמנים איש"מ הוא הגדול שעי"ז ממשיכים שיהי' שמו הגדול היינו שמו רבא מברך ונמשך לבי"ע שזהו לעלם ולעלמי עלמי, או לעלם ל' יחיד (והיינו

אמן יהא שמאי רבא כו' קורעי' לו גזר דינו שנא' בפרוע, וסמך ל' ארחב"א אר"י אפי' יש בו שמץ של ע"ז שנא' בפרוע וכת' כי פרוע הוא. והנראה כי גדול העונה אמן ולכן קאי על כל המצות, אמן גימ' הוי' אד', יחוד המצות. להקדים כי כל המצות לאתקנא רזא דשמי' ע"ד הנדרש

וא"כ מאמר אישר"מ הוא הבנה לתבונה ותכונן שע"י המצות, ועיקר הגילוי לע"ל שהרי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, רק מהארת המצוה מתענג הנפש בג"ע, וגם בעוה"ז יש מה שנמשך פירותיהם בעוה"ז. ולכן אמר תכונן בעוה"ב שפי' תכונן ל' יסוד ע"ד מכון לשבתך, וידוע שלמעלה היסוד למעלה מהבנין ולא כמו למטה שהיסוד למטה מן הבנין, ולכן תכונן לעוה"ב.

אך ע"י מה נמשך זה ע"י שיהי' מושל ביצרו לחשוב חשבונו של עולם הוא ירדת הנשמה בגוף שזהו בשביל קיום המצות כי היום לעשותם דוקא ועי"ז תבנה בעוה"ז להיות כי עיקר הבנין הוא בעוה"ז התקן עצמך בפרוודור כדי שתכנס למרקלין, להיות כי בעוה"ז מאיר א"ס הסוכ"ע אשר שם יכול להיות בשנותו את טעמו כו' ועי"ז תבנה ותכונן. סיחון תפלה וישא אדם, להיות תבנה ותכונן זהו ע"י העלאת התפלה דוקא יד רמה דק"ש כו'.

אצי"י, ולעלמי ל' רבים, עלמאי עוד רבים יותר (כ"ה בד"ה אישר"מ, לאוני"י) והיינו ב"ע. וזהו לאתקנא רוא דשמי' ז' שמות שאינן נמחקים, ז' מדות עם האור (אם השם הוא האור או הכלי זה תלוי בהתפרש שבין הסידור להלקו"ת בענין אחליפו דוכתייהו אור החסד בכלי הגבורה שנת' בד"ה להבין שורש התפלה ששניהם אמת ורבינו אמר כן) שזהו ע"י המצות.

אך כרי שיומשך זה ע"י מצות מעשיות צ"ל ק"ש יד הרמה ותפלה העלאה, ועי"ז ההמשכה ע"ד בית יעקב לכו ונלכה באור הוי' באור המלוכש בשם הוי' כמ"ש מזה בד"ה ואלה שמות שבת"א הנ"ל בשם האד"ר דק"ל.

ועפ"ז יובן העלי' שע"י ירדת הנשמה בגוף, לבושי' או גופים פנימיות הכלים מ"מ רק כלים, אבל ע"י המצות לאשתאבא בגופא דמלכא ע"ד באור ה' שנת' בוח"א באד"ר דק"ל.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המושך תער"ב ~

ואתחנן אל הוי', ש"פ ואתחנן, תרד"ע

כו', ואתנטר תמן הוא בחי' יין המשומר כו', וההשפעה והגילוי זהו בחי' חיצוניות הכלי כו'. וזהו דשרש המלאכים הוא מחיצוניות הכלים והן שלוחי השפע כו', דלהיות שהיצוניות הכלים הוא בחי' ההשפעה שחוץ לעצמותו ע"כ המלאכים הם רק שלוחי השפע כו', ומפנימיות הכלים הוא שרש התהוות הנשמות שאינם בבחי' שלוחי השפע רק שהן כלים לאלקות, וכמ"ש ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם בתוכו לא נא' אלא בתוכם בתוך כאו"א כו', וכתוב מכון לשבתך פעלת ה' שהנשמות הן מכון לשבתו ית', ובירידתן למטה ענינם הוא להאיר את העולמות כו', וכמ"ש נר ה' נשמת אדם שכל ענין הנשמות הוא רק להאיר כו', וזהו מפני שהנשמות הן מפנימיות הכלים שלמעלה מבחי' הגילוי בעולמות, וע"כ הנשמות הן אלקות כנודע, ומשו"ז ג"כ בירידתן למטה ה"ה מאירין את העולם דהיינו מבחי' אור העצמי שלמעלה מבחי' האור השייך אל העולמות כו', דמה שנמשך ע"י חיצוניות הכלי הוא רק חיצוניות האור כו' אבל בפנימיות הכלים הוא בחי' פנימיות ועצמות האור כו', א"כ הנשמות שהן מבחי' פנימיות הכלים ה"ה מקבלים בחי' אור עצמי ועי"ז הן ממשיכים את האור גם למטה להאיר את העולם כו', וזהו כל ענינם להאיר כו', וגם השפעות הנשמות

רפה) וביאור הענין הוא דהנה ידוע דבכלים יש בחי' פנימיות וחיצוניות, דפנימיות הכלי הוא עצם ומהות הכלי מה שהיא כלי לקבלה ואין ענינה להשפיע חוץ לעצמה כ"א לקבל את האור לעצמו כו', דחיצוניות הכלי הוא לפעול ולהשפיע שזהו חוץ לעצמה משא"כ פנימיות הכלי הוא רק שהיא כלי לקבלה כו'. וכמו עד"מ הכוס שנותנים בו יין הרי הפנימי שלו הוא התוך שבו שכוח הוא מקבל את היין בתוכו ובלעדי זאת לא הי' כלי כלל כ"א ע"י התוך שבו כו', ומה ששותים ע"י הוא שאוחזים בחיצוניות הכלי ושותים כו', שזהו אינו עצמות הכלי רק מה שהיא פועלת חוץ לעצמותה כו', ועם היות שכללות כוונת הכלי הוא לשותת על ידה, מ"מ לולא שהי' בה התוך לקבל הדבר לא הי' אפשר להיות השתי' ע"י, ובהכלי עצמה התוך והקבלה זהו העצמות שלה והשתי' ע"י הוא החיצוניות כו'. וכמו"כ הוא הדוגמא למעלה דפנימיות הכלי הוא מה שהיא בחי' כלי לקבלה לקבל בתוכה את האור ולמעלה עדיין מבחי' השפעה וגילוי חוץ לעצמותה כו', וכמ"ש כוס ישועות אשא ואי' בוח"א דר"ג סע"א דהא בהאי כוס אתנגידו ברכאן מאינן ישועות דלעילא והוא נטיל לון וכניש לון לגבי' ואתנטר תמן כו', דמש"א וכניש לון לגבי' זהו בחי' פנימיות הכלי שהיא לקבל את האור

הענין בו), והעיקר הוא בכלי שכליים טובים בעצם שע"י יגיעה מגיע עוד אל העצם בו), ובד"כ ה"ז רק פעולת כלי מוחו מה שפועל ועושה להתחכם באיזה דבר, וכמו הפעולה לגבי הזולת היינו ההשפעה ה"ז חיצונית הכלי לבד, הגם דההשפעה היא כפי אופן העצם בו, דכפי כח חכמתו בעצמו מראה כחו בהשפעה בו, מ"מ ה"ז באין ערוך לגבי עצמו בו, כמו"כ ההשפעה לעצמו היא רק חיצונית הכלי והיא בחי' הפעולה לבד בו, ויש שיעור והפסק להשכלה שכבר ישנה במוחו גם אם יתחכם בזה ביותר יש לזה שיעור והגבלה בו, להיות שהאור הנמשך בזה הוא רק חיצונית האור שלכ"ז יש מדה וגבול בו. אך שם התואר הוא בחי' פנימיות הכלי היינו מה שכלי מוחו הוא בחי' כלי קיבול לקבל ולהעמיק בכל חכ' ושכל להשכיל בו בכל פעם שילמוד אע"פ שאין עדיין מציאות חכ' במוחו, זהו הנק' שם התואר מה שיתואר בעצם הכלי של החכ' בכלל ולא שנק' חכם ע"ש לימוד החכ' בפרט בלבד אלא כל חכ' ושכל ישיביל לעומקו יותר מזולתו מפני שכלי המוח מוכן ביותר לקבל כל דבר חכ' ושכל להשכיל ולהתחכם בו בו, וה"ז כמו כח ההיולי שזהו מה שביכולתו להתחכם שאין בזה עדיין השכלה במציאות רק הוא כח היולי להשכיל ולהתחכם בכל דבר חכ' בו. כמו"כ פנימיות הכלי הוא מה שהכלי היא בהכנה טובה לקבל כל דבר חכ' ולהתחכם בה בו, ובכח ההיולי הנ"ל שהוא כח המשכיל ה"ז שם העצם שזהו הנק' חכם מצד עצם כח חכמתו שביכולתו להתחכם בכל דבר חכ' ושכל וכל רז לא אנים ל"י בו (ועמשי"ל פ'), ובהכלי מפני שאין זה חכ' ושכל עצמו אלא שהוא בחי' כלי לקבל כללות כל אור שכל וחכ' ה"ז נק' שם התואר שמתאר את כח עצם כלי החכ' בו, והאור המאיר ומתלבש בזה הוא אור עצמי שלמעלה הרבה מהאור הבא בבחי' השפעה וגילוי בחיצוניות הכלי ובפרט הבא ע"י יגיעה בו כנ"ל, וזהו ג"כ ענין שם התואר שמתאר את האור העצמי המתלבש ומתאחד בהכלי בו. והנה האור העצמי שבפנימיות הכלי אין זה מורגש (להיותו בעצם הכלי שלמעלה מבחי' גילוי בו) אך קצת הרגשה יכול להיות בזה, דלפעמים כשמשכיל איזה השכלה ה"ה מרגיש בזה עומק גדול ונעלה מאד שאינו בא גם בבחי' השכלה עדיין ומכ"ש שאינו בהשגה, והוא בעצמו אינו יודע עדיין מה הוא כי אין בזה שום תפיסה עדיין גם לא בהשכלה, והוא כמו אור בלי שום ציור עדיין בו, ובמשך זמן ה"ז בא בהשגה והיינו מפני שמתעבה ומתגשם הענין ובא בחיצוניות הכלים (עם ווערט ארא(געמראגען) ה"ז בא לידי השגה, ואז הוא מרגיש שזה העומק שהרגיש תחלה בהשכלת הענין בו (דאם איז דער ענין און אזוי האט זיך בא עם גיהערט) (ומוכן שבהשגה הענין אינו נרגש הדקות שהי' תחלה בו, ויכול להיות שאחר ההשגה ירגיש הדקות שהי' מקודם ויהי' בבחי' תפיסה קצת

שלהם הוא בכדי להמשיך עי"ז גילוי אלקות בעולם בו, וכמו אאע"ה שהי' מאכיל ומשקה לכל אפי' לערביים ועי"ז הי' מפרסם אלקותו בעולם שאמר ברכו למי שאכלתם משלו בו, דזה הי' כל ענינו להמשיך גילוי אלקות בעולם וכדאי' במד"ד בא אברהם התחיל להאיר בו. והענין הוא דהנה פנימי' הכלים וחיצוני' הכלים הוא ג"כ ענין שם התואר ושם הכינוי והפעולה בו, וכידוע דענין השמות בכלל זהו בחי' הכלים וכמא' אשתארו כולו שמהן בו, ויש בזה חכ' מדר"ה הנ"ל, וכמו עד"מ איש חכם מופלג נק' בשם חכם גדול הרי קריאת שם זה חכם הוא שם התואר, כי מה שנק' חכם אינו ע"ש החכ' והשכל הפרטיות שיש במציאות בכלי מוחו מה שכבר למד וקיבל הרבה חכ' ודעת וגם ילמד אל הזולת בו, כי זה השם הכינוי לבד שמכנים לו שם חכם ע"ש שיש בו חכ' ושכל בו, דשם הכינוי הוא על הדבר הנמצא בו לא על העצם בו, וכמו כלי מלא וזהב כששואלין מה זה אומרים זה זהב, הרי אין זה שהכלי היא זהב רק שבתוכה זהב בו, וזהו שם הכינוי שהוא על מה שבתוכו בו, וכמו"כ מה שנק' חכם ע"ש ריבוי השכליים שבו הוא רק שם הכינוי לבד בו, והוא ג"כ שם הפעולה והיינו מה שפעל בכלי מוחו להשכיל ולהתחכם בו ומה שהוא משפיע חכ' ושכל בו, דכ"ז באמת אינו מתאר עצם כלי חכמתו בו, שהרי מה שנמצא שכל במוחו הרי אינו מוכרח שזהו מה שהשכיל בעצמו כ"א מה שקיבל מזולתו בו, וגם אינו מוכרח שמבין היטב את הדברים וכמו מי שהוא תפסן שביכולתו לתפוס הדברים ששומע ואינו מבין את הדברים כלל לעומקן ולאשורן בו, הרי מה שנמצא שכליים במוחו אין זה הוראה כלל על טוב כלי מוחו ואין זה מתאר את הכלי, וכמו"כ גם מה שהשכיל בעצמו אין זה הוראה על עצם טוב חכמתו, כי יכול להיות שבא לו ע"י יגיעה יתירה שמייעג את כלי מוחו, כי יש כמה בנ"א שאינם חכמים בעצם כלי מוחם ויכול להשכיל ולהתחכם באיזה דבר ע"י יגיעה וכמא' יגעת ומצאת תאמין בו, הרי מה שמשכיל ומתחכם אין זה מתאר את כלי מוחו שהן בעצם כלים לאור שכל כי יכול להיות שזה בא ע"י יגיעה בלבד בו (ובאמת השכלים הבאים ע"י יגיעה לבד אינם במעלה כ"כ כמו מה שבא מצד טוב כלי השכל בעצם, וכמו שאנו רואין גם כמי שהוא חכם להשכיל יש חילוקי זמנים דלפעמים הוא משכיל ומתחכם בנקל ולפעמים מצד איזה כיוון בנפשו שאינו מסוגל כ"כ להתחכם ומייעג כלי מוחו ביותר עד שישכיל בו, הנה השכליים האלו אינם בערך כלי שכלו בעצם בו, והיינו מפני שכלי מוחו אינם מסוגלים כ"כ להתחכמות ובא רק ע"י יגיעה ואין זה כמו השכליים שבאים מצד טוב הכלים בו, ומה שמבואר במ"א שהיגיעה מגיע דוקא בעצם כח ההיולי העצמי, ג"ז אמת שיכול להיות בזה איזה יתרון בו (והיינו כשהוא ביגיעה יתירה מיט א אוועק גיגעבנקייט ביותר על

קיצור. דהנה בכלים יש פו"ח, הפנימיות הוא העצמות שהיא כלי לקבלו והחיצונית הוא להשפיע, ולכן מלאכים שהן מחיצוניות הכלים הן שלוחי השפע, ונשמות שהן מפנימיות הכלים ה"ה כלים לאור, וענינם למטה להאיר העולם, שממשיכים אור עצמי שבפנימיות הכלים, והו"ע שם הפעולה והתואר, וכמו כינוי חכם ע"ש החכ' שבמחוץ ושהשכיל אין זה מתאר עצם הכלי, כי יכול להיות גם שקיבל מאחר, ושהשכיל ביגיעה, והוא רק ענין הפעולה, ושם התואר הוא שכלי מוחו הן כלי קיבול לקבל ולהעמיק בכל דבר חכ' ולהשכיל בו, וזה מתאר גם עצם האור שמתלבש בו, ומה הוא שמרגיש באיזה ענין שיש בו עומק גדול וא"י מה הוא, וכשכא בהשגה ע"י שמתעבה הוא יודע שזהו מה שהרגיש מקודם, וכן במדות יש שם הפעולה והתואר.

כו'), ובפנימיות הכלי אין השכליים בבחי' הגבלה, הא' מפני שזהו מה שבכחו ויכולתו להשכיל שאין בזה הגבלה כ"כ כו', והב' מפני שזהו אור עצמי כו'. וכמו שהוא בשכל כמו"כ הוא במדות דשם הכינוי והפעולה הוא חיצוניות כלי החסד והיא ההטבה בפרט שבאה בהתגלות שמתעורר כבר להיטיב חסדו עם זולתו שבא בענין פרטי גם בעצמו ומשפיע את החסד לזולתו כו', ונק' איש החסד על שם החסד שעשה ועושה תמיד כו', שזה אינו מתאר עצם מדת הטוב שלו כי יכול להיות דהתעוררות הטובה שלו הוא משום איזה סיבה דמחש' נתעורר בחסד וטוב כו', ושם התואר הוא בעצם כלי החסד שמוכן להתעורר ולעשות טוב וחסד תמיד שזהו עצם הכלי ועצם האור שלמעלה מבחי' הגבלה כו', וזהו שם התואר שמתאר עצם הכלי ועצם האור כו'.

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

בסוכות תשבו שבעת ימים - שמע"צ, תרפ"ט

שנראה בהשקפה ראשונה, והנה בעולם התחתון כנ"ל הפשיטות הוא מציאות היינו דמה שנראה בהשקפה ראשונה נראה הישות והחומר, והאלקי' אינו נראה ונגלה, וזהו"ע שהוא בהתחדשות שצריכ' שימת לב ע"ז והגם דואתה מח' את כלם וא"ת מח' אלא מהוה שבכל דבר יש כח אלקי המהווה ומח' אותם והוא עיקר מהותו של הנברא וקיומו, וכמו שאדם מרגיש בעצמו שהוא ח' מהחיות שמח' אותם והיינו שהאדם יודע בעצמו שהוא אינו בעצם ח' מצ"ע כ"א הוא ח' מאיזה דבר המח' אותו, וכן הוא רואה בכל דבר שבעולם שהוא ח', מ"מ אינו נראה ונרגש אצלו שהחיות הוא אלקי, ומעם וסבת הדבר הוא מצד הנהגת הטבע, וכמא' העולם אט אזוי פירט זיך די וועלט, וכמא' עולם כמנהגו נוהג, דזה מה שהעולם כמנהגו נוהג דבכ"ז השמש זורחת במזרח ושוקע במערב וכל עניני העולם מתנהגים עפ"י הטבע תמיד באופן א' אט אזוי פירט זיך די וועלט הנה בזה מתעלם האלקות שאינו נראה ונגלה, איז אז מ'קוקט זיך צו זעט מען מאקע דעם אמת שהעיקר הוא האלקות אבל בהשקפה ראשונה אינו נראה ונגלה ולכן כאשר נעשה איזה התחדשות בעולם כמו באותות ומופתים שהן למע' מהטבע שהטבע מתבטל בזה נראה הגילוי דאלקות דזהו בנסיים היוצא' מדרכי הטבע, אמנם גם בהנסיים שעפ"י הטבע נראה

לא) והנה להיות כן הנה כל העליות בכל המדרג' היותר עליונות לא מבעי ממכ"ע אלא אפילו סוכ"ע הנה הכל הוא בבחי' עמידה מפני שהכל הוא בבחי' מדה ושיעור, אבל מולך הוא ההילוך בבחי' א"ס ממש שלא ע"פ קו כלל וזה דוקא בבחי' עצמות א"ס שלמע' מכל הגילויים ולכן הנה הנשמה בירידתה למטה ומתלבשת בגוף ונה"ט ועוסקת בלימוד התורה וקיום המצות מעשיות המלוכשים בענינים הגשמיים הנה בזה הוא המשכת העצמות דעצמות א"ס ב"ה שלמעלה מכל הגילויים, וע"ז הו"ע ירידת הנשמה למטה, לפי שכח זה ניתן בנשמה דוקא. דהנה כתי' נר הוי' נשמת אדם וכמו הנר דענינו להאיר את החשך דהחשך עצמו נהפך לאור הנה כמו"כ נשמתו של אדם קרוי' נר, דתכלית בריאת האדם למטה הוא להאיר את החשך דעולם התחתון, דהנה עולם התחתון הוא חשך כפול ומכופל, ומעם הדבר מה שעולם התחתון שלנו נק' חשך כפול ומכופל לפי דמה שנראה בו הוא רק גשמי' וחומרי' העולם, והאלקי' אינו נראה ונגלה כלל דאם וואס זעט זיך אן אין וועלט זעט מען די גשמי' און חומרי' אין דער כח אלקי' וואס דאם איז דער עיקר החיות זעט זיך ניט אן, דהנה יש הפרש בין רואה לנראה, עם איז פאראן א חילוק צווישן זעען און אנועהנויך, דרואה הוא כשרואה ומביט בשימת לב ונראה הוא מה

באופן א' און אין דער קאלטקייט און טרוקנקייט וואס אט אזוי פירט זיך די וועלט, הנה בזה גופא מתעלם ומסתתר האור האלקי.

בוה ג"כ גילוי אלקות וכמ"ש ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו, אבל כשמתנהג הכל עפ"י הטבע אין האלקות נראה ונגלה בזה ווייל אין דער הנהגת הטבע וואס אלע טאג איז

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

ל"ג בעומר, ה'תש"ד

הרי זה לשם כוונה. כל אחד צריך להיות לו מלמד²⁰ ללמוד ממנו. מי שלא מאמין בכך – הוא כופר ר"ל. אותו אברך בא לאחר מכן לליובאוויטש – הכרתי אותו – ואמר, שדברי הרבי – הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש – הצילו והעמידו אותו על הרגלים. הוא היה הולך אל הציון של הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש ונושק את האדמה.

יח. בכל דבר צריך להיות מלמד, גם הוא עצמו צריך להיות מלמד שאחרים ילמדו ממנו. הוא יוצא לרחוב צריכים ללמוד ממנו. לא שיצטרך להעיר תשומת לבו של הזולת, לא לדקור את הזולת, אלא שמהנהגתו בלבד יוכלו ללמוד.

כשכל אחד ידמיין לעצמו שהוא הולך ברחוב ומאחוריו תלוי דבר מאוס, וכולם צוחקים ממנו, הרי מוטב שהאדם עצמו מסיר את הדבר המאוס לפני כן.

את הענין של הלימוד מהזולת, צריכים לדעת המדריכים שהם מזכי הרבים ואם אין הדבר כך הרי יכול להיות חלילה להיפך.

יט. בהזכרות שמזכירים אדם שנפטר ישנם כמה נוסחאות: (א) עליו השלום. (ב) נשמתו עדן. (ג) נשמתו בגני מרומים. (ד) זכותו יגן עלינו ברוחניות ובגשמיות. נוסף על פירוש המלות שבכל הנוסחאות האמורים, ישנו גם תוכן הכוונה של פנימיות מדריגת הענין, עליה מצביעות המלות. שלושת הנוסחאות הראשונים: עליו השלום, נשמתו עדן, ונשמתו בגני מרומים – הם תוארים פרטיים, השייכים לשכר הפרטי של הנפטר, ואילו הנוסח "זכותו יגן עלינו ברוחניות ובגשמיות" הוא תואר כללי המהווה בקשה וברכה, שזכותו, לשון זכות, שהוא זיכך, שניקה והבדיל את החומרי והתקין את הגשמי, יגן עלינו, יחזק אותנו, שנדחה את החומריות ושהגשמיות תהיה כלי לאור האלקי.

כ. יש לנו טענה כלפי הרשב"י, הוא הרי לקח על עצמו עד ביאת המשיח²¹ ועמדו לרשותו התנאים

טז. חסיד אחד בא אל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש ל"יחידות" והתאונן שהוא בעל תחבולות, כל ענין הוא "לוקח" בערמוניות. אמר לו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש לצום שש מאות תעניות, והחסיד נשאר תמה מאד.

אומר לו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש: מה אתה חושב, שצום נקרא שלא לאכול מנץ החמה עד השקיעה, זה נקרא לרזות. תענית היא עבודה. חשוב כל יום חמשה עשר רגעים אודות עצמך, בלום פיך מלדבר, אין הכוונה למחשבת דא"ח, אלא פשוט לחשוב אודות עצמך.

עברו שנתיים ואותו חסיד נשתנה באופן אחר לגמרי. כשהוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק סיפור לי סיפור זה, אמר: לא רק שנשתנה בכוחות הנפש אלא שינוי ממהות למהות, לו ראית אותו היית מתפעל מהשינוי ממהות למהות שחל בו.

(ואמר כ"ק אדמו"ר:)

בגמרא יש ביטוי "זאת אומרת". מהסיפור האמור צריך כל אחד ללמוד שעל כל אחד לחשוב אודות עצמו כל יום במשך חמשה עשר רגעים.

יז. אצל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש היה אברך מן ה"יושבים". אברך זה היה בר דעת, לא למדן גדול, אבל היתה לו ידיעה בלימוד ובקי ב"לקוטי תורה" ובספרי החסידות של הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" ולמד מאמרי הדא"ח של הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש. האברך עמד לצאת לעסוק בעניני מסחר, ונכנס אל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש ושאל: במה יוצאים?

ענה לו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק:

נקוט האי כללא בידך: החסרונות שתראה אצל הזולת, דע שהם נמצאים בך, ובאשר למעלות – השתדל לקבוע אותן בתוכך.

שיטת מורנו הבעש"ט בהשגחה פרטית היא, שהקב"ה מסבב סיבות שיפגשו בזמן פלוני עם איש פלוני

(21) ראה סוכה מה, ב.

(20) ראה ספר הזכרונות ע' 167. 344.

האותיות אלף מס תיו, ראש תוך סוף, שזה הקו הישר בעבודה, המשכת המוחין במדות, לאחר מכן צריכים להמשיכם בלבושי מחשבה דיבור ומעשה ולהביא את הדברים ל"בפועל" ממש. צריכים להיות אמת מהקצה אל הקצה, ברחוב כמו בבית, ובבית כמו ברחוב. להיות אמת מהקצה אל הקצה, ועל כך היא הברכה, להכיר את האמת ולהיות אמת.

והאמוראים, הגאונים, הרבנים של חב"ד ושאר הרבנים וגאוני התורה, היה לו צבא טוב – יעזור השי"ת שיכירו את האמת ושנהיה אמת.

כא. צריכים לנגן ניגון כהתחלה לשבועות. ל"ג בעומר ושבועות שייכים זה לזה. ל"ג בעומר הוא גילוי פנימיות התורה, ושבועות הוא מתן תורה של גליא שבתורה.

כב. אמת היא מהקצה אל הקצה. אמת היא כמו ענין

~ רשימות אדמו"ר מוהריי"צ ~

אבות החסידות

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א מה שכתב לאחד מחתניו הרבנים שליט"א בנוגע למאמרו "אבות החסידות" שכתב בהיותו במאריענבאד כ"ג מנ"א תרצ"א.

מד.

ה', ב' מ"ח רנ"ח, ליובאוויטש,

שעה אחד עשר לילה.

כשהגיע חודש אלול, הוספתי בסיגופים ועינויים והייתי מתבודד כל הימים, ושוקד בתורה בהתמדה גדולה.

כעבור שבועות, שניים או שלושה אחרי המאורע רע אשר קרה לי הזדמן לידי ספר מראות אלקים והוא ספר עבודת הקודש להגאון ר' מאיר'ן גבאי, ובראותי שם הספר מראות אלקים רעד עבר בכל יצורי גוי ולא ידעתי נפשי אם אקרא בספר קדוש כזה, או אמנע מלגשת אל הקודש.

מלחמה גדולה התגעשה בקרבי, מעבר מזה ראיתי כי הספר מדבר בענינים רמים ונושאים בעבודת הבורא ב"ה, ומעבר מזה יראתי לגשת אל הקודש ללמוד ספר קדוש, שגם שמו "מראות אלקים" מעיד על גודל עוצם קדושתו, ומקרא מלא דיבר הכתוב כי לא יראני האדם וחי.

ימים אחדים הייתי טרוד בהתבוננות זו, אם אלמוד ספר זה או אמנע ואחליט אשר אחרי טהרתי מכל מחשבת פיגול בפניית עצמי, כי אם לכבוד שמים וקוני וצורי שהנני חפץ לעבדו בלבב שלם, רשאי אני ללמוד את הספר הקדוש מראות אלקים, ובוודאי יעלני וישאני בסולם העולה בית אל.

בלילה ההוא ואני עודני יושב בתענית, כי צמתי אז צום הפסקה של שני ימים ושני לילות, הנה אחר תיקון חצות ואחרי רוב בכיות בתחנונים כי ירחמני האל הטוב וירצני לעבדו יתברך בלבב שלם, לקחתי את הספר ללמוד אותו.

בלמדי תחילת ההקדמה, כי הנפש אשר בקרבי היא אור נאצל מאצילות קדושת הבורא ב"ה, ואשר גם עתה בהיותה שוכנת בגופי הגס, היא אחוזה ודבוקה במאצילה ב"ה, רעדה אחזתני.

דברי קדשו המבאר ומסביר, כי בהיות הנפש שרוי' בגוף היא כמו גר בארץ נכרי' ועיקר מקומה הוא למעלה, עוררו בי תשוקה גדולה לעמוד במקום גדולים העובדים את הבורא ב"ה מתוך הכרה במי שאמר והי' העולם.

כשבוע ימים ויותר שקדתי בלימוד ההקדמה אשר רק זעיר שם זעיר שם הבנתי ורובו לא זכיתי להבין, והייתי בצער גדול מזה.

כשראיתי, אשר לימוד ההקדמה אינו עולה לי יפה, קווייתי כי פנים הספר יעלה לי הבנתו בנקל יותר, אבל נהפוך הוא, דכאשר התחלתי ללמוד את הספר, לא הבנתי הכתוב בספר הקדוש הזה בתחלתו, והתחלתי ללמוד מחלק שני הוא חלק העבודה, אשר הבנתי במעט.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

אשר נגד מכי זה ישלחו כמה שיבקשו אי מהגי' הנ"ל עד בי מיליאן) ויושלח להם על חשבונני כפי שידרשו.

בי"ה ג' ה' כסלו, רפ"ב
רוסטוב דאן

כעת פה התמים ודברתי עמו, אשר הוא יתראה אי"ה בקרוב עם רש"י ש"י כי ישלחו עבורך מבית הכנסת כתב רבנות וגם זאת אם אי אפשר יהי' לפרט בו גם ב"ב ש"י אז יהי' רק עבורך ולא יהי' אצלך מניעה בדבר. ותסע לעי"ע בעצמך, וכעבור חדש ימים יב[ו]או גם ב"ב ש"י, כי קרוב הוא. אמנם בגוף ועצם הענין צריכי' זריזות ביותר כי הזמן יקר. והשי"ת יעזור.
בשם.

מו"ה אלטער ש"י

שלום וברכה.

היום קבלתי מכי אל התלמיד מר ליב ש"י אשר אחר יו"ט נסע מפה לנעויל, השי"ת יצליח דרכו בגו"ר.
למינסק כבר כתבתי לר"פ רעשקין ור"ח קאפלאן ור"ה בענינסאן, כי יתנו לו על חשבונני עד סך שני מיליאן. וצויתי להם באם שאין אצלם במזומן יקחו על פעי"ט ויודיעו תומי"י לנעויל (וגם הסגרתי במכתבם מכי לנעויל

אגרות קודש

בי"ה, כ"ו טבת, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

...במה ששואל בפירוש המלה, הנולד, אם זהו לעתיד או לעבר ומציין למס' יבמות י"א ע"א, ואשר רבינו הזקן מפרש איזהו חכם הרואה את הנולד, דקאי על העבר. הנה בדא"ח מובאים שני הפירושים במאמר רז"ל זה (תניא פמ"ג. לקו"ת שמע"צ צא, ב). ...

בברכה.

המשכן של כ-ל-ם

בפרשת תרומה, בני ישראל מקבלים את הצווי על בניית המשכן, "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", ובהמשך: לכה מספר בפרשות הבאות באריכות כיצד בנו אותו בפעל.

באיזה שלב מקבל משה את הצווי על עשיית המשכן (המופיע בפרשה שלנו), ומתי הוא מעביר אותו לבני ישראל (כמופיע בפרשת ויקהל)?

יש בזה שלוש דעות:

א. מיד אחרי מתן תורה, משה מקבל את הצווי מהשם ומעביר אותו לבני ישראל, והם מביאים בפעל את הנדבות שלהם למשכן. כל זה לפני חטא העגל, כאשר הם היו בדרגת צדיקים.

ב. רק ביום הכפורים, אחרי שהשם סלח לישראל על חטא העגל, והם בדרגת בעלי תשובה, הוא מצוה את משה על בניית המשכן ומשה מעביר מיד את הצווי לישראל והם מביאים את הנדבות.

ג. אמנם הצווי של השם אל משה נאמר קדם חטא העגל, אבל רק למחרת יום הכפורים, ב"א בתשרי, משה הקהיל את עם ישראל ומסר להם את המצוה ואז הם הביאו את הנדבות - זאת אומרת, שהמצוה על עשיית המשכן נמשכה גם כאשר הם היו בדרגת רשעים, אחרי שהם חטאו בעגל ולפני התשובה של יום הכפורים.

מכאן אנו לומדים הוראה נפלאה, שכל יהודי יכול וצריך לעשות ולבנות את המשכן האישי שלו: א. כאשר יהודי נמצא בדרגת צדיק, הוא יכול לחשב שבמדרגתו הרוחנית הגבוהה הוא כבר לא צריך להיות מחבר עם העולם הגשמי, ועדיף שיתנתק מהעולם ויעסק אך ורק בעניינים רוחניים. על כך מצוה אותו התורה: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" -- גם צדיק צריך לקחת דברים גשמיים ולעשות מהם משכן לקדוש ברוך הוא.

ב. בעל תשובה עלול לחשב, שהואיל והעולם הזה הכשיל אותו וגרם לו לחטא, עליו להתנתק מהעולם הגשמי, כדי שלא יכשל שוב. אומרים לו, שגם בעלי תשובה צריכים לעשות מהמצויאות הגשמיות משכן לקדוש ברוך הוא, ודוקא בזה תלויה שלמות התשובה.

ג. אחרי כל זה, עדין יש מקום לטעות ולחשב, שכל עוד לא שב האדם בתשובה שלמה, אין מקום לעשיית משכן לקדוש ברוך הוא, שכן "ולרשע אמר אלקים, מה לה לספר חקי"? על כך באה הדיעה השלישית ומלמדת, שהצווי "ועשו לי מקדש" לא התבטל אף בזמן חטא העגל, ושגם קדם התשובה חייב יהודי ויכול לעשות משכן לקדוש ברוך הוא.

וכאשר שואלים, איך יכול רשע לעשות משכן לקדוש ברוך הוא, התשובה היא שכאשר הרשע יעסק בתורה ובמצוות, בסופו של דבר "המאור שבה מחזירו למוטב"!

(מעובד על-פי לקוטי שיחות כרך ו, עמ' 152 ואילך. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

חומש לקריאה בציבור

פרשת תרומה

שני^ח ועשית כפרת זהב טהור אמתים וחצי ארפה ואמה וחצי רחבה: י^ח ועשית שנים כרכים זהב מקשה תעשה אתם משני קצות הכפרת: י^ט ועשה כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה מן הכפרת תעשו את הכרכים על שני קצותיו: כ והיו הכרכים פרישי כנפים למעלה סככים בכנפיהם על הכפרת ופניהם איש אל אחיו אלה הכפרת יהיו פני הכרכים: כא ונתת את הכפרת על הארץ מלמעלה ואל הארץ תתן את העדת אשר אתן אליך: כב ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרכים אשר על הארץ העדת את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל: כג ועשית שלחן עצי שטים אמתים ארכו ואמה רחבו ואמה וחצי קמתו: כד וצפית אותו זהב טהור ועשית לו זר זהב סביב: כה ועשית לו מסגרת טפח סביב ועשית זר זהב למסגרתו סביב: כו ועשית לו ארבע טבעות זהב ונתת את הטבעות על ארבע הפאות אשר לארבע רגליו: כז לעמדת המסגרת תהיון הטבעות לבתים לבדים לשאת את השלחן: כח ועשית את הבדים עצי שטים וצפית אתם זהב ונשאתם את השלחן: כט ועשית קערותיו וכפתיו וקשותיו ומנקיתיו אשר יסך בהן זהב טהור תעשה אתם: ל ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

ועשו ארון (כה, י)

הארון הוא סימן לתורה, ככתוב (מ"א ח, ט) "אין בארון רק שני לוחות האבנים". והנה, בארון אין שום עבודה, כמו בשאר כלי המשכן, והוא רק כלי לגלוי מלמעלה - "ונועדתי לך שם" (פסוק כב). הרי לנו רמז, אפוא, ללמוד התורה

כה * וידבר יהוה אל משה לאמר: ד דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי: ג וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת: ו ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועוים: ה וערת אילים מאדמים וערת תחשים ועצי שטים: (ז) ו שמן למאור בשמים לשמן המשחה ולקמרת הפנים: ז אבני שיהם ואבני מלאים לאפוד ולחשן: ח ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם: ט ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו: ס (ישראל) ו ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארפו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו: י וצפית אותו זהב טהור ומחוץ תצפנו ועשית עליו זר זהב סביב: יא ויצקת לו ארבע טבעות זהב ונתתה על ארבע פעמיותיו ושתי טבעות על צלעו האחת ושתי טבעות על צלעו השנית: יב ועשית בדי עצי שטים וצפית אתם זהב: יג והבאת את הבדים בטבעות על צלעת הארץ לשאת את הארון בהם: יד בטבעות הארץ יהיו הבדים לא יסרו ממנו: טו ונתת אלה הארץ את העדת אשר אתן אליך:

~ נקודות משיחות קודש ~

ויקחו לי תרומה (כה, ב)

יש לשאל, למה נאמר "ויקחו לי", שהלקיחה תהיה "לשמי", ולא "ויתנו לי", שהנתינה תהיה "לשמי". אלא רמז יש כאן, שעני צריך לקבל צדקה "לשמי", לשם מלוי הפונה העליונה, שרצה הקב"ה שיהיו בעולם עשירים ועניים כדי שתהיה בו השפעת צדקה וחסד. שכן, כל דבר שיהודי עושה, בלי שום הבדל, צריך להיות תדור בקדשה, לשם ה'. ככתוב: "בכל דרכיך - דעהו".

(לקוטי שיחות, כרך ג', עמ' 909)

בתכלית הבטול, "שאין הדבור בא מצד עצמו כלל, אלא נדבר בו דבר ה' . . ממילא ומאליו", בבחינת "תען לשוני אמרתך", כעונה אחר הקורא.

(לקוטי שיחות, כרך ד', עמ' 1346)

שלישי לא ועשית מנחת זהב טהור מקשה תיעשה המנורה ירכה וקנה גביעה כפתריה ופרחיה ממנה יהיו: ^א וששה קנים יצאים מצדיה שלשה | קני מנרה מצדה האחד ושלשה קני מנרה מצדה השני: ^ב שלשה גבעים משקדים בקנה האחד כפתר ופרח ושלשה גבעים משקדים בקנה האחד כפתר ופרח בן לששת הקנים היצאים מן המנרה: ^ג ובמנרה ארבעה גבעים משקדים כפתריה ופרחיה: ^ד וכפתר תחת שני הקנים מכנה וכתר תחת שני הקנים מכנה לששת הקנים היצאים מן המנרה: ^ה כפתריהם וקנתם ממנה יהיו בלה מקשה אחת זהב טהור: ^ו ועשית את נרתיה שבעה והעלה את נרתיה והאיר עליה פניה: ^ז ומלקחיה ומחתתיה זהב טהור: ^ח כפר זהב טהור יעשה אתה את פליה בלים האלה: ^ט וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בה: ^{ס כו} * ואת המושכן תעשה עשר יריעת שש משור ותכלת וארגמן ותלעת שני פרבים מעשה חשב תעשה אתם: ^ב ארך | היריעה האחת שמנה ועשרים באמה ורחב ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת לכל היריעות: ^ג חמש היריעות תהיון חברת אשה אל אחתה וחמש יריעת חברת אשה אל אחתה: ^ד ועשית ללאת תכלת על שפת היריעה האחת מקצה בחברת וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית: ^ה חמשים ללאת תעשה ביריעה האחת וחמשים ללאת תעשה בקצה היריעה אשר

במחברת השנית מקבילת הללאת אשה אל אחתה: ^ו ועשית חמשים קרסי זהב וחברת את היריעת אשה אל אחתה בקרסים והיה המושכן אחד: ^ז ועשית יריעת עזים לאהל על המושכן עשתי עשרה יריעת תעשה אתם: ^ח ארך | היריעה האחת שלשים באמה ורחב ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת לעשתי עשרה יריעת: ^ט וחברת את חמש היריעות לבד ואת שש היריעות לבד וכפלת את היריעה הששית אל מול פני האהל: ^י ועשית חמשים ללאת על שפת היריעה האחת הקיצונה בחברת וחמשים ללאת על שפת היריעה החברת השנית: ^{יא} ועשית קרסי נחשת חמשים והבאת את הקרסים בללאת וחברת את האהל והיה אחד: ^{יב} וסרח העדף ביריעת האהל חצי היריעה העדפת תסרח על אחרי המושכן: ^{יג} והאמה מזה והאמה מזה בעדף בארך יריעת האהל יהיה סרוח על צדי המושכן מזה ומזה לכפתו: ^{יד} ועשית מכסה לאהל ערת אילם מאדמים ומכסה ערת תחשים מלמעלה: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~

תעשה המנורה (כה, לא)

שהיה משה מתקשה בה (רש"י)

למשה היה קשה: איך אפשר לעשות מדברים גשמיים משכן ומקדש להקב"ה? והשאלה נשאלת במיוחד לגבי המנורה, שהייתה "עדות לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל" (שבת כב, ב). אמר לו הקב"ה: דבר זה, אכן, אינו בלתי אפשרי, אלא בלתי נסתר של הבורא; השלף את הפכר לאור והיא נעשית מאליה.

(לקוטי שיחות, כרך א', עמ' 172)

רביעי ^{טו} ועשית את הקרשים למושכן עצי שטים עמודים: ^{טז} עשר אמות ארך הקרש ואמה וחצי האמה רחב הקרש האחד: ^{יז} שתי ידות לקרש

הָאֶחָד מִשְׁלָבֹת אִשָּׁה אֶל־אֶחָתָה בֵּן תַּעֲשֶׂה
לְכָל קָרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן: ^ח וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקָּרָשִׁים
לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קָרֶשׁ לַפֶּאת נִגְבָּה תִּימְנָה:
^ט וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֶשְׂרִים
הַקָּרֶשׁ שְׁנֵי אַדְנִים תַּחַת־הַקָּרֶשׁ הָאֶחָד לְשִׁתִּי
יִדְתּוּ וְשְׁנֵי אַדְנִים תַּחַת־הַקָּרֶשׁ הָאֶחָד לְשִׁתִּי
יִדְתּוּ: ^י וְלִצְלַע הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִית לַפֶּאת צָפוֹן
עֶשְׂרִים קָרֶשׁ: ^{יא} וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי
אַדְנִים תַּחַת הַקָּרֶשׁ הָאֶחָד וְשְׁנֵי אַדְנִים תַּחַת
הַקָּרֶשׁ הָאֶחָד: ^{יב} וְלִירְכָתִי הַמִּשְׁכָּן יִמָּה תַּעֲשֶׂה
שֵׁשֶׁת קָרָשִׁים: ^{יג} וְשְׁנֵי קָרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לַמִּקְצַעַת
הַמִּשְׁכָּן בִּירְכָתִים: ^{יד} וְיִהְיוּ תֹאמֹם מִלְמָטָה וְיִחָדּוּ
יִהְיוּ תַמִּים עַל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּפְעַת הָאֶחָת בֵּן
יִהְיֶה לְשִׁנֵּיהֶם לְשְׁנֵי הַמִּקְצַעַת יִהְיוּ: ^{טו} וְהָיוּ
שְׁמֹנֶה קָרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שֵׁשֶׁת עֶשְׂרִי
אַדְנִים שְׁנֵי אַדְנִים תַּחַת הַקָּרֶשׁ הָאֶחָד וְשְׁנֵי
אַדְנִים תַּחַת הַקָּרֶשׁ הָאֶחָד: ^{טז} וְעָשִׂיתָ בְּרִיחַם
עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקָרְשֵׁי צֻלַּע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד:
^{יז} וְחֲמִשָּׁה בְּרִיחַם לְקָרְשֵׁי צֻלַּע־הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִית
וְחֲמִשָּׁה בְּרִיחַם לְקָרְשֵׁי צֻלַּע הַמִּשְׁכָּן לִירְכָתִים
יִמָּה: ^{יח} וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכָן בְּתוֹךְ הַקָּרָשִׁים מִבֶּרֶךְ
מִן־הַקֶּצֶה אֶל־הַקֶּצֶה: ^{יט} וְאֶת־הַקָּרָשִׁים תַּצְפֶּה
זָהָב וְאֶת־טַבַּעְתֵּיהֶם תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים
לְבְּרִיחֵם וְצִפִּיתָ אֶת־הַבְּרִיחַם זָהָב: ^כ וְהִקְמַתָּ
אֶת־הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאִיתָ בְּהָר: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~

אֲדָנִי כֶסֶף (כז, יט)

כָּל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן הָיוּ מִצָּפִים זָהָב או עֲשׂוּיִים מִזָּהָב (מלכד
הַכִּיּוֹר וּמִזְבֵּחַ הַנֶּחֱשֹׁת, שֶׁהָיוּ בַּחֲצֵר), וְרַק הָאֲדָנִים הָיוּ מִכֶּסֶף.
וְיֵשׁ לָבָאָר עַל־פִּי מָה שֶׁאָמְרוּ רַ"ל "לֹא הָיָה הָעוֹלָם רְאוּי
לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּזָּהָב, וְלָמָּה נִבְרָא, בְּשִׁבְלֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ", וְאֵלּוּ
עַל כֶּסֶף לֹא נֶאֱמַר בֶּן, כִּי הוּא שֶׁיֵּד לְעוֹלָם. מוֹכֵן, אִפּוּא,
שֶׁהָאֲדָנִים, שֶׁעֲמָדוֹ עַל הַקֶּרֶקַע וְחִבְרוּ אֶת קִדְשֵׁת הַמִּשְׁכָּן
לְעוֹלָם, נַעֲשׂוּ מִכֶּסֶף דִּקְקָא, לֹא מִזָּהָב.

(רשימות, חוברת קלה)

חֲמִישִׁי ^א וְעָשִׂיתָ פָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁוֹר מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ
בָּרָבִים: ^ב וְנִתְּתָהּ אֹתָהּ עַל־אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי
שָׁטִיִּם מִצָּפִים זָהָב וְוִיָּהִם זָהָב עַל־אַרְבָּעָה
אַדְנֵי־כֶסֶף: ^ג וְנִתְּתָה אֶת־הַפָּרֹכֶת תַּחַת
הַקָּרָסִים וְהִבְאֵת שָׁמָּה מִבֵּית לְפָרֹכֶת אֶת אֲרוֹן
הָעֵדוּת וְהַבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין
קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים: ^ד וְנִתְּתָה אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל אֲרוֹן
הָעֵדוּת בְּקֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים: ^ה וְשָׂמַתָּ אֶת־הַשְּׁלֶחָן
מִחוּץ לְפָרֹכֶת וְאֶת־הַמְּנוּרָה נֹכַח הַשְּׁלֶחָן עַל
צֻלַּע הַמִּשְׁכָּן תִּימְנָה וְהַשְּׁלֶחָן תַּתֵּן עַל־צֻלַּע
צָפוֹן: ^ו וְעָשִׂיתָ מִסְדָּ לַפֶּתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁוֹר מַעֲשֶׂה רָקִם:
^ז וְעָשִׂיתָ לַמִּסְדָּ חֲמִשָּׁה עַמּוּדֵי שָׁטִיִּם וְצִפִּיתָ
אֹתָם זָהָב וְוִיָּהִם זָהָב וְצִקַּת לָהֶם חֲמִשָּׁה אַדְנֵי
נְחֹשֶׁת: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~

וְשָׂמַתָּ אֶת הַשְּׁלֶחָן מִחוּץ לְפָרֹכֶת וְאֶת הַמְּנוּרָה נֹכַח הַשְּׁלֶחָן

(כז, לה)

וּמִזְבֵּחַ הַזָּהָב . . מִשְׁוֹר קִמְצָא כָּלִפִּי הַמִּזְבֵּחַ (רש"י)

וְהִינוּ, שְׁמִי שְׁנֹכֶסס לְהִכִּיל נִתְקַל בְּמִזְבֵּחַ תַּחֲלָה, לִפְנֵי
הַשְּׁלֶחָן וְהַמְּנוּרָה. וְיֵשׁ לָבָאָר, דְּהִנֵּה מִזְבֵּחַ רֹמֵז לְתַפְלָה,
כְּתוּב "תַּכּוֹן תַּפְלָתִי קִטְרָה לִפְנֵיד", שֶׁהִיא תַּחֲלֵל עֲבוֹדַת
הַיּוֹם. וְרַק לְאַחַר הַתַּפְלָה נִתֵּן לַעֲסֹק בְּמִנוּרָה – עֲבוֹדָה
וְרַחֲנִית, לַמּוֹד הַתּוֹרָה וְכִדּוּמָה, או בְּשֶׁלֶחָן – עֲבוֹדָה נְשִׁמִּית,
כְּגוֹן אֲכִילָה לֶשֶׁם שְׁמִים.

(רשימות, חוברת קח)

שִׁישִׁי **כז** ^א וְעָשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה
אֲמֹת אֶרֶךְ וְחֲמִשׁ אֲמֹת רָחֵב רְבֹוע יִהְיֶה
הַמִּזְבֵּחַ וְשִׁלֹּשׁ אֲמֹת קָמָתוֹ: ^ב וְעָשִׂיתָ קִרְנָתָיו
עַל אַרְבַּע פִּנֵּיתָיו מִמֶּנּוּ תִּהְיוּן קִרְנָתָיו וְצִפִּיתָ
אֹתוֹ נְחֹשֶׁת: ^ג וְעָשִׂיתָ סִירְתָיו לְדִשְׁנוֹ וְוִיעוֹ
וּמִזְרְקָתוֹ וּמִזְלָגָתוֹ וּמַחְתָּתוֹ לְכָל־כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה
נְחֹשֶׁת: ^ד וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכָּבֶר מַעֲשֶׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת
וְעָשִׂיתָ עַל־הָרֶשֶׁת אַרְבַּע טַבַּעַת נְחֹשֶׁת עַל

סָבִיב מַחֲשָׁקִים פֶּסֶף וְוִיהֶם פֶּסֶף וְאֲדִנִּיהֶם
נַחֲשֶׁת: ^י אֲרֹךְ הַחֲצֵר מֵאָה בָּאֶמָּה וְרֹחַב
חֲמִשִּׁים בְּחֲמִשִּׁים וְקָמָה חֲמִשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מִשּׁוֹר
וְאֲדִנִּיהֶם נַחֲשֶׁת: ^{יב} לְכָל פְּלִי הַמִּשְׁפָּן בְּכָל עֲבֹדָתוֹ
וְכָל־יִתְדֹתָיו וְכָל־יִתְדֵת הַחֲצֵר נַחֲשֶׁת: ססס

חצי קריש

וְיִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹה רַבָּא. אֲמַן בְּעֶלְמָא דִּי בְרָא כְרַעוּתָהּ
וְיִמְלִיד מַלְכוּתָהּ, וְיִצְמַח פּוֹרְקָנָה וְיִקְרַב מְשִׁיחָה.
אֲמַן בְּחֵיכּוֹן וּבְיוֹמִיכּוֹן וּבְחַיֵּי רַבֵּל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֶלְמָא
וּבְזִמְנָן קָרִיב וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמַן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי
עָלְמֵי. יִתְבָּרַךְ: יְהֵא שְׁמוֹה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמֵי.
יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמֵם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר,
וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמוֹה דְּקֹדֶשׁא בְּרִידָהּ הוּא. אֲמַן לְעָלְמָא מִן
כָּל בְּרַבָּתָא וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנִחְמַתָּא, דְּאִמְרִין
בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמַן

~ נקודות משיחות קודש ~

שש משור (כז, יח)

פֶּשֶׁתָּן נִקְרָא 'בֵּד' מִשּׁוּם ש"צוֹמֵחַ בֵּד בְּכָד" - קִנְיָה יְחִידִי
מִכָּל גִּרְעִין (ובחיים יח, ב). לְכָן נַעֲשֵׂי הַקְּלָעִים מִפֶּשֶׁתָּן, שֶׁכֵּן הֵם
הַבְּדִילוֹ בֵּין הַמִּשְׁפָּן לְעוֹלָם, וְהִגָּנוּ עַל הַנִּמְצָא בּוֹ מִפְּגִי
הַשְּׁפָעַת הָעוֹלָם; וְהֶאֱמַנָה בְּאַחֲדוֹת הַבּוֹרָא, "ה' אֶחָד" -
הִיא הַמְבְּדִילָה בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם וְהִיא הַמְגִנָּה עֲלֵיהֶם
מִפְּגִי הַשְּׁפָעַתוֹ הַשְּׁלִילִית.

(רשימות, חוברת קז)

מפסיר ^ל כָּל־עֲמוּדֵי הַחֲצֵר סָבִיב מַחֲשָׁקִים פֶּסֶף
וְוִיהֶם פֶּסֶף וְאֲדִנִּיהֶם נַחֲשֶׁת: ^י אֲרֹךְ הַחֲצֵר
מֵאָה בָּאֶמָּה וְרֹחַב ^{יב} חֲמִשִּׁים בְּחֲמִשִּׁים וְקָמָה
חֲמִשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מִשּׁוֹר וְאֲדִנִּיהֶם נַחֲשֶׁת: ^{יג} לְכָל
פְּלִי הַמִּשְׁפָּן בְּכָל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יִתְדֹתָיו וְכָל־
יִתְדֵת הַחֲצֵר נַחֲשֶׁת: ססס

צ"ו פסוקים, יע"ו סימן.

אַרְבַּע קְצוֹתָיו: ^ה וְנִתְּתָה אֹתָהּ תַּחַת בְּרֹכַב
הַמִּזְבֵּחַ מִלְמַטָּה וְהָיְתָה הָרִשֶׁת עַד חֲצִי
הַמִּזְבֵּחַ: ^ו וְעִשִּׂית בָּדִים לַמִּזְבֵּחַ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים
וְצִפִּית אֹתָם נַחֲשֶׁת: ^ז וְהוּבֵא אֶת־בְּדִיו בַּטַּבַּעַת
וְהָיוּ הַבָּדִים עַל־שְׁתֵּי צִלְעֵת הַמִּזְבֵּחַ בַּשָּׂאת
אֹתוֹ: ^ח נָבוֹב לַחַת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הָרָאָה
אֹתָךְ בָּהָר כֵּן יַעֲשׂוּ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

ועשית את המזבח (כז, א)

מזבח - מזיח ומזין, מחבב ומכפר (כתובות י, ב)

לְפָנֵינוּ שֶׁלֶשׁ פְּעֻלוֹת. א. הַמִּזְבֵּחַ מִשְׁפִּיעַ מִזִּין (מזין). ב.
הוּא מְבַטֵּל דְּבָרִים שְׁלִילִיִּים (מזיח גְּזוּרוֹת רַעוֹת וּמְכַפֵּר
עוֹנוֹת). ג. וְהוּא מְחַבֵּב אֶת יִשְׂרָאֵל עַל אֲבִיהֶם שְׂבִשְׁמִים. וְשֵׁ
לִמֹּר: מִזִּין - שְׁלֵמִים. כָּשֶׁם שֶׁהַבְּעָלִים זֹכִים בְּאַכִּילָתוֹ, כֵּן
בְּזָכוֹת הַקְּרִבָּנוֹת הָעוֹלָם נִזֶּן. מְזִיחַ, מְכַפֵּר - חֲטָאת וְאִשָּׁם,
שְׂבָאִים לְכַפֶּרָה. מְחַבֵּב - עוֹלָה, שְׁהִיא כָּלִיל לַה' ו"לְכַבֹּד
הַקִּבְ"ה בְּלִבְד" (מדרש תדשא).

(לקוטי שיחות, כרך ל', עמ' 39)

שְׁבִיעִי ^ט וְעִשִּׂית אֶת חֲצֵר הַמִּשְׁפָּן לַפֶּאת נֹגֵב
תִּימָנָה קְלָעִים לַחֲצֵר שֵׁשׁ מִשּׁוֹר מֵאָה בָּאֶמָּה
אֲרֹךְ לַפֶּאת הָאֶחָת: ^י וְעֲמֻדָיו עֲשִׂירִים וְאֲדִנִּיהֶם
עֲשִׂירִים נַחֲשֶׁת וְוִי הָעֲמֻדִים וְחֲשָׁקִיהֶם פֶּסֶף:
^{יא} וְכֵן לַפֶּאת צֶפוֹן בְּאֲרֹךְ קְלָעִים מֵאָה אֲרֹךְ
כְּתִיב וְעֲמֻדוֹ קָרִי וְעֲמֻדָיו עֲשִׂירִים וְאֲדִנִּיהֶם עֲשִׂירִים
נַחֲשֶׁת וְוִי הָעֲמֻדִים וְחֲשָׁקִיהֶם פֶּסֶף: ^{יב} וְרֹחַב
הַחֲצֵר לַפֶּאתִים קְלָעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה עַמּוּדֵיהֶם
עֲשִׂירָה וְאֲדִנִּיהֶם עֲשִׂירָה: ^{יג} וְרֹחַב הַחֲצֵר לַפֶּאת
קִדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה: ^{יד} וְחֲמִשׁ עֲשִׂירָה
אַמָּה קְלָעִים לַפֶּתַח עַמּוּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאֲדִנִּיהֶם
שְׁלֹשָׁה: ^{טו} וְלַפֶּתַח הַשְּׂנִית חֲמִשׁ עֲשִׂירָה קְלָעִים
עַמּוּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאֲדִנִּיהֶם שְׁלֹשָׁה: ^{טז} וְלִשְׁעַר
הַחֲצֵר מִסָּד ^{יז} עֲשִׂירִים אַמָּה תְּכַלֵּת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשּׁוֹר מַעֲשֶׂה רָקַם עַמּוּדֵיהֶם
אַרְבַּעָה וְאֲדִנִּיהֶם אַרְבַּעָה: ^{יח} כָּל־עֲמוּדֵי הַחֲצֵר

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מִשָּׁה לְפָנַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵינֵי־חַיִּים הִיא לְמוֹחֲזִיקִים בָּהּ, וְחִמְּכִיהָ מֵאִשֶּׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַכֵּי־נֶעֱם, וְכָל־נִתְיַבְתִּיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׂמְלָתָהּ עֵשֶׂר וְכָבוֹד. יֵי חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וְגִדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי־אִיִּם טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשָּׁה עֲבָדָיו וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְבְנֵי־אֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

עטרת מרים

(כו) שְׁלֹשִׁים אֵלֶּף אִישׁ, וְהֵם הָיוּ בְּעָלֵי אֲמִנוֹת לְכָרִיתֵת עֲצִים וְשִׁלְחָם לְכַנּוֹן. (כח) עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֲדָשׁ חֲלִיפוֹת, מִתּוֹךְ שְׁלֹשִׁים הָאֵלֶּף הָיוּ עוֹבְדִים בְּכָל חֲדָשׁ רַק עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים, וְהָיוּ מִתְחַלְפִּים בֵּינֵיהֶם. עַל הַמָּס, לְהַכְרִיחַ כָּל אֶחָד שִׁילָךְ בַּחֲדָשׁ שֶׁנֶּקְבַּע לוֹ. (כט) נִשָּׂא סֶכֶל, לְשֹׂאת אֶת הָאֲבָנִים מִן הַהָר לְעִיר.

וְהַסְפִּילִם וְהַחֲזִיבִים הָיוּ גֵרִים, וְיִתְכַּן שֶׁהָיוּ מִתְחַבְּעִים. (ל) מִשְׁרֵי הַנֶּצֱבִים, הַמְּנִינִים וְעוֹמְדִים אֶצֶל עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה. הַרוֹדִים בָּעָם,

כּו וַיְהִי־הָיָה נָתַן חֲכָמָה לְשִׁלְמֹה כְּאֲשֶׁר דִּבְרָלוֹ וַיְהִי שָׁלֹם בֵּין חִירָם וּבֵין שְׁלֹמֹה כִּי מִפְּנֵי חֲכָמָתוֹ אָהַב אוֹתוֹ חִירָם וַיִּכְרְתוּ בְרִית שְׁנֵיהֶם: כּו וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מִסָּם מִכְּלִי־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמָּס שֶׁנָּתַן שְׁלֹשִׁים אֵלֶּף אִישׁ לָקֶצֶת לְכַנּוֹן לְכָרוֹת הָעֲצִים עִם עֲבָדֵי חִירָם: כח וַיִּשְׁלַחֵם לְכַנּוֹנָה עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֲדָשׁ

בְּכָל חֲדָשׁ לֹא עֲבָדוּ כִּי־אֵם עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים חֲלִיפוֹת הָיוּ מִתְחַלְפִּים חֲדָשׁ יְהִיו בְּלִבְנוֹן שְׁנַיִם חֲדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וְאֲדִינִירִם עַל־הַמָּס לְמַכְרֵם לְכָל אֶחָד לָקֶצֶת בַּחֲדָשׁ: כט וַיְהִי לְשִׁלְמֹה שִׁבְעִים אֵלֶּף נִשָּׂא סֶכֶל לְהִבִּיא הָאֲבָנִים מִן הַהָר לְעִיר וּשְׁמֹנִים אֵלֶּף חֲצֵב בְּהָר הַחֲזִבִים אוֹתָם בְּהָר (ע' ד"ה ב (ב טו): ל המספר

הפטרה לפרשת תרומה לקריאה בציבור

ולשמו"ת במלכים א פרק ה

ה כּו וַיְהִי־הָיָה נָתַן חֲכָמָה לְשִׁלְמֹה כְּאֲשֶׁר דִּבְרָלוֹ וַיְהִי שָׁלֹם בֵּין חִירָם וּבֵין שְׁלֹמֹה וַיִּכְרְתוּ בְרִית שְׁנֵיהֶם: כּו וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מִסָּם מִכְּלִי־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמָּס שְׁלֹשִׁים אֵלֶּף אִישׁ: כח וַיִּשְׁלַחֵם לְכַנּוֹנָה עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֲדָשׁ חֲלִיפוֹת חֲדָשׁ יְהִיו בְּלִבְנוֹן שְׁנַיִם חֲדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וְאֲדִינִירִם עַל־הַמָּס: כט וַיְהִי לְשִׁלְמֹה שִׁבְעִים אֵלֶּף נִשָּׂא סֶכֶל וּשְׁמֹנִים אֵלֶּף חֲצֵב בְּהָר: ל לְכָר מִשְׁרֵי הַנֶּצֱבִים

היה היה לְבַד מִשְׁלֵי הַנֶּצְכִּים לְשִׁלְמוֹ אֲשֶׁר הָיוּ מְמוּנִים עַל־הַמִּלְאָכָה שְׁהָיוּ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָרָדִים הַמְּשֻׁלָּם וְנוֹגְשִׁים בָּעָם הָעֹשִׂים בְּמִלְאָכָה: לֹא וַיֵּצֵא הַמֶּלֶךְ וַיִּסְעוּ צֹהַר הַסִּיעָה אֲבָנִים גְּדֹלוֹת בְּכִמּוֹת וּבְכִדּוֹת אֲבָנִים יְקָרוֹת פְּאִיכּוֹת לִיִּסְדַּר הַבַּיִת אֲבָנֵי גִזִּית מִסְתַּתּוֹת בְּיוֹשֶׁר: לִב וַיִּפְסְלוּ בְּהָרִים בְּנֵי

שְׁלֹמֹה וּבְנֵי וְאוֹמְנֵי בְנֵי שֵׁל חִירֹם וְהַגְּבִלִים אֲנָשֵׁי גְבֹל, וּבְקִיָּאִים לְסַתַּת אֲבָנִים וּלְכִנּוֹת (יחזקאל כו ט) וַיִּכְנֻוּ הָעֲצִים וְהָאֲבָנִים לְכִנּוֹת הַבַּיִת שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם דָּבָר, רַק לְהִיכִים בְּמִקּוֹמָם: א וַיְהִי בְּשִׁמוֹנִים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם בְּשָׁנָה הָרִבִּיעִית בְּחֹדֶשׁ ז' אִיִּר הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי לְמִנְיַן הַחֲדָשִׁים, שָׁנָה הָרִבִּיעִית לְמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה עַל־יִשְׂרָאֵל (ד"ה ג ב) וַיָּבֵן הַתְּחִיל לְכִנּוֹת הַבַּיִת לַיהוָה: ב וְהַבַּיִת הַחִיכֹל עִם בֵּית קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיהוָה שְׁשִׁים־אַמָּה אָרְבּוּ מִמּוֹרָח לְמַעַרְב וְעֶשְׂרִים רַחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ: מְקוֹם קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים הָיָה לְפָנִים לְפָאֵת מַעַרְב אוֹכֵל מִזֶּה הַבַּיִת עֹשִׂים אֹמֶת, וְשֵׁם הָיָה אֶרֶן בֵּרִית ה', וְהָאַרְבָּעִים אַמָּה הַנִּשְׁאָרוֹת הֵם מְקוֹם הַקֹּדֶשׁ, וְשֵׁם הָיָה הַשִּׁלְחָן וְהַמִּנְחָה וּמִזְבֵּחַ הַזָּהָב. וְכֹהֵן הַיָּחִס גַּם־בֵּין הָיָה דָּבָר הַמְּשָׁכֵן שֶׁעָשָׂה מִשָּׁה: ג וְהָאוֹלָם כְּמוֹ בֵּית שֹׁעַר עַל־פְּנֵי הַיִּכָּל הַבַּיִת לְפָנֵי הַחִיכָל בְּכִנּוּסָתוֹ עֹשְׂרִים אַמָּה אָרְבּוֹ שֶׁל הָאוֹלָם עַל־פְּנֵי רַחֲב הַבַּיִת לְרוֹחַב הַחִיכָל, הָאוֹלָם עֶשְׂרִי בְּאַמָּה רַחְבּוֹ עַל־פְּנֵי הַבַּיִת נִמְשָׁךְ כְּלָפֵי הַמּוֹרָח לְצַד חוּץ: ד וַיַּעַשׂ לְבַיִת חֲלוּצֵי חֲלוּצוֹת שְׁקָפִים רַחְבִּים מִבְּחוּץ, אֲטָמִים וְצָרִים מִבְּפָנִים, לֹאִמֵּר שֶׁהַמֶּלֶךְ אֵינוֹ צָרִיךְ לְאוֹר הָעוֹלָם: ה וַיָּבֵן נִשְׁעָן עַל־קִיר הַבַּיִת סָבִיב מִבְּחוּץ וַיַּעַשׂ חֲדָר צָנוּעַ - וְנִקְרָא גַם תָּא וַיִּצְלַע - בַּעַל שְׁלֹשׁ קִירוֹת וְהַקִּיר הָרִבִּיעִי

הַנוֹגְשִׁים אֶת הָעָם עוֹשֵׂי הַמִּלְאָכָה. (א) וַיִּסְעוּ, עָקְרוּ אוֹתָן מִן הָהָר. אֲבָנִים יְקָרוֹת, אֲבָנִים כְּבִדּוֹת (בְּמִשְׁקָלָם הַסְּגִלִּי) וְקִשּׁוֹת. וְהַגְּבִלִים, אֲנָשֵׁי גְבֹל, שְׁהָיוּ בְּקִיָּאִים לְסַתַּת אֲבָנִים וּלְכִנּוֹת. (א) בְּחֹדֶשׁ ז', בְּחֹדֶשׁ אֲדָר, שֶׁשֶּׁשׁ בּו ז' לְאַיִלּוּת. הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי, כְּלוּמֵר, חֹדֶשׁ ז' הוּא הַחֹדֶשׁ

הַשְּׁנִי מִצִּיּוֹן. לְמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה, זֶה מוֹסֵב עַל "בְּשָׁנָה הָרִבִּיעִית". וַיָּבֵן הַבַּיִת, הַתְּחִיל לְכִנּוֹת אֶת הַבַּיִת. (ב) שְׁשִׁים אַמָּה אָרְבּוּ, הַחִיכָל עִם בֵּית קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים, מִמּוֹרָח לְמַעַרְב. (ג) עַל פְּנֵי הַיִּכָּל הַבַּיִת, לְמִוִּרְחוֹ שֶׁל הַחִיכָל. עַל פְּנֵי רַחֲב הַבַּיִת, מִצָּפוֹן לָדָרוֹם. עַל פְּנֵי הַבַּיִת, לְצַד מּוֹרָח לְצַד חוּץ. (ד) שְׁקָפִים אֲטָמִים, שְׁקוּפִים מִבְּחוּץ וְאֲטוּמִים מִבְּפָנִים, כְּלוּמֵר, שֶׁבְּצֵד הַפְּנִימִי שֶׁל עֵבִי הַקִּיר הָיָה כָּל חֲלוֹן קָצֵר, וּמִבְּחוּץ הָיָה הוֹלֵךְ וּמִתְרַחֵב. שֶׁלֹּא בְּרִדָּה שְׁאֵר חֲלוּצוֹת הָעֲשׂוּיֹת לְמִאֹד. לְהִרְאוֹת שְׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאוֹרָה. פְּרוּשׁ אַחֵר, אֲטוּמִים בְּמִחְצָה שְׁקוּפָה וּבְחִירָה, כְּמוֹ יְכוּכִית וְכִינֹצָא גִּזְהָ. (ה) יַצִּיעַ סָבִיב, מִקִּירוֹת הַבַּיִת בְּלִטּוֹ יַצִּיעִים בְּעֵינֵי הַמְּבַרְאוֹת, מִסָּבִיב לְחִיכָל וְלְדָבִיר שֶׁהוּא קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים. (ו) פִּירוּשׁ הַרְבֵּי"ם בְּמִשְׁנֵי וּבִ"מִשְׁנֵי תוֹרָה". וַיַּעַשׂ צִלְעוֹת סָבִיב, אוֹתָם יַצִּיעִים שֶׁבְּלִטּוֹ מִתְקַדְּרוֹת הָיוּ בְּעֵינֵי צִלְעוֹת סָבִיב לְבִנְיָן. (ו) חֲמִשׁ בְּאַמָּה רַחְבָּהּ, לְאַךְ הַקִּיר הָיָה הַיַּצִּיעַ בּוֹלֵט חֲמִשׁ אֲמוֹת רַחֲב. וְהַתִּיכְנָה, הַיַּצִּיעַ הָאֲמֻצָּעִי. שֶׁשׁ בְּאַמָּה רַחְבָּהּ, הָיְתָה בְּלִטָּתָהּ מִן הַקִּיר שֶׁשׁ אֲמוֹת רַחֲב עַל פְּנֵי אֲרֶךְ הַקִּיר. וְהַשְּׁלִישִׁית, הַיַּצִּיעַ

לְשִׁלְמוֹ אֲשֶׁר עַל־הַמִּלְאָכָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָרָדִים בָּעָם הָעֹשִׂים בְּמִלְאָכָה: לֹא וַיֵּצֵא הַמֶּלֶךְ וַיִּסְעוּ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת אֲבָנִים יְקָרוֹת לִיִּסְדַּר הַבַּיִת אֲבָנֵי גִזִּית: לִב וַיִּפְסְלוּ בְּנֵי שְׁלֹמֹה וּבְנֵי חִירֹם וְהַגְּבִלִים וַיִּכְנֻוּ הָעֲצִים וְהָאֲבָנִים לְכִנּוֹת הַבַּיִת: ו א וַיְהִי בְּשִׁמוֹנִים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם בְּשָׁנָה הָרִבִּיעִית בְּחֹדֶשׁ ז' הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי לְמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה עַל־יִשְׂרָאֵל וַיָּבֵן הַבַּיִת לַיהוָה: ד וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיהוָה שְׁשִׁים־אַמָּה אָרְבּוּ וְעֶשְׂרִים רַחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ: ג וְהָאוֹלָם עַל־פְּנֵי הַיִּכָּל הַבַּיִת עֹשְׂרִים אַמָּה אָרְבּוֹ עַל־פְּנֵי רַחֲב הַבַּיִת עֹשֶׂר בְּאַמָּה רַחְבּוֹ עַל־פְּנֵי הַבַּיִת: ו וַיַּעַשׂ לְבַיִת חֲלוּצֵי שְׁקָפִים אֲטָמִים: ה וַיָּבֵן עַל־קִיר הַבַּיִת יַצִּיעַ סָבִיב אֶת־

קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לְחִיכָל וְלְדָבִיר וַיַּעַשׂ צִלְעוֹת סָבִיב: ו הַיַּצִּיעַ הַתְּחִלָּתָהּ חֲמִשׁ בְּאַמָּה רַחְבָּהּ וְהַתִּיכְנָה שֶׁשׁ בְּאַמָּה רַחְבָּהּ וְהַשְּׁלִישִׁית שֶׁבַע בְּאַמָּה רַחְבָּהּ כִּי מִגִּרְעוֹת נָתַן לְבַיִת סָבִיב

הָיָה קִיר הַבַּיִת סָבִיב אֶת־קִירוֹת הַבַּיִת שֶׁבָּנָה הַחִיכָל וְקֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים סָבִיב לְחִיכָל מִצָּפוֹן וּמִדָּרוֹם וּלְמַעַרְב וְלְדָבִיר הַמִּחְצָה הַמְּפִסְקָת בֵּין הַיִּכָּל וְקֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים וַיַּעַשׂ אֲלֵיהֶם סִמּוֹן מַעֲשֵׂה צִלְעוֹת הָרָדִים מִעֵין סָבִיב הַחִיכָל וְהַדָּבִיר: ו הַיַּצִּיעַ בְּסֶדֶךְ הַכֹּל הָיָה ל"ח תָּאִים (מִדּוֹת ד ג ט"ו בְּדָרוֹם וט"ו בְּצָפוֹן) (ג קוֹמוֹת וד' לָכֵל קוֹמָה, כִּי הָיוּ מְשֻׁלָּשִׁים, תַּחְתּוּם וְשִׁנּוּם וְשְׁלִישִׁים), הַתְּחִלָּתָהּ חֲמִשׁ בְּאַמָּה רַחְבָּהּ וְהַתִּיכְנָה הָאֲמֻצָּעִית שֶׁשׁ בְּאַמָּה רַחְבָּהּ וְהַשְּׁלִישִׁית הָעֲלִיוֹנָה

שֶׁבַע בָּאִמָּה רַחֲבָה כִּי מַגְרָעוֹת נָתַן לְבִית סָבִיב חוֹצָה הָיָה מִגְרַע מַעְבֵּי הַפּוֹתֵל מוֹל בָּלוֹת גָּבְהוּ כֵּל שׁוֹרָה מִשׁוּרוֹת הַיָּצִיעִים אָמָּה לְבִלְתִּי אֲחֹז בְּקִירוֹת הַבַּיִת לְכָל עֲשׂוֹת חוּרִים וְנִקְבִּים בְּבָנָן, לְחַכֵּים בּוֹ קוֹרוֹת תִּקְרָה הַתְּאִים, וְעַל כֵּנִיסַת הָאִמָּה הַחַיָּה, הַיָּחִיד קוֹרוֹת תִּקְרָה הַתְּחִיתִים, שֶׁהֵם רִצְפָּה

הַשְּׂנִים: ז' וְהַבֵּית בְּהַבְּנָתוֹ אֶבֶן שְׁלֵמָה מִסָּע נִבְנָה כְּמוֹ שֶׁהִפְסִיעַם וְהִבְיִאם מִתְּהֵר בְּשִׁלְמוֹתָהּ וּבְמִדָּה הַיָּצִיעִת, לְכֵן וּמִקְבּוֹת וְהַגְרִיזוֹן כָּל-כָּל בְּחֹל לֹא-נִשְׁמַע בְּבִית בְּהַבְּנָתוֹ כִּי לֹא נִעֲשֶׂה שֶׁם דָּבָר, כִּי אִם הִתְחַה לְבָדָה: ח פֶּתַח הַצִּלְעַ הַתֵּיכְנָה הַתְּחַתּוֹנָה (רש"י) אֶל-כִּתְּרָה הַבֵּית הַיִּמָּנִית וְשֶׁם נִכְנָסוּ מִחוּץ לַפָּנִים וּבְלוּלִים עֲמוּדִים חֲלוּלִים, וּבְחֵלל מַעֲלוֹת סָבִיב סָבִיב, וְהָעוֹלָה בּוֹ מִקְיָפוֹ סָבִיב יַעֲלוּ עַל-הַתֵּיכְנָה וּמִן הַתֵּיכְנָה אֶל-הַשְּׁלִשִׁים: ט וַיִּבֶן אֶת-הַבֵּית וַיִּכְלְהוּ אֹתוֹ הַבָּיִת הַחִיצוֹנִי שֶׁהוּא הַבִּנְיָן שֶׁל הָאֲבִיבִים וַיִּכְלְהוּ וַיִּסְפְּן אֶת-הַבֵּית גָּבִים כֶּסֶה אֶת הַבֵּית בְּתִקְרָה חֲקוּקָה וּמִצְרֶת וְנִסְרִים אֲרוּגִים נָאִים כְּמוֹן צוּרָה, וּמִפְּעַל לָהּ עָשָׂה עוֹד וּשְׁדָרְתָּ בְּאֲרוֹיִם תִּקְרָה מֵאֲרוֹיִם סְדוּרוֹת: י וַיִּבֶן אֶת-הַיָּצִיעַל הַתְּאִים עַל-כָּל אוֹרֵךְ הַבֵּית נִשְׁעַן אֵלָיָהּ בְּכָל שְׁלֹשׁ הַרְחוּת חֲמִשׁ אֲמוֹת קוֹמָתוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד וַיֵּאָחֲזוּ אֶת-הַבֵּית הַיָּצִיעִים הָהֵם אֲחֹז עִם הַבֵּית בְּעֶצֶי אֲרוֹיִם הֵם קוֹרוֹת הַתִּקְרָה אֲשֶׁר הִנָּחוּ עַל הַמַּגְרָעוֹת: יא בַּעַת שְׁמֹר תִּקְרָה הַיָּצִיעַ וַיְהִי דְּבַר-יְהוָה אֶל-שְׁלֹמֹה לֵאמֹר כִּי אִזּוֹ בְּצֹד אֶחָד נִגְמַר בִּנְיָן הַבֵּית שֶׁהוּא הַבִּנְיָן הַחִיצוֹנִי שֶׁנִּבְנָה

חוֹצָה לְבִלְתִּי אֲחֹז בְּקִירוֹת הַבַּיִת: ז' וְהַבֵּית בְּהַבְּנָתוֹ אֶבֶן שְׁלֵמָה מִסָּע נִבְנָה וּמִקְבּוֹת וְהַגְרִיזוֹן כָּל-כָּל בְּחֹל לֹא-נִשְׁמַע בְּבִית בְּהַבְּנָתוֹ: ח פֶּתַח הַצִּלְעַ הַתֵּיכְנָה אֶל-כִּתְּרָה הַבֵּית הַיִּמָּנִית וּבְלוּלִים יַעֲלוּ עַל-הַתֵּיכְנָה וּמִן-הַתֵּיכְנָה אֶל-הַשְּׁלִשִׁים: ט וַיִּבֶן אֶת-הַבֵּית וַיִּכְלְהוּ וַיִּסְפְּן אֶת-הַבֵּית גָּבִים וּשְׁדָרְתָּ בְּאֲרוֹיִם: י וַיִּבֶן אֶת-הַיָּצִיעַל עַל-כָּל-הַבֵּית חֲמִשׁ אֲמוֹת קוֹמָתוֹ וַיֵּאָחֲזוּ אֶת-הַבֵּית בְּעֶצֶי אֲרוֹיִם: יא וַיְהִי דְּבַר-יְהוָה אֶל-שְׁלֹמֹה לֵאמֹר: יב הַבֵּית הַזֶּה אֲשֶׁר-אַתָּה בִּנִּית אִם-תִּלְךָ בְּחֻקֹּתִי וְאֶת-מִשְׁפָּטִי תַעֲשֶׂה וְשָׁמַרְתָּ אֶת-כָּל-מִצְוֹתִי לִלְכַת בָּהֶם וְהִקְמַתִּי אֶת-דִּבְרִי אֲתָךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל-דָּוִד אָבִיךָ: יג וְשִׁכַּנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֵעֻז אֶת-עַמִּי יִשְׂרָאֵל:

הַעֲלִיזָה. שֶׁבַע בָּאִמָּה רַחֲבָה, הִתְחַה בְּלִישְׁתָּהּ מִן הַקִּיר שֶׁבַע אֲמוֹת רַחֲבָה עַל פְּנֵי אֶרֶץ הַקִּיר. כִּי מַגְרָעוֹת נָתַן לְבִית, כִּי הַצִּלְעוֹת הָיוּ מַגְרָעוֹת מוֹלְמַעֲלָה לְמִשְׁפָּה, שֶׁהַיָּצִיעַ הַתֵּיכְנָה הִתְחַה מַגְרָעָה מִן הַעֲלִיזָה אָמָּה אַחֶת, וְכֵן הַתְּחַתּוֹנָה הִתְחַה מַגְרָעָה אָמָּה מִן הַתֵּיכְנָה. סָבִיב חוֹצָה, סָבִיב לְקִירוֹת מִבְּחוּץ. לְבִלְתִּי אֲחֹז בְּקִירוֹת הַבַּיִת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְפְּסוּ וְלֹא יִשְׁעֲנוּ אֲנָשִׁים בְּקִירוֹת הַבַּיִת וַיְהִי מוֹעֲלִים בְּהַשְׁתַּמְשָׁם בְּהַקְדָּשׁ שֶׁל הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהַיָּצִיעִים הַעֲשׂוּיִים בָּאֶבֶן זֶה לֹא נִתְּנוּ לְאֲנָשִׁים לְהַתְּקָרֵב לְקִירוֹת הַבַּיִת. (ז) אֶבֶן שְׁלֵמָה מִסָּע, כְּמוֹ שֶׁהִפְסִיעוּ אֶת הָאֲבִיבִים מִן הַתֵּר עַל יְדֵי הַשְּׂמִיר, כֶּסֶה שְׂמֹו אוֹתוֹן בְּחוּמַת הַבִּנְיָן, וְלֹא סִתְּנוּ בְּכָל בְּרוּל בְּתֵר הַבַּיִת. וּמִקְבּוֹת, מוֹיָנִי פְּטוּשִׁים לְסִתּוֹת. (ח) פֶּתַח הַצִּלְעַ הַתֵּיכְנָה, פֶּתַח הָיָה בְּצֹד הַבַּיִת, לְכִנְיָסָה אֶל הַתְּאִים שֶׁהָיוּ בֵּין הַקִּירוֹת. אֶל כִּתְּרָה הַבַּיִת הַיִּמָּנִית, בְּצֹד הַדְּרוֹמִי שֶׁל הַבַּיִת. וּבְלוּלִים, כְּמִדְּרָגוֹת לֹא-נִבְנָה, וְהוּא בִּנְיָן עֲמוּד אֲבִיבִים עֲשׂוֹי מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת. אֶל הַשְּׁלִשִׁים, שֶׁהַתְּאִים שֶׁהָיוּ בֵּין הַקִּירוֹת הָיוּ שְׁלֹשׁ קוֹמוֹת. וַיִּכְלְהוּ, הַשְּׁלִים אוֹתוֹ. (ט) וַיִּסְפְּן אֶת הַבֵּית גָּבִים, כֶּסֶה אֶת הַבַּיִת בְּתִקְרָה חֲקוּקָה וּמִצְרֶת "גָּבִים" (כְּעֵין גְּמוֹת וּבִירוֹת), לְגוֹי וּפְאֶר. וּשְׁדָרְתָּ בְּאֲרוֹיִם, מוֹפְעַל לְתִקְרָה הַמִּצְרֶת עָשָׂה תִקְרָה מוֹלּוֹחוֹת עֲצֵי אֲרוֹיִם סְדוּרִים. (י) וַיִּבֶן אֶת הַיָּצִיעַ עַל כָּל הַבַּיִת חֲמִשׁ

אֲמוֹת קוֹמָתוֹ, הַיָּצִיעִים שֶׁהֵם הַצִּלְעוֹת שֶׁעָשָׂה מִסָּבִיב לְבִית, הָיָה גָבִה כָּל יָצִיעַ חֲמִשׁ אֲמוֹת לְמַעֲלָה מוֹשְׁלָפוֹ. וַיֵּאָחֲזוּ אֶת הַבַּיִת בְּעֶצֶי אֲרוֹיִם, לְכַסּוֹ הַגֵּן הַעֲלִיזוֹן.

לִלְכַת בָּהֶם וְהִקְמַתִּי אֶת-דִּבְרִי אֲתָךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי שֶׁהַכְּתוּבִי אֶל-דָּוִד אָבִיךָ לְהַשְׁרֹת בָּהּ הַשְּׂכִינָה: יג וְשִׁכַּנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֵעֻז אֶת-עַמִּי יִשְׂרָאֵל:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צִדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֵּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְּדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דִּבְרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק:

נֶאֱמַן, אֵתָהּ הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אֵתָהּ. כְּרוּךְ אֵתָהּ יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו: רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. כְּרוּךְ אֵתָהּ יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כָּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשֵּׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵירוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: כְּרוּךְ אֵתָהּ יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרֶךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: כְּרוּךְ אֵתָהּ יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

הָאֲרָגְמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ: (ל"ד)
פ וַעֲשׂוּ אֶת־הָאֲפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאֲרָגְמָן
תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשּׁוֹר מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב: וְשְׁתֵּי
כְתָפֵת חֲבֵרֹת יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחִפְרִי:
ה וְחֹשֶׁב אֲפָדְתּוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כִּמְעַשְׂהוּ כִּמְנוֹ
יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת וְאֲרָגְמָן וְתּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ
מִשּׁוֹר: וְלִקְחָתָּ אֶת־שְׁתֵּי אֲבָנֵי־שֹׁהַם וּפְתַחְתָּ
עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (יִשְׂרָאֵל) שְׁשָׁה
מִשְׁמָתָם עַל הָאֲבֵן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמוֹת הַשְּׁשָׁה
הַנּוֹתָרִים עַל־הָאֲבֵן הַשְּׁנִית פְּתוּלְדָתָם:
ז מַעֲשֵׂה חֹרֶשׁ אֲבֹן פְּתוּחֵי חוֹתָם תִּפְתַּח
אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִסֵּבֶת מִשְׁבָּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם: י וְשְׁמָתָּ
אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כְּתָפֵת הָאֲפֹד אֲבָנֵי זָכָרֹן
לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִשְׂאָ אֶהְרֹן אֶת־שְׁמוֹתָם לִפְנֵי
יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כְתָפָיו לְזָכָרֹן: ס

כז וְאֵתָהּ תַּצְוֶה | אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ
אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ כֶּתִית לַמָּאֹר לַהֲעֵלֵת נֵר
תָּמִיד: כח בְּאֵהֶל מוֹעֵד מְחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר
עַל־הַעֲשֹׂת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אֶהְרֹן וּבָנָיו מִעֵרֶב
עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ס כח וְאֵתָהּ הִקְרַב אֵלֶיךָ
אֶת־אֶהְרֹן אַחִיד וְאֶת־בְּנָיו אֹתוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ־לִי אֶהְרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֲלַעֲזָר
וְאִיתָמָר בְּנֵי אֶהְרֹן: ז וְעָשִׂיתָ בְּגָדֵי־קֹדֶשׁ
לְאֶהְרֹן אַחִיד לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת: ח וְאֵתָהּ
תִּדְבֹר אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאֲתָיו רוּחַ
חֲכָמָה וְעָשׂוּ אֶת־בְּגָדֵי אֶהְרֹן לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־
לִי: ט וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֶפֹד
וּמְעִיל וְכִתְנֹת תִּשְׁבֵּץ מִצְנַפֶּת וְאֲבִגְמָ וְעָשׂוּ
בְּגָדֵי־קֹדֶשׁ לְאֶהְרֹן אַחִיד וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ־לִי:
ה וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־

לוח זמנים לשבוע פרשת תרומה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:16	6:22	8:30	8:33	9:04	9:07	10:02	10:04	12:24	12:25	17:28	17:33	17:54	17:59	17:12	18:09
חיפה (ח)	6:17	6:23	8:29	8:32	9:04	9:07	10:02	10:04	12:24	12:24	17:28	17:33	17:52	17:57	17:00	18:07
ירושלים (ח)	6:15	6:21	8:28	8:31	9:02	9:05	10:00	10:03	12:23	12:23	17:30	17:35	17:52	17:57	16:55	18:07
תל אביב (ח)	6:17	6:23	8:30	8:33	9:04	9:07	10:02	10:05	12:25	12:25	17:27	17:32	17:54	17:58	17:09	18:09
אוסטריה, וינה (ח)	6:51	7:02	8:44	8:49	9:28	9:33	10:23	10:27	12:39	12:38	17:16	17:26	17:51	18:00	17:06	18:13
אוסטריה, מלבורן (ק)	6:49	6:56	9:34	9:30	10:10	10:13	11:19	11:21	14:08	14:07	20:20	20:12	20:48	20:40	19:54	20:52
אוקראינה, אודסה (ח)	6:51	7:01	8:46	8:51	9:29	9:34	10:24	10:28	12:41	12:41	17:22	17:31	17:55	18:04	17:12	18:16
אוקראינה, דניפופטרובסק (ח)	6:48	6:48	8:29	8:34	9:19	9:13	10:12	10:08	12:24	12:23	17:01	17:11	17:36	17:45	16:51	17:58
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:05	7:17	9:00	8:54	9:46	9:40	10:39	10:35	12:49	12:49	17:23	17:33	17:59	18:09	17:14	18:22
אוקראינה, קייב (ח)	6:58	7:10	8:47	8:52	9:39	9:33	10:31	10:27	12:42	12:41	17:15	17:26	17:51	18:01	17:06	18:15
אחוד אמוריות, אבו דאבי (ח)	6:56	6:56	9:10	9:13	9:45	9:42	10:43	10:42	13:07	13:06	18:17	18:21	18:42	18:45	18:00	18:55
אשדוד, מילאנו (ח)	7:25	7:16	9:17	9:13	9:59	9:54	10:54	10:50	13:07	13:07	17:53	18:01	18:23	18:31	17:39	18:43
אקוודור, קיטו (ח)	6:25	6:24	8:55	8:55	9:24	9:24	10:27	10:26	12:58	12:58	18:32	18:31	18:54	18:53	18:13	19:02
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:28	6:34	9:08	9:11	9:46	9:48	10:54	10:56	13:41	13:40	19:48	19:41	20:15	20:08	19:23	20:19
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	7:10	7:17	9:50	9:54	10:32	10:36	11:43	11:45	14:33	14:32	20:48	20:40	21:19	21:10	20:23	21:23
ארה"ב, בולטימור (ח)	6:58	6:50	9:00	8:56	9:37	9:33	10:33	10:30	12:51	12:50	17:43	17:50	18:13	18:19	17:31	18:30
ארה"ב, ברוקלין (ח)	6:49	6:41	8:49	8:45	9:28	9:23	10:23	10:20	12:40	12:39	17:31	17:38	18:01	18:07	17:19	18:19
ארה"ב, גרסי סיטי (ח)	6:50	6:42	8:50	8:45	9:28	9:24	10:24	10:21	12:40	12:40	17:31	17:38	18:01	18:08	17:19	18:19
ארה"ב, ניו יורק (ח)	7:28	7:20	9:26	9:21	10:06	10:01	11:01	10:57	13:16	13:16	18:05	18:12	18:35	18:43	17:53	18:54
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:01	6:55	9:13	9:10	9:46	9:43	10:44	10:42	13:05	13:05	18:11	18:16	18:36	18:41	17:56	18:51
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:36	6:30	8:44	8:41	9:19	9:16	10:16	10:14	12:36	12:36	17:36	17:42	18:03	18:09	17:23	18:19
ארה"ב, מיאמי (ח)	6:56	6:51	9:11	9:09	9:44	9:41	10:42	10:40	13:05	13:04	18:15	18:18	18:39	18:43	17:59	18:53
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	6:46	6:38	8:45	8:41	9:24	9:20	10:19	10:16	12:36	12:35	17:26	17:33	17:56	18:03	17:14	18:14
ארה"ב, ניו יורק, ניו יורק (ח)	6:55	6:46	8:52	8:48	9:32	9:27	10:27	10:24	12:43	12:43	17:32	17:40	18:03	18:10	17:20	18:22
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:13	7:05	9:13	9:09	9:52	9:48	10:47	10:44	13:04	13:04	17:55	18:02	18:25	18:32	17:43	18:43
ארה"ב, שיקגו (ח)	6:46	6:38	8:44	8:40	9:23	9:19	10:19	10:15	12:35	12:34	17:24	17:31	17:54	18:01	17:12	18:13
בוליביה, לה-פס (ח)	6:28	6:30	9:05	9:05	9:35	9:36	10:40	10:41	13:18	13:17	19:05	19:02	19:29	19:25	18:44	19:35
בלגיה, אנטוורפן (ח)	7:56	7:44	9:37	9:31	10:24	10:18	11:16	11:12	13:26	13:26	17:58	18:09	18:35	18:45	17:49	18:59
בלגיה, בריסל (ח)	7:55	7:43	9:37	9:31	10:24	10:18	11:16	11:12	13:27	13:26	17:59	18:10	18:35	18:45	17:50	18:59
ברזיל, סאו פאולו (ח)	5:55	5:58	8:33	8:35	9:06	9:07	10:12	10:13	12:53	12:52	18:51	18:47	19:11	19:07	18:25	19:16
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	5:43	5:47	8:21	8:23	8:54	8:55	10:00	10:01	12:41	12:40	18:34	18:29	18:59	18:54	18:12	19:04
בריטניה, לונדון (ח)	7:14	7:02	8:49	8:55	9:43	9:36	10:35	10:30	12:44	12:44	17:17	17:28	17:52	18:03	17:09	18:17
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:28	7:15	9:03	8:57	9:53	9:47	10:45	10:40	12:53	12:52	17:19	17:31	17:58	18:09	17:14	18:24
גרמניה, ברלין (ח)	7:23	7:11	9:01	8:55	9:50	9:44	10:42	10:37	12:51	12:50	17:21	17:32	17:57	18:08	17:11	18:22
גרמניה, פרנקפורט (ח)	7:36	7:25	9:20	9:14	10:06	10:00	10:59	10:55	13:09	13:09	17:43	17:54	18:19	18:29	17:34	18:42
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:52	5:56	8:31	8:33	9:05	9:06	10:11	10:12	12:54	12:53	18:57	18:52	19:16	19:11	18:28	19:21
הודו, מומבאי (ח)	7:07	7:03	9:27	9:25	9:58	9:56	10:57	10:56	13:23	13:22	18:39	18:41	19:02	19:05	18:23	19:14
הודו, פונה (ח)	7:02	6:59	9:23	9:21	9:54	9:52	10:53	10:52	13:19	13:18	18:35	18:38	18:59	19:01	18:19	19:10
הונגריה, בודפשט (ח)	6:49	6:39	8:38	8:33	9:22	9:16	10:15	10:11	12:28	12:27	17:07	17:16	17:41	17:49	16:57	18:02
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:55	6:47	8:54	8:50	9:33	9:29	10:28	10:25	12:44	12:44	17:34	17:42	18:05	18:11	17:23	18:23

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
יוון, אתונה (ח)	7:15	7:08	9:18	9:14	9:55	9:51	10:51	10:49	13:09	13:09	18:04	18:10	18:32	18:39	17:51	18:50
מולדובה, קשינב (ח)	7:09	6:59	8:59	8:54	9:42	9:37	10:36	10:32	12:49	12:48	17:29	17:38	18:02	18:11	17:18	18:24
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:04	7:01	9:24	9:22	9:55	9:53	10:55	10:53	13:20	13:19	18:36	18:38	19:00	19:02	18:20	19:11
ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)	5:45	5:54	8:25	8:30	9:12	9:16	10:24	10:26	13:18	13:17	19:41	19:32	20:15	20:05	19:15	20:18
נפאל, קטמנדו (ח)	6:41	6:36	8:55	8:52	9:28	9:25	10:26	10:24	12:48	12:47	17:55	17:59	18:20	18:24	17:40	18:34
סין, בייג'ינג (ח)	7:08	7:00	9:08	9:04	9:46	9:42	10:42	10:39	12:58	12:58	17:50	17:57	18:19	18:26	17:35	18:37
סינגפור, סינגפור (ח)	7:16	7:16	9:46	9:46	9:46	10:16	10:15	11:18	13:49	13:48	19:21	19:21	19:44	19:43	19:03	19:52
פיליפ, ורשא (ח)	6:52	6:40	8:30	8:25	9:19	9:13	10:11	10:07	12:20	12:20	16:49	17:00	17:27	17:37	16:41	17:52
פרו, לימה (ח)	6:08	6:09	8:43	8:44	9:13	9:14	10:17	10:18	12:54	12:53	18:37	18:34	19:00	18:57	18:17	19:06
צרפת, ליון (ח)	7:43	7:33	9:35	9:30	10:17	10:12	11:11	11:08	13:25	13:24	18:07	18:16	18:40	18:48	17:56	19:01
צרפת, פריז (ח)	7:59	7:48	9:45	9:40	10:30	10:24	11:23	11:19	13:35	13:34	18:13	18:23	18:46	18:55	18:01	19:09
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:11	6:10	8:40	8:39	9:09	9:08	10:11	10:10	12:40	12:40	18:10	18:10	18:32	18:32	17:52	18:41
קנדה, טורונטו (ח)	7:16	7:07	9:11	9:07	9:52	9:47	10:47	10:43	13:02	13:01	17:51	17:59	18:19	18:27	17:37	18:39
קנדה, מונטריאול (ח)	6:56	6:46	8:48	8:43	9:30	9:25	10:24	10:21	12:38	12:38	17:23	17:31	17:54	18:02	17:11	18:15
קפריסין, לרנקה (ח)	6:32	6:25	8:38	8:35	9:14	9:10	10:10	10:08	12:30	12:29	17:28	17:34	17:56	18:01	17:15	18:12
רוסיה, ליובאנוב (ח)	8:19	8:05	9:51	9:44	10:43	10:36	11:33	11:29	13:40	13:40	18:03	18:15	18:43	18:55	17:55	19:10
רוסיה, מוסקבה (ח)	7:54	7:41	9:24	9:17	10:17	10:10	11:08	11:03	13:14	13:13	17:37	17:50	18:15	18:27	17:27	18:43
רוסיה, פטרוברג (ח)	8:37	8:20	9:53	9:45	10:53	10:44	11:41	11:35	13:43	13:42	17:50	18:05	18:36	18:51	17:43	19:08
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:26	7:16	9:15	9:10	9:59	9:54	10:53	10:49	13:05	13:05	17:45	17:54	18:18	18:27	17:34	18:40
שווייץ, ציריך (ח)	7:31	7:21	9:20	9:15	10:04	9:58	10:57	10:54	13:10	13:09	17:54	18:03	18:23	18:32	17:39	18:45
טאילנד, בנגקוק (ח)	6:41	6:39	9:05	9:04	9:35	9:33	10:35	10:34	13:02	13:02	18:23	18:25	18:46	18:48	18:07	18:57

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהג הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף פל-אויב ואורב ולסמים וחיות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוראל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי וזוגתו רינת שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמודות נדרים פלוס

P.P.
שולם
1949
תל אביב

